

MARX
ENGELS
OPERE

30

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS
OPERE, VOLUMUL 30

Proletari din toate țările, uniți-vă !

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

OPERE

EDITURA POLITICĂ

1969

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VOLUMUL 30

EDITURA POLITICĂ
București — 1969

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de
redacție al Editurii politice după originalul apărut în
editura „Dietz”, Berlin, 1964, completat cu unele note
din ediția rusa apărută în Editura de stat pentru lite-
ratură politică, Moscova, 1963

Prefață

Volumul 30 al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde scrisorile întemeietorilor comunismului științific din perioada ianuarie 1860—septembrie 1864.

După domnia îndelungată a reacțiunii politice instaurate în Europa în urma înfringerii revoluției din 1848—1849, spre sfârșitul deceniului al 6-lea și începutul deceniului al 7-lea, a început o perioadă de înviore a mișcării democratice și muncitorești, precum și un nou avânt al luptei de eliberare națională. În Germania și în Italia, unde încă nu fuseseră rezolvate sarcinile principale ale revoluției burghezo-democratice, se desfășura o puternică mișcare de unificare națională; în Rusia și în Statele Unite ale Americii se contura o situație revoluționară; efervescența revoluționară cuprinsese de asemenea Franța bonapartistă, Imperiul austriac și alte țări.

Avântul revoluționar care începuse se caracteriza prin creșterea activității politice a clasei muncitoare. Mișcarea proletară cunoaște o dezvoltare de sine stătătoare, proletariatul se eliberează tot mai mult de influența partidelor burgheze. Activitatea desfășurată de întemeietorii marxismului și tovarășii lor de idei pe linia propagării concepției revoluționare științifice despre lume a contribuit la înțelegerea de către proletariat a intereselor sale de clasă și la educarea sa în spiritul solidarității proletare internaționale.

În 1860—1864 Marx și Engels au acordat o deosebită atenție dezvoltării în continuare a învățaturii lor, în special a teoriei economice, luptei pentru unirea celor mai bune elemente ale clasei muncitoare, pentru crearea partidului proletar, fundamentării poziției revoluționar-proletare în legătură cu sarcinile imediate ale mișcării muncitorești și democratice. Aceste probleme sînt amplu reflectate atît în lucrările, cît și în scrisorile lui Marx și Engels din această perioadă, în care ei au dat răspuns la cele mai importante evenimente din viața internațională, au discutat și elaborat linia tactică a revoluționarilor proletari.

Scrisorile lui Marx și Engels din anii 1860—1864 publicate în volumul de față dovedesc că elaborarea în continuare a teoriei economice a rămas, ca și în anii precedenți, sarcina principală a lui Marx. Încă la începutul anului 1860 el trece la pregătirea celei de-a doua fascicule a lucrării „Contribuții la critica economiei politice”. Inițial Marx intenționa ca al doilea fascicul să cuprindă analiza critică a „capitalului în general”, adică a bazelor orînduirii capitaliste. În condițiile noului avînt revoluționar care începea, înarmarea proletariatului cu cunoașterea teoriei economice avea o importanță primordială. De aceea Marx și Engels considerau că este deosebit de important ca această fasciculă să fie terminată cît mai curînd și publicată. Dar dintr-o serie întregă de motive și mai ales din cauză că era absolut necesar să se dea răspunsul convenit la broșura calomniatoare a lui Vogt, studiile lui Marx în domeniul economiei politice au fost întrerupte timp de aproape șase luni. Abia la începutul lunii iunie 1861 Marx a început să se ocupe din nou de principala sa scriere economică.

Lucrînd în condiții neînchipuit de grele, Marx a terminat prin iulie 1863 un manuscris uriaș de aproximativ 200 de coli de tipar. Manuscrisul intitulat „Contribuții la critica economiei politice” reprezenta continuarea primei fascicule cu același titlu apărută la Berlin în 1859. Dar, pe parcurs, Marx a abandonat planul inițial al lucrării sale economice și intenția de a o edita în fascicule separate. În scrisoarea din 28 decembrie 1862 către Kugelmann el vorbește despre hotărîrea sa de a publica prima parte a lucrării ca volum de sine stătător avînd ca titlu „Capitalul”, iar ca subtitlu „Contribuții la critica economiei politice” (vezi volumul de față, p. 563). Prin urmare, în acest timp Marx lucrează de fapt după un plan nou — planul care și-a găsit întruchiparea definitivă în „Capitalul”.

Acest lucru îl dovedește însuși conținutul manuscrisului din 1861—1863. O parte considerabilă a manuscrisului (caietele I—V, precum și caietele IX—XXIII) reprezintă prima redactare a volumului I al „Capitalului”, iar cea mai mare parte, însumînd aproximativ 110 coli de tipar, prima și singura redactare care s-a păstrat a „Teoriilor asupra plusvalorii”; potrivit noului plan al lui Marx, ele trebuiau să constituie ultimul volum al „Capitalului”. În manuscrisul din 1861—1863 sînt expuse în mod special sau tratate tangențial numeroase teme, pe care Marx le-a dezvoltat ulterior în volumele II și III ale „Capitalului”. Uriașa însemnătate teoretică a manuscrisului din 1861—1863 pentru istoria economiei politice reiese din scrisoarea lui Marx către Engels din 15 august 1863, în care Marx apreciînd ceea ce a făcut, scrie: „...mă uit acum la acest

spanac și-mi amintesc cum a trebuit să răstorn absolut totul și să prelucrez chiar și partea *istorică* pe baza unui material cu totul necunoscut pînă atunci" (vezi volumul de față, p. 326).

Căutînd să dea o rezolvare riguros științifică problemelor economice complexe, în acești ani Marx a studiat și a folosit critic o vastă literatură economică de specialitate, numeroase rapoarte oficiale, materiale din presă. Pornind de la interesele proletariatului, el a criticat teoriile greșite sau pur apologetice ale economiștilor burghezi. În scrisorile din această perioadă, Marx supune unei critici uneori vehemente, dar întotdeauna juste, unele teze greșite din lucrările lui Smith, Ricardo și ale altor clasici ai economiei politice și, de asemenea, arată totala netemeinicie a teoriilor economiștilor vulgari Malthus, Roscher și alții. Corespondența fixează consecvent principalele jaloane ale revoluției săvîrșite de Marx în domeniul economiei politice. Astfel, perioada 1861—1863 reprezintă cea mai importantă etapă în elaborarea teoriei economice marxiste.

Scrisorile lui Marx și Engels publicate în volumul de față dau posibilitatea de a se înțelege mai bine nu numai istoria creării „Capitalului”, ci și conținutul lui. O serie de scrisori ale lui Marx reprezintă adevărate capodopere de expunere concisă și clară a celor mai dificile probleme de economie politică rezolvate de el în această perioadă. Astfel scrisorile lui Marx către Engels din 2 și 8 august 1862 au o însemnătate științifică de sine stătătoare. În aceste scrisori este expusă și fundamentată științific, pentru prima oară în istoria economiei politice, teoria formării ratei mijlocii a profitului pe baza legii valorii și se face o analiză teoretică a originii rentei funciare absolute. Conspectînd aceste scrisori, V. I. Lenin a relevat în mod deosebit faptul că expunerea problemelor complexe este „populară, concisă, clară” (vezi V. I. Lenin. „Conspectul ‘Corespondenței dintre K. Marx și F. Engels din 1844—1883’”, p. 285). Acest lucru este întrutotul valabil și pentru scrisoarea lui Marx din 6 iulie 1863. În ea sînt formulate genial tezele fundamentale ale teoriei reproducției sociale, dezvoltate ulterior de Marx în secțiunea a treia din volumul II al „Capitalului”. O mare valoare teoretică are și scrisoarea lui Marx către Engels din 28 ianuarie 1863, care este consacrată definirii noțiunii de mașină și în care se caracterizează pe scurt istoria dezvoltării mașinilor.

Așa cum reiese din multe scrisori, în cursul elaborării teoriei sale economice, Marx s-a sfătuit în permanență cu Engels în toate problemele teoretice importante, i-a apreciat mult observațiile critice. Teoria economică a marxismului a luat naștere din strînsa colaborare creatoare a celor doi mari întemeietori ai comunismului științific.

Correspondența dintre Marx și Engels cuprinsă în volumul de față conține un bogat material care caracterizează amploarea și varietatea preocupărilor lor științifice. În cursul anilor 1860—1864 Engels a continuat să aprofundeze studiul problemelor teoretice militare, îndeosebi istoria apariției și dezvoltării diferitelor tipuri de arme. Studiile făcute de Engels în domeniul științelor militare au avut o mare importanță pentru determinarea naturii sociale și de clasă și a caracterului conflictelor internaționale și războaielor, pentru descoperirea legităților luptei armate, care reprezintă o parte integrantă a învățaturii marxiste despre război.

Tot în acești ani, Engels continuă să se ocupe de lingvistică, reia studiul limbilor sîrbă și rusă. Continuînd studierea științelor naturii, Engels citește lucrările lui Lyell și Huxley în domeniul geologiei și al anatomiei comparate.

În această perioadă, Marx acordă o mare atenție științelor naturii. Studiînd în 1860 cartea lui Darwin „Originea speciilor”, Marx i-a dat o înaltă apreciere, și în anii următori a revenit adesea la această lucrare (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 19 decembrie 1860 și 18 iunie 1862, precum și scrisoarea către Lassalle din 16 ianuarie 1861). În 1864 Marx reia studiul științelor naturii, în special al fiziologiei, citește lucrări ale lui Lord, Schwann, Schleiden și ale altor naturaliști. În acești ani Marx se ocupă mult de matematică, mai ales de calculul diferențial și integral.

O serie de scrisori vădesc interesul lui Marx pentru problemele de istorie universală, în special de istorie antică și istoria religiilor. Studiînd războaiele civile din Roma secolului I î.e.n., Marx, în scrisoarea adresată lui Engels la 27 februarie 1861, își exprimă admirația față de Spartacus, conducătorul celei mai mari răscoale a sclavilor, pe care îl considera unul dintre cei mai de seamă conducători de oști ai antichității și un remarcabil conducător al maselor de sclavi. „Mare general..., caracter nobil, adevărat reprezentant al proletariatului antic” — astfel caracterizează Marx pe eroul său preferat (vezi volumul de față, p. 141).

O mare atenție acordă Marx și Engels problemelor de istorie și teorie a dreptului. Scrisorile lui Marx către Lassalle din 11 iunie și 22 iulie 1861, precum și scrisoarea lui Engels către Marx din 2 decembrie 1861 arată cât de profund au studiat ei dreptul roman și preluarea lui de către țările Europei apusene în perioada evului mediu tîrziu. După ce au citit în 1861 lucrarea lui Lassalle „Sistemul drepturilor cîștigate”, Marx și Engels au supus unei critici profunde concepțiile lui Lassalle în domeniul istoriei dreptului. În opoziție cu interpretarea idealistă a categoriilor juridice dată de Lassalle, Marx și Engels scot în evidență bazele materia-

liste ale relațiilor juridice, condiționarea lor de către relațiile de producție, de către relațiile de proprietate.

Multe scrisori ale lui Marx și Engels din perioada respectivă sînt consacrate celor mai importante evenimente dintr-o serie de țări ale Europei și Americii. Conținutul lor îl constituie mai cu seamă problemele mișcării de eliberare națională, ale unificării naționale a Germaniei și a Italiei.

În scrisorile din 1860 Marx și Engels fac uneori schimburi de păreri cu privire la lupta eroică a poporului italian împotriva dușmanilor externi și interni. Marx și Engels au urmărit cu deosebită atenție debarcarea voluntarilor lui Garibaldi (renumiții „O mie”) în Sicilia în mai 1860 și campania eroică a acestuia în sudul Italiei, pe care l-a eliberat de sub stăpînirea Bourbonilor. Așa cum reiese din corespondență, Marx și Engels apreciau mult tactica revoluționară a lui Garibaldi, precum și abnegația și vitejia garibaldiștilor în lupta pentru interesele poporului italian. Ei au văzut în Garibaldi o căpetenie temerară și un adevărat conducător de oști legat de popor. „Tipul ăsta trebuie să aibă o influență fantastică asupra trupelor” — îi scria Engels lui Marx la 5 octombrie 1860, referindu-se la victoria lui Garibaldi asupra Bourbonilor napolitani (vezi volumul de față, p. 93).

Marx și Engels au militat consecvent pentru unificarea Italiei pe cale revoluționară. În scrisorile lor ei au demascat politica contrarevoluționară a lui Cavour, care acționa în cîrdășie cu Napoleon al III-lea. „Cavour este unealta directă a lui Bonaparte” îi scrie Marx lui Lassalle la 2 octombrie 1860 (vezi volumul de față, p. 500). Conducătorii clasei muncitoare considerau că calea dinastică de unificare a Italiei, impusă de Cavour și de forțele liberal-monarhiste, era în contradicție cu interesele poporului italian. Multe din ideile lui Marx și Engels despre campania lui Garibaldi și despre politica antipopulară a lui Cavour enunțate în corespondență au fost ulterior dezvoltate în articolele lor.

În corespondența lor, Marx și Engels au acordat o atenție deosebită evoluției politice a Germaniei. Ei au demascat regimul contrarevoluționar din Prusia, politica reacționară a iuncherimii și militaristilor prusieni, au urmărit indiciile unei înviorări în viața politică a Germaniei, activizarea forțelor democratice din țară.

Marx și Engels au militat cu hotărîre pentru calea revoluționar-democratică de unificare a Germaniei, considerînd că numai o mișcare a întregului popor ar putea paraliza eforturile reacțiunii prusiene și celei austriece, care se străduiau să împiedice realizarea acestei sarcini. Conducătorii clasei muncitoare au criticat aspru

atitudinea lașă adoptată de burghezia liberală prusiană în timpul așa-numitului conflict constituțional. Conflictul a izbucnit în legătură cu refuzul Camerei deputaților a Landtagului prusian de a aproba proiectul de lege prezentat de guvern cu privire la reorganizarea armatei, care prevedea o creștere considerabilă a cheltuielilor militare. Conflictul dintre majoritatea liberal-burgheză a Camerei și guvern a atins punctul culminant în 1862, când Bismarck, care era șeful guvernului, a aplicat reforma armatei fără consimțământul Landtagului. Dar burghezia prusiană se temea să acționeze direct împotriva politicii guvernului. În timpul conflictului, deputații liberali din Landtag n-au depășit limitele plăvrăgălii opoziționiste. Ridiculizând lașitatea burgheziei liberale, Engels îi scria lui Marx la 20 mai 1863: „Niciodată un parlament n-a respectat cu mai multă încăpăținare și într-un moment mai nepotrivit principiul că, în lupta ei împotriva absolutismului și a camarilei iuncheriste, opoziția burgheză este obligată să primească lovituri în spate” (vezi volumul de față, p. 306). În scrisorile lor, Marx și Engels au arătat că politica lașă și trădătoare a burgheziei germane, capitularea ei în fața iuncherimii și a camarilei monarhiste au consolidat pozițiile forțelor contrarevoluționare, ceea ce a permis ulterior lui Bismarck să înfăptuiască unificarea Germaniei de sus, sub hegemonia Prusiei.

Așa cum se vede din scrisorile publicate, Marx și Engels au acordat o importanță excepțională luptei țărănimii ruse pentru desființarea iobăgiei. Ei considerau această mișcare ca un eveniment de o uriașă însemnătate, ca o puternică rezervă a revoluției europene. În scrisoarea adresată lui Marx la 26 ianuarie 1860, Engels constată cu satisfacție intensificarea mișcării de eliberare a țăranilor ruși. „În Rusia lucrurile se complică tot mai mult” — scria el în această scrisoare, referindu-se la intensificarea acțiunilor țărănimii. Engels considera absolut posibilă o legătură între mișcarea constituționalistă a nobilimii ruse și mișcarea revoluționară a țăranilor (vezi volumul de față, p. 9). Despre creșterea mișcărilor țărănești în Rusia, Engels amintește și în scrisoarea adresată lui Marx la 27 noiembrie 1861, menționând că „în Rusia și Polonia lucrurile merg bine” (vezi volumul de față, p. 182).

Una din temele principale ale corespondenței lui Marx și Engels în perioada 1860—1864 o constituie evenimentele din Statele Unite ale Americii. Întemeietorii marxismului au manifestat întotdeauna un profund interes față de dezvoltarea economică și socială a acestei țări. Urmărind în cursul unei perioade îndelungate ascuțirea antagonismului dintre Nordul industrial și Sudul sclavagist, ei au prevăzut inevitabilitatea unor profunde zguduirii

sociale în Republica Americii de Nord, legate de lupta pentru abolirea sclaviei. Marx și Engels au văzut în răscoalele sclavilor negri din statele din Sud de la sfârșitul deceniului al 6-lea o manifestare evidentă a crizei sistemului sclaviei de pe plantații. Cu toate că aceste răscoale au fost reprimare cu cruzime de plantatorii proprietari de sclavi, conducătorii proletariatului le-au considerat ca un simptom al viitoarei lupte, mai dirze și mai îndelungate, împotriva sclaviei (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 11 ianuarie și a lui Engels către Marx din 26 ianuarie 1860). Subliniind în scrisorile lor importanța răscoalei de sub conducerea lui John Brown, care a constituit prima încercare de eliberare a sclavilor negri pe calea armelor, Marx scria : „După părerea mea, evenimentele cele mai importante care se petrec în lume în momentul de față sînt, pe de o parte, mișcarea sclavilor din America, declanșată de moartea lui Brown, și pe de altă parte mișcarea sclavilor din Rusia” (vezi volumul de față, p. 6).

Marx și Engels au abordat lupta pentru eliberarea sclavilor din America, precum și alte mișcări progresiste contemporane lor, de pe pozițiile revoluționarilor proletari. În mișcarea pentru abolirea sclaviei negrilor ei au văzut un factor de o importanță primordială pentru întregul proletariat internațional, pentru desfășurarea luptei de eliberare de sub jugul capitalist. Conducătorii proletariatului porneau de la ideea că lupta împotriva sclaviei va căpăta în mod inevitabil caracterul unui război revoluționar. Un asemenea război putea, după părerea lui Marx și Engels, să accelereze izbucnirea unei crize revoluționare în Europa și să apropie revoluția proletară. În legătură cu aceasta, Marx sublinia importanța internațională a războiului civil din America și considera evoluția sa ulterioară ca un fapt dezirabil din punctul de vedere al intereselor mișcării revoluționare din Europa (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 29 octombrie 1862 și 6 iulie 1863).

Aprofundînd esența evenimentelor, Marx și Engels au prevăzut, încă cu cîteva luni înainte de izbucnirea războiului civil din S.U.A., apropierea unui conflict armat între Nord și Sud. Caracterizînd situația creată în sudul S.U.A., Engels îi scria lui Marx la 7 ianuarie 1861 : „Cea mai mică incursiune a partizanilor din Nord ar fi suficientă pentru ca flăcările să cuprindă totul. În orice caz, într-un fel sau altul, sclaviei i se va pune curînd capăt” (vezi volumul de față, p. 125).

După izbucnirea războiului civil în S.U.A., Marx și Engels au urmărit cu un interes sporit evoluția evenimentelor în America. La aceasta a contribuit și faptul că, în toamna anului 1861, după o oarecare întrerupere, Marx își reia colaborarea la ziarul progre-

sist american „New York Daily Tribune” și în același timp colaborează și la ziarul burghezo-liberal austriac „Die Presse”. Așa cum reiese din scrisoarea către Engels din 28 aprilie 1862, Marx acorda o mare importanță răspîndirii în Germania a unor idei juste despre războiul civil din S.U.A.

Correspondența dintre Marx și Engels referitoare la primele luni ale războiului arată că, lucrînd la articolele „Războiul civil din America de Nord” și „Războiul civil din Statele Unite”, Marx a studiat temeinic istoria secesiunii statelor din Sud, istorie care era falsificată de presa engleză (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 1 și 5 iulie 1861). Pe baza studierii izvoarelor americane, Marx ajunge la concluzia că așa-numita „mișcare secesionistă” nu era decît o „totală uzurpare” din partea oligarhiei înguste a plantatorilor proprietari de sclavi, și că chiar în statele din Sud exista o „puternică rezistență împotriva secesiunii”. Dictatura militară, sublinia Marx, este necesară proprietarilor de sclavi și pentru a ține în friu pe „albii săraci” din Sud lipsiți de pămînt (vezi volumul de față, p. 166).

În scrisoarea adresată lui Engels la 1 iulie 1861, Marx se oprește asupra caracterului și cauzelor războiului civil din S.U.A., precum și asupra forțelor lui motrice. Marx consideră că adevărata cauză a războiului dintre Nord și Sud este lupta dintre două sisteme sociale: sistemul capitalist al muncii salariate statornicît în statele din Nord și sistemul sclavajului, care se menținea în Sud și care devenise o frînă pentru dezvoltarea capitalistă a întregii țări. El acordă o deosebită atenție dezvoltării neobișnuit de rapide a statelor din nord-vest cu o populație de fermieri liberi și ajunge la concluzia că înseși interesele economice ale acestor state au făcut ca ele să devină dușmani înverșunați ai sclaviei (vezi volumul de față, p. 159).

Cintărind șansele părților beligerante, Marx a emis încă din mai 1861 — în scrisoarea către Lion Philips — ipoteza că la începutul luptei balanța va înclina în favoarea Sudului, care era pregătît pentru război și avea cadre militare cu experiență. „În ultimă instanță — arăta Marx — victoria va fi, desigur, de partea Nordului, deoarece la rigoare el poate juca ultima carte — revoluția sclavilor” (vezi volumul de față, p. 528).

Superioritatea moral-politică a armatei Nordului a fost relevată și de Engels. Cunoscător profund al științei militare, Engels a manifestat un interes deosebit față de latura militară a evenimentelor din America. În scrisorile adresate lui Marx la 12 iunie și 3 iulie 1861, la 5 mai 1862 etc., el face o analiză amănunțită a celor mai importante bătălii, a strategiei și tacticii părților beli-

gerante, caracterizează personalități politice și militare ale Nordului și Sudului. Scrisorile lui Engels din 23 mai și 30 iulie 1862 au stat în întregime la baza articolelor despre mersul războiului civil din S.U.A. publicate de Marx în „Die Presse”. Acordînd o mare importanță cronicilor militare ale lui Engels, Marx îl ruga să-i scrie cu regularitate „de fiecare dată cînd are loc vreo schimbare în desfășurarea evenimentelor militare” (vezi volumul de față, p. 204).

Analizînd într-o serie de scrisori cauzele insucceselor militare ale Nordului, care pe la mijlocul anului 1862 deveniseră deosebit de alarmante, Marx și Engels au criticat aspru politica lașă și lipsită de fermitate a burgheziei nord-americeane, care se temea să dea războiului caracterul unei lupte consecvente și efectiv revoluționare împotriva sclaviei. În aceste scrisori este dezvoltată una din principalele teze ale științei militare marxiste cu privire la condiționarea reciprocă a caracterului războaielor și mijloacelor de ducere a lor. Caracterul popular, revoluționar al războiului pentru abolirea sclaviei reclama pentru atingerea scopurilor propuse și măsuri revoluționare corespunzătoare de mobilizare a maselor. „Dacă Nordul nu va acționa imediat în mod revoluționar, va încasa o bătaie zdravănă” — iată cum caracteriza situația Engels în scrisoarea către Marx din 30 iulie 1862 (vezi volumul de față, p. 229). Marx considera ca o măsură militară-politică deosebit de necesară acordarea dreptului negrilor de a lupta în armata celor din Nord. „Un singur regiment format din negri va avea o acțiune uimitoare asupra nervilor celor din Sud” — îi scria el lui Engels la 7 august 1862 (vezi volumul de față, p. 242).

O însemnătate metodologică deosebită are teza dezvoltată în corespondență potrivit căreia la determinarea perspectivelor unui război nu trebuie să se aibă în vedere numai aspectele lui militare. Răspunzîndu-i lui Engels, care începuse să se îndoiască de victoria celor din Nord după seria de înfrîngeri din vara anului 1862, Marx scria : „Am impresia că tu te lași puțin prea mult influențat de aspectul militar al lucrurilor” (vezi scrisoarea sa către Engels din 10 septembrie 1862). Ținînd seama de totalitatea factorilor politici și militari, Marx și-a exprimat convingerea că în cele din urmă Nordul va recurge la măsuri revoluționare și va înlătura din conducerea armatei pe reacționarii din statele sclavagiste de graniță, care încercau să ducă războiul pe baza unui compromis cu proprietarii de sclavi. În rezistența înverșunată opusă de Nord-Vest și de Noua Anglie față de „modul diplomatic de ducere a războiului”, Marx vedea simptomele unei explozii revoluționare. El era convins că poporul va obliga guvernul lui Lincoln să treacă

la metode revoluționare de ducere a războiului. Expunându-și punctul de vedere în scrisoarea adresată lui Engels la 7 august 1862, Marx arăta că, „dacă Lincoln nu va ceda (dar el va ceda), va izbucni revoluția” (vezi volumul de față, p. 242).

Justețea previziunilor lui Marx a fost confirmată întru totul de însăși evoluția evenimentelor. Sub influența maselor populare, guvernul Lincoln a dat, încă în septembrie 1862, o proclamație cu privire la eliberarea sclavilor negri și a înfăptuit o serie de măsuri cu caracter burghezo-democratic, care au fost mult apreciate de Marx. „Furia cu care întâmpină sudiștii legile lui Lincoln — îi scria el lui Engels la 29 octombrie 1862 — dovedește importanța lor” (vezi volumul de față, p. 259).

Subliniind în mod consecvent caracterul progresist și revoluționar al războiului dus de Nord, Marx și Engels au văzut totodată clar limitele și falsitatea democrației burgheze americane. Caracterizând metodele de ducere a războiului de către burghezia Nordului, Marx sublinia în scrisoarea către Engels din 10 septembrie 1862 că „modul în care Nordul duce războiul este exact modul la care te poți aștepta de la o republică burgheză unde escrocheria a fost atîta vreme suverană” (vezi volumul de față, p. 254—255). Engels considera că Nordul a tergiversat trecerea la modul revoluționar de ducere a războiului, deoarece „poporul era înjosit”, iar burghezia dominantă era gata să încheie orice fel de pace cu proprietarii de sclavi de dragul „atotputernicului dolar” (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 17 februarie 1863).

Caracterul de clasă burghez al Republicii nord-americane s-a manifestat, după cum au subliniat conducătorii proletariatului, și în creșterea speculațiilor financiare, care în timpul războiului au luat mari proporții, fiind încurajate de cercurile guvernante. Caracterizând toate aceste fenomene, ca „ceea ce e respingător în forma pe care o ia mișcarea la yankei” — „în această clasică țară a escrocheriei democratice” —, Marx consideră că ele sînt firești, „avînd în vedere natura «burgheză» a acestei democrații” americane (vezi scrisorile sale către Engels din 29 octombrie 1862 și 7 septembrie 1864, volumul de față, p. 259, 380). Pe baza experienței politice a Republicii burgheze nord-americane în anii războiului, Engels formulează teza, extrem de importantă pentru mișcarea muncitorească revoluționară, potrivit căreia în viitor republica burghezo-democratică nu mai poate fi privită de clasa muncitoare ca un scop în sine, că ea este doar un mijloc și o treaptă de trecere la revoluția socială, proletară (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 15 noiembrie 1862).

Correspondența dintre Marx și Engels din perioada 1861—1864 constituie o completare esențială la articolele lor consacrate războiului civil din America publicate în ziarele „New York Daily Tribune” și „Die Presse” în anii 1861—1862. În afară de faptul că scrisorile cuprind întreaga perioadă a războiului, ele conțin și caracterizări politice și aprecieri critice asupra diferitelor personalități și evenimente, caracterizări și aprecieri care nu puteau apărea în presă, pe de o parte din cauza cenzurii, pe de altă parte din considerente tactice.

În legătură cu perspectivele revoluționare ale războiului civil din S.U.A., întemeietorii marxismului au acordat o mare atenție influenței acestui război asupra relațiilor internaționale și situației interne din țările europene, în primul rînd din Anglia, țara capitalistă cea mai dezvoltată în acea vreme. Încă înainte de începerea războiului, Marx arată în scrisoarea către Lassalle din 16 ianuarie 1861 că „criza sclavagismului din Statele Unite va duce peste cîțiva ani la o criză groaznică în Anglia” (vezi volumul de față, p. 508). Confirmarea acestei previziuni a constituit-o „criza de bumbac” care a cuprins nu numai Anglia, dar și alte țări europene încă de la sfîrșitul anului 1861. Împletirea crizei de bumbac cu criza de supraproducție din industria țesăturilor de bumbac a provocat mari calamități muncitorilor englezi, îndeosebi în districtul industrial Lancashire și în principalul său centru, Manchester, unde producția țesăturilor de bumbac a scăzut vertiginos.

Urmărind evoluția crizei în Anglia, Marx și Engels au urmărit totodată cu atenție indiciile unei înviorări a activității politice a clasei muncitoare engleze. Conducătorii proletariatului au dat o înaltă apreciere poziției internaționaliste a muncitorilor englezi în timpul războiului civil din S.U.A., dirzeniei lor de neclintit, care a zădărnicit planul claselor dominante din Anglia de a interveni în S.U.A. în favoarea plantatorilor din Sud. Ei au acordat o mare importanță mitingurilor muncitorești din Anglia, ca una din formele de manifestare a solidarității proletare cu mișcarea de eliberare democratică (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 2 ianuarie și 9 aprilie 1863). Dar lipsa unor acțiuni revoluționare de masă în țară, în pofida stării de mizerie a clasei muncitoare ca urmare a crizei, arăta că în mișcarea muncitorească engleză, care după decăderea cartismului se afla sub influența ideologiei trade-unioniste, continua să predomine tendința reformistă. Pasivitatea jalnică și slăbirea evidentă a energiei revoluționare a proletariatului englez se datora, după părerea lui Marx și Engels, faptului că burghezia reușise să corupă o parte din muncitorii englezi (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 5 noiembrie 1862

și 8 aprilie 1863, precum și scrisorile lui Marx către Engels din 17 noiembrie 1862 și 8 aprilie 1863).

Intemeietorii marxismului au manifestat un deosebit interes pentru mișcările din estul Europei, din Rusia și Polonia. Un loc important în volum ocupă scrisorile lui Marx și Engels consacrate aprecierii și perspectivelor luptei de eliberare națională a poporului polonez în legătură cu răscoala din 1863—1864. Valoarea acestei corespondențe este determinată și de faptul că, dintr-o serie de cauze, după ce în 1862 Marx și Engels au încetat să mai colaboreze la „New York Daily Tribune” și „Die Presse”, ei au fost lipsiți de posibilitatea de a-și exprima opiniile în presă. Scrisorile nu dovedesc numai simpatia profundă a revoluționarilor proletari față de lupta eroică a poporului polonez, ele dezvăluie și însemnătatea pe care o avea problema poloneză pentru întreaga mișcare revoluționară europeană din această perioadă.

Importanța pe care o dădeau Marx și Engels evenimentelor din Polonia era legată de faptul că ei apreciau mișcarea poloneză de eliberare ca factor revoluționar de proporții general-europene. În restaurarea unei Polonii libere și independente, conducătorii proletariatului vedeau o premisă însemnată pentru slăbirea influenței reacționare a țarismului în Europa, precum și pentru dezvoltarea mișcării democratice în Prusia, Austria și chiar în Rusia. Primind primele știri despre răscoala care începuse în Polonia, Marx îi scrie lui Engels la 13 februarie 1863: „Era revoluțiilor s-a deschis din nou larg în Europa... Să sperăm că de astă dată lava se va revărsa dinspre est spre vest” (vezi volumul de față, p. 287).

Conținutul corespondenței din 1863 și de la începutul anului 1864 arată că Marx și Engels au urmărit cu atenție evoluția răscoalei poloneze în toate etapele ei și au acordat o mare însemnătate participării maselor țărănești din Rusia și Polonia la această răscoală. În scrisoarea adresată lui Marx la 8 aprilie 1863, Engels caracterizează mișcarea din Lituania ca deosebit de importantă tocmai pentru că ea a depășit granițele Regatului Poloniei și pentru că la ea au participat activ masele țărănești. În aceeași scrisoare Engels subliniază că numai prin atragerea în mișcare a maselor largi țărănești poate fi asigurat succesul răscoalei.

Discutind în scrisorile lor dispoziția forțelor în tabăra răsculaților polonezi, Marx și Engels au subliniat în repetate rânduri venalitatea și trădarea elementelor burghezo-șleahviste de dreapta de tipul lui Zamoyski și Czartoryski, care se alăturaseră răscoalei. Marx arată că aceștia aveau legături directe cu guvernele lui Palmerston și Napoleon al III-lea (vezi scrisorile sale către Engels din 6 iulie, 15 august și 12 septembrie 1863). Totodată revoluționarii

proletari subliniau cu neliniște lipsa de maturitate a democrației poloneze, fapt dovedit și de influența crescândă a bonapartismului în rîndurile unei părți a democraților polonezi (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 24 martie și 9 aprilie și scrisoarea lui Engels către Marx din 8 aprilie 1863). La 15 august Marx îi scria lui Engels că „povestea din Polonia a fost dată complet peste cap de același Boustrapa [Napoleon al III-lea. — *Nota red.*] și de influența pe care a căpătat-o, datorită intrigilor lui, partidul lui Czartoryski” (vezi volumul de față, p. 327).

Marx și îndeosebi Engels au manifestat un mare interes față de aspectul militar al răscoalei poloneze. Engels își puna mari speranțe în tinăra emigrație poloneză, a cărei literatură militară îi era bine cunoscută. El a apreciat pozitiv ideea unui război de partizani în Polonia, precum și desfășurarea unor acțiuni militare potrivit specificului condițiilor de luptă poloneze. Urmărind cu atenție desfășurarea răscoalei, Engels a relevat părțile slabe ale organizării ei militare: insuficienta înzestrare cu armament, lipsa unor cadre cu experiență și deficiențele conducerii militare, care au provocat pieirea celor mai bune forțe ale răsculaților și a multor comandanți ai lor chiar în primele luni ale răscoalei (vezi scrisorile sale către Marx din 17 februarie, 8 aprilie, 11 și 24 iunie 1863). Scrisoarea adresată de Marx lui Engels la 12 septembrie 1863 arată că Marx se întâlnea cu colonelul Lapinski, participant la răscoala poloneză, și sprijinea călduros ideea formării unei legiuni germane care să lupte alături de polonezi.

Conducătorii proletariatului au considerat evenimentele din Polonia din ajunul și din perioada răscoalei în legătură directă cu situația revoluționară din Rusia la sfîrșitul deceniului al 6-lea — începutul deceniului al 7-lea. Ideea legăturii strînse dintre destinele Poloniei și mișcarea revoluționară rusă, a necesității unirii luptei de eliberare a poporului polonez cu revoluția din Rusia străbate ca un fir roșu multe din scrisorile lui Marx și Engels.

Încă în primele zile ale răscoalei Engels îi scria lui Marx: „Polonezii sînt niște băieți extraordinari. Dacă mai rezistă pînă la 15 martie, toată Rusia se va pune în mișcare” (vezi volumul de față, p. 289). Marx și Engels, ca și mulți democrați revoluționari ruși, așteptau în această perioadă izbucnirea nemulțumirii maselor țărănești, înșelate de reforma țaristă din 1861. În scrisorile de după această dată, Engels își exprimă neliniștea în legătură cu faptul că în Rusia nu au loc acțiuni ale țăranilor care ar fi putut grăbi revoluția în Rusia și totodată ar fi furnizat noi forțe mișcării de eliberare din Polonia. În momentul cînd a izbucnit răscoala în Polonia, mișcarea țărănească din Rusia era în declin, își irosea for-

țele în „revolte” izolate, spontane. Poporul, înrobît de secole moșierilor, după cum scria V. I. Lenin, „încă nu a fost în stare să se ridice la o luptă amplă, fățișă, conștientă pentru libertate” (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 20, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 146). Declanșarea prematură a răscoalei poloneze a dat țarismului posibilitatea să mobilizeze împotriva mișcării revoluționare ruse toate forțele reacțiunii și să-i frîneze dezvoltarea. „Se pare că acolo — îi scrie Engels lui Marx la 11 iunie 1863 — răscoala din Polonia exercită o influență, indiscutabil, nefavorabilă” (vezi volumul de față, p. 313).

Conducătorii clasei muncitoare au acordat o mare importanță răscoalei poloneze și din punctul de vedere al perspectivelor dezvoltării revoluționare a Germaniei. Ei considerau că răscoala din Polonia, îmbinată cu o revoluție populară în Rusia, va determina un avînt revoluționar în Germania, și în primul rînd în Prusia, unde avea loc o criză politică acută. „Domnul Bismarck știe că n-o să-i fie moale dacă Polonia și Rusia vor fi revoluționarizate” — îi scrie Engels lui Marx la 17 februarie 1863 (vezi volumul de față, p. 290). Pe de altă parte, Marx sublinia că, în cazul cînd Prusia va fi lipsită de tradiționalul sprijin al țarismului, reacțiunea prusiană ar primi o lovitură nimicitoare. „«Statul» Prusia (o creație foarte deosebită de Germania) — scria el — nu poate exista *fără* Rusia de astăzi și cu o Polonie de sine stătătoare” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 24 martie 1863, volumul de față, p. 295).

Marx și Engels au dezvăluit total rolul contrarevoluționar al monarhiei prusiene față de răsculații polonezi. Curînd după izbucnirea răscoalei, Engels scria despre „comportarea josnică” a prusienilor, care au sprijinit țarismul în reprimarea răscoalei (vezi volumul de față, p. 290). Acordînd o mare importanță demascării uneltirilor reacțiunii internaționale și îndeosebi ale celei prusiene, Marx și Engels au discutat amănunțit în corespondența lor planul lansării unui „Apel cu privire la Polonia” în numele Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. De asemenea ei intenționau să scrie o broșură specială, „Germania și Polonia”, în care, pe baza unui amplu material istoric concret, să dezvăluie politica de cotopire dusă de Prusia și de Rusia țaristă față de Polonia. „Am de gînd — îi comunica Marx lui Engels la 21 februarie 1863 — să pornesc atacul împotriva șubredei case de Hohenzollern” (vezi volumul de față, p. 294).

În scrisori este demascată și esența trădătoare a poziției burgheziei liberale germane, care trecea în mod laș sub tăcere faptul că „Prusia îi extrădează în permanență pe emigranții polonezi” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 7 iunie 1864). Trădarea

„micii burghezii liberale germane” era considerată de conducătorii proletariatului ca una din cauzele insuccesului răscoalei poloneze și totodată ca una din cauzele înrăutățirii perspectivelor revoluției în Germania.

Marx și Engels au înfierat reprimarea singeroasă de către țarism a polonezilor răsculați. Într-o serie de scrisori este demascată de asemenea politica contrarevoluționară a guvernelor Angliei, Franței și Austriei, care au jucat de fapt rolul de complici ai guvernului țarist în înăbușirea răscoalei poloneze. „Bătrînul ciine Pam își repetă întocmai vechiul lui joc din perioada 1830—1831” — îi scria Marx lui Engels la 24 martie 1863, caracterizînd fățărnicia tradițională a politicii ministrului englez Palmerston față de Polonia (vezi volumul de față, p. 296, precum și scrisoarea lui Marx către Engels din 7 iunie 1864 și către Lion Philips din 29 martie 1864) Marx și Engels apreciau poziția puterilor vest-europene față de Polonia ca o expresie a politicii reacționare de clasă a burgheziei europene. Din experiența răscoalei din Polonia din 1863, Marx și Engels au tras concluzia că lupta de eliberare națională a poporului polonez poate fi încununată de succes numai în condițiile alianței cu mișcarea revoluționară a clasei muncitoare din Europa (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 11 iunie 1863).

Analizînd perspectivele mișcării revoluționare din Europa după înfrîngerea răscoalei din Polonia, conducătorii proletariatului și-au pus unele speranțe într-o agravare a situației politice, agravare ce ar fi putut fi provocată în Germania de războiul dus de Prusia și Austria împotriva Danemarccii în 1864 pentru cucerirea Schleswig-ului și Holstein-ului. „Istoria cu Danemarca — scria Engels la 24 noiembrie 1863 — ...poate numai să grăbească criza” (vezi volumul de față, p. 331). De acord cu părerea lui Engels, Marx și-a exprimat de asemenea speranța că „povestea cu Schleswig-Holstein... va duce la un conflict în Germania însăși” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 20 ianuarie 1864). Dar, ca și în problema poloneză, burghezia liberală germană a făcut din nou jocul guvernului iuncheresc al lui Bismarck, arătîndu-și incapacitatea de a acționa cu hotărîre împotriva monarhiei prusiene.

Marx și Engels au manifestat un viu interes față de lupta de eliberare națională a popoarelor din America Latină, îndeosebi față de lupta poporului mexican împotriva intervenției puterilor vest-europene și în primul rînd a Franței în 1861—1867. Urmărind cu atenție evenimentele din Mexic, Marx a demascat încercările colonialiștilor francezi de a-și ascunde acțiunile de coto-pire într-o țară înrobîtă prin procedee demagogice ca, de pildă, organizarea în vara anului 1863 a unui „plebiscit” falsificat etc

(vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 15 august 1863). El a ridiculizat metodele bonapartistice de demagogie socială care, în condițiile războiului colonial, luaseră forme deosebit de absurde, caricaturale.

Conducătorii proletariatului au analizat aventura lui Napoleon al III-lea în Mexic și din punctul de vedere al perspectivelor crizei revoluționare în Franța bonapartistă. Într-o serie de observații și afirmații din corespondență se dezvăluie legătura dintre războiul colonial dus de Napoleon al III-lea în Mexic și criza politică internă prin care trecea cel de-al doilea Imperiu. În scrisoarea adresată lui Engels la 13 februarie 1863, Marx sublinia că aventura din Mexic este „un sfârșit absolut clasic al farsei acestui lower Empire” (vezi volumul de față, p. 287). Încercările lui Napoleon al III-lea de a-și consolida pozițiile șubreze în țară prin aventuri coloniale și în politica externă, necesitatea de a face „export de «libertate»” dată fiind creșterea nemulțumirii în Franța, manifestată mai ales cu prilejul alegerilor din primăvara anului 1863 pentru Corpul legislativ, au fost relevate de Marx în scrisoarea către Lion Philips din 29 martie 1864 (vezi volumul de față, p. 574). În scrisoarea către Engels din 15 august 1863, Marx a prevăzut eșecul inevitabil al expediției în Mexic și falimentul rușinos al imperiului lui Napoleon al III-lea: „Pentru mine nu încapе indoiială că își va frînge gîtul cu politica lui în Mexic” (vezi volumul de față, p. 327).

Corespondența lui Marx și Engels din anii 1860—1864 caracterizează clar activitatea revoluționară practică a marilor luptători ai clasei muncitoare, lupta lor pentru crearea unui partid proletar revoluționar. Marx și Engels considerau că, în condițiile noului avînt revoluționar, clasa muncitoare poate repurta victoria numai în cazul cînd s-ar crea și s-ar întări un partid proletar revoluționar, continuatorul primei organizații comuniste internaționale — Liga comuniștilor din 1847—1852. De aceea în această perioadă ei își intensifică activitatea îndreptată spre crearea unui asemenea partid. Bazîndu-se pe nucleul de revoluționari fermi care s-a păstrat după dizolvarea Ligii comuniștilor, Marx și Engels desfășoară o muncă uriașă pentru strîngerea, educarea și unirea luptătorilor revoluționari. Ca și în anii precedenți, Marx poartă corespondență cu cunoscutul militant al mișcării muncitorești americane Joseph Weydemeyer, îi dă în 1860 un ajutor practic în organizarea editării unui ziar pentru muncitorii din Chicago (vezi scrisorile lui Marx către F. Lassalle, Georg Lommel, J. Ph. Becker din 9 aprilie 1860). Continuînd să-i apere pe revo-

luționarii proletari împotriva persecuțiilor polițienești puse la cale de clasele dominante, Marx poartă în 1861 o vastă corespondență cu reprezentanții cercurilor democratice din Anglia, Franța și Germania, cu scopul de a organiza o campanie pentru eliberarea din detențiune a lui Auguste Blanqui. În cursul acestei corespondențe, Marx și Engels stabilesc o legătură nemijlocită cu organizațiile revoluționare din Franța (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 19 iunie 1861). Un interes deosebit prezintă scrisoarea lui Marx către publicistul francez Louis Watteau, prieten apropiat al lui Blanqui, care este publicată pentru prima oară în întregime în volumul de față și cuprinde o caracterizare strălucită a acestui revoluționar francez (vezi volumul de față, p. 542).

Scrisorile lui Marx către J. V. Weber completează considerabil informațiile existente pînă acum asupra activității desfășurate de Marx în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. Scrisorile arată activitatea neobosită desfășurată de Marx pentru propagarea concepției științifice revoluționare despre Jume, grija sa permanentă pentru educarea maselor muncitoare în spiritul internaționalismului proletar. De la sfîrșitul anului 1862 Marx poartă o corespondență permanentă cu medicul german L. Kugelmann, participant la revoluția din 1848—1849, corespondență care va dura mai bine de 10 ani. Scrisorile lui Marx către Kugelmann, consacrate celor mai importante probleme ale mișcării muncitorești internaționale, precum și ale teoriei marxiste, au fost editate pentru prima oară în limba rusă sub îngrijirea lui Lenin și cu o prefață scrisă de el.

Luptînd în acești ani pentru crearea partidului, Marx și Engels nu urmăreau refacerea în vechea formă a Ligii comunistilor, care fusese o organizație relativ îngustă. Vorbînd despre partid, Marx îi scria lui Freiligrath la 29 februarie 1860 că el are în vedere „partidul în sens istoric larg” (vezi volumul de față, p. 437). Aceasta înseamnă că Marx și Engels urmăreau crearea unei organizații mai largi, mai strîns legate de păturile largi de oameni ai muncii. Viitorul partid trebuia, după părerea lui Marx și Engels, să reunească cele mai bune elemente proletare, să devină o forță politică influentă, o organizație de prestigiu, capabilă să conducă clasa muncitoare în lupta pentru înlăptuirea misiunii ei de importanță istorică-mondială — eliberarea omenirii de sub jugul capitalist și construirea comunismului.

Conducătorii clasei muncitoare considerau ca una din sarcinile importante în lupta pentru crearea partidului proletar apărarea cadrelor proletare care se formaseră, dar nu erau încă suficient de

mature, împotriva influenței curentelor antiproletare mic-burgeze, precum și împotriva calomniei și persecutării lor de către ideologii și agenții burgheziei. Numeroase scrisori ale lui Marx și Engels din 1860 reflectă lupta lor împotriva unuia dintre cei mai înrăiți calomnatori ai partidului proletar — democratul vulgar și agentul bonapartist plătit Karl Vogt, care în decembrie 1859 a editat broșura „Procesul meu împotriva lui «Allgemeine Zeitung»”. În broșura sa, Vogt, recurgând la falsificarea faptelor și la minciuni sfruntate, i-a calomniat pe Marx și pe alți revoluționari proletari. Vogt a încercat să defăimeze activitatea revoluționară a lui Marx, atribuind conducătorului clasei muncitoare scopuri egoiste; el încerca să-i prezinte pe Marx și pe tovarășii săi de luptă ca un grup de complotiști care aveau legături secrete cu poliția.

Scrisorile lui Marx și Engels din 1860 dovedesc că conducătorii clasei muncitoare vedeau în atacurile lui Vogt o încercare a burgheziei de a distruge din punct de vedere moral partidul proletar în curs de formare, de a-l discredita în ochii poporului. Marx îi scria lui Engels la 3 februarie 1860 că atacurile lui Vogt reprezintă „o lovitură hotăritoare a democrației burgheze vulgare... împotriva întregului partid” (vezi volumul de față, p. 21). De aceea de îndată ce a luat cunoștință de conținutul broșurii lui Vogt Marx a hotărît să-i dea o ripostă nimicitoare. În legătură cu aceasta Marx îi scria lui Freiligrath că lupta împotriva lui Vogt este „decisivă pentru *justificarea istorică* a partidului și pentru poziția lui viitoare în Germania” (vezi scrisoarea lui Marx către Freiligrath din 23 februarie 1860, volumul de față, p. 403).

Scrisorile lui Marx și Engels dau posibilitatea de a se urmări pas cu pas istoria elaborării pamfletului lui Marx „Domnul Vogt”. Din corespondență reiese efortul uriaș, minuțiozitatea cu care a lucrat Marx timp de aproape un an la această operă. Pentru a aduna materialul care pune în adevărata sa lumină activitatea revoluționarilor proletari și îl demască pe Vogt, Marx a trimis aproape 50 de scrisori unor persoane cu care el și Engels lucraseră sau care le puteau comunica datele necesare. Pentru a acționa bine înarmat împotriva lui Vogt, Marx studiaza un număr imens de cărți și documente. Din corespondență reiese că Marx nu s-a rezumat la atit, ci pleacă de la Londra la Manchester, unde se afla Engels, și dezbate împreună cu el planul lucrării sale polemice, studiază materialul pe care-l avea în legătură cu istoria Ligii comuniștilor.

Marx a scris pamfletul împotriva lui Vogt în strinsă colaborare cu Engels. La rugămintea lui Marx, Engels, care în acea vreme se

ocupa de elaborarea teoriei și istoriei artei militare, a scris pentru acest pamflet scurte capitole referitoare la importanța strategică a unor teritorii din Europa.

Din scrisorile lui Marx reiese că guvernul prusian a pus tot felul de piedici în calea apărării revoluționarilor proletari împotriva calomniilor ce li se aduceau. Creînd pamfletul împotriva lui Vogt, Marx intenționează totodată, în scopul unei depline demascări a acestui calomniator, un proces împotriva ziarului burghez „National Zeitung” din Berlin, care în ianuarie 1860 reprodușese în două articole de fond cele mai infame născociri ale lui Vogt. După cum arată scrisorile lui Marx, acțiunea sa a fost respinsă de patru instanțe judiciare, sub pretextul că „acțiunea lui Marx nu prezenta interes public”. Demascînd caracterul de clasă al justiției prusiene, Marx a dezvăluit într-o serie de scrisori adevăratele cauze ale respingerii acțiunii sale de către instanțele berlineze. Marx a arătat că ele au acționat conform indicațiilor guvernului prusian, care nu voia să pună la dispoziția lui Marx o tribună pentru apărarea proletariatului. Marx îi scria lui Engels la 24 aprilie 1860 că este „în interesul public» al guvernului prusian ca noi să fim cit mai mult calomniali” (vezi volumul de față, p. 47).

Scrisorile adresate de Engels lui Marx dovedesc înalta apreciere pe care a dat-o Engels pamfletului „Domnul Vogt”, apărut în decembrie 1860. „Cu cit citesc mai mult cartea, cu atît îmi place mai mult” — îi scria Engels lui Marx la 5 decembrie 1860 (vezi volumul de față, p. 107). Scrisorile lui Marx și Engels consacrate luptei lor împotriva lui Vogt constituie un exemplu strălucit de ripostă nimicitoare dată dușmanilor mișcării proletare.

O mare importanță în istoria luptei duse de Marx și Engels pentru un partid proletar a avut și critica făcută de ei programului oportunist și tacticii lui F. Lassalle. Ca urmare a faptului că la începutul deceniului al 7-lea mișcarea muncitorească de masă se înviiorează și partea înaintată a clasei muncitoare germane se angajează pe calea luptei politice de sine stătătoare, problema programului și tacticii partidului proletar capătă o importanță practică. Corespondența dintre Marx și Engels în perioada 1861—1864 ne dă posibilitatea să urmărim poziția lor față de Lassalle în anii cînd acesta, aderînd la mișcarea muncitorească germană, căuta să se afirme ca organizator și teoretician al ei.

În aprecierea activității desfășurate de Lassalle în cadrul mișcării muncitorești germane în această perioadă, Marx și Engels au pornit de la faptul că, într-o anumită etapă, ea a contribuit la eliberarea muncitorilor germani de sub influența partidului bur-

ghez al progresiștilor. Acest aspect al activității propagandistice a lui Lassalle a fost relevat de Engels în scrisoarea către Marx din 20 mai 1863, subliniind că „pe această cale se cucerește din nou teren pentru acțiuni antiburgheze” (vezi volumul de față, p. 306). Crearea în 1863, cu participarea directă a lui Lassalle, a Uniunii generale a muncitorilor germani a avut o mare însemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a mișcării muncitorești germane. Această latură a activității lui Lassalle a fost relevată de V. I. Lenin, care, menționînd meritul istoric al lui Lassalle în fața mișcării muncitorești germane, spunea că acest merit constă în faptul că „a abătut această mișcare de pe calea trade-unionismului și a cooperativismului progresist, pe care se îndrepta în mod spontan (cu participarea binevoitoare a lui Schulze-Delitzsch și a celor de teapa lor)” (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 6, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 39).

Dar programul formulat de Lassalle pentru mișcarea muncitorească germană nu deschidea clasei muncitoare nici o perspectivă revoluționară și semăna în rîndurile ei iluzia posibilității realizării socialismului fără o consecventă luptă revoluționară de clasă. Caracterul principal al divergențelor dintre revoluționarii proletari Marx și Engels, pe de o parte, și socialistul mic-burghez Lassalle, pe de altă parte, s-a manifestat evident în timpul întîlnirii dintre Lassalle și Marx la Londra în vara anului 1862. Marx a dezaprobat categoric programul reformist al lui Lassalle, care considera că este posibil să se obțină unele transformări sociale radicale prin agitație pentru dreptul de vot universal și prin crearea unor asociații de producție cu ajutorul statului prusian iuncherist-burghez. Esența divergențelor sale cu Lassalle Marx a caracterizat-o pe scurt în scrisoarea către Engels din 7 august 1862. „Concepțiile noastre politice — constata el —, cu excepția unor scopuri finale foarte îndepărtate, nu coincid” (vezi volumul de față, p. 241).

Un loc important în corespondența dintre Marx și Engels referitoare la Lassalle îl ocupă critica lucrărilor acestuia. Relevînd pretențiozitatea proprie acestor lucrări, Marx și Engels subliniau totodată caracterul lor superficial, „școlăresc” (vezi, de pildă, scrisorile lui Marx către Engels din 12 iunie și 15 august 1863). „Lucrarea sa — scria Marx cu privire la cuvîntarea lui Lassalle asupra impozitelor indirecte — abundă în greșeli de ordin istoric și teoretic” (vezi volumul de față, p. 315).

Marx și Engels n-au putut să nu observe că, în critica făcută capitalismului, Lassalle a împrumutat mult din operele lor, inclusiv din „Manifestul Partidului Comunist”, dar totodată a vulgarizat și denaturat ideile împrumutate, le-a adaptat concepției sale idea-

liste, hegeliene despre lume. Citind „Programul muncitorilor” al lui Lassalle, pe care acesta îl lansase ca document programatic al mișcării muncitorești, Marx îi scria lui Engels la 28 ianuarie 1863 : „Nu este altceva decât o jalnică vulgarizare a «Manifestului» și a altor lucruri predicate de noi atât de des” (vezi volumul de față, p. 286). În aceeași scrisoare Marx menționează inutilitatea încercărilor lui Lassalle de a se da drept omul care „să moștenească” teoria elaborată de Marx și Engels.

Aceeași apreciere critică a primit și „Răspunsul public” scris de Lassalle în 1863, în ajunul creării Uniunii generale a muncitorilor germani. Supunând unei critici vehemente „rețetele” sociale ale lui Lassalle, Marx și Engels au arătat că Lassalle și-a însușit superficial principiile fundamentale ale comunismului științific, că nu a înțeles adevăratele condiții ale eliberării proletariatului. După cum remarcă Engels, nu întâmplător confunda Lassalle înseși noțiunile de „clasă” și „stare”, socotindu-i pe meseriași „reprezentanți ai proletariatului” (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 21 aprilie 1863). Pe baza analizei critice a lucrărilor lui Lassalle, conducătorii proletariatului au tras concluzia că programul lui reflectă interesele micii burghezii și ale meseriașilor, dar nu pe cele ale clasei muncitoare.

Urmărind cu atenție activitatea politică a lui Lassalle, conducătorii proletariatului au condamnat cu asprime tactica lui greșită, care îndruma clasa muncitoare spre acțiuni comune cu guvernul Bismarck și iuncherimea împotriva burgheziei, pentru a obține unele concesii. „Tipul lucrează acum pur și simplu pentru Bismarck” — constata Engels, după ce atitudinea lui Lassalle stîrnise elogiile presei reacționare (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 11 iunie 1863). Atacurile îndreptate de Lassalle exclusiv împotriva partidului progresiștilor — în condițiile ascuțirii conflictului constituțional în Prusia — făceau jocul guvernului iuncherist al lui Bismarck.

În scrisoarea adresată lui Marx la 24 noiembrie 1863 Engels critică aspru această poziție a lui Lassalle, subliniind că din „Manifestul Partidului Comunist” el ar fi trebuit să învețe „cum trebuie să te porți față de burghezie într-o asemenea perioadă” (vezi volumul de față, p. 332). Deși la acea dată Marx și Engels încă nu știau de cîrdășia directă dintre Lassalle și Bismarck, ei își dădeau seama că asemenea acțiuni duc în mod obiectiv la trădarea intereselor clasei muncitoare. Tacticii oportuniste a lui Lassalle conducătorii proletariatului îi opuneau tactica luptei revo-

luționare a întregului popor împotriva reacțiunii feudale corelată cu demascarea simultană a politicii echivoce, lașe a burgheziei prusiene.

Avind în vedere rolul pozitiv, într-o oarecare măsură, al agitației desfășurate de Lassalle, Marx și Engels au considerat indicat ca temporar să nu acționeze public împotriva lui. În scrisoarea către Engels din 12 iunie 1863, Marx scria: „Să-i critic lucrarea ar fi o pierdere de timp... Să-mi exprim aprecierea față de aceste lăudăroșenii și de această *lipsă de tact*, de asemenea nu-i cu putință... De aceea nu-mi rămâne altceva de făcut decît să aștept pînă cînd, în cele din urmă, își va ieși din fire”. Schițînd planul acțiunii sale împotriva lui Lassalle, Marx considera necesar :

„1) de a arăta publicului în ce fel și unde anume ne-a plagiat ;
2) în ce fel și prin ce se deosebesc concepțiile noastre de mizgălelile lui” (vezi volumul de față, p. 316).

Marx și Engels i-au arătat în repetate rînduri lui Lassalle, atît cu prilejul întîlnirilor personale, cît și în scrisori, caracterul greșit al concepțiilor sale. Convingîndu-se însă că Lassalle nu numai că perseverează în greșelile sale, dar chiar merge mai departe pe calea colaborării cu monarhia prusiană reacționară, Marx și Engels au rupt definitiv relațiile cu el.

În scrisorile lui Marx și Engels scrise în septembrie 1864 în legătură cu uciderea lui Lassalle într-un duel se face un fel de bilanț al activității sale social-politice. Recunoscînd că din punct de vedere politic el „era, desigur, unul dintre cei mai importanți oameni din Germania”, Engels a criticat totodată cu asprime tendințele oportuniste pe care Lassalle le-a introdus în mișcarea muncitorească. „Pentru noi era în prezent un prieten nesigur, iar în viitor un dușman destul de sigur” — scria Engels lui Marx la 4 septembrie 1864 (vezi volumul de față, p. 376).

Oscilările lui Lassalle în direcția politicii național-liberale în problema muncitorească, tactica sa de adaptare la hegemonia iuncherimii, în sfîrșit, evidenta sa cochetare cu Bismarck au făcut absolut necesar ca tacticii oportuniste a lui Lassalle să i se opună tactica cu adevărat revoluționară a clasei muncitoare. Marx și Engels considerau că la aceasta va contribui larga răspîndire în rîndurile muncitorilor germani a operelor comunismului științific. După cum reiese din numeroase scrisori, întemeietorii marxismului acordau o mare atenție răspîndirii în Germania a unor lucrări ca „Manifestul Partidului Comunist”, „Contribuții la critica economiei politice”, pamfletul „Domnul Vogt” și altele. Ca o sarcină de-

osebit de importantă ei considerau terminarea lucrului la „Capitalul”.

Influenței oportuniste a lui Lassalle asupra muncitorilor germani, Marx și Engels căutau să-i opună activitatea revoluționară a elementelor cu adevărat proletare din mișcarea muncitorească germană. În 1863—1864 Marx și Engels întrețin o legătură permanentă cu tovarășul lor de luptă Wilhelm Liebknecht, care în 1862 se întorsese în Germania. Dintr-o serie de scrisori ale lui Marx și Engels din această perioadă se vede cu cită atenție urmăreau ei învierea activității politice a clasei muncitoare germane. Primind cu regularitate de la Liebknecht informații asupra situației clasei muncitoare din Germania, Marx și Engels îndrumau prin indicațiile și sfaturile lor activitatea practică a lui Liebknecht spre propagarea ideilor comunismului științific în rîndurile muncitorilor germani. Deosebit de importante sînt scrisorile lui Marx și Engels din 7 și 9 iunie 1864, în care ei explică tactica lor față de activitatea dusă de Lassalle în mișcarea muncitorească germană.

O serie de scrisori ale lui Marx și Engels dovedesc că în anii lungi de emigrație ei n-au pierdut legătura cu reprezentanții înaintați ai clasei muncitoare germane. Vizita făcută lui Marx în iunie 1864 de Fritz Moll și Julius Melchior, muncitori din Solingen, despre care Marx îi comunică lui Engels în scrisorile din 3 și 16 iunie 1864, arată convingător că marii conducători ai proletariatului se bucurau de un uriaș prestigiu în rîndurile muncitorilor înaintați din Germania.

Grija permanentă manifestată de Marx și Engels pentru întărirea legăturilor cu muncitorii înaintați din Germania și din alte țări a pregătit terenul pentru crearea în 1864 a unei organizații proletare internaționale de masă — Internaționala I.

*

* *

În volumul de față sînt incluse 31 de scrisori ale lui Marx și Engels, din care cea mai mare parte au fost publicate în original în diferite publicații din străinătate. Printre acestea se numără scrisorile lui Marx către publicistul maghiar Szemere, către rudele sale din Olanda — Philips, precum și către soția sa Jenny Marx. Unele scrisori sînt publicate pentru prima oară, după manuscrisele și copiile dactilografiate, păstrate la Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. Dintre acestea fac parte scrisorile lui Engels către fratele său Emil Engels din 11 aprilie 1860 și către Gottfried Ermen din 19 aprilie 1860; dintre scrisorile lui Marx publicate pentru prima oară sînt cele adresate lui

Eduard Fischel din 1 iunie 1860, lui L. Watteau din 10 noiembrie 1861, lui W. Schwartz din 19 august 1862 și lui Jenny Marx din 15 decembrie 1863. În anexe sînt publicate o serie de scrisori ale lui Jenny Marx către Engels și alte persoane, care redau conținutul scrisorilor lui Marx care nu ne-au parvenit sau au fost scrise din însărcinarea sa ; 6 dintre ele se publică pentru prima oară.

Toate aceste scrisori completează esențial datele biografice ale lui Marx și Engels ; ele constituie un material prețios pentru caracterizarea activității lor social-politice, științifice și literare din perioada 1860—1864

*Institutul de marxism-leninism
de pe lingă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
SCRISORI

Ianuarie 1860 — septembrie 1864

Partea întâi
Corespondența
dintre Marx și Engels

Ianuarie 1860—septembrie 1864

1860

1

Marx către Engels

la Manchester

[Londra, aproximativ 11 ianuarie 1860]

11 ianuarie 1860

Dragă Marx,

Îți trimit azi sub banderolă un exemplar al suplimentului la nr. 349 pe anul trecut al lui „Köln[ische] Z[eitung]g“.

Wilhelm Joseph Reiff, împotriva căruia, după cum comunică ziarul, s-a emis un mandat de arestare „pentru depravare“, este, după cum am putut stabili, una și aceeași persoană cu Reiff implicat în procesul comuniștilor din Köln, care se află acum aici și trăiește pe spezele partidului.

Așa că astăzi i-am scris lui Reiff (pe adresa lui Liebknecht, căci altfel nu știu unde să-l găsec) că de acum încolo nu mă mai pot ocupa de el, că-i interzic să se mai refere pe viitor la mine și să-mi mai facă vizite !

Astfel, în ce mă privește, am făcut tot ce-am socotit de cuviință. Ce atitudine va voi partidul să ia față de acest gunoi, e treaba lui. Acum ești la curent cu faptele !

Al tău,

F. Frelligrath ¹⁾

Pe acest „Reiff“ eu *unul* nu l-am primit niciodată la mine în casă, pentru că individul era dubios, ba chiar mai mult decât dubios, din cauza comportării lui la procesul comuniștilor. În schimb, „grăsunul făuritor de stihuri“ l-a luat sub ocrotirea lui și i l-a băgat pe gît și lui Liebknecht. De atunci individul trăiește pe socoteala lui Liebknecht, Lappländer ²⁾, Lessner, Schröder și a altor sărăntoci și chiar a pus să se facă colecte pentru el în cadrul Asociației muncitorilor ¹ etc.

Scrisoarea de mai sus a lui F[reiligrath] este tot ce am primit de la acest teuton de cînd cu marea lui retragere ²⁾. Cît de ridicolă este totodată această scrisoare ! Cît de grotescă este grandoarea

¹⁾ Marx i-a trimis lui Engels originalul scrisorii reproduse aici împreună cu scrisoarea sa, scrisă în continuarea celei a lui Freiligrath, pe aceeași foaie de hîrtie. — *Nota red.*

²⁾ Anders. — *Nota red.*

sub care caută să ascundă conștiința lui încărcată de cățel care a făcut pipi. F[reiligrath] pare să-și inchipuie că semnele de exclamație dau vigoare prozei. „Partidul” să „ia atitudine”. Față de ce? Față de „depravarea” lui Wilhelm Joseph Reiff, „acest gunoi” -- cum se exprimă amicul Beta. Ce obrăznicie! De altfel, en passant¹⁾, „Uniunea bărbaților germani”, întemeiată de un zețar dubios pe nume Zinn, a ales ca „cetățeni de onoare” pe prințul Albert, Gottfried Kinkel, K. Blind și F. Freiligrath. Bineînțeles, he-ruscul a acceptat diploma²⁾.

Lunea viitoare am un nou termen de plată pentru 1 l. st. la county-court³⁾ din Marylebone. Totodată am primit de la county-court din Westminster (on behalf of a baker³⁾) hirtiuța anexată, pe care te rog să mi-o înapoiezi. Previziunea mea începe să se împlinească. E destul ca unul dintre filistini să găsească drumul spre county-court, ca să-l găsească și altul. Dacă lucrurile vor continua în felul acesta, nu știu realmente cum o s-o mai scot la capăt. Faptul că sînt mereu sîciit este deosebit de supărător, căci mă împiedică să înaintez cu lucrarea⁴⁾.

Nota apărută în „Militär-Zeitung” din Darmstadt este cît se poate de binevenită⁵⁾. Noul tău pamflet⁴⁾ te-a consacrat în Germania ca critic militar. Cu prima ocazie să publici sub numele tău vreo lucrare oarecare și să menționezi: autorul lucrării „Padul și Rinul”. Mirșavii noștri dușmani se vor convinge by and by⁵⁾ că noi ne impunem publicului fără a-i cere permisiunea, nici lui, nici lui Beta al lui.

După părerea mea, evenimentele cele mai importante care se petrec în lume în momentul de față sînt, pe de o parte, mișcarea sclavilor din America, declanșată de moartea lui Brown⁶⁾; și pe de altă parte mișcarea sclavilor din Rusia. Ai observat, desigur, că în Rusia nobilimea s-a angajat nemijlocit în campania în favoarea constituției și că două sau trei persoane aparținînd celor mai de seamă familii au și fost deportate în Siberia. Totodată Alexandru a intrat în conflict și cu țărănimea datorită ultimului său manifest, în care declara textual că „the communistic prin-

¹⁾ — în treacăt fie zis. — *Nota trad.*

²⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

³⁾ — la cererea unui brutar. — *Nota trad.*

⁴⁾ *F. Engels. „Padul și Rinul”* (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ — treptat. — *Nota trad.*

ciple" ¹⁾ va trebui să dispară o dată cu emanciparea. Așadar, mișcarea „socială” a început atît în Occident, cît și în Orient. Împreună cu iminenta downbreak ²⁾ din Europa centrală, toate acestea vor forma un tablou grandios.

Am citit chiar acum în „*Tribune*” că în Missouri a avut loc o nouă răscoală a sclavilor, care a fost, firește, înăbușită ³⁾. Dar semnalul a fost dat. Dacă situația va deveni din ce în ce mai serioasă ce se va întîmpla cu Manchesterul ?

Leonard Horner a demisionat din postul său. Ultimul său raport, foarte laconic, este plin de o ironie amară. N-ai putea să afli dacă mill-owners ³⁾ din Manchester n-au cumva vreun amestec aici ?

Din „*Factory Inspectors Reports*” ⁶⁾ („1855 — prima jumătate a anului 1859”) rezultă că, începînd din 1850, în Anglia industria s-a dezvoltat fantastic. De cînd a apărut lucrarea ta „*Situația clasei muncitoare*” (pe care am citit-o din nou aici la Museum ⁴⁾), starea sănătății muncitorilor (adulti) s-a îmbunătățit; în schimb s-a înrăutățit starea sănătății copiilor (mortalitatea).

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 ianuarie 1860

Dragă Engels,

Ai auzit cumva de broșura lui Vogt, care cuprinde cele mai infame ticăloșii la adresa mea ? Burghezii germani au primit-o cu entuziasm. Prima ediție s-a și epuizat. Ieri „*National-Zeitung*” a

¹⁾ — „principiul comunitar”. — *Nota trad.*

²⁾ — prăbușire. — *Nota trad.*

³⁾ — fabricanții. — *Nota trad.*

⁴⁾ British Museum. — *Nota red.*

publicat sub forma de *leader* ¹⁾ un extras lung și mirșav ²⁾. (N-ai putea procura acest număr din „National-Zeitung” ? Aici n-am reușit să-l gădesc.) Cum să procedez ? După cit se pare, ultima mea scrisoare l-a jignit atît de rău pe d-l Lassalle, încît nu mai dă nici un semn de viață ¹⁰.

Ar fi bine dacă ai avea ready ²⁾ un articol pentru vineri sau sîmbătă (vaporul trece prin Cork).

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 26 ianuarie 1860

Dragul meu Maur,

Cum mîine e ziua „Tribunei” ¹¹, îmi pare rău că iar nu există material ; în cele citeva note despre Maroc din corespondența apărută în „Times” încă nu se spune nimic despre bătălia de la Cabo-Negro ¹², iar în afară de aceasta nu s-a mai întîmplat nimic ; de altfel, dezbaterile din parlament îți vor furniza material suficient ³⁾. Eu mai aștept și știri în legătură cu reforma armatei prusiene ¹³.

Părerea ta asupra importanței mișcării sclavilor din America și Rusia a și fost confirmată. Incidentele de la Harpers Ferry și ecolul pe care l-au avut în Missouri încep să-și arate roadele ¹⁴. În sud negrii liberi sînt pretutindeni alungați de pe teritoriile statelor, și, după cum văd acum din primul comunicat din N[ew] York în legătură cu situația de pe piața bumbacului (W. P. Wright & Co. din 10 ianuarie 1860) ¹⁵, plantatorii hurried or to the ports in order to guard against any probable consequen-

¹⁾ — articol de fond. — Nota trad.

²⁾ — gata. — Nota trad.

³⁾ K. Marx. „Politica Angliei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 9—14. — Nota trad.). — Nota red.

ces arising out of the Harpers Ferry affair¹⁾. Și în Rusia lucrurile se complică tot mai mult ; „A[llgemeine] Z[eitung]“ din Augsburg are acum la Petersburg un corespondent foarte versat în probleme de acest gen ; e drept că el acordă mai multă atenție mișcării constituționaliste a nobilimii, dar aceasta constituie, desigur, un imbold pentru țărănime.

În India se pregătește o criză colosală. În ce privește opinia filistinilor de aici în legătură cu aceasta confer Market Reports²⁾ anexate. Mai multe sorturi de fire au ajuns acum la un preț tot atît de ridicat, dacă nu și mai ridicat decît în 1857, cînd atinseseră punctul maxim, în schimb bumbacul este *mai ieftin* cu 2³/₈ pînă la 2¹/₂ pence. Numai în Burnley se construiesc 26 de fabrici noi ; în alte localități lucrurile stau cam tot așa. Treptat, muncitorii încep să primească pretutindeni un spor de 10⁰ la salariu și în curînd vor primi și mai mult. După părerea mea, operațiile cu capital fictiv în comerțul indian au luat iarăși o mare extindere, ca și în 1846—1847, și majoritatea patronilor cumpără numai pentru că *sînt nevoiți* să cumpere și nu se mai pot opri. Altminteri, simpla creștere a producției ar fi provocat pînă în toamnă, cel mai firziu pînă în primăvara anului 1861, un crah colosal.

Proștii de englezi au și început să creadă că în curînd vor inunda cu mărfuri piața Franței. Un măgar, proprietar al unei fabrici de stambă — one of the sharpest³⁾ —, declară că la taxa vamală de 30⁰ existentă în Franța ar putea înjgheba acolo o afacere la care să cîștige cu 15⁰ mai mult decît pe oricare altă piață. Smintitul își imaginează că în Franța prețurile de monopoli se vor menține chiar și după desființarea monopolului. Dar că toate acestea nu sînt decît o șarlatanie, prin care se urmărește să i se dea lui John Bull o lovitură acolo unde se știe că e punctul lui slab, pentru că, în cele din urmă, să-l tragă serios pe sfoară, la asta nu se gîndește nimeni.

Cine este, de fapt, d-l Fischel, care a scris pamfletul¹⁶ pentru ducele de Coburg⁴⁾ și acum publică în „Free Press“ ? Că ducele de Coburg manifestă leanings⁵⁾ urquhartiste, asta mi-am dat seama din extrasele din pamflet.

Dronke se află acum la Liverpool, angajat într-un post foarte bun, de agent comercial al unei companii franco-spaniole pentru

¹⁾ — s-au grăbit să expedieze în porturi, pentru a evita eventualele consecințe ale incidentelor de la Harpers Ferry. — *Nota trad.*

²⁾ — compară rapoartele cu privire la piețe. — *Nota trad.*

³⁾ — unul dintre cei mai versați. — *Nota trad.*

⁴⁾ Ernst al II-lea. — *Nota red.*

⁵⁾ — înclinații. — *Nota trad.*

exploatarea minelor de cupru — 500 l. st. garantate, dar se spune că poate câștiga pînă la 1 000 l.st. Garnier-Pagès i-a înlesnit obținerea acestei slujbe. Vine deseori pe aici, mă evită însă întotdeauna, transmițîndu-mi post festum salutări.

Lupus¹⁾ a avut o bronșită serioasă, acum îi e mai bine, dar mai e speriat, căci nu s-a restabilit complet. Iar a organizat un război cronic cu landlady²⁾).

Acum am foarte mult de lucru la birou și de aceea nu pot întreține o corespondență regulată; de altfel deocamdată nu întrevăd sfîrșitul acestei munci peste puteri, în afară de cazul cînd, așa cum sper, va interveni o criză.

Multe salutări soției tale și domnișoarelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

4

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 ianuarie [1860]

Dragă Engels,

Am comandat broșura lui Vogt³⁾ și ți-o voi trimite și ție. Este reproducerea (sau prima ediție completă) a materialelor procesului intentat de el la Augsburg, însoțită de o introducere. Aceasta din urmă este îndreptată în special împotriva mea și pare a fi o ediție nouă și îmbunătățită a broșurii lui Müller-Telling⁴⁾. De îndată ce o vom avea, va trebui să hotărîm ce este de făcut. Faucher mi-a povestit with an intense pleasure⁵⁾ că Vogt mă tratează en canaille⁶⁾ și cu exquisite⁶⁾ dispreț. Ticălosul încearcă să-l convingă pe filistinul german că eu trăiesc aici ca un fel de

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ — proprietăreasa. — *Nota trad.*

³⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

⁴⁾ — cu mare satisfacție. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ca pe o canalie. — *Nota trad.*

⁶⁾ — total. — *Nota trad.*

dr. Kuhlmann, pe seama muncitorilor etc. (soției mele i-am ascuns, firește, toată această murdărie).

La Berlin a apărut un nou săptăminal¹⁾ militar. Cred că ar trebui să-i scrii *imediat* lui Lassalle sub pretextul că vrei să capeți unele informații în legătură cu ziarul. În momentul de față este absolut necesar să păstrăm legătura cu Berlinul. Răspunsul pe care ți-l va da L[assalle] va arăta dacă mai putem merge alături de el sau nu. În caz că nu — ceea ce ar fi, desigur, neplăcut —, va trebui să recurgem la dr. Fischel (asesor prusian), despre care îți voi vorbi în cele ce urmează. În scrisoarea către L[assalle] poți să-i spui direct că eu am considerat dificultățile pe care mi le-a făcut la publicarea în „*Volks-Zeitung*” a unei declarații în legătură cu Vogt (și anume aceea care a apărut în „A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[ugsburg]²⁾), sau cel puțin încercarea lui de a mă convinge să renunț, ca pe un fel de complot pus la cale de el și de Duncker în colaborare cu Vogt. Apoi poți, desigur, să adaugi câteva cuvinte din care să reiasă atitudinea echivocă a unor vechi tovarăși de partid (cu ocazia asta strecuri câteva hits upon³⁾ la adresa lui Freiligr[ath]), că din pricina situației grele în care mă aflu și a infamiilor cu care trebuie să lupt sint într-o temper⁴⁾ foarte acră și te-am înștiințat că i-am scris lui Lassalle¹⁸ o scrisoare, care pare să-l fi afectat. În ce te privește, presupui desigur că L[assalle] mă cunoaște prea bine pentru a nu trece cu vederea o eventuală formă mai dură de exprimare etc. În orice caz va fi nevoit să se pronunțe deschis. Cred că acum puțină diplomație este absolut necesară — măcar să aflăm precis cum stau lucrurile. În comparație cu ceilalți, L[assalle] este totuși horse-power⁵⁾.

Fapt este că banda de ticăloși imperiali, în al doilea rînd banda Uniunii naționale germane¹⁹ și, în sfîrșit, banda liberalilor fac tot ce le stă în putință pentru a ne distruge moralicește în ochii filistinului german. Nu mai încape, cred, nici o îndoială că, în pofida tuturor strigătelor de pace, este probabil ca încă în cursul acestui an, sau foarte probabil chiar înainte de începutul verii there will be a new war⁶⁾. În orice caz situația internațională este atît de complicată, încît democrația vulgară și liberalii sint extrem de in-

¹⁾ „*Militärische Blätter*”. — *Nota red.*

²⁾ *K. Marx*. „Declarație trimisă redacției lui «*Allgemeine Zeitung*,” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — împunsături — *Nota trad.*

⁴⁾ — stare de spirit. — *Nota trad.*

⁵⁾ Textual „cal-putere”, aici — „o forță”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — va izbucni un nou război. — *Nota trad.*

teresați ca filistinul (adică publicul) german să nu-și plece urechea la noi, să ni se închidă orice porțiță de acces spre public. În chestiunile personale, ca și în cele de partid, ignorarea, adică indiferența, este admisă numai pînă la anumite limite. În cazul Vogt nu putem adopta aceeași atitudine ca față de vreun Tellerling, Heinzen și tutti quanti¹⁾. În Germania acest ventrilog trece drept o somitate științifică, a fost regent al imperiului²⁾, este *sprîjinul* de Bonaparte. Ai putea ca, *en passant*³⁾, să-l întrebi și pe nobilul Lass[alle] ce consideră *el* că ar fi indicat să întreprindem în cazul V[ogt]. În scrisorile pe care mi le-a adresat. L[assalle] s-a angajat prea mult ca să facă subit volte face⁴⁾. În orice caz trebuie să încercăm să-l determinăm pe individ să ia o poziție hotărîtă — aut, aut⁴⁾²¹.

Fischel este un urquhartist prusian. În publicația periodică pe care o scoate la Berlin, „Portfolio”, el a menționat pamfletul meu împotriva lui Pam⁵⁾ și a reprodus un extras din el²² (la indicația directă a lui Urquhart). Urquhartiștii l-au chemat în Anglia. Aici a apărut în fața Foreign Affairs Commitees²³ ca martor al „fidelității” victorioase (față de Urquhart) pe continent. M-am întilnit cu el aici. Și-a oferit serviciile pentru eventualitatea că aș vrea să le folosesc în presa nord-germană.

Se pare că lucrarea „Ura, spre Italia” (a netrebnicului Bamberger din Paris) conține atacuri la adresa articolelor tale din „Volk”.

Ce a declarat d-l Orges ?²⁴ Asta mi-a scăpat.

Dacă poți, scrie pentru marți (nu e nevoie de prea mult) despre importanța militară pe care o au Savoia (și Nisa) pentru Franța⁶⁾. Vezi în numărul de astăzi din „Times” discursul lui Normanby im House of Lords⁷⁾.

Apropo ! „În semn de recunoștință pentru serviciile aduse de mine dezvoltării principiilor *comuniste*” am primit din partea Asociației culturale a muncitorilor de aici o invitație pentru 6 februarie, cînd își serbează aniversarea. (Indivizii continuă să se considere succesorii vechii Societăți din Windmill-Streett)²⁵. Asemenea invitații, dar altfel motivate, au primit și Schapper, Pfänder și Eccarius. Date fiind *condițiile actuale*, accept, firește, invitația și

1) — toți ceilalți. — *Nota trad.*

2) — *în treacăt.* — *Nota trad.*

3) — o cotitură. — *Nota trad.*

4) — ori, ori. — *Nota trad.*

5) Palmerston. — *Nota red.*

6) *F. Engels.* „Savoia și Nisa” (vezi *K. Marx și F. Engels.* Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 599—602. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

7) — in Camera lorzilor. — *Nota trad*

în felul acesta dispare și ultima rămășiță din vechiul conflict cu amintita adunătură muncitorească. D-l *F. Freiligrath* nu se numără printre invitați. Acum într-adevăr trebuie să evit o întâlnire cu acest burtos, căci sînt atît de furios din pricina mirșăviei lui Vogt — la care *F. Freiligrath*] a contribuit în mare măsură —, încît aş putea avea o izbucnire violentă. Salutări lui Lupus.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

5

Engels către Marx la Londra

Manchester, 31 ianuarie 1860

Dragul meu Maur,

Mă gîndesc să-i scriu mîine lui Ephraim Înțeleptul ¹⁾; această misivă diplomatică trebuie mai întîi bine chibzuită. De cîteva zile mă bate gîndul să scriu un fel de continuare la „Padul și Rinul” pe care s-o intitulez „Savoia, Nisa și Rinul”. Lucrarea asta intenționez să i-o ofer lui Duncker spre publicare; nu va avea mai mult de două coli și ar putea constitui un bun pretext pentru a relua relațiile cu Ephraim. În orice caz o voi scrie în cursul săptămîinii viitoare și apoi voi trimite imediat manuscrisul la Berlin. În afară de cîteva probleme legate de campaniile revoluționare franceze în Nisa și Savoia, alte studii preliminare nu sînt necesare, așa că totul va merge repede.

Că d-l Vogt trebuie să fie bine săpunit, se înțelege de la sine; dar e greu să te pronunți înainte de a afla ce a publicat individul. În orice caz, dacă Fischel are într-adevăr relații, ne poate fi tot atît de folositor ca și oricare altul. Ovreiașul Braun ¹⁾ își va da și el seama acum că declarația ²⁾ ta și tot scandalul dintre Vogt și

¹⁾ Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ *K. Marx*. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

„A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg]²⁶ au cu totul altă semnificație decît și-a închipuit filistinul berlinez la început. Așa cum se prezintă lucrurile acum, sîntem nevoiți să menținem toate aceste legături, iar mai tîrziu, *conspiration de silence*¹⁾ și celelalte intrigi, asupra cărora deocamdată trebuie să închidem ochii, ne vor absolvi de orice obligații atunci cînd, în momentul hotărîtor, motive politice reale ne vor impune să ajungem la o ruptură.

În ce privește eventualitatea unor noi scandaluri, sînt întru totul de părerea ta²⁾. Cred însă că pentru a ne păstra, în pofida lui Vogt et Co., autoritatea în fața publicului, trebuie să ne afirmăm pe tărîm științific. Pentru a organiza presa emigranților, n-avem suficiente fonduri, și în repetate rînduri am avut prilejul să vedem că o gazetă a emigranților sau broșuri germane tipărite la Londra s-au impus publicului (în Germania) numai atunci cînd respectiva publicație s-a menținut cel puțin timp de un an. Să desfășurăm o acțiune politică și polemică deschisă, în spiritul partidului nostru, în Germania însăși este pur și simplu imposibil. Și atunci ce ne rămîne de făcut? Ori să ne ținem gura, ori să facem eforturi care nu vor fi cunoscute decît printre emigranți și printre germanii din America, dar nicidecum în Germania, ori să continuăm în felul în care ai început tu cu primul tău caiet³⁾, iar eu cu „Padul și Rinul“. Consider că în momentul de față acesta este lucrul cel mai important și, dacă vom proceda astfel, n-are decît Vogt să țipe cît o vrea, în curînd ne vom fi cîștigat din nou atîta footing⁴⁾, încît să putem publica din cînd în cînd (*whenever required*⁵⁾) în presa germană declarațiile noastre personale necesare. Dar lucrul cel mai important în momentul de față este, firește, apariția apropiată al celui de-al doilea caiet²⁷ al tău, și sper că povestea cu Vogt nu te va împiedica să continui să lucrezi la el. Să fii, în sfîrșit, măcar o dată ceva mai puțin scrupulos cu propriile tale lucrări; și așa sînt mult prea bune pentru acest public păcătos. Principalul este ca lucrarea să *fie scrisă și publicată*; lipsurile care pe tine te izbesc, proștii ăia nici nu le vor observa. Căci ce vei face, în caz că vin vremuri tulburi, dacă întreaga ta lucrare va fi întreruptă înainte de a fi terminat cel puțin „Capitalul“ în ge-

1) — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

2) Vezi volumul de față, p. 11. — *Nota red.*

3) K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

4) — teren. — *Nota trad.*

5) — dacă va fi nevoie. — *Nota trad.*

neral. Cunosc foarte bine și toate celelalte piedici care-ți stau în cale, dar tot atât de bine știi că principala cauză a întârzierii o constituie întotdeauna propriile tale scrupule. La urma urmei, tot mai bine este ca lucrarea să apară, decît să nu apară de loc din pricina unor asemenea reticențe.

D-l Orges a publicat o declarație cu caracter pur personal¹⁾, din care poți afla cine este acest individ. La început locotenent de artilerie prusian la Berlin, a urmat cursurile școlii superioare de război (din 1845 pînă în 1848), totodată a frecventat și universitatea, pregătindu-se pentru licență, în martie 1848 a demisionat din armată (cererea sa de demisie este datată 19 martie 1848) și a plecat în Schleswig-Holstein pentru a sluji în artilerie; în 1850 s-a îmbarcat pe un vas comercial, unde „a făcut slujbă” și o călătorie în jurul lumii; în 1851 a fost la expoziția de la Londra²⁾, despre care trimitea corespondențe lui „A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[u]gsburg, a întreținut relații cu Schimmelpfennig, Willich, Tschow etc., iar mai tirziu a preluat rubrica militară la „A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[u]gsburg. În orice caz omul acesta face mai mult pentru ziar decît ceilalți și l-a pus din nou pe picioare. Articolele de fond pe care eu le atribuiam lui Heilbronner sînt toate scrise de el. Și cu toate acestea mă voi răfui serios cu el.

Invitația acestor bătăranii vine tocmai la timp³⁾. Sper însă că, firește, n-ai să te ambalezi într-o colaborare prea strînsă cu ei; îi cunoaștem doar prea bine pe tipii ăștia și, din fericire, tu locuiești departe de ei.

Un cald salut.

Al tău,
F. E.

Prusienii au vrut să pună acasă la bătrînul³⁾ un sechestr pentru suma de 1 005 taleri, 20 de groși de argint și 6 pfeningi, pe bunurile mele personale, pentru că am dezertat din Landwehr. Bătrînul le-a spus că la el nu sînt nici un fel de bunuri care să-mi aparțină și cu asta s-au liniștit. La 18 februarie voi fi condamnat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 12. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 12. — *Nota red.*

³⁾ Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

6

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 31 ianuarie 1860

Dragă Engels,

Am primit articolul tău ¹⁾. E foarte bun.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Lassalle, care mi-a sosit ieri și la care am răspuns pe scurt imediat ²⁾. Fără un pamflet pe care va trebui să-l scriem împreună nu scăpăm de istoria asta. I-am scris și lui Fischel la Berlin ca să vedem dacă nu se poate intenta un proces de calomnie împotriva lui „N[ational] — Z[eitung]”. Broșura lui Vogt ³⁾ (nu se găsește la *nici un* librar din Londra ; nu i-a trimis-o nici lui Freiligrath, nici lui Kinkel, nici vreunui alt cunoscut de-al lui de pe aici ; în felul ăsta a vrut, probabil, să ciștige timp. De aceea am fost nevoit s-o comand) este, desigur, în măsura în care ne privește, o maculatură în stil De la Hodde-Chenu ²⁹⁾. Am citit al *doilea* articol din „Nat[ional]-Z[eitung]”, în care am văzut că, printre altele, Vogt se leagă și de Lupus (pe care-l numește Wolff-cazemată, Wolff-parlament), atribuindu-i o circulară adresată în 1850 ziarului reacționar din Hannover ³⁰⁾. A pus din nou în circulație toate birfelile murdare ale emigrației din 1850—1852. Jubilarea presei burgheze, firește, nu mai cunoaște margini, iar de impresia produsă asupra publicului îți poți ușor da seama din tonul scrisorii lui Lassalle, pe care te rog să i-o arăți și lui Lupus, iar apoi s-o păstrezi.

Pe Freiligrath l-am văzut o clipă ieri. M-am comportat foarte solemn (dacă mai are măcar un dram de simț al onoarei, trebuie să facă o declarație împotriva lui Vogt) și tot enterview-ul ⁴⁾ nostru s-a redus la atît : „Eu : am venit să te rog să-mi împrumuți pamfletul în legătură cu procesul lui «A[llgemeine] Z[eitung]» din A[ugsburg], pe care l-am căutat zadarnic la toți librarii și pe care prietenul tău Vogt cu siguranță că ți l-a trimis. F[reiligrath] (melodramatic la culme) : Vogt nu este prietenul meu. Eu : Lassalle îmi scrie că trebuie să răspund de îndată. Așadar, nu ai pam-

¹⁾ F. Engels. „Savoia și Nisa”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 385—387. — *Nota red.*

³⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

⁴⁾ — întrevvedere. — *Nota trad.*

fletul ? *F[reiligrath]* : Nu. *Eu* : Bună seara". (Mi-a întins cinstita-i dreaptă, o stringere de mină westfalică.) Voilà tout¹⁾).

Juch (proprietarul și actualul redactor al săptăminalului „*Hermann*”, pe care eu l-am cunoscut la Berlin la procesul lui Eichhoff în legătură cu afacerea Stieber)³¹ m-a asigurat că nici Kinkel nu a primit pînă acum de la Vogt vreun exemplar din broșura acestuia. În schimb, Juch a primit o mulțime de scrieri ale lui Vogt îndreptate împotriva noastră, pe care nu le-a publicat. Trebuie să mă am bine deocamdată cu băiatul ăsta, care, de altfel, este foarte cinstit în felul lui. Cum la Londra nu apare acum decît „*Hermann*”, ar fi extrem de neplăcut ca tocmai aici, pe teren propriu, să ne aflăm dezarmați în fața bandei lui Vogt.

Apropo. Ca urmare a primei mele întîlniri cu Juch, Eichhoff, la sfatul meu, l-a citat ca martor al apărării pe amicul *Hirsch*, care stă la răcoare la Hamburg pentru fals. Rezultatul a fost că, după dezbateri violente, procesul deschis la 26 ianuarie (am citit în „*Publicist*”) a fost din nou aminat. Acum Stieber o va rupe cu *Hirsch*.

Salut.

Al tău,
K. M.

Chiar acum am primit de la Imandt vestea că Heise a murit.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 1 februarie 1860

Dragul meu Maur,

De data asta povestea devine din zi în zi mai serioasă. D-l Al-tenhöfer și ghebosul Häfner, care se află la Paris, au făcut și ei declarații personale echivoce în „*A[llgemeine] Z[ei-]tung*” din

¹⁾ — Asta-i tot. — *Nota trad.*

A[ugsburg] ³². Și acum mai vine și înțeleapta scrisoare a lui Lassalle. Tipul este și el pe jumătate bonapartist, căci, după cât se pare, cochetarea cu bonapartismul este astăzi la modă la Berlin, așa încît d-l Vogt va găsi cu siguranță acolo un teren favorabil. Grozavă ideea lui Lassalle că legătura cu „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg nu poate fi folosită împotriva lui Vogt și a lui Bonap[arte], dar Vogt poate încasa bani bonapartiști în scopuri bonapartiste, rămînînd totuși absolut curat. Oamenii ăștia consideră un merit al lui Bonap[arte] chiar și faptul că i-a bătut pe austrieci; prusacismul specific și mania berlinezilor de a face pe deșteptii sînt din nou la înălțime, iar Berlinul arată acum, probabil, așa cum arăta după pacea de la Basel ³³. Cu asemenea oameni nu se poate discuta. Lassalle, pare-se, dă drumul tuturor acestor interminabile și searbede trîncăneli tot atît de firesc ca și propriilor sale excremente, ba poate chiar mult mai ușor — ce poți să spui de asemenea fadaises ¹⁾ și înțelepciune ieftină? Grozave recomandări ne face individul ăsta.

Să avem mai întii broșura ²⁾, iar apoi vom căuta o editură și un editor care să publice răspunsul nostru. În măsura posibilului, în Germania și chiar în cartierul general al partidului advers, la Berlin. Povestea cu cele 3 000 de exemplare este, evident, o minciună a lui Vogt ³⁴. E drept însă că a provocat aici un scandal teribil. Chiar astăzi îl voi întîlni pe Lupus și îi voi spune și lui să se gîndească ce material ar putea strînge în legătură cu Vogt. Între timp voi face ordine în hîrțile din 1850—1852, iar tu trebuie să cauți vechiul nostru manuscris despre emigrație ³⁾. Deocamdată habar n-am ce afirmații a făcut, de fapt, acest individ.

Salutări familiei tale.

Al tău,
F. E

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — absurdități. — *Nota trad.*

²⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

8

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 2 februarie 1860

Dragul meu Maur,

Ieri seară am stat de vorbă cu Lupus. Abia cînd i-am citit cu voce tare scrisoarea lui Lassalle¹⁾, mi-am dat pe deplin seama de filistinismul și aroganța acestui individ, precum și de „metoda” lui. Chiar și în cele mai neînsemnate nimicuri individul este spiritul absolut al bătrînilor hegelieni și, așa cum în economia politică el se pretinde a fi unitatea superioară dintre cele două extreme ale unei opoziții, tu și economiștii, așa se consideră și acum unitatea superioară între tine și Vogt. De la tine — „principiul”, de la Vogt — „politica italiană”²⁾, ce poate fi mai frumos? E o mizeră încercare de a emite deșteptăciuni de conștopist, care începe prin pretenția de a-l declara pe Vogt incoruptibil și transformă într-o absurditate singura glumă bună pe care a făcut-o Fröbel în declarația sa pentru că o ia în serios!³⁾

Lupus e de părere că, potrivit legilor prusiene, „Nat[ional]-Z[eit]ung[ung]” ar putea fi silit să insereze o declarație a ta. Și eu cred că în legea cu privire la presă există un asemenea articol. Dacă este așa, atunci ar trebui să facem uz de acest lucru de îndată ce ne vom afla în posesia broșurii²⁾, căci, așa cum spune pe drept cuvînt L[assalle], habent sua fata libelli³⁾, nu se poate ști cum evoluează povestea cu broșura, și cu cît răspunsul vine mai repede, cu atît efectul este mai sigur.

Quoad⁴⁾ broșura noastră, sîntem dezavantajați de faptul că trebuie să ne apărăm noi înșine și nu putem răspunde la minciună prin minciună. Al doilea dezavantaj constă în aceea că publicul = filistinii, ne urăște dinainte; sîntem învinuiți dacă nu de odium generis humani⁵⁾, în orice caz de odium generis burgheză, și pentru ei înseamnă același lucru.

În schimb, avem avantajul că putem face o expunere a politicii noastre cu privire la Italia, ceea ce transpune problema pe alt

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 16 și 18. — *Nota red.*

²⁾ *K. Vogt*. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

³⁾ — cărțile își au soarta lor (Maurus Terentianus. „De litteris syllabis, pedibus, metris”, versul 258). — *Nota trad.*

⁴⁾ — În ce privește. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ura față de specia umană. — *Nota trad.*

plan, înlătură elementul personal și ne oferă, dacă nu și față de liberalii din Berlin, cel puțin față de cea mai mare parte a Germaniei, superioritatea de a reprezenta punctul de vedere popular, național. În special istoria cu Savoia este deosebit de binevenită pentru noi ³⁷.

Mă gândesc că de îndată ce primești broșura (Lassalle nu ți-o poate trimite prin poștă ?) să-ți faci bagajele și să vii încoace ca să hotărîm definitiv ce și cum. Aș fi profitat bucuros de acest prilej pentru a veni eu la Londra, dar cum soția ta nu trebuie să afle nimic, e mai bine să vii tu aici, și apoi, dacă ar mai trebui lucrat ceva, eu nu mi-aș putea prelungi șederea la Londra. Mai trebuie să stabilim dacă să figureze în titlu și numele meu ; n-am decît un singur motiv pentru care mă opun, dar mi se pare *hotărîtor* ; despre asta însă — cînd ne vom întîlni.

Eu lucrez la povestea cu Savoia ¹⁾, iar miine voi scrie lui L[assalle] și D[uncker]. Epistola pe care intenționez să i-o trimit lui L[assalle], bineînțeles, nu fusese încă expeditată.

Curios că despre moartea lui Heise a trebuit să aflu via Dundee ²⁾ și Londra. Piciul ³⁾ a fost doar aici joia sau vinerea trecută ; m-a căutat, dar nu eram acasă și nici seara la club nu m-a găsit ; dacă știa despre asta, ar fi trebuit să-mi transmită printr-o terță persoană, așa cum procedează de obicei. Și s-a întîlnit și cu Charles ⁴⁾.

Salut.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 17. În Dundee (Scotia) locuia Peter Imandt. — *Nota red.*

³⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

⁴⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

9

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 3 februarie 1860

Dragă Engels,

După ce a făcut o mică modificare sau, mai exact, după ce a scos o frază, C. D. Collet și-a dat ieri consimțământul, dar a spus totodată că, întrucît Urquhart este adevăratul editor, trebuie să-i arate mai întii lui lucrarea, ceea ce implică o aminare de 24 de ore³⁰. Collet a adăugat că eu pot, firește, să public declarația și malgré eux¹⁾, dar, dacă o public la ei, mai târziu mă voi putea referi to a certain degree²⁾ la el și la Urquhart]. Well³⁾. Am acceptat și acum aștept să văd ce va spune papa Urquhart]. (Continuarea — mai jos.)

De altfel, în momentul de față, cu broșura și cu declarația din ziare nu vom putea face nimic. Broșura va be killed⁴⁾ de aceeași presă which now trumpets the grandeur of Vogt⁵⁾. Atacurile acestuia împotriva mea — este evident că el încearcă să mă prezinte drept un netrebnic de burghez escroc și ticălos (așa reiese din tot ce am auzit pînă acum) — trebuie să constituie un grand coup⁶⁾ a democrației burgheze vulgare și totodată a bandei ruso-bona-partiste împotriva întregului partid. Așadar trebuie să răspundem și noi tot printr-un grand coup. Mai departe: *defensiva* nu este indicată pentru noi. *Îl dau în judecată pe „Nat[ional]-Zeit[ung]“*. În privința aceasta sint hotărît. Deocamdată povestea asta nu poate reclama prea mulți bani — mă refer la depunerea preliminară a sumei în instanță. Va fi foarte ușor să găsim avocați căci în orice caz procesul va stîrni senzație în întreaga Germanie. De îndată ce voi primi scrisoarea lui Fischel⁷⁾ (cred că va sosi mîine), voi publica în diferite ziare germane o scurtă declarație⁸⁾ în care am să arăt că voi intenta la Berlin acțiune de calomnie împotriva ziarului „N[atational]-Z[eitung]“. În cel de-al doilea articol din acest

1) — fără să țin seama de ei. — *Nota trad.*

2) — în anumite limite. — *Nota trad.*

3) — Bine. — *Nota trad.*

4) — fi ucisă. — *Nota trad.*

5) — care acum trîmbețează măreția lui Vogt. — *Nota trad.*

6) — o lovitură hotărîtoare. — *Nota trad.*

7) Vezi volumul de față, p. 16. — *Nota red.*

8) *K. Marx*. „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—749. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

ziar, pe care-l am, am găsit chiar punctele care-mi vor servi drept capete de acuzație și care din punct de vedere juridic îl vor nimici ¹⁾. Acest proces ne oferă posibilitatea să răspundem în fața tribunalului la toate învinuirile de competența dreptului *civil*. După aceea ne vom putea ocupa de porcul de Vogt.

Gindește-te că peste câteva săptămîni, în legătură cu afacerea Stieber, întregul proces al comuniștilor de la Köln ³⁹ va fi din nou la ordinea zilei, și dacă vom proceda cu abilitate, atacurile acestor ciini, în loc să ne dăuneze, ne vor fi de folos, întrucît at once ²⁾ clasa muncitoare va auzi din nou de noi.

Pe de altă parte, ce dovezi ar putea prezenta V[ogt] sau „National-Zeitung” împotriva noastră ? Că, în afară de birfelile lui Techow și, poate, de unele observații nu prea plăcute ale lui Lünig (asta în the worst case ³⁾), Vogt habar n-are de situația de aici și face cele mai grosolane confuzii ⁴⁰, asta se vede chiar din articolul publicat de el în „Handels-Courier” din Biel.

Planul meu este deci următorul: cînd primesc porcăria lui Vogt ⁴⁾, în săptămîna care urmează vin pentru câteva zile la tine ca să punem totul la punct ⁴¹. La cheltuielile obligatorii de judecată va trebui să contribuie și Dronke, care de altfel îmi este dator. (De paște trebuie în orice caz să vii pentru câteva zile aici.)

De altfel, în afară de procurarea materialului necesar în vederea procesului (am scris deja la vii și la morți), lucrez la „Capitolul” meu ⁴². Dacă mă apuc serios de treabă, în șase săptămîni termin, iar după proces lucrarea va avea succes.

Ar fi frumos ca acum, cînd criza e iminentă, cînd în curînd king of Prussia ⁵⁾ va muri etc., să ne lăsăm desființați în felul acesta de un oarecare Vogt ⁴³ imperial et Co. și — autore Lassalle ⁶⁾ — să ne tăiem singuri craca de sub picioare.

Din bilețelul alăturat vei vedea what Mr. Vogt is now about ⁷⁾ și în ce fel ai putea în broșura ta, măcar într-o notă, să-i dai acestui domn un șut plin de dispreț ⁴⁴.

Al tău,
K. M.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 392—398. — *Nota red.*

²⁾ — totodată. — *Nota trad.*

³⁾ — cazul cel mai rău. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

⁵⁾ — regele Prusiei (Frederic Wilhelm al IV-lea). — *Nota trad.*

⁶⁾ — la inițiativa lui Lassalle. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cu ce se ocupă acum d-l Vogt. — *Nota trad.*

Operația împotriva lui Blind⁴⁵, după cum îți poți da seama din scrisoarea mea, evoluează absolut independent de operația din Germania, dar va fi exploatată în folosul acesteia din urmă.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

10

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 4 februarie 1860

Dragul meu Maur,

Hotărârile se schimbă în fiecare zi, și nici nu s-ar putea altfel, căci noi nici măcar n-am văzut încă porcăria aceea¹⁾.

Povestea cu Hirsch e grozavă²⁾.

Cu procesul de la Berlin de asemenea sînt de acord, numai să reușești; de altfel nu văd cum ți-ar putea tribunalul respinge acțiunea⁴⁶.

Ieri seară, în legătură cu Lupus³⁾ și cu întreaga poveste în general, am răscolit cea mai mare parte din documentele din 1850—1852. Lupus și-a pierdut complet memoria și trebuie să fie mult ajutat. Și nici în ce mă privește lucrurile nu stau cu mult mai bine; de atunci am dat pe gît atîta bitter beer⁴⁾, încît sînt multe chestiuni pe care cu greu le pot restabili. În legătură cu Lupus reies următoarele :

1. Lupus mai era la Zürich în 1851, și *nu în 1850*, cînd documentul a apărut în „Karlsruher Z[eitun]g” (planul nostru de campanie împotriva democraților⁵⁾), iar domniile de acolo s-au năpusit asupra lui ca asupra unuia care făcea parte din mediul lor, fiind însă membru al Ligii noastre⁴⁷.

2. Dar mai înainte apăruse un alt document — și anume, dacă nu mă înșel, în „Hannov[ersche] Ztg.” —, o circulară a Comitetului Central din Köln redactată de Bürgers⁴⁸. Nu pot însă preciza

¹⁾ K. Vogl. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 17. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 16. — *Nota red.*

⁴⁾ — bere amară. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx și F. Engels. „Adresa Organului central către Liga comunistilor. Martie 1850” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

dacă aceasta a apărut în „Hann[oversche] Ztg.“. Verifică acest lucru.

3. Vogt face un talmeș-balmeș din toate și pretinde că Lupus ar fi scris în 1850 la Londra un document care a fost întocmit la Köln și încă într-o vreme când Lupus se mai afla la Zürich. (Lupus] a venit la Londra după 5 mai și înainte de 21 iulie 1851.) Mai rămîne de stabilit dacă documentul lui Bürgers a apărut într-adevăr în „Hann[oversche] Zeitung“ și cum a ajuns în mîna poliției din Hannover. Cred că în scrisorile pe care ți le-am scris în perioada februarie-aprilie 1851 trebuie să fi pomenit ceva în legătură cu aceasta. Dă-mi de știre dacă le găsești ; fără acestea cred că declarația lui Lupus nu va fi suficient de convingătoare ⁴⁹.

Despre pasajul din „Times“ (sursa inițială — „Allgemeine Zeitung“ din Augsburg) am și scris ⁵⁰.

De lucrare ¹⁾ mă apuc astăzi. Pînă acum m-a împiedicat bătaia cu Vogt. De data asta voi mai semna încă „Autorul lucrării «Padul și Rinul»“ pentru a consolida locul acestui autor în literatură militară — dacă aș semna cu numele meu s-ar urzi imediat o *conspiration du silence* ²⁾. Totodată însă, adică la vreo două săptămîni de la apariție, voi face să parvină în presă, prin intermediul lui Siebel, o notă în acest sens. În scandalul iscat în legătură cu Vogt, individul acesta ne poate fi de mare folos, are o mulțime de relații.

Multe salutări familiei tale.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 4 februarie 1860

Dragă Engels,

De la Berlin n-am primit încă nimic ³⁾. De altfel, dacă Itzig ⁴⁾ n-ar fi un asemenea ticălos, mi-ar fi trimis din proprie inițiativă cel puțin „National-Zeitung]“ de îndată ce a apărut.

¹⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul“. — Nota red.

²⁾ — *conspirația tăcerii*. — Nota trad.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 16 și 21. — Nota red.

⁴⁾ Lassalle. — Nota red.

Cît privește extrasul din „N[ational]-Z[eitung]” pentru Lupus, prima oară l-am scris din memorie, dar pentru o declarație publică¹⁾ nu mergea. A doua oară l-am copiat și, pentru a evita eventuale greșeli, îl copiez acum din nou. Exemplarul nu-l pot trimite, deoarece n-am de unde procura altul.

Extras din nr. 41 al lui „N[ational]-Z[eitung]” din 25 ianuarie. (Acesta e paragraful final al editorialului) :

„Un singur lucru mai merită să fie menționat : scrisoarea deschisă adresată Uniunii naționale a căzut imediat în mâinile partidului reacționar din Hannover, care a difuzat-o ; în 1850 a fost expediată din Londra o altă «circulară» adresată «proletarilor» din Germania (formulată, după cum crede că-și amintește Vogt, de Wolff-parlamentarul, *alias* Wolff-cazemată) care totodată a fost strecurată în mina poliției hanovreze”.

De la afurisitul de Urquhart încă nici un răspuns²⁾.

Am răsfoit toate scrisorile și ziarele vechi și am pus deoparte ceea ce pe „parcurs” ar putea deveni necesar. Trebuie să aranjezi așa încît la Manchester să găsești la tine acasă „toată grămada” (scrisori, ziare etc.), din care să pot alege pe cele necesare. Într-adevăr, nu trebuie să permitem jalnicei democrații, care acum, desigur, jubilează, să ne pună nouă în cîrcă proiectele ei de călătorii revoluționare, banii ei de hîrtie revoluționari, birfelile ei revoluționare etc. Democrația, în frunte cu Gottfried Kinkel, corespondentul secret de aici al lui Vogt, trebuie să apară în fața Germaniei în adevărata ei lumină.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 23. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 21. — *Nota red.*

12

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 7 februarie 1860

Dragul meu Maur,

Am primit circulara adresată lui Collet ¹⁾. Vine tocmai la timp, căci numărul de ieri al lui „Daily Telegr[aph]” consacră două coloane porcăriei lui Vogt și bandei pucioasei ⁵¹. Dacă asta-i tot ce a apărut în „Telegr[aph]”, înseamnă că Itzig ²⁾ s-a speriat de un pîrț. „Pentru a para lovitura”, trebuie pur și simplu să-ți ții respirația.

D-l Ronge este aici, a dat fuga la Siebel și i-a cerut să-mi fie prezentat !! Totodată l-a întrebat dacă și eu fac parte din banda pucioasei — într-adevăr dacă n-ar fi fost el, S[iebel] n-ar fi aflat de mizgăleala din „Telegr[aph]”, iar dacă n-ar fi fost S[iebel], n-aș fi aflat nici eu nimic.

S[iebel], care este un adevărat șarlatan, și o știe și el, arde de dorința de a ne da o mină de ajutor în această istorie ; are o mulțime de relații și, ceea ce e mai important, nu e de loc suspectat. Individul știe că toată banda de tilhari a lui Kinkel et Co. e formată din escroci la fel cu el, iar în noi a găsit, în sfârșit, oameni la care potlogăriile nu au nici o trecere, de aici o nemărginită stimă.

Miine va trebui, probabil, să parcurgem întreaga presă în legătură cu circulara.

Vale ³⁾.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 746—747. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Lassalle. — *Nota red.*

³⁾ — Rămii sănătos. — *Nota trad.*

13

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 7 februarie 1860
9, Grafton Terrace etc.

Dragă Engels,

Din exemplarele ¹⁾ pe care ți le-am expediat, trimite unul lui Dronke și altul dr-ului Bronner din Bradford. Lui Borchardt i-am trimis eu unul.

Numărul de luni al lui „D. T.” („Daily Telegraph”), publică la pagina 5 o porcărie de articol (datat Frankfurt pe Main, în realitate însă provenind din Berlin), o compilație după două articole din „N[ational]-Z[eitung]”. I-am amenințat imediat pe acești ciini că-i voi da în judecată pentru calomnie ²⁾ și ei vor trebui să ia atitudine și să-și ceară scuze.

Am primit scrisorile de la Fischel (reclamația poate fi înaintată chiar și fără bani). Lassalle (extrem de absurd), Schily (interesant) etc. Amănunte miine.

În momentul de față trebuie să achit cheltuielile de tipar (about ³⁾ 1 l. st.), luna viitoare trebuie să plătesc 1 l. st. la County Court ⁴⁾ și aș mai avea nevoie de ceva bani pentru călătoria la Manchester și ca să mai las și aici ceva. În afară de aceasta, înainte de a pleca trebuie să fac și să cer să se facă unele affidavits ⁵⁾.

Apropo ! *Wiehe* va declara acum în fața magistratului că a semnat *declarația falsă* la insistențele lui **Blind** și Hollinger ⁵²⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Declarația ⁶⁾ am trimis-o ieri la „Nat[ional]-Zeit[ung]”, „Köln[ische] Zeit[ung]”, „Volks-Zeitung”, „Publicist” (Berlin), „Reform”,

¹⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Scrisoare către redactorul ziarului «Daily Telegraph»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 750. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

⁴⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

⁵⁾ — o declarație făcută în fața tribunalului echivalentă cu o mărturie sub prestare de jurământ. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—749. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

„A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] și „Frankfurter Journal”. Declarația e scurtă. În primul rînd arăt că voi face cele necesare pentru a da în judecată „N[ational]-Z[eitung]”; în al doilea rînd, o referire la „actul de acuzare” englez împotriva lui Blind ¹⁾, act pe care ți l-am anexat.

Publicat pentru prima oară
În : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

14

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 9 februarie 1860

Dragă Engels,

E o rușine că ți-ai oferit pamfletul ²⁾ la 2 ludovici per coală. Asemenea broșuri nu se vînd cu coala, ci global. Chiar și 40 de taleri per coală ar fi fost prea puțin. În general Campe este mai bun decît Duncker. Și apoi, și editorul ³⁾ la care apare „Militär-Zeitung” din Darmstadt ar fi preluat bucuroș broșura. Principalul este de fapt ca lucrarea să apară repede, și în locul tău aș lua măcar telefonic legătura cu mizerabilul ăsta de Duncker ⁵³.

Din ziua în care a apărut porcăria aceea ⁵⁴ întrețin a secret and confidential correspondence ⁴⁾ cu „Daily Telegraph”. Individul ⁵⁾ ar vrea ca înainte de a face amendă onorabilă — eu i-am scris al naibii de grosolan — să aibă răspunsul corespondentului său ⁶⁾. La rîndul meu i-am cerut să publice *imediat* măcar o notă. Iar acum poate publica el ce vrea, o să-i trîntesc un libel action ⁷⁾. Așa cum stau lucrurile, oricînd se vor găsi avocați care de dragul unui cîștig vor fi bucuroși să preia un asemenea caz. Astfel, Edwin James și-a oferit singur serviciile în procesul de calomnie intentat de Ernest Jones împotriva lui Reynolds. De aceea i-am scris ieri lui

¹⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

³⁾ Eduard Zernin. — *Nota red.*

⁴⁾ — o corespondență secretă și confidențială. — *Nota trad.*

⁵⁾ Redactorul lui „Daily Telegraph” — *Nota red.*

⁶⁾ Karl Abel. — *Nota red.*

⁷⁾ — proces de calomnie. — *Nota trad.*

Ernest Jones. De altfel, în aceeași marți în care a apărut articolul ¹⁾, i-am scris, printre altele, redactorului ziarului boulevardier ²⁾ al lui Palmerston : „That letter purporting to have been written from Frankfort-on-the-Main, but which was in fact indited at Berlin, is nothing but a clumsy amplification of two leaders etc. etc.” ³⁾ publicate în „National-Zeitung” ⁴⁾ din Berlin. Autorul, adică infectul corespondent din Berlin al lui „D[aily] T[elegraph]”, este un evreu cu numele de Meier, rudă cu un City-Proprietor ⁵⁾, un evreu englez pe nume Levy. De aceea amindoi acești indivizi — juvante ⁶⁾ Vogt — îi reproșează pe drept lui Heine că este evreu botezat. Alăturat îți trimit ultima scrisoare a lui Itzig ⁷⁾, pe care trebuie să o păstrezi ca pe o raritate. Cit e de obiectiv ! Închipuie-ți plasticitatea acestui cel mai puțin elen dintre toți evreii polonezi din Silezia. Nu i-am răspuns individului decât că am anunțat *imediat* în ziare — chiar și în „Volks-Zeitung” — că am intentat un proces de calomnie împotriva lui „N[ational]-Z[ei]tung” ⁸⁾. (Pretutindeni am anexat circulara cu privire la Blind ⁹⁾, deși marele Itzig este de părere că n-ar fi trebuit „să supraapreciez greutatea acestui argument“.)

De altfel, toată săptămîna n-am reușit să scriu o scrisoare pentru „Tribune”. Ar fi trebuit — fără a mai pune la socoteală alergăturile la Collet și dracu mai știe unde — să trimit cel puțin 50 de scrisori în toate colțurile lumii ⁵⁵⁾. În plus, corespondența cu acest infect „Telegraph” și cu „Star” ¹⁰⁾, căruia i-am trimis toată corespondența cu „Telegraph”. Păstrează scrisoarea de la „Star”, pe care și-o anexează. I-am scris și lui Reynolds. Să văd ce va face. La asta se mai adaugă alergăturile pentru Wiehe și la poliție. Rezultatul și-l comunic mai jos. La scrisorile mele trimise pe continent — în afara celor adresate ziarelor — am primit pînă acum două răspunsuri. Unul de la Schily. De neprețuit. Conține întreaga istorie a „bandei pucioasei” și a „birstenheimer”-ilor ⁵⁶⁾. Cealaltă scri-

¹⁾ În realitate, articolul din „Daily Telegraph” a apărut luni 6 februarie 1860. — *Nota red.*

²⁾ „The Daily Telegraph”. — *Nota red.*

³⁾ — „Această scrisoare, scrisă chipurile la Frankfurt pe Main, a fost, probabil, redactată la Berlin, și nu reprezintă, de fapt, decât o inabilă reproducere amplificată a două articole etc. etc.”. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Scrisoare către redactorul ziarului «Daily Telegraph»”. — *Nota red.*

⁵⁾ — prăvăliaș din City. — *Nota trad.*

⁶⁾ — cu ajutorul lui. — *Nota trad.*

⁷⁾ Lassalle. — *Nota red.*

⁸⁾ K. Marx. „Declarația trimisă redacțiilor ziarelor germane”. — *Nota red.*

⁹⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”. — *Nota red.*

¹⁰⁾ „Morning Star”. — *Nota red.*

soare e de la Szemere. Foarte prețioasă datorită informațiilor cu privire la *fondurile bănești* „proprii” (în afară de cele provenite de la Bonaparte) ale revoluționarilor maghiari, din care Vogt și-ar fi primit *partea*. O scrisoare de la Imandt care nu e prea rea ⁵⁷. Cel puțin unul sau două puncte. Aștept mai ales un răspuns din partea d-lui Reinach din Neuchâtel, despre care se spune că este o *chronique scandaleuse ambulată* în legătură cu Vogtul imperiului ⁵⁸. (Apropo ! *Ce adresă a indicat spionul Häfner* în „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] ? Am nevoie de el pentru a clarifica o problemă.) I-am scris și lui Borkheim (pe care, personal, nu l-am văzut niciodată). Era chief ¹⁾ al bandei pucioasei din Geneva, care își avea sediul la cafeneaua „Couronne”, și cu care, cu prilejul diverselor tale escapade, după cum îmi scrie Schily, ai făcut și tu câteva chefuri.

Reclamația mea împotriva lui „*Nat[ional]-Zeit[ung]*” pentru procuratura tribunalului orașului Berlin este gata. O expediez încă înainte de a veni la tine. Dar mai întâi trebuie să aștept răspunsul lui Fischel în privința introducerii și încheierii, a formei cuvenite a adresei etc. Cum să trimit la Berlin pachetul (trebuie să anexez tot felul de hirtii și documente) : prin poștă sau prin Parcel-company ²⁾ ? În orice caz trebuie înregistrat.

Am scormonit prin toate scrisorile și ziarele din perioada 1848—1859, pe care le am aici, la Londra. Am ales și am pus în ordine materialul necesar. Vezi să găsești *strîns*, „într-o singură grămadă” tot materialul care există la Manchester.

Luni a avut loc banchetul muncitorilor ⁵⁹. Au participat 80 de persoane. S-a adoptat în unanimitate o hotărîre în care se exprimă indignarea „proletarilor” împotriva lui Vogt. Infectul „*Hermann*” mi-a cerut un raport asupra banchetului. Am refuzat, dar i-am propus să-i ceară lui papa Liebknecht o scurtă dare de seamă.

Apropo, să ne întoarcem à nos moutons ³⁾, adică la Lassalle. Întrucît atunci cînd am primit prima lui scrisoare nu știam dacă i-ai scris deja, așa cum ne-am înțeles inițial (cînd circumstances ⁴⁾ mai erau altele), i-am explicat în câteva cuvinte că am pus tăcerea lui de luni de zile pe seama iritării pricinuite de ultima mea scrisoare, care era cam grosolană (de fapt foarte grosolană) ; că sînt bucuros că lucrurile nu stau așa ; că ți-am împărtășit și ție temerile

¹⁾ — șef. — *Nota trad.*

²⁾ — oficiul de mesagerii. — *Nota trad.*

³⁾ — la oile noastre. — *Nota trad.*

⁴⁾ — împrejurările. — *Nota trad.*

mele ¹⁾. Well ! Dar ce fuss ²⁾ face animalul pe chestia asta ! Ce ifose morale își dă acest individ față de Liebknecht ! ⁶⁰ Tipul ăsta, care au service de la comtesse de Hatzfeldt ³⁾ a făcut uz de cele mai nerușinate mijloace și a intrat în legătură cu cele mai nerușinate persoane ! Oare a uitat vita că, deși intenționam să-l primesc în Ligă, din pricina faimei lui proaste a fost respins printr-o hotărîre adoptată în unanimitate de Comitetul Central din Köln ? E drept că din delicateță i-am ascuns cred toate acestea, ca și faptul că în urmă cu cîțiva ani a venit la mine o delegație de muncitori din Düsseldorf care i-a adus învinuiri scandaloase și care, în parte, nu pot fi contestate ! ⁶¹ Și ia te uită acum la maimuțoiul acesta înfumurat ! Numai i se pare că ne-a dibuit — prin ochelarii lui bona-partiști — punctul slab, că și începe să se umfle în pene, să facă pronosticuri și să ia tot felul de poze caraghioase. Pe de altă parte, de teamă că nu mă voi lăsa cu una cu două compromis de Vogt to the benefit of my tender friend ⁴⁾ Lassalle, își pierde dintr-o dată orice instinct juridic ! Ce se mai contrazice ! Ce ticălos a devenit ! După el, ar trebui să nu se mai „răscolească” toate astea. Ar putea fi „prost primite”. Prost primite ! De cine ? De dragul filistinilor lui amatori de bere blondă am să-l las pe învățătorul Squeer ⁵⁾, alias Zabel, să mi se urce în cap ! M-am lămurit definitiv în privința d-lui Lassalle.

Lui Blind i-am scris imediat, adică, mai exact, am pus într-un plic circulara care-l interesează atît de îndeaproape. Bineînțeles, a tăcut chitic. În schimb, animalul aleargă prin oraș și încearcă să iasă din încurcătură cu ajutorul birfelilor (vide ⁶⁾ mai jos de cît folos îi va fi). În ultimele săptămîni tipul desfășoară o activitate *febrilă*, publică broșură după broșură, se preamărește singur în fel și chip în „Hermann”, se ploconește cît poate în fața celor cîțiva burghezi pe care i-a cunoscut în cadrul Comitetului Schiller, se viră în funcția de secretar al recent proiectatei asociații Schiller, ba îi reneagă pe ai săi „prieteni ai patriei” ⁶², ba face caz de ei în aluzii transparente de om de stat etc. Dar îți vei da numaidecît seama că totul nu este altceva decît gestul înecatului care se agață de un pai.

Cea mai ticăloasă comportare o are burtosul filistin Freiligrath. I-am trimis circulara. Nici măcar nu mi-a confirmat primirea.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 385—386. — *Nota red.*

²⁾ — tărăboi. — *Nota trad.*

³⁾ — de dragul contesei de Hatzfeldt. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în interesul delicatului meu prieten. — *Nota trad.*

⁵⁾ Personaj din romanul lui Dickens „Nicholas Nickleby”. — *Nota red.*

⁶⁾ — vezi. — *Nota trad.*

Oare nu înțelege animalul că, numai să vreau, și îl bag pînă-n gît în flăcările de pucioasă ale iadului ? Poate a uitat că mă aflu în posesia a peste 100 de scrisori ale lui ? Sau își închipuie că nu-l văd pentru că mi-a întors dosul ? Ieri i-am trimis filistinului coletul de mai jos, on the express condition ¹⁾ să nu sufle nici un cuvînt *nimănui*, nici chiar prietenului său, democratul în ascuns Karl Blind. Asta are să-l zgîndăre și curînd o să-l jeneze prea marea intimitate cu *prietenul său aflat sub urmărire penală, împreună* cu care (i-o amintesc quite en passant ²⁾ în ultima mea scrisoare ³⁾) a figurat în fața publicului în „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg]. Cu excepția lui Freiligrath, aproape toată lumea, chiar și persoanele străine, se poartă frumos cu mine în această criză.

Să trecem acum la problema principală. În primul rînd, am aflat de la Juch că mai de mult *Wiehe* a săvîrșit un furt la Bremen și de aceea a trebuit să fugă la Londra. În al doilea rînd, mi-a spus Schapper că el i-a făcut rost lui *Wiehe*, care i s-a recomandat ca zețar la „*Volk*“, de slujba actuală. I-am dat instrucțiuni lui Schapper și acesta i-a șoptit lui *Wiehe* că știe de povestea din Bremen ; apoi, în prezența unui funcționar al său ⁴⁾, i-a citit circulara mea și l-a supus unui interogatoriu încrucișat. Individul a recunoscut totul. Rezultatul îl vei constata din documentul care urmează și al cărui duplicat legalizat se află în posesia mea. Un exemplar va fi trimis la Berlin. Pe celălalt îl rețin aici pentru măsurile energice pe care le voi lua împotriva celui care se încapăținează să tăgăduiască ⁵⁾. Încă ceva. Vei vedea *ce fel* de oameni sînt cei cu care au de-a face acești „oameni corecți“. Eu, firește, i-am transmis lui *Wiehe* că îl voi despăgubi pentru jumătatea de zi pe care o va pierde mergînd cu mine la tribunalul poliției. După ce totul a fost gata, i-am dat 2½ șilingi. N-a fost mulțumit. L-am întreat : dar cît ciștiți pe zi ? About ⁶⁾ 3 șilingi, mi-a spus el, dar trebuie să-mi dați 5. Mi se cuvine și mie ceva pentru că am spus adevărul. Dar să vezi partea cea mai frumoasă. *Eu* : You have declined the money offer made by Blind and Hollinger in order to bribe you ? *He* : Why, decline ! The rogues promised, but never gave me

¹⁾ — cu condiția expresă. — *Nota trad.*

²⁾ — absolut în treacăt. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 390—391. — *Nota red.*

⁴⁾ Brotherrn. — *Nota red.*

⁵⁾ Karl Blind. — *Nota red.*

⁶⁾ — Vreo. — *Nota trad.*

anything¹⁾. Acesta este zețarul Wiehe. Hollinger este un animal și mai mișșav. Vögele, care fusese citat pentru ziua de ieri, nu a venit. Cu siguranță că Blind-Hollinger l-au reținut, dându-i bani. Dar baniiăștia i-au aruncat pe fereastră. Eu știu că flăcăulășta mai are un pic de conștiință, și-l voi determina să vină²⁾. Circulara mea i-a derutat și nu s-au adresat omului care trebuia. Și-au închipuit că eu nu voi putea ajunge la Wiehe. Așadar ad rem³⁾.

„Într-una din primele zile ale lunii noiembrie a anului trecut — nu-mi amintesc exact data —, între orele 9 și 10 seara am fost trezit din somn de d-l F. Hollinger, în a cărui casă locuiam pe atunci și la care lucram ca zețar. Mi-a întins o declarație în care se spunea că în decursul ultimelor 11 luni am lucrat fără întrerupere în tipografia lui și că în tot acest timp în tipografia d-lui Hollinger din Litchfield Street nr. 3, Soho, nu a fost culeasă și tipărită nici o foaie volantă în limba germană intitulată «Avertisment». Buimăcit cum eram și fără să-mi dau seama de ceea ce fac, i-am satisfăcut dorința, copiind și semnând această declarație. D-l Hollinger mi-a promis bani, dar n-am primit nimic. În timpul acestei tranzacții, d-l Karl Blind, după cum m-a informat mai târziu soția mea, aștepta în camera d-lui Hollinger. După câteva zile, în timp ce luam masa, d-na Hollinger m-a chemat și m-a condus în camera soțului ei, unde l-am găsit pe d-l Blind singur. El mi-a prezentat aceeași declarație pe care mi-o prezentase d-l Hollinger și m-a rugat insistent să scriu și să semnez o a doua copie, deoarece are nevoie de două exemplare, una pentru el personal și alta pentru a o da publicității. El a adăugat că mă va răsplăti. Am copiat și am semnat din nou declarația.

Declar prin prezenta că cele spuse de mine sint adevărate și că :

1. În cursul celor 11 luni menționate în declarație, timp de 6 luni⁴⁾ nu am lucrat la d-l Hollinger, ci la un anume Ermani.

2. Nu am lucrat în tipografia d-lui Hollinger tocmai în perioada în care s-a tipărit foaia volantă «Avertisment».

3. Am auzit atunci de la d-l Vögele, care lucra la d-l Hollinger, că el, Vögele, împreună cu d-l Hollinger personal au cules foaia respectivă și că manuscrisul era scris de mâna d-lui Blind.

4. Când am început să lucrez din nou la d-l Hollinger, zațul foii volante mai exista. Eu însumi l-am repaginat pentru a fi reprodus în ziarul german «Das Volk», tipărit la Londra de d-l Fidelio Hollin-

¹⁾ — Ai refuzat oferta de bani pe care ți-au făcut-o Blind și Hollinger ca să te mituiască ? El : Cum să refuz ! Bandații mi-au promis, dar nu mi-au dat nimic.
— Nota trad.

²⁾ — la obiect. — Nota trad.

ger, în Litchfield Street nr. 3, Soho. «Avertisment» a apărut în «Volk» nr. 7 din 18 iunie 1859.

5. Am văzut cînd d-l Hollinger i-a dat d-lui Wilhelm Liebknecht, domiciliat în Church Street nr. 14, Soho, Londra, corecturile pamfletului «Avertisment», în care d-l Karl Blind îndreptase cu propria lui mîină 4 sau 5 greșeli de tipar. D-l Hollinger a ezitat la început să-i dea d-lui Liebknecht corecturile și imediat după plecarea d-lui Liebknecht și-a exprimat față de mine și față de colegul meu Vögele regretul că a dat din mîină corecturile.

Johann Friedrich Wiehe
Tribunalul poliției
Bow Street

Declarat și semnat de numitul Johann Friedrich Wiehe în fața Tribunalului poliției din Bow Street, astăzi, 8 februarie 1860, în fața mea *Th. Henry*, judecător la tribunalul numit¹⁾.

Intenționat am făcut toate acestea tocmai în fața lui Henry, deoarece el este *government's magistrate*²⁾ și toate procesele politice sînt de resortul lui. Pentru engleza în care e întocmită declarația n-am nici o vină, răspund numai de expunerea exactă a faptelor. *What do you say now, Sir!*³⁾ „Argumentul acesta nu are greutate” — spune Itzig. *Vive Itzig!* Judecătorul însă mi-a spus că acum aș putea face ca d-l Blind să fie trimis sub escortă pentru *complot* împotriva mea combinat cu *attempt at bribery of witnesses*⁴⁾. Iată ce iese din șireteniile mic-burgheze!

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ În original textul declarației în limba engleză. — *Nota red.*

²⁾ — *judecător guvernamental.* — *Nota trad.*

³⁾ — *Ce mai spui acum, domnul meu!* — *Nota trad.*

⁴⁾ — *tentativă de corupere a martorilor.* — *Nota trad.*

15

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 9 februarie 1860

Dragul meu Maur,

De îndată ce aflu adresa lui Dr[onke], îi trimit și lui un exemplar. Până atunci expediez astăzi unul dr-ului Bronner ¹⁾.

Faptul că „Tel[e]graph” își va cere scuze ²⁾ este foarte îmbucurător, pînă astăzi însă n-a apărut nimic.

Aștept cu nerăbdare să văd ce se mai întimplă.

Ai grijă să nu-ți scape din mîină Wiehe și Vögele. Cela se pourrait ³⁾, pentru cîteva lire sterline te poți aștepta la așa ceva.

Alăturat îți trimit o bancnotă de 5 l.st., D/M 34115, Manchester, 4 ian[uarie] 1859. Dacă nu-ți ajunge, scrie-mi și îți voi mai trimite cîteva lire. În cazul cînd nu e absolut necesar, aș prefera să nu trimit băiatul de la birou la P.O. Office ⁴⁾ și de aceea ar fi mai bine să aștepti pînă cînd voi putea face rost de încă 5 l.st. Poți sau să trimiți de aici soției tale banii, sau să-i primești înainte de a veni încoace, comme il te plaira ⁵⁾ ⁶⁵.

Tot n-a sosit „Nat[ional]-Z[ei]t[un]g” sau Vogt ⁶⁾ ?

Acum mă duc. Sper ca astăzi și mîine să reușesc să termin măcar în ciornă manuscrisul ⁷⁾.

Vale ⁸⁾.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 26. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 28. — *Nota red.*

³⁾ — Este posibil. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Oficiul de prezentare a mandatelor poștale. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cum îți convine. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

⁷⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

⁸⁾ — Rămii sănătos. — *Nota trad.*

16

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 12 februarie 1860

Dragul meu Maur,

Cred că ai primit cele 5 l.st., cel puțin așa sper.

Documentul lui Wiehe este foarte îmbucurător ¹⁾. După ce ²⁾ ursuzul Blind își va lăsa, desigur, coada în jos. Între timp sper că ai reușit să obții ceva de la Vögele ³⁾. Cu cât sînt mai multe dovezi, cu atît mai bine.

Așadar, „K[ölnische] Z[eitung]“ a publicat totuși declarația ⁴⁾ și, totodată, i-a mai dat o lovitură lui Blind. Cu atît mai bine.

Strohn este la Hamburg și, după cum aud, în cazul acesta special se comportă foarte bine. Am să-i scriu. Și pe el îl putem folosi.

Saludi.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

17

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 13 februarie 1860

Dear Frederick,

Astăzi am primit cartea ⁵⁾. O adevărată porcărie. Scamatorii. Din fericire, în cele două articole de fond ale sale (nr. 37 și nr. 41), onorabilul „National-Zeitung“ a reprodus toate pasajele care

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 33. — *Nota red.*

²⁾ — După asta. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 33—34. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Declarația trimisă redacțiilor ziarelor germane“. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»“. — *Nota red.*

pot fi atacate din punct de vedere **juridic** și în care este concentrată întreaga mirșăvie.

Astăzi (după ce am primit cea de-a doua scrisoare de la Fischel) i-am trimis de îndată consilierului juridic Weber (cel mai mare avocat din Berlin) reclamația însoțită de un avans de 15 taleri (2 l.st. și 10 șilingi)¹⁾. Aș fi putut rezolva totul și gratis dacă, în loc să depun o reclamație particulară de calomnie, m-aș fi adresat procuraturii regale prusiene, dar, așa cum i-am scris lui Fischel, nu mă pot aștepta ca procuratura regală prusiană „să pună prea mult zel în apărarea onoarei numelui meu”. Și în afară de aceasta întreaga procedură este extrem de ieftină.

Așadar, din cele 5 l.st. pe care mi le-ai trimis, 2 l.st. și 10 șilingi le-am cheltuit pentru Weber, 1 l.st. astăzi pentru County-court, 5 șilingi pentru Vögele și 2 șilingi pentru două formulare de affidavits pe care le-a completat el. În plus, am avut de francat o mulțime de scrisori. Astăzi, înainte de a pleca în City, am fost nevoit să împrumut de la un brutar încă 1 l.st., pe care trebuie s-o restitui miercuri.

Din fericire, Urquhart i-a scris lui Collet o scrisoare brutală în care îi face imputări pentru că mi-a trimis printer's bill²⁾ ⁶⁶. Căci, spune el, aceasta (adică publicarea declarației mele) intră în cheltuielile lui de agitație. Așadar, *lui* nu trebuie să-i plătesc.

Miine mai am de făcut o *plată*, pe care încă nu știu cum am s-o achit. Și anume, trebuie să mă duc la scîrba de Zimmermann (un vogtian din Spandau, care este în același timp avocatul Ambasadei austriece) ca să-mi întocmească formele pentru o procură pe care să i-o trimit *imediat* lui Weber. Nu trebuie să pierd nici un moment, fiindcă în Prusia asemenea plîngerii „se prescriu” uimitor de repede.

În afară de „Volks-Zeitung” declarația mea³⁾ a mai apărut și în „Publicist” din Berlin, care a reprodus-o împreună cu un extras din circulara engleză împotriva lui Blind⁴⁾. Pe aceasta din urmă, la care am anexat affidavits ale lui Wiehe și Vögele, am trimis-o astăzi lui Louis Blanc și Félix Pyat.

„Köln[ische] Zeit[ung]” și „N[ational]-Z[eitung]” n-au publicat declarația mea⁵⁾.

D-l Freiligrath, pe care îl voi compromite serios (păstrînd o aparență binevoitoare), nici măcar nu mă anunță dacă a primit materialul pe care i l-am trimis.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 392—398. — *Nota red.*

²⁾ — nota cu cheltuielile de tipar. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane”. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”. — *Nota red.*

Sper că tu ai primit ultima mea scrisoare, care era importantă. Miine voi rezolva povestea și cu procura, iar miercuri plec spre Manchester (te voi anunța în prealabil), unde, în afară de faptul că țin neapărat să mă întâlnesc cu tine, trebuie să vin și din cauza lui Roberts.

Că sînt complet lefter, cred că ți-ai dat seama din cele de mai sus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

18

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 februarie 1860

Dragă Frederick,

Alăturat îți trimit copia affidavit-ului lui Vögele⁶⁸, pe care aveam impresia că ți-am trimis-o simbătă.

Borkheim mi-a procurat în manuscris istoria „The rise, progress and decline“¹⁾ a *bandei pucioasej*⁶⁹. După cum ți-am mai spus, el este first commis²⁾ la o firmă din Marklane ; ciștigă anual între 600 și 700 l. st.

Corepondența mea cu Schily continuă, se înțelege, deoarece în anumite puncte îl supun unui cross-examine³⁾.

Lassalle ți-a trimis prin poștă cartea lui Vogt⁴⁾ ? Cînd i-am răspuns acestui smintit la scrisoarea lui, i-am spus să-ți trimită lucrarea pe adresa ta.

Aștept să sosească miine o telegramă de la consilierul juridic Weber, care trebuie să-mi dea un răspuns⁵⁾.

¹⁾ — „Apariția, dezvoltarea și decăderea”. — *Nota trad.*

²⁾ — vînzător principal. — *Nota trad.*

³⁾ — interogatoriu încrucișat. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 393. — *Nota red.*

Tot miine mai trebuie să pun la punct unele lucruri.

Dacă voi avea means ¹⁾, *s-ar putea* ca în cursul zilei de miine să plec. Nu-ți pot spune nimic sigur, deoarece în caz că intervine ceva, voi mai fi reținut încă o zi aici. Caută numai să-mi aduni „într-o singură grămadă” *toate scrisorile și papers* ²⁾.

Mizerabilul „*Hermann*” (pare-se, la intervenția lui Kinkel, who is about marrying an Englishwoman with 2 000—3 000 £ a year ³⁾) nu a publicat rezoluția Asociației muncitorilor ⁴⁾. Mais ces messieurs y penseront ⁵⁾.

Infamul „*Telegraph*” mi-a scris astăzi din nou; mă trimite la păcătosul correspondent de ieri ⁶⁾. Am să-i arăt eu ciinelui ăstuia. Salut.

Al tău,
K. M.

De papa Blind încă n-am auzit nimic.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : *K. Marx și F. Engels. Opere*,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

19

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 15 februarie 1860

Dragă Engels,

Am primit cele 5 l. st.

Miine, în jurul orei 8,30 plec (Euston Street ⁷⁾).

Din declarația lui *Schaible* ⁸⁾, pe care o anexez (extrasul este luat din „*Daily Telegraph*”), îți vei da seama că mijlocul folosit

¹⁾ — fonduri. — *Nota trad.*

²⁾ — ziarele. — *Nota trad.*

³⁾ — care este pe cale să se însoare cu o englezoaică avînd un venit de 2 000—3 000 l. st. anual. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 30. — *Nota red.*

⁵⁾ — Dar domnii aceștia vor regreta. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 423. — *Nota red.*

de mine și-a făcut efectul. Acum vor ieși la iveală *facts* ¹⁾ care pledează împotriva lui *advocatus imperii* ²⁾ din Geneva.

Lui Schaible i-am scris imediat un bilețel cu următorul conținut :
 Declarația sa este importantă împotriva lui Vogt și deci în problema esențială. Dar ea nu schimbă cu nimic „*willfully false*” ³⁾ și în nici un caz „*erroneous*” *statement* ⁴⁾ a lui Blind din „*Allgemeine Zeitung*” din *Augsburg* ⁷²⁾, și cu atât mai puțin complotul său secret, de care se poate convinge din alăturata copie a *affidavit*-ului lui Wiehe. La rîndul său, acest *affidavit* va continua să joace un rol *oficial*. Vei vedea că, în order to save Blind from the worst ⁵⁾, acești indivizi vor furniza date reale în defavoarea lui Vogt, ba se vor mai tîri și în genunchi în fața noastră.

Salut.

Al tău,
 K. M.

Publicat pentru prima oară
 în : „Der Briefwechsel zwischen
 F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
 Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
 Tradus din limba germană

20

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 8 aprilie 1860

Dragul meu Maur,

Ultimele zile ale șederii mele la Barmen ⁷³⁾ le-am petrecut studiind temeinic, din punct de vedere juridic, contractele întreprinderii din Manchester și am ajuns la convingerea că întreaga situație se află pe muchie de cuțit și că trebuie să mă înapoiez imediat, fără a pierde o clipă. Am plecat vineri dimineața la ora 6, iar ieri, pe la ora 12 ziua, adică după 30 de ore, eram din nou aici. The thing was, we wanted to secure Charley ⁸⁾, lucru pe care am reușit să-l obțin, în măsura în care era necesar, ieri seară ; acum trebuie să

¹⁾ — *fapte*. — *Nota trad.*

²⁾ — *avocatul imperial* ; (este vorba de Karl Vogt). — *Nota trad.*

³⁾ — „*cu bună știință falsificată*”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „*eronată*” *declarație*. — *Nota trad.*

⁵⁾ — pentru a-l salva pe Blind de cea mai rea eventualitate. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Important era să ne asigurăm sprijinul lui Charley (Roegen). — *Nota trad.*

aștept să văd ce va face Gottfried ¹⁾. Dar baza mea de operații este asigurată.

În aceste condiții nu voi putea veni la Londra decât după ce aici totul va fi în ordine. Până atunci sînt afundat pînă peste cap în probleme comerciale și juridice și n-am ce face. Între timp Gumpert și Siebel m-au pus la curent cu ceea ce știau. În legătură cu broșura mea ²⁾ nu se aude nimic; înapoiază-mi exemplarul și scrisoarea (de la Fischel mi se pare) pe care ți-a trimis-o ³⁾ G[umpert] ca să știu cum stau lucrurile. Scrisoarea s-o deschizi dacă n-ai făcut-o pînă acum, în felul acesta vom fi scutiți de un schimb inutil de scrisori.

Despre porcăriile care se petrec aici în casă mi-a povestit G[umpert]. De data asta mă voi muta categoric.

Cu poliția prusiană n-am mai avut de loc de-a face. N-au cerut nici pașaport, nici altceva; cei cîțiva polițiști din Barmen pe care i-am întilnit mi-au adresat un military salute ⁴⁾, și asta a fost tot.

Industria de pe Rin s-a dezvoltat colosal, iar spiritul constituțional a prins rădăcini adînci în conștiința cetățenilor. De la 1848 s-au schimbat extrem de multe lucruri, deși s-au mai păstrat destule și din vechea plămădeală.

Tot n-ai nici un răspuns de la Weber ⁵⁾? Dacă răspunsul nu va sosi curînd, nu ne rămîne altceva de făcut decât să i-l trimitem pe Ephraim Înțeleptul ⁶⁾ pe cap.

Salutări cordiale soției tale și tinerelor domnișoare. De îndată ce pun totul la punct aici, vă fac o vizită.

Al tău,

F. E.

Trimite și cheia de la partea de jos a dulapului de cărți. Ce este cu teancul de scrisori care, după cum susține Gumpert, ar fi rămas în dormitor ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ *Gottfried Ermen.* — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels.* „Savoia, Nisa și Rinul“ (vezi *K. Marx* și *F. Engels.* Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—53. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 42 și 48. — *Nota red.*

⁴⁾ — salut militar. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 37. — *Nota red.*

⁶⁾ *Ferdinand Lassalle.* — *Nota red.*

21

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 9 aprilie 1860

Dragă Engels,

Mare a fost dezamăgirea astăzi când, în locul tău, a sosit o scrisoare de la tine. Totuși am recunoscut „rațiunea faptului“.

Siebel și-a îndeplinit misiunea cu mult tact ⁷⁴.

Cheia încă n-am reușit s-o găesc. De altfel cheia „de sus“ se potrivește și la broasca de jos. Cu ea se închid ambele despărțituri.

Scrisoarea lui Weydemeyer ți-o voi trimite zilele acestea.

Înainte de a pleca din M[anchester] m-am cam lăudat în fața lui Gumpert etc., considerînd necesar să fac acest lucru pentru a motiva de ce *nu plec* în Olanda ⁷⁵.

Freiligrath mi-a scris o scrisoare prietenească. Eu încă nu i-am răspuns și încă nu l-am văzut.

Singura scrisoare pe care mi-a trimis-o Gumpert purta adresa ta, dar îmi era destinată mie și era de la Liebknecht, care mă anunța că a fost concediat de la „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg] ⁷⁶.

De la Fischel nici un cuvînt.

Nici de la Weber ¹⁾.

Joi îți trimit broșura ²⁾. Borkheim a anunțat-o în „*Hermann*“ (ultimul), eu în „*Tribune*“; Liebknecht o va recomanda acum (miercuri) în „*New Orleans Paper*“ ³⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Mizgăleala lui Vogt umple coloanele ziarelor americane („*New Yorker Staatszeitung*“ etc.). Indivizii au primit cartea ⁴⁾ acolo, înaintea noastră, aici, la Londra.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Consilierul juridic Weber. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „*Savoia, Nisa și Rinul*“. — *Nota red.*

³⁾ Este vorba, probabil, de „*Deutsche Zeitung*“, — *Nota red.*

⁴⁾ *K. Vogt*. „*Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»*“. — *Nota red.*

22

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 12 aprilie 1860

Dragă Engels,

Best thanks ¹⁾ pentru cele 100 l. st. Au produs o surpriză extraordinară this morning ²⁾. Toată casa jubilează.

Cred că ai văzut, sau s-ar putea să nu fi văzut că „Köln[ische] Zeit[ung]“ (*Schlesinger*, Londra) a avut obrăznicia să vorbească de banda pucioasei ⁷⁷ și de izul ei rusesc. Well! Cu ajutorul prietenului meu falit Speck sînt acum cu adevărat pe urmele întregii bande a pucioasei din Londra.

D'abord ³⁾ ai văzut, probabil, din ziare că soția lui Palmerston l-a prezentat reginei ⁴⁾ pe d-l *Reuter* (evreul din Triest, cel cu telegraful). Mîna dreaptă a evreului Reuter, care nu știe să scrie ortografic, este *Siegmund Engländer*, expulzat din Paris, deoarece, deși era spion francez plătit (600 franci pe lună), s-a dovedit a fi agent „secret” rus. Acești Reuter, Engländer, Hörfel și *Schlesinger* au editat împreună la Paris (*membrul lor de onoare* era un oarecare Esterhazy, un man about town ⁵⁾), văr al ambasadorului austriac Esterh[azy]), un buletin bonapartist litografiat; ulterior s-au certat etc. D-l *Bernhard Wolff*, proprietarul principal al lui „*National-Zeitung*” din Berlin și posesorul agenției telegrafice din Berlin, își împarte sufletul și punga (asociați) cu *S. Engländer*, care acum redactează sub numele lui Reuter întreaga istorie universală europeană. Nota bene. Rusia s-a afiliat acum la „agenția telegrafică germano-austriacă” și „pour encourager les autres” ⁶⁾ l-a determinat pe Pam ⁷⁾ să i-l prezinte reginei pe Reuter al său. Mi se va procura întreaga biografie detaliată a lui *Schlesinger*, precum și cea a lui Reuter.

Salut.

Al tău,
K. M.¹⁾ — Multe mulțumiri. — *Nota trad.*²⁾ — astăzi dimineață. — *Nota trad.*³⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*⁴⁾ Victoria. — *Nota red.*⁵⁾ — om cunoscut în tot orașul. — *Nota trad.*⁶⁾ — pentru a-i încuraja pe ceilalți. — *Nota trad.*⁷⁾ Palmerston. — *Nota red.*

Lui Siebel îi mulțumesc pentru însemnările pe care mi le-a trimis astăzi. De asemenea pentru cartea sa „Religion und Liebe”⁷⁸. Soția mea o consideră foarte bună.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 16 aprilie 1860

Dragă Engels,

De la Lommel am primit astăzi un material foarte prețios⁷⁹. Cu toate acestea eu i-am și scris astăzi, supunându-l în continuare unui cross-examination¹⁾, pe care el singur mi l-a propus. De altfel acest lucru este absolut necesar. Într-o scrisoare în care i-am tras o săpuneală zdravă, i-am spus și că ar trebui să trimită aici lui Petsch (librarul) cele 300 de exemplare din cartea sa „Hinter den Coulissen” și că eu mă voi îngriji de vânzarea lor (în asociațiile muncitorești etc.)²⁾. Acum el pretinde un avans de 150 de franci. Părerea mea e ca voi la Manchester să puneți mină de la mină și să strângeți *imediat* câteva lire, iar restul îl voi strânge eu aici. Omul acela este pentru noi *de neprețuit*. În legătură cu această chestiune, el i-a scris și lui Siebel. La rîndul meu, îi voi scrie astăzi câteva rînduri lui Siebel referitor la aceeași problemă. Siebel nu trebuie să ia nici o măsură fără a se consulta în prealabil cu mine.

Alăturat îți trimit scrisoarea de la Weydemeyer.

Afurisitul de avocat³⁾, căruia vinerea trecută i-am trimis scrisoarea⁴⁾, n-a dat încă nici un semn de viață. Dar și-a încasat avansul și am confirmarea că el consimte să se ocupe de problema mea. Prin urmare n-am motive să-mi închipui că se va expune riscului unui proces.

¹⁾ — interogatoriu încrucișat. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 463. — *Nota red.*

³⁾ Consilierul juridic Weber. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 468. — *Nota red.*

De la Lassalle am primit din nou o lungă perorație însoțită de un articol tipărit (despre *testamentul politic al lui Fichte*) destinat almanahului politic al lui Walesrode, care încă nu a apărut⁸⁰. Din scrisoarea lui L[assalle] reiese că el a citit broșura ta¹⁾, care deci a și apărut la Berlin. Librarul îi va anunța probabil apariția abia acum, o dată cu ouăle de paști. Scrisoarea lui L[assalle] este pur și simplu neroadă. A fost iar bolnav. Scrie din nou o „operă remarcabilă”. În afară de această lucrare mare, mai are clar conturate în minte alte trei lucrări mari, printre care „economia politică”, și pe deasupra studiază cu „intenții creatoare” vreo 6—7 științe ale căror nume nu ne sînt dezvăluite. Contesa²⁾, scrie el, are mari dificultăți financiare, din care cauză el trebuie să plece la Köln. Probabil speculații ratate cu căile ferate etc.

După cum arată harta anexată la cartea albastră referitoare la Savoia⁸¹, muntele Sion există (în Genevois, fost teritoriu neutru).
Apropo !

Întreabă-l pe Lupus :

1. Într-una din scrisorile sale din Zürich am descoperit că el l-a cunoscut pe Brass. Ar putea da unele amănunte despre el ?

2. Parlamentul ciuntit de la Stuttgart⁸² a luat o hotărîre în sensul că ex-regentul imperial are dreptul, la nevoie, să convoace din nou parlamentul german ?

Știți cumva tu sau Lupus ceva în legătură cu faptul că în 1849 guvernul provizoriu de atunci al Palatinatului a trimis Adunării naționale franceze o cerere de anexiune ?

Cînd vii pe aici ?

Al tău,
Maur

Pe Freiligrath nu l-am văzut încă. Mi-e „silă”³⁾ să mă întilnesc cu tipul ăsta, totuși va trebui s-o fac. Chiar și numai din considerente politice, după reciproccele noastre asigurări de prietenie. Și, apoi, mi-a scris amiable⁴⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

²⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

³⁾ În original cuvîntul „silă” e scris în dialect (în loc de „eklig” — „öklig”).
— *Nota trad.*

⁴⁾ — prietenește. — *Nota trad.*

24

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 17 aprilie 1860

Dragă Engels,

Sper că starea ta proastă nu este ceva serios și că ai grijă să nu te surmenezi.

I-am trimis astăzi lui Lommel *cei 150 de franci*¹⁾ (ceea ce nu veți putea strânge la Manchester, se va completa aici). Din următoarele motive :

1. 50 de franci trebuie să plătească la legătorie pentru achitarea exemplarelor²⁾. Îi rămân 100 de franci. Să ne mai tirguim pentru ei, ar fi *cu totul nepolitic* și n-ar aduce decît prejudicii prestigiului partidului nostru.

2. Principalul este să-i trimitem omului repede și *fără nici un fel de condiții quasum*³⁾ avans. Prin aceasta ni-l vom atașa. Jumătatea cealaltă o va primi *by and by*⁴⁾ și astfel rămîne *engaged*⁵⁾ de noi.

3. El vrea ca imediat ce va primi banii să plece în Savoia și să scrie de acolo.

4. Din alăturatul bilet de la Petsch (cărui i-am dat exemplarul adus de Siebel) vei vedea că el contează pe un succes de librărie cu această broșură, de altfel interesantă.

5. L[ommel] este un om de treabă. Altminteri, acum s-ar vinde. Din scrisorile pe care mi le-a trimis Becker⁶⁾ îmi dau seama că Lommel este un luptător important al vechiului partid republican.

1) Vezi volumul de față, p. 44. — *Nota red.*

2) Este vorba de cartea lui Lommel „Hinter den Coullissen”. — *Nota red.*

3) — așa-numitul. — *Nota trad.*

4) — treptat. — *Nota trad.*

5) — *legal*. — *Nota trad.*

6) Johann Philipp Becker. — *Nota red.*

Și cu Heinzen e în relații de prietenie. Ce tărăboi o să mai facă și ăsta pe tema trădării!

Oportunitatea colaborării lui Siebel la „Strassb[urger] Z[eitung]”¹⁾ mi se pare discutabilă.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

25

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 24 aprilie 1860

Dear Frederick,

Îți trimit alăturat scrisoarea lui Weber. Din ea am aflat pentru prima oară (măgarul ăsta putea să se ostenească și să-mi comunice acest lucru mai de mult) că *inițial* el a introdus împotriva lui Zabel nu o acțiune civilă pentru injurie, ci o acțiune *penală*, care, conform dreptului prusian, trebuie să fie vizată de procuratura regală. În prima instanță acțiunea i-a fost respinsă; a făcut apel. Este, firește, „în interesul *public*” al guvernului prusian ca noi să fim cât mai mult calomniați.

Din scrisoarea lui vei vedea că pe data de 18 el a intentat și acțiunea civilă⁸³.

N-ai vrea să-i comunicii faptul dr-ului Heckscher și să-i dai și o notă (cîteva rînduri) referitoare la toate acestea pentru „Reform” din Hamburg? El și-a oferit în repetate rînduri serviciile de acest gen; or, cazul trebuie adus la cunoștința publicului (fie și numai pentru a determina guvernul prusian să fie mai prudent). Îi voi scrie și lui Siebel despre aceasta. Publicul nu trebuie nici el să-și închipuie că chestiunea a fost lăsată baltă.

Materialul de la Lommel (am mai primit vreo 6—7 documente de la el) cuprinde suficiente circumstancial evidence²⁾ care dovedesc că Vogt este corupt. La Geneva Vogt nu se mai simte în

¹⁾ Este vorba, probabil, de „Strassburger Correspondent”. — *Nota red.*

²⁾ — indicii. — *Nota trad.*

deplină siguranță și de aceea vrea să obțină cetățenia cantonului Schwyz. Sper că îmi vei scrie, în sfârșit, mai pe larg cum merg treburile tale. Nu-i o atitudine de adevărat prieten să păstrezi față de mine o rezervă pe care ai fi putut-o avea față de alții.

Cum o mai duci cu sănătatea? Am fost foarte îngrijorat din cauza ta.

Al tău,
K. M.

Istoria cu Perrier a fost aranjată de convență cu Bonaparte, dar nu a luat proporțiile scontate inițial⁸⁴. J. Perrier a fost la Paris împreună cu Fazy, unde a fost văzut de fiul lui Becker¹⁾.

De la Fischel, căruia i-am scris în legătură cu pamfletul tău (și Schily a intervenit pentru acesta), nu am încă nici un răspuns.

În timp ce în ziarul vest-german din Strassburg²⁾ își zornăie armele zuavii literari, în publicația germană „Baltische Monatschrift“ (Riga) sintem atacați de cazacii literari, așa încît noi, „germanii puri“, ne vedem atacați din amîndouă părțile⁸⁵.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

26

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 7 mai 1860

Dragă Frederick,

Îți trimit alăturat :

1. *Scrisoarea lui Fischel*⁸⁶. Afirmația lui Gumpert că ar fi trimis aici pentru tine o scrisoare de la Berlin e o pură mistificare. Scrisoarea adresată ție și trimisă aici conținea o scrisoare a lui Liebknecht pentru mine³⁾.

2. *Scrisoarea lui Szemere*. Nu i-am scris de mult pentru că îmi repugnau la culme lingușelile la adresa lui Badinguet și Pam⁴⁾ din broșura lui⁸⁷. Acum vreau totuși să i-o spun de la obraz.

¹⁾ Gottfried Becker. — *Nota red.*

²⁾ „Strassburger Correspondent“ — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 42 și 43 — *Nota red.*

⁴⁾ Palmerston. — *Nota red.*

3. *Scrisoarea lui Emmermann și Beust către Schily*⁸⁸. Ce spui de acești filistini ? De Beust, care-și încinge sabia ? Ar vrea să mă împace pentru că a căpătat diaree și a șters-o din Köln ! Nu e nevoie să-mi înapoiezi scrisorile, dar să le păstrezi.

În ceea ce privește propunerea lui Fischel, trebuie mai întâi să aflu amănunte în legătură cu genul, orientarea etc. a ziarului proiectat.

Faptul că adresantul lui Techow este Schimmelpfennig⁸⁹ mă bucură foarte mult, pentru că astfel îl pot defini pe unul prin celălalt. Este bine, de asemenea, că Willich nu a îngăduit să i se răspundă lui Schapper. Îl voi trata cu o ironie blîndă.

M-am întilnit cu Freiligrath. Filistinul dorește, evident, să rămînă în relații bune cu noi și, în general, să evite „scandalul”. Concepțiile lui au devenit extrem de banale.

Sper să am în curînd vești de la tine.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după *manuscris*
Tradus din limba germană

27

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 7 mai 1860]

Dragul meu Maur,

De povestea cu „Reform” Heckscher s-a ocupat imediat, dar cu cît succes, nu știu încă ; ca de obicei, H[eckscher] a făcut iarăși mare caz de influența sa, pentru ca acum să spună că nu promite că nota va putea fi inserată etc.

Între timp Siebel a reprodus-o în „M[ittel] Rh[einische] Z[eitung]”.
Ceva nou la Berlin ?

D-l Szemere m-a pus la mare cheltuială cu vinul de Tokay. Vinul este atît de dulce, încît nimeni nu-l poate bea ; am trimis deci totul înapoi, în afară de cîteva sticle și, firește, va trebui să suport toate cheltuielile, vama etc. El îmi scrie pe un ton foarte politic, îmi oferă alte vinuri, însă cere de trei ori mai mult decît

negustorul de vinuri al lui Charles¹⁾ de la Pesta. Individul vrea să se aleagă cu un profit colosal de pe urma acestei „entreprise toute patriotique“²⁾ a sa. Nous verrons³⁾.

Siebel a contractat o boală „genială“, de care, ca de obicei, este foarte mîndru. Diseară am să trec pe la el.

În legătură cu broșura mea⁴⁾ n-am văzut nimic în ziare. Conspira-tion du silence⁵⁾ a intrat din nou în acțiune.

Apropo. Reiff a venit aici, după cum spune el, la sfatul lui Liebknecht, Lochner etc. Contează pe sprijinul meu, el e muzicant ambulant. I-am spus că situația e de așa natură, încît mai întii trebuie să-ți scriu ție, ceea ce n-a părut să-i facă prea mare plăcere. Tu ești, probabil, supărat etc. Que faire?⁶⁾ Ce părere ai despre acest individ? Oricum eu nu pot face prea mult pentru el.

Fratele meu Emil este aici și duce tratative cu Ermen. Probabil că voi rămîne un timp ca funcționar la Gottfried⁷⁾, primind un anumit procent din beneficii și cu garanția că în cîțiva ani voi deveni asociat. Eu mă străduiesc să perfectez contractul în condiții cît mai oneroase pentru G[ottfried], pentru ca, în momentul decisiv, să fie bucuros să scape de mine. Pînă la sfîrșitul săptămîinii acesteia sau, în orice caz, săptămîina viitoare, totul va fi aranjat. De altfel, în curînd va trebui să trag din greu, deoarece d-l Gottfried are de gînd să facă mari schimbări și reorganizări de îndată ce va rămîne singurul stăpîn al concernului.

Multe salutări soției tale și domnișoarelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

²⁾ — „întreprinderi absolut patriotice“. — *Nota trad.*

³⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

⁴⁾ F. Engels, „Savoia, Nisa și Rinul“. — *Nota red.*

⁵⁾ — Conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Ce-l de făcut? — *Nota trad.*

⁷⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

28

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 8 mai 1860

Dragă Frederick,

Reiff este un ticălos. Nimeni nu l-a trimis la Manchester. A dispărut de aici după ce a fost demascat. Încă în 1850 a fost exclus din Ligă ¹⁾. În timpul instrucției în procesul de la Köln, pur și simplu a trădat. Chiar acum am dat de o scrisoare a lui Bermbach care vorbește de toate aceste fapte ²⁾. Așadar, dă-l la dracu.

În legătură cu broșura ta ³⁾ ai aflat, probabil, cite ceva din scrisoarea lui Fischel. În locul tău, eu aș uza pur și simplu de micile legături publicistice ale prietenului Siebel (de îndată ce va fi din nou activ), pentru a contracara conspiration du silence ⁴⁾. Dacă ți-ai fi menționat numele pe broșură, publicul s-ar fi interesat de ea fie și numai din simplă curiozitate. De altfel, Behrend pare să fie chiar mai rău decît Duncker.

Szemere face parte dintre oamenii care primesc bucurios servicii din partea altora, dar ei nu întind cuiwa nici măcar un deget. În ce te privește, ai făcut pînă acum destul pentru el; dacă aș fi în locul tău, aș lăsa ca „mission toute patriotique” ⁵⁾ s-o înfăptuiască vinul lui.

Settlement ⁶⁾ cu G. Ermen nu prea îmi place. Întrebarea este dacă familia ta mai lasă sau nu capital în întreprindere. Dacă da, înseamnă că v-ar mai rămîne un mijloc de a influența asupra tranzacțiilor.

Din scrisoarea ta înțeleg că din nou ai de gînd să-ți amîni venirea aici. Cînd există mijloace de deplasare atît de rapide, ai putea să-ți iei liber cîteva zile.

Ce părere ai de istoria din Sicilia? ⁷⁾

Se pare că la Viena domnește o atmosferă foarte revoluționară.

Englezii, firește, fac acum șicane tuturor în legătură cu Bruck. Alaltăieri iar m-a sîciit un tip cu întrebarea: „Now, what do you say of Bruck's suicide?” „I'll tell you, Sir. In Austria the rogues

¹⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

³⁾ — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „misiunea cu desăvîrșire patriotică”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Contractul. — *Nota trad.*

cut their own throats, while in England they cut their people's purses" ¹⁾).

Chiar acum am primit o scrisoare de la Borkheim din Dublin. Sîmbătă seara va sosi la Manchester, iar duminică îți va face o vizită.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

29

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 10 mai 1860

Dragul meu Maur,

Fratele meu ²⁾ a plecat astă-seară deoarece mama este grav bolnavă și l-a chemat telegrafic.

Povestea cu Ermen este aproape tranșată. Familia mea lasă în întreprindere un capital de 10 000 l. st., care urmează să-mi revină mie în momentul în care voi deveni asociat. Situația mea materială se va îmbunătăți chiar de pe acum, în orice caz crește procentul care-mi revine din beneficii. Toate acestea îți le voi povesti personal, cînd voi veni de rusalii. Firește, dacă pînă atunci toate se vor aranja și mamei nu i se va întimpla nimic, așa încît în general să pot pleca. Mă tem însă să nu se fi molipsit de la tatăl meu. Am impresia că tifosul s-a cuibărit acum în familia noastră.

Despre celelalte — miine.

Siebel te întreabă dacă printre hîrtilile aduse de el nu ai găsit broșura „Die Sphinx auf dem französischen Kaiserthron” ³⁾, Schily nu dă de ea și se teme că a pierdut-o.

¹⁾ — „Ei, ce ziceți de sinuciderea lui Bruck?” „Să vă spun, domnule: în Austria ticăloșii își spintecă singuri beregata, în timp ce în Anglia spintecă buzunarele poporului”. — *Nota trad.*

²⁾ Emil Engels. — *Nota red.*

³⁾ „Sfinxul de pe tronul imperial al Franței” — broșură anonimă al cărei autor este K. Grün. — *Nota red.*

L-am văzut ieri pe Lupus. Tot îl mai doare osul. La asta se mai adaugă și reumatismul. Uneori am impresia că intervenția lui Gumpert a făcut să accelereze procesul, dar, pe de altă parte, asta e bine : se va termina mai repede, iar L[upus] se va pune din nou pe picioare.

Salutări familiei.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 11 mai 1860

Dragul meu Maur,

Starea sănătății mamei mele este foarte gravă. Am primit două telegrame din Barmen. Nimănui nu i se dă voie să intre la ea. Trebuie s-o pornesc din nou într-acolo, să iau măsurile de cuviință. Ce va fi, nu știu. Povestea asta m-a dărîmat ; se pare că este într-adevăr vorba de tifos.

Despre alte lucruri nu-ți pot scrie astăzi, am prea multe pe cap și în plus este și foarte tîrziu. De șapte săptămîni trăiesc într-o continuă încordare și agitație, care acum a ajuns din nou la punctul culminant — e mai rău decît oricînd. Din fericire, cu sănătatea sînt acum din nou all right. Dacă va trebui să merg la Barmen, voi face probabil în așa fel, încît la întoarcere să mă pot opri o zi la Londra, și atunci ne vom vedea ⁹².

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

31

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 28 mai 1860

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit scrisoarea lui Lassalle. Scrie-mi *imediat* ce crezi că ar trebui să-i scriu în legătură cu Fischel.

Propunerea lui în legătură cu Berlinul⁹⁸ nu mă tentează.

De la Lommel încă nimic.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

32

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 31 mai 1860

Dragul meu Maur,

Alăturat ți-l restitui pe Ephraim Înțeleptul¹⁾. Planul lui în legătură cu tine e pur și simplu smintit⁹⁴. Despre cele petrecute la Köln, tu nu poți da nici un fel de declarații. Oricum însă Ephraim ne poate fi de folos în această chestiune, el are cel puțin mai mult pluck²⁾ decât muierile bătrâne participante la procesul de la Köln, care preferă să suporte totul cu resemnare. Ar trebui, de asemenea, să încercăm dacă nu s-ar putea face ceva chiar la Köln.

Ad vocem³⁾ Fischel va trebui să i se spună imbecilului totul și să i se explice în ce măsură cuvântul „reacționar” a devenit, de fapt, pentru el, o vorbă goală. Cu un prilej oarecare ai putea, de asemenea, să ceri să se explice de ce el, Ephraim Profundul, a fost de acord cu noi și cu Fischel în ce privește campania „antipalmerstoniană”. Căci cel puțin acest lucru este greu de înțeles. Scandalul cu caracter personal iscat la Berlin între L[assalle] și F[ischel]

¹⁾ Scrisoarea lui Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — curaj. — *Nota trad.*

³⁾ — În legătură cu. — *Nota trad.*

nu ne privește de loc, iar Fischel s-a comportat prea bine ca să-l putem abandona numai de dragul lui L[assalle]. Desigur, nu ne rămâne altceva de făcut decât să-i facem niște aluzii misterioase lui Heraclit Obscurul ¹⁾, că în politica externă cuvântul „reacționar” nu mai rezolvă nimic, și că în acest domeniu pot fi folosiți chiar și „măgari” mult mai mari decât Fischel, dacă sînt unși cu toate unsorile. Cum s-ar mai scandaliza clarvăzătorul nostru gînditor revoluționar, și în practică democrat al curții regale prusiene, dacă ar auzi că Urquhart vrea să extindă puterea coroanei. De altfel, în acest domeniu special al foreign policy ²⁾ se poate face o atît de nostimă delimitare speculativă între ea și politica internă, încît tu, desigur, îți poți oferi plăcerea să-i explici că în cazul de față ceea ce subiectiv este reacționar în politica externă apare obiectiv ca revoluționar, și cu asta se va liniști. Omului acesta trebuie să i se arate o asemenea trecere și, teoreticește va fi satisfăcut, oricît l-ar supăra din punct de vedere practic legătura noastră cu Fischel, cu atît mai mult cu cît știe că Fischel s-a îngrijit de editarea broșurii mele ³⁾.

Ai putea, de asemenea, să-i atragi omului ăstuia atenția cît de revoluționar s-a procedat atunci cînd germanilor mai întîii li s-a smuls, sau s-a permis să li se smulgă, de sub picioare terenul cel mai bun și condițiile lor de existență națională, sub pretextul că actualii stăpîni ai acestui teren sînt reacționari, pentru ca apoi să se conteze pe o revoluție. Ar fi bine să-i spui ceva și despre credința lui superstițioasă în inițiativa revoluționară a crapauds ⁴⁾. Și toate acestea într-o formă obișnuită, plină de aluzii, așa încît să aibă ce rumega patru săptămîni ; și totul se va rezolva printr-o scrisoare de vreo 4 pagini, la care tu iarăși n-o să-i răspunzi.

A fost foarte bine c-am sosit aici simbătă, căci încă duminică am aflat o sumedenie de lucruri importante pentru mine în vederea tratatelor și acum studiez proiectul de contract.

Salutări cordiale soției și copiilor.

Siebel vrea să plece.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Lassalle (aluzie la cartea sa „Filozofia lui Heraclit Obscurul din Efes”). — *Nota red.*

²⁾ — politicii externe. — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

⁴⁾ — filistinilor francezi. — *Nota trad.*

33

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 2 iunie 1860

Dragă Engels,

I-am scris lui Itzig about ¹⁾ 10 pagini, dintre care 8 despre pròcesul de la Köln și 2 despre Fischel ²⁾. Mi-a fost destul de greu, deoarece încă nu m-am restabilit și tot timpul trebuie să mă doctoresc.

Mă supără că Lommel m-a anunțat de câteva zile ³⁾ că mi-a trimis pachetul cu trenul ⁴⁾. Ar fi trebuit să sosească de mult.

Fischel îmi scrie că corespondentul din Berlin al lui „Daily Telegraph” este un oarecare Abel.

Am primit o scrisoare de la Schily. Din ea am văzut că Siebel i-a anunțat sosirea la Manchester a unui număr de exemplare din broșura ta ⁴⁾. Exemplarul pentru Schily va trebui să-l procur prin intermediul lui Rheinländer. Și eu am nevoie de un exemplar pentru broșura mea ⁵⁾.

N-ai putea pînă miercuri să-mi scrii câteva rinduri pentru „Tribune” despre acțiunile militare ale lui Garibaldi? ⁶⁾ Dacă nu, poate pînă vineri?

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo. Din scrisoarea lui Schily rezultă că Moses ⁷⁾ este corespondentul lui „Espérance” (și atît de bonapartist, încît chiar un francez a rupt relațiile cu el) și în același timp al lui „Allg[emeine] Zeit[ung]” din Aug[sburg].

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — vreo. — Nota trad.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 473—485. — Nota red.

³⁾ Manuscrisul deteriorat. — Nota red.

⁴⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — Nota red.

⁵⁾ K. Marx. „D-l Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — Nota trad.). — Nota red.

⁶⁾ F. Engels. „Garibaldi în Sicilia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 65—69. — Nota trad.). — Nota red.

⁷⁾ Moses Hess. — Nota red.

34

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 14 iunie 1860

Dragă Engels,

Ai putea să-mi trimiți ceva bani pînă luni? Pentru proces și pentru toată povestea cu Vogt am cheltuit pînă acum about ¹⁾ 13 l. st., iar din pricina stării sănătății mele, de trei săptămîni n-am putut scrie nici o corespondență.

Siebel a plecat ieri.

Multe mulțumiri pentru portretul tău.

Trebuie să-ți fac niște comunicări *foarte importante* cu caracter politic (mîine). Mă așteaptă jos un vizitator, de aceea trebuie să închei pentru astăzi.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

35

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 16 iunie 1860

Dragă Frederick,

Am primit cele 10 l. st. Best thanks ²⁾.

Portretul tău este extraordinar. O să primești și de la mine unul la fel.

Materialul de la Lommel încă n-a sosit. La reclamația lui, i s-a răspuns că pachetele de acest fel (din economie l-a trimis par *petite vitesse* ³⁾) fac întotdeauna mai multe săptămîni.

Iată un extras din ultima scrisoare a lui Lommel :

„Ați citit, probabil, «A[llgemeine] Z[eitung]» din A[ugsburg]

¹⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*²⁾ — Multe mulțumiri. — *Nota trad.*³⁾ — prin *coletărie de mică viteză*. — *Nota trad.*

din 8 iunie. În corespondența din Berna care apare în acest număr și al cărei autor este, probabil, Tschanner — corector al ziarului «Bund» — se poate citi printre rînduri un denunț pe care adepții lui Vogt îl fac domnului și stăpînului lor de la Paris și indirect autorităților federale de la Berna, precum și unor curți princiare germane. Este o reluare a vechiului basm despre comploturi și despre demagogii germani care încearcă să ațîțe Franța și Germania una împotriva alteia pentru a face posibilă o republică centrală. În cercurile federale și la Geneva intriga lui Vogt nu trezește nici un ecou ; dar asupra minții mărginite a principilor germani ea a avut, pare-se, o anumită influență. Se spune chiar că acest spectru al comploturilor de care se folosește Badinguet ¹⁾ i-a determinat pe oamenii aștia fricoși să-i acorde la Baden-Baden audiența dorită de el cu atîta ardoare ²⁾. De două săptămîni «Allgemeine» dă pe tăcute deoparte cele mai picante note trimise de mine din Savoia și Torino, iar Vogt, care acum 10 zile s-a întors aici, s-a exprimat în fața unui muncitor că în curînd se va pune capăt uneltirilor acelor indivizi care umplu ziarele germane cu mîzgălelele lor, și nu va trece mult și se vor petrece lucruri și mai neașteptate".

La Paris a apărut acum un pamflet de About : „Napoléon III et la Prusse” ³⁾. În primul rînd soft sawder ⁴⁾ la adresa Germaniei. În Franța numele marilor ei bărbați cum sînt „Goethe, Schiller, Humboldt, Vogt, Beethoven, Heine, Liebig etc.” sînt cunoscute de toată lumea. Franța este cu desăvîrșire dezinteresată, deși a fost mereu provocată. Urmează tot felul de baliverne despre unitatea germană care poate fi realizată cu ajutorul Franței. Apoi o critică foarte superficială a actualei situații din Prusia. (Pînă și povestea lui Niegolewski ⁵⁾ este relatată în amănunțime !) Singura salvare rămîne ralierea la „principiul democratic” al Franței împotriva feudalismului austriac. Iar principiul democratic, constă, de fapt, în crearea unei dictaturi a suveranilor pe baza lui „suffrage universel” ⁶⁾. Status superque ! ⁷⁾

¹⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

²⁾ *Edmond About*. „Napoleon al III-lea și Prusia” ; inițial broșura se intitula „La Prusse en 1860” („Prusia în 1860”). — *Nota red.*

³⁾ — o lingușire. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „votului universal”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Constituție acordată de sus ! — *Nota trad.*

E foarte bine însă că democrația de la curtea regală prusiană se află acum într-un clește de fier ; să sperăm că în curînd și prințul-regent ¹⁾ se va compromite îndeajuns.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 20 iunie 1860

Dragul meu Maur,

Mi se pare că amicul Lommel to draw rather largely on his imagination ²⁾ atunci cînd atribuie denunțurilor bonapartiste rolul principal în povestea de la Baden-Baden ³⁾. Dar că în spatele acestei istorii se ascunde ceva, iar că Vogt, Bona[parte] et Co. nu sînt străini de această manevră, într-adevăr, nu mai încapе nici o îndoială.

Este foarte bine că în broșura lui About ⁴⁾ adepții Germaniei mici din Uniunea națională ⁵⁾ sînt prezentați ca un element care favorizează bonapartismul. Prietenul nostru Itzig ⁶⁾ va face, desigur, în curînd o cotitură ; răspunzînd broșurii lui About, acești domni fie că-și vor da pe față înclinațiile bonapartiste, fie că vor ajunge într-o încurcătură cu Germania lor prusiană.

Din întîmplare mi-au căzuț în mină vechile Kjämpe-Viser ⁶⁾ daneze ; alături de multe prostii se găsesc și lucruri foarte frumoase. Iată o baladă pe care a tradus-o Uhland ⁶⁾ :

¹⁾ Wilhelm, prinț de Prusia. — *Nota red.*

²⁾ — dă friu liber imaginației sale. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 58. — *Nota red.*

⁴⁾ E. About. „Prusia în 1860”. — *Nota red.*

⁵⁾ Lassalle. — *Nota red.*

⁶⁾ — balade eroice. — *Nota trad.*

Crăiasa ielelor

Călare, Oluf prin codru răzbește
Să-și cheme oaspeți la nuntă zorește.

În luncă ielele joacă aprins —
Crăiasa lor mina spre Oluf a-ntins

„Ha, bun venit, Oluf, rămii cu noi !
Începe dansul cu mine în doi !”

„Să joc nu am voie, nu s-ar cădea,
Căci mâine la ziuă e nunta mea”.

„Ascultă-mă, Oluf, de intri în joc,
Pinteni de aur primi-vei pe loc,

Mătase subțire, cămașă de spumă,
Albită de mine cu raza de lună”.

„Să joc nu am voie, nu s-ar cădea,
Căci mâine la ziuă e nunta mea”.

„Ascultă-mă, Oluf, de intri în joc,
Grămadă de aur primi-vei pe loc”.

„De aur grămadă nevoie-aș avea,
Să joc de-ar fi voie, de s-ar cădea”.

„De nu vrei să intri cu mine în joc,
Trăznească-te molimă smulsă din foc !”

Și peste inimă greu l-a lovit,
De-l frînge durerea ca de cuțit.

Și galben la chip îl suie în șa.
„Întoarce-te-acum la mireasa ta”.

Și cînd oprește la poartă spre zori,
Pe mamă de spaimă o-ncearcă fiori.

„Fiul meu, spune-mi de-ndată ce ai,
De ce ți-e chipul de ceară, vai !”

„De ce sînt galben la chip și pierit ?
A ielelor doamnă azi m-a-ntilnit”.

„Și-acum, cînd mireasa va trece de prag
Ce îi voi spune, feciorul meu drag ?”

„În codru tu spune-i că sint plecat,
Să-ncerc ogarul cel nou la vînat“.

Dau zorii în geană și zorii cresc,
Nuntași cu mireasa pragul pășesc.

Mireasa le toarnă vin în pahar,
„Iubitul meu Oluf, unde e dar?“

„În codrul de fag e Oluf plecat,
Să-ncerce ciinele nou de vînat“,

În lături mireasa dă roșul port,
Sub strai de purpură Oluf e mort ¹⁾.

Versiunea aceasta îmi place mult mai mult decît traducerea prea cizelată a lui Uhland. Iar cealaltă baladă, despre „Domnul Jon“, este și mai frumoasă.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
fără reproducerea versurilor
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și daneză

37

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, aprox. 25 iunie 1860]

Dragul meu Maur,

Ai citit în „Köln[ische] Z[eit]t[un]g“ de joi sau vineri, la rubrica „Știri diverse“, cum a reușit Itzig ²⁾ să fie din nou dat afară din teatrul Victoria ?

Tipul ăsta va fi în stare să-și angajeze un om care să-l pălmuiască o dată pe an, pentru ca oamenii să vorbească despre el atunci cînd propria lui impertinență ovreiască nu va mai fi sufi-

¹⁾ În original, în limba daneză. — *Nota trad.*

²⁾ Lassalle. — *Nota red.*

cientă ca să obțină acest rezultat. Deocamdată are un talent deosebit să încaseze bătăi și să fie dat afară în brinci.

Multe salutări familiei.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

38

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 25 iunie ¹⁾ 1860

Dear Frederick,

Încă mai sînt, după cum spunea Wolff cel roșu ²⁾, „foarte suferind”, deși de vreo săptămînă am întrerupt tratamentul. În schimb, la recomandarea lui Allen fac în fiecare zi „marșuri forțate” și sper ca în cele din urmă, în cursul acestei săptămîni, să mă pun din nou pe picioare.

Lina ³⁾ își petrece „vacanța” la noi. Va rămîne aici about ⁴⁾ o lună. De Siebel n-am mai auzit nimic.

Ar fi bine dacă pînă vineri sau sîmbătă ai putea scrie un articol pentru „Tribune” fie despre defences of England ⁵⁾, fie despre Garibaldi, fie despre trade ⁶⁾ indian ¹⁰⁰. De cînd Wilson a devenit the Indian Chancellor of the Exchequer ⁷⁾, mizerabilul „Economist” nu mai publică aproape nimic despre India. Nu uita de asemenea să scrii (deși săptămîna *aceasta* încă nu am nevoie) cam un sfert de pagină sau așa ceva despre *importanța* militară a *Boemiei* pentru Germania sau, mai degrabă, pentru Rusia, căreia Vogt ar vrea s-o cedeze ¹⁰¹.

Apropo !

Tocmai am primit „Pro domo und Pro patria gegen Karl Vogt” ⁸⁾ de Jakob Venedey, Hannover, 1860 (40 de pagini). Din punctul de

¹⁾ În manuscris : iulie. — *Nota red.*

²⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

³⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

⁴⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

⁵⁾ — apărarea Angliei. — *Nota trad.*

⁶⁾ — comerțul. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cancelar trezorer al Indiei. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „În apărarea mea și a patriei împotriva lui Karl Vogt”. — *Nota trad.*

vedere al acestui tînăr nu este prea rea. Cuprinde cîteva fapte care demonstrează lașitatea lui Vogt.

Pasașele care se referă la noi din cartea lui Jakob sînt următoarele.

Un prieten scrie cu amabilitate :

„Este rușinos că în triumful repurtat asupra lui «Augsburger Zeitung» ¹⁾ și a «bandei pucioasei», acest Vogt îl tirăște și pe Venedey” (p. 4).

„Pro domo ²⁾ numai cîteva cuvinte. Să fi uitat oare Karl Vogt că toate atacurile răsuflete, insipide pe care le servește cititorilor împotriva mea în a sa «Declarație» — «nobilul Jakob», «suflet blond», «lacrima imperială» etc. —, că toate acestea au mai fost servite încă acum zece ani de Marx, Engels et Co. în ziarul renan ³⁾ într-o formă plină de proșpețime și parfum, asezonată din plin cu condimente spirituale ? Mai e nevoie să-i amintesc că în același articol, «Regentul imperiului», care i-a servit «cumetrei din Augsburg» ca punct de plecare pentru acuzațiile aduse lui Vogt, această «bandă murdară, alcătuită din cîțiva inși perfizi din Londra», cum o numește Vogt, m-a atacat și pe mine exact în stilul «Declarației» lui Vogt ? Totuși, asta nu l-a împiedicat pe Vogt să mă acuze că am luat «calomniile» îndreptate împotriva lui de la Marx, Engels et Co. Vogt știe că, zeflemisindu-mă pe mine, nu face decît să pășească pe urmele lor” (p. 7).

„Această broșură a lui Vogt despre procesul lui seamănă perfect cu un cortegiu triumfal. Și, într-adevăr, Karl Vogt le-a scărmanat zdravăn pe «A[llgemeine] Z[eitung]» din A[ugsburg] și «banda pucioasei din Londra», fără ca prin aceasta să-și dovedească, bineînțeles, dreptatea lui” (p. 6.)

Voilà tout ⁴⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

Fred. Engels, 7, Southgate, st. Mary's, Manchester.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ — În interes propriu. — *Nota trad.*

³⁾ „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

⁴⁾ — Asta-i tot. — *Nota trad.*

39

Marx către Engels

la Manchester

[Londra, 26 iunie 1860]

Dragă Frederick,

Despre aventurile lui Itzig ¹⁾ n-am citit nimic.

Din scrisoarea lui Weber pe care o anexasz îți vei da seama de ticăloșia cîinilor prusieni ¹⁰². De la curtea de apel, bineînțeles, n-avem ce aștepta.

Strașnică jurisprudență! Mai întii mi se respinge „reclamația de calomnie”, deoarece nu este în interesul cîrmuirii prusiene, iar apoi nu mi se permite să introduc acțiune publică pentru injurie deoarece lipsesc „elementele constitutive ale infracțiunii”. Se „pledează” efectiv în favoarea lui „National-Zeitung”.

În schimb, cit de liberală s-a arătat Bavaria față de Vogt ¹⁰³. Asta este „progresul prusian”.

Spune-i lui Heckscher să publice iarăși o scurtă notă în „Reform”. Trebuie ca cel puțin publicul să cunoască procedeele prusiene.

Din actele probatorii pe care i le-am trimis lui Weber și pe care el le-a atașat la reclamația sa, haita de cîini și-a dat seama că „National-Zeitung” va trebui condamnat dacă se va îngădui deschiderea unei „acțiuni publice”. Așa se explică toate aceste șicane perfide.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Lassalle (vezi volumul de față, p. 61). — *Nota red.*

40

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 7, Southgate,

26 iunie 1860

Dragul meu Maur,

Nu prea cred că voi putea scrie articolul ; miine sau poimiine trebuie să mă viziteze cumnatul meu ¹⁾, care se află acum la Londra.

Așadar, nu conta prea mult pe mine. În cel mai bun caz aș putea face unele speculații asupra șanselor lui Garibaldi pe continent ; despre comerțul indian am prea puține date pentru a putea scrie un articol.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

41

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 27 iunie 1860]

Dragul meu Maur,

Trimite-mi înapoi materialul anexat. Îi voi scrie imediat lui S[iebel] câteva rânduri în legătură cu povestea de la Berlin și i le voi trimite împreună cu răspunsul meu ca să se ocupe în continuare de această problemă. De asemenea îi voi scrie și lui Heckscher ²⁾).

Voi căuta să termin chiar astăzi „Boemia” ³⁾. Este ora 8 și încă mai sînt la birou. Nu știu încă dacă miine voi putea scrie ceva

¹⁾ Probabil Emil Blank. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 64. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 62. — *Nota red.*

despre Garib[aldi] ; 1) nu am material, 2) cumnatul meu. În sfârșit, voi face tot ce e cu putință.

Așadar, în fața publicului Itzig ¹⁾ apare în compania lui Vogt, iar în ascuns este aliatul nostru. Cela n'est pas mal ²⁾. Scrie-i imediat lui Meissner ¹⁰⁴.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

42

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 28 iunie 1860

Dragă Frederick,

Îți inapoiez materialul anexat. Lui Meissner îi voi scrie.

Nostimada cu Lassalle o știam încă de ieri, pentru că „*National-Zeitung*“ a publicat un leader ³⁾ foarte elogios consacrat excelențelor „Studii“ ⁴⁾.

Ce spui de infamia guvernului prusian ? ¹⁰⁵

Salut.

Al tău,
K. M.

De altfel, acum trebuie să publici pretutindeni sub numele tău. De la început a fost un dezavantaj faptul că lucrarea a apărut anonim ⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — Asta nu-i rău. — *Nota trad.*

³⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

⁴⁾ „*Demokratische Studien*“. — *Nota red.*

⁵⁾ F. Engels. „*Savoia, Nisa și Rinul*“. — *Nota red.*

43

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, aprox. 28 iunie 1860]

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit un articol despre rifle parade¹⁾; e singura temă care mi-a venit în minte la disperare. Citește-l tu cu atenție, eu nu mai am timp.

Intr-adevăr, „frumoase maniere” au căpătat acum domnii prusieni! Cum procesul împotriva lui „Nat[ional]-Ztg.” nu putea să aducă decît o disonanță stridentă în armonia constituțională generală, el trebuia împiedicat cu orice preț. Se exercită presiuni asupra judecătorilor „care mai sînt la Berlin”¹⁰⁶, și convingerea mea fermă e că și d-l Weber a fost influențat. Întregul stil al scrisorilor lui dovedește acest lucru. Cu atît mai repede se impune deci terminarea broșurii²⁾, pentru a demonstra nobililor prusieni că nu vor izbuti să înăbușe cazurile de acest fel. Ticăloșii! Poate de aceea au avut pe ascuns o atitudine atît de liberală față de mine³⁾, ca să te atace cu și mai multă josnicie pe tine.

Voi încerca să termin încă astă-seară „Boemia”⁴⁾. De altfel, oricît de greu ar fi acum, va trebui să redactezi în așa fel broșura, încît prusienii să nu o poată interzice. Și, în primul rînd, repede, deoarece, după toate probabilitățile, în viitorul apropiat, încă înainte de 1861, se va instaura o perioadă de vorbărie pacifistă și atunci trădarea de patrie nu va mai trezi atîta interes. Măcar o dată să fii și tu ceva mai superficial, ca să nu pierzi momentul oportun.

Al tău,

F. E.

Ai primit pachetul de la Lommel?

Săptămîna viitoare Lupus pleacă pentru patru săptămîni în vacanță în Irlanda etc. etc.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Trupele britanice de voluntari” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 76—78. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — Nota red.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 41. — Nota red.

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 62. — Nota red.

44

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 9 iulie [1860]

Dragă Frederick,

Chestiunea cu Meissner mi se pare cam dubioasă, deoarece el are legături strinse cu Vogt et Co. În orice caz nu-i trimit manuscrisul ¹⁾ pînă cînd nu încheie contractul.

Despre Boemia? Am nevoie de el acum ; altfel mă ține în loc. Și, în afară de asta, trebuie să fie foarte scurt ²⁾.

De asemenea, aș vrea să analizezi în cîteva fraze ineptiile militare exprimate în următoarele afirmații ale lui Falstaff-Vogt :

1. Acest om, care studiază atît de temeinic relația dintre „forță și materie”, susține că Principatele dunărene unite, în dimensiunile lor *actuale*, pot, ca regat *de sine stătător*, să pună „stavilă” Rusiei și, în general, să se împotrivescă rușilor, austrieșilor și turcilor.

2. Dovada principală a dezinteresării și a politicii neexpansioniste a lui Badinguet ³⁾ el încearcă s-o deducă din faptul că, după campania „victorioasă” din Crimeea, acesta nu și-a însușit nici teritoriile „ruse”, nici „turcești” ¹⁰⁷.

Eu încă nu m-am restabilit complet. Dacă am o zi bună, a doua zi iar mă simt rău.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo. Am văzut (prin intermediul unui tînăr englez cu numele de Green) o scrisoare a lui Garibaldi în care acesta tună și fulgeră împotriva lui Bonaparte și speră că într-o zi va mai avea prilejul să scoată sabia împotriva lui ¹⁰⁸.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Ed. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 62. — *Nota red.*

³⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

45

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 17 iulie [1860]

Dragă Engels,

După o serie întreagă de aventuri pe care ți le voi povesti cu altă ocazie, pachetul de la Lommel trebuie să sosească azi sau mâine, via Cologne ¹⁾. Recipisa de expediere (pe cale ferată) din Geneva se află deja în mîinile mele.

Acum cîteva zile am primit o scrisoare de la Eccarius, care îmi scria că a terminat-o cu croitoria, cu alte cuvinte că starea lui fizică nu-i mai permite să continue lucrul. Medicul i-a spus că nu-l poate ajuta. Trebuie să schimbe aerul etc. Prin urmare, i-am închiriat în contul meu o locuință foarte aproape de mine (of course ²⁾) fără familie, care rămîne în vechea locuință); masa o ia la noi și nu are altceva de făcut decît să se plimbe prin Heath ³⁾ și să trimită un articol pe săptămîină lui Weyd[emeyer], care îi plătește 3 dolari de articol. Sper că se va face bine. I-am cumpărat și vin de Porto. Dar n-o s-o pot duce mai departe în felul acesta, deoarece și așa cheltuielile suplimentare pe care le-am avut cu el pînă acum sînt o povară pentru mine, avînd în vedere că și punga noastră e secătuită.

N-ai putea tu să scrii repede ceva despre Garibaldi sau despre guvernul prusian, care își înfăptuiește proiectul său de reformă a armatei fără știrea Camerelor ¹⁰⁹, sau ceva asemănător?

E foarte bine că Garibaldi l-a trimis la dracu pe Farina ¹¹⁰.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — prin Köln. — *Nota trad.*

²⁾ — firește. — *Nota trad.*

³⁾ Hampstead Heath. — *Nota red.*

46

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 21 iulie 1860

Dragă Engels,

Luni seară Palmerston își va prezenta propunerea cu privire la fortificațiile Angliei; este o mare dodge¹⁾. Ar fi foarte bine dacă pînă miercuri (căci abia miercuri trebuie să expediez *de aici* lucrarea) ai putea scrie un articol scurt²⁾ pe această temă pentru „*Tribune*”.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

47

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, în jurul datei
de 23 iulie 1860]

Dragul meu Maur,

Dacă va fi cît de cît posibil, vei avea articolul despre fortificații, dăr cu prima poștă nu-l vei putea primi în nici un caz³⁾.

Ce părere ai de demascările lui Kinglake? ¹¹¹ N-ar fi rău de loc dacă extraordinara generozitate manifestată de prințul regent⁴⁾ la Baden-Baden s-ar dovedi numai o pauvre⁵⁾ reeditare a actului

¹⁾ — escrocherie. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels. „Apărarea Angliei”* (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 99—103. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 70. — *Nota red.*

⁴⁾ Wilhelm, prinț de Prusia. — *Nota red.*

⁵⁾ — biată. — *Nota trad.*

de la Villafranca și ar reieși că adevăratul „nobil” este Franz Joseph. De altfel, se pare că domnii principii au ajuns, în sfârșit, la convingerea că de data aceasta sînt în joc înseși capetele lor ; și totuși, asta nu le va putea salva.

Citesc acum cartea lui Ulloa „Guerre d'indépendance de l'Italie 1848/49”¹⁾. Dintre toate mizgălelile militare (ale scriitorilor de profesie) pe care am avut prilejul să le citesc, aceasta este cea mai proastă și mai neînsemnată. Critica în această carte nu este decît pălăvrăgeală goală, faptele sînt denaturate sau insuficient cunoscute de autor, totul îngrămădit claie peste grămadă. De cînd Plon-Plon l-a luat sub egida sa, acest Ulloa, care în 1848 era căpitan de artilerie la Neapole, se autointitulează „general”. În banda asta generalii secreți cresc ca ciupercile. De altfel, dacă ar fi să-i judecăm pe ofițerii din Neapole după acest specimen, ar însemna că sînt niște lepădături.

Dacă Garibaldi nu va începe în curînd ofensiva, s-ar putea să fie rău de el ; afară doar de cazul în care la Neapole lucrurile ar evolua, ceea ce nu prea se întrevede. La Milazzo și Messina mai pot fi unii care să treacă de partea lui, dar în cazul unei expediții pe continent, situația s-ar putea înrăutăți. Flota nu-i va crea nici un fel de dificultăți, întrucît ea nu vrea să lupte împotriva italienilor, dar în rîndurile armatei napolitane se pare că a fost recrutată acea golătime turbată care, împreună cu străinii, s-ar putea împotrivi, iar G[aribaldi] nu trebuie să sufere nici o înfrîngere. Dacă ar avea 10 000 de oameni de nădejde, în trei zile ar duce totul la bun sfârșit. Acum are nevoie de 5 000—6 000, fără a-i pune la socoteală, firește, pe sicilienii.

Alăturat îți trimit 5 l. st. ; cu ei îl vei mai putea ajuta cumva pe bietul Eccarius.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „Războiul pentru independența Italiei din 1848—1849”. — *Nota trad.*

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 iulie [1860]

Dragă Engels,

Am primit cele 5 l. st. De asemenea și articolul ¹⁾.

Îți voi trimite „raportul” cu privire la fortificații ¹¹². Ai citit în ultimul număr din „Free Press”, datat 4 iulie, strigătele de jale ale lui Urquhart? Dacă ai vrea să scrii pe această temă în limba engleză, ceea ce ar fi foarte binevenit, ar trebui să trimiți lucrarea gata aici. Eu aș face apoi demersuri pe lângă editori, iar în *cel mai rău* caz aș publica articolul într-o revistă sau într-un săptăminal ¹¹³.

Aserțiunile lui Kinglake au fost juste, lucru dovedit de forma insipidă în care i-a reprodus „Moniteur” discursul ¹¹⁴.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 iulie [1860]

Dragă Engels,

Îți trimit alăturat sentința definitivă a Curții de apel care mi-a respins acțiunea ¹¹⁵. Ar fi inutil să merg mai departe, la Curtea supremă. N-aș face decît să-mi sporesc inutil cheltuielile. În momentul de față trebuie neapărat să-i trimit urgent lui Weber ²⁾ cei

¹⁾ F. Engels. „Apărarea Angliei”. — Nota red.

²⁾ Consilierul juridic Weber. — Nota red

32 de taleri, 3 groși de argint și 6 pfeningi ai săi, pentru ca individul să-mi trimită imediat actele (inclusiv *reclamația redactată de el*). Am nevoie de ele pentru broșura¹⁾ care va fi gata peste vreo 8—10 zile, astfel încît soția mea va putea începe s-o transcrie (și ea face repede acest lucru).

Ce să întreprind în primul rînd? (vreau să spun — prin ziare).

O asemenea procedură juridică (observă, de pildă, tonul deșăntat de polemică de ziar în care este formulată sentința Curții de apel) nu mi-a fost încă dat să întîlnesc. Cîinii prusieni ar merita să fie biciuiți. De altfel, e bine că mi-au oferit „material”.

Canaliile lașe de la Curtea de apel au găsit totuși de cuviință să respingă acuzațiile de „șantaj” etc. aduse de d-l Vogt.

Salut.

Al tău,
K. M.

Eccarius, care de vreo 3 săptămîni locuiește la o distanță de cîteva case de noi, se simte mai bine.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

50

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 7, Southgate, 1 august [1860]

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat 5 l. st., F/L 12 596, pentru cheltuielile de judecată. Lupus m-a silit ca din această sumă să suporte el 4 l. st. Așadar, așa arată faimoasa Curte de apel a morarului din Sans-Souci¹⁶. Aș fi curios care ar fi fost sentința și motivele invocate dacă în locul tău ar fi fost tratat în felul acesta un funcționar prusian.

Să sesizezi Curtea supremă ar fi absolut inutil; dar ce-ar fi să consulți un first rate Lawyer²⁾ prusian?

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ — avocat de mîna întîii. — *Nota trad.*

Din argumentarea lor dezlinată rezultă absolut clar că nemericiiăștia au fost prelucrați direct de către minister. Ei nu vor un proces de scandal, care ar putea să tulbure armonia amăgitoare a ministerialismului general. Și apoi, o dată cu „Nat[ional]-Zeitung” ar fi blamat și Schleinitz.

Îți inapoiez anexele. Acum însă trebuie să mergi à tout prix ¹⁾ înainte cu broșura ²⁾ și cu pregătirea publicării ei! Săptămîna viitoare voi căuta pe cît posibil să-ți scriu din nou ceva despre Garibaldi ³⁾.

Ai putea să te interesezi la „Tribune” dacă n-au nevoie de o serie de 4—5 articole despre rifled fire arms, including all the latest improvements ⁴⁾ — așa, la noroc, nu mă apuc să scriu despre acest subiect ¹¹⁷.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 4 august 1860

Dragă Frederick,

I-am trimis lui Weber cele 5 l. st.

Cu pamfletul ⁵⁾ mă străduiesc să merg *cît mai repede*; întîmpin însă unele greutăți, căci am zile cînd starea mea este atît de „scîrboasă”, încît îmi este cu neputință să scriu.

De altfel am hotărît să mă adrez Tribunalului suprem ⁶⁾. Acum e în vacanță. Înainte ca Tribunalul suprem să-și reia activi-

¹⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

³⁾ F. Engels. „Manevrele forțelor lui Garibaldi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 126—129. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — pușca ghintuită, inclusiv cele mai recente modificări. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 72. — *Nota red.*

tatea va apărea pamfletul (cuprinzînd o critică la adresa procedurii prusiene de pînă acum). Domnii aceștia nu vor reuși să evite un mare scandal.

Despre Garibaldi să-mi scrii pînă miercuri ¹⁾.
Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

52

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 august 1860

Dragă Engels,

Tăcerea mea îndelungată se datorește stării permanent proaste pe care o am din cauza ficatului, așa încît orice moment liber trebuie să-l folosesc pentru lucru.

Lui Siebel i-am scris acum about ²⁾ 10 zile în legătură cu editorul ³⁾ și aștept răspuns. Dacă am întîrziat atît de mult, asta se datorește în parte incapacității mele relative de muncă, în parte faptului că abia de curînd am primit tot materialul necesar. De altfel am impresia că, excepție făcînd evenimentele din Italia ¹¹⁸ (intențiile intervenționiste ale Austriei n-au fost decît plăsmuiri bonapartiste), anul acesta nu se va mai întîmpla nimic (scrie something ⁴⁾ despre Garibaldi. Ce spui de Türr, prietenul lui Bangya ? ¹¹⁹⁾ și va începe o perioadă de acalmie în care o asemenea broșură va mai putea fi citită.

Scrisoarea lui Schily, pe care ți-o trimit alăturat, te va amuza grozav. Să mi-o restitui. Astăzi i-am expediat lui Schily lucrarea ta „Nisa, Savoia etc.” ⁵⁾

¹⁾ F. Engels. „Manevrele forțelor lui Garibaldi”. — *Nota red.*

²⁾ — vreo. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de pamfletul lui K. Marx „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

⁴⁾ — ceva. — *Nota trad.*

⁵⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

Acum vreo două săptămîni i-am cerut în scris doctorului Zimmermann (fostul președinte prusian al tribunalului orașului) să-mi răspundă la cîteva întrebări referitoare la proces (întrebări cu privire la formă). Dar el a găsit necesar să se consulte în această problemă cu colegii săi de breaslă din Berlin. Răspunsul său scris îl voi primi probabil în cursul acestei săptămîni. Prusienii nu trebuie să scape prea ușor din povestea asta.

Sînt într-o mare jenă financiară.

Ziarul d-lui Weydemeyer ¹⁾ e din nou pe ducă, respectiv el a părăsit redacția și încearcă să se angajeze la New York ca surveyor ²⁾). În schimb, colegul lui ³⁾ va reuși să facă ziarul rentabil *vînzîndu-l* unui partid politic. Weydemeyer și-a dat, în sfîrșit, seama că este prea cîstit pentru ziaristica americană.

Salut.

Al tău,
K. M.

Cum stau lucrurile la Manchester ? În India ? Home-market ⁴⁾ ?

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

53

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 august 1860

Dragă Engels,

Mai este de actualitate aranjamentul cu croitorul din Manchester pentru Eccarius ? Atunci ar trebui să plece de aici, deoarece acum este din nou apt de muncă (locuiește tot aici lîngă noi), dar la Londra treburile merg prost și apoi ar fi nevoit să se reîntoarcă în maghernița lui infectă.

De banii necesari pentru a se muta cu familie cu tot vom face rost aici.

¹⁾ „Stimme des Volks”. — *Nota red.*

²⁾ — inginer hotarnic. — *Nota trad.*

³⁾ Julius Standau. — *Nota red.*

⁴⁾ — Pe piața internă. — *Nota trad.*

În legătură cu el țin să te avertizez de următoarele : părerea mea e că el suferă de o maladie a coloanei vertebrale. Soția lui este o persoană antipatică : un amestec comic de pretenții de respectabilitate (Churchwarden's daughter ¹⁾) și irlandism. Gospodăria ei e într-o stare jalnică, cît despre el n-are pic de energie, de inițiativă, mai ales de cînd boala i s-a agravat. De aceea, de cum va veni la Manchester, trebuie să vă purtați cu el fără menajamente. Are nevoie să fie strunit de alții pentru ca nici ea să nu-și facă iluzii.

Trebuie să-mi trimiți curînd ceva în legătură cu Garibaldi. Este singurul subiect care-i interesează pe yankei.

Astăzi am primit o scrisoare de la avocatul meu din Berlin ²⁾, care îmi comunică textul recursului său la instanța superioară. O să-l primești și tu mai tîrziu. Punctul referitor la pamflet și la Blind ³⁾ nu l-a înțeles nici el cum trebuie, restul însă este foarte bine conceput.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

54

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 septembrie 1860

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Weydemeyer.

În al doilea rînd o scrisoare de la avocatul meu. Pe aceasta din urmă trebuie să mi-o restitui. Este evident că individul n-a înțeles punctul referitor la pamflet, așa că ar trebui să-i furnizez informații suplimentare în legătură cu el pentru eventualitatea că — lucru puțin probabil — Tribunalul suprem va deferi cazul

¹⁾ — fiica unui episcop al unei biserici. — *Nota trad.*

²⁾ Consilierul juridic Weber. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 23, 394—395 și 407—412. — *Nota red.*

Tribunalului orășenesc ca să fie judecat în fond. Asta e o perlă a jurisprudenței prusiene. Am trecut pînă acum prin 5 instanțe preliminare pentru a obține „permisiunea birocratică” ca procesul să fie judecat în fond. Așa ceva nu se poate întimpla decît în „statul-lumină” — Prusia.

Acum este ora 3 ; prin urmare nu cred că articolul tău despre Garibaldi ¹⁾ va mai sosi astăzi. Nu te-aș mai plictisi atîta cu treaba asta, dar știi că în timpul alegerilor yankeii nu citesc nimic în legătură cu politica externă save ²⁾ întîmplările melodramatice din Italia. În plus, mai citesc, în cel mai bun caz, articolele despre harvest și trade ³⁾ ¹²⁰, dar, desigur, asemenea articole nu se pot scrie, fără a depăși limitele decenței, mai mult de unul pe săptămînă.

Al tău,

K. M.

Generalul Mösinei ⁴⁾ nu este altul decît „Sauernheimer”, pe care Abt l-a numit generalul „Bürstenheimerilor” ⁵⁾. Am primit coletul (joi ⁶⁾).

Publicat pentru prima oară
În : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

55

Marx către Engels la Manchester

[Londra, începutul lunii
septembrie 1860]

Dragă Frederick,

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă mi-ai trimite numerele din „Guardian” ⁷⁾.

¹⁾ F. Engels. „Înaintarea lui Garibaldi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 157—161. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — afară de. — Nota trad.

³⁾ — recoltă și comerț. — Nota trad.

⁴⁾ Sibylle Hess. — Nota red.

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 419. — Nota red.

⁶⁾ Nota de primire a articolului de la Engels a fost scrisă de Marx în ziua de joi 2 septembrie 1860. — Nota red.

⁷⁾ „Manchester Guardian”. — Nota red

Cred că în ultima scrisoare ți-am confirmat primirea celor 5 l. st. Am primit o scrisoare de la Gumpert, trimisă din Scoția. Data viitoare îți voi scrie mai mult.

Salut.

Al tău,
K. M.

De la Siebel n-am încă nici o veste.

Schimbarea care, după părerea mea, va avea loc în curînd va fi : Piemontul contra Mazzini.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

56

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 13 septembrie 1860

Dragă Engels,

Sper că sîmbătă voi primi articolul tău, dacă va fi cu putință.

Alăturat îți trimit concluziile juridice ale lui Zimmermann primite drept răspuns la întrebările puse de mine ¹⁾. (Săptămîna viitoare să *mi le restitui.*)

În afară de aceasta, ca să te amuzi, îți trimit copia unei scrisori pe care mi-a transmis-o Eccarius.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 76. — *Nota red.*

57

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 15 septembrie 1860

Dragă Engels,

Thanks for the article ¹⁾.

Îți trimit alăturat lucrarea lui Eichhoff ²⁾, pe care însă va trebui să mi-o trimiți înapoi absolut intactă cel mai târziu peste 2—3 zile. Cartea nu este a mea. De îndată ce a apărut mizgălitura asta a și fost confiscată la Berlin. Exemplarul acesta este singurul care se găsește la Londra. Secțiunea a II-a, despre Patzke etc., oricât de prost este scrisă, te face să te prăpădești de ris. În plus, îți vei putea da seama cum stau lucrurile cu infectele tribunale din Berlin. Mizerabila presă din Berlin își revarsă tot curajul ei de leu liberal asupra lui Bombalino ³⁾, așa încît pentru Patzke al lor, pentru tribunalele lor și pentru mizerabilul lor prinț regent ⁴⁾ nu le mai rămîne nimic.

Garibaldi este o adevărată salvare. Otherwise ⁵⁾ sfînta alianță ruso-prusiano-austriacă l-ar fi făcut din nou popular pe Bonaparte și i-ar fi consolidat pozițiile ¹²¹.

Blindul nostru Heinrich Bürgers — după cum vei vedea din epistola de la Lassalle pe care ți-o alătur (și pe care de asemenea trebuie să mi-o înapoiezi) — a trecut de partea prințului regent. Lassalle mi-a scris mai întîi din Aachen, unde face băi împotriva *podagrei*. Printre altele îmi spune că la Köln și la Düsseldorf, unde asociațiile muncitorești au fost reorganizate de doi tineri avocați ⁶⁾ pe care noi nu i-am cunoscut, broșura mea împotriva lui Vogt este așteptată cu nerăbdare. Aceeași știre mi-a adus-o și Borkheim din Elveția. Lui Lassalle ⁷⁾, care insista, îi scrisesem că nu există nici o altă perspectivă (și, într-adevăr, așa este, după cum reiese din scrisorile lui Siebel) în afară de tipărirea broșurii la Londra, de unde Petsch ar organiza difuzarea în Germania pe calea obișnuită (Leipzig), iar în străinătate — direct. Dar pentru aceasta

¹⁾ — Îți mulțumesc pentru articol. — *Nota trad.*

²⁾ K. W. Eichhoff. „Berliner Polizei-Silhouetten“ („Siluete de polițiști berlinezi“), Berlin 1860. — *Nota red.*

³⁾ Franz al II-lea (fiul lui Ferdinand al II-lea, regele-bombă). — *Nota red.*

⁴⁾ Wilhelm, prinț de Prusia. — *Nota red.*

⁵⁾ — Altminteri. — *Nota trad.*

⁶⁾ Bessel și Knorsch. — *Nota red.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 496. — *Nota red.*

e nevoie de *bani*. Drept răspuns am primit această scrisoare a individului. Dar nu va scăpa chiar așa ușor. Astăzi îi scriu din nou ¹⁾. El trebuie să facă rost *cu orice preț* de cel puțin 30 l. st. Borkheim dă 12 l. st. Cu asta s-ar acoperi cea mai mare parte a cheltuielilor. Anexez exemplarul de probă al lui Hirschfeld. Coala ar reveni la 4½ l. st., în schimb, în ea încapе atîta material cît în două coli obișnuite. Citește în scrisoarea nesfîrșit de lungă a lui L[assalle] ultimele pagini de încheiere, în care îmi aduce mari elogii pentru economia mea politică ²⁾. Dar se pare — așa cum reiese clar din frazele sale — că sînt multe probleme din domeniul economiei pe care nu le-a înțeles.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo.

„Neue Pr[eu]ssische Z[ei]tung” spune că „Demokratische Studien” (Walesrode, Bamberger, Lassalle, Vogt, Grün, Oppenheim etc.), sînt scrise de 8 evrei veritabili și 2 contrafăcuți.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

58

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 15 septembrie 1860

Dragul meu Maur,

Îți înapoiez chestia aceea juridică. Mîine urmează scrisoarea de la Jacob Wieseltier ³⁾ și cartea lui Eichhoff ⁴⁾, pe care o mai citește Gumpert. Scrisoarea lui Wieseltier al nostru m-a amuzat

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 497—499. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—125. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Denumirea ironică dată lui Ferdinand Lassalle. „Wiesel” — „nevăstuică”, „om șiret”. — *Nota red.*

⁴⁾ K. W. Eichhoff. „Siluete de polițiști berlinezi”. — *Nota red.*

copios sau, mai degrabă, m-a făcut să zîmbesc ; este, în orice caz, un remediu excelent pentru ficatul tău. Informațiile cu privire la guvernul prusian sînt foarte interesante, dar cel mai grozav este că individul își închipuie că *acum* recunoaștem că a avut dreptate în problema italiană !!! *Acum*, cînd chiar în Italia partidul revoluționar îl atacă direct pe Cavour și-l amenință. E prea naiv. *Acum*, cînd Garib[aldi] se pregătește să-l atace pe B[onaparte] la Roma, noi ar trebui, pretinde el, să recunoaștem că în primăvara acestui an ar fi trebuit să mergem alături de Cavour și Bonap[arte], și — qui sait ?!) — poate chiar și *acum* ar trebui să mergem alături de ei ! E drept, cînd e vorba de prezent, d-l Wieseltier se arată foarte rezervat.

Trebuie să evităm cu orice preț tipărirea broșurii tale ²⁾ la Londra. Tocmai i-am scris din nou lui Siebel. În primul rînd, broșura ar fi confiscată imediat, poate chiar la graniță sau la Leipzig, iar în al doilea rînd, chiar dacă acest lucru nu s-ar întîmpla, difuzarea ei ar fi făcută în condiții atît de cîinești, încît nimeni n-ar reuși să vadă lucrarea. Am făcut de sute de ori experiență cu literatura din emigrație și întotdeauna rezultatele au fost la fel de proaste : bani și muncă azvirlîți în vînt. Și nu ne-am ales decît cu necazuri. Și apoi de unde să iei atîția bani ? După cum reiese din scrisoarea ta, ar fi nevoie de mai mult de 50—60 l. st., iar Lassalle, desigur, *nu* va face rost de cele 30 l. st. În general, lucrarea trebuie scrisă în așa fel, încît să poată fi tipărită și difuzată în Germania ; la ce ne-ar folosi o ripostă dată lui Vogt dacă nimeni n-ar apuca s-o vadă ? Și eu nu înțeleg cu nici un chip de ce cartea trebuie să aibă un asemenea conținut încît să fie pasibilă de confiscare. Chiar în actualele condiții ale presei poți spune destule ca să-i înfurii de moarte pe prusieni, și asta e oricum de preferat unei satisfacții in partibus ³⁾ pe care publicul nu o cunoaște și rămîne, ca să zic așa, o chestiune strict personală.

Acum 3 săptămîni am scris un articol pentru „Allg[emeine] Militär-Zeit[un]g” din Darmstadt despre Rifle movement ⁴⁾ ¹²² și cu această ocazie, în scrisoarea de însoțire trimisă acestor domni ⁵⁾,

¹⁾ — cine știe ? — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

³⁾ — in partibus infidelium — în afara realității obiective, în străinătate (textual : „în țările locuite de necredincioși” — adaos la titlul episcopilor catolici numiți în funcții pur nominale de episcopi în țările necreștine). — *Nota trad.*

⁴⁾ — mișcarea pușcașilor. — *Nota trad.* — F. Engels. „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 493—494. — *Nota red.*

le-am spus că am participat la campania din Baden de partea insurgenților ¹²³, deoarece nu voiam să navighez în fața acestor militari oficiali under false colours ¹). Totuși ei au tipărit articolul fără nici o denaturare, iar acum a apărut și aici în limba engleză. Voi căuta să ți-l trimit chiar astă-seară ; nu trebuie să mi-l înapoiezi, deoarece peste 8 zile voi primi exemplarul meu propriu. Legătura aceasta imi prinde foarte bine pentru articolele militare.

Istoria cu Sfînta alianță ²) este o calamitate și constituie un ajutor uriaș dat lui Bonap[arte] în Franța ³). Incidentul cu Garibaldi este singura salvare. Sînt însă curios ce vor spune filistinii liberali din Prusia despre noua subordonare a acesteia față de Rusia. De altfel, ziare mirșave ca la Berlin nu există în toată lumea ; pînă la urmă se pare că și pe Wieseltier au început să-l scoată din fire. Îți spun, nici măcar mîna nu-ți vine s-o pui pe „Nat[ional]-“ sau „Volks-Z[eitung]“, de la o poștă se simte duhoarea unei galimatii plicticoase și a unor platitudini sforăitoare.

Domnul Miquel a ținut și el în Adunarea națională ¹²⁴ un discurs răsunător, pătruns de adevărata înțelepciune specifică acestei adunări. Heinrich ⁴) însă și-a dobîndit, în sfîrșit, punctul său propriu de vedere.

Salutări soției și copiilor.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

59

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 20 septembrie [1860]

Dragă Engels,

Trebuie să-mi restitui **imediat** Eichhoff ⁵) și scrisoarea lui L[assalle].

¹) — sub pavilion străin. — *Nota trad.*

²) Vezi volumul de față, p. 80. — *Nota red.*

³) Vezi volumul de față, p. 80. — *Nota red.*

⁴) Heinrich Bürgers (vezi volumul de față, p. 80). — *Nota red.*

⁵) K. W. Eichhoff. „Siluete de polițiști berlinezi“. — *Nota red.*

Sper să-mi trimiți pe sîmbătă un articol despre Garibaldi, Lamoricière sau Chinese war ¹⁾).

Mai pe larg îți voi scrie, probabil, miine.
În mare grabă.

Al tău,
K. M.

Deși situația mea financiară este complet dezechilibrată, mi-am trimis soția și copiii pentru o săptămîină la Hastings. Ca să-i țin mai mult acolo, nu-mi permit mijloacele. Din păcate, n-au vreme bună, aproape tot timpul plouă.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

60

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 septembrie 1860

Dragă Engels,
Familia s-a întors ieri cu bine.

În legătură cu scrisoarea alăturată de la Dana, țin să-ți spun următoarele : După ce ai fost tu la Londra, i-am scris lui Dana că așa fi bucuroși dacă ar încredința articolul „Navy” ²⁾ altui colaborator al „Cyclopaediei” ¹²⁵. De atunci n-am mai primit nici un răspuns de la el și consideram cazul dropped ³⁾, pînă ieri, cînd a sosit scrisoarea anexată. Dacă ai cumva posibilitatea să scrii articolul — chiar pe scurt și superficial does not matter ⁴⁾ — pentru mine acest lucru *ar fi extrem de important mai ales acum*, cînd, pentru a putea răsufli puțin, am fost nevoit la 14 septembrie să trag anticipat o poliță pe termen de două luni asupra lui Dana (plătibilă la două luni de la această dată). I-am scris despre aceasta, invocînd

¹⁾ — războiul din China. — *Nota trad.*

²⁾ — „Marina militară”. — *Nota trad.*

³⁾ — încheiat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — e indiferent. — *Nota trad.*

vechea noastră prietenie, deoarece asemenea procedee contravin principiilor de la „*Tribune*“. Scrisoarea mea s-a încrucișat pe drum cu a lui. Așadar, se cuvine, mai ales acum, să nu-l indispunem, ca să nu mai vorbesc de faptul că trebuie să rămână cu impresia că putem face orice. Prin urmare, dacă ai putea, mi-ai face cel mai mare serviciu scriind acest articol. Dana a recomandat ca limită maximă zece pagini. Fife do also ¹⁾, dacă nu se poate altfel. Principalul este să-i dau ceva material.

How with Lamoricière ? ²⁾

Ce spui despre situația lui Garibaldi ?

Lui Kossuth, datorită intervenției lui Mazzini, i s-a făcut vînt ; era trimis de Bonaparte. G[aribaldi] ar fi trebuit să ocolească Roma și să se îndrepte direct spre Veneția ¹²⁶.

Acum *ad vocem* ³⁾ Vogt.

Lucrarea ⁴⁾ se tipărește aici.

1. *Bani*. Eu n-am de plătit decît 25 l. st., 12 l. st. le am de la Borkheim, 8 l. st. mi-a promis Lassalle. Mai rămîn 5. Celelalte cheltuieli de tipărire și expediere *le suportă editorul Petsch*. Profitul, după ce se scad și se restituie cheltuielile, îl împărțim în părți egale. I-am pus acum lui Petsch această condiție obligatorie, fără de care nu aș accepta să public lucrarea la Londra.

2. Cu *confiscarea* lucrarea nu este amenințată. A fost o neînțelegere din partea lui Lassalle. I-am scris, dimpotrivă, că lucrarea *nu* este amenințată de confiscare, dar *nu poate să apară* la Berlin, pentru că acolo nici un editor n-ar tipări-o din cauza procesului comuniștilor de la Köln ¹²⁷.

3. Nu mai sîntem în perioada 1850—1858. Petsch își are comisionarii la Leipzig, Berlin și Hamburg. Prin urmare broșura va fi difuzată în Germania pe căile *obișnuite* ale comerțului de carte. De desfacerea ei în Belgia, Elveția și America Petsch se îngrijește *direct* prin comisionarii săi de acolo și în felul acesta se va face o mare economie de timp. De anunțurile în ziare, anunțurile librarilor etc. se va îngriji de aici cu sprijinul meu. Lui Siebel îi vom trimite 50 de exemplare pentru a le răspîndi pe la ziare etc. Confiscarea consider că e *imposibilă*. Vogt nu este prințul regent ⁵⁾

¹⁾ — Dar și cinci ar fi de ajuns. — *Nota trad.*

²⁾ — Ce e cu Lamoricière ? — *Nota trad.*

³⁾ — în legătură cu. — *Nota trad.*

⁴⁾ *K. Marx*. „Domnul Vogt“. — *Nota red.*

⁵⁾ Wilhelm, prinț de Prusia. — *Nota red.*

și Stieber, oficial, este în dizgrație. Intenționat în chestiunile *politice* sînt rezervat.

4. Economisim timp, căci în Germania am fi putut să ne mai pierdem luni de zile căutînd; apoi, timpul pentru corectură etc. Petsch este la prima sa editare (pe lîngă un pamflet al lui Borkheim împotriva lui About ¹⁾) și, fiind în interesul lui, își va da toată silința.

5. Dacă lucrarea va merge bine, și socot că am toate temeiurile să cred acest lucru, Petsch va edita toate broșurile tale sau ale mele fie în germană, fie în engleză, și astfel vom scăpa de tirania editorilor germani (două coli s-au și tipărit).

De aceea cred că de data aceasta am făcut din nevoie o virtute. „Qu'en pensez-vous? ²⁾ Eu sînt de părere că „Padul și Rinul” ³⁾, precum și „Savoia etc.” ⁴⁾ ar fi făcut mult mai multă vilvă dacă ar fi apărut aici la Londra.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo. Ai dreptate cînd spui că „Ex-Vogt-ul imperiului” este un titlu nepotrivit. „Karl Vogt” mi se pare că nu merge, fiindcă nu vreau să pun „Karl Marx” după „Karl Vogt”. De aceea intenționez să intitulez cartea „Dâ-Dâ-Vogt”. Dâ-Dâ, după cum am arătat în capitolul consacrat criticii „Studiilor” ⁵⁾ lui Vogt, este numele unui scriitor arab pe care Bonaparte îl folosește la Alger așa cum îl folosește pe Vogt la Geneva. Dâ-Dâ îi va intriga pe filistini și are o rezonanță comică.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ S. Borkheim. „Napoleon al III-lea și Prusia”. Broșura a apărut anonimă. — *Nota red.*

²⁾ — Ce părere ai? — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Padul și Rinul”. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Vogt. „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas”. Geneva și Berna 1859. — *Nota red.*

61

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 1 octombrie 1860

Dragul meu Maur,

Unde a fost plecată familia ta, care s-a înapoiat acum cu bine ?¹⁾ Nu știu nimic. Probabil la seaside²⁾ sau la țară. Sper că le-a priit.

Navy³⁾ a picat într-un moment foarte nepotrivit⁴⁾. Sint prins până peste cap cu treburi, cu lawyers⁵⁾ pentru problemele firmei — în Germania nici nu se bănuiește cum se mai tergiversează lucrurile aici —, și tocmai în săptămîna aceasta trebuie indivizii ăștia să-mi aducă pe cap o sumedenie de documente etc. Voi face tot ce-mi va fi cu putință, dar nu voi putea fi gata prea curînd, deoarece nu sint de loc au fait⁶⁾.

Quanto a⁷⁾ Vogt⁸⁾ trebuie să-ți spun că nu-mi place de loc titlul ales de tine. Dacă vrei să-i dai o poreclă, trebuie una a cărei semnificație să fie înțeleasă înainte de citirea întregii cărți sau să fie menționată prima oară abia după pasajul în care a fost explicată. Părerea mea e că, cu cît titlul e mai simplu și mai puțin pretențios, cu atît e mai bine; numai că, în afară de Vogt, trebuie să cauți să-l amintești și pe Bonaparte sau cel puțin pe Plon-Plon. Dacă „Carl” Vogt te deranjează, atunci numește-l „Domnul Vogt”, deși nu vād de ce „Carl” nu poate figura înaintea lui „Karl” — asta n-ar fi pentru nimeni un motiv de glume proaste pe socoteala ta.

Tipăritul la Londra; eu n-am nici o încredere într-o editură căreia trebuie să-i avansăm toată suma sau jumătate din ea. Din scrisoarea de la Siebel, pe care ți-o alătur, vei vedea că el e departe de a considera cauza pierdută, dimpotrivă, a așteptat numai instrucțiuni pentru a începe să acționeze (trimite-mi scrisoarea înapoi, încă nu i-am răspuns). Am văzut de prea multe ori ce înseamnă să tipărești în străinătate, și mă tem să nu se întimple

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 84 și 90. — *Nota red.*

²⁾ — mare. — *Nota trad.*

³⁾ — Marina militară. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 84. — *Nota red.*

⁵⁾ — avocații. — *Nota trad.*

⁶⁾ — la curent. — *Nota trad.*

⁷⁾ — În legătură cu. — *Nota trad.*

⁸⁾ Vezi volumul de față, p. 84—86. — *Nota red.*

la fel de data aceasta. Dacă Vogt face o excepție (și totuși lucrarea lui a fost tipărită la *Frankfurt!*), asta este pentru că se bucură de sprijinul presei, or cu *noi* e categoric că nu se va întâmpla același lucru. Și apoi, dacă d-l Petsch va trebui să plătească el anunțurile etc., nu-i va da nicidecum mîna să publice prea multe anunțuri. Tu verras ¹⁾. În orice caz, ai fi avut, desigur, de mult un editor în Germania dacă l-ai fi pus pe Siebel în mișcare cum trebuie și cred că ar fi fost mai bine; și, apoi, mica tipografie a lui Hirschfeld nu va tipări nici ea prea repede lucrarea. Dar acum chestiunea este terminată, și trebuie să așteptăm să vedem ce va ieși. În anunț cred că, în afară de titlu, n-ar mai trebui să menționezi decît *titlurile capitolelor*; va fi absolut suficient. Și, în primul rînd, dă-i bătaie să termini cît mai curînd.

Dacă ai deja gata tipărite 3—4 coli, mi-ai putea trimite și mie cîte un exemplar.

Apropo: ce-nseamnă la Dana 5 sau 10 pagini? Eu habar n-am.

Lamoricière a fost luat în mod rușinos prin surprindere de piemontezi. Nu era de loc pregătit pentru un atac din partea lor; el a căutat să-și asigure o acoperire numai împotriva unui atac din partea lui Garibaldi și a ocupat citadelele proaste ale orașelor cu garnizoane mici în stare să țină piept numai unor răscoale locale. Așa se explică seria de capitulări. Pretutindeni piemontezii erau 6 contra 1. La Castelfidardo austrieccii s-au bătut foarte bine, la fel și la Ancona, care nici măcar nu este întărită dinspre uscat; în general însă, armata papală a dovedit ce puțin se poate realiza cu trupe în parte bune, însă eterogene și comandate de tot felul de ofițeri străini. Într-adevăr piemontezii erau 3 contra 1.

Se pare că pe tărîm militar Garibaldi începe să dea semne de oboseală. Într-atît și-a dispersat trupele lui bune printre batalioanele siciliene și napolitane, încît nu mai are nimic organizat; de îndată ce se apropie de linia cît de cît apărută a vreunui rîu lîngă care se află o fortăreață încă necucerită, cum ar fi Capua, se oprește. Deocamdată lucrul acesta nu este grav, deoarece cei 30 000 de napolitani nu pot trăi pe o fișie de pămînt atît de mică, și în două săptămîni fie că vor trebui să se împrăștie, fie să înceapă înaintarea, ceea ce însă nu vor reuși. Dar în Quirinal ¹²⁸, dacă nu intervine ceva cu totul neprevăzut, nu cred că Garibaldi va ajunge prea curînd. Și, pe deasupra, și lamentările adepților lui

¹⁾ — Vei vedea. — *Nota trad.*

Cavour ; acești jalnici burghezi sînt în stare să-i facă situația absolut de nesuportat, astfel încît să fie nevoit să aleagă ca pis aller ¹⁾ atacul înainte de a fi în situația de a învinge. De altfel, important ar fi să-i lichideze cît mai curînd pe napolitani și apoi să realizeze fraternizarea cu piemontezii înainte ca Victor Em[anuel] să ajungă la ei, căci altfel va fi prea tîrziu, și aceștia îi vor rămîne credincioși lui Victor Em[anuel]. Dar lucrul cel mai important este că G[aribaldi] i-a inclus oficial pe francezii de la Roma ¹²⁹ în aceeași categorie cu austriecii din Veneția ; dacă acum va reuși sau nu să-i alunge, nu mai are prea mare importanță.

În Austria situația este excelentă. Un filistin din Adunarea națională, un prusac de la Rin care locuiește în Bavaria (Frankonia) povestește că münchenezii care s-au dus de curînd la Viena la banchetul feroviarilor și care luaseră drept bune rapoartele lui „A[llgemeine] Z[eitung]“ din A[ugsburg] referitoare la situația din Austria s-au întors complet plouați, atît de diferit arăta totul față de ceea ce știau ei. Austriecii le-au explicat că totul este o șarlatanie și că acolo situația a devenit insuportabilă. Burghezii austrieci au pregătit chiar un panaceu special împotriva dificultăților financiare : *în Austria 20% din proprietatea funciară aparține clerului și trebuie să fie confiscată*. Se poate oare imagina o situație revoluționară mai strălucită ? Ce valoare mai are față de un asemenea program întreaga înțelepciune sfărăitoare a prusienilor cu Adunarea lor națională cu tot ?

Din lucrările prințului Friedrich Karl și ale d-lui Waldersee m-am convins definitiv că prusienii și-au organizat și instruit atît de grozav armata, încît în mod necesar vor fi înfrinți. Pentru a remedia răul că de 45 de ani nu există nici o experiență militară, și-au creat în mod artificial un război convențional, sub formă de manevre, în care totul se petrece altfel decît într-un război adevărat, în care soldații și ofițerii sînt învățați pur și simplu să se abțină sub orice pretext de la operații active și în care li se bagă în cap reprezentări și noțiuni complet denaturate. De pildă, în cadrul unei manevre soldații nu pot, firește, să pătrundă în case și să le ocupe ; atunci casele *se marchează* ca ocupate, în timp ce soldații sînt postați pe din afară, în jurul lor. În Schleswig, un căpitan prusian, primind ordinul să ocupe *în luptă* o gospodărie, și-a plasat corect oamenii afară, în jurul gardului, ca la manevră !

¹⁾ — expedient. — *Nota trad.*

Acesta este un caz observat de însuși Waldersee. De altfel prințul Fr[iedrich] Karl este un soldat destul de bun și urăște profund sistemul prusian de muștru. Dacă are și calități de comandant, n-aș putea spune.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

62

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 2 octombrie 1860

Dragă Engels,

Probabil că n-ai primit una dintre scrisorile mele în care îți scriam că familia mea a plecat pentru o săptămână la mare ¹⁾.

În ce privește paginile lui Dana ²⁾, o pagină mare de-a ta (de pildă din „Artilerie”) este cît o pagină a lui Dana.

Mie scrisoarea lui Siebel mi-a produs o impresie exact contrară celei pe care ți-a produs-o ție și anume o impresie de neajutorare. Din cauza lui „Demokratische Studien” Meissner se află în tabăra adversă. În afară de aceasta, din convorbirea particulară avută cu Siebel a reieșit că el se aștepta la o discuție „onorabilă” și că îl consideră pe Vogt un om mare. O. Wigand este *dușmanul meu personal*, și acum cîțiva ani, cînd i-am propus să-mi editeze „18 brumar” (chiar gratis), mi-a trimis un răspuns grosolan ³⁾. Oelbermann din Bonn este o simplă iluzie. Cunosc eu meridianul de la Bonn. În general, socotind după stilul care s-a încetățenit în cei 10 ani de reacțiune, broșura ³⁾ e puțin probabil să aibă șanse de a fi tipărită în Germania (mai ales că Siebel nu are relații printre editorii din Leipzig). Și la ce ar folosi dacă manuscrisul ar fi pasat de la unul la altul, divulgîndu-se în felul acesta tot conținutul, și s-ar putea să nici nu se găsească un editor — sau să se găsească

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 87. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 85 și 88. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

abia după îndelungi peregrinări ! Bineînțeles că i-aș fi preferat pe Cotta, Brockhaus sau chiar pe Campe domnului Petsch ; dar în împrejurările date îl consider chiar un noroc. Borkheim, care este un om de afaceri foarte priceput, are multă fiduz¹⁾ în Petsch. În sfârșit, ultimele experiențe făcute de noi în Germania n-au fost prea încurajatoare.

La Hirschfeld săptămîna aceasta va merge mai repede cu tipărirea. A avut tot felul de mărunțișuri care trebuiau terminate.

Asupra *titlului* o să mai reflectez. Faptul că Dâ-Dâ îi poate intriga pe filistini îmi place și cred că intră în system of mockery and contempt²⁾. Totuși, mai întîi să mă consult și cu conștiința mea critică³⁾ (titlul se tipărește abia la urmă). Conținutul este următorul : I. Banda pucioasei. II. Bürstenheimerii. III. *Polișisme*. 1. El însuși se dă de gol. 2. Congresul revoluționar de la Murten. 3. Cherval. 4. Procesul comuniștilor de la Köln. 5. Festivalul central de la Lausanne. 6. Miscelaneu. IV. Scrisoarea lui Techow. V. Regentul imperiului și palatinul. VI. Vogt și „Neue Rheinische Zeitung”. VII. Campania din Augsburg. VIII. „*Studiile*” lui Vogt. IX. Agentură. X. Patroni și complici. XI. Procesul împotriva lui „National-Zeitung”. XII. Anexe.

Deoarece acum nu ai timp să scrii un articol, scrie-mi în *particular* ori de cîte ori are loc în Italia vreun eveniment cu caracter militar, foarte pe scurt, numai *punctele principale*. Și atunci am să combin eu ceea ce e necesar.

J. Ph. Becker vrea să plece la Neapole (Schily îl însoțește). Vrea să înființeze acolo un detașament de voluntari germani. (!!!)

Sînt complet lefter. Dacă mi-ai putea trimite săptămîna aceasta cîteva lire, mi-ar prinde foarte bine.

Salut.

Al tău,
K. M.

Nerușinarea ziarului „*Times*”¹³¹ care afirma (ieri) că Garibaldi a inspirat „încredere” atîta timp „as he could be believed to be *the agent of the secret intentions of Napoleon III*”⁴⁾ depășește orice limită. Clovnul Edwin James, intrat în funk⁵⁾, a șters-o la

¹⁾ — încredere. — *Nota trad.*

²⁾ — sistem de ironie și dispreț (vezi volumul de față, p. 433). — *Nota trad.*

³⁾ Marx se referă, probabil, la soția sa, Jenny. — *Nota red.*

⁴⁾ — „cît a fost considerat *agentul intențiilor ascunse ale lui Napoleon al III-lea*”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — panică. — *Nota trad.*

Londra, unde a sosit alaltăieri. Kossuth a publicat în „*Opinion nationale*” a lui Plon-Plon o scrisoare adresată lui Garibaldi și întocmită în spiritul și din însărcinarea bonapartiștilor¹³².

Articolul tău despre pușcași¹⁾ a făcut ocolul întregii prese londoneze ; și în ministerialul „*Observer*” a fost comentat. A produs senzație.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

63

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 5 octombrie 1860

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat o bancnotă de 5 l. st. E/L 33 688 Manchester, 12 ianuarie 1860.

Ți-aș fi trimis-o mai de mult, dar Gumpert m-a tapat de zece l. st. și a trebuit să aștept câteva zile, pentru că atîția bani scoși dintr-o dată ar fi bătut la ochi.

În ce privește tipărirea broșurii²⁾ la Londra, lucrul cel mai important este, firește, faptul că apare **și mai ales repede** ; ar fi fost însă de preferat să fie tipărită în Germania, și lucrul acesta l-ai fi putut cu siguranță realiza. Oricît de sharp³⁾ ar fi Petsch, un editor german, de pildă Meissner (care nu este nici pe departe filistinul pe care-l consideri tu, e suficient să consulți cataloagele publicațiilor sale), are cu totul alte mijloace de a sparge conspiration du silence⁴⁾. Și în nici un caz nu pot socoti un noroc faptul că partidul mai trebuie să investească și capital, după ce că avem așa puțini bani.

În ce privește titlul, îți repet părerea mea — pe care Lupus o împărtășește întru totul — că titlul cel mai nefericit ales este

¹⁾ *F. Engels*. „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ *K. Marx*. „*Domnul Vogt*”. — *Nota red.*

³⁾ — versat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

acela care poate fi înțeles abia după ce ai citit jumătate din carte. Și așa filistinii nu mai manifestă chiar atât de mult interes față de Vogt încât să-i intrige de ce îl numești tu Dâ-Dâ. Singurul lucru care l-ar putea face interesant pe Vogt este legătura lui cu Bonaparte și Plon-Plon, și *asta* trebuie să subliniezi tu în titlu pentru a trezi curiozitatea filistinilor. Cu *system of mockery and contempt*¹⁾ în *titlu* nu cred că ai realiza altceva decât un titlu afectat sau căutat. Titlul cel mai simplu este cu siguranță și cel mai bun; *mockery and contempt*¹⁾ apar în carte destul de curînd.

Așadar, *père*²⁾ Garibaldi i-a bătut din nou pe napolitani și a făcut 2 000 de prizonieri¹³³. Tipul ăsta trebuie să aibă o influență fantastică asupra trupelor. E foarte bine că atât Türr, cât și teoria lui Rüstow s-au compromis. Altminteri, acesta din urmă și-ar fi băgat în cap că trebuie să devină un Garib[aldi] german; printre republicanii burghezi individul acesta ar fi putut ajunge periculos. Și cu Bombalino³⁾ pare-se că se va termina curînd; în scurt timp trupele lui nu vor mai avea ce să mănînce și se vor risipi; micul district nu le poate hrăni. Altceva despre această istorie n-ar mai fi deocamdată de spus. De altfel, nu se poate nega că *rè galantuomo*⁴⁾ își joacă rolul cu mult *pluck*⁵⁾, de vreme ce se îndreaptă acum spre Neapole.

Succesul articolului meu despre pușcași⁶⁾ n-a venit chiar de la sine. Am trimis gazetuța⁷⁾ cu articolul violent subliniat cu roșu principalelor ziare din Londra și de aici și le-am scris cam așa: „The Correspondent, for England, of the «A[llgemeine] M[ilitär]-Z[eitung]» presents his compliments to the Editor of the... and begs to call his attention to an article of his in the «V[olunteer] J[ournal]» (a copy of which is sent by post) on the Newton review. As this is the first professional opinion of a foreign military paper on the voluntary movement, it may be of interest”⁸⁾. — Totul, firește,

¹⁾ — sistem de ironie și dispreț (vezi volumul de față, p. 91,433). — *Nota trad.*

²⁾ — taica. — *Nota trad.*

³⁾ Franz al II-lea (fiul lui Ferdinand al II-lea, regele-bombă). — *Nota red.*

⁴⁾ — regele galant (Victor Emanuel al II-lea). — *Nota trad.*

⁵⁾ — curaj. — *Nota trad.*

⁶⁾ *F. Engels*. „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi”. — *Nota red.*

⁷⁾ „Volunteer Journal for Lancashire and Cheshire”. — *Nota red.*

⁸⁾ — „Corespondentul englez al lui «A[llgemeine] M[ilitär]-Z[eitung]» prezintă redactorului lui... omagiile sale și își permite să-i atragă atenția asupra unui articol publicat de el în «V[olunteer] J[ournal]» (din care i se va trimite un exemplar prin poștă) cu privire la trecerea în revistă din Newton. Întrucît aceasta este prima apreciere competentă a unui ziar militar străin asupra mișcării voluntarilor, s-ar putea ca ea să prezinte un oarecare interes”. — *Nota trad.*

anonim. Lui „Times” nu i-am scris, și totuși a publicat și el un fragment din articol ¹³⁴.

Siebel a trimis portretul logodnicei sale ¹⁾; e foarte frumoasă — Maria Antoaneta cu o notă abia perceptibilă din nevinovăția Eugeniei, totodată însă foarte masculină — she will wear the breeches ²⁾. Această „ființă înțeleaptă” o să-i mai facă multe surprize. Madame la baronne ³⁾, mama ei, a fost modistă și vânzătoare la Düsseldorf și se pare că și acum mai dă destul de des pe gît cite 3—4 halbe după-amiază în grădina berăriei „Küpper”. Așa spun filistinii.

Potrivit ultimelor știri, Garibaldi este nepotul sau strănepotul doctorului Jos. Bapt. Maria Garibaldi din Ajaccio, care, trimis în Germania de regele Theodor Neuhof, s-a căsătorit în Westfalia cu domnișoara Katherina von Neuhof, și după căderea cumnatului său s-a stabilit la Nisa ¹³⁵. Figura lui are, într-adevăr, ceva de westfalian. Ewerbeck și Willich sînt, fiecare în felul lui, niște caricaturi ale lui G[aribaldi].

Se pare că în primul număr din al treilea an de apariție al revistei lunare germane a lui Kolatschek ⁴⁾ este un articol foarte vehement împotriva lui Vogt ¹³⁶.

Salutări cordiale familiei tale.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
Într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

64

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 11 octombrie 1860

Dragă Frederick,

În momentul de față sînt foarte ocupat. Îți voi scrie simbătă. În broșura lui Brass ⁵⁾ sînt și unele lucruri bune.

¹⁾ Reinhilde von Hurter. — *Nota red.*

²⁾ — Își va ține bărbatul sub papuc. — *Nota trad.*

³⁾ — Doamna baroană. — *Nota trad.*

⁴⁾ „Stimmen der Zeit”. — *Nota red.*

⁵⁾ A. Brass. „Was Noth ist. Eine politische Studie”, Genf 1860. — *Nota red.*

Dacă poți, trimite-mi (până simbătă) câteva indicații în legătură cu grand battle ¹⁾ a lui Garibaldi ¹³⁷.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

65

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 25 octombrie 1860

Dragă Engels,

Îți trimit alăturat scrisoarea lui Weber, căruia trebuie deci să-i trimit about ²⁾ 6 taleri și cu asta se va încheia întreaga poveste cu justiția prusiană ¹³⁸. Poți să-i comunicii și lui Siebel acest lucru.

Mai tirziu voi publica aici la Londra o broșură de aproximativ o coală „On Prussian Justice” ³⁾, dar numai după ce cartea ⁴⁾ va ajunge cu bine în Germania.

În primele patru săptămîni a mers foarte greu cu tipărirea la Hirschfeld, mai întii pentru că zețarul Zinn a plecat și lui i-a rămas foarte mult de lucru, și apoi pentru că fiecare coală de-a mea reprezintă două coli obișnuite. Totuși, săptămîna trecută am încheiat cu el un contract scris, potrivit căruia pînă la 15 noiembrie totul trebuie să fie gata.

În ultimul număr din „Stimmen der Zeit” Kolatschek pune din nou această istorie ⁵⁾ pe tapet în articolul „Cei ce strigă ura”, unde printre alții este luat în tîrbacă și prietenul Lassalle.

Cum stau lucrurile cu Navy ? ⁶⁾

¹⁾ — marea bătălie. — *Nota trad.*

²⁾ — vreo. — *Nota trad.*

³⁾ — „Despre justiția prusiană”. — *Nota trad.*

⁴⁾ *K. Marx. „Domnul Vogt”. — Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 94 și 98. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 84 și 87. — *Nota red.*

Crezi că încă în toamna aceasta se va ajunge la un război ?

Sint atât de ocupat cu corecturile și cu alergăturile pentru probleme personale, încît deocamdată abia găsesc puțin timp ca să-ți scriu.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

66

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 5 noiembrie 1860

Dragă Engels,

Săptămîna trecută, vineri, ți-am trimis ultima scrisoare a lui Weber, pe care trebuie să *mi-o restitui*, căci *am nevoie* de ea.

Sper că nu ți s-a întîmplat nici o nenorocire, căci nu mai am nici o veste de la tine.

Am extrem de mult de lucru în parte cu private business¹⁾, în parte cu corectura²⁾ (întotdeauna de două ori) ; în ultima săptămîină, în urma hotărîrii Tribunalului suprem a trebuit să refac în întregime și capitolul despre proces¹³⁹ ; în sfîrșit — „Tribune”.

Se spune că în „Manchester Guardian” apar din cînd în cînd unele știri interesante din Paris.

Salut.

Al tău,
K. M.

Vezi ce s-ar fi întîmplat dacă m-aș fi bizuit pe Siebel. Sint peste două săptămîni de cînd l-am întrebat dacă n-ar vrea să se ocupe el

¹⁾ — probleme personale. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de pamfletul lui K. Marx „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

de trimiterea (distribuirea) exemplarelor pentru ziarele etc. din Germania (și pentru care?). Bineînțeles, nici un răspuns.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

67

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 13 noiembrie 1860

Dragă Engels,

Din scrisoarea ta mi-am dat seama ¹⁴⁰ că și tu o duci greu cu banii. Cu toate acestea, fiindcă nu mai am nimic de amanetat, sînt nevoit să te rog să-mi trimiți, dacă se poate în *cursul acestei săptămîni*, cele 5 l. st. promise. Sîmbăta viitoare (17 noiembrie) trebuie să-i plătesc lui Hirschfeld o poliță de 25 l. st. și încă n-am adunat toată suma.

Cartea ¹⁾ (12 coli, în coli de tipar obișnuite — 24) va fi gata săptămîna viitoare. În urma hotărîrii Tribunalului suprem, am refăcut în întregime capitolul despre *proces*, care inițial însuma numai cîteva pagini. Acum va avea aproape o coală. Ultima coală e tipărită în întregime cu *petite (Anexe)*. Nu ți-am trimis coli *izolate*, deoarece dacă aș fi procedat astfel, lucrarea aceasta, ca și oricare alta, și-ar fi pierdut tot efectul. Îți voi trimite 6 exemplare, pentru tine, Lupus, Gumpert, Borchardt, Heckscher, Charley ²⁾.

Întrebarea ta cu privire la broșura lui Lommel ³⁾, de care n-ai mai auzit nimic „și care a costat bani”, ascunde, pare-se, un fel de reproș la adresa mea. D'abord ⁴⁾, chiar dacă nu s-a scos nici o centimă din banii investiți, fără ajutorul lui Lommel nu aș fi putut scrie cel mai important capitol pentru demascarea personalității lui Vogt, „Agentura”. În legătură cu diferitele mele *cross-examinations* ⁵⁾, omul acesta a avut de scris cel puțin 40 de scrisori. În plus,

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

³⁾ G. Lommel. „Hinter den Coullissen” („În culise”). — *Nota red.*

⁴⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*

⁵⁾ — interogatorii încrucișate. — *Nota trad.*

mi-a trimis declarația sa împotriva lui Vogt care inițial era destinată lui „All[gemeine] Z[ei]tung”¹⁴¹. Nu văd de ce oameni complet străini de partidul nostru ar fi obligați să lucreze gratuit pentru noi. De altfel, Petsch mi-a spus ieri că a și vîndut de 2—3 l. st., iar restul (a dat chiar acum în Germania un nou anunț în legătură cu broșura) care nu va putea fi vîndut va fi, în orice caz, desfăcut în Statele Unite și în Australia.

După ce vei citi lucrarea, vei renunța la părerea că Siebel, care nu are relații decît în domeniul beletristicii, ar fi putut plasa lucrarea mea în Germania (probabil în 1880). Siebel mi-a scris.

În ceea ce privește titlul, ți-am făcut pe plac și am intitulat lucrarea (ieri) „Domnul Vogt”. Soția mea a fost categoric împotrivă și a insistat în favoarea lui „Dâ-Dâ Vogt” ; ea a făcut remarca foarte doctă că la prima vedere nici în tragediile grecești nu reiese legătura dintre titlu și conținut.

Nu știu dacă ai văzut „Stimmen der Zeit”, revista lui Kolatschek. Articolul „Cei ce strigă ura” (în care prietenul nostru Lassalle este serios luat în târbacă) prin relatarea unui fapt (deși măgarul de Kolatschek a uitat să remarce acest lucru) dă efectiv explicația motivului pentru care Vogt s-a vîndut lui Bonaparte. La începutul anului 1858 a fost fondată la Geneva o societate pe acțiuni, „La Cimentaire”, ceva în genul unei obișnuite bănci de credit. În afară de director, al cărui nume nu este dat, Vogt era *co-director*. La sfîrșitul anului 1858 domniile directorii păpaseră *tot capitalul*. *A urmat falimentul*. Directorul girant a fost arestat. *Urma să înceapă un proces penal*. De la Consiliul național din Berna Vogt a zbughit-o la Geneva. *Fazy a mușamalizat afacerea*. Acționarii n-au primit *nici o centimă*¹⁴².

Din același articol „Cei ce strigă ura” („Juchheisten”) (de ce Kolatschek, care, în treacăt fie zis, s-a vîndut Austriei, nu îi numește „Juchheiten” ?) văd că „*Juchhe ! nach Italien !*”¹) (nu m-am putut sili să citesc nici măcar „*Demokratische Studien*” ale clicii lui Vogt, pe care Borkheim mi le-a pus la dispoziție), adică bancherul „L. Bamberger” din Paris, în 1848 redactor al lui „*Mainzer Zeitung*”, un albinos dezgustător, și-a permis să vorbească de „comuniștii cu jumătate de salariu”¹⁴³. De aceea, ulterior l-am inclus și pe deșteptul ăsta printre complicii lui Vogt, caracterizîndu-l pe scurt, și am adăugat și cîteva spirite plate pe seama celorlalți

¹) — „*Ura ! spre Italia !*” — *Nota trad.*

Juchheisten : L. Simon, Hartmann (care i-a spus lui Borkheim în Elveția că Vogt m-a omorît) și H. B. Oppenheim.

Salut.

Ai tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

68

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] City, 14 noiembrie 1860

Dragă Engels,

Scrisorile noastre s-au încrucișat pe drum. Îți scriu aceste câteva rânduri în biroul lui Borkheim pentru a te anunța că azi-dimineață am primit cele 5 l. st.

Dacă în ultima vreme ți-am scris rar și foarte pe scurt, este pur și simplu pentru că am fost supraaglomerat, nu m-am simțit bine și am avut tot felul de neplăceri. La sfârșitul săptămânii viitoare voi fi din nou liber și voi începe să scriu din nou ca mai înainte.

Astăzi ți-am trimis prin poștă numărul din „Stimmen der Zeit” de care ți-am vorbit ieri, dar pînă cel mai tirziu miercurea viitoare trebuie să mi-l înapoezi, deoarece l-am împrumutat.

Nota foarte utilă din „Guardian” ¹⁾ o voi insera la „Anexe”, în capitolul final ¹⁴⁴.

Biscamp s-a căsătorit alaltăieri cu o prostituată americană. Să fie cu noroc.

Mi-a scris Imandt. Are o fiică. Arată *subjire* ca o nuia; toată vara a fost bolnav și mai e și acum. Pauvre diable ²⁾.

¹⁾ „Manchester Guardian”. — *Nota red.*

²⁾ — Bietul de el. — *Nota trad.*

Borkheim îți transmite salutări. A primit din partea firmei permisiunea de a face comerț cu vin pe cont propriu și te roagă, dacă poți, să-l ajuți în această privință (*toate sorturile de vin posibile*).

În rest nimic nou.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

69

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 21 noiembrie 1860

Dragă Engels,

Soția mea e la pat de luni cu o formă foarte gravă de febră tifoidă. Ieri, la recomandația doctorului Allen, i-am trimis de acasă pe toți cei trei copii, căci se teme de molipsire. Allen spune că boala e periculoasă, dar *speră* că va scăpa. Încă de simbăta trecută soția mea se simțea deja foarte rău ; mie mi s-a părut că are febră și am vrut să chem doctorul ; ea însă n-a vrut. La fel și duminică. Luni, firește, nu m-am mai lăsat convins și, de altfel, și ea și-a dat seama că nu este vorba de o răceală obișnuită sau de ceva asemănător.

Szemere este aici. Va trece și prin Manchester și îți va face o vizită.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

70

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 23 noiembrie 1860

Dragă Frederick,

Multe mulțumiri pentru cele 10 l. st. și pentru Navy¹⁾ (un articol excelent).

În ce privește boala soției mele, dintr-un punct de vedere lucrurile stau mai bine, din altul mai prost decât îmi închipuiam. Până când s-a precizat caracterul bolii, Allen mi-a ascuns adevărata ei natură. Ieri acest lucru nu s-a mai putut. Soția mea are smallpox²⁾ și încă într-o formă foarte gravă, deși a fost de două ori vaccinată. (Să nu spui acest lucru *nimănui*, în afară de Lupus.) De aceea a scos Allen imediat copiii din casă. Este o boală îngrozitoare. Dacă se molipsește Lenchen³⁾, o trimit imediat la spital. Până acum eu am făcut oficiile (cele esențiale) de soră de caritate. Dar cum asta mă istovește prea mult, astăzi, de îndată ce am primit cele 10 l. st., am angajat o îngrijitoare. În ultimele săptămîni soția mea era extrem de nervoasă din cauză că am avut prea multe neplăceri, și asta a făcut-o mai receptivă la boala de care s-a putut contamina în omnibus, în vreun magazin sau în alte locuri de acest fel.

Să scriu articole îmi este aproape cu neputință. Singura preocupare care mă ajută să-mi păstrez quietness of mind⁴⁾ necesară este matematica. În ultimele săptămîni am scris pentru „*Tribune*” de omnibus rebus⁵⁾, dar în special despre Congresul de la Varșovia⁶⁾, despre situația din Polonia¹⁴⁵, Italia, Franța și despre piața financiară⁷⁾. Despre China n-am scris încă nimic.

Ai primit Kolatschek ?⁸⁾

¹⁾ F. Engels. „Marina militară” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 405—419. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — variolă. — *Nota trad.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁴⁾ — liniștea sufletească. — *Nota trad.*

⁵⁾ — de omnibus rebus et quibusdam aliis — despre tot ce e posibil. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Rusia se folosește de Austria. — Congresul de la Varșovia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 185—188. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁷⁾ K. Marx. „Încordare pe piața financiară” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 237—238. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁸⁾ Vezi volumul de față, p. 95, 98 și 99. — *Nota red.*

Doctorul i-a permis soției mele să bea cîte puțin Bordeaux, deoarece este extrem de slăbită. Noaptea asta a fost îngrozitoare, și, de fapt, în momentul de față mă simt și eu sick ¹⁾).

Dracu știe ce ghinion avem.

Pe bieții copii i-am dus la familia Liebknecht, care locuiește foarte aproape de mine, și le trimit zilnic victuallers ²⁾). La boarding school ³⁾ nu vor să meargă din cauza religious rites ⁴⁾).

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

71

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 26 noiembrie [1860]

Dragă Frederick,

Starea soției mele, atît cît e posibil în aceste condiții, s-a mai îmbunătățit. Va fi o poveste de lungă durată. Dar ceea ce se poate numi punctul culminant al bolii a trecut.

Allen crede că contaminarea ei se explică numai prin starea de surmenare nervoasă în care se afla de mai multe luni.

Fii așa de bun și expediază *urgent* la „Reform“, prin Heckscher, materialul alăturat.

Încă de alaltăieri Petsch a anunțat în „Hermann“ și „Athenaeum“ că „Domnul Vogt“ va apărea săptămîna aceasta.

După dată, îți dai seama că mizgălitura pentru „Reform“ am scris-o încă de sîmbătă. Voiam să ți-o trimit împreună cu o scri-

¹⁾ — bolnav. — *Nota trad.*

²⁾ — alimente. — *Nota trad.*

³⁾ — pension. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ceremoniilor religioase. — *Nota trad.*

soare, dar m-am simțit dintr-o dată atît de rău, încît mi-a fost imposibil să mai scriu ceva. Allen mi-a dat un medicament și astăzi mi-e din nou bine. Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

(*Declarația anexată la scrisoare*)¹⁴⁶

Domnule redactor !

M-ați îndatora foarte mult dacă ați accepta să publicați declarația de mai jos. În cursul săptămîinii viitoare veți primi un exemplar din broșura mea împotriva lui Vogt.

Cu deosebită stimă,

al dumneavoastră devotat,
Karl Marx

Către redacția ziarului „*Reform*”
Declarație

Redacția ziarului „*Reform*” a avut amabilitatea să publice la începutul lunii februarie 1860 o declarație a mea¹⁾ care începea cu următoarele cuvinte :

„Prin prezenta declar că am făcut demersurile necesare în vederea dării în judecată a cotidianului «*National-Zeitung*» din Berlin pentru calomniile debitate în articolele de fond din nr. 37 și 41 în legătură cu pamfletul lui Vogt «*Procesul intentat de mine lui „Allgemeine Zeitung”*». Lui Vogt îi voi da mai tirziu răspunsul pe calea scrisului”.

În februarie 1860 am intentat la Berlin un proces de calomnie lui F. Zabel, redactor responsabil al lui „*National-Zeitung*”. Avocatul meu, d-l consilier juridic Weber, a ales mai întii calea urmării penale. Prin hotărîrea din 18 aprilie 1860, procurorul a refuzat „să intervină” împotriva lui F. Zabel, sub motiv că „nu există nici un interes public” care să justifice o asemenea intervenție. La 26 aprilie 1860 refuzul său a fost confirmat de procurorul general.

Atunci avocatul meu a intentat o acțiune civilă. Printr-o hotărîre din 8 iunie 1860, *Tribunalul regal a respins acțiunea mea*, sub motiv că „afirmațiile și declarațiile” lui F. Zabel, deși sînt într-adevăr de natură să lezeze onoarea, nu sînt totuși decît niște „simple citate din scrierile altor persoane” și nu au fost făcute cu „intenția de a ofensa”. La rîndul său, prin hotărîrea din 11 iulie

¹⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—759. — Nota trad.). — Nota red.

1860, *Curtea de apel* regală a declarat că forma de *citatie* nu scu-tește articolele de culpabilitate, dar că pasajele care lezează onoa-rea, din cuprinsul articolelor *nu se referă* la „*persoana*” mea. În afară de aceasta, „în cazul de față” „nu se poate presupune” că a existat intenția de a ofensa. *Curtea de apel* regală a confirmat, așadar, hotărîrea prin care Tribunalul regal a respins acțiunea mea. Prin hotărîrea din 5 octombrie 1860, primită de mine la 23 octom-brie a.c., *Curtea de casație* a stabilit că „în cazul de față” *Curtea de apel* „nu a comis” nici o „eroare juridică”. *Respingerea acțiunii împotriva lui F. Zabel a rămas, așadar, în vigoare și lucrurile nu au ajuns la un proces public.*

Răspunsul meu către Vogt va apărea zilele acestea.

Karl Marx

Londra, 24 noiembrie 1860

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

72

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 28 noiembrie 1860

Dragă Engels,

Soția mea este acum *în afară de orice pericol*. Transmite-i *imediat* lui *Lupus* acest lucru împreună cu salutul meu. Povestea va mai dura *mult timp*, și după ce se va însănătoși, Allen spune că va trebui să *plece* pentru cel puțin o lună.

În ce mă privește, ieri am fost din nou vaccinat, întrucît timp de 10 zile, începînd de *ieri*, pericolul de contaminare este *deosebit de mare*. La fel și Lenchen. A intervenit un fapt extrem de bine-venit pentru mine — o durere îngrozitoare de dinți. Alaltăieri mi-au scos un dinte. Individul (se numește Gabriel) a extras rădă-cina, ceea ce mi-a pricinuit mari physical pains¹⁾, dar a lăsat acolo

¹⁾ — dureri fizice. — *Nota trad.*

o așchie. Din această cauză mă doare și mi s-a umflat tot obrazul și jumătate din gît, și abia pot înghiți. Această stare fizică proastă îmi stimulează considerabil capacitatea de a gândi, deci puterea de abstractizare, căci, după cum [spune] Hegel, gîndirea pură sau existența pură sau *nimic* înseamnă același lucru ¹⁴⁷.

În timpul acestor 10 zile izolarea trebuie să fie și mai riguroasă.

În această situație nu pot, firește, să scriu. Or, pînă în momentul de față nu i-am trimis lui Dana materialul necesar pentru a acoperi polița de 50 l. st. trasă asupra lui acum 2 1/2 luni, fiindcă soția mea și înainte de a se îmbolnăvi a avut tot felul de nervous complaints ¹⁾ și au fost tot felul de complicații — așa că sînt la mare ananghie. De aceea te rog pe tine ca, cel puțin vreo două săptămîni să scrii cît poți mai des. În actuala situație ar fi bine, poate, să-i scriu bătrînei mele ²⁾. Dar de cînd în urma căsătoriei fiicei ei și-a luat în casă un subofițer prusian ³⁾, a întrerupt orice intercourse ⁴⁾ cu mine din cauza unor observații pe care le-am făcut. Asalturile tuturor creditorilor au devenit de nesuportat. Cele 10 l. st. le-am cheltuit în cea mai mare parte pentru a-i potoli, cel puțin, pe cîtiva dintre ei. Nu ți-aș fi scris despre aceste lucruri, căci tu și așa faci mai mult decît e posibil, dar que faire ⁵⁾ ? Ce-i de făcut ? Și, în plus, nici nu pot întreprinde nimic, căci, oricît ar părea de ciudat (explicația o constituie, poate, și faptul că a intervenit o ameliorare), nu pot pleca de acasă, întrucît tocmai acum cînd trebuie s-o văd pe soția mea cît mai rar cu putință (lucru pe care, firește, nu i-l pot spune), vrea să stau tot timpul lingă ea.

Allen e de părere că, dacă nu i s-ar fi făcut al doilea vaccin, n-ar fi scăpat. În actualele împrejurări, el consideră vărsatul un noroc, căci, după cum îmi spunea ieri, nervii ei erau într-o asemenea stare, încît e mai bine asta decît o febră nervoasă sau altă boală de acest fel pe care ar fi făcut-o sigur.

Bieții copii sînt foarte speriați. Vineri Allen îi vaccinează și pe ei și pe întreaga familie Liebknecht.

Vineri, probabil, vei primi „Domnul Vogt”. Săptămîna trecută s-au cam tergiversat lucrurile, deoarece n-am reușit să revăd la timp ultimele coli.

¹⁾ — stări nervoase. — *Nota trad.*

²⁾ Henriette Marx, mama lui K. Marx. — *Nota red.*

³⁾ Johann Jakob Conradi, soțul Emiliei, sora lui K. Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ — relații. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ce să fac. — *Nota trad.*

Multe mulțumiri pentru vin. Chiar înainte de a-l primi, Allen mi-a prescris vin, pe lângă alte medicamente nu tocmai plăcute.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

73

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 3 decembrie 1860

Dragul meu Maur,

În ultima lună, dumnezeu știe cum s-a întâmplat, am fost nevoit să fac rost de sume atât de scandaloase, încît acum *trebuie* neapărat să aștept câteva zile. Dacă pot, miine îți trimit 1 l. st., și de îndată ce se va ivi o posibilitate în zilele care urmează, mai mult. Voi fi nevoit, un timp, să nu iau dintr-o dată decît sume mici; pentru moment este important să-i creez lui Ermen impresia to live within my income¹⁾ (lucru pe care *nu* l-am făcut în anul financiar precedent); este un mijloc de a intra în tratative cu el, și nu trebuie cu nici un chip să-l compromit. Dacă aș găsi un pretext oarecare, aș încerca să împrumut de la Gumpert 5. l. st. pentru două săptămîni, dar nu pot s-o fac fără ca el să-și dea seama de adevăratul motiv și pe urmă nici nu știu dacă în această perioadă are bani. Înțeleg foarte bine în ce încurcătură te afli, și voi face tot ce-mi va sta în putință, dar cele 10 l. st. pe care ți le-am trimis de curînd au fost trecute ca avans în contul lunii decembrie, așa că și luna aceasta este de pe acum foarte grevată. Totuși, miine vei primi neapărat ceva.

Mă pregătisem să-ți scriu astă-seară un articol (vinerea trecută aveam ochii atât de inflamați, încît nici vorbă nu putea fi să scriu la lampa cu gaz), dar tocmai atunci a venit Szemere, care îți trimite salutări, și așa că nici astăzi nu pot scrie. Voi face tot posibilul să-l scriu miine seară.

¹⁾ — că trăiesc în limita veniturii mele. — *Nota trad.*

Am primit cărțile ¹⁾. Lucrarea este extraordinară. Îndeosebi capitolele „Studiile” și „Agentură”; cea est écrasant ²⁾. Despre celelalte, data viitoare pe larg. Am împărțit cea mai mare parte din exemplare.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

74

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 5 decembrie 1860

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit, în sfârșit, faimosul Post Office Order ³⁾ de 2 l. st. payable ⁴⁾ în Charing-Cross ; nu cunoștea nici un alt Money Order Office ⁵⁾ mai apropiat, așa că pentru viitor să-mi indici tu unul.

Lupus a ținut să-ți transmit mai întâi în mod special că i-a plăcut foarte mult răfuiala ta cu d-l Simon ⁶⁾. Cu cât citesc mai mult cartea ⁷⁾, cu atât îmi place mai mult. Are însă greșeli de ortografie și de tipar grosolane. Într-un loc apare împăratul *rus* în loc de *austriac*. De asemenea, nu e bine că toate cuvintele străine pe care soția ta le-a transcris cu litere latine au fost tipărite tot cu caractere latine. Acest lucru se întâmplă în toate tipografiile din străinătate și pentru a-l evita trebuie luate măsuri de precauție speciale.

Ceea ce ai omis tu sint rezumatele. De pildă, la sfârșitul celor două capitole „Bürstenheimerii” și „Banda pucioasei”, apoi la sfârșitul capitolului „Polițisme”, la sfârșitul întregii părți consacrate chestiunilor personale (adică *înainte* de „Studii”) și încă în citeva

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ — e fulminant. — *Nota trad.*

³⁾ — mandat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — plătitibile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — oficiu poștal. — *Nota trad.*

⁶⁾ Edouard Simon. — *Nota red.*

⁷⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

locuri ar fi fost binevenit un rezumat, pentru a da filistinilor ad oculos ¹⁾ o impresie unitară. Asta n-ar fi însemnat decît patru pagini în plus și ar fi fost de mare efect într-o carte în care materialul și marele număr de nume, mai mult sau mai puțin cunoscute filistinului, sînt cam obositoare ; totodată în felul acesta ai fi scos în evidență caracterul artistic al întregului aranjament al cărții, de altfel foarte reușit.

Cum îi merge soției tale ?

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germana

75

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 5 decembrie [1860]

Dragă Engels,

Multe mulțumiri pentru articol ¹⁴⁸.

Soției mele îi merge mult mai bine și am impresia că vinul i-a ajutat mai mult decît toate medicamentele. Numai nopțile îi sînt tulburate de stări de agitație și de insomnie, iar uneori chiar de delir.

N-ai putea să mai scrii pînă sîmbătă un articol care, eventual, să poarte ca indicație *Berlin, cu privire la procesul meu* ? Cînd nu mi-e la îndemînă să scriu *leaders* ²⁾, le datez Berlin, Paris etc. Cu corespondențele de acest gen merge mai ușor.

Nu s-ar găsi ceva de spus în legătură cu războiul chinez ? Sau cu înarmarea armatei lui Bonaparte etc. ? ¹⁴⁹

În momentul de față n-am nici un fel de „idei“ despre nimic, în schimb am o durere scîrboasă de cap.

¹⁾ — în mod plastic. — *Nota trad.*

²⁾ — articole de fond. — *Nota trad.*

Copiii, bieții de ei, sînt tot în exil¹⁾. Le-am trimis drept consolare cîteva sticle cu vin. Cea mică²⁾ m-a văzut ieri trecînd prin fața casei lui Liebknecht și mi-a strigat de la fereastră: Hallo old boy!³⁾

Apropo! Freiligrath, imediat ce a aflat de boala soției mele (fără să știe, natural, care anume), mi-a scris, natural, o scrisoare „mișcată”. Dar cînd i l-am trimis pe „Domnul Vogt”, natural (vezi cîte idei am de vreme ce cuvîntul „natural” apare de trei ori în trei rînduri), cu o dedicație prietenească și a avut prilejul să-mi scrie despre something else⁴⁾, a uitat să spună măcar un cuvînt despre lucrare sau să-mi acknowledge⁵⁾ primirea ei. Pentru a atenua acest lucru, a adăugat în josul scrisorii mențiunea: „în mare grabă”. Cred că diverse părți [ale cărții] l-au făcut să vadă roșu de furie. În primul rînd, „indiscreția” sa în legătură cu Vogt, dar mai cu seamă, Fazy. Intenționează să se mute la primăvară la Geneva. Se pune întrebarea dacă dezvăluirea porcăriilor lui Fazy n-o să constituie un obstacol.

Blind, care încă de joi a comandat un exemplar la Petsch, abia ieri a primit unul. La Londra broșura nu a fost pusă mai devreme în vînzare, de teamă ca nu cumva d-l Alberts, of the Prussian Embassy⁶⁾, să prevină Berlinul înainte ca pachetul meu să ajungă acolo. La Londra se face, bineînțeles, mult caz de maniera „ireverențioasă” a atacurilor mele. Ieri ticălosul de Trübner a comandat 12 copii.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 100—102. — *Nota red.*

²⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

³⁾ — Hei, bătrine! — *Nota trad.*

⁴⁾ — altceva. — *Nota trad.*

⁵⁾ — confirme. — *Nota trad.*

⁶⁾ — de la Ambasada prusiană. — *Nota trad.*

76

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 6 decembrie 1860

Dragă Frederick,

Multe mulțumiri pentru cele 2 l. st. Cel mai apropiat oficiu este Camden Town money office.

În ce privește lipsa rezumatelor, ai perfectă dreptate. Inițial au existat, dar le-am scos cînd mi-am dat seama că, pe neobservate, lucrarea începe să ia proporții exagerate; căci dacă ar fi fost tipărită în mod obișnuit, ar fi ieșit un volum foarte gros. De altfel vei vedea că în capitolul XI, „Un proces”, întregul aspect personal al problemei este în așa fel vîrit în cap filistinului, încît nu va uita toată viața.

Cît despre domnul Edouard Simon, în jalnicul său articol, ciinele ăsta (tălmăcind cu malițiozitate termenul lui Techow „spion”) te numește „le mouchard toujours affaire” ¹⁾ ¹⁵⁰. Atunci am hotărît să-i dau individului o lecție, căci insultele aduse ție mă înfurie mai rău decît cele la adresa mea.

By the by ²⁾, m-aș bucura foarte mult dacă Lupus, de îndată ce va da gata cartea, mi-ar scrie chiar el cîteva rînduri. Acum plăcerea cea mai mare a soției mele o constituie scrisorile în care e vorba despre carte. În general, se reface simțitor, însă lent.

Domnul filistin Freiligrath, „neinsuflețitul bot westfalic” ³⁾, mi-a scris ieri, printre altele, următoarele:

„Petsch mi-a trimis cartea ta” (și nicidecum broșura). „Multe mulțumiri! Din cît am citit pînă acum, găsesc, cum mă așteptam de altfel, că e plină de spirit și de malițiozitate. Amănuntele sînt atît de numeroase, încît te împiedică întrucîtva să-ți formezi o privire de ansamblu. Dă-mi voie să nu intru în esența problemei. Și astăzi deplîng toată această ceartă și continui, ca și pînă acum, să stau deoparte”.

Ce spui de cele două fraze de la sfîrșit? Porcul de ciine care cunoștea mai dinainte minciunile lui Vogt și infamiile lui Blind, iar acum le are negru pe alb, nu vrea (și, nota bene, nici nu i-am cerut-o) „să intre în esență” și „stă”, „ca și pînă acum, deoparte în această ceartă”. Am impresia că nu a citit încă tot, căci atunci

¹⁾ — „spionul întotdeauna preocupat”. — *Nota trad.*

²⁾ — Apropos. — *Nota trad.*

³⁾ Un vers din poezia lui Johann Fischart: „Geschichtklitterung und Aller Praktik Grossmutter”. — *Nota red.*

ar vedea unde stă el. Cunosc acum secretul intimității lui cu Blind (de Vogt—Fazy îl leagă, bineînțeles, afacerile). Și anume, la sărbătorirea lui Schiller, [Freiligrath] și-a tipărit poezia ¹⁾ în 20 000 de exemplare, ceea ce l-a costat 40—60 l. st. Cu asta avea de gând să facă o mică afacere. Nu a vândut însă nici 40. Cum nu i-a reușit combinația, cheltuiala trebuia „vîrită pe gît” Comitetului Schiller, cum bine a zis Petsch. În chestiunea asta Blind s-a dovedit servilist tool ²⁾. Hinc ³⁾ „contraamabilitatea” neînsuflețitului bot west-falic.

La erată vei găsi greșelile de tipar semnalate de tine. Inițial erata era de 3 ori mai mare, dar făcea o impresie atît de proastă, încît am redus-o. Toată vina o poartă Hirschfeld, un papă-lapte care nu are nici o autoritate în fața zețarului său. Petsch nu mai vrea să tipărească nimic la el.

Salut.

Al tău,
K. M.

Dacă îți mai vine vreo idee pentru vreo broșură militară de 1—3 coli, Petsch ar fi foarte încîntat, căci acum vrea să se afirme ca „editor”. Este un băiat foarte de treabă.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

77

Marx către Engels la Manchester

Londra, 12 decembrie [1860]

Dragă Engels,

Best thanks for article ⁴⁾ ¹⁵¹.

Nota din „*N[eue] Pr[eu]ssische Z[ei]tung*” (în afară de comentariile ziarului) nu este altceva decît un paragraf luat din „Lon-

¹⁾ F. Freiligrath. „Zur Schillerfeier”. 10 November 1859. „Festlied der Deutschen in London” („La sărbătorirea lui Schiller”. 10 noiembrie 1859. „Imn al germanilor din Londra”). — *Nota red.*

²⁾ — cea mai servilă unealtă. — *Nota trad.*

³⁾ — De aici. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Mulțumesc foarte mult pentru articol. — *Nota trad.*

d[oner] Lit[hographierte] Corr[espondenz]" (Schlesinger) ; cu câteva excepții, ea a apărut în toate ziarele germane, în cele mai multe cazuri la rubrica „Londra“.

Anunțurile în forma scurtă sînt publicate numai de ziarele care apar în *Anglia*. Ziarele *germane* adaugă și cuprinsul¹⁵².

Îți trimit anunțul din „Buchhändlerbörsenblatt“¹⁾, pe care l-a redactat chiar Petsch. Cunoscutul „politician“ de care pomeneste la sfîrșitul anunțului este magnus²⁾ L. Bucher, care s-a exprimat în acest sens față de Borkheim.

În ziarele germane anunțurile au apărut, pare-se, abia în cursul acestei săptămîni, la cîtăva vreme de la apariția cărții, pentru a nu atrage atenția prusienilor (din cauza „Procesului“).

Anunțurile au fost trimise la :

„Allgemeine Zeitung“ ; „Breslauer Zeitung“ ; „Bund“ (Berna) ; „Deutsche Allgemeine“ ; „Frankfurter Journal“ ; „Hamburger Nachrichten“ ; „Freischütz“ ; „Reform“ ; „Karlsruher Zeitung“ ; „Köln[ische] Zeitung“ ; „Königsberger Hartung“ ; „Mannheimer Journal“ ; „National-Zeitung“ ; „N[eue] Pr[eu]ssische Zeitung“ ; „Publicist“ ; „Volks-Zeitung“ din B[er]lin ; „Ost-Deutsche Post“ ; „Presse“ ; „Rostocker Zeitung“ ; „Schwäbischer Merkur“ ; „Triersche Zeitung“ ; „Zeitung für Norddeutschland“ ; „Zürcher N[eue] Zeitung“ ; „Neue Süddeutsche“ (München) ; „Morgenblatt“ ; „Wochenblatt des Nationalver[ei]ns“ ; „Deutsches Museum“ ; „Illustrierte Zeitung“ ; „Ausland“ (Augsburg) ; „Histor[ische] Deutsche Monatsschrift“ (Braunschweig).

„N[eue] York[er] Staatszeitung“ ; „N[eue] York[er] Criminal-Zeitung“ ; „N[eue] York[er] Abendztg“.

„Times“ ; „Athenaeum“ ; „Critic“ ; „Saturday Review“ ; „Illustrated News“ ; „Manchester Guardian“ ; „Hermann“.

Au mai fost trimise exemplare, printre alții, la Cotta, la „Reform“, lui Duncker, 6 lui Siebel ; la diferite publicații engleze („Saturday Review“, „Athenaeum“, „Critic“, „Illustrated News“) ; lui Lommel, Brass, Fischel. În total au fost distribuite peste 50 de exemplare gratuite, dintre care numai puține la ziare.

Pînă acum la Londra s-au vîndut 41 de bucăți.

Nota bene : cartea „În culise“ a lui Lommel merge acum foarte bine în Germania. S-au primit chiar și comenzi din Riga.

Bucher (publică articole în suplimentul lui „Allgemeine Zeitung“ din Augsburg), de pildă, despre Persigny și Palmerston) l-a asigurat pe Borkheim că va scrie o critică în „Allgemeine Zeitung“. Mă tem însă că Biscamp i-o va lua înainte.

¹⁾ „Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel“. — *Nota red.*

²⁾ — marele. — *Nota trad.*

Liebknrecht a publicat anunțuri și extrase detaliate în 4 ziare germano-americane și în 4 anglo-americane. În prezent el scrie pentru acestea din urmă o corespondență literară.

„Domnul Vogt” publică sub semnătura sa corespondențe în câteva obscure ziare americano-germane de provincie. Îl înjură pe „Bonaparte”¹⁾. A afirmat că broșura mea nu va apărea *niciodată*.

Soția mea se simte mult mai bine. Copiii însă nu se vor putea întoarce decît abia peste vreo două săptămîni. În ce mă privește, trebuie să stau aproape toată ziua cu ea și nu mă simt de loc bine. Dar lucrurile se vor aranja de îndată ce ea se va mai pune cît de cît pe picioare.

Allen încă de săptămîna trecută a suprimat vinul de Bordeaux și a recomandat Porto. De aceea aș fi foarte bucuros dacă ai putea trimite cîteva sticle din acest vin.

Biblioteca mea a sosit¹⁵³⁾. Se mai află încă la Custom House²⁾, deoarece „commissioners”³⁾ nu s-au hotărît încă dacă mi-o pot sau nu remite *duty free*⁴⁾.

Ghicește cum am reușit să aflu secretul lui *Ludwig Simon*? (Vezi anexa 16 c. ¹⁵⁴⁾)

Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

78

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 18 decembrie 1860

Dragul meu Maur,

În afară de Szemere, duminică a venit și cumnatul meu⁵⁾ aici. Sz[emere] a plecat astăzi la Liverpool și, probabil, se întoarce pe aici,

¹⁾ K. Marx. „Osprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — vamă. — *Nota trad.*

³⁾ — „funcționarii”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — cu scutire de taxe vamale. — *Nota trad.*

⁵⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

iar cumnatul meu pleacă mâine — deci mi-a fost imposibil să scriu vreun articol. Pentru sîmbătă voi încerca să scriu ceva despre Austria ¹⁾.

Ca om Sz[emere] este foarte simpatic, are o bonomie specific austriacă, iar în Ungaria, în perioade revoluționare, este, probabil, și energic, hotărît și clarvăzător ; dar en dehors de son pays ²⁾, cu cunoștințele și ideile sale, nu valorează mare lucru ; eu, cel puțin, n-am reușit să scot de la el ceva deosebit. Nostim e că el, autorul unei broșuri ³⁾ scrise în spirit bonapartist, și-a schimbat acum complet convingerile. Printre altele m-a întrebat ce părere am de următoarea idee : ce-aș spune dacă lucrurile ar evolua în așa fel încît, la dezmembrarea imperiului, Habsburgii ar rămîne numai regi ai Ungariei, iar Austria germană ar reveni Germaniei ? La care i-am declarat, firește, că pentru noi o asemenea rezolvare a problemei ar fi întru totul acceptabilă și că le-am ceda cu plăcere ungurilor toată această bandă de tilhari. Afacerea lui cu vinuri merge foarte bine aici ; recomandarea lui Cobden, precum și relațiile pe care și le-a făcut la C[obden], la Paris, i-au facilitat mult afacerile.

Dacă va fi cumva posibil, mâine îți voi trimite iarăși 2 l.st., astăzi, din păcate, e prea tîrziu.

Salutări soției tale, care sper că se restabilește, și fetelor.

Al tău,

F. E.

Apropo de Porto ! Nu mai am nici o băutură de calitate, dar mâine voi căuta să fac rost de ceva bun și-ți voi trimite imediat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Austria. — Dezvoltarea revoluției” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 244—247. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — în afara țării sale. — Nota trad.

³⁾ B. Szemere. „La Question hongroise (1848—1860)”, Paris 1860 („Problema ungară”). — Nota red.

79

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 18 decembrie 1860

Dragă Frederick,

Soției mele îi merge mult mai bine. Allen este de părere că duminică sau luni voi putea aduce copiii acasă — gospodăria asta dublă nu numai că este foarte incomodă, dar e și costisitoare. Atunci voi începe să scriu din nou eu singur corespondențele pentru „Tribune“, care în 5 săptămâni n-a primit decît două articole ¹⁵⁵. Dacă poți, scrie încă unul pînă sîmbătă.

De două zile zac în pat și mă doftoricesc, dar Allen spune că nu e ceva grav și că în 3—4 zile voi fi din nou pe picioare. Este o consecință a stării de iritare etc.

În ceea ce privește părerea ta despre Szemere, îți voi mărturisi *în mare taină* că și eu o împărtășesc întru totul. Lucrul cel mai nostim este că eu i-am propus, în ironie, să-și păstreze Habsburgii pentru el, căci Pesta ar fi ultimul refugiu al acestora ¹⁾ etc.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

80

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 19 decembrie 1860

Dragul meu Maur,

Îți trimit 2 l. st. la Camden Town.

Cu cît parcurg mai mult din carte ²⁾, cu atît mi-e mai greu să-mi închipui cum o să iasă Vogt din această istorie care „nu va

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 114. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx „Domnul Vogt“. — *Nota red.*

apărea niciodată" ¹⁾. 41 de exemplare difuzate la Londra în câteva zile înseamnă foarte mult; acum, desigur, se vor vinde și mai multe. Este, fără îndoială, cea mai bună lucrare polemică pe care ai scris-o vreodată; stilul este mai simplu decât cel din „Bonaparte” ²⁾ și totuși, acolo unde e nevoie, la fel de strălucitor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

81

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 19 decembrie 1860

Dragă Frederick,

Thanks ³⁾ pentru cele 2 l. st. Am trimis-o pe Lenchen ⁴⁾ la oficiul poștal ca să le ia.

După cum spune Allen, soția mea nu va rămîne cu semne. Mai este încă, bineînțeles, bolnavă (și pe măsură ce se însănătoșesc, bolnavii devin mai neliniștiți și mai nerăbdători), dar Allen se declară absolut mulțumit de evoluția bolii.

În ce mă privește, astăzi (lipsa somnului m-a chinuit cel mai mult), după ce am dormit ca lumea o noapte, mă simt mult mai bine și cred că în două cel mult trei zile voi fi din nou all right.

Cum toată săptămîna m-am simțit foarte prost și n-am putut ieși, nu mai știu cum se prezintă vînzarea cărții ⁵⁾ la Londra. Știu numai de la Liebknecht că Asociația muncitorilor ¹⁵⁶ de la Londra a cumpărat săptămîna aceasta pentru biblioteca ei 6 exemplare.

Zimmermann din Spandau (în prezent avocat la Londra), fost deputat în parlament, prieten intim cu Vogt, în trecut mare defăi-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 113. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — Mulțumesc. — *Nota trad.*

⁴⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

mător al lui „Volk” și al meu personal, a dat săptămîna trecută o masă în prezența avocatului H6chster (un cunoscut din Elberfeld, acum avocat foarte solicitat la Paris), la care a participat și prietenul nostru Rheinl6nder. Zimmermann a declarat c6 Blind este iremediabil compromis. As to Vogt¹⁾, el n-a vrut s6 cread6 c6 acesta ar fi fost corupt, deși este de acord c6 individul este superficial și vanitos. Dar acum lucrarea mea l-a convins c6 Vogt este un „mouchard”²⁾ ordinar, care se deosebește de un muchardus vulgaris³⁾ numai prin cwantumul salariului etc. El (Z[jimmermann]) le-a scris și cunoscuților s6i din Elveția, pentru ca d-l Vogt s6 nu aib6 nici un dubiu în privința p6rerii pe care o are despre el.

Bucher i-a scris lui Borkheim c6 dovada împotriva lui Vogt este pe deplin întemeiat6. În afar6 de aceasta, lucrarea mea i-a înl6turat toate „prejudec6țile în privința activit6ții agitatorice a lui Marx”. Despre aceste dou6 aspecte el s-a pronunțat în cercul negustorilor din Camberwell (c6rora le ține prelegeri de istoria dreptului german) și a scris „unor persoane influente din Germania”.

Opiniile lui Zimmermann și Bucher cînt6resc greu aici din cauza filistinilor.

În aceast6 perioad6 de incerc6ri — ultima lun6 — am citit fel de fel de lucr6ri. Printre altele cartea lui Darwin despre „Selecția natural6”. Deși expus6 în mod grosolan, în manier6 englezeasc6, cartea aceasta ne ofer6 o baz6 istoric6-natural6 pentru concepțiile noastre. În schimb, lucrarea lui A. Bastian „Omul în istorie” (trei tomuri groase ; autorul este un tîn6r medic din Bremen care a f6cut o c6l6torie de mai mulți ani în jurul lumii), care încearc6 s6 prezinte psihologia din punct de vedere „științific-natural” și istoria din punct de vedere psihologic, este slab6, confuz6, dezlinat6. Interesante sînt numai ici-colo cele cîteva oddities⁴⁾ etnografice. În rest, deosebit de pretențioas6 și scris6 într-un stil îngrozitor.

Apropo. În leg6tur6 cu Ludwig Simon încearc6 s6 ghicești cum am dat de urma blindei Kunigunde⁵⁾.

Lassalle, de la care am primit o scrisoare acum cîteva s6pt6mîni, este foarte bolnav. Nu a avut podagr6, ci osteit6? Mi-a scris c6 tip6rește la Brockhaus „o lucrare mare și important6”

¹⁾ — Cit despre Vogt. — *Nota trad.*

²⁾ — „spion”. — *Nota trad.*

³⁾ — spion de rind. — *Nota trad.*

⁴⁾ — curiozit6ți. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de faț6, p. 119. — *Nota red.*

în două volume¹⁾, stă 17 ore în pat și 3 ore în picioare și lucrează la corectura lucrării „mari și importante”. Nu cred că broșura împotriva lui Vogt pe care i-am trimis-o e de natură să-i aline durerile. Dar ce să-i faci dacă el este „politician ideal” la Berlin ?

Ți-am scris cumva care este „substratul cu un caracter material grosolan” al intimității dintre Freiligrath și studiosus Blind ?²⁾

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

82

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 23 decembrie 1860

Dear Frederick,

Multe mulțumiri pentru vin și pentru cele 5 l. st. Soția mea găsește că vinul de Porto este excelent.

Începînd de astăzi mă simt din nou bine.

Keil scrie din Leipzig că imediat după sosirea cărții³⁾ s-au vîndut 120 de exemplare.

Richter din Hamburg (de la „Reform”) scrie că lucrarea este foarte cerută.

Soția mea îți trimite salutări.

Al tău,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Lassalle. „Das System der erworbenen Rechte” („Sistemul drepturilor cîștigate”). — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 111. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

83

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 26 decembrie 1860

Dear Frederick,

Alăturatul extras, cuprinzând anunțul referitor la „Domnul Vogt”, apărut în „Genfer Grenzpost”¹⁵⁷, dovedește, chiar și după literele colosale cu care e tipărit, dragostea lui Brass pentru Vogt. De altfel, în ultimele 5 numere ale lui „Grenzpost” au apărut articole „foarte bune”.

La Londra, după cum mi-a comunicat ieri Petsch, s-au vândut pînă acum 80 de exemplare. În schimb, se plînge că la Manchester „nici măcar unul”.

În rest, după cîte știu, nu a mai apărut nimic în ziarele germane, cu excepția lui „Reform”, care a publicat o serie de note (binevoitoare)¹⁵⁸ și a promis pentru săptămîna următoare un articol amplu. Cu *Allg[emeine] Z[ei]tung din Augsb[urg]* se petrece ceva curios. A primit două articole de critică detaliată, unul de la ticălosul de Biscamp, celălalt, pentru supliment, de la d-l L. Bucher. Dar deocamdată nici un cuvînt. But nous verrons¹⁾.

Așadar :

1. L. Simon²⁾. Cartea era aproape complet gata, cînd o dată, seara tîrziu, cînd mă duceam la Hirschfeld în legătură cu corectura, m-am abătut pentru o clipă în City pe la biroul prietenului Rheinländer. Acesta, cu o mină foarte radioasă, mi-a spus că tinărul H^öchster (fiul avocatului) a venit la Londra de la Paris și a intrat în afaceri. Rheinländer îi cunoștea foarte bine pe H^öchster, pe tată și pe fiu, de la Paris. Tinărul H^öchster, pe care mai tîrziu l-am văzut o dată la R[h]einländer], este un băiat inofensiv, care în materie de politică nu are nu numai concepții, dar nici măcar idei. A fost funcționar la bancherul Königswarter³⁾ sau așa ceva (pentru moment nu-mi amintesc exact acest cunoscut nume bonapartist), unde L. Simon era chief cleric⁴⁾. R[h]einländer] l-a întrebat pe H^öchster despre blînda Kunigunde. Ah, spuse acesta, la servicii nu prea e agreat. Deși șef, este atît de fricos, încît nu face nici un pas fără a-l întreba pe patron, și apoi nici nu e prea priceput,

1) — Dar vom vedea. — *Nota trad.*

2) Vezi volumul de față, p. 113 și 117. — *Nota red.*

3) Maximilian Koenigswarter. — *Nota red.*

4) — șef de birou. — *Nota trad.*

este irascibil și cea mai mare parte din timp se ocupă de politică. Celebrul E. About este aproape în fiecare seară la el, lucrează împreună ; i-am văzut eu însumi cum își revedeau corecturile unei lucrări comune. Când R[heinländer] l-a supus la un cross-examination ¹⁾, a reieșit că „La Prusse en 1860” ²⁾ este opera lor comună. În biroul bonapartist al lui Königswärter, L. Simon aproape că se lăuda cu relațiile lui cu E. About, iar tânărul H^öchster, care în materie de politică e ca un nou născut, își închipuia că îi relatează lui R[heinländer], față de care nu are nici cea mai mică suspiciune, ceva deosebit de măgulitor la adresa lui L. S[imon]. Lucrul cel mai amuzant e însă că mai târziu, la masa oferită de Zimmermann (unde H^öchster junior nu a fost invitat), R[heinländer] l-a întrebat foarte candid pe bătrînul H^öchster ce părere are despre dezvoltările pe care le-am făcut eu în legătură cu L. S[imon] ? H^öchster aîné ³⁾ a declarat că, din principiu, de ani de zile nu s-a mai ocupat de politică, din pricina căreia s-a ruinat de două ori, dar că dezvoltările mele i se par neverosimile ; R[heinländer] însă a insistat, spunînd că am o sursă foarte „demnă de încredere”.

2. *Blind* s-a răzbunat cumplit. El a declarat că nu va mai fi niciodată clientul lui Petsch et Co. Aceasta este „răzbunarea orbului” ⁴⁾. Bătrînul Žižka !

3. Despre Freiligrath, care se va desfăta azi cu plasurele pe care i l-ai lipit pe botul lui neînsuflețit, și despre baza materială a legăturii sale cu *Blind* și-am mai scris, dacă nu mă înșel. Iată exact cum s-au petrecut lucrurile.

Pe vremea festivităților Schiller (1859), nobilul poet a oferit *prin agentul său Blind*, cantata pe care o știi, mai întii direcției Palatului de cristal. Ea urma să-i plătească 40 l. st. cash down ⁵⁾ pentru permisiunea de a *tipări* celebra cantată și de a o vinde în ziua sărbătoririi lui Schiller în *Palatul de cristal*. Dreptul de a o difuza mai departe, mercantilul poet și l-a rezervat. Direcția i-a mulțumit politicos pentru amabilitatea sa și i-a propus domnului F[reiligrath] să se ocupe singur de vânzarea cantatei sale.

Atunci preanobilul i-a dat lui Hirschfeld să-i tipărească, probabil pe socoteala sa, rahatul ăsta în 20 000 de exemplare. Cheltuieli de producție 40 l. st. Conform planului nobilului poet, *jumătate* din beneficiu era destinată așezămîntului Schiller, iar cea-

¹⁾ — interogatoriu încrucișat. — *Nota trad.*

²⁾ E. About. „Prusia în 1860”. — *Nota red.*

³⁾ — senior. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte : *Blind* — nume, „blind” — „orb”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — bani gheață. — *Nota trad.*

laltă jumătate propriis laribus¹⁾, așa încît după scăderea cheltuielilor de producție (prețul unui exemplar era de 6 penny) rezultau 210 l. st. pentru sine și, în plus, ar fi putut bate toba în toată Germania cu generozitatea lui.

Dar socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg. În întreaga Anglie s-au difuzat (în total) poate cîteva sute de exemplare, și asta numai făcîndu-se mari presiuni asupra unor persoane.

Deci lucrurile stăteau prost de tot. Blind se agita de dimineață pînă seara și de seara pînă dimineață pentru a constrînge Comitetul Schiller de la Londra să plătească cheltuielile de tipărire, ceea ce în cele din urmă, după discuții violente, a și reușit. Hinc illae lacrimae²⁾.

Tot teancul de exemplare care se aflau în depozit, Freiligrath le-a încredințat prietenului său, orbul, pentru a le difuza, și acest neobosit coțcar a pus la cale încă în noiembrie (1860) la Londra o festivitate Schiller proprie, cu scopul de a vinde maculatura lui F[reiligrath]. Deci, nu e de mirare că și în prezent, ca și pînă acum, F[reiligrath] „se află aproape” de Blind al său³⁾. F[reiligrath] se pricepe ca nimeni altul cînd e vorba de avantaje personale, iar shopinterest⁴⁾ (în care intră, of course⁵⁾, și faima lui de poet) este pe primul plan.

Să-ți mai spun de o drollery⁶⁾ caracteristică pusă la cale de Blind cu acest prilej.

Fără a-i încunoștința pe prietenul Freiligrath și pe prietenul Kinkel, înțeleptul Blind a dispus în taină să se tipărească (din faimosul fond de 100 l. st.) preliminar ceva, sau ceva preliminar despre Schiller și Blum. Dimineața la ora șapte și jumătate, cînd toți dormeau somnul celor drepți, el a postat la intrarea în palat⁷⁾ o ladă cu „manifestele sale radicale”, păzită de curieri împrumutați de la „Morning Advertiser”, care vîrau în mîna fiecărui vizitator această mîzgălitură. Dacă cineva întreba cît costă, îl încasau, în funcție de appearance⁸⁾, cu 6, 3 sau chiar 1 penny. Iar dacă nu

¹⁾ — propriului cămin. — *Nota trad.*

²⁾ — Iată de unde aceste lacrimi (Publius Terentius. „Tinăra din Andrös”, actul I, scena I). — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 110. — *Nota red.*

⁴⁾ — interesul comercial. — *Nota trad.*

⁵⁾ — desigur. — *Nota trad.*

⁶⁾ — farsă. — *Nota trad.*

⁷⁾ Palatul de cristal. — *Nota red.*

⁸⁾ — aspect, aparență. — *Nota trad.*

întreba, primea mîzgălitura gratis. Și astfel, înainte de a-i fi venit rîndul discursului lui Kinkel sau cantatei lui F[reiligrath], vulpoiul badenez a luat-o înainte și a vîrît pe gît porcăria lui cui vrei și cui nu vrei.

Salut. Copiii sînt din nou acasă. Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Thanks for the article¹⁾.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

84

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 27 decembrie 1860

In mare grabă

Dragă Engels,

Chiar acum a sosit o scrisoare de la J. Ph. Becker din Neapole. Îl roagă pe Borkheim să trimită *urgent pentru Garibaldi* :

1. „Padul și Rinul”²⁾. (Eu am încă un exemplar pe care l-am găsit la Petsch. Deci asta e all right³⁾.)

2. „Savoia, Nisa și Rinul”⁴⁾. (Exemplarul meu l-am trimis de mult lui Schily. Sper că tu ai unul și te-aș ruga să-l trimiți *imediat prin poștă* lui S. L. Borkheim, 44, Mark Lane, City, London.)

3. „Domnul Vogt”⁵⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Mulțumesc pentru articol. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul”. — *Nota red.*

³⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

⁴⁾ *F. Engels*. „Savoia, Nisa și Rinul”. — *Nota red.*

⁵⁾ *K. Marx*. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

1861

85

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 3 ianuarie 1861

Dragă Frederick,

Am rătăcit scrisoarea ta primită azi dimineață și de aceea nu-mi pot aminti cât ar costa să-i expediez lui Petsch „Dezvăluirile”¹⁾. O parte din exemplarele pe care le dețineam i le-am trimis încă săptămîna trecută¹⁵⁹.

Siebel a scris. Chiar acum s-a întors la Elberfeld din voiajul de nuntă făcut la Paris. A difuzat șase exemplare și a comandat alte șase²⁾. Ar fi bine dacă i-ai da unele instrucțiuni cum să publice anunțul.

În „Freischütz”¹⁰⁰ a răsunit strigătul prelung de durere al lui Toby³⁾.

Cea mai supărătoare greșeală de tipar (nesemnalată) în „Domnul Vogt” este faptul că de 3 sau 4 ori apare „Consiliul național” în loc de „Consiliul cantoanelor”. Am dat dispoziții categorice prin Petsch să se publice o rectificare în „Genfer Grenzpost”.

Moartea regelui Prusiei⁴⁾ vine foarte la timp. Qu'en dites-vous⁵⁾ ?

Din zi în zi soția mea se simte mai bine, deși este încă foarte slăbită. Cît despre mine, simbătă am terminat *ultima* sticlucă de medicamente.

Borchardt mai trebuie săpunit⁶⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de pamfletul lui K. Marx „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

³⁾ Meyen. — *Nota red.*

⁴⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

⁵⁾ — Ce părere aveți despre aceasta ? — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 506. — *Nota red.*

Întreaga familie mă roagă să-ți transmit cele mai calde salutări și sincere urări cu ocazia Anului nou. Îți scriu atât de puțin, întrucît cumnatul și sora mea¹⁾ sînt la noi. Mîine pleacă spre Capul Bunei Speranțe.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

86

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 7 ianuarie 1861

Dragul meu Maur,

Azi sau mîine „Dezvăluirile“²⁾ vor fi expediate de aici franco lui Petsch. Cel mai bine ar fi dacă el ar lipi pe coperta fiecărui volum o etichetă pe care să scrie : Londra : A. Petsch & Co., 1861, pentru ca oamenii să știe unde pot fi cumpărate.

Nu-mi poți procura strigătul de durere al lui Toby ?³⁾

Lui Siebel îi scriu eu.

În ziarele germane, cu excepția lui „Kölnische Zeitung“, nu a apărut încă nici un anunț⁴⁾ — e totuși curios.

Vechii noștri dușmani nu scapă de soarta pe care și-au meritat-o. Redactorul-șef al răposatului ziar „Strassburger Correspondent“ era, așa cum a anunțat „A[llgemeine] Z[eitung]“ din Augsburg, „un oarecare domn Wolfers din Köln“ — onorabilul Wolfers de la ziarul lui Dumont⁵⁾. N-ai putea să-l determini pe Biscamp să comunice acest lucru la „A.Z.“ din Augsburg, precum și faptul că individul nu e nicidecum renan, ci un belgian păcătos ? Schwanbeck a dat ortul popii în urma unui acces de delirium tremens. Onorabilul Brüggemann a dispărut fără urmă și a fost dat uitării, iar Wolfers este pe față în solda lui Bonaparte — ce vrei mai mult ?

¹⁾ Johan Carel (Jaan Carel) și Louise Juta. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“. — *Nota red.*

³⁾ E. Meyen. „Noua demascare a lui Karl Vogt de către K. Marx“. — *Nota red.*

⁴⁾ Este vorba de pamfletul lui Marx „Domnul Vogt“. — *Nota red.*

⁵⁾ „Kölnische Zeitung“. — *Nota red.*

Regele Wilhelm I se va compromite, probabil, și frumușel de data aceasta. Când le spune berlinezilor că s-au întimplat multe lucruri care nu erau de dorit, se referă, evident, la necesitatea de a-l concedia pe Stieber. Apropo ! Un alt prieten — pasărea *Greif* ¹⁾ —, după cum anunță „N[eu] P[reussische] Z[eitung]“, se află la pat în urma unui atac grav de apoplexie. E semn bun când trăsnetele cerului se abat asupra unor oameni de soiul ăsta. Faptul că schimbarea la tron merge atît de bine mină în mină cu revoluția austriacă ¹⁶¹ este minunat. Chiar și „Wochenschrift des Nationalvereins“ declară acum că dacă Prusia nu se grăbește îndeajuns, Austria va ajunge în fruntea Germaniei. În Austria lucrurile merg de minune. Nimic nu favorizează mai mult acest lucru decît măgarul de Franz Joseph, atît de încăpăținat în nehotărîrea sa. Evenimentele evoluează strașnic ; ele vor veni de hac domnului Bonaparte, întocmai ca și lui Franzl.

Și în America de Nord situația începe să devină interesantă. Se pare că lucrurile stau foarte prost cu sclavii, de vreme ce Southerners ²⁾ s-au decis la un joc atît de riscant ¹⁶². Cea mai mică incursiune a partizanilor din Nord ar fi suficientă pentru ca flăcările să cuprindă totul. În orice caz, într-un fel sau altul, sclaviei i se va pune curînd capăt, iar apoi aceeași soartă o va avea și producția de bumbac. În ce fel se va răsfrînge acest lucru asupra Angliei, se va vedea în curînd. Și în condițiile unor mișcări atît de puternice, boul de Bonaparte își închipuie că va mai putea multă vreme să pescuiască în apă tulbură.

Multe salutări.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Morx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ Joc de cuvinte : Greif — nume de familie, „Greif“ — „condor“. — *Nota trad.*

²⁾ — cei din sud. — *Nota trad.*

87

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 8 ianuarie 1861

Dragă Frederick,

Strigătul de durere al lui Toby¹⁾ nu l-am citit nici eu decît în fugă. De altfel, săptămîna trecută am comandat prin Petsch două exemplare, din care unul îl vei primi tu.

Actuala adresă a lui Siebel : Carl Siebel jun., *Barmen* (Kleine Werth[er] strasse nr. 25).

Anunțul cu privire la „Dezvăluiri”²⁾ Petsch l-a publicat în *Buchhändler-Börsenblatt*³⁾. I-am interzis s-o facă în altă parte, avîndu-l în vedere pe Schapper.

În ce privește anunțurile librarilor cu privire la „Domnul Vogt” *Je-am văzut* pînă acum numai în „Reform”, „Publicist”, „Freischütz” și „Grenzpost”⁴⁾. De altfel, Petsch a trebuit să scrie în prezența mea tuturor celor cărora se cuvenea, așa că misterul se va lămuri în cîteva zile. El presupune că, de fapt, nu sînt de vină ziarele, ci *librăriile* care amină anunțarea cărții pînă la crăciun sau la Anul nou. Iar anunțurile sînt trimise la ziare numai prin intermediul librarului care se ocupă cu difuzarea cărților în localitatea respectivă. Mais nous verrons !⁵⁾

Să vezi și tu ce ghinionist sînt. De miercurea trecută (just a week ago⁶⁾) împreună cu o răceală și tuse mi s-a instalat și o durere ascuțită în regiunea ficatului, așa că mă durea nu numai cînd tușeam, dar și cînd îmi întorceam cadavrul de pe o parte pe alta. Se pare că a fost o congestie. Pentru prima oară am simțit această durere, deși Allen m-a întrebat de multe ori, și în mod insistent, dacă nu o am. De data asta — întrucît și așa am o notă de plată de la doctor înspăimîntătoare, pe lîngă un vraf de alte note — m-am tratat singur. Tratamentul meu a fost simplu — fumatul interzis, ulei de ricin, numai limonadă, mîncare puțină, nici o

¹⁾ E. Meyen. „Noua demascare a lui Karl Vogt de către K. Marx”. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. — *Nota red.*

³⁾ „Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel”. — *Nota red.*

⁴⁾ „Genfer Grenzpost”. — *Nota red.*

⁵⁾ — Dar vom vedea ! — *Nota trad.*

⁶⁾ — exact acum o săptămîină. — *Nota trad.*

băutură alcoolică, nici o activitate, stat în casă (căci aerul rece mă face imediat să tușesc). Încă nu m-am restabilit complet și sînt destul de slab. Întreabă-l și tu cu vreo ocazie pe Gumpert ce trebuie să fac în caz că aceste crize acute se vor repeta. Pe Allen îl voi întreba de îndată ce voi putea ieși din casă și mă voi restabili complet.

Salut.

Al tău,
K. M.

Salutări din partea soției mele (care își revine încetul cu încetul, dar e încă foarte slăbită) și a copiilor.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

88

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 10 ianuarie 1861

Dragă Engels,

Ieri am primit fițuica alăturată și deci va trebui să plătesc imediat comisionarilor 2 lire și 5 șilingi pentru cărți. În afară de aceasta, transportul la mine acasă va costa și el vreo 10 șilingi. De impozit am fost scutit. Desigur că nu m-aș fi apucat să-ți scriu despre fleacurile astea dacă n-ar fi o dura necessitas ¹⁾ — n-am un ban.

Urmează copia unei mîzgălituri despre „Domnul Vogt” ticluită de *H. Beta din însărcinarea lui Gottfried Kinkel* ¹⁸³.

Al tău,
K. M.

Acesta este Beta (Betzich) al lui Gottfried, fost redactor la „How do you do”, editat de Drucker, și lacheul lui Gottfried la „Gartenlaube” ¹⁸⁴ etc.

O secătură fără pereche! Ce stil și ce absurditate!

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — nevoie acută. — *Nota trad.*

Marx către Engels la Manchester

Londra, 18 ianuarie [1861]

Dragă Frederick,

Te rog să mă scuzi că nu te-am anunțat pînă acum că am primit cele 3 l. st. Luni am avut o recidivă a bolii, și marți, fiindcă nu m-am simțit mai bine, am fost nevoit să fac din nou apel la Allen, așa că în momentul de față sînt în tratament medical. Cînd stau aplecat ca să scriu, am dureri, de aceea am tot aminat această scrisoare. După cum vezi, sufăr ca Iov, deși nu sînt atît de cucernic.

Siebel — al cărui timp pare extrem de prețios, întrucît nu scrie nici un rînd — mi-a trimis două numere din „Kölnischer Anzeiger”, care conțin două mici note favorabile despre cartea mea¹⁾. Anunțul librarului a apărut în suplimentul din 1 ianuarie al lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg.

Ar fi bine dacă mi-ai trimite în *engleză* — potrivit recomandății lui Allen cel puțin încă o săptămînă nu am voie să scriu nimic — un scurt articol pentru „Times” care să conțină o critică a amnistiei din Prusia¹⁶⁵, în care să subliniezi următoarele puncte principale :

1) că aceasta este cea mai lamentabilă amnistie din cîte s-au proclamat în vreo țară (inclusiv Austria) de la 1849 încoace (meschină, tipic prusiană) ;

2) că poziția presei „liberale” prusiene poate fi apreciată după faptul că a cîntat osanale acestei porcării ;

3) că amnistia pentru delikte mărunte — nesupunere față de jandarmi, ofense aduse funcționarilor etc. — a fost *întotdeauna* proclamată în Prusia la fiecare nouă înscăunare și că prezenta amnistie nu reprezintă de fapt nimic altceva ;

4) În fapt *toți emigranții* — prin urmare toți participanții la revoluția din 1848—1849 — sînt excluși de la amnistie. Acelor emigranți care „*pot fi condamnați de către instanțele noastre civile*” și cărora „li se permite să se întoarcă nestingheriți” (ca și cînd n-ar avea oricine dreptul „legal” de a se întoarce oricînd) li se promite că, în privința lor, Ministerul de Justiție va face „din oficiu *cerere de grațiere*”. În realitate, prin această promisiune

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

nu se garantează nimic. Această formă grosolană a fost aleasă, chipurile, pentru că Prusia este un „stat constituțional”, în care, potrivit constituției, regele nu poate suspenda nici o urmărire penală. E o comedie cum nu se poate mai neghioabă într-un stat în care, după cum mărturisește „Preussische-Gerichts Zeitung” (din Berlin), de 10 ani nu mai există nici un fel de constituție. În afară de aceasta, sentințele date în contumacie puteau să fie at once¹⁾ pronunțate și anulate. Această cochetărie cu „constituția” este îndeosebi demnă de relevat într-un moment când Stieber, Greif, Goldheim se află încă în libertate, ca și Simons, Manteuffel etc.

5) Cea mai mare porcărie o constituie § 4 al decretului de amnistie, potrivit căruia toți „cei care ulterior pot fi condamnați de tribunalele militare” trebuie mai întâi „să facă o cerere de grațiere” adresată lui Wilhelm, după care acesta „va da o sentință corespunzătoare pe baza raportului prezentat de departamentul nostru de justiție militară”.

Aici trebuie să se menționeze că, potrivit regulamentului prusian cu privire la Landwehr, foarte rar se întâmplă ca un emigrant prusian să nu intre în competența „tribunalului militar”¹⁶⁶; că forma „cererii de grațiere” este prescrisă în termeni categorici și că pentru această umilire nu se promite nici o compensație concretă; în sfârșit, că Wilhelm are nevoie de „amnistie” mai mult decât oricare emigrant, întrucât, din punct de vedere strict legal, nu avea ce căuta la Baden¹⁶⁷ etc.

„Times” va accepta, desigur, cu cea mai mare plăcere o asemenea critică. În același timp aș trimite acest articol și altor ziare, semnînd, bineînțeles, doar: „A Prussian refugee”²⁾. Totodată aș trimite o scrisoare personală la redacție.

Este singura cale de a plăti ciinilor din Prusia și subofițerului care stă la cîrmă.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în același timp. — *Nota trad.*

²⁾ — „Un emigrant prusian”. — *Nota trad.*

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 22 ianuarie [1861]

Dragă Frederick,

Am trimis azi două exemplare deodată (unul la „*Times*”, celălalt la „*Standard*”) ale articolului tău cu privire la amnistie¹⁾.

Ce spui de declarația lui Bucher și compania¹⁰⁸ ?

Ai văzut în presa prusiană cum își croiește Gottfried²⁾ drum spre a ieși din nou pe primul plan cu ajutorul adunăturii de gazetari.

Anunțul (librarului) cu privire la cartea mea³⁾ a apărut și în „*N[eue] Pr[eu]ssische Z[eit]ung*”. Săptămîna aceasta a fost trimis *tuturor* ziarelor berlineze. Ciinii din ambele tabere vor să înmorminteze cartea trecînd-o sub tăcere.

În ceea ce privește starea mea, Allen e de aceeași părere cu Gumpert. Dar, indiferent ce poate fi, e o stare scîrboasă, care te face inapt de muncă. În plus, mai am și dureri fizice, deși astăzi mi-e mult mai bine. Continui să mă tratez, iar Allen vine o dată la trei zile. Astăzi a fost din nou pe aici. Îmi recomandă să fac călărie, change of air⁴⁾ etc. Bineînțeles că lui nu-i pot spune ce mă doare pe mine. M-am tot gîndit dacă n-aș putea încheia prin intermediul lui Borkheim o tranzacție cu vreo loan society⁵⁾, pentru a-mi aranja cît de cît socotelile, care s-au încurcat serios din pricina cheltuielilor cu boala, lipsa onorariilor de la „*Tribune*” etc. Dar de cîte ori eram gata s-o fac, îmi pierdeam tot curajul, deoarece Borkheim (cu toate calitățile sale) este un lăudăros și zilnic — adică ori de cîte ori ne vedem — îmi spune cîți bani a dat el emigranților.

Aș fi foarte bucuros dacă tu, ori de cîte ori ai timp și chef de asta, ai trimite cîte un articol. Eu continui să fiu incapabil de muncă. Ar fi foarte bine dacă ai scrie pentru sîmbătă un articol despre înarmarea Franței sau, în general, despre Franța.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 128, 133. — *Nota red.*

²⁾ Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „*Domnul Vogt*”. — *Nota red.*

⁴⁾ — schimbare de aer. — *Nota trad.*

⁵⁾ — societate de împrumut. — *Nota trad.*

După părerea mea *nu* există o alianță între Rusia, pe de o parte, și Austria și Prusia, pe de altă parte. Pur și simplu Rusia, care întotdeauna caută să se asigure și dintr-o parte și din cealaltă, a încheiat cu statele sus-menționate anumite acorduri la Varșovia (referitoare la Polonia și Principatele dunărene) ¹⁶⁹, dar este *absolut sigur* că a încheiat și cu Bonaparte un nou acord pentru orice „eventualitate”.

Apropo. Poate că ar fi și mai bine dacă ai scrie despre Schleswig-Holstein. O poantă : atitudinea josnică a presei berlineze care învinuiește mereu Austria că ar „împiedica” Prusia să acționeze împotriva Danemaricii. Acum, cînd Austria permite acest lucru, aceeași presă protestează împotriva „capcanelor”, pune în gardă, cheamă la menținerea păcii etc. ¹⁷⁰ Vezi „*Volks-Zeitung*”, „*Köln[ische] Z[ei]tung*” etc. Să dai tare în presa berlineză. În „*Tribune*” o făceam deseori înainte. Dar acest lucru trebuie mereu repetat.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

91

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 ianuarie 1861

Dragă Engels,

După cum vei vedea din scrisoarea alăturată a lui Dana, cînd cineva are ghinion, toate merg pe dos. Polița de 30 l. st., pe care am tras-o la 10 decembrie pe termen de două luni, mi-au protestat-o, și, în afară de aceasta, au renunțat la *orice* corespondențe pe timp de 6 săptămîni. Ieri, bineînțeles, am dat imediat fuga la Freiligrath și, ca să aibă el o acoperire, nu există decît o singură soluție : să încerce el să plaseze o poliță, trasă de mine asupra mea, pe termen de trei luni. Nu știu cum o s-o scot la capăt de aici încolo, căci impozitele, școala, casa, negustorul, măcela-

rul, Dumnezeu și diavolul nu vor să-mi acorde nici o respite ¹⁾. Ce josnicie din partea lui Dana să revină la situația din timpul crizei din 1858—1859, când numai în mod excepțional numărul corespondențelor a fost redus la un articol pe săptămână; această convenție a fost anulată de ani de zile per usum ²⁾ și chiar printr-o scrisoare clară în care acest lucru a fost specificat ¹⁷¹. Acum îmi reține pentru toate articolele care nu au fost publicate în cursul anului trecut. Pe de altă parte, chiar dacă plecăm de la premisa lui greșită și considerăm convenția din 1858—1859 ca fiind încă în vigoare, el tot n-ar avea dreptul să mă lase fără lucru timp de o lună și jumătate. Și totuși nu pot face nimic împotriva acestor indivizi, deoarece depind întru totul de ei. Efectiv, nu știu cum să procedez, deși am întrevăzut de multă vreme apropierea crizei.

Îți trimit alăturat scrisoarea lui Lassalle. În această scrisoare nici nu-și amintește ce impresie i-a făcut la timpul ei mizgălitură lui Vogt ³⁾. De altfel, e mai bine să-ți vină mîntea la cap mai târziu decît niciodată. În ceea ce privește intenția lui cu privire la reluarea editării lui „Neue Rheinische Zeitung” — contesa Hatzfeldt (îți trimit un memoriu ¹⁷² în legătură cu ea) dispune de peste 300 000 de taleri —, în condițiile actuale m-aș agăța chiar și de acest fir de pai. Dar în Germania valurile nu sînt încă destul de înalte ca să ne poarte corabia. Ar fi un avorton chiar de la început.

Toby ⁴⁾ i-a scris din nou lui Borkheim, întrebîndu-l dacă nu cumva a auzit de povestea cu cele 90 l. st. ale emigranților noștri. Germania mă desconsideră, scrie el, așa se explică și tăcerea generală. Insuși marele L. Walesrode a declarat că la asemenea josnicii nu e nimeni obligat să răspundă etc. Între altele, m-a bucurat dacă ai răspunde la scrisoarea lui Borkheim, căci el a contribuit cu 12 l. st. la editarea „Domnului Vogt”. În această privință e foarte sensibil.

Bucher și Rodbertus, care erau pe lista de deputați ai Berlinului, au fost șterși, în urma apariției declarației lor, de adepții „micii Germanii” cuprinși de indignare ¹⁷³. Declarația este slabă, dar felul în care Bucher îl aranjează pe G. K. (Gottfried Kinkel) în ultimul număr al lui „Hermann” este reușit.

D-l Kolatschek a cerut ieri printr-o scrisoare un exemplar gratuit din „Domnul Vogt” pentru a-i face o recenzie. I s-a trimis. La Petersburg și Riga această carte este destul de cerută, în

¹⁾ — amînarc. — *Nota trad.*

²⁾ — în practică. — *Nota trad.*

³⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

⁴⁾ Meyen. — *Nota red.*

schimb la Köln cererea e aproape nulă (s-au vîndut, poate, 6 exemplare).

Povestea istorisită de Lassalle despre Zabel este bună.

Salut.

Al tău,

K. M.

Mirșavul „Times” nu a acceptat articolul tău despre amnistie ¹⁾. Nici „Standard” de altfel. Dă articolul la „Guardian” ²⁾ și trimite ziarul aici, iar apoi, prin Borkheim, am să-l public în mizerul „Hermann” și în altele.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

92

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 31 ianuarie [1861]

Dragă Frederick,

Am primit scrisoarea împreună cu cele 10 l. st. și-ți mulțumesc foarte mult.

Acum trebuie să plec să plătesc în primul rînd gazul și impozitul, altminteri indivizii ăștia îmi vor trimite brokerul ¹⁷⁴. Cu ceilalți ciini o să văd cum o să mă descurc.

Vei primi o scrisoare amănunțită de la mine de îndată ce va sosi scrisoarea ta de mîine ³⁾.

Salut.

Al tău,

K. M.

Îți trimit alăturat memoriul lui Lassalle.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 128—129. — *Nota red.*

²⁾ „Manchester Guardian”. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 133—134. — *Nota red.*

93

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 31 ianuarie 1861]

Dragă Marx,

Lui B[orkheim] mi-e greu să-i răspund ¹⁾). Comisionarii de aici, care cumpără mărfuri pentru piața italiană, *toți vind* acolo, singuri, așa că într-un client din Londra ar vedea un concurent și i-ar face o primire dușmănoasă. Reuss, Kling & Co. și A. S. Sichel sînt principalele firme în această ramură, dar nu primesc comenzi *mici*. În orice caz, ai grijă ca persoana care se va adresa acestor oameni să *nu* se refere la mine; ar fi absolut inutil și m-ar pune într-o lumină ridicolă. Dacă comanda este cît de cît importantă și dacă se stabilesc legături regulate, cel mai bine ar fi să vină negustorul singur aici și să se adreseze direct fabricanților. Cei care cumpără de la firmele londoneze sînt numai „East India Trade” ²⁾ sau indivizi mărunți pe care nu-i cunosc.

Asta e tot ce pot să-ți comunic deocamdată.

Habar n-am cine sînt acești oameni de paie.

Al tău,

F. E.

Joi.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

94

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 2 februarie 1861

Dragă Frederick,

Ieri am primit un bilet ³⁾ de la Freiligrath, care nu-mi face situația cu nimic mai ușoară. Scrie-mi imediat ce să fac.

Sînt asaltat din toate părțile și nu mai știu unde mi-e capul. În

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 132. — *Nota red.*

²⁾ — „Comerțul Indiilor orientale”. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 509. — *Nota red.*

plus mi-e neplăcut că sînt nevoit să te plictisesc și pe tine cu toate aceste mici mizerii.

Lui Dana i-am scris ; deși, fără îndoială, *din punct de vedere juridic* nu are dreptate, prea multe șanse de succes nu sînt. Oamenii aștia știu că avem nevoie de ei, pe cînd în momentul de față ei nu au nevoie de nimeni.

Voiai să-mi trimiți „*Nazione*” cu cîteva scrisori ale lui Mazzini. Ai uitat ? Zilele acestea vei primi de la mine numărul confiscat din „*Courrier du Dimanche*”.

Bucher spune — l-a rugat pe Borkheim să-mi transmită acest lucru — că recenzia lui va apărea și în „*Allgemeine Zeitung*”. După cum vezi, nemernicul de Blind caută să-și prezinte cit mai des numele în fața publicului în calitate de bărbat de stat.

Scirboasa poveste cu cărțile m-a costat cu totul și cu totul peste 4 l. st. Ce soartă ciudată are această bibliotecă !¹⁷⁵

Ce se mai știe de Siebel ? Pare să aibă extrem de puține relații.

Salut.

Al tău,
K. M.

Thimm îi spunea zilele trecute lui Petsch că la Manchester „Domnul Vogt” este foarte înjurat. Brass a comandat litere noi special pentru plăcerea de a tipări anunțurile cu privire la „Domnul Vogt” într-o formă care să sară cit mai mult în ochi. Nu s-ar putea ca printre numeroșii elvețieni din Manchester să se plaseze măcar un exemplar din „*Grenzpost*” ?

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; publicat în întregime
în : *Marx-Engels. Gesamtausgabe*,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

95

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 4 februarie 1861

Dragul meu Maur,

Astăzi nu-ți pot scrie decît cîteva rînduri. Dacă croitorul este de acord să sconteze polița de 35 l. st. în cazul că am s-o trag

și să aranjeze în așa fel lucrurile încît să nu plătesc înainte de iulie sau august, ar fi foarte bine, și aș emite polița. Dar trebuie să contez pe o discreție absolută, altminteri aș putea să-mi pierd slujba. Dacă Gumpert a făcut rost de bani (nu l-am văzut de vineri), aș putea eventual să aranjez și fără să recurg la această cale.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în Marx-Engels.Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

96

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 6 februarie 1861

Dragul meu Maur,

Îi poți scrie lui Freiligrath că nu avem nevoie de creditorul lui. Gumpert a primit pentru notele sale de plată o sumă suficientă de bani ca să-mi poată împrumuta cea mai mare parte din suma necesară, cu condiția să-i restitui lunar cite 5 l. st. ; prin urmare, lucrurile s-au aranjat. Freiligrath poate primi oricînd cele 30 l. st. și nu are de plătit decît spezele pe care de asemenea i le voi achita în decurs de 24 de ore de la indicarea sumei. Ar putea, eventual, să-mi scrie mie direct despre acest lucru — tu nu mai trebuie să-ți faci griji cu toată povestea asta. Am să văd dacă pot trece măcar o parte din această sumă pe următorul an financiar.

Îți restitui scrisorile. Abia după ce ți-am expediat scrisoarea mea precedentă mi-am dat seama că Dana consideră că tu ai calculat cu 19 articole mai mult decît au tipărit ei. Oricum, toată povestea asta e o infamie ordinară, și „Tribune” se comportă ca un adevărat penny paper¹⁾. Socialismul lui se reduce de fapt la cea mai murdară potlogărie filistină.

¹⁾ — ziar ieftin. — *Nota trad.*

Lassalle este același Isidor B.-B. ¹⁾. Ce fel de politician este el dacă își inchipuie că a făcut praf un minister fiindcă a dovedit inconsecvența acestuia într-un fleac ca ăsta. Are o părere bună și despre regimul parlamentar și despre ceea ce se consideră dreptate și echitate în cadrul acestuia. Omul ăsta e incorrigibil. De câte n-o să se mai ocupe în monumentală lucrare în două volume ²⁾ ! În orice caz, tot ce s-a dovedit în stare să facă a fost să-și schimbe complet poziția în re ³⁾ față de Vogt ¹⁷⁶. Cît despre fițuica ⁴⁾ lui, în locul tău l-aș sfătui să scoată un săptămînal care să contracareze „Preuss[isches] Wochenblatt“, „Berliner Revue“, „Wochenschau des Nationalvereins“ ⁵⁾ etc. Cu cei 300 000 de taleri ai lui Hatzfeldt, de care se vor crampona amîndoi cu toată puterea, și cu modul extravagant de viață al acestei doamne, nu se poate conta pe asemenea venituri suplimentare încît să permită editarea unui cotidian. Lipsa de bani s-ar face curînd simțită. În schimb, un asemenea săptămînal nu costă mult și ar fi pentru noi o sursă bună de venituri. Bineînțeles, dacă Lassalle ar plăti bine, adică englezește, altminteri nu-i nici o scofală. Pentru noi săptămînalul ar fi foarte important și ca organ de presă ⁶⁾.

Se pare că subofiterului prusian ⁷⁾ îi dîrdîie serios tîrțita. În fiecare discurs, vita asta vorbește de iminenta luptă pe viață și pe moarte.

Articolul destinat lui „Tribune“ cu privire la înarmarea Franței ⁸⁾ l-am publicat aici în „Volunteer Journal“ într-o formă modificată; s-ar putea ca încă în seara asta să încerc să trimit vreo zece exemplare la diverse ziare — e posibil ca articolul ăsta să facă senzație. Îți trimit și ție un exemplar; cîinii din New York nu se grăbesc acum să-l achiziționeze, și cum articolul a suferit modificări serioase, nu strică să ți-l trimit. Broșura mea va apărea sâp-

¹⁾ Berlinerblau — Albastru de Berlin. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul drepturilor cîștigate“. — *Nota red.*

³⁾ — în fapt. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 132. — *Nota red.*

⁵⁾ „Wochenschrift des Nationalvereins“. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 163—165. — *Nota red.*

⁷⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

⁸⁾ *F. Engels*. „Forțele armate franceze“ (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 252—256. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

tămîna viitoare ; mai am de citit numai o mică corectură și să scriu prefața ¹⁷⁷.

Bucher se comportă, pare-se, destul de corect.
Calde salutări soției și copiilor tăi.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

97

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 februarie 1861

Dragă Frederick,

Te rog să mă scuzi că n-am răspuns imediat la amabila ta scrisoare. Între timp ai primit, probabil, scrisoarea filistinului Freiligrath.

Am avut și mai am încă multă alergătură. Am intenția să plec în Olanda ca să-mi aranjez treburile, care altfel mă vor copleși. Pentru această călătorie am nevoie de două lucruri : pașaport și bani ; de amîndouă va trebui să fac rost, într-un fel sau altul, aici. (S-ar putea să fiu nevoit să mă reped pînă la Aachen.)

Lui Lassalle încă nu i-am scris. Editarea unui săptămînal ar fi, desigur, o treabă foarte bună, dar, pe de altă parte, cît de mult riscăm din cauza lipsei de tact a prietenului nostru, care va fi acolo pe loc, în calitate de șef redactor, și va avea deci oricînd posibilitatea să ne bage pe toți în încurcătură ! Bineînțeles că el ar imprima imediat ziarului caracterul unui organ de partid, iar noi am fi nevoiți să răspundem pentru toate negliobiile lui și ne-am prejudicia poziția în Germania înainte de a fi reușit s-o recucerim. La aceasta trebuie să reflectăm foarte serios !

Conspirația tăcerii pusă la cale de presa germană dăunează serios vînzării „Domnului Vogt“. Aceasta a făcut ca avîntul inițial să stagneze. „*Allgemeine Zeit[ung]*“ este, pare-se, aproape hotărît să nu publice recenzia lui Bucher. În orice caz, acest lucru se va

decide în următoarele zile, întrucît redacția nu mai poate amîna, dacă în genere intenționează s-o publice. Pe Kolatschek se poate conta.

Soția mea îți recomandă să citești „*Hans Ibeles*” al Johannei Mockel, unde Willich figurează sub numele de Wildemann etc., doamna von Brüningk sub cel de Platonina și împruțitul de Kinkel — *Don Juan*. Eu știu despre chestiunea asta numai ce mi-a povestit soția mea. Ea susține că această carte oferă dovada deplină că Johanna Mockel s-a aruncat pe fereastră din cauza unei iubiri nefericite. (De altfel — by the by¹⁾ — soției mele încă nu i s-a vindecat obrazul și situația asta va mai dura multă vreme.) Oricum e frumos din partea lui popa Kinkel¹⁷⁸ că scoate bani din confesiunile defunctei Mockel, vînzîndu-le lui Cotta, ca să-i toace împreună cu Minna Werner, care i-a și făcut un copil. Popii sînt oamenii cei mai deștepți. Ce-i drept, Johanna Mockel nu era o femeie prea ispititoare, și răsuflarea îi mirosea urît în ciuda sensibilității ei pentru muzică.

Am primit „*Nazione*”. Foarte bun. De asemenea și „*Volunteer Journal*”. Dar broșura ta n-am primit-o²⁾.

Vogt n-o să-i ierte niciodată lui Vincke că i-a luat-o atît de mult înainte. De altfel, porcii de prusieni s-au făcut de ris în toate privințele. La început, nemernicii l-au rugat pe Bonaparte să-și prelungească intervenția la Gaeta; acum ticăloșii se pronunță împreună cu Bonaparte și cu Rusia pentru prelungirea intervenției franceze în Siria¹⁷⁹. Austria și, bineînțeles, for appearance's sake³⁾, și Palmerston sînt împotriva. Și ce harababură e pe plan intern! Această adunătură de netrebnici trebuie să se ducă de ripă.

Și Wilhelm Liebknecht a cam fost lăsat cu buza umflată de zia-rele lui americane. Unul din zia-rele din New Orleans pentru care scria a fost suspendat⁴⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. III,
Stuttgart, 1913; publicat în întregime
în : *Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930*

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în treacăt fie zis. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 137—138. — *Nota red.*

³⁾ — pentru a salva aparențele. — *Nota trad.*

⁴⁾ Este vorba, probabil, de „*Deutsche Zeitung*”. — *Nota red.*

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 27 februarie 1861

Dragă Engels,

Miine plec, dar pașaportul pentru Olanda nu e pe numele meu, ci pe al lui Bühring¹⁾. M-am zbatut foarte mult atit pentru pașaport, cit și pentru a face rost de bani ca să pot, în general, pleca. O oarecare sumă am fost nevoit s-o plătesc creditorilor mai insistenți; de la alții (de pildă, de la băcan) am obținut o aminare, invocind criza americană, cu condiția însă ca în absența mea soția să plătească *săptăminal*. În afară de aceasta, săptămîna viitoare ea va trebui să plătească 2 l. st. și 18 șilingi impozit.

Nota bene. Ai primit scrisoarea soției mele (trimisă în urmă cu vreo săptămîină) în care îți mulțumește pentru vin? E cam îngrijorată să nu fi căzut în miini străine. Copiii îți sînt și ei foarte îndatorați pentru vin. Se pare că au moștenit de la tatăl lor slăbiciunea pentru băutură.

Am să mă duc, probabil, și la Berlin — fără pașaport, să aflu ce șanse are povestea cu săptămînalul²⁾ (apropo, lui Wilhelm I i se spune la Berlin „*frumosul Wilhelm*“) și, în general, să văd și eu toată porcăria asta.

Porcul de Blind a publicat în ultimul număr al ziarului „*Hermann*“ o scrisoare pe care i-a adresat-o Mazzini¹⁸⁰. Animalul ăsta sicitor l-a convins, evident, pe Mazzini că el este reprezentantul emigrației germane. El umple coloanele aceluiași „*Hermann*“ cu tot felul de palavre patriotice referitoare la Schleswig-Holstein și trimite sub semnătura sa scrisori cu același conținut la „*Globe*“ etc. Cu ajutorul lui Bronner — împreună cu acesta și cu Schaible fondează „Societatea pentru libertate și unitate“¹⁸¹ — a stors atîția bani de la un negustor din Bradford, încit a putut înființa la Hamburg o fițuică lamentabilă — „*Nordstern*“ — pentru a face pe grozavul în nord. În același timp, în sud, prin mijlocirea lui Schaible, își face reclamă în „*Beobachter*“ (un soi de „*Volkszeitung*“ sud-

¹⁾ Bühring — intruchipa odinioară proletariatul lui Faucher, proletarii lui liber-schimbști — este într-adevăr un inventator genial, dar complet lipsit de simț practic. De aceea este întotdeauna tras pe sfoară, iar de pe urma descoperirilor lui trag foloase alții. (*Nota lui Marx.*)

²⁾ Vezi volumul de față, p. 132, 137. — *Nota red.*

german) din Stuttgart, unde este prezentat ca „Blind cel de fier”. Netrebnicul a făcut toate astea, pe de o parte, pentru a scăpa de rușinea la care a fost expus în „Domnul Vogt”¹⁸², pe de alta pentru a deveni Hecker secundus¹). Le pauvre hère²).

Frumos mi-au mai păstrat biblioteca cei din Köln! Mi s-a furat Fourier în întregime, la fel și Goethe, și Herder, și Voltaire, și o carte de care îmi pare cel mai rău, „Economistes du 18 siècle”¹⁸³ (ediție absolut nouă, care m-a costat vreo 500 fr.) și multe volume din clasicii greci, multe volume disparate din alte opere. Dacă mă duc la Köln, o să-i spun câteva lui Bürgers din Uniunea națională în legătură cu asta. Aceeași soartă au avut-o „Fenomenologia” și „Logica” lui Hegel.

Din pricina afurisitelor de alergături din ultimele două săptămîni — mi-a trebuit, crede-mă, foarte multă îndemînare pentru a împiedica falimentul total al întregii case — n-am citit ziarele absolut de loc, nici măcar „Tribune” despre american crisis³). În schimb, seara, pentru a mă destinde, am luat originalul în limba greacă al războaielor civile de la Roma ale lui Appian. O carte de neprețuit. Appian era originar din Egipt. Schlosser spune că „nu are suflet”, probabil fiindcă cercetează resorturile materiale ale războaielor civile respective. La el, Spartacus apare ca cea mai grozavă figură din toată istoria antică. Mare general (nu un Garibaldi), caracter nobil, real representative⁴) al proletariatului antic, Pompei ca o canalie: și-a cîștigat o faimă falsă, atribuindu-și mai întii succesele lui Lucullus (împotriva lui Mitridate), apoi succesele lui Sertorius (în Spania) etc., ca „young man”⁵) al lui Sulla etc. Ca general a fost un Odilon Barrot al Romei. Cînd trebuie să arate în lupta împotriva lui Cezar de ce e în stare, se dovedește o nulitate. Cezar a comis cele mai mari greșeli militare, intenționat extravagante, pentru a-l zăpăci pe filistinul cu care avea de-a face. Cel mai de rînd general roman, un Crassus oarecare, l-ar fi zdrobit de șase ori în timpul luptelor din Epir¹⁸⁴. Dar cu Pompei putea să-și permită orice. În „Love’s Labour Lost”⁶) Shakespeare pare să fi fost lămurit despre ceea ce reprezenta Pompei în realitate.

Salut.

Al tău,
K. M

¹) — al doilea. — *Nota trad.*

²) — Sărmanul. — *Nota trad.*

³) — criza americană. — *Nota trad.*

⁴) — adevărat reprezentant. — *Nota trad.*

⁵) — „aghiotant”. — *Nota trad.*

⁶) — „Zadarnicele chinuri ale dragostei”. — *Nota trad.*

Îți scriu din Olanda ¹⁸⁵. Nu mai e nevoie de cuvinte ca să-ți dai seama cât îți sînt de recunoscător pentru extraordinarele dovezi de prietenie ce mi le-ai dat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

99

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 7 mai 1861

Dragă Frederick,

Habes confitentem reum ¹⁾. Dar circumstanțele mele atenuante pentru vina de a nu-ți fi scris sînt următoarele : în primul rînd, după cum știi, cea mai mare parte din timpul cît am stat la Berlin mi-am petrecut-o în casa lui Lassalle, și de acolo îmi era *imposibil* să-ți trimit o scrisoare fără să i-o arăt lui Lassalle, or, asta nu intra în intențiile mele. Apoi, am fost tot timpul pe drum : de la Berlin la Elberfeld, Köln, Trier, Aachen, Bommel, Rotterdam și Amsterdam. În sfîrșit, planul meu inițial era, după cum i-am scris și soției mele, ca de la Rotterdam să plec la Hull și de la Hull la Manchester, pentru a-ți da *un raport verbal amănunțit*. Acest plan mi-a fost zădărnicit de vărul meu Jacques Philips. Tocmai cînd mă pregăteam să părăsesc Rotterdamul, m-a anunțat că a doua zi va pleca la Londra, and he was as good as his word ²⁾. Așa că a trebuit, firește, să plec direct la Londra ca să-i fac onorurile. Abia alăltăieri a plecat de aici.

În orice caz, sper că de rusalii vei veni pentru cîteva zile pe la noi. La Elberfeld am auzit că ai de gînd să te duci de rusalii să-ți vizitezi familia. Chiar și în acest caz ai putea să aranjezi așa încît să stai cel puțin cîteva zile la noi. Am să-ți povestesc multe lucruri, pe care e mai bine să ți le comunic verbal, și nu în scris. În afară de aceasta, doamnele mele se vor supăra că mereu faci ce faci și ocolești Londra.

¹⁾ — Ai în fața ta un acuzat care-și recunoaște vina (Cicero. „Pro Ligario” ; parafrazat). — *Nota trad.*

²⁾ — și s-a ținut de cuvînt. — *Nota trad.*

Așadar, în primul rînd, despre business¹⁾. Pe unchiul²⁾ meu l-am tapat deocamdată de 160 l. st., astfel că am putut plăti cea mai mare parte a datoriilor. Mama — care nu are de loc bani gheață și al cărei sfîrșit se apropie cu pași repezi — a distrus niște chitanțe pe care i le-am dat mai de mult pentru unele sume împrumutate de la ea. Acesta a fost rezultatul destul de plăcut al celor două zile petrecute la ea. Eu nici n-am adus vorba de money matters³⁾, ea singură a abordat această problemă. Apoi, la Berlin, am pregătit terenul pentru ca la nevoie să pot relua legătura cu „Presse”¹⁸⁶ din Viena, ceea ce, avînd în vedere actualele condiții din America, devine, pare-se, inevitabil. În sfîrșit, cu ajutorul lui Lassalle am aranjat ca partea a doua a lucrării mele de economie politică¹⁸⁷ să apară la Brockhaus, și nu la Duncker. Despre Duncker, Camilla Essig (alias Ludmilla Assing) a spus pe bună dreptate că, dacă vrei să ții o carte în secret, trebuie s-o editezi la Duncker. Deocamdată numele meu mai figurează în ultima lucrare a lui Rau-Rau¹⁸⁸, acest Say german.

Apropo. În legătură cu articolul tău „Padul și Rinul” etc. am aflat de la Hatzfeldt — ea se întilnește în casa cumnatului ei, generalul von Nostitz, cu tot corpul de generali prusieni; nepotul ei, un alt Nostitz, este aghiotantul „frumosului Wilhelm” — că în cercurile militare înalte și foarte înalte (printre alții chiar și în cercul prințului Karl Friedrich) se consideră că lucrarea ta este opera unui general prusian care preferă să rămînă necunoscut. Același lucru se crede și la Viena, după cum mi-a spus asesorul Friedländer (frate cu redactorul lui „Presse” die Viena). Am discutat personal despre aceasta cu generalul Pfuel, care acum are 82 de ani, dar este încă în deplinătatea facultăților mintale și a devenit foarte radical. Pfuel nu știe, desigur, că noi i-am acordat titlul de onoare: „von Höllenstein”⁴⁾¹⁸⁹. De altfel el a căzut în dizgrație și la curte trece drept iacobin, ateu etc.

Și acum despre political business⁵⁾.

La Berlin, bineînțeles, nu se face nici un fel de „politică înaltă”. Totul se învîrtește în jurul luptei cu poliția (nu pentru că în momentul de față aceasta și-ar permite fie chiar și cea mai mică samavolnicie; poliția e un exemplu de amabilitate și toleranță), cerîndu-se destituirea și pedepsirea lui Zedlitz, Patzke etc. Pe locul doi se situează antagonismul dintre militari și civili. Acestea

1) — afaceri. — *Nota trad.*

2) Lion Philips. — *Nota red.*

3) — chestiuni bănești. — *Nota trad.*

4) — Piatra iadului. — *Nota trad.*

5) — problemele politice. — *Nota trad.*

sînt punctele (în cercurile burgheze se mai adaugă, în special, proiectele de lege cu privire la armată și la scutirile de impozite ale marilor proprietari funciari) din cauza cărora se va ajunge la tărăboi¹⁰. (Un ofițer de artilerie, contele Tavernier, îmi spunea că ar îndrepta cu cea mai mare plăcere tirul bateriilor împotriva corpului de gardă.) Pretutindeni se simte un iz de descompunere, și oameni de cele mai diferite trepte sociale consideră că o catastrofă este inevitabilă. În capitală lucrurile au mers, se pare, mai departe decît în provincie. Ceea ce e ciudat, e că și în cercurile militare domnește convingerea generală că la *prima* ciocnire cu crapauds¹¹) prusienii o s-o încaseze zdravăn. Tonul care domnește la Berlin e impertinent și frivol. Camerele sînt disprețuite. Chiar eu am auzit la un teatru un cuplet împotriva lui Vincke care a fost primit cu aplauze furtunoase. În rîndurile unei părți însemnate a publicului domnește o profundă nemulțumire față de presa actuală. La alegerile viitoare (din toamnă), în Camera a doua vor intra, fără îndoială, un mare număr dintre cei care au fost deputați în Adunarea națională prusiană¹⁰¹. Lucrul acesta este important nu datorită indivizilor respectivi, ci pentru că „Wilhelm cel frumos” îi consideră republicani roșii. De altfel, de cînd a devenit rege, „Wilhelm cel frumos” este urmărit de spectrul roșu. El consideră că reputația sa de „liberal” este o cursă pe care i-a întins-o partidul.

În aceste condiții ar fi, într-adevăr, foarte nimerit dacă la anul am putea edita un ziar la Berlin, oricît de nesuferit mi-ar fi mie personal acest loc. Împreună cu Lassalle etc. am putea strînge 20 000—30 000 de taleri. Dar hic jacet²⁾. Lassalle mi-a făcut direct această propunere. Totodată, mi-a spus confidențial că el va fi redactor-șef împreună cu mine. Și Engels? — l-am întrebat eu. „Dacă trei nu sînt prea mulți, atunci poate fi și Engels redactor-șef. Numai că voi doi nu trebuie să aveți mai multe voturi decît mine, căci altminteri aș fi în minoritate de fiecare dată”. Pentru a mă convinge că trebuie să ia parte la conducere alături de noi, mi-a adus următoarele argumente: 1) după părerea generală, el este mai apropiat de partidul burgheziei și de aceea îi va fi mai ușor să procure bani; 2) el va trebui să-și sacrifice „studiile teoretice”, precum și liniștea necesară pentru aceste studii, și deci are nevoie de o compensație etc. „De altfel — a adăugat el —, dacă nu sînteți de acord, eu sînt totuși gata, ca și pînă acum, să susțin ziarul din punct de vedere pecuniar și literar; pentru mine ar fi chiar mai bine; m-aș bucura de toate avantajele

¹⁾ — francezii (textual: „broaște rîioase”). — *Nota trad.*

²⁾ — Aceasta e dificultatea. — *Nota trad.*

ziarului fără să am nici o răspundere" etc. Toate acestea nu sînt, desigur, decît palavre sentimentale. Lassalle, orbit de prestigiul de care se bucură într-un anumit cerc de intelectuali datorită cărții sale „Heraclit”, iar într-un alt cerc de paraziți datorită vinurilor și bucatăriei sale, nu știe, desigur, ce faimă proastă are în rîndurile marelui public. În plus, mania lui de a considera că întotdeauna are dreptate; faptul că s-a situat în lumea „noțiunilor speculative” (individul visează chiar la o nouă filozofie hegeliană la patrat, pe care intenționează s-o scrie); contaminarea sa cu vechiul liberalism francez; îngîmfarea sa, pisălogeala sa, lipsa de tact etc. Cu condiția unei discipline severe, Lassalle ar putea fi util ca unul dintre redactori. Altminteri, numai ne-ar compromite. Îți dai seama, desigur, că mi-a fost foarte greu să-i spun toate astea deschis cînd el îmi arăta atîta prietenie. De aceea m-am ferit să fac vreo precizare și am spus că nu pot decide nimic pînă cînd nu discut cu tine și cu Lupus. (Acesta a fost motivul principal pentru care nu ți-am scris din Berlin, deoarece nu voiam să primesc la Berlin răspunsul tău în această problemă.) În cazul cînd vom lua o hotărîre negativă, contesa ¹⁾ și Lassalle vor pleca pentru un an într-o călătorie în Orient sau în Italia. But here's the rub ²⁾. El așteaptă răspunsul meu și nu-l mai pot amîna. Qu'en dis tu ? ³⁾

Individul este îngrozitor de patetic, așa că nu puteam face altceva decît să recurg în permanență la ironie, acest lucru îi leza cu atît mai mult amorul propriu, cu cît contesa, căreia îi impunea în calitate de geniu universal, a început să manifeste o tendință îngrijorătoare de a se emancipa de acest Buddha. În mod curios, în unele momente contesa Hatzfeldt are o intonație evreiască pe care a învățat-o de la el.

Temerile lui Lupus în legătură cu poliția prusiană sînt quite out of the place ⁴⁾. Singura dificultate care mai există se referă cel mult la cei care au depus cîndva jurămîntul pe drapel. Asesorul Friedländer mi-a spus că Lupus continuă să fie omul cel mai popular la Breslau ⁵⁾ și într-un alt district silezian al cărui nume l-am uitat. Elsner s-a vîndut lui „Schlesische Zeitung”, așa cum s-a vîndut Stein lui „Breslauer Zeitung”. Dar la Breslau s-a format acum din nou un partid democrat destul de important. Pasajul din „Preussische Gerichts-Zeitung” pe care-l anexas a fost inserat de

¹⁾ Hatzfeldt. — *Nota red.*

²⁾ — Dar aici este dificultatea. — *Nota trad.*

³⁾ — Ce părere ai ? — *Nota trad.*

⁴⁾ — complet nefondate. — *Nota trad.*

⁵⁾ Denumirea poloneză : Wroclaw. — *Nota trad.*

redactorul ziarului, judecătorul Hiersemenzel, la insistențele mele ¹⁹², Registratorul Stein, care s-a întors la Berlin venind de la Zürich, îi transmite lui Lupus salutări cordiale.

Despre tratativele mele cu guvernul prusian, respectiv cu poliția, data viitoare ¹⁹³.

Apropo. Am un cadou pentru tine de la Lassalle : un atlas militar foarte frumos, dar va trebui să vii personal să-l iei.

Salutări ție, lui Lupus și Gumpert.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

100

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 10 mai 1861

Dragă Frederick,

În primul rînd îți trimit o fotografie. Lupus și Gumpert vor primi și ei cîte una de îndată ce vor fi gata. Le-am făcut în parte pentru vărul meu ¹⁾ din Rotterdam, în parte pentru a le oferi în schimbul fotografiilor primite în Germania și Olanda. În al doilea rînd îți trimit un extras referitor la „Domnul Vogt“ apărut într-un ziar din Düsseldorf. În sfîrșit, anezex un număr din „Free Press“, care, ce-i drept, este vechi, dar probabil că nici tu, nici Lupus n-ați urmărit cu regularitate dezbaterile parlamentare cu privire la problema afgană. Acesta a fost cel mai mare eșec pe care l-a suferit Pam ²⁾ de la 1848 încoace ¹⁹⁴.

Părerea ta în legătură cu ziarul berlinez proiectat coincide întru totul cu părerea mea, iar punctele principale în această problemă, mutatis mutandis ³⁾, i le-am și expus lui Lazăr ⁴⁾. Dar întrucît îi spuseseam la Berlin că nu voi întreprinde nimic în acest sens fără tine și fără Lupus, m-am angajat să vă expun problema „serios și obiectiv“, și astfel salvavi animam meam ⁵⁾.

¹⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

²⁾ Palmerston. — *Nota red.*

³⁾ — cu schimbările corespunzătoare. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 531. — *Nota red.*

⁵⁾ — mi-am salvat sufletul. — *Nota trad.*

Apropo de Lassalle—Lazăr. În marea sa lucrare despre Egipt ¹⁾, Lepsius arăta că fuga evreilor din Egipt nu este altceva decât povestea istorisită de Manetho despre izgonirea „poporului de leproși” din Egipt, în fruntea căroră se afla un preot egiptean cu numele de Moise. Prin urmare, leprosul Lazăr este prototipul evreului și al lui Lazăr—Lassalle. Numai că lui Lazăr al nostru, lepra i-a atins creierul. La început boala sa a fost un sifilis secundar prost tratat. Rezultatul a fost o boală osoasă, localizată la un picior, care i-a lăsat niște sechele; după cum spune doctorul Frerich ²⁾ (nu știu cum se scrie numele acestui celebru profesor), este vorba de o nevralgie la picior sau de așa ceva. Dar, în dauna sănătății sale, Lazăr al nostru duce un trai la fel de imbelșugat ca și antipodul său, bogatul ³⁾, și aceasta constituie, după părera mea, principala piedică în calea vindecării sale. Prea își dă importanță și consideră, de pildă, că a intra într-o circiumă este o contravenție. Curios e că m-a întreat cel puțin de patru ori pe cine reprezintă Jacob Wiesenriesler ⁴⁾ din „Domnul Vogt”. De altfel, având în vedere vanitatea sa devenită realmente „obiectivă”, aceasta nu e decât usus naturae ⁵⁾. Ne va trimite tuturor noua sa supraoperă juridică (Dharma ¹⁸⁵).

La Berlin l-am vizitat și pe Friedrich Köppen. L-am găsit neschimbat. Numai că s-a mai îngrășat și a devenit cam „posac”. Cele două escapade făcute împreună prin circiumi au fost pentru mine o adevărată binefacere. Mi-a dăruit două volume din cartea sa „Buddha”, o lucrare remarcabilă. De la el am aflat cum au pus mâna pe „Nat[ional]-Zeit[ung]” ticălosul de Zabel et Co. Inițial, ziarul a fost fondat în 1848 prin emiteră de acțiuni plătite integral de la început (dar fără un contract propriu-zis, pe baza unei libere înțelegeri). Mügge, Köppen ș.a. și-au dat multă osteneală în acest scop. Rutenberg a intrat ca redactor principal, avându-l drept colaborator și subaltern pe Zabel și, în sfârșit, evreul Wolff ⁶⁾, în calitate de administrator. Curînd ziarul a început să prospere datorită moderației sale filistine și slugărniciei față de stînga parlamentară ¹⁸⁶. Rutenberg a fost înlăturat de asociații săi sub motivul, real sau născocit, că ar fi dat ziarului o orientare prea conservatoare și că ar primi bacșișuri de la Hanseman. Zabel a adus

¹⁾ R. Lepsius. „Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien” („Monumente ale Egiptului și Etiopiei”). — *Nota red.*

²⁾ Friedrich Theodor von Frerichs. — *Nota red.*

³⁾ Biblia. Sfînta Evanghelie cea de la Luca, cap. 16, verseturile 19—31. — *Nota red.*

⁴⁾ Sub acest nume figurează în pamflet Lassalle. — *Nota red.*

⁵⁾ — ceva firesc. — *Nota trad.*

⁶⁾ Bernhard Wolff. — *Nota red.*

în redacție un om muncitor care scria în locul lui, în timp ce el se îngrijea de creșterea popularității ziarului întreținându-se cu filistinii prin circiumi. Lovitura de stat (a lui Manteuffel)¹⁹⁷ și diferitele măsuri represive luate împotriva presei, care, într-o formă drastică, au dăinuit pînă la sfîrșitul anului 1850, au oferit un pretext binevenit pentru a nu se convoca *nici un fel* de ședințe ale acționarilor. Între timp, ziarul, care numai în reprimarea totală a presei revoluționare și în instaurarea regimului lui Hinckeldey-Stieber și-a găsit condițiile potrivite pentru a exista, a crescut în ochii filistinilor. Ziarul a devenit rentabil, și prin 1852 o parte dintre acționari au început să ceară cu insistență dări de seamă, convocarea adunării generale etc. Evreul Wolff și candidatul în teologie Zabel au reușit să-i prelucreze pe cei mai rebeli, cărora le-au spus în mod confidențial că, pentru a nu ruina ziarul, trebuie să păstreze cu sfințenie o tăcere deplină asupra finanțelor lui, căci de fapt ziarul se află în pragul falimentului. (În realitate, acțiunile ziarului, cotate inițial la 25 de taleri, valorau în acea vreme 100.) De aceea nu trebuie ca, într-un fel sau altul, situația financiară precară a ziarului să fie dată la iveală. Dar, din considerente speciale, lor (celor mai rebeli acționari) li se va restitui *în mod excepțional* cota de participație în schimbul acțiunilor lor. Astfel au fost satisfăcuți cei mai periculoși dintre acționari. Farsa s-a repetat de mai multe ori. Dar majoritatea acestor oameni, a căror încredere a fost cumpărată, au primit, în funcție de gradul opoziției lor pasive, nu mai mult de 40 pînă la 5% din cota inițială. O parte considerabilă dintre acești papă-lapte liberali n-au primit pînă în momentul de față nici un ban și nici n-au reușit să obțină prezentarea unei dări de seamă. Teama de „Kreuz-Zeitung” îi obligă să tacă. Așadar, prin această escrocherie evreul Wolff și candidatul în teologie Zabel au devenit mari demnitari ai liberalismului vulgar și au „bani berechet”. Păcat că n-am știut mai dinainte de toată povestea asta.

Manteuffel l-a predat pe Rutenberg lui Schwerin ca pe o piesă de inventar absolut garantată. Acum, cu ajutorul foarfecii, Rutenberg confecționează „Staatszeitung” — un ziar pe care nimeni nu-l mai citește. Este un fel de „London Gazette”. Bruno ¹⁾, căruia îi merge, pare-se, foarte rău, și-a oferit în zadar serviciile actualului guvern, și anume să continue colaborarea la oficiosul „Preussische Zeitung”. Acum e colaborator principal la „Staatslexikon”, editat de Wagener de la „Kreuz-Zeitung”. În plus, mai e și fermier undeva în Rixdorf, sau cum se numește colțisorul acela.

¹⁾ Bruno Bauer. — *Nota red*

Am asistat o dată, în loja ziariștilor, la o ședință a celei de-a doua Camere. Tot așa, în vara anului 1848, am luat parte la o ședință a Adunării conciliatorilor din Prusia ¹⁹⁸. Quantum mutatum ab illis ! ¹) Cu toate că nici ei nu erau niște titani ! O sală de ședințe mică. Loji neîndestulătoare pentru public. Plebea stă pe bănci („domnii”, în schimb, în fotolii), ¹⁹⁹ un ciudat amestec de cancelarie de conțopiști și sală de clasă. În comparație, Camera belgiană este impunătoare. Simson sau Samson, sau cum îl cheamă pe președinte, se răzbuună acum pentru loviturile de picior încasate de la Manteuffel, agitându-și fălcile de imbecil și muștruluindu-i, în maniera grotesc-doctorală și brutală a unui huissier ²) ministerial, pe filistinii îngrămădiți jos ²⁰⁰. În orice altă adunare, un asemenea species ³) indescriptibil, personificare a obrăzniciei de slugă, ar fi fost luat la palme. Pe cât de dezgustătoare este, de altfel, la Berlin preponderența uniformei militare, mai ales la spectacole (apropo, pentru a aduce o insultă familiei regale, contesa Hatzfeldt m-a dus chiar din primele zile într-o lojă vecină cu a „frumosului Wilhelm” și consorții. Trei ore de balet. Nimic altceva toată seara. Și asta e ceva specific berlinez), pe atât este de plăcut să descoperi ici-colo, în rîndurile acestui umil tineret școlar — birocrați în devenire — cîte un tînăr în uniformă, care cel puțin își ține capul sus și are ținută. Tocmai vorbea Vincke, care nu scapă acest prilej la absolut nici o ședință. De fapt, l-am prezentat încă idealizat pe acest individ. Dacă l-aș fi auzit mai de mult vorbind, îi făceam cu totul alt portret ²⁰¹. Într-o comedie proastă a lui Freytag, intitulată „Ziariștii”, pe care am văzut-o la Berlin, apare un filistin gras din Hamburg, merchant ⁴) de vinuri, cu numele de *Piepenbrink*. Vincke este copia fidelă a acestui Piepenbrink. Cel mai respingător patois ⁵) hamburghez-westfalic, cuvinte morfolite în grabă unul după altul, nici o frază corect construită sau dusă pînă la capăt. Acesta e Mirabeau-ul nostru autohton ! Singurele figuri care măcar arată ca lumea în acest grajd de figuri sînt, pe de o parte, Waldeck, pe de altă parte Wagener și Don Quijote din Blanckenburg ⁶).

La Elberfeld l-am vizitat pe Siebel. Am cinat la el la Barmen. Are o soție tînără și frumoasă ; cîntă frumos și e plină de admirație față de Carl al ei ; într-o oarecare măsură mi-a plăcut. Siebel

¹) — Cită deosebire fața de aceea ! — *Nota trad.*

²) — aprod. — *Nota trad.*

³) — specimen. — *Nota trad.*

⁴) — negustor. — *Nota trad.*

⁵) — idiom. — *Nota trad.*

⁶) Moritz von Blanckenburg. — *Nota red*

e același. Cercul lui de prieteni intimi e format dintr-un ziarist liberal (fost corespondent la Münster al lui „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung”), poeți, muzicieni și pictori. Dintre toți impresia cea mai bună mi-a făcut-o Seel. Siebel m-a introdus la „California” din Barmen. Niște tipi anoști. Au închinat un toast în cinstea mea. Le-am transmis prin Siebel că sint răgușit, și el a răspuns în locul meu cu câteva glume nesărate, dar bine plasate. Siebel spune că tatăl său îl imită în toate — în pasiunea pentru versificație și pentru băutura, de unde confirmarea zicalei : trunchiul nu sare de parte de așchie.

La Köln i-am vizitat pe Schneider II și pe dr. Klein. Sint neschimbați ; ba poate chiar au mai evoluat. Am petrecut câteva ore cu ei la un pahar de vin. Într-o crîsmă l-am zărit incognito pe Stuhlgang Königswinter (Wolfgang Müller)¹⁾. Am fost la d-na Daniels. Nu însă și pe la smintitul membru al Uniunii Naționale Bürgers. Dar despre asta mai tîrziu. M-am antrenat atît de mult în pâlăvrăgeală, încît n-am ajuns încă la ceea ce e mai important. Așadar, ramîne pentru data viitoare.

Totus tuus²⁾.

K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; publicat în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

101

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 16 mai 1861

Dear Frederick,

Cu Gumpert nu m-am întilnit. Mai întii, la ora 5 după-amiază am fost în Euston Square, unde am așteptat pînă la 6. Apoi, pe

¹⁾ Joc de cuvinte : „Stuhlgang — defecare”, Wolfgang von Königswinter — pseudonimul lui Wilhelm Müller. — *Nota red.*

²⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

la ora 8 m-am dus la London Bridge Station, dar nici prima, nici a doua oară nu m-am întâlnit cu el.

Te rog să fii bun și să ne scrii *cînd sosești* ²⁰².

În ce privește relațiile tale cu Prusia ¹⁾, vreau să-ți comunic în primul rînd părerea celor mai mari juriști cu care am discutat la Berlin. Totul depinde de faptul dacă *ai fost sau nu concentrat*. Dacă nu ai fost concentrat, cazul tău, ca ostaș în armata de rezervă, este de competența tribunalelor civile obișnuite. De altfel, se pare că autoritățile prusiene iau în considerație numai povestea ta din Elberfeld, nu și cea din Baden ²⁰³.

Nu știu dacă ai citit numărul din 19 aprilie a.c. al lui „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg. Corespondența din Paris apărută în acest număr se încheie textual cu următoarele cuvinte :

„Avertizăm pe librari că lucrarea «Domnul Vogt» de Karl Marx a fost trecută pe lista cărților interzise, ceea ce face cu neputință apariția ediției franceze prescurtate, care se află deja sub tipar”.

Intenționam să-ți continui raportul despre călătorie, dar chiar acum a venit în vizită domnul Bühring, așa că nu-mi rămîne decît să-ți expediez aceste rînduri.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

102

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 10 iunie 1861

Dragă Frederick,

Azi am primit o scrisoare din Viena. Friedländer îmi cere pentru început două articole, unul cu privire la evenimentele din America (în care trebuie să concentrez întreaga porcărie în unul sau două editoriale cu caracter politic și militar) și unul despre situația din Anglia. Mai tîrziu (adică după primirea acestor arti-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 15. — *Nota red.*

cole) îmi va face propuneri mai concrete, și anume urmează să primesc 1 l. st. pentru fiecare articol și 10 șilingi pentru o corespondență simplă. În Germania asta înseamnă bine plătit și trebuie să accept, car il faut vivre ¹⁾. Cum vreau să expediez săptămîna asta cele două articole de probă, trebuie să-mi pregătești partea militară referitoare la America. O voi prelucra apoi pe plan politic.

De o săptămîină mă ocup serios de cartea mea ²⁰⁴. Despre Lassalle n-am mai auzit nimic, dar vărul său Friedländer îmi scrie din Berlin (L[assalle] nu știe și nu trebuie să știe nimic despre tranzația cu „Presse“):

„De cînd s-a întors de la Breslau, F. Lassalle se ocupă în parte cu reglementarea problemei cetățeniei dv., a cărei rezolvare satisfăcătoare este prejudiciată, după părerea mea, de zelul lui excesiv și de dovezile prea convingătoare aduse de el, în parte își umple timpul răsfoind și citind altora numeroasele scrisori de mulțumire primite din partea diferiților profesori și consilieri intimi pentru atît de frumoasa, atît de interesanta și atît de spirituala etc. sa carte ²⁾. Aceste scrisori îi oferă cea mai bună ocazie de a vorbi despre cartea sa «admirabilă» și de a demonstra în felul acesta că nu e sensibil la asemenea complimente minore și nimic nu-i este mai străin decît vanitatea. Bieteii contese ³⁾, care are de luptat cu o gripă rebelă, îi vine din ce în ce mai greu să-și joace rolul oficial de oponentă și chiar și eu încep să obosesc secundînd-o“.

Așa scrie Friedländer.

Despre cele petrecute în așa-numita Uniune națională ²⁰⁵ și despre căderea lui Kinkel îți voi scrie mîine, pentru că azi trebuie să mai scriu și la Berlin și Viena.

Salut. Salutări lui Lupus.

Cavour's death! Qu'en pensez-vous? ⁴⁾ Măgarul de Garibaldi s-a compromis prin scrisoarea, în care-și exprimă acordul său, adresată yankeilor ²⁰⁶.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913; publicat în întregime
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — pentru că trebuie să traiesc. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul drepturilor cîștigate“. — *Nota red.*

³⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

⁴⁾ — Moartea lui Cavour! Ce spui de asta? — *Nota trad.*

103

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 12 iunie 1861

Dragul meu Maur,

Din păcate, n-am colecționat ziarele care cuprindeau materiale despre războiul american, și, în plus, multe localități nu figurează pe hartă. Esențialul constă în următoarele :

De ani de zile, mai ales din perioada agitației provocate de alegerile prezidențiale ²⁰⁷, Sudul se înarmează în secret, iar în ultimul moment a primit o mare cantitate de bani și arme ca urmare a trădării miniștrilor lui Buchanan. De aceea, pînă la 4 martie Nordul a fost pe deplin paralizat. Pînă la căderea orașului Sumter, singurul lucru pe care l-a făcut sau l-a putut face Lincoln a fost să concentreze oarecum cele cîteva trupe de linie (în total 18 000 de oameni împărțiți în cea mai mare parte în mici detașamente, care acționau împotriva indienilor din vest) și să le pregătească de luptă. Abia acum, după atacul împotriva orașului Sumter, Nordul a cunoscut o stare de iritare suficientă pentru a reduce orice opoziție la tăcere și a face astfel posibilă o puternică acțiune militară. Au fost chemați sub arme 75 000 de oameni ași de serviciul militar, dar s-au înrolat, pare-se, un număr înzecit, așa că s-ar putea ca un număr de vreo 100 000 să fie pregătiți, deși nu sînt încă concentrați. Din zi în zi se așteaptă ca Lincoln să facă o nouă recrutare, care nu va necesita prea mult timp, întrucît acum totul este mai bine pregătit. Cei 75 000 de oameni, sau mai degrabă partea care se află în regiunea Washingtonului, pe Ohio în fața orașului Kentucky și în St. Louis (Mis[souri]) (adică fără a pune la socoteală rezervele din Ohio și Pennsylvania) au fost suficienți pentru a stabili un echilibru temporar între forțele Nordului și cele ale Sudului pe linia de pe Potomac și chiar pentru a permite Nordului să pornească ofensiva deocamdată pe o mică distanță.

Țelul imediat atît al Sudului, cît și al Nordului, era Washington. Ofensiva Sudului în această direcție a fost mult prea slabă ; forțele lor principale s-au dovedit, după cum se vede, insuficiente pentru a da la timp o lovitură orașului Richmond. Singurul lucru care s-a realizat a fost trimiterea unei coloane mobile spre Harpers Ferry pe Potomac, mai sus de Washington. Această poziție este cum nu se poate mai potrivită pentru o ofensivă împotriva Nordului

(Maryland și Pennsylvania); ea se află la confluența unui râu important, Shenandoah, cu Potomacul, este deosebit de puternică din punct de vedere tactic și domină pe deplin cele două fluvii. Tot acolo se află și arsenalul federalilor, care se pare că nu fără intenție a fost stabilit acolo de către un guvern care prevede și încurajează o viitoare secesiune. Ocuparea Harpers Ferry-ului face o breșă într-un punct nevralgic în dominarea liniei de pe Potomac de către trupele federale și, în eventualitatea că armata din Sud ar reuși să pătrundă masiv pe această linie, îi oferă posibilitatea să-și stabilească dominația absolută asupra ambelor maluri.

Soarta statelor Maryland și Delaware depindea de apărarea Washingtonului de către cei din Nord; izolate de Sud, ocupate de trupele federale, ele au fost imediat cucerite de federație. Acesta a fost al doilea succes al Nordului.

Recucerirea statului Missouri de către germanii din St. Louis a constituit al treilea succes, și încă de o uriașă importanță, întrucât ocuparea orașului St. Louis bara drumul spre Mississippi²⁰⁸. În ce măsură neutralitatea statului Kentucky este avantajoasă pentru Nord sau pentru Sud, va depinde de împrejurări și de desfășurarea evenimentelor. În orice caz ea limitează pentru moment teatrul acțiunilor militare de pe teritoriul din răsărit¹⁾.

Rezultatul: prin urmare, cu toate pregătirile sale, Sudul n-a realizat decât ca Nordul, după pregătiri de numai o lună, să-i cucerască capitala și trei state sclavagiste, iar al patrulea stat sclavagist nu îndrăznește să se separe²⁰⁹; pe Potomac ofensiva celor din Sud a fost oprită, iar trupele Nordului au și reușit să treacă acest fluviu fără a întâmpina pînă în prezent nici o rezistență. Pentru fiecare om pe care îl mai poate da acum Sudul, Nordul va opune trei sau patru. Statele despărțite au o populație de circa 7 500 000 de locuitori, dintre care peste 3 000 000 sclavi; un milion de albi, cel puțin, trebuie să fie scăzut din socoteală, deoarece aceștia sînt însărcinați cu supravegherea sclavilor, așa încît numărul locuitorilor disponibili poate fi de aproximativ 2 500 000. Dacă dintre aceștia sînt mobilizați 10% — cifra maximă pentru un război de apărare —, rezultă cel mult 250 000 de oameni. Dar, cu siguranță, nu se strîng atîția. Elveția, care are aproximativ același număr de locuitori — puțin mai mult de 2 000 000 —, are circa 160 000 de milițieni *pe hîrtie*. În schimb, Nordul, socotind numai statele libere, are o populație de 20 000 000, *în întregime* disponibilă, excepție făcînd, poate, California, Utah și teritoriile din Vestul

¹⁾ În original greșit: din vest. — *Nota red.*

îndepărtat. Să admitem că numai 17 000 000 sînt disponibili și să nu considerăm 10 0/0, ci numai a treia parte, 3 1/3 0/0 disponibili pentru un război de agresiune, aceasta înseamnă peste 500 000 de oameni, ceea ce e mai mult decît suficient pentru a zdrobi Sudul, chiar dacă acesta ar lupta cu cea mai mare îndrjire. În ceea ce privește raportul calitativ între soldații unei armate și ai celeilalte, nu încape îndoială că cei din Nord sînt considerabil superiori celor din Sud atît din punct de vedere fizic, cît și moral. În spiritul belicos al sudicilor intră o mare parte de pasiune lașă pentru asasinatul mișelesc. Fiecare din ei umblă înarmat, dar numai pentru ca la o încăierare să-și poată ucide adversarul înainte ca acesta să prindă de veste că e atacat. Asta e... ¹⁾).

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

104

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 19 iunie ²⁾ 1861

Dragă Frederick,

Mi-am amînat atît de mult scrisoarea pentru că Weber (un ceasornicar din Palatinat) mi-a promis o *dare de seamă* a ședinței Uniunii naționale de la Londra, la care Kinkel a trebuit să treacă printr-o experiență atît de ciudată și la care Weber a participat ca simplu auditor. Abia azi am primit de la el cele anexate. Din ultimul număr al lui „Hermann“ vei înțelege despre ce e vorba. Ședința de închidere a fost fixată pentru sîmbăta viitoare, peste o săptămînă. Între timp Juch, înarmat în acest scop cu mijloacele necesare de către un negustor german din City, va pleca la Coburg pentru a obține din partea Comitetului central de acolo al Uniunii naționale excluderea lui Zerffi (prin urmare și a lui Kinkel). Este cum nu se poate mai bine că, prin slugărnicia lui josnică față de englezi, Gottfried a stîrnit furia fanatică a întregii burghezii liberele din City. Și din Bonn au sosit scrisori în care Gottfried este amenințat „cu bătaia“ la întoarcerea sa. Motivele secrete pentru

¹⁾ Continuarea scrisorii lipsește. — *Nota red.*

²⁾ În original greșit : „9 iunie“. — *Nota red.*

care Zerffi (care acționează, fără îndoială, la comandă) și Gottfried se pronunță pentru MacDonald ²¹⁰ sint următoarele : Gottfried are un angajament în Anglia în calitate de lector la muzeul die Kensington, iar bunul Zerffi la un institut din Ashley (Shaftesbury). Singurii aliați ai lui Gottfried sint ignoranții din asociațiile corale și din alte asociații de bețivani „care nu se ocupă cu politica”. Pe aceștia Gottfried i-a cumpărat în masă (desigur, cu banii englezilor) în ultima săptămână pentru Uniunea națională. (Membru al acestei asociații de porci poate deveni oricine își scoate de la Triübner un carnet, plătind o cotizație minimă de 3 șilingi.) Gottfried a ținut o adunare parțială cu adepții săi și a trimis o delegație la Heintzmann, propunându-i să demisioneze de bunăvoie din postul său de președinte (avînd în vedere jignirea adusă demnității lui Gottfried), iar în caz contrar această propunere îi va fi făcută în mod oficial. Apropos, să nu uit să-ți spun că atunci cînd scandalul era în toi, prietenul meu Rheinländer a apărut la ședință (în urma înțelegerii cu mine) și a adus cu el vreo 50 de membri (în special vînzători) ai asociației sale corale din Islington. Ei sint aceia care au declanșat cel mai mare scandal împotriva lui Gottfried. Rheinländer mi-a spus că negustorii germani din City n-au participat niciodată cu atîta fanatism la o chestiune politică. Ar fi extraordinar dacă Gottfried ar fi silit să iasă din Uniunea națională pentru slugărnice față de un guvern străin. Asta ar duce la subminarea poziției sale în rîndurile adunării de burghezi germani, și fără aceasta ce s-ar face ? Gottfried își dă seama că asta e o problemă de viață și de moarte, și de aceea se agită în maniera lui. Îndeosebi îl deranjează că acum se spune pretutindeni : „În privința lui, «Volk» și «Marx» au avut dreptate” ²¹¹. Unui cunoscut al tipografului Hirschfeld i-a spus : „Conducătorul invizibil care stă în spatele acestei povești este banda pucioasei” ²¹². Nu e strașnic că nouă, care nu mișcăm un deget, dușmanii noștri ne atribuie o atît de mistică „energie” ?

Al doilea document pe care ți-l trimit (și pe care te rog să mi-l restitui, întrucît trebuie să răspund pentru el) este scrisoarea de la Hatzfeldt. Neapărat o voi face corespondentul meu particular la Berlin, întrucît are incomparabil mai multă înțelegere politică (ca să nu mai vorbim de relațiile ei) decît „pasul care poartă în sine principiul sistematic al mersului său” (*Lassalle*, vol. II, p. 545 ¹). (Apropos. Tu și Lupus ați primit opusul lui L[assalle] ?) Ca să-ți poți explica două pasaje din scrisoarea ei trebuie să-ți comunic următoarele : În problema Blanqui am făcut să-i parvină o scrisoare din Bruxelles (de la Denonville). Se pune mai întii problema banilor pentru tipă-

¹) F. Lassalle „Sistemul drepturilor cîștigate”. — Nota red.

rirea unui pamflet al lui Denonville, care se referă la mirșavul proces al lui Blanqui (dezbaterile etc. și comentariile respective). Prin intermediul lui Denonville, Blanqui însuși ne-a mulțumit deosebit de călduros mie și partidului proletar german (in partibus) pentru simpatia pe care i-am manifestat-o²¹³. E foarte îmbucurător faptul că am reluat legătura directă cu partidul revoluționar hotărît din Franța.

Punctul al doilea : În scrisoarea către L[assalle] în care îl anunțam că, în ce privește ziarul, deocamdată nu e nimic de făcut, îi scriam, ca să mai îndulcesc pilula, că la iarnă, probabil, voi veni la Berlin¹⁾

Găsesc că aprecierea pe care o face Hatzfeldt despre democrația oficială berlineză este perfect justă. Cu poporul propriu-zis ea, firește, nu vine în contact și nu cunoaște, se înțelege, tonul care se folosește în cârciumi și care este, totuși, mai bun.

Multe mulțumiri pentru scrisoarea referitoare la America²⁾. În caz că intervîn lucruri importante (din punct de vedere militar), scrie-mi părerea ta în legătură cu ele. După imaginea pe care mi-am făcut-o despre generalul Scott — acum în vîrstă de 76 de ani — din timpul războiului mexican²¹⁴ (vezi Ripley³⁾), ne putem aștepta la cele mai mari boroboațe din partea lui dacă boul bătrîn nu se va afla sub controlul cuiva. În primul rînd — încetineală și lipsă de hotărîre. De altfel, din ceea ce se comunică în „*Tribune*”, văd că Nordul vorbește acum deschis despre războiul împotriva proprietarilor de sclavi și despre desființarea sclaviei.

Ieri, în legătură cu afacerea Schleswig-Holstein, lordul Montagu a prezentat în fața Camerei comunelor, după cum anunțase în prealabil, protocolul de la Londra al lui Palmerston din 1850 (referitor la succesiunea la tron în Danemarca) etc.²¹⁵ Bătrînul⁴⁾ a recurs la metoda lui obișnuită. Abia își începuse Montagu cuvîntarea, cînd, printr-o count out⁵⁾ dinainte pusă la cale, i s-a închis gura.

Simbătă trebuie să plătesc 2 l. st. pentru impozit și m-aș bucura dacă mi le-ai trimite. *La începutul lunii iulie voi mai primi ceva bani*. Că ceea ce ai adus tu s-a și terminat, nu trebuie să te mire, deoarece la datoriile din cauza cărora am fost nevoit să plec trebuie să adaugi aproape 4 luni fără nici un venit, și numai școala și doctorul înghit vreo 40 l. st.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 534. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 153—155. — *Nota red.*

³⁾ R. S. Ripley. „Războiul cu Mexicul”. — *Nota red.*

⁴⁾ Palmerston. — *Nota red.*

⁵⁾ — numărătoare (pentru a se verifica dacă deputații prezenți sînt în număr statutar pentru a lua o hotărîre). — *Nota trad.*

Ce este cu L. Simon, despre care pomeniște Hatzfeldt în încheierea scrisorii? Oare Simon a făcut parte din Landwehr²¹⁶? În orice caz, tu ai păcate mai grave decât Ludwig (care n-a pus nicio dată piciorul pe cîmpul de luptă etc.). Nu înțeleg cum vine asta. Salutări lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

105

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 iulie 1861

Dragă Frederic,

Și eu și întreaga familie ne-am bucurat foarte mult de vizita lui Lupus. Cu toată guta lui, bătrînul arăta foarte tînăr. Mi-a transmis scrisoarea ta și cele 2 l. st., pe care le-am dat imediat percepătorului. Așteptam pentru azi dimineață să-mi vină ceva din Germania, dar încă n-a sosit. Cum deocamdată sînt complet lipsit de venituri și totuși „in a continual course of consumption”¹⁾ (așa explică unii economiști „profitul”, pe care îl deduc nu din cheltuielile de producție, ci din cheltuielile de consum²¹⁷), orice ni se trimite de la Manchester este binevenit.

Scrie-mi, te rog, *imediat* ce părere ai despre acțiunile (militare) din Virginia? Gafele comise de ofițerii miliției — ale generalului de brigadă Peirce, cu mentalitatea de „croitor” din statul Massachusetts, — se vor repeta, desigur, destul de des de ambele părți²¹⁸. Washingtonul mai e în pericol? Crezi că poziția celor din sud la Manassas e ofensivă? Nu cumva băieții se gîndesc mai degrabă la o retragere? În Missouri cei din sud au suferit, se pare, o înfrîngere categorică, și acolo își face apariția acum înfricoșătorul „colonel Börnstein”. Dintr-o scrisoare particulară adresată lui Weber am aflat că în fruntea unui detașament din Cincinnati se află „colonelel Willich”. La lupte se pare că nu a luat încă parte.

¹⁾ — „intr-o stare de permanent consum”. — *Nota trad.*

Studiind mai îndeaproape problema americană, am ajuns la concluzia că conflictul dintre Sud și Nord — după ce în decurs de 50 de ani acesta din urmă s-a umilit făcînd o concesie după alta — a izbucnit în sfîrșit (abstracție făcînd de nerușinatele pretenții noi ale „chivalry”¹⁾) datorită greutății aruncate în balanță de extraordinara dezvoltare a statelor din nord-vest. Populația acestor state, amestecată din belșug cu elemente germane și engleze proaspete, și, în plus, alcătuită în mare măsură din selfworking farmers²⁾, nu putea fi, desigur, atît de ușor intimidată ca gentlemanii din Wallstreet și quakerii din Boston. După ultimul recensămint (1860), în perioada 1850—1860 ea a crescut cu 67% și în 1860 atîngea cifra de 7 870 869, în timp ce întreaga populație liberă din statele sclavagiste care s-au separat era, potrivit aceluiași recensămint, de aproximativ 5 000 000. Aceste state din nord-vest au dat atît masa principală a partidului de guvernămint, cît și pe președintele³⁾ din 1860. Această parte a teritoriilor din Nord a fost aceea care s-a și pronunțat de la bun început, și categoric, împotriva oricărei recunoașteri a independenței Confederației statelor sclavagiste din Sud. Se înțelege că ele nu pot ceda unor state străine cursul inferior și delta fluviului Mississippi. Și tot populația acestor state din nord-vest a fost aceea care în timpul afacerii Kansas²¹⁹ (cu care a și început, de fapt, actualul război) s-a încăierat cu lepădăturile de la graniță.

La o analiză mai temeinică a istoriei despărțirii statelor reiese că secesiunea, constituția (adoptată în Montgomery), congresul (ibid.) etc. n-au fost toate decît o uzurpare²²⁰. Nicăieri nu s-a dat poporului posibilitatea să voteze în masă. În legătură cu această „uzurpare” — se pune nu numai problema despărțirii de Nord, dar și cea a consolidării oligarhiei celor 300 000 de proprietari de sclavi din Sud împotriva a 5 000 000 de albi —, ziarele din sud au publicat la vremea lor articole foarte caracteristice.

Și acum să trec la politica înaltă — la Kinkel și la Uniunea națională din Londra²²¹. Îți mai amintești că simbăta trecută, acum o săptămînă, Heintzmann a amînat ședința (ceea ce s-a comunicat și în „Hermann”), pentru că Juch a fost trimis la Coburg to move a placitum patrum⁴⁾. În același timp, marele Heintzmann a convocat pentru marți o ședință extraordinară pentru comemorarea bătăliei de la Waterloo etc.

¹⁾ — „cavalerime” (proprietarii de plantații din statele sudice). — *Nota trad.*

²⁾ — fermieri care-și lucrează singuri pămîntul. — *Nota trad.*

³⁾ Lincoln. — *Nota red.*

⁴⁾ — pentru a aduce dispoziții de la un for superior. — *Nota trad.*

Dar șiretul Gottfried ¹⁾, împreună cu Zerffi, i-a convocat pentru simbătă, printr-o circulară secretă, pe toți oamenii lor (vezi ultimul număr din „Hermann”). Gottfried și oamenii lui, care aveau acum mină liberă, și-au ținut în realitate ședința pe ascuns de ceilalți. Gottfried (ca unul dintre vicepreședinții Uniunii naționale) a prezidat, iar Zerffi (ca membru al Comitetului aceleiași Uniuni naționale) a fost secretar. Se înțelege că la această ședință au fost adoptate hotărâri referitoare la cazul MacDonald ²²² etc. în spiritul vederilor lui Gottfried și Zerffi. Marțea următoare Heintzmann a propus să fie citite procesele-verbale ale ultimei ședințe, care a fost prezidată de el, și s-a prefăcut că nu știe că, între timp, Gottfried et Co. au ținut o ședință. De asemenea Gottfried și Zerffi, care participaseră la ședință, n-au propus ca respectivele procese-verbale să fie citite și n-au suflat un cuvânt de ședința aranjată de ei. În schimb, a doua zi, Gottfried i-a scris lui Juch cerindu-i să publice în „Hermann” procesul-verbal despre ședința lui, a lui Gottfried, pe care-l anexase la scrisoare. El a invocat chiar amenințator înțelegerea intervenită între el și Juch cu prilejul cedării ziarului „Hermann”. Totuși Juch a spus „quod non” ²⁾ (vezi ultimul număr din „Hermann”). Alaltăieri, la hotelul lui Seyd ³⁾ trebuia să fie pus în discuție scandalul de la ședința Uniunii naționale. Dar n-am primit încă nici un fel de vești în legătură cu asta.

Ți-am dat o mostră de „machiavelismul lui Gottofredi Magni ⁴⁾”. Din ultimul număr din „Hermann”, în anunțul referitor la ședința Uniunii naționale, vei vedea că Blind — în a cărui fantezie intrigile mărunte mișună ca puricii în blana unui ciine — l-a convins pe „Dralle” ⁵⁾ să facă propunerea de a i se exprima mulțumiri în calitate de salvator al Schleswig-Holstein-ului. Dar acest proiect a fost zădărnicit de Heintzmann, care n-a permis măcar ca propunerea lui Dralle să fie pusă la vot. Același summus ⁶⁾ Blind l-a întrebat printr-un intermediar pe Weber etc. dacă la mitingul organizat de Asociația comuniștilor germani și asociațiile franceze ²²³ în cinstea insurecției din iunie n-ar putea „participa ca orator”. Răspunsul a fost : dacă vrea să fie bătut — da.

Ad vocem lucrarea lui Lassalle ⁷⁾.

¹⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

²⁾ — „asta nu merge”. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 156. — *Nota red.*

⁴⁾ — Gottfried cel Mare. — *Nota trad.*

⁵⁾ Tralle (joc de cuvinte : Tralle — nume de familie ; „dralle” — „grăsan”). — *Nota trad.*

⁶⁾ — sublim. — *Nota trad.*

⁷⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor ciștigat”. — *Nota red.*

Lupus mi-a dat exemplarul lui cu condiția ca tu să-l trimiți vărului meu pe adresa : „A. Philips, Advokaat, Keizergracht by de Westermarkt. L. L. 267. Amsterdam”.

Desigur, va trebui să ștergi dedicația lui Lassalle către Lupus Vărul meu se interesează de jurisprudența teoretică.

Dacă vrei să guști ceva — atît din ceea ce e lipsit de gust, cît și din ceea ce e bun în cartea lui Lassalle, citește deocamdată prefața la volumul I și capitolul al XLI-lea din volumul al II-lea, cu începere de la p. 517.

Salut.

Al tău,
K. M

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtata
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

106

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 3 iulie 1861

Dragul meu Maur,

Întrebările tale cu privire la starea de lucruri din Virginia sînt mai ușor de pus decît de dat un răspuns la ele. Dacă Washingtonul mai e în primejdie ? Direct nu, altfel cei din Sud n-ar fi curățat o porțiune atît de mare de teren, dar nu se știe care e raportul dintre forțele beligerante. Dacă primul atac principal al nordicilor va fi respins cu hotărîre ? Nu se poate spune ce se va întîmpla, întrucît nu se știe unde vor fi din nou siliți să se oprească. Deocamdată, șansele ca Potomacul să fie și în acest caz un obstacol suficient sînt de trei la unu.

Poziția de la Manassas e condiționată de necesitatea pentru sudici de a menține legătura cu nord-vestul Virginiei prin linia ferată spre Paris și Strasburg. Dacă poziția de la Manassas va fi

pierdută, cea mai apropiată legătură pe calea ferată cu vestul Virginiei (de cealaltă parte a munților) va fi cea de la Richmond la Staunton prin Gordonsville, adică cu 80 de mile mai la sud ; în acest caz ei vor pierde posibilitatea de a-și vărsa la nevoie rapid rezervele — în primul rind cele plasate direct în spatele pozițiilor lor — de la vest la est etc., iar cele aflate în vestul Virginiei pot fi izolate sau împinse la o mare distanță. Aceasta este importanța strategică a poziției — dacă are vreo importanță și din punct de vedere tactic, nu pot să spun, întrucît încă nu se întrevide nimic precis. În general, luptele din vestul Virginiei se vor concentra la început în jurul nodurilor de cale ferată.

Povestea de la Big Bethel ¹⁾ nu are nici o importanță ; din punct de vedere tactic a fost cum nu se poate mai prostească, un atac de noapte executat cu voluntari, și încă în coloane izolate, nu putea avea alt rezultat decît o stare de confuzie, focuri pe care și le-au tras unii în alții și retragere în fugă.

În schimb, în Nord se comit, cred, două greșeli : 1) masa corpurilor de armată nou formate și pe deplin mobile nu sînt puse în mișcare, ci sînt lăsate să aștepte în liniște la 400—500 de mile depărtare de cîmpul de luptă, în timp ce pe Potomac aportul lor ar fi pur și simplu de neprețuit ; 2) bunul old ²⁾ Scott pare să facă din nou niște planuri colosale de împresurare, care nu vor duce decît la o colosală fărîmițare a forțelor ; în ce măsură va contribui aceasta la înfrîngere, nu se poate încă preciza, dat fiind haosul care domnește în tabăra sudicilor și faptul că eroii lor nu sînt încă cunoscuți.

Ce te face să spui că secesiunea n-a fost pusă la vot ? Toate ziarele de aici au anunțat că în fiecare stat voturile poporului au ratificat hotărîrile conventelor.

Comunică-mi cum au evoluat lucrurile în afacerea cu il capitano chi'l gran Sepolcro libero di Cristo, Goffredo il Magnanimo ³⁾.

Îți trimit alăturat bancnota de 5 lire, SL 62 585, Liverpool, 12 mai 1860.

Am să văd dacă nu voi mai putea să-ți trimit ceva spre sfîrșitul săptămîinii.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 158. — *Nota red.*

²⁾ — bătrîn. — *Nota trad.*

³⁾ — căpitanul Gottfried cel Mare, care a eliberat sublimul mormînt al lui Hristos. — *Nota trad.*

Cum s-a desfășurat vizita lui Lupus la Ambasada prusiană ?
 Multe salutări doamnelor.

Al tău,
 F. E.

Publicat pentru prima oară
 în : „Der Briefwechsel zwischen
 F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
 Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
 Tradus din limba germană

107

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 5 iulie 1861

Dragă Engels,

Am primit scrisoarea ta și cele 5 l. st. anexate, și îți mulțumesc.

De trei zile am o oftalmie scîrboasă, care mă jenează la scris și la citit. Dar cred că în câteva zile o să-mi treacă.

Lupus a întâmpinat mari dificultăți cu Alberts. (Acesta, în treacănt fie zis, este factotumul lui Bernstorff. În plus, e principalul agent de poliție și principalul furnizor de tirfe pentru turiștii nobili prusieni.) Datorită tenacității care-i e proprie, Lupus a reușit să-l facă pe Alberts să-i mîzgălească pe pașaportul pentru Elveția o poveste lungă, cum că Lupus ar fi fost exilat și că acum, profitînd de amnistie etc., pleacă la Wiesbaden în cutare și cutare scop. La început i s-a spus că și-a pierdut cetățenia prusiană întrucît a stat 10 ani în străinătate, se pare că asta e parola generală. Prin urmare el trebuie să obțină cetățenia engleză și să călătorească cu pașaport englez.

Apropo. Cu puțin înainte de a se retrage, Zedlitz i-a spus lui Lassalle că eu aș avea vederi republicane, sau cel puțin antiregaliste, și că principiul lor este — odată pentru totdeauna — să nu se admită ca persoanele cu asemenea concepții să-și recapete cetățenia. Ei n-au vrut ca prin cazul meu să creeze precedente²²⁴. Winter, succesorul lui Zedlitz, i-a spus lui Lassalle că el nu poate revoca hotărîrile predecesorului său. În sfîrșit, Schwerin, pe care Lassalle de asemenea l-a sîciit, i-a spus, ca să scape de el, că va deferi cazul unui magistrat berlinez, ceea ce însă *nu* va face. Cînd

s-a discutat în Cameră problema emigranților, Vincke et Co. au aplaudat zgomotos declarația lui Schwerin potrivit căreia guvernul își va rezerva întotdeauna dreptul ca, în cazuri speciale, să hotărască după cum crede de cuviință.

În ceea ce privește povestea cu secesiunea, ziarele engleze au prezentat-o într-o lumină cu totul falsă. Cu excepția Carolinei de Sud, a întâmpinat pretutindeni cea mai îndârjită rezistență.

În primul rînd : statele sclavagiste de la graniță. În iarna anului 1861 a avut loc un convent al statelor de la graniță, la care au fost invitate Virginia, Kentucky, Arkansas, Maryland, Delaware, Tennessee și Carolina de Nord. În acest scop aceste state au ținut, la rîndul lor, convente pentru a trimite delegați la conventul general.

Delaware a refuzat chiar și să convoace un convent în acest scop.

Tennessee la fel. Adunarea lui legislativă, formată din democrați, a retras printr-un *coup de main*¹⁾ statul din Uniune. E drept că ulterior s-a procedat la votare, pentru a ratifica acest invalid act²⁾. Votarea s-a desfășurat într-un reign of terrorism³⁾. Mai mult de o treime din cetățeni n-au participat la vot. Din rest, o treime s-au pronunțat împotriva secesiunii, printre care toți cei din estul Tennessee-ului, care în momentul de față se înarmează în vederea luptei împotriva secesiunii.

Kentucky. 100 000 au votat pentru Uniune și numai cîteva mii pentru secesiune.

Maryland s-a declarat pentru Uniune, alegînd, ca și acum, șase adepți ai Uniunii ca membri ai congresului²²⁵.

Carolina de Nord și chiar *Arkansas* au ales delegați ai Uniunii, iar prima chiar cu o majoritate însemnată. Ulterior aici s-a instalat teroarea.

Virginia. Poporul a ales un convent unional (conform majorității voturilor). O parte din acești indivizi s-au lăsat cumpărați. Cînd febra a atins în sud punctul culminant — căderea lui Sumter —, o ordinance of secession passed *secretly* by 88 to 55⁴⁾. Toate celelalte măsuri — în timp ce amintita hotărîre mai era ținută în secret — privind ocuparea federal navy yard at Norfolk

¹⁾ — *Iovitură prin surpriză.* — *Nota trad.*

²⁾ — act nelegal. — *Nota trad.*

³⁾ — regim de teroare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — a fost adoptată în secret o hotărîre referitoare la secesiune cu 88 de voturi contra 55. — *Nota trad.*

KARL MARX
(Londra 1861)

și a federal armory at Harpers Ferry ¹⁾ au fost de asemenea adoptate în secret. Ele au fost însă divulgate autorităților federale înainte de a fi fost puse în aplicare. Tot în secret s-a încheiat și o alianță cu guvernul lui Davis Jeff[erson], și un număr mare de trupe ale Confederației au pătruns pe teritoriul statului. Sub protecția acestora (manieră tipic bonapartistă) au avut loc alegerile în problema secesiunii. Cu toate acestea, în ciuda terorismului sistematic, în favoarea Uniunii au fost 50 000 de voturi. După cum știi, în prezent Virginia de nord-vest s-a despărțit fățiș de secesioniști.

În al doilea rînd: statele de pe malurile Golfului Mexic. Alegeri populare propriu-zise au avut loc numai în cîteva state. În majoritatea statelor *conventele*, alese pentru a hotări în problema atitudinii statelor sudice față de alegerea lui Lincoln (mai tîrziu, prin delegații lor au format și Congresul de la Montgomery ²⁸⁾), au uzurpat nu numai dreptul de a hotări în problema secesiunii, dar și de a recunoaște Constituția, pe Jeff[erson] Davis etc. Cum s-a petrecut acest lucru vei vedea din fragmentele ce urmează, extrase din ziarele sud-americane.

În *Texas*, unde, după Carolina de Sud, se află cel mai puternic partid al proprietarilor de sclavi și cel mai puternic terorism, au fost totuși 11 000 de voturi pentru Uniune.

În *Alabama*, poporul nu a votat nici în problema secesiunii, nici a noii Constituții etc. Conventul ales aici passed ordinance of secession ²⁾ cu 61 de voturi contra 39. Dar aceste 39 de voturi date de northern counties ³⁾, populate aproape exclusiv de albi, reprezentau un număr mai mare de free men ⁴⁾ decît cele 61, căci, potrivit *United States Constitution* ⁵⁾, fiecare proprietar de sclavi votează simultan și pentru ³/₅ din sclavii săi.

Louisiana. La alegerile de delegați pentru convent Uniunea a întrunit mai multe voturi decît secesiunea. Dar delegații au trecut în tabăra adversă.

Vestul Carolinei, estul Tennessee-ului, nordul Alabamei și Georgia sînt regiuni muntoase și interesele lor diferă foarte mult de cele ale swamps ⁶⁾ din sud.

De faptul că întreaga manevră cu secesiunea a avut un caracter de „2 decembrie” ²⁷ (așa se explică de ce sudiștii au trebuit să

¹⁾ — șantierelor navale federale de la Norfolk și a arsenalului federal de la Harpers Ferry. — *Nota trad.*

²⁾ — a adoptat hotărîrea cu privire la secesiune. — *Nota trad.*

³⁾ — statele din Nord. — *Nota trad.*

⁴⁾ — oameni liberi. — *Nota trad.*

⁵⁾ — *Constituției Statelor Unite.* — *Nota trad.*

⁶⁾ — regiunilor mlăștinoase. — *Nota trad.*

provoace războiul, ca să poată menține mișcarea sub lozinca „The North against the South”¹⁾) îți vei da seama din extrasele din ziare pe care ți le dau mai jos. Lucrul acesta apare și mai evident în faptul că trădătorii din guvernul Buchanan, aflați în fruntea mișcării — ministrul de război Floyd, ministrul marinei Toucey, ministrul de finanțe Cobb, ministrul de interne Thompson —, au fost implicați împreună cu cei mai influenți senatori ai Sudului, în modul cel mai grav, în *delapidarea* care se cifra la multe milioane și cu a cărei anchetare Congresul (Camera reprezentanților) a însărcinat, în cursul lunii decembrie 1860, o comisie specială. O parte din acești indivizi erau amenințați, cel puțin, cu închisoarea. Așa se explică de ce au devenit ei cele mai docile unelte ale oligarhiei celor 300 000 de proprietari de sclavi. Este de la sine înțeles că această oligarhie, datorită unității, poziției și mijloacelor ei, are pentru moment posibilitatea să reprime orice opoziție. Ei văd într-o anumită parte a albilor săraci²²⁸ plebea care trebuie să le înlocuiască zuavii.

Georgia. „*The Griffin Union*” : „Este o curată bătaie de joc că aceiași oameni care au întocmit Constituția la Montgomery se înapoiază acum în Georgia pentru a o ratifica în numele conventului de stat”. „*The Macon Journal*” : „Conventele de stat... convocate în cu totul alt scop... afirmă că ei ar reprezenta poporul și, în virtutea acestei puteri arogate, au dreptul, fără a consulta poporul, de a numi delegați la un convent general. *Toate hotărârile Congresului Confederației lor sînt adoptate în ședințe secrete cu ușile închise, și tot ce se întîmplă acolo este ținut în secret față de popor*”. „*The Augusta Chronicle and Sentinel*” (cel mai mare ziar din Georgia) : „*Întreaga mișcare pentru secesiune și pentru formarea unui nou guvern, cel puțin în măsura în care se referă la Georgia*” (și Georgia este statul sclavagist cu populația cea mai densă), „se desfășoară cu *acordul numai aparent* al poporului și a fost impusă în condițiile celei mai mari tulburări și nesăbuițe *de către o majoritate fictivă*. În pofida tuturor mijloacelor de presiune etc. folosite, în alegerile de la 4 ianuarie s-a înregistrat o pierdere de aproape 3 000 de voturi și o majoritate absolută în persoana celor 79 de deputați aleși. Dar cînd s-a întrunit conventul, prin lingușeli, insistențe, *corupție* și înșelăciune de tot felul s-a obținut o majoritate de 31” (impotriva Uniunii). „...*Conventul Georgiei și*

¹⁾ — Nordul contra Sudului. — Nota trad.

Congresul Confederației și-au desfășurat lucrările — nimeni nu poate contesta acest lucru — fără mandat din partea poporului”.

Alabama. „*The Mobile Advertiser*” : „Conventul a adoptat Constituția permanentă în numele statului Alabama... Faptul important că delegații n-au fost în nici un caz aleși în acest scop e neîndoielnic”. „*The North Alabamian*” : „Conventul s-a grăbit să uzurpe prerogativele poporului și să ratifice Constituția... Demn de remarcat este faptul că forța esențială, fizică a țării, oamenii cu palmele bătătorite, care trebuie să ducă pe umerii lor tot greul luptei atunci când țara îi cheamă, au fost de la bun început împotriva secesiunii”.

Mississippi. Reclamații similare împotriva uzurpării în „*Jackson Mississippian*” și „*Vicksburg Whig*”.

Louisiana. „*New Orleans True Delta*” : „Aici secesiunea a fost posibilă numai pentru că rezultatele alegerilor au fost ținute secrete... cîrmuirea s-a transformat în *despotism*”. În *State Convention* a Louisianei (New Orleans) din 22 martie 1861, bătrînul *Roselius* (unul dintre politicienii de frunte ai Statelor Unite) a spus : „Prin documentul de la Montgomery ¹⁾ s-a instituit nu un guvern popular, ci o *oligarhie odioasă și neîngrădită*. Poporului nu i s-a îngăduit să ia parte la această acțiune”.

La *Louisville*, statul Kentucky, senatorul *Guthrie* (adept al sclavagismului, ministru de finanțe în timpul lui Pierce) afirma la 16 martie 1861 : întreaga mișcare este „un complot” și „o uzurpare”. Printre altele a spus : „În Alabama majoritatea voturilor au fost împotriva ieșirii din Uniune, dar o mică majoritate a delegaților au fost pentru secesiune ; ei au despărțit Alabama și au interzis poporului să-și spună cuvîntul în această problemă. Și în Louisiana s-a votat împotriva secesiunii, dar delegații au ascuns acest lucru” etc. ²⁾

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Constituția adoptată la Montgomery. — *Nota red.*

²⁾ În original, începînd de la cuvintele : „*The griffin Union*”, în limba engleză. — *Nota red.*

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 12 iulie 1861

Dragă Engels,

Ultima scrisoare împreună cu o anexă, sau, mai exact, anexa fără scrisoare, am primit-o și îți mulțumesc foarte mult.

Marea tragicomedie cu Gottfried Kinkel a avut un deznodământ demn de ea, iar poor ¹⁾ Gottfried a fost făcut praf.

Pe scurt, acest măreț eveniment s-a petrecut astfel: La 15 iunie, după cum te-am mai informat ²⁾, Gottfried et Co. au convocat din proprie inițiativă o adunare specială, la care au adoptat o serie de hotărâri avantajoase pentru ei. La 18 iunie a avut loc o adunare extraordinară prezidată de Heintzmann, la care marea problemă în litigiu nu a figurat pe ordinea de zi, întrucît se mai aștepta scrisoarea de răspuns din Coburg.

În sfîrșit, la 6 iulie a avut loc ședința hotărîtoare, deoarece *having meanwhile arrived* ³⁾ răspunsul de la oracolul din Coburg. Erau de față toate forțele de luptă ale celor două partide, inclusiv cei 35 de membri ai „Uniunii bărbaților germani” ²²⁹ cumpărați de Gottfried cu bani peșin. Dar încă în ajunul ședinței a început o agitație serioasă. Așa, de pildă, „Uniunea bărbaților germani” a fost convocată de Heintzmann et Cons. și informată asupra mașinațiilor lui Gottfried. Președintele acestei uniuni, un shipagent ⁴⁾, pe nume Schmidt (din Hanover), a trecut, firește, de partea „patrioților”.

Heintzmann — *by the by* ⁵⁾ — urmărește, bineînțeles, un scop dublu: pe de o parte, de a face o plăcută impresie guvernului prusian, pe de alta, de a încerca să-i smulgă hac via ⁶⁾ sus-numitului guvern un important post de răspundere în cadrul viitoarei expoziții industriale ²³⁰. După cum am aflat, acest individ a adoptat în postul său de președinte manierele grosolane specifice procuroru-

¹⁾ — sârmanul. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 160. — *Nota red.*

³⁾ — între timp sosise. — *Nota trad.*

⁴⁾ — agent al unei companii de navigație. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în treacăt fie zis. — *Nota trad.*

⁶⁾ — pe această cale. — *Nota trad.*

lui regalo-prusian din Elberfeld. E drept însă că, față de melodramaticul Gottfried, asta e maniera potrivită.

Așadar, după deschiderea ședinței (din 6 iulie), Heintzmann a dat citire proceselor-verbale ale ședințelor ținute la 8 și 18 iunie. Nici Kinkel, nici Zerffi n-au îndrăznit nici măcar să propună să se dea citire și procesului-verbal al ședinței lor din 15 iunie, recunoscînd în felul acesta caracterul ilegal al adunării convocate de ei în secret. Apoi Heintzmann a dat citire scrisorii primite din Coburg. Oracolul de acolo scria : excluderea din uniune o poate face numai senatul din Coburg, însă excluderea din comitet (și despre aceasta e vorba în cazul lui Zerffi) intră în competența organizațiilor locale, adică trebuie să se hotărască la Londra.

Dar întimplarea a făcut ca la 8 iulie să aibă în general loc noi alegeri în funcțiile Uniunii naționale de la Londra. De aceea a fost adoptată propunerea lui Schmidt de a se trece la problemele curente și de a lăsa ca problema în cauză să fie rezolvată de noile alegeri.

Gottfried a ținut un discurs foarte lung și era, în general, într-o stare melodramatică de extremă tulburare. Cele câteva fire de păr pe care le mai are îi stăteau tot timpul ridicate. Gottfried a fost pe rînd cînd amar, cînd amenințător, și a încercat chiar pe alocuri să pășească pe tărîmul, atît de străin lui, al ironiei. Tot timpul cît a vorbit în sală a fost o gălăgie nemaipomenită și se auzeau sîsiituri. Adeseori se auzea strigîndu-se : „Gottfried”, ceea ce îl deranjează întotdeauna foarte mult. Cel mai nostim a fost, se pare, că în timpul dezbaterilor, chiar după ce i se retrăsese cuvîntul, Gottfried sărea într-una și îi întrerupea pe vorbitori ; dar Heintzmann, cu brațul ridicat amenințător — printr-un singur gest —, îl silea să se așeze.

În alegeri Gottfried și toată banda sa au suferit un eșec total. La alegerile prezidențiale Heintzmann a obținut 133 de voturi, Gottfried 5. Prin urmare, chiar și indivizii cumpărați de el au votat, în cea mai mare parte, împotriva lui. De îndată ce s-a anunțat rezultatul alegerilor, Gottfried a luat în modul „cel mai demn” o poză reprezentînd sinteza dintre un „gladiator pe moarte” și un „Crist răstignit”. Asta merita el oare din partea „iubitei lui Germanii” ?

Între timp, pocitania de Blind, care în calitate de „republican” nu putea, firește, să fie membru al Uniunii naționale, a reușit prin servilism, uneltiri și intrigi de tot felul ca la ambele ședințe ale Uniunii naționale — din 15 iunie și 8 iulie — să i se ridice osanale ca unui viteaz luptător și patriot pentru cauza Schleswig-Holsteinului ce era.

Asta e tot despre acest război dintre șoareci și broaște ¹⁾. Ai observat, cred, că pînă și „Kladderadatsch” a publicat cîteva glume pe seama nobilului poet ²⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

109

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 20 iulie 1861

Dragă Engels,

Nu cred că te-ai putea adresa Ambasadei prusiene din Londra pentru un „certificat de bună purtare” fără ca, în felul acesta, să le dai indivizilor în mină un document foarte compromițător pentru tine.

Nici după legile prusiene, nici după dreptul internațional, Ambasada prusiană nu este un organ de supraveghere autorizat să elibereze certificate de bună purtare, indiferent dacă e vorba de străini sau de prusieni. Numai atunci cînd eliberează *pașapoarte*, ea este datoare să se convingă că solicitantul nu este un infractor condamnat printr-o sentință judecătorească sau calificat ca atare de rumor publicus ³⁾. În rest, supposed to know nothing despre private individuals ⁴⁾. Tot ceea ce știe a aflat per abusum ca Moucharderieinstitution ⁵⁾. Un certificat de bună purtare eliberat de ea nu este, prin urmare, altceva decît un certificat de bună purtare eliberat în mod ilegal (și de aceea *nevalabil din punct de vedere oficial*) de poliția politică secretă sub auspiciile secretarului ambasadei, Alberts. Tu însă nu poți să recunoști o asemenea auto-

¹⁾ Aluzie la poemul antic grecesc „Războiul dintre broaște și șoareci” („Batrachomyomachia”) — parodie după epopeea lui Homer. — *Nota red.*

²⁾ Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ — opinia publică. — *Nota trad.*

⁴⁾ — se presupune că nu știe nimic despre persoanele particulare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — prin abuz ca instituție de spionaj. — *Nota trad.*

ritate, iar șeful poliției din Barmen s-ar vedea pus în mare încurcătură dacă l-ai ruga să-ți arate paragraful din codul de legi prusian potrivit căruia Ambasada prusiană din Londra posedă asemenea atribute.

Alta e situația cu consulul prusian din Manchester. Consulii sînt reprezentanți comerciali, nu politici, ai statului lor. De aceea supposed ¹⁾ că ei trebuie să-i cunoască pe comercianții din orașul lor și, mai ales, pe comercianții conaționali. Prin urmare, ei pot să elibereze un certificat că XX este stabilit de 10 ani în Manchester și e cunoscut ca un comerciant respectabil. Un alt fel de certificat guvernul prusian nu are cituși de puțin dreptul să ceară, și oficial se va feri să pretindă așa ceva. Față de tine însă poate avea asemenea pretenții, întrucît tu, prin cererea de renaturalizare, te afli în aceeași categorie cu foreigners ²⁾ cărora li se pot cere asemenea certificate atunci cînd sînt naturalizați în Prusia.

Guvernul prusian nu are dreptul să ceară un certificat despre *atitudinea ta politică*, așa cum n-are dreptul să-ți ceară nici ție să-ți expui *credo-ul politic*.

Din Viena n-am mai primit nici o veste, și nici de la Dana, deși acesta îmi trimite „*Tribune*” în fiecare săptămînă.

Brockhaus nu va lua o hotărîre definitivă decît după ce-i vom trimite manuscrisul ³⁾. Această condiție nu mă bucură de loc, deoarece el va trimite manuscrisul măgarilor săi de consilieri literari ca să-și spună părerea. De altfel n-am atîta spor cît aș dori, din cauza multor necazuri casnice.

Ai citit ceva din cartea lui Lassalle ⁴⁾? Vărului meu ⁵⁾ i-ai trimis-o? Asta e foarte important pentru mine, deoarece am multă nevoie de bons offices ⁶⁾ ale acestui tînăr.

Lassalle și contesa ⁷⁾ sînt într-o stațiune în apropiere de Frankfurt pe Main.

A fost pe la mine un emisar polonez care mi-a adus din partea lui Schily un pachet întreg de scrisori, pe care nu le-am citit încă, de la J. Ph. Becker. N-a mai revenit însă, întrucît faptul că i-am spus adevărul brutal despre perspectivele sumbre pe care le are o conspirație în Prusia în momentul de față nu i-a fost pe plac.

¹⁾ — se presupune. — *Nota trad.*

²⁾ — străinii. — *Nota trad.*

³⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor cîștigate”. — *Nota red.*

⁴⁾ August Philips. — *Nota red.*

⁵⁾ — serviciile. — *Nota trad.*

⁶⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

Îți voi trimite scrisorile lui Becker de îndată ce le voi fi citit ; la fel și scrisoarea lui L[assalle] către mine, după ce-i voi răspunde ¹⁾.

Nu se mai aude nimic de Lupus ?

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

110

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 3 august 1861

Dragă Frederick,

Îți confirm în mare grabă, cu mulțumiri, primirea celor 5 l. st.

Ieri mi s-a trimis o fițuică ordinară intitulată „Thusnelda“ — scoasă de Kinkel și Zerffi împotriva lui Heintzmann et Cons. Rar mi-a fost dat să citesc ceva mai cretin și mai pueril.

Onorabilul Heinrich Bürgers a ținut la Gürzenich ²⁾ un discurs în spiritul Uniunii naționale și întreg auditoriul a căzut în delir când a rostit numele nobilului bărbat din Gotha ³⁾.

Frumosul Wilhelm ⁴⁾ e, pare-se, nebun de-a binelea. Imbecilul studiază foliante întregi în legătură cu încoronarea lui Frederic I.

Păstrează fițuica „Thusnelda“, pe care ți-o trimit.

Îți anexează, de asemenea, materialul referitor la counting out of the House on the occasion of the Danish Question ⁵⁾.

Salut.

Al tău,

K. M

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 538—540. — *Nota red.*

²⁾ — Sală de festivități în Köln. — *Nota trad.*

³⁾ Ernest al II-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

⁵⁾ — închiderea ședinței parlamentului convocată în legătură cu examinarea problemei daneze. — *Nota trad.* (Vezi volumul de față, p. 157. — *Nota red.*

111

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 28 septembrie 1861

Dear Frederick,

De cînd m-am întors, mezina noastră¹⁾ e bolnavă de icter. De mai multă vreme nu se simțea tocmai bine. De ieri ochii nu-i mai sînt galbeni și au apărut toate simptomele de însănătoșire.

Săptămîna aceasta și cea trecută²⁾ am trimis cîte un articol³⁾ la „*Tribune*”. În vreo două săptămîni se va lămuri dacă lucrurile pot merge și mai departe așa (deocamdată trimit cîte un articol pe săptămîină).

După cum reiese din *corespondența* publicată ieri de „*Times*”, „*Presse din Viena*” a început, în sfîrșit, să-l atace pe Schmerling; așadar, acum va fi, eventual, cu puțință să stabilim legături cu acest ziar.

„*Stimmen der Zeit*” al lui Kolatschek, în numărul care va sosi la Londra luna viitoare (chiar Kolatschek i-a comunicat acest lucru lui Borkheim), publică un supliment special consacrat „Domnului Vogt”⁴⁾.

Multe mulțumiri pentru „*Manchester Guardian*” (în momentul de față îmi este foarte necesar) și pentru publicația *British Association*²³².

La începutul acestei săptămîni a sosit aici — în uniformă de ofițer în armata lui Garibaldi, cu o scrisoare de recomandatie din partea lui Schily — un tînăr ofițer pe nume E. Oswald. A fost locotenent prusian, apoi s-a înrolat voluntar la Garibaldi, iar Medici l-a avansat la gradul de locotenent. După dizolvarea armatei lui G[aribaldi] a plecat la Paris, unde, pentru a-și cîștiga existența, s-a angajat muncitor într-o fabrică. Acum se află aici și intenționează să plece în America pentru a lua parte la lupta de acolo.

¹⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

²⁾ În original greșit : „penultima”. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Problema americană în Anglia” și „Comerțul britanic cu bumbac” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 315—324 și 325—328. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 176. — *Nota red.*

N-are însă bani de drum. De aici pleacă în fiecare săptămână spre New York o cursă care nu costă decît 6 l. st. Borkheim și cîțiva cunoscuți s-au arătat dispuși să dea pentru el 5 l. st. Așadar, ar trebui să se facă rost și la Manchester, prin contribuția cîtorva filistini liberali (Borchardt etc.), de o mică sumă destinată în parte la acoperirea cheltuielilor de drum. În cele 6 l. st. nu este inclusă însă și hrana. Borkheim i s-a adresat d'abord ¹⁾ lui Kinkel, cu scopul de a obține din fondul revoluționar ²³³ banii de drum pentru Oswald. Gottfried însă a spus : quod non ²⁾. (Pe cînd se afla la Zürich, Borkheim a reușit să-i facă rost pe această cale lui Anneke de banii necesari pentru a pleca în America.) Nici Ambasada americană nu dă un gros. Oswald îmi face impresia unui om excelent și extrem de modest. Dacă ajunge la New York, scrisoarea de recomandatie pe care i-am dat-o pentru Dana îi va fi de mare folos. Dar lucrurile trebuie grăbite, căci șederea lui la Londra implică faux frais de production ³⁾).

Oswald afirmă că nici ca militar Türr nu face doi bani. Nu e decît un intrigant. G[aribaldi] l-a ținut numai fiindcă îi fusese recomandat de un prieten al său, un italian pe care Türr îl cunoscuse cîndva, dar, mai ales, fiindcă avea rolul de „reprezentant al Ungariei“. Ori de cîte ori l-a însărcinat cu vreo operație militară de sine stătătoare, a rămas nemulțumit de el. De asemenea și rolul lui Rüstow pare să fi fost foarte neînsemnat sau chiar mai puțin decît atît. Funcția lui oficială era de „istoriograf“ al războiului. Despre Garibaldi, O[swald] spune că are stofă de conducător de guerillă, dar că n-ar face față în fruntea unei armate mai mari și pe un cîmp de operații mai mare. Consilierii săi strategici sînt Cosenz și Medici.

Cînd pleci în Germania ? ²³⁴

Salutări cordiale din partea întregii familii. Salutări lui Lupus, Gumpert etc.

Al tău,
K. M.

Am văzut numărul de probă al ziarului lui Meyen, „Berliner Reform“. Curată, sau mai degrabă murdară, porcărie.

¹⁾ — mai întii. — *Nota trad.*

²⁾ — nu. — *Nota trad.*

³⁾ — cheltuieli neproductive de producție. — *Nota trad.*

Apropo. Am primit chiar acum o scrisoare de la nepoata mea ¹⁾, care-mi dă de știre că la Amsterdam August Philips încă nu a primit cartea lui Lassalle ²⁾. Fii bun și interesează-te dacă au expediat-o de la birou.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

112

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 30 octombrie 1861

Dragă Engels,

În sfârșit situația mea s-a limpezit în așa măsură, încît cel puțin simt din nou pămîntul sub picioare și nu mai plutesc pur și simplu în aer. Îți amintești că la scurtă vreme după ce m-am întors din Manchester ^{2⁵}, de îndată ce am găsit un moment prielnic, am început să scriu din nou o dată pe săptămînă pentru „*Tribune*“. Cu articolul din săptămîna trecută, le-am trimis 6 articole ^{2⁶}. Cu *ultima* poștă am primit și primele două articole tipărite ³⁾. Primul (trei coloane mari, conținînd aprecierile englezilor despre Statele Unite) în prominent place ⁴⁾ și referred to ⁵⁾ pe prima pagină a ziarului. Deci problema aceasta s-a aranjat și astfel am asigurate 2 l. st. pe săptămînă.

În al doilea rînd, după cum știi, de asemenea, încă de pe cînd mă aflam la Manchester am scris la „*Presse*“ din Viena pentru a

¹ Verișoara lui Marx, Antoinette Philips. — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor ciștigate“. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Problema americană în Anglia“ și „Comerțul britanic cu bumbac“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 315—324 și 325—328. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — la loc de frunte. — *Nota trad.*

⁵⁾ — recomandat. — *Nota trad.*

cere „informații”²³⁷. Cu vreo 3 săptămîni în urmă am primit un răspuns absolut satisfăcător sub raport *politic*. (Între timp ziarul și-a modificat poziția față de Schmerling.) Totodată, Friedländer mi-a solicitat două articole de probă (de dragul editorului său Zang)¹⁾. Le-am trimis, și ieri dimineață am primit răspuns: 1) articolele au apărut cu reclama respectivă pe prima pagină a ziarului, 2) din noiembrie sînt angajat ca colaborator permanent cu 1 l. st. de articol și 10 șilingi de corespondență.

În ceea ce privește „Tribune”, trebuie numai să găsesc o cale pentru virarea polițelor, căci pe viitor nu cred c-o voi putea face prin intermediul lui Freiligrath.

Așa că acest dublu angajament îmi asigură perspectiva de a pune capăt vieții hărțuite pe care a dus-o familia mea în ultimul an; și, de asemenea, de a termina și cartea²³⁸. Deși, datorită ție, la începutul lunii septembrie le-am astupat gura ticăloșilor celor mai insistenți, hăituiala a continuat totuși să fie destul de greu de suportat și, în cursul lunii octombrie, a mers din nou crescendo. O dată cu această scrisoare îi scriu și bătrînei mele²⁾, ca să văd dacă nu se poate scoate ceva de la ea. Încerc de asemenea să fac rost de ceva bani de la vreo loan society³⁾. Cel mai important pentru mine acum este, desigur, să-mi pun ordine în afaceri, pînă cînd la New York și la Viena se vor aduna sume suficiente pentru a putea emite polițe, întrucît lucrul de care am nevoie în primul rînd este liniștea, pentru a putea lucra în tot acest interval. Între timp, noi am amanetat tot ce se putea scoate din casă, dar mai rău decît toate este că soția mea este grav bolnavă. A suportat cu curaj toate greutățile de pînă acum, dar lipsa totală de perspective a doborît-o. Totuși veștile îmbucurătoare sosite între timp din Viena și New York au avut un efect bun asupra ei.

Cît despre „*Stimmen der Zeit*” al lui Kolatschek, Borkheim s-a înșelat într-un mod ciudat și m-a înșelat și pe mine. Numărul 39 a publicat într-adevăr un articol care se întinde pe o coală întreagă intitulat „K. Vogt și K. Marx”, dar care este scris „de cel mai ticălos dintre toți ticăloșii”, de studiosus *Abt*, cunoștința noastră de tristă amintire din Geneva. După ce pe primele două pagini s-a declarat de

¹⁾ K. Marx. „Războiul civil din America de Nord” și „Războiul civil din Statele Unite” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 340—351 și 352—361. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Henriette Marx. — *Nota red.*

³⁾ — societate de împrumut. — *Nota trad.*

acord cu conținutul propriu-zis al lucrării mele ¹⁾, pe următoarele 14 se dezlănțuie în modul cel mai violent și mai ordinar împotriva mea și mai ales a lui Schily și Imandt din cauza „Bürstenheimerlor” ²⁾. În încheiere declară că dacă nu retractez totul, mă va atinge în „singurul punct vulnerabil pe care-l am și pe care el îl știe” și mă va compromite atât de grav, încît „mă voi căi”. Firește, nu-i dau nici o atenție acestui nemernic. D-l Kolatschek însă se pare că din cauza unor istorii strict personale se afla în miinile acestui Abt, întrucît avea, după cum spune chiar Abt, încă din ianuarie mizgăleala acestuia și pînă în septembrie a tot refuzat s-o tipărească.

Salut.

Al tău,
K. M.

Nu uita să-mi scrii cît mai detaliat despre status quo din Manchester.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

113

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 noiembrie 1861

Dragă Frederick,

Te rog să mă scuzi că nu ți-am confirmat mai de mult primirea celor 5 l. st., ditto a vinului. Îți mulțumesc foarte mult pentru amindouă. Zilele acestea am fost foarte ocupat și, în plus, am avut mari *bothers* ²⁾ casnice.

În „*Tribune*” a apărut din nou la loc de frunte un anunț care recomandă unul din articolele ³⁾ mele ca „most interesting” ⁴⁾. Ciu-

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ — griji. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Ziarul londonez «Times» și lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 329—334. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — extrem de interesant. — *Nota trad.*

dată maniera acestor yankei de a da testimonia ¹⁾ propriilor lor corespondenți.

Ieri am primit răspunsul de la bătrîna mea. Numai „amabilități”, but no cash ²⁾. În rest, îmi comunică — ceea ce știam de mult — că are 75 de ani și se resimte de pe urma metehnelor bătrîneții.

Pînă acum, toate încercările mele de a face un împrumut aici s-au dovedit zadarnice. Giranții pe care îi puteam prezenta s-au dovedit, după cum mă așteptam de altfel, a nu fi destul de respectabili. În situații de acest fel, unii au avut mai mult noroc. De pildă, nemernicul de Beta a obținut de la o societate de împrumut 50 l. st. cu garanția domnului — Edgar Bauer !

Ceea ce fac rușii în Polonia nu e rău. Nu mai puțin drăguțe sînt gests și exploits ³⁾ ale frumosului Wilhelm ²⁴⁰.

Din ziarele germane, precum și din unele engleze ai văzut, probabil, cu cită tenacitate consecventă s-a strecurat cetățeanul și omul de stat Blind în rîndurile Mazzinilor germani.

Apropo. În lipsa ta am primit din Olanda știrea că vărul meu ⁴⁾ nu a primit cartea lui Lassalle ⁵⁾. Fii bun și interesează-te de soarta ei.

Scrie-mi cît mai curînd, deoarece am mare nevoie de scrisorile tale în această perioadă, care continuă să fie deosebit de critică pentru mine.

N-ai putea, cu vreo ocazie, să-mi scrii, pentru „Presse”, o relatare despre controversa în jurul invenției lui Armstrong ?

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în *Intregime*
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — certificate. — *Nota trad.*

²⁾ — dar nici un ban. — *Nota trad.*

³⁾ — acțiunile și faptele eroice. — *Nota trad.*

⁴⁾ August Philips. — *Nota red.*

⁵⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor cîștigate”. — *Nota red.*

114

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 18 noiembrie [1861]

Dragă Engels,
Iterum Crispinus ! ¹⁾

Prin urmare, lucrurile se prezintă acum în felul următor.

La 9 noiembrie am tras asupra lui „*Tribune*” o poliță de 16 l. st. pentru cele 8 articole trimise pînă la acea dată. Din aceste 16 l. st. am plătit cîte 3 l. st. în contul datoriei la măcelar, brutar, vînzător de ceai, de petrol, la lăptar și zarzavagiu. De 10 șilingi am cumpărat cărbuni, care miine se vor și termina. Cele 5 l. st. de la tine s-au dus mai mult pe achitarea unor împrumuturi mărunte. Așa că acum sînt lefter, ca să nu mai vorbesc de sumele pe care le datorez proprietarului, la școală, cizmarului și ca să-mi procur cele absolut necesare familiei pentru iarnă. Pentru „*Presse*” scriu aproape zilnic. Cu banii de la „*Presse*” și „*Tribune*” aș putea-o scoate la capăt. Dar cu deficitul care crește în permanență (deși nu atinge încă miliardul ²⁴¹) și avînd în vedere că un an întreg n-am cîștigat nimic, nu e cu putință.

În momentul de față o nouă nenorocire vine să pună vîrf la toate.

După cum știi, eu le-am avansat lui Petsch și Co. 25 l. st. pentru tipărirea „*Domnului Vogt*”, convenind ca banii aceștia să-mi fie restituiți din sale der copies ²⁾, înainte de efectuarea oricăror alte plăți. În afară de aceasta, ei îmi datorează mai multe lire sterline pentru lucrările „*În culise*” ³⁾, „*Procesul comuniștilor*”, „*18 brumar*” ⁴⁾ etc.

¹⁾ Ecce iterum Crispinus — iată-l iarăși pe Crispinus (așa începe satira a IV-a a lui Juvenal). În sens figurat, expresia înseamnă „iarăși același personaj” sau „iarăși același lucru”. — *Nota trad.*

²⁾ — vînzarea cărților. — *Nota trad.*

³⁾ G. Lommel. „*În culise*” (vezi volumul de față, p. 44). — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „*Dezvăluri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”, „*Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501 și 115—217. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Pe de altă parte, am luat de la ei ziare și reviste în valoare de 10 l. st. și 9 șilingi, pentru ca totuși să am ceva sigur la mână.

Și iată că acum Koller (unul dintre asociați) s-a certat cu Petsch, care în momentul de față a ieșit din afacere. Între ei doi va fi un proces în legătură cu *lichidarea firmei*.

Ticălosul de Koller, căruia i-am amintit de datorie, în locul ei mi-a trimis o citație în fața lui county-court¹⁾ pentru cele 10 l. st. și 9 șilingi. M-am dus la Zimmermann. Acesta mi-a spus că, întrucât acțiunea mea în fața unei superior court²⁾ m-ar costa vreo 30—60 l. st., ar fi mai bine dacă mi-aș formula pretențiile într-o contra-reclamație la aceeași county-court căreia i s-a adresat și Koller^{2a)}. El însă nu pledează la county-courts. Așadar, săptămîna asta (și cît mai repede posibil) va trebui să mă duc în acest scop la un solictor³⁾ englez, lucru pe care nu-l pot face fără cash⁴⁾.

Dacă n-aș fi avut pe cap aceste siciieli mărunte și dacă mi-aș mai vedea familia scăpată de mizeria asta apăsătoare, cum aș mai fi jubilat în legătură cu prăbușirea sistemului fiscal decembrist, pe care am prezis-o de atîta timp și de atîtea ori în „Tribune”!

Wilhelm cel frumos sau frumosul Wilhelm le-a spus-o răspicat silezienilor: „Dacă îi alegeți pe democrați, vă distrugem”. „Împotriva democraților numai soldații pot ajuta”²⁴³.

Salut.

Al tău,
K. M

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

115

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 20 noiembrie [1861]

Dragă Engels,

Mă grăbesc să-ți confirm primirea celor 5 l. st. și a numerelor din „*Manchester Guardian*”, care au sosit alaltăieri.

¹⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

²⁾ — instanțe superioare. — *Nota trad.*

³⁾ — avocat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bani. — *Nota trad.*

Acum mă duc direct la un avocat. Soția mea este [...] ¹⁾ într-o stare foarte proastă și mă tem ca lucrurile să nu ia o întorsătură urită dacă struggle ²⁾ mai durează mult.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

116

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 27 noiembrie 1861

Dragul meu Maur,

Au înnebunit de-a binelea yankeii ăștia dacă au fost în stare să facă o chestie atât de idioată cu ambasadorii Confederației ²⁴⁴. Faptul că și aici, în Canalul Mîneicii, un vas de război aștepta un mailsteamer ³⁾ dovedește că de la Washington s-au primit instrucțiuni generale. Să iei cu forța prizonieri politici pe un vas străin, asta constituie cel mai evident casus belli ⁴⁾ care poate exista. Indivizii trebuie să-și fi pierdut într-adevăr mințile ca să se vîre cu tot dinadinsul într-un război cu Anglia. Dacă războiul izbucnește cu adevărat, poți trimite scrisorile la New York via Germania sau Havre, într-un plic adresat unei terțe persoane, dar bagă de seamă să nu dai apă la moară „dușmanilor reginei“.

Evadarea lui Bakunin m-a bucurat foarte mult. Sărmanul, cred că i-a fost afurisit de greu. Să faci în asemenea condiții o călătorie în jurul lumii ! ²⁴⁵

După cît se pare, domnului Bonaparte nu-i mai pică de nicăieri bani, iar inventivitatea lui Fould a secat și ea de tot. Sînt curios să văd cum vor evolua evenimentele acolo.

¹⁾ — cuvînt nedescifrat. — *Nota red.*

²⁾ — lupta. — *Nota trad.*

³⁾ — vas poștal. — *Nota trad.*

⁴⁾ — motiv de război. — *Nota trad.*

În Rusia și Polonia lucrurile merg bine, și în brava noastră Prusie, în cele din urmă, criza va izbucni dacă alegătorii nu se vor lăsa din nou intimidați²⁴⁶. Ah, punga, punga! Ea va mai ține în loc, desigur, bruma de „progres”. La Köln se vorbește chiar de candidatura bunului Heinrich Bürgers.

„Journalul”¹⁾ lui Varnhagen este, pare-se, foarte interesant. Totuși tipul ăsta a fost un netrebnic dezgustător de laș. În „Kreuz-Zeitung” a apărut un articol despre carte foarte interesant și, bineînțeles, plin de venin și de fiere.

La 1 decembrie îți mai trimit cinci²⁾.

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

117

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 2 decembrie 1861]

I/Z 07595, Newcastle on Tyne, 14 august 1860

Dragul meu Maur,

Mai sus e numărul bancnotei de 5 l. st. care abia astăzi va putea fi expediată, deoarece 1 decembrie a căzut într-o duminică. Nici de data asta nu trimit recomandat.

Am citit, în sfârșit, zilele astea cite ceva din Lassalle³⁾. Istoria cu acțiunea reversibilă este foarte plauzibilă, dar nu și suficient

¹⁾ Karl August Varnhagen von Ense. „Tagebücher”. — *Nota red.*

²⁾ — lire sterline. — *Nota red.*

³⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor câștigate”. — *Nota red.*

de întemeiată, după cum o dovedește, de pildă, legislația cu privire la divorț, despre care s-ar putea spune așa cum spun unii filistini din Berlin : „dacă aș fi știut că voi întimpina atâtea greutăți la divorț, nu m-aș fi căsătorit“. De altfel este vorba de superstiția îndărătnică a individului care tot mai crede în „ideea de drept“, de drept absolut. Obiecțiile sale împotriva filozofiei hegeliene a dreptului sînt în cea mai mare parte perfect justificate, dar cu noua lui filozofie a spiritului încă nu stă tocmai bine. Chiar și din punct de vedere pur filozofic ar fi trebuit să înțeleagă că absolut este numai procesul, nu și simplul rezultat de moment al acestuia, și atunci n-ar fi putut ajunge la altă idee a dreptului în afară de procesul istoric însuși. Stilul este nostim. „Desperarea care-și frînge mîinile a contradicțiilor“ etc. Apoi prefața. Leit Ephraim Înțeleptul. De altfel, nu cred că voi merge prea departe cu lectura cărții, în afară de cazul cînd voi considera că o pot folosi drept curs de drept roman ; atunci o voi citi pînă la capăt. Mi-e cu neputință să înțeleg ce plăcere poți găsi în a țiri o idee atît de simplă și, în fond, prea puțin importantă de-a lungul întregului Corpus juris²⁴⁷, aplicînd-o la fiecare paragraf în parte — ca și cum asta ar face-o să cîștige în consistență. Și mai năstrușnică însă este afirmația că această wild goose chase¹⁾, pornită împotriva „plenitudinii concretului“, ar constitui *dovada* celor afirmate de el și că, așadar, lucrarea lui este pe deplin desăvîrșită.

La Berlin lucrurile merg binișor. Palidul democratism „progressist“ al noii Camere²⁴⁸ va părea totuși prea roșu frumosului Wilhelm²⁾ și pînă în martie va avea loc o criză cronică moderată. Sînt curios să văd ce va ieși din toate astea. Dacă indivizii din Cameră nu sînt prea lași, îi vor veni pînă la urmă de hac frumosului, dar creaturile astea democate nu-mi inspiră de loc încredere.

Sper că soției tale îi merge mai bine. Transmite-i salutări din partea mea. La fel și fetelor.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — vinătoare de giște sălbatice. — *Nota trad.*

²⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

118

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 5 decembrie [1861]

Dragă Engels,

Nu ți-am răspuns pînă acum deoarece am avut o sumedenie de necazuri. Soția mea este foarte bolnavă. Îți scriu seara, căci ziua trebuie să fabric articole.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

119

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 9 decembrie 1861

Dragă Engels,

Din tăcerea mea pertinacious¹⁾ îți poți da seama cît de greu imi e în general să-ți scriu. După toate eforturile uriașe — chiar peste puterile tale — pe care le faci pentru mine, nu mai îndrăznesc, firește, să te plictisesc tot timpul cu vești à la Iov.

Cu banii primiți de la tine ultima oară am achitat, împrumutînd încă 1 l. st., datoriile la școală, ca să nu trebuie să plătesc dublu în ianuarie. Măcelarul și băcanul m-au silit să le semnez polițe, unul pentru 10 l. st., altul pentru 12 l. st., care expiră la 9 ianuarie. Deși nu prea vedeam cum le voi achita, nu puteam să las lucrurile să ajungă la judecată, căci mi-aș fi sculat toată casa în cap. Proprietarului îi datorez 15 l. st., iar din ianuarie vor fi 21 l. st. Ditto zarzavagiului, brutarului, vînzătorului de ziare, lăptarului și tuturor canaliilor pe care le-am potolit plătindu-le o parte din datorii cînd m-am întors de la Manchester²⁴⁹, în sfîrșit tallyman²⁾, căci venirea

¹⁾ — încăpățînată. — *Nota trad.*

²⁾ — negustor care vinde în rate. — *Nota trad.*

iernii ne-a obligat să ne procurăm unele obiecte de îmbrăcăminte absolut necesare, pe care a trebuit să le iau pe datorie

Incasările mele la sfârșitul lunii se vor ridica cel mult la 30 l. st., deoarece mizerabilii de la „Presse” nu au publicat o parte din articolele mele. Va trebui, firește, să mă obișnuiesc să lucrez numai în „limitele înțelepciunii germane”. (În treacăt fie zis, ei fac mare vîlvă, în ziarul lor, în jurul articolelor mele.)

Datoriile mele (inclusiv dobînda la casa de amanet) se ridică la 100 l. st. Este uluitor cum lipsa oricărui venit, precum și imposibilitatea de a achita o dată toate datoriile fac să reapară vechea mizerie, cu tot ajutorul primit.

I-am scris astăzi lui *Dronke*, fiindcă îmi mai datorează niște bani. I-am amintit-o însă foarte discret, fără să-l prezez; mi-am luat libertatea să-i spun că dacă ar putea să-mi dea un avans, tu ai fi de acord să garantezi restituirea sumei.

Dacă scap de porcăria asta, cu ceea ce primesc de la New York și Viena aș putea s-o mai duc.

Soția mea a avut niște stări de nervi foarte periculoase, și, timp de câteva zile, dr-ul Allen s-a temut pentru ea. El știe sau mai degrabă intuiește care este cauza; dar e prea delicat ca să facă vreo remarcă deplasată. Biata femeie este încă foarte bolnavă. Dar cu forța ei morală, nu mă îndoiesc că de îndată ce va interveni o schimbare favorabilă, se va reface.

Război cu America, așa cum am afirmat din primele zile în „Presse”¹⁾, nu va fi, iar în ce mă privește, nu regret decît că, în timpul acestei perioade de nebunie, n-am avut posibilitatea să exploatez prostia bursei dirijate de Reuter și „Times”.

Mă declar de acord cu strictures on²⁾ Itzig (care mi-a scris din Florența că „a avut o întîlnire foarte interesantă” cu Garibaldi etc.). Volumul al doilea³⁾ este mai interesant, fie și numai datorită citatelor latine. Toată lucrarea e pătrunsă de ideologism, iar metoda dialectică este greșit aplicată. Hegel n-a numit niciodată dialectică subsumarea unei mulțimi de „cases” under a general principle⁴⁾.

¹⁾ *K. Marx*. „Cazul «Trent»” (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 403—406. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — observațiile critice aduse lui. — *Nota trad.* (vezi volumul de față, p. 182—183. — *Nota red.*). — *Nota trad.*

³⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul drepturilor cîștigate”. — *Nota red.*

⁴⁾ — „cazuri” unui principiu general. — *Nota trad.*

Lucrarea mea progresează, dar lent ²⁵⁰. De altfel nici nu e cu putință, în condițiile date, să termini rapid asemenea lucrări teoretice. Între timp, ea va deveni mult mai populară, iar metoda mult mai puțin vizibilă decît în prima parte ¹⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

120

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 13 decembrie 1861

Dragă Frederick,
Multe mulțumiri pentru scrisoarea ta.

Drept compensație pentru realizările din trecut, Dronke mi-a trimis imediat 5 l. st., iar ieri a venit personal aici, în scopul unei întrevederi cu unul dintre directorii săi.

Vrea să încerce să sconteze polițele. I-am spus imediat că principala condiție este să nu le pună în circulație înainte de expirarea termenului.

Ciinele ăsta de Koller a recurs la alte manevre. Nu a introdus acțiunea la County Court ²⁾, ci la Sheriff Court ³⁾, și și-a ridicat pretențiile la 20 l. st., pretinzînd că și eu aș fi obligat să suport toate cheltuielile pricinuite de „Domnul Vogt”. Asta ca răspuns la contrareclamația mea.

Avocatul meu, Sidney Herbert, a considerat că, din considerente de formă, trebuie să introducă o *contrareclamație* la aceeași in-

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — judecătoria comitatului. — *Nota trad.*

³⁾ — judecătoria șerifului. — *Nota trad.*

stanță. Toate dificultățile se datoresc faptului că agreement¹⁾ dintre mine și Petsch nu s-a făcut *în scris*.

Soția mea se simte mai bine.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

121

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 19 decembrie 1861

Dragă Engels,

Știi cum s-au petrecut lucrurile cu D[ronke]²⁾? Eu i-am scris nu în legătură cu polița, ci cu banii. Cu acest prilej se cuvenea, firește, să-l informez de situația critică în care mă aflu și pe care el, ca oricare altul, trebuia s-o considere și a considerat-o normală, date fiind evenimentele din America. Aflind acestea, el a venit la mine și astfel am ajuns la o tranzacție la care nici măcar nu m-aș fi gândit dacă în scrisoarea ta n-ai fi declarat în mod expres că ai accepta polița dacă aș putea s-o scontez prin intermediul lui Fr[eiligrath] „sau al altcuiva”²⁵¹. Spun asta ca să înlătur orice suspiciune de indiscreție.

Cu F[reiligrath], așa cum am prevăzut, n-a ieșit *nimic*. El nu-l avea decît pe croitor, dar și pe ăsta l-a pierdut în timpul istoriei cu „*Tribune*”, cînd doi dintre funcționarii lui, recomandați de el, și-au luat haine în valoare de 70 l. st. și au șters-o fără să le plătească. Și apoi, relațiile mele cu F[reiligrath] so changend³⁾, încît a acceptat cu greu ca polițele mele asupra lui „*Tribune*” să fie scontate la Bischoffsheim. Dar, lăsînd la o parte *bunăvoința* lui, pur și simplu nu **poate**, cu atît mai mult cu cît falimentul latent al băncii sale court par les rues de Londres⁴⁾.

¹⁾ — înțelegerea. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 185. — *Nota red.*

³⁾ — s-au schimbat într-atît. — *Nota trad.*

⁴⁾ — este cunoscut în toată Londra. — *Nota trad.*

Concomitent cu această scrisoare către tine, l-am înștiințat pe Dronke că m-am lansat în tranzacția cu el pornind de la o neînțelegere și că, în consecință, îl rog să o considere non avenues¹⁾. Totodată i-am scris că dacă ar putea sconta polițele pe numele meu, without any intervention of other persons²⁾, n-aș avea nimic de obiectat. Trebuia să-i scriu acest lucru, întrucît nu văd nici o altă soluție și realmente mă aflu într-o situație disperată.

Adresa lui este : 49, Oldhall Street, Liverpool ; pe plic trebuie scris „personal”. După cum spunea Dronke (presupun însă că el se mai află la Newcastle și că n-a ajuns încă la Liverpool), avea de gînd să aranjeze lucrurile numai cu sprijinul bancherului său.

Din păcate, n-am putut face în așa fel încît soția mea să nu afle conținutul scrisorii tale, întrucît era vorba de tranzacții cu polițe. Iar știrile de felul acesta o aduc de fiecare dată într-o stare aproape de paroxism.

În ceea ce privește războiul cu America, s-ar putea ca Pam³⁾ să reușească să-l provoace, dar nu va fi ușor. El are nevoie de un pretext, și nu cred că Lincoln i-l va servi. O parte din guvern — Milner Gibson, Gladstone, plus ou moins⁴⁾ Lewis — nu pot fi befooled⁵⁾ ca John Russell.

Analizînd situația în sine, americanii, potrivit dreptului maritim englez în vigoare la ei, nu au comis nici o greșeală nici în ceea ce privește fondul, nici în ceea ce privește forma. As to the question of material right⁶⁾, chiar juriștii regali englezi au rezolvat-o în acest sens²⁵². De aceea, întrucît Pam voia un pretext, ei au invocat error in forma⁷⁾, technicality, a legal quibble⁸⁾. Dar și aceasta era greșit. Potrivit dreptului maritim englez, trebuie să deosebim două lucruri. Dacă a neutral ship belligerent goods and persons carries, sau contraband of war⁹⁾, indiferent dacă ea constă din bunuri sau persoane. În ultimul caz vasul cu cargo¹⁰⁾ și persoanele to be seized and brought into a port for adjudication¹¹⁾. În primul caz însă, dacă nu există nici o îndoială că mărfurile nu au trecut

1) — neavenită. — Nota trad.

2) — fără implicarea altor persoane. — Nota trad.

3) Palmerston. — Nota red.

4) — mai mult sau mai puțin. — Nota trad.

5) — prostiți. — Nota trad.

6) — Cit privește problema dreptului material. — Nota trad.

7) — greșeală de formă. — Nota trad.

8) — partea tehnică a problemei, un subterfugiu juridic. — Nota trad.

9) — un vas neutru transportă bunuri și persoane aparținînd unei țări belligerente, sau contrabandă de război. — Nota trad.

10) — încărcătura. — Nota trad.

11) — trebuie să fie capturat și remorcat pînă într-un port pentru a fi adjudicate. — Nota trad.

în posesia statului neutru (lucru absolut imposibil în ceea ce privește persoanele), mărfurile sau pasagerii aparținând țării beligerante sînt capturați on the high sea¹⁾, iar vasul etc. este lăsat să plece. Aceste norme juridice — abstracție făcînd de autorități — au fost tot timpul în vigoare în Anglia, după cum m-am convins răsfoind „Cobbett's Register”²⁾ care cuprinde întreaga istorie a conflictelor cu guvernele neutre începînd din 1793.

Pe de altă parte, intrucît juriștii regali englezi reduc problema la o error in forma, recunoscînd, prin urmare, *dreptul* yankeilor de a captura orice vas englez care transportă mărfuri sau persoane aparținînd țării beligerante și de a-l conduce într-un port pentru adjudecare, yankeii pot spune foarte simplu — și, după părerea mea, așa și fac — că se declară satisfăcuți cu această concesie, că pe viitor vor respecta toate *formalitățile* cerute în caz de confiscare etc. și că for the nonce³⁾ îi predau pe Mason și Slidell.

Dacă Pam vrea cu tot dinadinsul război, el îl poate, firește, provoca. Dar mie mi se pare că *nu acesta este scopul său*. Dacă americanii vor acționa așa cum presupun eu, Pam îi va dovedi din nou stupidului John Bull că el este „the truly English minister”⁴⁾ ²⁵³. Apoi acest individ își va putea permite orice. El va profita de ocazie pentru :

1) a impune yankeilor recunoașterea declarației de la Paris cu privire la drepturile țărilor neutre²⁵⁴ etc. ;

2) ca, sub acest pretext, să facă *ceea ce pînă acum n-a îndrăznit*, și anume să propună parlamentului englez și să-l determine să sancționeze renunțarea la old English maritime law⁵⁾, realizat de Clarendon din însărcinarea lui (a lui Pam), în spatele coroanei și fără știrea parlamentului.

Pam este bătrîn, iar rușii încă de pe vremea Ecaterinei a II-a se străduiesc să obțină recunoașterea declarației de la Paris. Ei mai au nevoie de două lucruri : *sancțiunea parlamentului englez și aderarea Statelor Unite*. Și una și alta vor fi obținute cu acest prilej. Tot acest spectacol războinic îmi apare doar ca o recuzită de teatru care e menită să-i înfățișeze obtuzului John Bull renunțarea definitivă la propriul său drept maritim în favoarea Rusiei, ca pe o victorie asupra yankeilor obținută grație curajului acestui „truly English minister”.

¹⁾ — în larg. — *Nota trad.*

²⁾ „Cobbett's Weekly Political Register”. — *Nota red.*

³⁾ — de data aceasta. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „adevăratul ministru englez”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — vechiul drept maritim englez. — *Nota trad.*

Pretextul secundar pentru această zarvă războinică a fost : abaterea atenției de la Polonia (deoarece pînă și indivizi de teapa lui Conningham din Brighton au cerut în mitinguri publice să se suspende plata în continuare a împrumutului olandezo-rus ²⁵⁵) și abaterea atenției de la Danemarca, unde în momentul de față Rusia se străduiește să-l înlătore pe Glücksburg, heir presumptive ¹⁾ pe care chiar ea l-a desemnat.

E posibil, firește, ca yankeii să nu cedeze, și în acest caz Pam se va vedea silit de pregătirile și de rodomontadele ²⁾ sale de pînă acum să înceapă războiul. Deocamdată aș putea paria 100 contra 1 că așa ceva nu se va întimpla.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

122

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 27 decembrie 1861

Dragă Engels,

În momentul în care lumea exterioară a început să mă asalteze cu „avertimente” le-am scris — întrucît nu voiam să te plictisesc mereu pe tine — mamei și rudelor mele, precum și lui Siebel. Tinărul acesta, după cum văd din scrisoarea lui, ți-a scris din nou. Consideră faptul ca neavenit.

Mi-e foarte neplăcut că, din cauza mea, ai fost nevoit să-i dai lui Dronke o chitanță pentru suma împrumutată. Inițial el promisese că va aranja chestiunea asta într-o formă mai puțin oneroasă și pe un termen mai îndelungat.

¹⁾ — moștenitorul prezumtiv. — *Nota trad.*

²⁾ — fanfaronadele. — *Nota trad.*

Încă nu știu cum voi reuși să ies din această criză. În orice caz, întrucît pur și simplu nu văd altă soluție, îi voi scrie proprietarului că acum nu-i pot plăti, că accept să-i semnez o poliță etc.

Și, în plus, mai e și procesul ăsta ¹⁾). Întrucît disputa se duce în jurul problemei de partnership ²⁾), avocatul meu este de părere să transfer acțiunea de la Sheriff's Court la un superior court ³⁾), altminteri voi fi condamnat la plata celor 20 l. st. Am primit o citație să mă prezint pe data de 3 ianuarie la Sheriff's Court. Greșeala a fost că nu am încheiat un contract scris cu A. Petsch. Avocatul meu Sidney presupune că la superior court aș avea mai multe șanse să câștig.

Mizerabilul „Presse” nu publică nici jumătate din articolele mele. Sînt niște măgari. E interesant cum mă vor plăti. Să scriu articole „la voia întîmplării” sau cum ?

Deocamdată îți doresc multă fericire cu ocazia Anului nou ! Dacă va fi cumva ca și cel vechi, atunci, din partea mea, poate să se ducă la dracu.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 179—180, 186. — *Nota red.*

²⁾ — coparticipare. — *Nota trad.*

³⁾ — tribunalul superior. — *Nota trad.*

1862

123

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 25 februarie 1862

Dragă Engels,

Tăcerea mea îndelungată nu se explică prin nu știu ce „frământări interioare”, ci se datorește mizerabilelor condiții exterioare cu care nu mai voiam să te plictisesc și să te amărăsc.

După cum știi, de Anul nou n-am putut achita decît o parte din datoriile care păreau că nu mai pot fi amîinate (ca, de pildă, proprietarul, căruia la sfîrșitul lunii viitoare îi voi datora chiria pe un an întreg). Cea mai mare parte din sumă s-a dus pe datoriile pentru care au fost emise polițe.

După cum era și de așteptat, avînd în vedere jalnica situație actuală din Germania, „*Presse*” din Viena nu este vaca de muls care părea a fi. Se consideră că primesc 1 l. st. de articol. Dar, întrucît acești indivizi nu publică din 4 articole decît poate unul, și adesea *nici unul*, mă aleg cu al naibii de puțin, în afară de pierdere de timp și de nervi, deoarece trebuie să scriu la voia întîmplării fără să știu dacă articolul respectiv va primi sau nu din partea onoratei redacții autorizația de a fi publicat.

În procesul cu Koller ¹⁾ a trebuit să cedez, mai ales că, atunci cînd cazul a fost transferat la un superior court ²⁾, avocatul mi-a cerut 30 l. st. avans, bani pe care, firește, nu aveam cum să-i procur. Trebuia să-i plătesc 5 l. st. avocatului și counsel ³⁾ chemat de acesta. Cu Koller am încheiat o înțelegere prin care m-am obligat să-i plătesc 18 l. st., cîte 2 l. st. pe lună; primele 2 l. st. le-am plătit în ultima zi din ianuarie, următoarele 2 l. st. urmează să le plătesc la sfîrșitul lunii februarie, deși încă nu știu nici eu de unde.

În ultimele două luni „*Presse*” a publicat atît de puține articole de-ale mele, încît creditul pe care-l am la ei e infim.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 179—180, 186, 191. — *Nota red.*

²⁾ — tribunal superior. — *Nota trad.*

³⁾ — juristului. — *Nota trad.*

Apoi, ceea ce face ca situația să fie și mai neplăcută este faptul că de aproape două luni Jennychen se află sub îngrijire medicală. Copilul a slăbit serios. Este acum destul de mare pentru a-și da seama de toate greutatețile și umilințele existenței noastre și aceasta este, după părerea mea, principala cauză a bolii ei. (Apropo. Allen i-a prescris ieri *vin* și așa fi foarte bucuros dacă ai trimite câteva sticle.) De pildă, fără știrea noastră, ea a fost la Mrs. Young ca să vadă dacă n-ar putea fi angajată la teatru.

Dacă stai să te gîndești, zău că nu worth while ¹⁾ să duci o viață atît de ticăloasă.

În ce privește ziarul urquhartist ²⁾, pînă acum încă n-am putut să-l colecționez. Scrie-mi *începînd de la care număr*, și Collet va face tot ce e necesar. Alăturat îți trimit denunțul întocmit de acest individ împotriva lui Bakunin ²⁵⁶, pe care eu nu l-am văzut. Locuiește la Herzen.

Ai verificat dacă opusul lui Lassalle ³⁾ a fost într-adevăr trimis lui August Philips ?

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

124

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 28 februarie 1862

Dragul meu Maur,

Îți trimit astăzi o ladă, carriage paid ⁴⁾, conținînd :

8 sticle cu vin de Bordeaux,

4 sticle cu vin vechi de Rin din 1846,

2 sticle de Sherry.

Porto, care este indicat în asemenea cazuri, n-am de loc. Sper că lui Jenny îi va face bine. Bietul copil ! De altfel cred că starea

¹⁾ — merită. — *Nota trad.*

²⁾ E vorba de „The Free Press”. — *Nota red.*

³⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor ciștigate”. — *Nota red.*

⁴⁾ — taxele de transport plătite. — *Nota trad.*

ei nu este prea gravă. A crescut mult și dacă va fi serios îngrijită și va face mișcare, se va pune din nou pe picioare.

De cele 2 l. st. pentru Koller îți voi face rost miine sau luni.

Anul acesta cheltuielile depășesc venitul meu. Criza ne-a afectat foarte mult²⁵⁷; nu mai avem de loc comenzi și, începînd de săptămîna viitoare, vom lucra numai jumătate de zi. În plus, pînă într-o lună trebuie să-i restitui lui Dronke 50 l. st., iar săptămîna viitoare să achit chiria pe un an; am să mă mut; afurisita de Sarah mi-a furat azi dimineață bani din buzunarul de la haină. Prin urmare, să *nu-mi mai scrii* pe adresa Thorncliffe Grove. Locuiesc mai mult la Mary¹⁾ ca să cheltuiesc cit mai puțin; din păcate însă, nu pot s-o scot la capăt fără lodgings²⁾, altfel m-aș muta cu totul la ea. Încă nu mi-am găsit o locuință nouă și trebuie să umblu să-mi caut una. Scrie-mi cit mai repede cum stau lucrurile. Ce este cu „Tribune”?

Ai cumva nevoie de un articol militar despre America pentru „Presse”?

Numerele din „Free Press” care îmi lipsesc sînt cele din perioada octombrie — februarie 1861—1862.

Salutări cordiale soției și fetelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

125

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 3 martie 1862

Dragă Engels,

Astăzi o trimit pe soția mea la un loan office³⁾ să vadă ce se poate face, căci am primit o scrisoare foarte grosolană de la pro-

¹⁾ Mary Burns. — *Nota red.*

²⁾ — locuință. — *Nota trad.*

³⁾ — casă de amanet. — *Nota trad.*

prietar și, dacă individul îmi trimite un broker ¹⁾ ²⁵⁸, e vai de sufletul meu.

Vinul încă n-a sosit.

Ar fi foarte bine dacă mi-ai trimite *săptămîna asta* (pînă vineri dimineața) un articol în *engleză* despre războiul american. Poți să scrii *fără nici o reticență*. „*Tribune*” îl va tipări ca letter of a Foreign Officer ²⁾. Nota bene : „*Tribune*” îi e ostilă lui McClellan, care are legături cu partidul democrat și care, *atîta timp* cît a fost commander in chief of all the armies ³⁾, a împiedicat, printr-o *intervenție directă*, orice operație militară nu numai la Potomac (unde această intervenție a fost, poate, îndreptățită), ci pe *toate* teatrele de război și îndeosebi în vest. (Tot el a fost și inițiatorul infamei intrigi împotriva lui Frémont ²⁵⁹.) Apoi, acest Mac, din éspirit de corps ⁴⁾ și din ură împotriva civililor, i-a luat sub ocrotirea sa pe toți trădătorii din armată, ca, de pildă, pe colonelul Maynard și pe generalul Stone. Acesta din urmă a fost arestat la o zi sau două după ce Clellan a fost destituit din funcția de commander in chief al întregii armate. De asemenea, nerușinatul reprezentant la Washington al lui „*New York Herald*” ⁵⁾ a fost arestat ca spy ⁶⁾, împotriva voinței lui McClellan și după ce cu o zi înainte el invitase întregul stat-major al lui McC[lellan] la o gustare cu șampanie.

Îți amintești, desigur, că ți-am spus de la bun început că speranțele puse în comerțul cu China nu se vor realiza. Ultimul raport al lui Board-of-Trade ⁷⁾ ²⁶⁰ confirmă aceste presupuneri :

	1860	1861
<i>China</i>	2 872 045	3 114 154
<i>Hong Kong</i> . .	2 445 991	1 733 967
Total	5 318 036	4 848 121

Prin urmare, volumul total al exportului a scăzut. Exportul direct este mai mare, cel prin Hong Kong — mai mic. Între timp rușii au pus din nou stăpînire pe o insulă foarte frumoasă în dreptul țărmlui Coreii. Adaugă la aceasta noile teritorii „ocupate” în Java ⁸⁾ și vei vedea că dominația lor în nordul Pacificului este

¹⁾ — executor judecătoresc. — *Nota trad.*

²⁾ — scrisoare din partea unui ofițer străin. — *Nota trad.*

³⁾ — comandant suprem al întregii armate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — spirit de castă. — *Nota trad.*

⁵⁾ Malcolm Ives. — *Nota red.*

⁶⁾ — spion. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Ministerul Comerțului. — *Nota trad.*

⁸⁾ Corect : în Japonia (vezi volumul de față, p. 198.). — *Nota red.*

asigurată. Cit este de *rusificată*, sub influența lui Pam ¹⁾, *întreaga* presă engleză o dovedește tăcerea profundă pe care o păstrează în legătură cu înaintarea Rusiei pe aceste teritorii, precum și atitudinea pasivă adoptată față de Polonia.

Apropo. Fii bun și comunică-mi *în sfârșit* ce s-a întâmplat cu cartea lui Lassalle ²⁾, destinată vărului meu Philips, întrucît, neștiind acest lucru, nu pot să-i scriu.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

126

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 5 martie 1862

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat un Post Office Order ³⁾ de 2 l. st. Camden Town.

Cartea a fost de mult expediată, încă din 9 octombrie, într-un pachet pe numele agentului nostru E. Schröder din Amsterdam ; pachetul a fost anexat la balotul nr. 118 destinat firmei B. ter Haar și fiul, care se află tot acolo. Lui Schr[öder] i-am trimis și câteva rînduri, rugîndu-l să aibă grijă de pachet. Am indicat adresa exactă a vărului tău ⁴⁾, care, deci, trebuie să ia legătura cu Schröder în cazul cînd încă n-a primit cartea.

Articolul ți-l voi trimite. Fanfaronii din sud încasează acum lovituri zdravene. Dar lucrul cel mai îmbucurător îl constituie primirea făcută canonierelor pe tot cursul fluviului Tennessee pînă la Florence, Alabama (aici încep mlaștinile formate din scoici care împiedică navigația). Așadar, și în vestul Tennessee-ului, în cîmpie, majoritatea covîrșitoare este pentru Uniune. 15 000 de prizonieri, printre care cel mai bun general al confederațiilor, Johnston, cel

¹⁾ Palmerston. — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Sistemul drepturilor cîștigate“. — *Nota red.*

³⁾ — mandat poștal. — *Nota trad.*

⁴⁾ August Philips. — *Nota red.*

care a hotărît rezultatul luptei de la Bull Run, concentrindu-și rapid armata spre centru, asta nu e glumă²⁶¹.

Diseară mă voi întilni cu Lupus. Dacă el îmi va putea imprumuta ceva pînă la 1 iulie, îți voi veni în ajutor. Pînă atunci eu însumi sînt au sec¹⁾. Dacă în America nu se va încheia pacea sau nu se va ajunge la vreo înțelegere oarecare, se poate întimpla ca întregul meu venit pe perioada 1 iulie 1861—1862 să se reducă la 100 l. st., și deci să nu-mi pot achita datoriile. Avem o grămadă de marfă și nu putem vinde nimic; iar dacă marfa va zace la noi pînă cînd se vor limpezi lucrurile în America, vom pierde probabil tot profitul realizat pînă la sfîrșitul lunii decembrie. Și totuși am impresia că încăierarea va mai dura, și nu văd cum vor putea încheia pace băieții ăștia.

Ce insulă au rușii în fața Coreii? Și care sînt teritoriile ocupate în Java? (Query Japan?) Je n'en sais rien²⁾. Ce se aude cu „Free Presse”?

De altfel, potrivit datelor tale, exportul în China a crescut considerabil. Acum 10 ani, după cîte îmi amintesc, oscila între 1 și 3 milioane.

Cum îi merge lui Jennychen? Salutări cordiale ei, soției tale și Laurei.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. III, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

127

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 martie 1862

Dragă Frederick,

Multe mulțumiri pentru Post Office Order și pentru vin. Cîinele de Koller, căruia i-am semnat o chitanță, m-a și somat ieri să-i plătesc.

¹⁾ — fără o lețcaie. — *Nota trad.*

²⁾ — (Poate Japonia?) Nu știu nimic. — *Nota trad.*

Alăturat îți trimit ultimele trei numere din „Free Press”. Pe Collet încă nu l-am văzut. El va putea, desigur, să procure și celelalte numere.

În scrisoarea pe care ți-am trimis-o¹⁾, în loc de Japonia figura Java. Am luat aceste date din diferite numere ale lui „Tribune”, care a publicat rapoartele oficiale rusești și rapoartele consulilor americani, lucruri despre care presa engleză nu suflă un cuvânt. Ziarele i le-am trimis lui Urquhart, dar încă nu mi-au fost înapoiate. Întii le-am folosit pentru un articol destinat lui „Presse” despre înaintarea rușilor în Asia. Dar măgarii ăștia nu l-au publicat. Tu știi că nu am memoria numelor. Deci momentan nu pot să-ți indic denumirile. Prima insulă²⁾ e situată chiar la jumătatea distanței dintre extremitatea sud-vestică a Japoniei și peninsula Coreea. Are un port mare care, potrivit raportului american, ar putea deveni un al doilea Sevastopol. În ce privește celelalte insule care aparțin direct Japoniei, printre ele se numără și Jeso³⁾, dacă nu mă înșel. Voi căuta totuși să reintru în posesia documentelor²⁶².

Comerțul cu China, în comparație cu situația lui pînă în 1852, a crescut, desigur, dar nici pe departe în aceeași măsură în care a crescut comerțul cu celelalte piețe o dată cu descoperirile din California și Australia²⁶³. Și apoi, în rapoartele anterioare, Hong Kongul, ca posesiune engleză, figura separat de China, așa că exportul menționat la rubrica „China” era mai mic (începînd din deceniul al 5-lea) decît exportul total. În sfîrșit, în 1861 nivelul la care se ajunsese în 1859 a scăzut din nou la nivelul anterior.

Raportul lui Board-of-Trade⁴⁾ pe 1861 indică mari modificări în ordinea importanței pe care o prezintă pentru exportul englez diversele piețe în urma crizei americane. Pe primul loc se află India cu 17 923 767 l. st. (incluzînd Ceylonul și Singapore; India separat — 16 412 090 l. st.).

A doua piață ca importanță este Germania, care în mod obișnuit ocupă locul al patrulea: în 1860 — 13 491 513 l. st., în 1861 — 12 937 273 l. st. (fără a include ceea ce vine prin Olanda și, în mai mică măsură, prin Belgia). Dacă avem în vedere importanța economică pe care o prezintă Germania pentru Anglia, ce diplomație am putea opune în alte condiții greoiului John Bull!

Franța în acest 'an ocupă locul al cincilea. În 1860 — 5 249 980 l. st.; în 1861 — 8 896 282 l. st., dar aici este inclusă și Elveția. În schimb, pentru Franța, Anglia reprezintă acum prima piață.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 195. — Nota red.

²⁾ Tsushima. — Nota red.

³⁾ Denumirea japoneză: Yezo (Hokkaido), — Nota red.

⁴⁾ — Ministerului Comerțului. — Nota trad.

Din suma de 125 115 133 l. st., care reprezintă exportul total (în 1861), 42 260 970 l. st. revin „posesiunilor” și „coloniilor” engleze. Dacă socotim aici și exportul Angliei în Asia, Africa și America, rămân cel mult 23 pînă la 24 procente pentru exportul ei în statele europene. Dacă Rusia va înainta în Asia în același ritm impetuos ca în ultimii zece ani — pînă cînd nu-și va concentra toate forțele în India —, înseamnă că pieței mondiale a lui John Bull i-a sunat ceasul; iar acest sfîrșit va fi grăbit și de politica protecționistă a Statelor Unite, la care acestea, fie și numai din revenge ¹⁾ față de John Bull, cu siguranță că nu vor renunța curînd. În afară de aceasta, John Bull descoperă cu groază că principalele sale colonii din America de Nord și din Australia devin protecționiste în aceeași măsură în care John Bull devine free-trader ²⁾. Prostia trufașă, brutală cu care John admiră „spirited policy” ³⁾ a lui Pam ⁴⁾ în Asia și America îl va costa al naibii de scump.

Că sușiții vor încheia pace pînă în iulie 1862, nu mi se pare prea probabil. Dacă nordiștii ¹⁾ își vor asigura border states ⁵⁾ — și de fapt despre ele a fost vorba de la începutul războiului — și ²⁾ vor ocupa Mississippi pînă la New Orleans și Texas, va începe cu siguranță o a doua perioadă a războiului, în care statele din nord nu se vor angaja prea mult din punct de vedere militar, ci vor constrînge prin carantină Gulfstates ⁶⁾ ca în cele din urmă să adere, din nou, de bunăvoie, la Uniune.

Atitudinea lui Bull în timpul acestui război este cea mai rușinoasă din cite au existat vreodată.

„Mexican Blue Book” ⁷⁾ ²⁶⁴ întrece, în ce privește brutalitatea atitudinii engleze, tot ce cunoaște istoria. În comparație cu *sir C. Lennox Wyke*, Menșikov apare ca un gentleman. Această canalie nu numai că dă dovadă de rîvna cea mai sălbatică în îndeplinirea instrucțiunilor secrete ale lui Pam, dar încearcă să se și răzbuie prin grosolănie pentru superioritatea dovedită în permanență de ministrul afacerilor externe din Mexic (acum demisionat), senior Zamacona, fost publicist în domeniul corespondenței diplomatice. În ce privește stilul acestui individ, iată aici cîteva mostre din corespondența sa cu Zamacona.

„Actul samavolnic prin care se suspendă orice plăți pe o perioadă de doi ani ²⁶⁵ și lipsește părțile interesate de banii lor pentru

¹⁾ — răzbuire. — *Nota trad.*

²⁾ — adept al liberului schimb. — *Nota trad.*

³⁾ — „politica energetică”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Palmerston. — *Nota red.*

⁵⁾ — statele de la graniță. — *Nota trad.*

⁶⁾ — statele din golf. — *Nota trad.*

⁷⁾ — „Cartea albastră despre Mexic”. — *Nota trad.*

această perioadă, ceea ce pentru ele este o pierdere absolută a valorilor corespunzătoare. „Pentru un om care moare de foame, furtul unei pîini poate avea o justificare în ochii lui prin faptul că a fost împins la aceasta de o necesitate imperioasă ; totuși, din punct de vedere moral, un asemenea argument nu poate justifica această încălcare de lege, care, *lăsînd la o parte orice sentimentalism*, rămîne considerată ca atare, ca și cînd delictul nu ar avea nici o scuză. Dacă murea cu adevărat de foame, trebuia mai întîi să-l roage pe brutar să-i dea ceva să-și potolească foamea, dar *făcînd acest lucru*” (murind de foame ?) „*din propria sa voință*, fără permisiune, el *procedează exact așa cum a procedat în cazul de față* guvernul mexican *față de creditorii săi*”. „În ceea ce privește *prisma* prin care considerați problema, așa cum *reiese* din nota dv. de mai sus, mă veți ierta dacă susțin că *nu poate fi tratată unilateral*, fără a lua în seamă și părerea acelor care *suferă* nemijlocit *de pe urma aplicării în practică a acestor idei ce emană de la dv.*” „Eram întru totul îndreptățit să mă plîng de faptul că *am auzit* pentru prima oară de această măsură extraordinară atunci cînd am *văzut-o* tipărită pe pancartele *afișate* pe străzile publice”. „Am de îndeplinit o îndatorire atît față de propriul meu guvern, cît și față de cel *căruia* îi sînt acreditat, *ceea ce mă obligă* etc.” „Suspend orice relații oficiale cu guvernul acestei republici, pînă cînd cel al maiestății sale nu va lua toate măsurile considerate de el necesare”.

Zamacona îi scrie că intrigile diplomaților străini au provocat tulburările din Mexic din ultimii 25 de ani. Wyke îi răspunde că „populația Mexicului este atît de degradată, încît constituie un pericol nu numai pentru ea însăși, ci pentru oricine vine în contact cu ea !”

Zamacona îi scrie că propunerile făcute de el ar pune capăt autonomiei republicii și ar însemna din partea oricărui stat independent o renunțare la demnitate. Wyke răspunde : „Iertați-mă dacă adaug că propunerea făcută de mine nu este nedemnă și inacceptabilă, numai *pentru că dv., ca persoană interesată*” (adică ca ministru de externe al Mexicului), „vă convine să spuneți acest lucru”. Dar satis superque ¹⁾).

După cum reiese dintr-o scrisoare a lui Schily către Rheinländer, la Paris situația este foarte critică și Badinguet ²⁾ nu va rezista nici măcar un an fără război. Ce ghinion are individul ăsta

¹⁾ — destul despre asta. — *Nota trad.*

²⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

că trebuie să fie cîrmuitorul parizienilor, și nu al berlinezilor, care-l admiră atît de mult !

Salut.

Al tău,
K. M.

P. S.

1. Cum să traduc în germană gigs ¹⁾ ?
2. Ce sînt feeders on circular frames ²⁾ ?

3. N-ai putea să-mi scrii despre toate categoriile de muncitori care lucrează, de exemplu, în fabrica voastră (cu excepția numai a celor care lucrează la depozitul de mărfuri) și în ce proporție numerică sînt unii față de alții ? Pentru cartea mea ²⁶⁶ am nevoie de un exemplu care să demonstreze că în atelierele mecanice, *diviziunea muncii* nu există în forma în care constituie baza manufacturii și în care este descrisă de A. Smith ³⁾. Teza aceasta a fost lansată încă de Ure ⁴⁾. Orice exemplu e bun.

Trebuie să le scriu indivizilor aștia de la „*Presse*” că ar fi nevoie de un nou contract. Nu sînt de loc afectat de faptul că nu publică cele mai bune articole (deși *întotdeauna* scriu în așa fel încît să le poată publica). Dar din punct de vedere pecuniar mă deranjează că din 4—5 articole publică și plătesc numai unul. Asta mă pune într-o situație ceva mai proastă chiar decît a unui penny-a-liner ⁵⁾.

.Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și engleză

128

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, aproximativ 8 martie 1862]

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit cele promise. Cel de-al doilea articol urmează săptămîna viitoare ²⁶⁷. Pe Lupus încă nu l-am văzut, astă-seară mă duc la el.

¹⁾ — mașină de scămășat. — *Nota trad.*

²⁾ — alimentatori la mașina de țesut circulară. — *Nota trad.*

³⁾ A. Smith. „*An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*”. — *Nota red.*

⁴⁾ A. Ure. „*The philosophy of manufactures*”. — *Nota red.*

⁵⁾ — scrib plătit cu rîndul. — *Nota trad.*

Am primit numerele din „Free Press” și scrisoarea ta.

Cunoști un emigrant prusian pe nume Sippel, matematician ? Se pare că individul a fost angajat ca meditator de o familie Montgomery din Hampstead, și în timpul unei călătorii pe care o făcea în Prusia împreună cu această familie încă înainte de amnistie a fost arestat și pus în libertate după câteva luni ; acum solicită o catedră de matematică la Universitatea din Belfast. Cineva de aici ar vrea să afle unele amănunte în legătură cu omul acesta, se pare că e vorba de o business ¹⁾).

Pe viitor trimite telegramele pe adresa : 7 South Gate St. Mary's Manchester.

Mă grăbesc.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

129

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 15 martie 1862

Dragă Engels,

Intrucît n-am primit articolul tău ²⁾, nu am putut scrie astăzi la New York. Cu „Tribune” nu sînt acum în relații de așa natură încît (în cazul cînd publică articolul) să-i pot trimite, în loc de continuare, something else ³⁾, pe care ea să-l publice. Mai degrabă am convingerea că e pe punctul de a se descotorosi din nou de mine, ca și de toți ceilalți corespondenți europeni. Și-a redus formatul. Din trei articole publică, poate, unul sau nici unul. Aceste simptome prevestesc, de regulă, un asemenea procedeu.

Trimite deci pentru marți continuarea, ba și mai bine — *sîrșitul*, deoarece pentru ei numai partea care cuprinde pronosticurile în legătură cu viitorul prezintă interes.

¹⁾ — afacere. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 195. — *Nota red.*

³⁾ — altceva. — *Nota trad.*

Cu cartea mea ¹⁾ nu prea progrez, căci adeseori sint nevoit să-mi intrerup, adică să suspend lucrul săptămîni întregi din cauza necazurilor casnice. Jennychen e departe de a se fi restabilit. Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

130

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 aprilie 1862

Dragă Frederick,

Soția mea a dat dovadă de mult tact prin faptul că nu i-a scris lui Dana. Ce intenții aveau, de fapt, acești tipi reiese clar și din faptul că nu-mi mai trimit nici un număr din „*Tribune*”.

Alăturat îți trimit scrisoarea de la Friedländer, pe care am primit-o simbătă. Ce fantezie mai au și nemțiiăștia! El are pretenția să-i trimit un articol despre deschiderea expoziției, care împreună cu season ticket ²⁾ și îmbrăcămintea pe care ar trebui să mi-o cumpăr, plus celelalte cheltuieli mărunte m-ar costa cel puțin 10 guinee, oferindu-mi in exchange ³⁾ perspectiva de a-mi publica patru pînă la șase articole reprezentînd vreo 8 l. st. (summa summarum) sau, în cel mai bun caz, 12 l. st. Și cum, cînd ai de-a face cu acești indivizi, trebuie să contezi întotdeauna pe minimum, va trebui, probabil, ca, pe lîngă cele patru articole, să mai dau și bani de la mine! I-am scris că mi s-a interzis să ies din casă și că deci joi nu-i voi putea furniza predica inaugurală pe care mi-o solicită, dar cu prima ocazie voi trimite, printre altele, cîteva articole despre expoziție. ²⁸⁸ În ce privește „celelalte” articole, a reieșit că în realitate era vorba de un articol pe săptămîină (a 1 l. st.) și chiar și asta destul de problematic. Bineînțeles, sint nevoit să accept și am și acceptat, căci ceva e mai bine decît nimic. Acum

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 201. — *Nota red.*

²⁾ — abonamentul. — *Nota trad.*

³⁾ — în schimb. — *Nota trad.*

pe indivizii ăștia America îi interesează în mod deosebit și ar fi bine dacă mi-ai trimite încă săptămîna asta un articol despre mersul războiului (mă refer la bătălia de la Corinth²⁶⁹) și în general dacă mi-ai scrie de fiecare dată cînd are loc vreo schimbare în desfășurarea evenimentelor militare. Acest lucru e necesar chiar și pentru a răspîndi prin presă în Germania păreri juste asupra acestei chestiuni importante. (Am prelucrat pentru ei articolele tale anterioare, care au și fost publicate¹).

În a sa „Știință nouă”, Vico spune că Germania este singura țară din Europa unde se mai folosește „un limbaj eroic”. Dacă ar fi avut vreodată plăcerea să facă cunoștință cu „Presse” din Viena sau „National-Zeitung” din Berlin, bătrînul napolitan ar fi renunțat la această prejudecată.

La înapoierea de la Londra²⁷⁰ am găsit o scrisoare din partea proprietarului meu, care își anunță vizita pentru azi (28 aprilie), cu scopul de a-și încasa restul de 20 l. st. Nu va căpăta însă nici o centimă. În timpul celor patru săptămîni cit am lipsit, lista de datorii pentru obiecte de primă necesitate a crescut, firește. În plus trebuie achitate de urgență două datorii mai presante decît proprietarul. În primul rînd 7 l. st. profesorului de pian, întrucît, dată fiind actuala situație, soția mea a fost nevoită să-l anunțe că întrerupem lecțiile — prin urmare trebuie să-i plătim. În al doilea rînd trebuie răscumpărate contra 10 l. st. obiecte de la casa de amanet, căci au fost duse acolo nu numai lucruri de-ale copiilor, ci și cele ale femeii de serviciu, inclusiv încălțăminte. Din cauza proprietarului, mă aflu aici deocamdată incognito pentru toți (cu excepția lui Borkheim), așa că soția mea îi va spune că încă nu m-am înapoiat și va încerca să-l amîne pe un termen neprecizat. Căci e vorba de shifting²).

Borkheim mi-a avansat pînă acum 20 l. st. și a promis că îmi va da restul la începutul acestei săptămîni.

Soția mea l-a văzut pe stradă pe Dronke cu madame și progenitura, dar ei n-au observat-o.

În privința *Ariadnei* adhuc sub iudice lis est³). Și anume avem de-a face cu o dispută juridică. La Diodor ea figurează ca stea. Ca

¹) Karl Marx și F. Engels. „Războiul civil din America” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 505—516. — Nota trad.). — Nota red.

²) — evacuare. — Nota trad.

³) — pricina se mai dezbate (Horatîu. „Arta poetică”, vers 78, București, E.S.P.L.A. 1959). — Nota trad.

constelație nu o găsec. În schimb este menționată ca *planetă mică*, nr. 43, tabelul II, *Mädler*, ultima fasciculă, ediția a 5-a (pe care o am), Berlin 1861 ²⁷¹. Așadar, în orice caz, domnișoara se află pe cer. Rămine deci ca o delicată problemă juridică : care dintre voi a cîștigat, tu sau Lupus. Afirmația ta generală că toate personajele pe care grecii le-au plasat printre stele continuă să existe în hărțile astronomice rămine totuși foarte îndoielnică.

Ce ai mai vrut în afară de estimates ¹⁾ al armatei engleze ? De îndată ce voi fi din nou „mobil”, voi avea grijă să le procur.

Kinkel s-a retras ca un ciine bătut. Nu răspunde. În schimb, câteva rinduri de la Beta al lui, acest porc de ciine care mărturisește că numai după o jumătate de an de insistențe din partea sa i-a trimis Gottfried datele biografice necesare (de care același porc de ciine din vremuri imemorabile se folosea sistematic la fiecare 2 ani), iar fotografia etc. la cererea lui Keil, editorul lui „Gartenlaube”. Poanta este însă că, *după* afacerea MacDonald, Keil și Beta (scrisoarea respectivă a acestuia din urmă se află în posesia lui Juch, iar Eichhoff îi cunoaște și conținutul) au refuzat să meargă mai departe și numai cu multă greutate a izbutit Gottfried, în cele din urmă, să-i „urnească” ²⁷². Îi voi scrie totuși lui Eichhoff ca deocamdată să nu întreprindă nimic, întrucît asta nu ar face decît să atenueze înfrîngerea lui Gottfried. Juch însă e prea laș pentru a da în vileag scrisoarea lui Beta. Altminteri ar fi făcut-o din proprie inițiativă, ca răspuns la declarația acestuia.

Salut.

Al tău,
K. M.

Jennychen e încă departe de a fi complet restabilită. Cea mică ²⁾ a fost serios bolnavă ; acum e pe cale să se însănătoșească.

Va trebui să te uiți prin notele extrase din Urquhart, pe care le trimit alăturat.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — proiectul de buget. — *Nota trad.*

²⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

131

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 5 mai 1862

Dragul meu Maur,

Săptămîna trecută am avut foarte mult de lucru la birou, și, în afară de asta, nici nu m-am simțit prea bine, așa încît n-am reușit să scriu nimic. Îți înapoiez nobila scrisoare a lui Fried[länder]. Ciu-dată impresie au oamenii despre Londra !

În legătură cu „Tribune” am găsit în „Manchester Examiner and Times”, la rubrica literary gossip ¹⁾, o notă care anunță că Dana se retrage de la „Tribune” „on account of differences of opinion with Mr. Horace Greeley” ²⁾. Se pare că măgarul ăsta bătrîn with the face angelic ³⁾ poartă vina pentru toate ²⁷³. Eu însă nu i-aș lăsa pe indivizii ăștia să scape atît de ușor, ci măcar i-aș cere lui D[ana] explicații suplimentare, — ce înseamnă toate astea și cine va conduce acum în locul lui „Tribune”, ca să știi cu cine trebuie să avem acum de-a face. Dacă indivizii doresc o ruptură, fă-i, cel puțin, s-o spună. Eu nu aș accepta cu una, cu două aluziile astea indirecte. Dacă după toate acestea vei trece la un alt ziar din New York, ei vor putea oricînd să spună că tu i-ai părăsit. Și apoi ei sînt datori să indice un motiv.

Borkheim îmi scrie că ți-a achitat restul de bani, așa că sper că ai scăpat de arestare.

Ad vocem ⁴⁾ Ariadna, eu am fără indoială dreptate ⁵⁾. Vechile *constelații* figurează și azi în hărțile moderne. Afirmațiile lui Diodor nu sînt o autoritate în materie. Individul nu era astronom. Și apoi, principalul e textul. Am pariat pe constelație. Faptul că ea figurează printre aștrii recent descoperiți, asta mi-a venit în minte mai tîrziu, dar asta nu are totuși nici o legătură cu problema.

Ceea ce mai doresc în afară de estimates of Wardepartment ⁶⁾ (pro 1862) este documentul prezentat parlamentului în care este expusă noua organizație a *armatei indiene autohtone* (așa cum

¹⁾ — birfeli literare. — *Nota trad.*

²⁾ — „din cauza divergențelor de păreri dintre el și d-l Horace Greeley”. — *Nota trad.*

³⁾ — cu chip angelic. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în ceea ce privește. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 204. — *Nota red.*

⁶⁾ — proiectul de buget al Ministerului de Război. — *Nota trad.*

există astăzi începînd din anul 1861) (adică numărul regimentelor cu noile și vechile lor denumiri, întrucît pe unele le-au păstrat și acum, pe altele le-au renumerotat)²⁷⁴.

Poți să-mi faci rost de „Free Press” din aprilie ? Pe cel din mai voi încerca să-l procur aici.

Despre America :

1. Bătălia de la Corinth ¹⁾. E în aceeași categorie cu toate marile bătălii moderne, bine conduse, în care forțele ambelor părți sînt aproximativ egale : Eylau, Wagram, Lützen, Bautzen (aici francezii au fost mult mai puternici, dar, neavînd cavalerie, au fost incapabili să-l urmărească pe inamic), Borodino, Magenta, Solferino. Bătălia, după cum spune Clausewitz, arde lent ca praful de pușcă umed, istovește forțele ambelor părți și, la sfîrșit, avantajele cucerite *categoric* de partea învingătoare sînt mai mult de natură morală decît materială ²⁷⁵. În orice caz, avantajul de moment obținut de Beauregard duminică a fost mult mai consistent și mai important decît cel obținut luni de Grant și Buell. Confederații au cîștigat cele mai multe trofee, deși, în cele din urmă, au fost înfrinți, adică au fost siliți să renunțe la atac și să se retragă. Aceasta este latura tactică. Latura strategică însă este aceasta.

Beauregard a concentrat toate trupele pe care le-a putut strînge, cu scopul de a nimici, în măsura în care era posibil, una cîte una diviziile federalilor care inaintau. Dar n-a reușit ; trupele lui Grant, Buell și Wallace s-au dovedit destul de puternice pentru a-l respinge. O dată cu bătălia, federalii ar fi pierdut și Tennessee, or, acum ei s-au consolidat acolo. Numai datorită fortificațiilor sale de la Corinth, Beauregard n-a fost silit să se retragă mai departe spre sud. Dacă aceste fortificații îl vor putea apăra și împotriva atacului lui Halleck (care a preluat acum comanda), nu putem ști. Tot atît de puțin putem da crezare zvonului că el ar fi primit întăriri uriașe din Mississippi, Louisiana și Alabama. Chiar dacă lucrurile stau în parte așa, e vorba numai de recruți care mai mult îl încurcă decît îi sînt de folos. Pe de altă parte, forțele de la Pittsburg Landing sînt aproape egale, așa încît *fără întăriri* Halleck nu va putea ușor să pornească un atac împotriva unei tabere fortificate sau la vreo altă ofensivă în stil mare. Nu știm ce trupe — în afară de cele angajate la Pittsburg Landing — mai au federaliștii în Tennessee sau Kentucky și de aceea e greu de spus care sînt șansele celor două părți. Între timp unioniștii au întrerupt comunicațiile pe linia ferată de la Memphis spre Chattanooga (adică spre Richmond, Charleston, Savannah) atît la vest cît și la est de Corinth. În felul acesta

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 204. — *Nota red.*

Beaur[egard] trebuie să se limiteze la o *singură* linie ferată (spre Mobile și New Orleans), și se pune întrebarea dacă va putea să-și aprovizioneze trupele la C[orinth] pe o perioadă mai îndelungată ²⁷⁶.

2. Virginia. Eroul McClellan este în a dead fix ¹⁾. Mi se pare că aici își va înmormînta falsa lui glorie. A obținut de la McDowell încă o divizie, care însă nu-i va ajuta prea mult. Nu l-ar mai putea salva decît *cuirasatele*, dintre care unul („Galena”) a plecat din nou la Monroe. În legătură cu aceasta vezi în numărul de azi al lui „*Morning Star*” o corespondență din America, foarte interesantă pentru Austria. Tot de aici îți vei da seama și de motivul pentru care nu de mult „Monitor” a rămas liniștit pe loc, în timp ce „Merri-mac”, „Yorktown” etc. au capturat trei vase de transport. Vasele acestea, după ce au curățit fluviul pe ambele maluri și au acționat prin tir din flanc și de la pupă, l-au putut salva din nou pe acest măgar sau trădător ²⁾, întocmai cum canonierele de la Pittsburg Landing l-au salvat pe Sherman (care n-avea decît trupe tinere, încă neangajate în luptă).

3. Departamentul muntos. Frémont este tot în Wheeling și, din această cauză, regiunile muntoase din sudul Virginiei și din estul statului Tennessee se află încă la dușman. Prin urmare, *cele mai bune regiuni ale Uniunii!* Care e cauza, nu se poate explica. În orice caz, regimentul confederaților recrutat chiar la începutul lunii aprilie la Knoxville (Tennessee) va intra pentru prima oară în foc.

Bonaparte țese din nou intrigi în America. Dar se va feri să intre în acest cuib de viespi. Încă înainte de sfîrșitul anului (vide ³⁾ „Morning Star”) *cuirasatele* sale, ca și toate vasele comerciale franceze vor fi dispărut de pe ocean, și atunci — adio!

Apropo. În numărul de azi al lui „Standard” (sau în „Morning Herald”) ai citit, desigur, că *generalul Hecker* a devenit principalul vînător de negri (Manhattan). *Păstrează acest număr.*

Ce spui de alegerile din Prusia? Guvernul a suferit o înfringere atît de mare, încît echivalează cu o victorie categorică ²⁷⁷. Căci ea îl va determina pe frumosul W[ilhelm] să recurgă la măsuri extreme. Acum ei îi trimit numai democrați! „Hamburger Correspondent” spune și el că pe baza actualei legi electorale nu se poate face nimic și nu se poate conduce. Onorabilul Twesten s-a afundat din nou pînă în gît în cretinismul parlamentar și vrea să propună un vot de neîncredere împotriva miniștrilor. În orice caz dificultățile sporesc și fluxul e în creștere.

¹⁾ — la ananghie. — *Nota trad.*

²⁾ McClellan. — *Nota red.*

³⁾ — vezi. — *Nota trad.*

Ce-i cu vinul pentru Jennychen? Spune-mi ce sorturi recomandă Allen în mod special. Acum pot să trimit și ceva Porto, care e *foarte* recomandabil, vechi, ușor, nealcoolizat; dar trebuie mai întâi *filtrat bine*, pentru că n-a fost bine acoperit.

Salutări cordiale.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

132

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 mai [1862]

Dragă Frederick,

Îți trimit alăturat o scrisoare extrem de ciudată publicată, e drept, într-o formă ciopîrțită, de jeunesse hongroise à Paris¹⁾ în „*Siècle*”, „*Temps*” și „*Progrès de Lyon*” și pe care mi-a trimis-o Schily²⁾ — te rog să mi-o restitui după ce i-o arăți lui Lupus. Aceeași „jeunesse” va lansa acum un pamflet în care se fac dezvăluiri interesante despre triumviratul Kossuth-Klapka-Türr de la Paris.

Apropo. Faptele cuprinse în această scrisoare le poți comunica lui Eichhoff pe adresa : 57, Ranelagh Street, Liverpool. El va putea publica acest lucru în „*Zeitung für Norddeutschland*” (Hannover).

Schily îmi scrie că nu de mult a apărut în „*Bund*” din Berna (nu-l poți răsfoi la club?) declarația unui emigrant ungar care îl numește pe Vogt „scroafa îngrășată la Palais Royal”, iar Fazy, Kossuth, Klapka, Türr figurează ca niște „ticăloși și jucători”.

Ciinele de Koller mi-a trimis înapoi 330 de exemplare din „*Vogt*”²⁾. Dacă aş avea vreo posibilitate! Poate acum ar fi momentul să recuperez tot deficitul? Și anume la Geneva și Berna. Ar pica tocmai bine!

¹⁾ — tineretul ungar la Paris. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi volumul de față, p. 179, 192). — *Nota red.*

Îți trimit „*Press*”¹⁾ din aprilie și mai. Pe viitor îl vei primi cu regularitate. Îți voi face rost de ceea ce mi-ai cerut, id est estimates²⁾.

As to wine³⁾, copiii preferă, desigur, un amestec din toate sorturile. Îmi închipui că Allen recomandă în special Bordeaux și Porto.

Lui Dana îi voi scrie încă o dată. Resimt dureros lipsa corespondenței la „*Tribune*”. Asta e una din ticăloșiile lui Greeley și McElrath. Din ultimele numere din martie ale lui „*Tribune*” am aflat două lucruri. În primul rând, că McClellan a fost înștiințat cu toată precizia de retragerea confederațiilor încă cu 8 zile înainte. În al doilea rând, că Russell de la „*Times*” a folosit tot ce a mirosit la Washington în timpul afacerii „*Trent*”²⁷⁹ în jocul de bursă de la New York.

În Prusia se va ajunge la o coup d'état, chiar dacă nu și la o coup d'éclat⁴⁾.

Actuala manevră a lui Bonaparte în Mexic²⁸⁰ (inițial proiectul i-a aparținut lui Pam⁵⁾) se explică prin faptul că Juárez nu recunoaște decît datoria oficială către Franța, în sumă de 46 000 l. st. Dar Miramón și banda lui au emis, prin mijlocirea bancherului elvețian Jecker et Co., obligațiuni de stat în valoare de 52 000 000 de dolari (din care au fost achitate about⁶⁾ 4 000 000 de dolari). Aceste obligațiuni de stat — Jecker et Co. nu sînt decît hommes de paille⁷⁾ — au încăput pe mîna lui Morny et Co. aproape pe degeaba. Ei îi cer lui Juárez recunoașterea acestor datorii. Hinc illae lacrimae.

Schurz este general de brigadă sub comanda lui Frémont!!!

Al tău,
K. M.

B[orkheim] mi-a achitat restul sumei vinerea trecută.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „*Free Press*”. — *Nota red.*

²⁾ — adică de proiectul de buget (vezi volumul de față, p. 206—207). — *Nota trad.*

³⁾ — în ce privește vinul. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte : „*coup d'état*” — „lovitură de stat” ; „*coup d'éclat*” — „lovitură de maestru”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Palmerston. — *Nota red.*

⁶⁾ — vreo. — *Nota trad.*

⁷⁾ — oameni de paie. — *Nota trad.*

133

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 12 mai 1862

Dragul meu Maur,

Mă grăbesc să-ți trimit 10 l. st. (0/A 40 602, Manchester, 24 ianuarie 1862), ca să-l potolești pe măcelar. Întrucît la Londra voi sosi mîine dimineață la ora 5, iar la ora 7 voi pleca din nou, din păcate nu te voi putea întîlni.

Ceea ce mă intrigă la yankeii ăștia cu toate succesele lor nu este situația militară în sine. Ea nu e decît rezultatul indolenței și stupidității care ies la iveală pretutindeni în nord. Unde se vede aici energia revoluționară a poporului? Se lasă bătuți și mai sînt și foarte mindri de loviturile încasate. Aș vrea să observ în tot Nordul măcar un singur simptom care să dovedească că oamenii iau lucrurile în serios. Nici chiar în cele mai grele timpuri n-am văzut așa ceva în Germania. Yankeii, dimpotrivă, cel mai mult par să se bucure la gîndul că-i vor păcăli pe creditorii statului lor.

Au revoir ¹⁾.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

134

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, în jurul datei de
18 mai 1862]

Dragul meu Maur,

Te rog să-mi scuzi tăcerea. Niciodată nu am fost atît de hărțuit ca în săptămîna aceasta. Austrieci, hinterwälder²⁸¹, francezi, iar

¹⁾ — La revedere. — *Nota trad.*

astăzi Borkheim îmi mai trimite pe cap pe asociatul lui — frumoasă perspectivă ! Nu mai știu unde-mi stă capul. Pe deasupra, mai trebuie să fac și chefuri cu toată banda asta și să fiu amabil. Dracu s-o ia de expoziție !

Mă grăbesc.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

135

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 19 mai 1862

Dragă Engels,

Săptămîna trecută, joi, mi-ai scris că vrei să-mi trimiți niște vin pentru Jennychen et Co. ¹⁾ Am arătat copiilor scrisoarea. Faptul că vinul n-a sosit a fost o dezamăgire pentru ei. Or, în momentul de față aș ține foarte mult să le fac o plăcere, căci altminteri în casa noastră toți sîntem mohoriți.

Nimic nu e mai funest decît atmosfera apăsătoare care domnește acum la noi.

Din fericire, n-am văzut și n-am auzit nimic de expoziție și de vizitatorii ei și sper că nici în continuare nu voi fi „afectat” de ea, deoarece în nici un caz nu sînt în situația de a primi people ²⁾.

Cum ai puțin timp, expune-mi pe scurt părerea ta despre operațiile militare din Statele Unite, în special despre faptele de vitejie ale lui McClellan.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 209. — *Nota red.*

²⁾ — lume. — *Nota trad.*

136

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 23 mai 1862

Dragul meu Maur,

Vinul a întârziat din același motiv ca și scrisoarea. De asemenea chestiuni trebuie să mă ocup personal, și pînă cînd cumpăr coșul etc., intervin tot felul de plictiseli. Și de data asta a trebuit să renunț la Porto pentru că îl am acasă și nu am cum să-l transport la Warehouse ¹⁾. Coșul va fi expediat astăzi. Vinul roșu și cel de Hochheimer din 1846 sînt special pentru Jennychen. Cele trei sticle cu ștampilă roșie și fără etichetă sînt Rüdeshheimer din 1857 (același pe care l-am băut noi aici); pentru convalescenți este prea excitant, în schimb foarte bun pentru oameni sănătoși.

Strohn a fost aici (după cum vezi cela ne finit pas ²⁾ cu vizitele). A fost la Berlin cu puțin înainte de dizolvarea parlamentului și a chefuit mult cu deputații renani. Indivizii au luat totul în serios, credeau în atotputernicia lor și erau aproape tot atît de afundați în cretinismul parlamentar ca în 1848. Becker cel roșu ³⁾, al cărui păr s-a decolorat vizibil între timp, alerga ziua întregă în evening dress ⁴⁾, negru din cap pînă-n picioare, îmbrăcat în frac. Are o burtă mai mare ca oricînd. Acolo își făcea de lucru și d-l Rudolf Schramm, venit din Striegau, care se plîngea oricui era dispus să-l asculte că publicul n-a vrut nicăieri să-l aleagă, ceea ce i se părea complet inexplicabil ²⁸². Într-o seară Schr[amm] debita despre Anglia niște absurdități colosale, la care Str[ohn] i-a spus: „Ascultă, d-le Schramm, dacă aș fi stat în Anglia atîta timp cît ai stat dumneata, mi-ar fi totuși rușine să îndrug asemenea tîmpenii; după cît se pare, n-ai făcut altceva acolo decît să dormi”. Iar Schr[amm], de obicei atît de impertinent, i-a replicat: „Știți, din cauza soției mele, în Anglia am fost obligat să frecventez o societate cu care nu aveam nimic comun, și, din același motiv, nu i-am întîlnit pe cei pe care i-aș fi cultivat cu plăcere !!!”

McClellan continuă în maniera cunoscută. Confederații îi scapă întotdeauna din mină, pentru că niciodată nu-i atacă, motivînd

¹⁾ — depozit. — *Nota trad.*

²⁾ — nu s-a sfîrșit. — *Nota trad.*

³⁾ Hermann Heinrich Becker. — *Nota red.*

⁴⁾ — costum de seară. — *Nota trad.*

că sînt a good deal¹⁾ mai puternici decît el. De aceea nici nu-î poate prinde. Niciodată pînă acum un război nu s-a desfășurat în felul acesta, și cîndva o să i se mulțumească pentru asta. Pînă una-alta, micile și jalnicele lupte în timpul retragerii și fuga continuă se dovedesc suficiente pentru a-i demoraliza serios pe confederați, și cînd va sosi clipa bătăliei decisive, își vor da seama de acest lucru.

Luarea orașului New Orleans reprezintă un act de bravură din partea flotei. Cu totul excepțională a fost mai ales trecerea prin fața forturilor. După aceea, totul a fost simplu²⁸⁸. Asupra confederațiilor aceste acțiuni au avut, evident, un efect moral extraordinar, iar cel material se va face în curînd simțit. În Corinth Beauregard nu mai are acum *nimic* de apărat. Poziția lui acolo avea un sens numai atîta timp cît acoperea Mississippi și Louisiana, și mai ales New Orleans-ul. Din punct de vedere strategic, el se află acum într-o asemenea situație, încît o bătălie pierdută nu i-ar lăsa altă alternativă decît să-și fărîmițeze armata în mici detașamente de francitiori, căci fără ca în spatele armatei sale să existe un oraș mare, în care să fie concentrate o rețea de cale ferată și mijloace de aprovizionare, nu poate ține laolaltă o masă de soldați.

Dacă în Virginia armata confederaților va fi bătută, atunci, după toate demoralizantele evenimente anterioare, ea se va dizolva curînd în detașamente de partizani. Are, ce-i drept, șanse mai mari, pentru că linia ei de retragere este întretăiată de numeroase ape care izvorăsc din munți și se îndreaptă spre mare și pentru că îl are ca potrivnic pe acest măgar de McCl[ellan]. Totuși prin însăși natura lucrurilor ei vor fi nevoiți fie să accepte o luptă decisivă, fie să se destrame *fără* luptă în bande răzlețe, așa cum au fost siliți să se bată rușii la Smolensk și Borodino, *împotriva* voinței unor generali care apreciaseră just situația.

Chiar dacă Beur[egard] sau armata din Virginia va cîștiga vreo bătălie, chiar și una mare, tot nu va trage prea mult folos. Confederații nu vor fi în stare să profite cituși de puțin de pe urma ei. Ei nu pot să înainteze nici măcar 20 de mile engleze fără să se împotmolească, și deci să aștepte o nouă ofensivă a inamicului. Lor le lipsește totul. De altfel, personal consider că un asemenea caz e cu neputință fără o trădare directă.

Așadar, soarta armatei confederate depinde acum de o singură bătălie; mai rămîne să cumpănim șansele unui război de guerillă. Cu totul surprinzător e faptul că tocmai la un asemenea război populația a participat în foarte mică măsură sau, mai exact, n-a

¹⁾ — mult. — *Nota trad.*

participat de loc. În 1813, liniile de comunicație ale francezilor au fost tot timpul întrerupte și atacate de Colomb, Lützow, Cernișev și de alți 20 de comandanți de partizani și de cazaci ; în 1812, în Rusia, populația dispărea cu desăvîrșire din calea trupelor franceze ; în 1814, țărani francezi se înarmau și ucideau patrulele și soldații aliați răzlețiți de trupe. Aici însă nu se întâmplă absolut nimic. Oamenii se împacă cu *deznodămîntul marilor bătălii* și se consolează cu ideea că *victrix causa diis* ¹⁾ etc. Din fanfaronada cu războiul pe viață și pe moarte s-a ales un rahat. E posibil oare un război de guerillă pe un asemenea teren ? În orice caz, mă aștept ca white trash ²⁾ din sud să încerce să organizeze așa ceva după dizolvarea definitivă a armatei, dar sînt prea conștient de firea burgheză a plantatorilor ca să mă îndoiesc un singur moment că ei ar deveni imediat adepți fervenți ai Uniunii. De îndată ce albi săraci vor începe să se îndeletnicească cu brigandajul, plantatorii îi vor întîmpina pretutindeni pe yankei cu brațele deschise. În privința focurilor aprinse pe Mississippi nu există altă mărturie decît declarațiile a doi locuitori din Kentucky care ar fi venit la Louisville — desigur nu pe Mississippi. Incendiul din New Orleans nu a fost greu de organizat, și va fi repetat și în alte orașe ; de altfel este absolut sigur că multe altele vor mai cădea pradă flăcărilor. Faptul însă trebuie neapărat să ascuță la maximum split ³⁾ dintre plantatori și negustori pe de o parte și white trash pe de altă parte, și cu aceasta secesiunea va lua sfîrșit.

Devotamentul fanatic manifestat de negustorii din New Orleans față de confederați se explică simplu prin faptul că indivizii au fost nevoiți să accepte, în loc de bani peșin, un mare număr de confederationscripts ⁴⁾. Cunosc aici mai multe exemple de acest fel și acest lucru nu trebuie scăpat din vedere. Un împrumut forțat de mari proporții constituie un mijloc excepțional de a lega burghezia de revoluție, căci într-un asemenea caz pentru ea interesele personale primează în fața intereselor de clasă.

Salutări cordiale soției și fetelor.

Al tău,
F. E.

Lui Lupus podagra i-a dat iar de furcă. Peste cinci săptămîni pleacă în Germania.

¹⁾ — *victrix causa diis placuit, sed victa Catoni* — zeii erau de partea învingătorului, iar Cato de partea celui învins (*Lucianus*. „*Farsalia*”). — *Nota trad.*

²⁾ — lepădătura albă (nume dat cu dispreț albilor săraci folosiți de plantatorii proprietari de sclavi în statele din sud). — *Nota red.*

³⁾ — dezbinarea. — *Nota trad.*

⁴⁾ — obligații emise de confederați. — *Nota trad.*

Ai citit, probabil, de povestea cu Bernard, pe care l-au internat într-un ospiciu ¹⁾. E ceva adevărat în toată povestea sau este o înscenare ?

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

137

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 mai 1862

Dragă Frederick,

Copiii și întreaga familie îți trimit calde mulțumiri pentru coșul cu sticle de vin.

Din alăturata scrisoare a lui Eichhoff îți vei da seama de genul de polemică pe care-l adoră popa Kinkel. Ce s-ar fi făcut Gottfried fără Bettseicher ²⁾ al său !

Dr. Klein din Köln a cîștigat la loteria prusiană 35 000 de taleri, lucru despre care încă nu ți-am scris. Căsătoria lui cu d-na Daniels devine acum foarte probabilă, numai dacă el nu-și schimbă părerea.

Bernard a fost întotdeauna foarte excentric, iar în ultima săptămînă s-a și surmenat foarte mult și a început să aibă efectiv „halucinații”. Josnic în această istorie este faptul că imediat s-a profilat de ocazie pentru a-l interna, ceea ce a fost complet inutil, deoarece familia din Dorking unde dădea el lecții s-a arătat gata să-și asume îngrijirea lui, precum și să răspundă pentru el. Aceleași intenții le-a manifestat și Allsop. Dar prezența lui Allsop, care a finanțat atentatul împotriva lui Orsini, și repetatele lui întilniri cu Bernard nelinișteau încă de mult poliția bonapartistă, din însărcinarea căreia poliția engleză îl supraveghea de multă vreme pe Bernard.

Sîmbăta trecută am primit de la societatea de gaz o somație laconică ca pînă *sîmbăta viitoare* să achit 1 l. st. și 10 șilingi, în

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 216. — *Nota red.*

²⁾ Heinrich Beta (Betziech) (Bettseicher — cel care udă așternutul). — *Nota red.*

caz contrar (este ultimul avertisment) îmi vor „închide” gazul. Cum acum n-am un ban, trebuie să apelez la tine pentru porcăria asta.

Faptul că „Merrimac” a fost aruncat în aer, mi se pare un act de lașitate flagrant din partea ticăloșilor confederați²⁸⁴. Cîinii aștia ar fi putut totuși risca. E grozav cum se mai tînguie acum „Times” (care a susținut cu atîta ardoare toate Coercionbills împotriva Irlandei) că „libertatea” va pieri inevitabil dacă Nordul va tiraniza Sudul²⁸⁵. La fel de reușit e și „Economist”. În ultimul său număr el declară că nu-și poate *explica* prosperitatea financiară a yankeilor — faptul că banii lor de hîrtie nu s-au devalorizat (deși chestiunea este extrem de simplă). Pînă acum și-a consolât în fiecare număr cititorii, promițindu-le această devalorizare. Deși recunoaște că nu înțelege nimic din ceea ce constituie specialitatea sa și că și-a indus în eroare cititorii, acum îi consolează cu reflecții sumbre asupra mersului „operațiilor militare”, din care chiar nu înțelege nimic²⁸⁶.

În ce privește operațiile yankeilor cu bani de hîrtie, ele au fost extraordinar facilitate (în afară de motivul principal — credința în cauză și încrederea în guvern) de faptul că, în urma secesiunii, Vestul a fost aproape complet deposedat de bani de hîrtie, adică de circulating medium¹⁾ în general. Toate băncile a căror principală acoperire consta în bonds of slawe states²⁾ au dat faliment. În afară de aceasta au dispărut din circulație semne monetare în valoare de multe milioane care circulau în vest ca bancnote ale southern banks³⁾. Apoi, în parte datorită tarifului Morrill²⁸⁷, în parte datorită războiului însuși, care a pus în mare măsură capăt importului de obiecte de lux, yankeii au avut o balanță comercială activă cu Europa și, prin urmare, și un curs de schimb favorabil. Un curs nefavorabil ar fi putut afecta serios încrederea patriotică a filistinilor în banii de hîrtie.

Și cît de ridicolă este grija aceasta a lui John Bull pentru procentele la datoria publică pe care le va avea de plătit unchiul Sam! Ca și cum acestea nu ar fi o bagatelă în comparație cu datoria publică a lui Bull însuși, ca să nu mai vorbim că în prezent Statele Unite sînt categoric mai bogate decît era Bull în 1815 cu datoriile lui de miliarde.

¹⁾ — mijloace de circulație. — *Nota trad.*

²⁾ — în obligații ale statelor sclavagiste. — *Nota trad.*

³⁾ — băncilor din sud. — *Nota trad.*

Bine l-a mai înfundat Pam ¹⁾ pe Bonaparte în Mexic ! ²⁸⁸

Acum, din desperare, m-am pus serios pe lucru și scriu ce-mi trece prin cap, mă refer la istoria cu economia politică ²⁸⁹. În „Presse” apare în fiecare săptămână un articol. Le trimit numai unul, potrivit scrisorii d-lui F[riedländer] ³⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Salutări d-nei Bortman și surorii ei.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

138

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 29 mai 1862

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat un Post Office Order ³⁾ de 2 l. st., plătitibil la Kentish Town, care, dacă nu mă înșel, este pentru tine oficiul cel mai apropiat.

Siebel este foarte fericit — are o fetiță.

Anneke s-a înrolat în armata lui Buell și cu începere de astăzi publică în Augsburg ⁴⁾. Mă cam tem pentru soarta trupelor lui Halleck ; lucrurile se tergiversează de atîta timp și nu sînt semne că ar primi vreo întărire, deși minciunile debitate de Spence în „Times” nu înseamnă nimic ²⁹⁰. Willich, avînd gradul de colonel (the eternal colonel ! ⁵⁾), comandă Regimentul 32 indian.

Istoria cu bietul Klein ⁶⁾ mă bucură foarte mult. Scrisoarea lui

¹⁾ Palmerston. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 203. — *Nota red.*

³⁾ — mandat poștal. — *Nota trad.*

⁴⁾ Augsburg „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

⁵⁾ — eternul colonel ! — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 216. — *Nota red.*

Eichhoff ți-o restitui de îndată ce i-o citesc lui Lupus. Acum însă nu mă pot duce la el, deoarece de câteva zile mi s-au inflammat amigdalele și seara trebuie să stau acasă.

Se pare că un soi de război de guerillă va avea totuși loc, dar fără prea mare importanță, și dacă se va repurta o victorie, trupele de rezervă împreună cu o parte din cavalerie îi vor pune repede capăt. O înfringere ar fi însă, firește, fatală.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

139

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 4 iunie 1862

Dragul meu Maur,

Sper că ai primit mandatul de 2 l. st. pe care ți l-am trimis vinerea trecută la Kentish Town ¹⁾).

Așadar, din scrisoarea lui Anneke aflăm, în sfârșit, că la 26 aprilie Halleck dispunea de ceva mai mult de 100 000 de oameni și 300 de tunuri, inclusiv trupele lui Pope și Mitchel, și că aștepta sosirea lui Curtis și Sigel cu alte întăriri. Până la 29 aprilie situația armatei pare să fi fost, în genere, acceptabilă. A[nneke] nu pomeneste nimic de boli. De aceea cred că toată vorbăria despre boli e o simplă născocire. Trebuie spus însă că Stanton și Halleck se pricep să strecoare neîncredere în rîndurile publicului și ale presei. Într-adevăr nu e nici o problemă să ai pe lingă fiecare armată cite un corespondent căruia generalul să-i dicteze ce să scrie, pentru ca publicul să primească totuși unele vești. Așadar, marea bătălie va începe de îndată ce Sigel și Curtis vor sosi. Calculul făcut de Spence, potrivit căruia ar fi nevoie de 120 000 de oameni pentru a ține în friu border states ²⁾, este ridicol ²⁹¹. În Kentucky se pare

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 218. — *Nota red.*

²⁾ — statele de la graniță. — *Nota trad.*

că nu se mai află nici un om (în afară de un cîmp de manevre pentru recruți la Louisville, unde, după toate probabilitățile, va fi format corpul de armată al lui Sigel), iar la Nashville, după cum spune Anneke, nu rămăseseră decît convalescenții etc.; în rest, în afară de armatele lui Halleck și McClellan, în border states se mai află doar Frémont (care, după cit se pare, nu are încă nici o armată), Banks (care pare să fie foarte slab) și McDowell, dar toți aceștia fac parte din armata *activă*. Spence se înșală însă și în alte privințe: 1) că în momentul de față este absolut sigur că armata confederaților nu totalizează 500 000 de oameni, 2) că în mod categoric ei au dispersat pe litoral mai mult de 90 000 de oameni. După aprecierile mele, situația se prezintă în felul următor:

Pe litoral	100 000	de	oameni
Banks & Frémont	30 000	„	„
Sigel & Curtis	30 000	„	„
McClellan	80 000	„	„
În regiunea Washington	30 000	„	„
McDowell	30 000	„	„
Halleck	100 000	„	„

deci, în total, 400 000 de oameni sub arme, la care se mai adaugă vreo 60 000 de recruți, convalescenți și detașamente mici, care pot fi dispersate în Missouri, pe ambele maluri ale cursului inferior al fluviilor Ohio și Tennessee și, în parte, în orașele din nord-est, *summa summarum* 460 000 de oameni. Convingerea aceasta a mea îmi este întărită de noua recrutare de 50 000 de oameni, căreia îi va urma foarte curînd o a doua, de aceleași proporții; se pare că vor să mențină un efectiv normal de 500 000 de oameni.

Suspendarea recrutării a fost cea mai mare greșeală și o pură fanfaronadă din partea lui Stanton. Ea a adus mari prejudicii materiale și a cauzat toată acea pierdere de timp de la Corinth și Richmond; iar din punct de vedere moral, revocarea actuală aduce prejudicii și mai mari, ca să nu mai vorbim că acum va fi mult mai greu să se găsească recruți. În general, acolo sînt destui oameni; în statele din nord, ca urmare a imigrației, populația între 20 și 35 de ani este cu cel puțin 3—4% mai numeroasă decît în oricare altă țară.

În rest, d-l Anneke apare în scrisorile sale ca un bătrîn circotaș ursuz și atotștiutor care face aprecieri despre armată fără a ține seama de situația de fapt și nici de inamic, ci comparînd-o cu vechile armate europene instruite, și nici măcar în forma în care există ele, ci în care ar *trebui* să existe. Dobitocul ar trebui

totuși să-și amintească de confuziile prin care a trecut și el destul de des în timpul manevrelor prusiene.

Comedia de la Berlin devine foarte amuzantă. Ministerul asigură parlamentul de liberalismul său, iar parlamentul îl asigură pe rege de regalismul său. Embrassez-vous et que cela finisse !¹⁾ 292 De altfel este, fără îndoială, un progres faptul că oamenii aceștia se văd ambalați atît de ușor și atît de rapid în intriga parlamentară ; în acest timp conflictul nu se lasă așteptat. Foarte nostim e faptul că din toată istoria cu Hessen n-a ieșit nimic pînă cînd prințul elector²⁾ nu l-a insultat personal pe frumosul Wilhelm³⁾, și după aceea chiar că nu s-a mai întîmplat nimic²⁹³.

Ce face Jennychen ?

Salutări cordiale soției tale și copiilor. Îți trimit alăturat scrisoarea de la Eichhoff.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913, și în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

140

Marx către Engels

la Manchester

[Londra, în jurul datei de 6 iunie 1862]

Dragă Engels,

Te rog să mă ierți că abia acum îți anunț primirea celor 2 l. st. Săptămîna aceasta am fost atît de tracasat, încît n-am avut timp de loc. Proprietarul și vreo zece alți monștri m-au tot hăituit.

Anexez două exemplare din cartea lui Lassalle⁴⁾ (unul pentru tine și unul pentru Lupus). Scrie-mi ce părere ai despre ea.

¹⁾ — „Îmbrățișați-vă și isprăviți o dată“. — *Nota trad.*

²⁾ Ludovic al III-lea. — *Nota red.*

³⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Lassalle. „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker mit Setzer-Scholien herausgegeben“, Berlin 1862 („D-l Julian Schmidt, istoricul literar publicat cu șco-liile zețarului“). — *Nota red.*

Am primit o scrisoare de la Steffen și ți-o voi trimite zilele acestea, imediat după ce îi răspund. Steffen este la Boston. Pare foarte prost dispus. Weydemeyer este locotenent-colonel.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. III, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

141

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 iunie 1862

Dragă Engels,

Îmi vine cum nu se poate mai greu să-ți vorbesc mereu de mizeria în care mă zbat, dar que faire ¹⁾? Soția mea îmi spune zilnic că ar prefera să moară și ea și copiii, iar eu nu pot, desigur, să i-o iau în nume de rău, deoarece umilințele, chinurile și groaza pe care trebuie să le îndurăm în această situație sînt realmente de nedescris. Cele 50 l. st. s-au dus, după cum știi, pe datorii, din care n-am reușit să achit nici jumătate. Cele două l. st. le-am dat la gaz. Mizerabila sumă de la Viena va sosi abia la sfîrșitul lunii iulie și va fi afurisit de mică, căci acum ciinii nu mai publică nici măcar un articol pe săptămîină. La toate astea se adaugă noile cheltuieli de la începutul lunii mai. Nu mai vorbesc de situația cu adevărat alarmantă, în condițiile Londrei, cînd timp de șapte săptămîni nu voi avea nici o para, căci pentru noi asta e un fenomen cronic. Dar din proprie experiență știi și tu foarte bine că întotdeauna intervin cheltuieli curente care trebuie achitate cu bani gheață. În vederea lor am amanetat din nou lucrurile pe care abia le scosesem la sfîrșitul lunii aprilie. Dar sînt săptămîni de cînd și această sursă a secat într-atît, încît săptămîna trecută soția mea a încercat „zadarnic” să vindă citeva din cărțile mele. Mi-e cu atît mai milă de bieții copii, cu cit toate acestea se întîmplă tocmai în exhibition season ²⁾, cînd cunoscuții lor se amuză, iar ei

¹⁾ — ce să fac ? — *Nota trad.*

²⁾ — timpul expoziției. — *Nota trad.*

trăiesc cu spaima ca nu cumva să-i viziteze careva și să vadă toată această mizerie.

În rest, acum lucrez intens, și, ciudat lucru, cu toată mizeria care mă înconjură, creierul meu este mai activ decât cu ani în urmă. Volumului acesta îi voi da o amploare mai mare, deoarece ciinii germani apreciază valoarea cărților după cubajul lor ²⁹⁴. Totodată m-am lămurit, în sfârșit, și în ce privește porcăria de rentă funciară (la care în partea asta a lucrării *nici nu vreau să mă refer*). De mult timp aveam *misgivings* ¹⁾ în privința justetei totale a teoriei lui R[icardo], și pînă la urmă am dat de firul înșelătoriei ²⁾. De cînd nu ne-am văzut am mai făcut și alte descoperiri noi, interesante și surprinzătoare, care vor intra chiar în acest volum.

La Darwin ³⁾, pe care l-am răsfoit din nou, mă amuză afirmația că el aplică teoria „lui Malthus” și la plante și animale, în timp ce la d-l Malthus toată nostimada constă tocmai în faptul că teoria lui — cu progresia geometrică — nu este aplicată la plante și la animale, ci numai la oameni, în opoziție cu plantele și animalele. Interesant este că Darwin recunoaște în lumea animalelor și a plantelor societatea engleză din timpul său, cu diviziunea muncii, concurența, deschiderea de noi piețe și „invențiile” ei și cu „lupta pentru existență” a lui Malthus. Este acel *bellum omnium contra omnes* ⁴⁾ al lui Hobbes, care amintește de „Fenomenologia” lui Hegel, în care societatea civilă este prezentată ca un „*regn animal spiritual*”, în timp ce la Darwin regnul animal apare ca societate civilă.

Buckle i-a jucat festa lui Ruge și a murit. În fantezia sa, Ruge văzuse o bibliotecă întreagă pe care B[uckle] trebuia s-o scrie, iar el s-o „transpună” în germană. Poor ⁵⁾ Ruge! Și poor Buckle, pe care astăzi, în „*Times*”, un „prieten” ²⁹⁵ l-a defăimat, dîndu-i un *testimonium pietatis* ⁶⁾.

Ați primit, tu și Lupus, cele două exemplare din „Julian Schmidt” ⁷⁾ pe care vi le-am trimis?

Apropo! Aș avea nevoie de o paradigmă ⁸⁾ (cu explicații) de contabilitate italiană; bineînțeles, dacă ai putea-o face foarte pe

¹⁾ — îndoieli. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 235—239. — *Nota red.*

³⁾ Ch. Darwin. „Originea speciilor prin selecție naturală”. — *Nota red.*

⁴⁾ — războiul tuturor contra tuturor. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Bietul. — *Nota trad.*

⁶⁾ — certificat de pietate. — *Nota trad.*

⁷⁾ F. Lassalle. „D-l Julian Schmidt, istoric literar”. — *Nota red.*

⁸⁾ — model. — *Nota trad.*

scurt și fără a-ți pierde prea mult timp. Mi-ar fi de folos la ilustra-rea lui „Tableau économique” al dr-ului Quesnay²⁹⁶.

Nimeni nu mă vizitează, și asta îmi convine, căci lumea de aici poate să mă... Frumoasă adunătură!

Salut.

Al tău,
K. M.

Mi-a scris Lassalle. Probabil că în iulie va veni pe aici. Spre sfârșitul toamnei se va apuca de prima redactare a „Economiei politice”, care însă îi va răpi „mult timp”. O să vadă el!

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

142

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, aprox. 3 iulie 1862]

Dragul meu Maur,

Întrucît noul an comercial a început, iar lui Borkheim trebuie să-i restitui cele 50 l. st. abia peste două săptămîni, putem repeta iar operația. Îți anexează, așadar, cecul I/Q 86 445. 10 l. st. Manchester, 31 ianuarie 1861. Biletul Băncii Angliei. Cealaltă jumătate miine.

Specula de pe piața bumbacului și creșterea zilnică a prețurilor, determinată de ea, mă preocupă într-atît, încît nici nu știu unde mi-e capul. De îndată ce voi avea timp, îți voi scrie. Cum îi mai merge lui Jennychen ?

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

143

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 5 iulie [1862]

Dragă Engels,

Multe mulțumiri pentru cele 10 l. st., din care azi a sosit pars I¹⁾. Am auzit că d-l Gumpert a fost aici; pe la mine n-a venit. Well, I shall try to do without him²⁾.

Alăturat îți trimit un număr din „Press” și două „discursuri” foarte inteligente ale lui Lassalle²⁹⁷.

Alăturata scrisoare a lui L[assalle] mi-a fost adusă de „căpitanul” austriac „în retragere” Schweigert, un individ cumsecade, dar idiot. Fapt este că Rüstow — sprijinit de alți doi frați Rüstow — a vrut sau vrea să folosească Uniunea națională²⁹⁸, Asociația de gimnastică etc. pentru ca cel puțin în statele germane mai mici să aibă la dispoziție o *gardă civică comandată de d-l Rüstow*, care în momentul decisiv să fie în stare să se împotrivescă armatei. Planul este cum nu se poate mai idiot. Și pentru un asemenea scop mai trebuie să li se trimită și bani de la Londra! Nu-mi închipui că Lassalle împărtășește aceste iluzii. Vrea numai să facă pe grozavul față de Schweigert etc.

Sper că în orice caz vei veni la Londra în the course of the season³⁾. Jennychen s-a făcut sănătoasă, dar e mai plăpindă decât ar trebui să fie cu constituția ei. Orice s-ar întâmpla, va trebui s-o trimit la mare.

Lupus e deja în Germania?

Ce se aude cu „membrii” Asociației britanice?²⁹⁹ Mai sînt valabile vechile legitimații? A mea a rămas la Lupus.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — prima jumătate. — *Nota trad.*

²⁾ — Nu-i nimic, o să încerc să mă descurc și fără el. — *Nota trad.*

³⁾ — în timpul sezonului. — *Nota trad.*

144

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 11 iulie [1862]

Dragă Engels,

Sînt două zile de cînd Lassalle se află aici, și are de gînd să rămînă cîteva săptămîni. Ar trebui să vii și tu pentru cîteva zile, căci și așa el se simte foarte „offended”¹⁾ pentru că nici tu, nici Wolff nu i-ai scris un rînd după ce ai primit lucrările lui. Oricum voiai să vii pentru cîteva zile ca să vizitezi exhibition²⁾.

Îți scriu atît de laconic pentru că trag la carte³⁾ ca un animal de povară.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

145

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 21 iulie [1862]

Dragă Engels,

Am fost la Freiligrath, totul e *all right*⁴⁾.Itzig⁵⁾ — a cărui vanitate te-ar fi amuzat grozav — pleacă

¹⁾ — „ofensat”. — *Nota trad.*

²⁾ — „expoziția”. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 223. — *Nota red.*

⁴⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

⁵⁾ F. Lassalle. — *Nota red.*

săptămîna viitoare. Dacă poți, vino vineri. Reinhardt, care a devenit comerçant, ne-a făcut ieri o vizită.

Salut.

Al tău,
K. M.

Ce spui de McClellan ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

146

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 30 iulie 1862

Dragul meu Maur,

Mi-a părut foarte rău că nu am putut veni vineri ; pe lângă alte motive mai era și faptul că m-am cam certat cu Ermen și deci nu puteam nici să-i cer o amabilitate, nici să plec fără să-i spun un cuvînt. Altminteri aș fi venit oricum, chiar cu riscul să ratez sîmbătă o chestiune importantă.

În America lucrurile merg prost și principala vină o poartă after all¹⁾ d-l Stanton, care, din pură vanitate, după cucerirea Tennessee-ului a suspendat recrutările de soldați, condamînd astfel armata să slăbească mereu tocmai în momentul cînd, mai mult ca oricînd, avea nevoie de întăriri pentru o ofensivă rapidă și decisivă. Printr-o afluență permanentă de recruți, chiar dacă războiul nu ar fi fost încă cîștigat, totuși succesul lui ar fi fost asigurat. Victoriile continue făceau ca și acțiunile recruților să se desfășoare cu succes. Cu atît mai stupid a fost acest pas, cu cît Sudul înrola pe atunci toți bărbații între 18 și 35 de ani, mizînd, prin urmare, totul pe o singură carte. Or, tocmai acești oameni, instruiți între timp, le asigura confederațiilor aproape pretutindeni superioritatea și inițiativa. Ei l-au imobilizat pe Halleck, l-au silit pe Curtis să se retragă din Arkansas, l-au înfrînt pe McClellan și, sub comanda lui Jackson, au dat semnalul în valea Shenandoah

¹⁾ — în cele din urmă. — Nota trad.

pentru acțiunile de guerillă, care se extind acum pînă la Ohio. Mai prostește decît Stanton nu se putea nimeni purta³⁰⁰.

Mai departe. Cînd și-a dat seama că nu va reuși să-l înlăture pe McClellan de la comanda armatei de la Potomac, Stanton a făcut altă prostie : pentru a-i slăbi puterea, i-a investit cu drept special de comandă pe Frémont, Banks și McDowell, *fărîmînd forțele de dragul destituirii lui McClellan*. Urmarea a fost nu numai că McClellan a fost înfrînt, dar și că opinia publică l-a învinuit pentru această înfrîngere nu pe McClellan, ci pe Stanton. D-î Stant[on] a meritat-o.

Toate acestea n-ar fi avut nici o importanță, ba ar fi putut chiar fi de folos, dacă, în cele din urmă, războiul ar fi fost dus într-un mod revoluționar. Dar nu s-a întimplat așa. Înfrîngerile nu i-au însuflețit pe acești yankei, ci i-au moleșit. Dacă s-a mers pînă acolo încît, pentru a putea face rost de recruți, li s-a promis că vor fi luați *numai pentru nouă luni*, asta n-are decît o singură semnificație : sîntem la ananghie și nu dorim decît un simulacru de armată, ca un mijloc pur demonstrativ pe perioada tratativelor de pace. Acești 300 000 de voluntari au constituit piatra de încercare, iar prin faptul că a refuzat să-i pună la dispoziție, Nordul declară că pentru el toată povestea asta e, în fond, un rahat. În plus, cită lașitate vădesc guvernul și Congresul. Se tem de recrutare, de măsuri financiare categorice, de atacarea sclaviei, de tot ceea ce e absolut necesar ; totul este lăsat în voia soartei și dacă, în cele din urmă, se întimplă ca o măsură oarecare luată de formă să treacă prin Congres, nobilul Lincoln o împănează cu atîtea clauze, că nu mai rămîne nimic din ea. Această moliciune, această tendință de a ceda imediat, dezumfîndu-se ca o bășică de porc înțepată, sub apăsarea înfrîngerilor care au distrus cea mai puternică și cea mai bună armată și care de fapt au deschis calea spre Washington, această lipsă totală de elasticitate a masei poporului, — toate acestea îmi dovedesc that it is all up¹⁾. Cele cîteva mitinguri de masă etc. nu spun nimic, ele n-au atins nici măcar acel grad de însuflețire la care se ajunge cu prilejul alegerilor prezidențiale.

Și apoi mai e și lipsa totală de talente. Generalii sînt unii mai proști decît alții. Nu găsești nici măcar unul capabil de o inițiativă cît de neînsemnată sau de o hotărîre de sine stătătoare. Sînt 3 luni de cînd inamicul are din nou toată inițiativa. Apoi măsurile financiare, una mai absurdă decît cealaltă. Pretutindeni nepuțință și lașitate, cu excepția soldaților de rînd. La fel și în ceea ce privește politicienii — tot atît de absurzi și de neajutorați. Iar po-

¹⁾ — că totul s-a sfîrșit. — *Nota trad.*

porul este mai neputincios decît dacă ar fi lincezit 3 000 de ani sub dominația austriacă.

Sudul, în schimb, — it's no use shutting one's eyes to the fact ¹⁾ — privește lucrurile cu toată seriozitatea. Faptul că noi nu mai primim bumbac este deja o dovadă. Luptele de guerillă în statele de graniță constituie o a doua. După mine însă, hotărîtor este faptul că un popor de agricultori, izolat de restul lumii, este în stare să facă față unui asemenea război și, după grele înfringeri și pierderi în resurse, oameni și teritorii, să apară din nou ca învingător și să amenințe cu ofensiva pînă departe, în nord. În plus, se bat ca niște lei și tot ce a mai rămas din Union-feeling ²⁾ va pieri acum cu siguranță, excepție făcînd regiunile muntoase, o dată cu cea de-a doua ocupare a statelor Kentucky și Tennessee.

Dacă vor cuceri Missouri, vor cuceri și teritoriile ³⁰¹ și atunci s-a zis cu Nordul.

Cum am mai spus, dacă Nordul nu va acționa imediat în mod revoluționar, va încasa o bătaie zdravănă, și o merită; și se pare că chiar așa se va și întimpla.

Cum îi mai merge lui Jennychen?

Salutări cordiale soției și copiilor tăi.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

147

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 30 iulie [1862]

Dragă Engels,

Din mîzgălelele alăturate îți poți da întrucîtva seama cît sînt de bothersed ³⁾. Proprietarului, pe care pînă acum am reușit să-l domolesc, trebuie să-i plătesc 25 l. st. Negustorului de pian, căruia îi plătesc în rate pianul, încă la sfîrșitul lui iunie trebuia

¹⁾ — nu are nici un rost să închidem ochii în fața faptelor. — *Nota trad.*

²⁾ — simpatia față de Uniune. — *Nota trad.*

³⁾ — hărțuit. — *Nota trad.*

să-i dau 6 l. st. și este un tip foarte grosolan. Avizul pentru plata impozitului de 6 l. st. mi-a sosit acasă. Din fericire am achitat taxele școlare de aproximativ 10 l. st., căci fac totul pentru a cruța copiii de umilințe directe. Măcelarului i-am plătit 6 l. st. (tot ce-am încasat într-un trimestru de la „Presse“!), dar individul mă pi-sează din nou, ca să nu mai vorbesc de brutar, teagroc, green-grocer¹⁾ și toți ceilalți monștri.

Evreul nigger²⁾ Lassalle, care din fericire pleacă la sfârșitul acestei săptămîni, a reușit iar să piardă 5 000 de taleri într-o speculație dubioasă. Individul ăsta mai degrabă ar arunca banii în noroi decît să-i împrumute unui „prieten“, chiar dacă i s-ar garan-ta dobînda și capitalul. El pornește de la ideea că trebuie să trăiască ca un baron evreu sau un evreu baronizat (prin intermediul contesei³⁾ probabil). Inchipuie-ți că acest individ, care cunoaște povestea cu America etc. și știe deci în ce criză mă aflu, a avut tupeul să mă întrebe dacă n-aș vrea să-mi trimit una din fete la contesa Hatzfeldt în calitate de „damă de companie“ și dacă n-ar fi bine să intervină în favoarea mea pe lângă Gerstenberg (!). Individul mi-a răpit o groază de timp. Dobitocul își inchipuia că, dacă acum n-am „nici o treabă“ și nu fac decît „muncă teoretică“, pot foarte bine să-mi pierd timpul cu el! Pentru a păstra cît de cît aparențele față de acest individ, soția mea a amanetat totul, pînă la ultimul ac!

Dacă n-aș fi fost în această situație mizerabilă și nu m-ar fi infuriat parvenitul care-și pipăie punga cu bani, m-aș fi amuzat copios. De un an de cînd nu l-am mai văzut, s-a scrinit de tot. Șederea la Zürich (cu Rüstow, Herwegh etc.) și ulterior călătoria în Italia, apoi cartea sa „D-l Julian Schmidt“⁴⁾ l-au făcut să-și piardă complet capul. El este acum, în mod indiscutabil, nu numai cel mai mare savant, cel mai profund gînditor, cel mai genial cer-cetător etc., dar pe deasupra și Don Juan, precum și un cardinal Richelieu al revoluției. La toate acestea mai adaugă o nesfîrșită logoree cu voce stridentă, falsă, o gestică demonstrativă inestetică și un ton didacticist!

Ne-a împărtășit în mare secret, mie și soției mele, că l-a sfă-tuit pe Garibaldi să nu pornească ofensiva împotriva Romei, ci să se îndrepte spre Neapole, să se proclame acolo dictator (fără a-l leza pe Victor Emanuel) și să ridice armata populară la luptă împotriva Austriei. Lassalle își inchipuie că acesta va scoate din

1) — băcan, zarzavagiu. — *Nota trad.*

2) — negru. — *Nota trad.*

3) Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

4) F. Lassalle. „D-l Julian Schmidt, istoric literar“. — *Nota red.*

pământ 300 000 de oameni și că armata piemonteză, firește, li se va alătura. Apoi — potrivit unui plan aprobat, după cum spune el, de d-l Rüstow — un corp de armată urmează să treacă, sau, mai bine zis, să fie debarcat pe coasta Adriaticii (în Dalmația) și să provoace o răscoală în Ungaria, în timp ce grosul armatei, sub conducerea lui Garibaldi, se îndreaptă, fără a ține seama de patru-laterul fortărețelor ³⁰², de la Padua spre Viena, unde populația se va ridica imediat la răscoală. Totul va fi gata în 6 săptămâni. Pîrghia mișcării va fi influența politică a lui Lassalle la Berlin sau condeii lui. Rüstow, în fruntea unui detașament de partizani germani, urma să se alăture lui Garibaldi. Bonaparte s-ar fi văzut complet paralizat în fața acestui coup d'éclat¹⁾ lassallean.

A fost și la Mazzini, care „și el” a aprobat și „i-a admirat” planul.

În fața acestor oameni s-a prezentat drept „reprezentant al clasei muncitoare revoluționare germane” și își închipuia (textual!) că lor le este cunoscut că el (Itzig), prin „broșura despre războiul din Italia²⁾”, a zădărnicit intervenția Prusiei” și în fact a dirijat „istoria din ultimii trei ani”. L[assalle] era foarte furios pe mine și pe soția mea pentru că am făcut haz de planurile lui și l-am tachinat numindu-l „bonapartist luminat” etc. A vociferat, a urlat, s-a agitat și în cele din urmă s-a convins pe deplin că eu sînt prea „abstract” pentru a înțelege politica.

As to America³⁾, aceasta este, după părerea lui, cu totul neinteresantă. Yankeii n-au nici un fel de „idei”. „Libertatea individuală” nu este decît o „idee negativă” etc. și totul nu este altceva decît niște vechituri speculative, demodate și perimate.

După cum ți-am mai spus, în alte împrejurări (și dacă nu m-ar fi stînjinit de la lucru) tipul m-ar fi amuzat împărătește.

În plus „idealistul” ăsta vădește un apetit pustiitor și o senzualitate deșănțată.

Acum sînt absolut sigur că, după cum o arată forma capului și clăia de păr, el se trage din negrii care s-au alăturat convoiului lui Moise cînd a părăsit Egiptul (dacă nu cumva mama lui sau bunica din partea tatălui lui s-or fi încrucișat cu un negru). Se pare că combinația asta iudaico-germană grefată pe un fond negroid dă specimene ciudate. Insistența lui este de asemenea specifică rasei negre.

¹⁾ — Iovitură de maestru. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Lassalle. „Războiul din Italia și problemele Prusiei”. — Nota red.*

³⁾ — În ce privește America. — *Nota trad.*

Dacă autorul planului campaniei de la Padua la Viena este d-l Rüstow, cred că și lui îi lipsește o doagă.

Salut.

Al tău,
K. M.

Una dintre marile descoperiri ale negrului nostru — pe care însă n-o împărtășește decât „prietenilor celor mai intimi” — este că pelasgii se trag din semiți. Dovada principală : în cartea Macabeilor ¹⁾, evreii trimit în Grecia soli să ceară ajutor pe baza legăturilor lor de sînge. Apoi, în Perugia a fost descoperită o inscripție etruscă pe care consilierul aulic Stücker din Berlin și un italian au descifrat-o amîndoi în același timp și independent unul de celălalt, interpretînd literele etrusce ca fiind litere ebraice.

Ca să nu-i mai venim cu dovezi din „Blue Books” ³⁰³, și le-a cumpărat (din îndemnul lui Bucher) cu 20 l. st.

El afirmă că l-a convertit pe Bucher la socialism. Bucher însă este un omuleț foarte fin, chiar dacă puțin cam dificil, și nu pot în nici un caz să-mi închipui că a acceptat „politica externă” a lui Lassalle. Bucher este „soția zețarului” din „Julian Schmidt” ³⁰⁴.

Dacă ai fi venit măcar pentru cîteva zile aici, ai fi avut de ce ride un an întreg. Pentru asta țineam atît de mult să vii. Cu asemenea ocazii nu te întilnești în fiecare zi.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

148

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 31 iulie 1862]

Dragul meu Maur,

Cred că înțelegi că după plățile grele din luna trecută îmi este imposibil să-ți fac rost acum de 25 l. st. Am amînat pînă în august toate plățile mele personale mari (proprietăreasa și plățile tri-

¹⁾ Primele trei cărți ale Macabeilor (una din părțile componente ale Bibliiei).
— Nota red.

mestriale), în plus am fost nevoit să-i dau lui Borkheim pentru poliță un ordin de plată tot pentru august. Să văd ce pot să fac pînă mîine. Lui Lupus îi sînt de asemenea dator 10 l. st., pe care le va cere de îndată ce se va întoarce, și asta se poate întîmpla de la o zi la alta. Fă socoteala și adaugă și plățile de luna trecută și vei vedea că s-a făcut o gaură serioasă în bugetul anului ăsta. Totuși, diseară voi socoti cît mai am de plătit și cît îți pot deci trimite.

Dacă aș ști măcar cum a ieșit bilanțul și cum se prezintă situația mea ! Dar poimiine Charles ¹⁾ pleacă la Varșovia, unde avem niște datorii neplăcute, și atunci toată povestea cade iar baltă.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

149

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 1 august 1862

Dragul meu Maur,

Cele 10 l. st. alăturate sînt tot ce-ți pot trimite astăzi. Lucrurile se prezintă astfel. Luna trecută am avut de achitat : cheltuielile pentru întreținerea calului pe un trimestru — 15 l. st., proprietărea — 25 l. st. (bătrînul Hill mi-a pus asta în contul lunii iulie, deoarece am plătit ieri), lui Borkheim — 50 l. st., ție 10 l. st., în total 100 l. st. Mai am de plătit luna aceasta 10 l. st. lui Lupus, 15 l. st. lui Borkheim pentru ordin, aproximativ 10 l. st. librarului (un rest din 1861), și apoi mărunțișuri : croitorul, cizmarul, cămășile etc., țigările — vreo 25 l. st., plus cele 10 l. st. amintite, în total 70 l. st., adică în două luni 170 l. st. *în afară de current expenses* ²⁾. Vezi dar cum stau. În plus, sînt aproape sigur că în anul bugetar trecut am depășit veniturile mele și că anul acesta veniturile îmi vor fi foarte reduse. Mă gîndesc că poate vei reuși să-i mai amîni un

¹⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

²⁾ — *cheltuielile curente.* — *Nota trad.*

timp pe creditorii tăi ; cu ai mei însă nu pot face nimic, deoarece aici oamenii au obiceiul să-ți trimită contul la servicii, așa că ești forțat moralicește ca după două-trei calling ¹⁾ să plătești.

Dacă Lupus nu are nevoie pînă la sfîrșitul lunii septembrie de cele 10 l. st. pe care i le mai datorez sau dacă e de acord să i le plătesc în rate, ți le voi trimite, firește, ție.

Poveștile despre Lassalle sînt extrem de amuzante. Planul său strategic ²⁾ este tot ce mi-a fost dat să aud mai trîsnit. Că Rüstow l-a aprobat, este foarte probabil, căci tipul este tot atît de vanitos ca și Itzig și e pe drumul cel bun pentru a deveni la fel de țicnit. Vezi mîzgăleala lui despre campania din 1860 în volumul al doilea din „Demokratische Studien” ³⁰⁵.

Autorul ³⁾ „Sistemului pentarhiei europene” a scos un nou opus : „Guvernele și alianțele în Europa”. Iată deci că rușii și-au mai făcut rost de un măgar grozav. Ceva mai stupid și mai confuz n-am întîlnit niciodată. Cînd se lansează în teorii asupra dreptului internațional e divin, propune 3—4 teorii diferite care se bat cap în cap. Și toate acestea într-un spirit creștin à outrance ⁴⁾, iar slugărnicia în fața a tot ceea ce e rusesc este atît de grosolană, încît îți vine să rizi cu hohote la gîndul că rușii au irosit atîția bani pentru el. Spre cîntea Germaniei trebuie să spunem că germanii n-au fost în stare să cumpere nici un om de treabă care să scrie în favoarea Rusiei ⁵⁾, iar cînd au pus mîna pe unul ca B. Bauer, el s-a dovedit din capul locului prost ca noaptea ³⁰⁶. Punctele principale : alianța ruso-franceză ; Prusia în fruntea Germaniei mici ³⁰⁷ ; Austria, care, o dată cu mutarea capitalei la Budapesta, urmează să obțină Principatele dunărene și tot teritoriul de la nord de Balcani — toate astea se lăbărțează ca o balegă de vacă pe 300 de pagini de vorbărie anostă. Dacă te interesează, pot să-ți trimit lucrarea.

Al tău,

F. E.

O/D 13 134, Manchester 27 ianuarie 1862 — 5 l. st.

O/D 24 296, Manchester 27 ianuarie 1862 — 5 l. st.

10 l. st.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — apeluri. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 231. — *Nota red.*

³⁾ Goldmann. — *Nota red.*

⁴⁾ — împins la extrem. — *Nota trad.*

⁵⁾ În original : Germaniei. — *Nota red.*

150

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 august 1862

Dragă Frederick,

Multe mulțumiri pentru cele 10 l. st.

Mi-e foarte neplăcut că din cauza mea ești atât de strimtorat bănește, dar *que faire*?¹⁾ Cine poate să reziste într-o asemenea criză cum este cea din America? În plus, mai e și ghinionul meu special să am de-a face cu o fițuică atât de lamentabilă ca „Presse” din Viena. *Otherwise*?²⁾ această colaborare mi-ar fi putut înlocui cel puțin *to some extent*³⁾ „Tribune”. Nu crezi că a sosit momentul să mă adresez acum lui „Evening Post” (the abolitionist paper⁴⁾ din New York), de pildă, și să-i propun corespondențe?

Este o adevărată minune că în această situație am putut totuși înainta cu lucrările teoretice. Am de gând să tratez totuși chiar în acest volum teoria rentei, într-un capitol anexă, adică ca „ilustrare” a unei teze enunțate anterior⁵⁾. Vreau să-ți prezint în câteva cuvinte *toată această istorie vastă și complicată* ca să-mi **comunic** **părerea ta**.

Știi că eu disting două părți ale capitalului: *capitalul constant* (materii prime, *matières instrumentales*⁵⁾, mașini etc.), a cărui valoare nu face decât *să reapară* în valoarea produsului, și, în al doilea rând, *capitalul variabil*, adică capitalul cheltuit pe salarii, care conține mai puțină muncă materializată decât dă muncitorul în schimbul ei. De exemplu, dacă salariul zilnic = 10 ore și muncitorul lucrează 12, el înlocuiește capitalul variabil + $\frac{1}{6}$ din acesta (2 ore). Acest surplus eu îl numesc *plusvaloare* (surplus value).

Să presupunem că *rata plusvalorii* (deci durata zilei de muncă și excedentul de supramuncă peste munca necesară, pe care muncitorul o prestează pentru a reproduce salariul) ar fi, de exemplu = 50%. În cazul acesta muncitorul ar lucra într-o zi de muncă, să zicem de 12 ore, 8 ore pentru sine și 4 ore (8:2) pentru patron. Să presupunem, de asemenea, că acest raport există în toate ramurile industriale, astfel încât eventualele diferențe față de timpul de muncă mijlociu nu reprezintă decât compensații pentru gradul mai mare sau mai mic de dificultate a muncii etc.

¹⁾ — ce să fac? — *Nota trad.*

²⁾ — *Altminteri.* — *Nota trad.*

³⁾ — într-o oarecare măsură. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ziar abolitionist. — *Nota trad.*

⁵⁾ — materiale auxiliare. — *Nota trad.*

În aceste condiții, la o exploatare *egală* a muncitorului în *diferitele* ramuri industriale, *diferitele* capitaluri de *mărime egală* din sfere de producție diferite vor furniza amounts of surplus value ¹⁾ foarte diferite și, prin urmare, *rate ale profitului foarte diferite*, since profit is nothing but the proportion of the surplus value to the total capital advanced ²⁾. Aceasta va depinde de *compoziția organică* a capitalului; adică de împărțirea lui în capital constant și capital variabil.

Să presupunem, ca mai sus, că supramunca = 50%. Așadar, dacă, de exemplu, 1 l. st. = 1 zi de muncă (indiferent dacă prin aceasta se înțelege o săptămână etc.), ziua de muncă = 12 ore și munca necesară (care reproduce salariul) = 8 ore, atunci salariul a 30 de muncitori (sau zile de muncă) ar fi = 20 l. st. și valoarea muncii lor ar fi = 30 l. st.; capitalul variabil pentru un muncitor (pe zi sau pe săptămână) ar fi = $\frac{2}{3}$ l. st. și valoarea pe care o creează muncitorul = 1 l. st. Totalul plusvalorii produse de un capital de 100 l. st. în diferite ramuri industriale va fi foarte diferit, în funcție de raportul în care capitalul de 100 este împărțit în capital constant și capital variabil. Să notăm capitalul constant cu C și cel variabil cu V. Dacă în industria bumbacului, de pildă, compoziția ar fi C 80, V 20, atunci valoarea produsului ar fi = 110 (la o plusvaloare sau surplus labour ³⁾ de 50%). Masa plusvalorii = 10 și rata profitului 10%, deoarece profitul — raportul dintre 10 (surplus value) și 100 (valoarea totală a capitalului cheltuit). Să presupunem că în marile ateliere de confecții compoziția capitalului este: C 50, V 50; atunci produsul = 125, plusvaloarea (la rata de 50% ca și mai sus) = 25 și rata profitului = 25%. Să luăm altă ramură industrială, unde raportul este C 70, V 30, în care caz produsul = 115 și rata profitului = 15%. În sfârșit, să luăm o industrie în care compoziția = C 90, V 10, astfel că produsul = 105 și rata profitului = 5%.

Avem astfel, la o *exploatare egală* a muncii, pentru capitalul de mărime egală în diferite trades foarte diferite amounts of surplus value, and hence very different rates of profit ⁴⁾.

¹⁾ — sume de plusvaloare. — *Nota trad.*

²⁾ — profitul nefiind altceva decât raportul dintre plusvaloare și întregul capital avansat. — *Nota trad.*

³⁾ — supramuncă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în diferite ramuri industriale sume foarte diferite de plusvaloare și rate foarte diferite ale profitului. — *Nota trad.*

Dacă însă luăm toate cele 4 capitaluri de mai sus la un loc avem :

Valoarea produsului

1. C 80 V 20	110	Rata profitului	= 10%		Rata plusvalorii
2. C 50 V 50	125	" "	= 25%		în toate cazurile
3. C 70 V 30	115	" "	= 15%		
4. C 90 V 10	105	" "	= 5%		= 50%

Capital 400

Profit = 55%

Aceasta înseamnă la 100 o rată a profitului de $13\frac{3}{4}\%$.

Considerind *capitalul total* (400) al clasei [capitaliștilor], rata profitului ar fi = $13\frac{3}{4}\%$. Capitaliștii sînt doar frați. Concurența (transfer of capital or withdrawal of capital from one trade to the other ¹⁾ face ca capitaluri de mărime *egală in different trades*, despite their different organic compositions, yield the *same average rate of profit* ²⁾. Cu alte cuvinte : profitul *mijlociu* pe care îl aduce un capital de 100 l. st., de pildă, in a certain trade ³⁾, nu-l aduce în calitate de capital întrebuițat într-un mod special, deci nici în raportul în care produce el însuși plusvaloarea, ci ca *parte alicotă* din capitalul total al clasei capitaliste. Este o parte la care dividendul este plătit, proporțional cu mărimea ei, din suma totală a plusvalorii (sau a muncii neplătite) produse de întregul capital variabil (cheltuit pe salarii) al clasei.

Pentru ca în exemplul de mai sus 1, 2, 3, 4 să obțină același *profit mijlociu*, fiecare dintre ei trebuie să-și vîndă mărfurile la $113\frac{1}{3}$ l. st., și anume 1 și 4 să le vîndă *peste valoarea lor*, iar 2 și 3 *sub* valoarea lor.

Prețul astfel reglat = the expences of capital + the average profit ⁴⁾ (de exemplu 10%), este ceea ce Smith numește *natural price, costprice* ⁵⁾ etc. ³⁰⁹ Este acel *average price* ⁶⁾, *preț* la care concurența dintre diferitele ramuri industriale reduce (prin transfer of capital sau withdrawal of capital ⁷⁾) prețurile în diferitele ramuri

¹⁾ — transferul sau migrarea capitalului dintr-o ramură industrială în alta. — *Nota trad.*

²⁾ — *In diferite ramuri de producție, cu toată compoziția lor organică diferită, să aducă aceeași rată mijlocie a profitului.* — *Nota trad.*

³⁾ — într-o anumită ramură de producție. — *Nota trad.*

⁴⁾ — capitalul avansat + profitul mijlociu. — *Nota trad.*

⁵⁾ — *preț natural, preț de cost.* — *Nota trad.*

⁶⁾ — *preț mijlociu.* — *Nota trad.*

⁷⁾ — transfer de capital sau migrare de capital. — *Nota trad.*

industriale. Concurența reduce, așadar, mărfurile nu la valoarea lor, ci la prețurile lor de cost, care, după compoziția organică a capitalurilor, sînt *superioare, inferioare* sau = cu valorile lor.

Ricardo confundă valorile cu prețurile de cost. De aceea el crede că, dacă ar exista o *rentă absolută* (adică o *rentă independentă* de fertilitatea diferită a diferitelor categorii de pămînt), produsul agricol etc. s-ar vinde întotdeauna *peste valoarea* lui, pentru că s-ar vinde *peste* prețul de cost (the advanced capital + the average profit ¹⁾). Aceasta ar răsturna legea de bază. El neagă, prin urmare, renta absolută și nu admite decît renta diferențială.

Dar identificarea pe care o face el între *values of commodities* and *costprices of commodities* ²⁾ ale mărfurilor este cu desăvîrșire greșită și este preluată prin tradiție de la A. Smith.

Lucrurile stau astfel :

Să presupunem că compoziția *mijlocie* a întregului capital neagricol ar fi C 80, V 20 ; atunci (dacă rata plusvalorii este de 50%) produsul ar fi = 110, iar rata profitului = 10%.

Să presupunem mai departe că compoziția mijlocie a *capitalului agricol* ar fi = C 60, V 40 (în Anglia cifra aceasta este, potrivit datelor statisticii, aproape exactă ; rentele rezultate din creșterea vitelor etc. nu interesează aici, deoarece nu sînt determinate prin ele însele, ci prin cornrent ³⁾). În acest caz produsul, la o exploatare a muncii egală cu cea de mai sus, ar fi = 120, iar rata profitului = 20%. Dacă fermierul, prin urmare, vinde produsul agricol la *valoarea lui*, aceasta înseamnă că-l vinde la 120, și nu la 110, cît este *prețul de cost*. Dar *proprietatea funciară* îl împiedică pe fermier ca, asemenea fratelui capitalist, să considere *valoarea* produsului egală cu *prețul de cost* al acestuia. Prin concurența dintre capitaluri acest lucru nu se poate obține. Proprietarul funciar se interpune și pescuiește *diferența dintre valoare și preț de cost*. Un raport scăzut între capitalul constant și cel variabil este, în general, expresia unei dezvoltări reduse (sau relativ reduse) a forței productive a muncii într-o anumită sferă de producție. Prin urmare, dacă compoziția mijlocie a capitalului agricol este, de exemplu, C 60, V 40, în timp ce aceea a capitalului neagricol este C 80, V 20, aceasta dovedește că agricultura n-a ajuns încă la aceeași treaptă de dezvoltare cu industria. (Ceea ce este foarte explicabil, deoarece, făcînd abstracție de orice alte considerente, industria se bazează pe vechea știință — mecanica, în timp ce agricultura se bazează pe științe cu totul noi : chimia, geologia și fiziologia.) Dacă în

¹⁾ — capitalul avansat + profitul mijlociu. — *Nota trad.*

²⁾ — valorile mărfurilor și prețurile de cost ale mărfurilor. — *Nota trad.*

³⁾ — renta cerealelor. — *Nota trad.*

agricultură raportul ajunge să fie = C 80, V 20 (în ipoteza de mai sus), *renta absolută* dispăre. Rămîne numai *renta diferențială*, pe care însă eu o dezvolt în așa fel, încît premisa lui Ricardo despre continua deterioration of agriculture¹⁾ apare most ridiculous and arbitrary²⁾).

În legătură cu determinarea de mai sus a *prețului de cost* spre deosebire de *valoare*, trebuie să mai observ că, în afară de deosebirea dintre capitalul constant și capitalul variabil, deosebire care rezultă din *procesul de producție nemijlocit* al capitalului, trebuie să ținem seama și de deosebirea dintre *capitalul fix* și *cel circulant*, care rezultă din *procesul de circulație* al capitalului. Dar formula s-ar complica prea mult dacă aş vrea să includ și acest lucru în expunerea de mai sus.

Iată, prin urmare — roughly³⁾, căci problema este destul de complicată —, critica teoriei lui Ricardo. În orice caz vei admite că, dacă ținem seama de *organic composition of capital*⁴⁾, dispar o mulțime de contradicții și de probleme aparente care au existat pînă acum.

Apropo ! Într-un anumit scop, pe care ți-l voi comunica în scrisoarea următoare, **aș dori foarte mult** să-mi trimiți o critică amănunțită, sub aspect militar (de aspectul politic mă voi ocupa eu) a timpeniei lui Lassalle-Rüstow cu privire la eliberare⁵⁾.

Al tău,

K. M.

Salutări doamnelor.

Imandt și-a anunțat sosirea. Itzig⁶⁾ pleacă luni.

Ai să vezi că prin „renta absolută” așa cum o concep eu, *proprietatea funciară scumpește* indeed (under certain historical circumstances⁷⁾) prețurile materiilor prime. Acest lucru poate fi foarte bine folosit din punctul de vedere al comunismului.

În ipoteza că părerea de mai sus este justă, *nu este neapărat necesar ca renta absolută* să fie obținută în orice împrejurări sau de pe *orice categorie de pămînt* (chiar dacă admitem compoziția pe care am presupus-o a capitalului agricol). Ea nu este obținută acolo unde *proprietatea funciară nu există de fapt sau de drept*. În cazul acesta agricultura nu opune peculiar resistance to the application of

¹⁾ — decădere a agriculturii. — *Nota trad.*

²⁾ — cu totul ridicolă și arbitrară. — *Nota trad.*

³⁾ — într-o formă brută. — *Nota trad.*

⁴⁾ — *compoziția organică a capitalului*. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 231, 234, 245, 251. — *Nota red.*

⁶⁾ Lassalle. — *Nota red.*

⁷⁾ — într-adevăr (în anumite împrejurări istorice). — *Nota trad.*

capital¹⁾. El se mișcă în această stihie tot atît de nestîinjenit ca și în oricare alta. Produsul agricol se vinde, așa cum se întîmplă întotdeauna cu o sumedenie de produse industriale, *la prețul de cost*, adică *sub valoarea lui*. De fapt *proprietatea funciară* poate dispărea și în cazul cînd capitalistul și proprietarul funciar sînt una și aceeași persoană etc.

Dar n-are rost să intrăm aici în asemenea amănunte.

Renta diferențială simplă — care apare nu pentru că capitalul a fost folosit on land instead of any other field of employment²⁾ — nu prezintă din punct de vedere teoretic nici o dificultate. Ea nu este decît un profit suplimentar, care există în oricare sferă de producție industrială pentru oricare capital folosit în condiții mai bune decît condițiile medii. Numai că ea se statornicește în agricultură din pricină că se sprijină pe o bază atît de solidă și (relativ) trainică cum sînt different degrees of natural fertility³⁾ a diferitelor categorii de pămînt.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

151

Marx către Engels la Manchester

Londra, 7 august [1862]

Dragă Engels,

Luni m-a vizitat proprietarul și mi-a declarat că dacă, după ce m-a așteptat atîta, nu-i plătesc în cel mai scurt timp, va preda cazul agentului său. Asta înseamnă că îmi va trimite un broker³¹⁰. Totodată — și printr-un ciudat concurs de împrejurări în aceeași zi — am primit și o somație de plată imediată a impozitului, precum și scrisori de la diverși băcani, cei mai mulți cunoscuți de-ai proprietarului, care mă amenință că mă vor da în judecată și nu îmi vor mai furniza alimente.

¹⁾ — nici un fel de rezistență folosirii capitalului. — *Nota trad.*

²⁾ — pentru exploatarea solului, în loc să fie plasat într-un alt domeniu. — *Nota trad.*

³⁾ — diferitele grade de fertilitate naturală. — *Nota trad.*

Lassalle a plecat luni seara. L-am mai văzut o dată după ce avuseseră loc toate aceste events¹⁾). Din înfățișarea mea deprimată și-a dat seama că criza de care știa de multă vreme a dus la un fel de catastrofă. Mi-a cerut explicații. După ce l-am pus în temă, a declarat că poate să-mi ofere 15 l. st. pînă la 1 ianuarie 1863; de asemenea s-a declarat de acord ca asupra lui să fie trase polițe pentru orice sumă, cu condiția ca tu sau oricare altul să garanteze pentru suma care depășește cele 15 l. st. Mai mult nu poate face, întrucît e și el strîmtorat. (Și îl cred, deoarece aici numai pentru cabs²⁾ și țigări avea nevoie *zilnic* de 1 l. st. și 2 șilingi).

Poate că în felul ăsta ai putea face ceva apelînd și la Borkheim ca să-ți sconteze o poliță pentru a preîntîmpina criza. Din cele 10 l. st. am plătit 6 l. st. negustorului de pian, care este un tip grosolan și care m-ar fi adus, fără multă vorbă, în fața lui county court³⁾). Cu 2 l. st. am scos unele lucruri de la casa de amanet, iar restul l-am dat soției mele.

Te asigur că dacă n-aș avea greutăți familiale, aș prefera să mă mut într-o model lodging-house⁴⁾, decît să te tot storc pe tine.

Și mai e ceva. Dr. Allen mi-a spus că este absolut necesar să le trimit pentru cel puțin două săptămîni la mare pe Jennychen, și pe cea mică⁵⁾, fiindcă anul trecut a avut un fel de icter și acum iar nu se simte bine.

Itzig m-a mai informat că s-ar putea să fondeze un ziar cînd se va întoarce în septembrie. I-am spus că, dacă aș fi *bine remunerat*, aș primi bucuros să fiu corespondent pentru Anglia, fără să-mi asum nici o altă responsabilitate și fără să accept o colaborare politică cu ei, întrucît concepțiile noastre politice, cu excepția unor scopuri finale foarte îndepărtate, nu coincid.

În ceea ce privește părerile tale⁶⁾ în legătură cu American civil war⁷⁾, eu nu le împărtășesc întru totul. Nu cred that all is up⁸⁾). Nordiștii au fost de la bun început dominați de reprezentanții border slaves states⁹⁾, care l-au și pus în fruntea armatei pe McClellan, acest vechi adept al lui Breckinridge. În schimb, Sudul a acționat de la început în mod unitar. Nordul însuși a făcut din sclavie o forță militară a Sudului, în loc s-o îndrepte împotriva

¹⁾ — evenimente. — *Nota trad.*

²⁾ — trăsuri. — *Nota trad.*

³⁾ — tribunalul comitatului. — *Nota trad.*

⁴⁾ — casă de raport. — *Nota trad.*

⁵⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 227—229. — *Nota red.*

⁷⁾ — războiul civil din America. — *Nota trad.*

⁸⁾ — că totul s-a sfîrșit. — *Nota trad.*

⁹⁾ — statelor sclavagiste de graniță. — *Nota trad.*

lui. Sudul a lăsat în seama sclavilor toată munca productivă, reușind în felul acesta să-și concentreze nestingherit întreaga forță militară pe cîmpul de luptă. Sudul avea o conducere militară unitară, pe cînd Nordul nu. Inexistența unui plan strategic reiese clar din toate manevrele întreprinse de armata din Kentucky după cucerirea statului Tennessee. După părerea mea, toate acestea vor take another turn ¹⁾. În cele din urmă Nordul va duce un război serios și va recurge la mijloace revoluționare, înlăturîndu-i pe border slaves statesmen ²⁾ de la conducere. Un singur regiment format din negri va avea o acțiune uimitoare asupra nervilor celor din Sud.

Dificultatea de a face rost de 300 000 de oameni îmi pare a fi de ordin pur politic. Nord-vestul și Noua Anglie ³¹¹ caută să silească și vor sili guvernul să renunțe la modul diplomatic de a duce războiul pe care l-a practicat pînă acum și fixează acum terms on which the 300 000 men shall come forth ³⁾. Dacă Lincoln nu va ceda (dar el va ceda), va izbucni revoluția.

În ceea ce privește lipsa de talente militare, modul de pînă acum de a alege generalii exclusiv pe baza intrigilor diplomatice și de partid nu era tocmai de natură să contribuie la promovarea talentelor. Cu toate acestea, generalul Pope face impresia unui om energetic.

În ceea ce privește măsurile financiare, ele nu sînt prea iscusite, așa cum era și de așteptat într-o țară unde pînă acum in fact nu au existat (pentru stat în ansamblul lui) impozite, totuși nu sînt nici pe departe atît de stupide ca măsurile luate de Pitt et Cons. ³¹² După părerea mea, actuala depreciere a banilor nu trebuie atribuită unor cauze economice, ci unora pur politice, distrust ⁴⁾. Prin urmare, o dată cu schimbarea politicii, această stare de lucruri se va schimba.

Într-un cuvînt, consider că războaiele de acest fel trebuie duse în mod revoluționar, or, pînă acum, yankeii au încercat să-l ducă în mod constituțional ³¹³.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — lua o altă întorsătură. — *Nota trad.*

²⁾ — reprezentanții statelor de graniță. — *Nota trad.*

³⁾ — condițiile în care vor fi recrutați cei 300 000 de oameni. — *Nota trad.*

⁴⁾ — neîncrederii. — *Nota trad.*

Imandt este aici. Asta înseamnă o nouă întrerupere, cu totul de nedorit în momentul de față. Cred că lucrarea mea va avea 30 de coli de tipar³¹⁴.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

152

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 8 august 1862

Dragul meu Maur,

Cînd ți-am făcut calculul cheltuielilor mele, n-am făcut-o nicidecum pentru ca, pe viitor, să-ți piară pofta de a mă mai „stoarce”, cum spui tu. Dimpotrivă, cred că și de acum încolo ne vom ajuta unul pe altul atunci cînd se poate, fără să aibă nici o importanță cine este la un moment dat cel „care stoarce” sau „cel care este stors”, căci rolurile se pot iarăși schimba. Singurul motiv pentru care ți-am făcut toată expunerea a fost de a-ți demonstra că pentru moment mi-e imposibil să fac rost de mai mult de 10 l. st.

Cele 15 l. st. de la Lassalle le-ai luat pe loc, sau cum să înțeleg acel „pînă în ianuarie”¹⁾? Sau poate de-abia atunci ți le va da? Cît privește polița, eu pot să trag și acum asupra lui L[assalle], pe termen de trei și chiar patru luni, o poliță pentru suma, să zicem, de 40-45 l. st. sau 260-300 de taleri, dacă Borkheim se angajează s-o sconteze. Ți-aș mai putea trimite 10 l. st. bani gheață dacă Borkheim e de acord să aștepte pînă în septembrie banii pe care îi datorez pentru vin. Asta ar însemna 10 de la mine, 45 pentru poliță, 15 de la Lassalle, în total 70 l. st. Asta m-ar da complet peste cap pentru o bună bucată de timp, dar n-are nici o importanță dacă în felul acesta tu ieși din impas și Jennychen poate merge la mare. Întrucît Borkh[eim] are în permanență de făcut plăți pe continent — și el știe că eu, orice s-ar întimpla, *trebuie* să acopăr polița dacă nu vreau să-mi compromit poziția aici —, poți să te duci liniștit la el și să-l întrebi dacă e de acord să ne tranșeze această chestiune. Poți să-i spui că din pricina actualei

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 241. — *Nota red.*

situații proaste a comerțului cu bumbac sînt nevoit să iau cît mai puțini bani de la firmă și că de aceea prefer să procedez astfel. În povestea asta tu nu trebuie să te jenezi de el nici chiar cît mă jenez eu, așadar du-te imediat la el și aranjează totul, ca să pot trage de îndată polița asupra d-lui baron ¹⁾).

Lupus a sosit luni, bolnav de gripă și de reumatism; bolile astea l-au ținut la pat o zi întreagă, singura petrecută la Londra; de îndată ce s-a simțit mai bine, a venit repede aici. Acesta este motivul pentru care nu a trecut pe la tine. Se simte acum mai bine, dar in monetibus ²⁾) stă foarte prost și de aceea a și venit imediat la mine după cele 10 l. st.

De altfel va trebui neapărat să faci iarăși o manevră financiară, altminteri nu văd de loc cum vom acoperi lipsa lui „Tribune”. Celelalte ziare din New York nu vor putea în nici un caz să-ți înlocuiască cît de cît „Tr[ibune]”; dar cu un prilej oarecare n-ar fi rău să încerci, poate iese ceva. Cartea ³⁾), chiar dacă ar avea 30 de coli, ar aduce în cel mai bun caz vreo 70 l. st.; dar cu Brockhaus cum stau lucrurile? Ai discutat cu Lassalle ceva în legătură cu asta? Și cît va mai dura? Am luat din nou legătura cu „Allg[emeine] Mil[itär]-Zeitung”; să văd ce o să iasă, oricum la ei 1 articol la 6 săptămîni este maximum. N-ai putea prin mussures ⁴⁾) ai tăi sau pe altă cale să-mi faci rost de vreo colaborare la rubrica militară a vreunui ziar englez din Londra? Dar toate astea nu sînt decît niște fleacuri, și dacă nu vom descoperi arta de a ne oua bani, nu văd să-ți mai rămînă altceva de făcut decît să încerci, într-un fel sau altul, să scoți ceva bani de la rudele tale. Réfléchis-là-dessus ⁵⁾).

Despre planurile militare ale lui Lassalle și teoria ta cu privire la rentă ⁶⁾), în care existența rentei „absolute” nu-mi este încă de loc clară — or tocmai aceasta ar fi trebuit să demonstrezi mai întîi —, voi scrie zilele acestea. Am niște hemoroizi îngrozitori și nu mai pot sta pe scaun.

Salutări familiei.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — cu finanțele. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 243. — *Nota red.*

⁴⁾ — ajutoarele (de la cuvîntul evreiesc „m'schores”). — *Nota trad.*

⁵⁾ — Mai gîndește-te la asta. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 235—240. — *Nota red.*

153

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 9 august 1862

Dragă Engels,

Itzig e dispus să dea cele 15 l. st. abia la 1 ianuarie.

Așadar, am fost la Borkheim. Urmează ca tu să tragi asupra lui L[assalle] o poliță de 400 de taleri (lui B[orkheim] nu i-am spus, firește, nimic de L[assalle], as to the ¹⁾ 15 l. st. pe care acesta le are de plătit). Termenul este de 3 luni. După aceea polița va fi *reînnoită*, deoarece l-am anunțat pe Borkheim că n-o pot achita decît la 1 ianuarie. (Acesta fiind termenul fixat de Lassalle.)

Principalul este deci ca tu să-i trimiți lui Borkheim polița.

În ceea ce privește *teoria rentei*, trebuie s-aștept, firește, mai întii scrisoarea ta. Dar pentru simplificarea „dezbaterilor”, cum ar zice Heinrich Bürgers, aș spune următoarele :

I. Singurul lucru pe care trebuie să-l dovedesc din punct de vedere *teoretic* este *posibilitatea* existenței rentei absolute fără violarea legii valorii. Acesta e punctul în jurul căruia se duce disputa *teoretică* de pe vremea fiziocraților și pînă astăzi. Ric[ardo] neagă această posibilitate ; eu o susțin. Totodată eu afirm că negarea lui se bazează pe o dogmă falsă din punct de vedere teoretic, preluată de la A. Smith — aceea a presupusei identități dintre *costprices* și *values of commodities* ²⁾. Mai afirm apoi că, atunci cînd Ric[ardo] ilustrează prin *exemple* problema, el presupune întotdeauna condiții în care fie că nu există nici un fel de producție capitalistă, fie că nu există (de fapt sau de drept) *proprietate funciară*. Noi trebuie însă să cercetăm legea în condițiile în care acestea există.

II. Cît privește *existența* rentei funciare absolute, aceasta este o problemă care ar trebui soluționată pentru fiecare țară pe bază de *statistică*. Importanța soluționării pur teoretice reiese din faptul că de 35 de ani statisticienii și în general practicienii susțin existența rentei funciare absolute, iar teoreticienii (adepti ai lui Ric[ardo]) caută să demonstreze, cu ajutorul unor abstracții forțate și inconsistente din punct de vedere teoretic, că ea nu există. Pînă

¹⁾ — de cele. — *Nota trad.*

²⁾ — *prețurile de cost și valorile mărfurilor.* — *Nota trad.*

acum am constatat întotdeauna că în toate controversele de acest gen, dreptatea nu este niciodată de partea teoreticienilor.

III. Eu mai demonstrez că, chiar dacă presupunem existența rentei funciare absolute, aceasta nu înseamnă nicidecum că under all circumstances¹⁾ cel mai prost dintre terenurile cultivate sau mina cea mai săracă aduce o rentă; dimpotrivă, este foarte posibil ca ele să fie nevoite să-și vîndă produsele la valoarea de piață, dar sub valoarea lor *individuală*. Pentru a dovedi contrarul, Ric[ardo] presupune întotdeauna — ceea ce teoreticește este greșit — că, under all conditions of the market²⁾, marfa produsă în cele mai *nefavorabile* condiții determină valoarea de piață. Împotriva acestei teze, tu încă în „Deutsch-Französische Jahrbücher” ai ridicat obiecții întemeiate.

Asta am vrut să adaug referitor la rentă.

În legătură cu Brockhaus, Lassalle promite că va face tot ce-i stă în putință, și-l cred, deoarece a declarat solemn că va publica sau va lua în lucru — două expresii care la el sînt sinonime — marea sa operă de economie politică, abia după ce va apărea lucrarea mea³⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Borkheim mai adaugă :

Tu trebuie să tragi o poliță de 400 de taleri pe termen de 3 luni asupra lui Lassalle și s-o reinnoiești cu 14 zile înainte de 1 ianuarie 1863. Borkheim va avea grijă ca L[assalle] să primească banii la primul termen de plată în caz că tu nu poți plăti parțial.

Cît privește „*Evening Post*” ar fi bine dacă mi-ai compune o scrisoare, căci eu scriu foarte prost în engleza uzuală.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în orice condiții. — *Nota trad.*

²⁾ — indiferent de condițiile pieței. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 243. — *Nota red.*

154

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, înainte de 12 august 1862]

Îți trimit alăturat polița asupra baronului cel înțelept ¹⁾. Trebuie să-i trimiți un aviz în care să-i indici data când a fost semnată, termenul scadenței etc. și să-l înștiințezi că va primi banii la termenul fixat, dar polița va fi prelungită pînă la 1 ianuarie, când îi voi plăti și diferența de 15 l. st.

Al tău,
F. E.

[nota de mai jos e scrisă de Marx]

Semnat la 12 august 1862 (pe termen de 3 luni)
12 august 1862.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

155

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 13 august 1862]

Dragul meu Maur,

Nu pot răspunde la scrisoarea precedentă ³¹⁵ pentru că nu știu ce ai discutat tu cu B[orkheim] și de aceea mă tem să nu fac vreo încercătură. Eu nu puteam să cred, firește, decît că L[assalle] s-a întors la Berlin. Du-te chiar acum la B[orkheim] și ai grijă ca polița să fie trimisă înapoi, iar după aceea de la tine la Lassalle pentru

¹⁾ F. Lassalle. — *Nota red.*

a fi acceptată. Altminteri nu se poate face absolut nimic. Cum de s-a putut ivi o asemenea neînțelegere, îmi este complet inexplicabil.

Al tău Hemorroidarius,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

156

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 august 1862

Dragă Frederick,

Îți scriu numai citeva rînduri, căci azi am o grămadă de alergătură cu treburile.

Toată neînțelegerea pornește de acolo că „nici una” din presupunerile tale nu corespundea realității.

I-am spus lui Borkheim înainte de a-ți scrie ție că *nu* știu dacă L[assalle] se află la Berlin și că, prin urmare, nu garantez obținerea unei acceptări imediate. Borkheim a promis totuși că, după ce va avea semnătura ta, va sconta polița. Mai târziu s-a răzgîndit. S-a hotărît să nu sconteze chiar el polița, așa cum intenționa inițial, but to have the bill discounted by one of his friends connected with Berlin ¹⁾.

Pentru aceasta avea, desigur, nevoie de acceptarea lui L[assalle], care, după cum am aflat ieri de la Bucher, se află acum la Wildbad, unde Lassalle senior ²⁾ e mai mult sau mai puțin gata să dea ortul popii. I-am scris imediat baronului Itzig ³⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — ci să facă acest lucru prin unul din prietenii lui care are legături cu Berlinul. — *Nota trad.*

²⁾ Heimann Lassalle, tatăl lui F. Lassalle. — *Nota red.*

³⁾ Lassalle (vezi volumul de față, p. 556—557). — *Nota red.*

157

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 20 august [1862]

Dragă Engels,

Cu polița am tot felul de peripeții.

La început, Borkheim, care e foarte bine intenționat, dar îi cam place să facă pe grozavul și post festum devine nehotărît tocmai cînd e momentul mai nepotrivit, a promis că va sconta el (*din buzunarul lui*) polița. Și el știa că acceptarea din partea lui L[assalle] nu va veni decît peste cîtva timp. După toate acestea, fără să-mi spună o vorbă, trimite polița prin Bruckner (frații) la Berlin pentru a fi scontată de numiții Bruckner. Se poate — el se preface că a uitat baza de la care am pornit — ca între timp să i se fi făcut frică.

În al doilea rînd: baronul cel înțelept¹⁾, cu care m-am înțeles în această privință în penultima seară, căci se declarase „gata de orice”, îmi scrie *astăzi* din Wildbad, unde i-am trimis avizul, următoarele :

„Pentru a accepta, am nevoie de un angajament din partea lui Engels însuși prin care el să-și ia obligația ca, *cu 8 zile înainte de expirarea termenului*, să-mi pună la dispoziție suma necesară pentru acoperirea poliței. Asta, firește, nu (!) pentru că m-aș îndoi că el și-a dat consimțămîntul la cele ce-mi scrii, ci pentru simplul motiv că, dacă vreau să trag o poliță pe care nu o pot achita eu însumi, trebuie să am, pentru orice împrejurare neprevăzută sau pentru caz de deces, un angajament scris de la persoana care are obligația și posibilitatea de a acoperi suma”.

I-am răspuns baronului, care se află acum la *Zürich* (a plecat de la Wildbad), iar peste cîteva zile pleacă „probabil” în Italia, printr-o scrisoare foarte ironică²⁾, în care îl înștiințam că te voi ruga neapărat să-mi trimiți acest angajament, ceea ce și fac.

Borkheim mi-a citit ieri scrisoarea pe care ți-a adresat-o. Ar fi bine dacă i-ai scrie lui personal să facă tot posibilul pentru a-mi procura banii, pe de o parte (și asta corespunde realității) pentru că am *mare nevoie*, pe de alta pentru că întoarcerea lui L[assalle] din călătoriile lui pline de aventuri s-ar putea să se amîne.

(I-am scris, de altfel, lui Itzig că, după ce va primi angajamentul tău, să comunice fraților „Meyer” din Berlin, în posesia cărora se

¹⁾ F. Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 558. — *Nota red.*

află polița, că o va accepta la întoarcerea sa, în cazul că nu zăbovește mai mult într-o localitate, pentru ca polița să-i poată fi trimisă acolo spre acceptare.)

De fapt, dear boy ¹⁾, orice ai spune, mă doare foarte mult gîndul că-ți pricinuiesc atîta bother ²⁾ cu mizeriile mele. Dacă m-aș pricepe și eu să fac vreo afacere! Cenușie este, dragă prietene, orice teorie, afacerile, singurele, sînt aurii ³⁾. Din păcate am ajuns prea tîrziu la această concluzie.

Cu cele 20 l. st. pe care mi le-a avansat Borkheim am achitat mai întii impozitul, apoi cizmarul, care voia să mă dea în judecată etc. Cu 5 l. st. mi-am trimis ieri familia la Ramsgate, deoarece Jennychen nu mai putea rămîne aici. Nici nu știu cum să-ți mulțumesc că m-ai ajutat în această privință. Este cel mai bun și cel mai dotat copil din lume. Iar aici suferă dublu. În primul rînd fizicește și apoi o consumă neajunsurile noastre cotidiene. Cît de bucuros am fost astăzi că soția și copiii erau plecați și n-au trebuit să se necăjească împreună cu mine din pricina scrisorii de la Itzig!

N-ai putea veni aici pentru cîteva zile? În „Critica” mea am răsturnat atîtea lucruri vechi, încît aș vrea să mă consult în prealabil cu tine asupra unor puncte. Să-ți scriu despre toate astea ar fi plictisitor pentru amîndoi.

Un punct asupra căruia tu, dată fiind practica ta, trebuie să te pricepi este următorul: Să presupunem că mașinile necesare pentru ca o întreprindere să înceapă să lucreze costă 12 000 l. st. Ele se uzează, on an average ⁴⁾, în 12 ani. Dacă în fiecare an se adaugă mărfurilor cîte 1 000 l. st., prețul mașinilor va fi amortizat în 12 ani. Așa susțin A. Smith și toți adepții săi. În realitate însă, acesta nu este decît average calculation ⁵⁾. Cu mașina care are de trăit 12 ani se petrece cam același lucru ca și cu un cal care ar avea de trăit sau ar fi capabil de muncă 10 ani. Deși după 10 ani calul trebuie înlocuit cu un altul, în realitate ar fi greșit să spunem că el moare în fiecare an cu $\frac{1}{10}$. Mai mult chiar, într-o scrisoare către inspectorii de fabrici, d-l Nasmyth face observația că în al doilea an mașinile (cel puțin unele din ele) better runs than in the first ⁶⁾. At all events ⁶⁾ cred că nu trebuie să se înlo-

¹⁾ — dragă baiete. — *Nota trad.*

²⁾ — bătaie de cap. — *Nota trad.*

³⁾ Parafrazarea versurilor: „Ce seacă e, amice, orice teorie / Dar cît de verde viața, cît de aurie” (*Goethe. „Faust”, partea I, București, E.S.P.L.A. 1955, p. 109. — Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — în medie. — *Nota trad.*

⁵⁾ — un calcul mediu. — *Nota trad.*

⁶⁾ — funcționează mai bine ca în primul. În orice caz. — *Nota trad.*

cuioască în natura în fiecare din acești 12 ani câte $\frac{1}{12}$ din mașini ? Ce se va întâmpla cu acest fond, destinat să înlocuiască în fiecare an $\frac{1}{12}$ din mașini ? Nu este el, de fapt, un fond acumulat în vederea lărgirii reproducției, independent de orice conversion of revenue into capital ¹⁾ ? Existența acestui fond nu explică ea oare în parte deosebirile foarte mari dintre ratele de acumulare ale capitalului la națiunile care au o producție capitalistă dezvoltată, care au, prin urmare, un considerabil capital fix, în opoziție cu națiunile care n-au atins un asemenea nivel de dezvoltare ?

În pofida hemoroizilor, poți să-mi răspunzi pe scurt la aceasta.

În ce privește planul Rüstow-Lassalle ²⁾, am nevoie de critica ta pentru Bucher.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

158

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 21 august 1862]

Dragul meu Maur,

Alăturat îți trimit biletul pentru L[assalle] ³⁾. Nu pune atîta la inimă toate aceste măgării. Cere pur și simplu să se trimită înapoi polița și trimite-i-o lui Lassalle spre acceptare ; sau cere ca toate acestea să se facă chiar la Berlin. Cred că înțelegi că de la Borkheim eu nu pot obține mai mult decît obții tu, mai degrabă mai puțin. Că îi place să facă pe grozavul, asta știu.

Sînt foarte grăbit.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — transformare a veniturilor în capital ? — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 231, 234, 239. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 559. — *Nota red.*

159

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, începutul lunii
septembrie 1862]

Dragul meu Maur,

Sînt afundat pînă peste cap în specula cu bumbac, care a luat proporții colosale — cine are curaj cîștigă bani mulți, din păcate însă E[rmen] & E[ngels] n-au curaj —, în plus am de lucru pînă peste cap ; de îndată ce pot, îți scriu.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

160

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 9 septembrie 1862

Dragul meu Maur,

Nu poți să-ți inchipui cît a trebuit să trag în ultimul timp. Prețul blestematelor astea de țesături de bumbac a crescut în medie de cinci ori și nu-ți dai seama de ce muncă e nevoie ca să aduci în permanență la cunoștință clienților aceste creșteri succesive ale prețului.

Sper că Lassalleiada cu polița ¹⁾ aceea nenorocită s-a încheiat și că ai intrat în posesia banilor. Eu am reușit, în sfîrșit, să aranjez în așa fel lucrurile, încît vineri să pot pleca în Germania pentru două săptămîni. Din păcate, la Londra nu pot să mă opresc, timpul fiindu-mi foarte limitat, iar această stupidă expoziție mi-a devenit atît de nesuferită, numai din auzite, încît mă bucur sincer că nu o văd ³¹⁷. Mai scrie-mi însă cîteva rînduri — pînă la plecarea mea — cum s-a soldat povestea cu polița și cum se mai simte Jennychen.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 247—251. — *Nota red.*

În toată această perioadă de febră a bumbacului, teoria rentei ¹⁾ mi s-a părut într-adevăr prea abstractă; va trebui să reflectez asupra acestei probleme atunci când voi avea mai multă liniște. La fel și cu problema uzurii, deși sint aproape convins că în această privință te afli pe o cale greșită. Timpul de uzură nu este de loc același pentru toate mașinile. Dar despre asta vom discuta mai pe larg când mă voi înapoia.

Sint cițiva indivizi aici care au cîștigat o groază de bani cu prilejul acestei urcări a prețurilor. Noi nu ne vom alege cu nimic, pe de o parte, pentru că bravul Gottfried ²⁾ este de fapt un căcăcios, iar pe de alta, pentru că în general, într-o asemenea perioadă, filaturile nu cîștigă nimic. Tot cîștigul l-au înghițit casele de comision.

A doua poveste de pe Bull-Run reprezintă o faptă de pomină a lui Jackson-Zid de stincă, care este, fără îndoială, cel mai strașnic individ din America. Dacă el ar fi fost susținut printr-un atac frontal al principalelor forțe ale confederațiilor și dacă toate acțiunile ar fi fost coordonate (măcar pe jumătate), lui monsieur Pope, probabil, i-ar fi sunat ceasul ³⁾¹⁸. Așa însă, confederații nu s-au ales decît cu un mare avantaj moral — respectul față de spiritul lor întreprind și față de Jackson —, precum și cu cîteva mile pătrate de pămînt; dar aceasta a grăbit unirea și concentrarea *întregii armate confederate* în fața Washingtonului. Vaporul următor ne va aduce, probabil, știri despre alte bătălii, în care confederații ar putea fi victorioși dacă generalii lor n-ar fi proști ca noaptea. Dar ce e de făcut cu oamenii ăștia care nu-s buni de nimic! Pope este cel mai păcătos dintre toți, nu știe decît să se laude, să revoce, să mintă și să tăinuască înfringerile. Într-adevăr, deșteptul statului-major, McClellan, dă din nou impresia unui om cu cap. În plus mai e și ordinul ca toți viitorii generali-maiori să susțină examenul de sublocotenenți prusieni ³⁾¹⁹. E prea jalnic, și indivizii din Sud, care cel puțin știu ce vor, îmi apar ca niște eroi în comparație cu acești indolenți din Nord. Sau, poate, tot mai crezî că domniile din Nord vor înăbuși „rebeliunea”?

Adio!

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 235—239, 245—246. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

161

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 10 septembrie [1862]

Dragă Engels,

Familia mea s-a întors de la Ramsgate ; Jennychen s-a îndreptat foarte bine.

Scrisoarea lui Lassalle, în care a pus și scrisoarea de acceptare pentru frații Meyer din Berlin, la care se află polița, a sosit abia ieri. Între timp Borkheim plecase deja în concediu. Până acum el a plătit, în rate, 40 l. st., din care ultimele 15 l. st. cu 13 zile înainte de *plecarea mea*³⁰. Voiam să-l atac pe unchiul meu¹⁾. Dar și el se afla într-o călătorie pe continent. De aici am pornit (passant par Cologne²⁾ etc.) spre Trier la bătrîna mea, dar fără succes, lucru pe care l-am bănuit imediat cînd am văzut că nu dau de unchiul meu. Pe data de 17 trebuie să achit măcelarului o poliță de 6 l. st. (six pounds), iar B[orkheim] nu se va întoarce pînă atunci, deoarece vrea să colinde prin Elveția etc. vreo 4 săptămîni.

Cît despre yankei, stăruî în convingerea mea că, în cele din urmă, Nordul va învinge³⁾ ; este posibil, desigur, ca în războiul civil să mai intervină tot felul de episoade, poate chiar și un armistițiu, și să se prelungească multă vreme. Sudul ar putea încheia pace, și ar face-o numai cu condiția să obțină statele sclavagiste de graniță. În acest caz i-ar reveni și California, căreia i-ar urma nord-vestul, astfel încît întreaga Uniune, cu excepția, poate, a statelor Noii Anglii, va alcătui din nou o țară, de data aceasta sub acknowledged supremacy of the slaveholders⁴⁾. Aceasta ar însemna reconstituirea Statelor Unite pe baza cerută de Sud. Acest lucru este însă imposibil și nu se va realiza.

La rîndul său, Nordul nu poate încheia pace decît dacă teritoriile Confederației se vor limita la vechile state sclavagiste, cuprinse între riul Mississippi și Atlantic. Dar și în acest caz Confederația și-ar afla curînd sfîrșitul. Un armistițiu etc. pe baza status quo⁵⁾ ar putea cel mult provoca pauze temporare în ducerea războiului.

Modul în care Nordul duce războiul este exact modul la care te poți aștepta de la o republică *burgheză* unde escrocheria a fost

¹⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

²⁾ — trecînd prin Köln. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 227—229, 241—242, 253. — *Nota red.*

⁴⁾ — supremația recunoscută a proprietarilor de sclavi. — *Nota trad.*

⁵⁾ — situație de fapt. — *Nota trad.*

atita vreme suverană. Sudul, ca oligarhie, este mai potrivit pentru așa ceva, mai ales o oligarhie în care întreaga muncă productivă e dusă în spinare de negri, iar 4 milioane de „white trash”¹⁾ sînt de profesie flibustiers²⁾. Cu toate acestea pun mîna în foc că flăcăii ăștia vor fi curînd învinși, cu toți „Jackson-Zid de stîncă” pe care-i au. Dar este, firește, posibil și ca mai înainte să aibă loc un fel de revoluție chiar în Nord.

Willich este general de brigadă, iar acum, după cum mi-a spus Kapp din Köln, și Steffen are de gînd să plece la război.

Am impresia că tu te lași a little too much³⁾ influențat de aspectul militar al lucrurilor.

În ceea ce privește lucrările mele economice, nu vreau să te „plictisesc” cu ele în timpul călătoriei.

Salut.

Al tău,
K. M.

Ai putea, totuși, să-mi scrii unde și cînd vei trece prin Londra. Dacă îmi va fi posibil, voi încerca să te găsesc.

S-ar putea (deși mai intervin tot soiul de factori) ca la începutul anului viitor să mă angajez la unul din oficiile căilor ferate engleze.

What about⁴⁾ Garibaldi?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

162

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 16 octombrie 1862

Dragul meu Maur,

Toată săptămîna trecută și săptămîna asta am încercat în fiecare zi să-ți scriu, dar din pricina afurisitelor astea de afaceri cu bumbac

¹⁾ — „adunături albe”. — *Nota trad.*

²⁾ — pirați. — *Nota trad.*

³⁾ — puțin prea mult. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce mai este cu. — *Nota trad.*

am fost împiedicat s-o fac. În timpul absenței mele ces messieurs ¹⁾ au lăsat, firește, baltă tot ce se putea lăsa, așa încît acum sînt aglomerat pînă peste cap.

Lupus îți transmite că a primit tot ce i-ai trimis ²⁾. Cazul este extrem de amuzant. Bieții prusieni mincinoși care se fac de rîs ori de cîte ori se manifestă în literatură!

Ai primit, sper, cele 10 l. st. pe care ți le-am trimis în ziua plecării mele. Iarăși m-am împotmolit la Barmen și la Engelskirchen prea multă vreme, căci am hoinărit timp de două săptămîni încheiate pe malurile Moselei, Rinului și prin Turingia. Am plecat direct, via Bruxelles și Luxemburg, spre Trier, de acolo pe jos pînă la Kochem etc. La Köln n-am fost de loc.

Numirea lui Bismarck a fost primită de burghezie cu hohote de rîs ³²¹. În general, acești domni erau exagerat de siguri de ei și, în oarecare măsură, chiar temerari. Îl au la mîină pe bunul Wilhelm ³⁾ într-o chestie de bani, și ei știu că multă vreme va trebui să le facă pe plac; dar ei își fac o imagine surprinzător de idilică despre modul cum vor evolua lucrurile și consideră că, dacă îl vor lăsa doar un timp pe acest domn să fiarbă în zeama lui, va veni singur la ei. Dar vor avea o surpriză. În orice caz, spre primăvară se va ajunge la o criză. De altfel îți vine să te prăpădești de rîs cînd vezi ce efect stimulator au problemele financiare asupra filistinilor. Schulze-Delitzsch et Co. devin cu adevărat amuzanți și numai Virchow rămîne „serios”; dar nu, în afară de el, și Heinrich Bürgers din Weimar păstrează o atitudine demnă, predicînd în favoarea constituției imperiului din vremea lui Noe. Trebuie să recunosc însă că Schulze-Delitzsch, acest omuleț-casă de economii, care întotdeauna a fost și s-a străduit să fie doar un mic-burghez păcătos, mi se pare destul de vrednic de stimă dacă îl compar cu cîiniiăștia, Bürgers și marele Miquel, care la Weimar salvează patria cu ajutorul devizei „Prusia în frunte” ³²².

M-am lămurit acum și în privința lui Kinkel. El este caricatura evidentă a unui tapițer din Koblenz, un tip unic, în felul lui, de renan model, cu toate prejudecățile și limitele rasei, care îi injură pe prusieni, îi urăște pe francezi, simpatizează cu austriecii și, în plus, este catolic și democrat în același timp, dar și un drumeț grozav; am străbătut împreună cu acest individ lanțul munților Kochem; dacă Kinkel l-ar vedea pe acest tînăr, care e copia lui leită din cap pînă-n picioare, ar cădea în fund de spaimă.

¹⁾ — acești domni. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 559. — *Nota red.*

³⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

Ce părere ai de America ? Crahul financiar inevitabil în condițiile unor măsuri atât de absurde în privința banilor de hîrtie pare să fie foarte aproape. Sub aspect militar, situația Nordului pare că se va îmbunătăți din nou.

Ce face Jennynchen ?

Multe salutări soției și fetelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

163

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 29 octombrie 1862

Dragă Engels,

Așa nu merge ca nici în timpul concediului să nu-ți faci măcar o zi liberă pentru a veni la Londra.

După cura la mare, Jennynchen se simte mult mai bine, deși nu încă așa cum ar trebui. E un an de cînd în loc să crească, scade în greutate.

Lassalle, care este foarte supărat pe mine, îmi transmite că suma pentru acoperirea poliției trebuie să-i fie trimisă lui personal, pe adresa din Berlin : 13 Bellevuestrasse, întrucît nu are un bancher al lui. Luna aceasta are un proces în legătură cu unul din renumitele lui discursuri ³²³.

Schily a fost aici o săptămînă, are un aspect foarte mizer și suferind. În schimb, prietenul său Imandt, care a fost și el aici înainte de a pleca eu în Olanda și la Trier ¹⁾, s-a îngrășat groaznic. Parcă pe vechea lui spinare i-ar fi crescut una nouă.

În ceea ce privește America, după părerea mea, campania din Maryland a avut o importanță hotărîtoare ³²⁴, arătînd că pînă și în această parte a statelor de graniță, în eare simpatia față de

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 254. — *Nota red.*

Sud este cea mai puternică, adepții Confederației sînt în număr foarte mic. Or, toată lupta se duce în jurul statelor de graniță. Cel în posesia căruia se află este stăpîn pe Uniune. Faptul că Lincoln a emis actul lui plin de făgăduințe cu privire la emancipare ³²⁵ tocmai în momentul cînd confederații pătrundeau în Kentucky arată totodată că în statele de graniță nu se mai ținea seama de loyal slave holders ¹⁾. Migrarea spre sud a proprietarilor de sclavi din Missouri, Kentucky, Tennessee, împreună cu toate „Black chattel” ²⁾ ale lor, a luat acum proporții uriașe, și dacă lupta va mai dura un timp, ceea ce e sigur, Sudul va pierde acolo orice sprijin. El a început lupta pentru teritorii ³²⁶. Războiul însă s-a dovedit a fi un mijloc de a-și nimici influența în statele de graniță, ale căror legături cu Sudul deveneau și așa, pe zi ce trece, tot mai șubrede, deoarece breeding of slaves and internal slave trade ³⁾ nu mai găsesc nici o piață. Așadar, după părerea mea, pentru Sud nu se mai pune decît problema defensivei. Unica lui șansă de succes este numai ofensiva. Dacă se confirmă știrea că lui Hooker i se va încredința comanda activă a armatei de la Potomac, că McClellan va fi „îndepărtat” din funcția „teoretică” de commander in chief ⁴⁾, iar Halleck va prelua comanda supremă în vest, s-ar putea ca acțiunile militare din Virginia să capete un caracter mai energic. În afară de aceasta, anotimpul cel mai favorabil pentru confederați a trecut.

Din punct de vedere moral, eșecul campaniei din Maryland a avut o importanță uriașă.

În ceea ce privește situația financiară, Statele Unite știu din timpul războiului de independență, iar noi știm din experiența austriecilor, ce consecințe poate avea deprecierea banilor de hîrtie ³²⁷. Fapt este că yankeii n-au exportat niciodată atît de multe cereale în Anglia ca în acest an, că actuala recoltă este din nou mult deasupra average ⁵⁾ și n-au avut niciodată o balanță comercială atît de avantajoasă ca în ultimii doi ani. De îndată ce noul sistem de impunere (e drept, foarte plat și în mînera specifică lui Pitt ³²⁸) va intra în vigoare, va avea loc, în sfîrșit, și refluxul banilor de hîrtie, care pînă acum erau emiși fără încetare. În acest fel, emiterea în continuare a banilor de hîrtie în proporțiile actuale va deveni superfluă, și astfel va fi checked ⁶⁾ orice depreciere.

¹⁾ — proprietari de sclavi loiali. — *Nota trad.*

²⁾ — „vitele negre”. — *Nota trad.*

³⁾ — creșterea sclavilor și comerțul intern cu sclavi. — *Nota trad.*

⁴⁾ — comandant suprem. — *Nota trad.*

⁵⁾ — mediei. — *Nota trad.*

⁶⁾ — împiedicată. — *Nota trad.*

Dar chiar și devalorizarea de pînă acum a fost mai puțin periculoasă decît a fost, în condiții asemănătoare, în Franța și chiar în Anglia, întrucît yankeii nu au interzis niciodată cele două *prejuri*, gold price și paper price ¹⁾). Adevăratul rău în toate acestea îl constituie datoria de stat, pentru care nu s-a obținut niciodată echivalentul cuvenit, precum și premiile pentru jocul și speculațiile de bursă ²⁾.

Dacă englezii se laudă că la ei devalorizarea nu a depășit niciodată 11¹/₂% (deși, potrivit altor surse, ea a ajuns during some time ²⁾) la mai mult decît dublul acestei cifre), ei binevoiesc să uite nu numai că au continuat să plătească vechile impozite, dar au și adăugat anual impozite noi la cele vechi, ceea ce a asigurat deci de la bun început refluxul bancnotelor, în timp ce yankeii au dus de fapt timp de un an și jumătate războiul *fără nici un fel de impozite* (cu excepția taxelor vamale de import foarte reduse), numai prin emiterea repetată a banilor de hirtie. Avînd în vedere acest proces, ajuns acum în punctul său crucial, devalorizarea este, în esență, relativ neînsemnată.

Furia cu care întîmpină sudiștii legile lui Lincoln dovedește importanța lor ³⁾. Toate aceste legi au aspectul unor condiții formulate cu singe rece și prevăzute cu tot felul de clauze, condiții pe care un avocat le pune avocatului părții adverse. Toate acestea însă nu știrbesc cu nimic importanța lor istorică și, în fond, mă amuză cînd le compar cu învelișurile în care francezul își drapează lucrurile cele mai neînsemnate.

Bineînțeles, și eu, ca și toată lumea, îmi dau seama de ce e respingător în forma pe care o ia mișcarea la yankei; dar găsesc că este firesc, avînd în vedere natura „burgheză” a acestei democrații. Totuși evenimentele care au loc acolo au o importanță mondială și nu există în toată istoria ceva mai detestabil decît atitudinea englezilor față de ele.

Salutări lui Lupus. Salut.

Al tău,
K. M.

Am primit cele 10 l. st.

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

¹⁾ — prețul în aur și prețul în bani de hirtie. — *Nota trad.*

²⁾ — un timp. — *Nota trad.*

164

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 4 noiembrie 1862

Dragă Engels,

Chiar acum m-am întors de la Freiligrath. El va trimite cei 400 de taleri lui L[assalle]. Tu va trebui să-i trimiți lui Freiligrath 60 l. st., după ce îți va comunica el cursul etc.

Cît privește preschimbarea poliței, nu există nici o dificultate. Tu poți să tragi o poliță de 45 l. st. sau any sum less than 60¹⁾ și să mi-o trimiți mie, pentru ca Las[salle] să o andoseze. După ce se face acest lucru, polița va fi scontată aici. Poți să-i fixezi scadența peste *trei luni*. Dar pentru preschimbare este necesar andosamentul lui L[assalle], prin urmare cu această plată nu se poate face nimic. L[assalle] singur așteaptă, după scrisoarea mea, această preschimbare.

Scrie-mi imediat ce să fac.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

165

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 5 noiembrie 1862]

Dragul meu Maur,

Cele 60 l. st. le voi expedia miine lui Freiligrath. Ceea ce trebuie să faci pentru preschimbarea poliței îți pot spune numai atunci cînd voi ști că polița va fi în *mod cert* scontată de îndată

¹⁾ — orice sumă sub 60. — *Nota trad.*

ce L[assalle] o acceptă și cine asigură scontarea. Pe de o parte, ar fi inutil să-l plictisim prea mult pe L[assalle] cu polițe, care ție direct nu-ți aduc nici un ban, iar pe de alta mie nu mi-ar fi de prea mult folos dacă Borkheim (în legătură cu care sînt valabile aceleași considerente) mi-ar trimite banii numai în mici driblets ¹⁾. Unde mai pui cheltuiala.

Quant à l'Amérique ²⁾, consider și eu, firește, că la Maryland confederații au primit pe neașteptate o lovitură morală de mare importanță. De asemenea, sînt convins că luarea *definitivă* în stăpînire a statelor de graniță va hotărî rezultatul războiului. Dar nu sînt cituși de puțin convins că aceste evenimente vor evolua în forma clasică pe care ți-o imaginezi, pare-se, tu. Cu toată zarva pe care o fac yankeii, nu există încă nici un indiciu că ei ar privi această chestiune într-adevăr ca pe o problemă de existență națională. Dimpotrivă, succesele democrațiilor în alegeri dovedesc mai degrabă că partidul, nemulțumit de continuarea războiului, este în ascensiune ³⁾. Dacă ar exista o singură dovadă, un singur semn că masele din Nord au început să acționeze așa cum au acționat masele în Franța anilor 1792 și 1793, totul ar fi foarte frumos. Dar singura revoluție la care ne putem aștepta pare să fie mai degrabă o contrarevoluție din partea democrațiilor și o pace falsă, care va diviza și statele de graniță. Că în felul acesta lucrurile nu sînt nici pe departe rezolvate — granted ³⁾. Dar deocamdată trebuie să spun că nu mă pot entuziasma în fața unui popor care într-o problemă de o asemenea importanță colosală permite ca un sfert din propria lui populație să-i tot dea la lovituri și după un an și jumătate de război se alege numai cu descoperirea că toți generalii săi sînt niște măgari, iar funcționarii civili niște escroci și niște trădători. Lucrurile trebuie totuși să se desfășoare altfel chiar și într-o republică burgheză dacă aceasta nu s-a înfundat cu totul în mocirlă. În privința spuselor tale referitor la atitudinea josnică a Angliei în această chestiune sînt întru totul de acord.

Aici distress ⁴⁾ începe să devină încetul cu încetul acută. Gumpert spune că, în spitalul lui, toate cazurile mai serioase de boală au simptomele tifosului și că numărul bolnavilor de tuberculoză

¹⁾ — rate. — *Nota trad.*

²⁾ — În ce privește America. — *Nota trad.*

³⁾ — admit. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mizeria. — *Nota trad.*

din ultimele 8—9 luni a crescut considerabil. Cred că pînă luna viitoare muncitorii se vor sătura și ei de situația de jalnică pasivitate în care se găsesc.

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Un comerciant german din Copenhaga, ex-democrat din 1848, i-a făcut o vizită lui Freiligr[ath] și, întrucît a venit vorba de Schleswig-Holstein, acesta l-a trimis pe oaspetele său la Blind. Eu i-am spus omului că Bl[ind] este o cumătră bîrfitoare.

Publicat pentru prima oară
Într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

166

Marx către Engels

la Manchester

Lot. 1ra, 9 noiembrie [1862]

În grabă

Dragă Engels,

Lui Eccarius i-au murit de scarlatină trei copii, unul după altul. În plus, se află într-o mizerie neagră. Strînge ceva bani de la cunoscuți și trimite-i pe adresa : 22, Denmark Street, opposite ¹⁾ St. Giles Church.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — peste drum de. — *Nota trad.*

167

Marx către Engels

la Manchester

[Londra, 14 noiembrie 1862]

Dragă Engels,

Întrucît nu de mult i-ai trimis bani lui Ecc[arius] și, în plus, ai achitat o sumă mare pentru polița lui L[assalle], ești, desigur, „lefter”. Totuși, trebuie să te rog să-mi trimiți *pînă luni* ceva bani ca să cumpăr cărbuni și „mijloace de subzistență”, since l'epicier¹⁾ de 3 săptămîni nu mai vrea să-mi dea pe credit și, pînă cînd nu-i achit acestui porc de ciine datoria, trebuie să cumpăr *de la el* cu bani gheață, ca să nu mă dea în judecată.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

168

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 15 noiembrie 1862

Dragul meu Maur,

Ai dreptate, sînt complet lefter și, ca și guvernul prusian, sînt serios preocupat de problema „economiilor”. În speranța că voi acoperi această cheltuială pe seama vieții de familie din Hyde Road, îți trimit alăturat o bancnotă de 5 l. st., 0/L. 28 076, Manchester, 28 ianuarie 1862. Totodată îți trimit prin „Chaplin and Horne” un coș cu vin, în care am pus vreo zece sticle cu Bordeaux și două sticle cu vin vechi de Rin pentru Jennychen, iar restul l-am umplut cu vin de Rin din 1857. În total 24 de sticle.

Aștept cu nerăbdare vaporul care trebuie să aducă știri cu privire la alegerile de la New York²⁾. Dacă în statul New York

¹⁾ — deoarece băcanul. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 266. — *Nota red.*

vor învinge democrații, nu mai știu ce să mai cred despre yankei. Mi-e cu neputință să înțeleg cum un popor pus în fața unei mari dileme istorice, când este în joc propria sa existență, după un an și jumătate de luptă poate să devină o masă reacționară și să voteze pentru o cedare lașă. Deși, pe de o parte, este bine că republica burgheză s-a compromis serios și în America, așa încît în viitor ea nu mai poate fi niciodată propovăduită ca scop în sine, ci doar ca mijloc și formă de trecere la revoluția socială, totuși mă înfurie faptul că o oligarhie prăpădită, cu o populație de două ori mai mică, s-a dovedit a fi tot atît de puternică ca și o democrație greoaie, mare și neajutorată. Dacă democrații vor învinge, bravul McClellan și cei din Westpoint³³² vor avea cele mai largi perspective, iar toată splendoarea va lua curînd sfîrșit. Individizii sînt în stare să încheie pace dacă Sudul revine în Uniune cu condiția ca președintele să fie ales întotdeauna dintre cei din Sud, iar Congresul alcătuit întotdeauna dintr-un număr egal de persoane din Sud și din Nord. Ei sînt în stare chiar să-l proclame imediat președinte al Statelor Unite pe Jeff[erson] Davis și chiar să renunțe la toate statele de graniță dacă altfel nu poate fi încheiată pacea. Și atunci, adio America.

Emanciparea proclamată de Lincoln¹⁾ nu a avut pînă acum alt efect decît că Nord-vestul a votat în favoarea democrațiilor, de teamă în fața afluxului de negri.

Trecînd acum de la lucrurile mari la cele mici, spune-mi ce crezi despre bravul Wilhelm²⁾ ? Individul a devenit iar, în sfîrșit, el însuși ; s-a căit pentru păcatele sale liberale și i-a spus oloagei Elisabeta³⁾ : mater, peccavi⁴⁾. Pentru fapta aceasta, domnul l-a răsplătit înzestrîndu-l cu puterea de a risipi adunătura scrofuloasă a liberalilor, și atunci Wilhelm a spus : „pentru asta am nevoie de soldați“. E atît de turbat, încît se pare că nici Bismarck nu e destul de reacționar. Că ești prost, Schapper, asta știm și noi și o știi și tu, dar că ești *atît de prost* etc., etc. Lucrurile merg strună, și ce putea fi mai frumos decît că, la 14 ani după 1848, burghezia liberală s-a pomenit în fața unei dileme extrem de revoluționare din pricina a niște amăriți de 6 milioane de taleri, circa 850 000 l. st. Numai să nu dea iar înapoi măgarul ăsta bătrîn. E drept că acum este într-o formă extraordinară, dar cînd e vorba de prusienii ăștia nu te poți bizui pe nimic, nici măcar pe prostia lor. Dacă lucrurile vor con-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 259. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

³⁾ Soția lui Frederic Wilhelm al IV-lea, regele Prusiei. — *Nota red.*

⁴⁾ — mamă, am greșit. — *Nota trad.*

tinua în felul acesta, o ciocnire este absolut inevitabilă și când lucrurile vor atinge punctul culminant, Wilhelm va fi foarte surprins aflînd ce vorbesc „ostașii”, și mai ales soldații de rînd, care se vor strădui să-i arate recunoștință fiindcă trebuie să lupte pentru un serviciu militar de trei ani în loc de doi ani ³³³.

Salutări cordiale soției și fetelor.

Al tău,

F. E.

Apropo. Trimite-mi totuși ultimele 4 numere din „Free Press” ; aici nu le pot procura decît dacă mă duc să le iau chiar în ziua respectivă, și asta uit mereu.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

169

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 17 noiembrie [1862]

Dragă Engels,

Multe mulțumiri pentru cele 5 l. st.

Am impresia că ții prea mult seama de un singur aspect al încăierării din America. Am cercetat la American coffeehouse ¹⁾ un teanc întreg de ziare din Sud, din care mi-am dat seama la ce mare ananghie se află confederații. Ziarele engleze au trecut complet sub tăcere bătălia de la „Corinth” ³³⁴. Ziarele din Sud o prezintă ca pe cel mai extraordinar ghinion pe care l-au avut de cînd a fost trasă pentru prima oară sabia din teacă. Statul *Georgia* a declarat legea cu privire la recrutări adoptată de Confederație ca nulă și neavenită. *Virginia*, în persoana lui Floyd the thief ²⁾, a contestat „creaturilor” (textual) „lui Jefferson Davis” dreptul de a mai recruta soldați pe teritoriul statului lor. Oldham, reprezentantul sta-

¹⁾ — cafeneaua americană. — *Nota trad.*

²⁾ — hoțomanul. — *Nota trad.*

tului Texas la Congresul de la Richmond, a protestat împotriva trimiterii „trupelor de bază” din sud-vest în est id est în Virginia. Din toate aceste dispute se desprind două concluzii incontestabile :

că guvernul confederat, prin măsurile coercitive în vederea completării rîndurilor armatei, a întins prea mult coarda ;

că statele invocă „state rights” ¹⁾ în lupta lor împotriva Sonderbundului, tot așa cum acesta le-a folosit pe ele ca pretext împotriva Uniunii ³³⁵.

Eu consider victoriile obținute de democrați în Nord ²⁾ o reacție care a fost facilitată pentru acest element conservator și black-leg ³⁾, de modul defectuos de ducere a războiului și de financial blunders ⁴⁾ ale guvernului federal. De altfel este un gen de reacție care apare în orice mișcare revoluționară și care, în timpul Convenției de pildă, era atît de puternică, încît intenția de a supune votului universal aplicarea pedepsei capitale regelui ⁵⁾ era considerată contrarevoluționară, iar în timpul Directoratului era atît de puternică, încît d-l Bonaparte I a trebuit să tragă cu tunul asupra Parisului ³³⁶.

Pe de altă parte, alegerile dinainte de 4 decembrie 1863 ⁶⁾ nu influențează cu nimic compoziția Congresului ; ele nu servesc, prin urmare, decît ca imbold pentru guvernul republican, care simte sabia atîrnîndu-i deasupra capului ³³⁷. În orice caz, Camera reprezentanților republicană va ști să folosească mai bine răgazul acordat, fie chiar și numai din ură față de partidul advers.

As to McClellan ⁷⁾, chiar în rîndurile propriei sale armate se află Hooker și alți republicani, care, la ordinul guvernului, l-ar aresta oricînd.

În plus, mai este și tentativa unei intervenții franceze ³³⁸, care va provoca o reacție împotriva reacțiunii.

De aceea eu nu văd lucrurile chiar așa în negru. Ceea ce mă deranjează mai mult este spiritul gregar al muncitorilor din Lancashire. Such a thing has never been heard of in the world ⁸⁾. Cu atît mai mult cu cît banda de fabricanți nici măcar nu se străduiesc să dea impresia că „fac sacrificii”, ci lasă restului Angliei cîntea de a întreține o armată pentru ei ; asta înseamnă că restului Angliei îi revin cheltuielile de întreținere a capitalului lor variabil.

¹⁾ — „drepturile statelor”. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 264. — *Nota red.*

³⁾ — trădător. — *Nota trad.*

⁴⁾ — greșelile financiare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Ludovic al XVI-lea. — *Nota red.*

⁶⁾ În original greșit : 1864. — *Nota red.*

⁷⁾ — În ceea ce-l privește pe McClellan. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Așa ceva nu s-a mai auzit vreodată. — *Nota trad.*

În ultimul timp, Anglia s-a compromis mai mult decât any other country ¹⁾: muncitorii prin înclinația lor creștină spre sclavie, burghezia și aristocrația prin entuziasmul pentru sclavie în its most direct form ²⁾. De altfel, aceste două fenomene se completează reciproc,

Cît despre „frumosul Wilhelm” al nostru, tipul pur și simplu te bucură. De altfel, guvernul Bismarck nu reprezintă altceva decât realizarea dorinței cucernice a progresiștilor din Germania mică ³⁾. Ei se entuziasmau pentru „omul progresului” Ludovic Bonaparte. Acum ei văd ce înseamnă un guvern „bonapartist” în Prusia. Bismarck e, într-o oarecare măsură, numit de Bonaparte (și de Rusia).

Îți voi strînge numerele din „Press” ⁴⁾.

Salutări (și doamnelor).

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

170

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 20 noiembrie 1862

Dragă Engels,

În mare grabă îți confirm cu multe mulțumiri primirea primei fumătăți a bancnotei de 10 l. st.

Da, și mexicanii (les derniers des hommes ¹⁾) i-ar mai înfringe o dată ... apauds ²⁾, dar ciiniiăștia burghezi pseudo-radicali vorbesc acum pînă și la Paris de „l'honneur du drapeau” ³⁾.

¹⁾ — oricare altă țară. — Nota trad.

²⁾ — în formă ei cea mai directă. — Nota trad.

³⁾ „Free Press”. — Nota red.

⁴⁾ — ultimii dintre oameni ! — Nota trad.

⁵⁾ — francezi. — Nota trad.

⁶⁾ — „ștergarea drapelului”. — Nota trad.

Dacă Spence nu-i va pune cu botul pe labe pe cei din Nord, nimic nu va mai ajuta; nici măcar bad generalship¹⁾ a lui McClellan.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

171

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 24 decembrie 1862

Dragă Engels,

De când am plecat de la tine³⁴⁰ am avut o most eventful time of it²⁾.

Luni și-au făcut apariția manihei³⁴¹, care, așa cum ne-am înțeles, n-au venit toți deodată. Le-am împărțit 15 l. st. Celui mai afurisit i-am dat o poliță la vedere pentru 12 l. st., pe termen de 6 săptămîni (la drept vorbind, întrucît data am fixat-o la sfîrșitul acestui an, sînt 7 săptămîni), lăsîndu-mă chapter of accidents³⁾.

Miercuri soția mea a plecat la Paris. Ieri seară s-a înapoiat. Totul ar fi fost all right dacă Abarbanel n-ar fi suferit un atac de paralizie chiar înainte de sosirea ei, așa că el, deși era complet lucid, zăcea neputincios în pat. În general, a avut o serie de peripecii tragicomice. La început, o furtună puternică pe mare; vasul ei a scăpat, un altul care se afla în apropiere (mergea spre Boulogne) s-a scufundat. Abarbanel locuiește în afara Parisului. Soția mea a luat trenul ca să se ducă la el. Locomotiva s-a defectat și a trebuit să-și întrerupă timp de două ore călătoria. Apoi s-a răsturnat omnibuzul cu care călătorea. Iar ieri, la Londra, trăsura în care se afla s-a ciocnit cu altă trăsură. A coborît și a pornit per pîdes însoțită de doi băieți care cărau bagajul. De altfel a realizat la Paris un

¹⁾ — proasta conducere militară. — *Nota trad.*

²⁾ — o perioadă foarte bogată în evenimente. — *Nota trad.*

³⁾ — în voia întîmplării. — *Nota trad.*

lucru : l-a văzut pe Massol etc. Îndată ce lucrarea mea va apărea, va fi publicată în limba franceză³⁴².

Și acum, nenorocirea cea mai mare. Marianne (sora lui Lenchen¹⁾), pe care Allen o tratează de peste un an de boală de inimă a început să se simtă rău chiar în ziua plecării soției mele. Marți seara, cu două ore înainte de sosirea ei, a murit. Am îngrijit-o împreună cu Lenchen în tot timpul acestei săptămîni. Allen had misgivings from the first day²⁾. Sîmbătă la ora 2 are loc înmormîntarea, pentru care trebuie să plătesc dintr-un foc 7¹/₂ l. st. lui undertaker³⁾. Prin urmare trebuie să fac rost de această sumă. Frumoasă distracție de crăciun.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

172

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 26 decembrie 1862

Dragul meu Maur,

Lupus mi-a predat ieri scrisoarea ta ; alăturat îți trimit o bancnotă de 5 l. st. 0/I 85 335, Manchester, 28 ianuarie 1862, emisă de Banca Angliei, și un bilet de bancă de 5 l. st. emis de Banca din Boston, M. 97 și plătilbil la Masterman din Londra. Din păcate, bătrînul Hill nu are bancnote de 10 l. st. emise de Banca Angliei, dar și ceilalți sînt tot cash⁴⁾.

Întîmplările petrecute în casa voastră și în timpul călătoriei soției tale sînt, într-adevăr, uluitoare și, mai ales, un *ghinion* cu

¹⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

²⁾ — din prima zi a avut unele temeri. — *Nota trad.*

³⁾ — antreprenorul de pompe funebre. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bani. — *Nota trad.*

*totul deosebit. În schimb, perspectiva publicării în limba franceză este grozavă. How is this to be managed ?*¹⁾ Ai vreo veste de la Brockhaus ?²⁾

Mă tem că bunul Burnside va fi bătut la Rappahannock. Dar se pare că asta și vrea, căci nu se poate hotări să riște dintr-o dată mai mult de 40 000 de oameni. Mă miră, de altfel, că confederații se luptă acolo și nu preferă să se retragă încetul cu încetul spre Richmond, unde să dea lupta. S-ar putea să mai facă acest lucru.

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

173

Engels către Marx

la Londra

252 Hyde Road, Manchester,
30 decembrie 1862

Dragul meu Maur,

Vineri ți-am expediat o recomandată conținând 10 l. st., 5 l. st. într-o bancnotă emisă de Banca Angliei, iar 5 l. st. în una emisă de Banca din Boston și plătilă la firma „Masterman & Co.“, bancheri, Londra. Cum de atunci n-am mai primit nici o veste de la tine, sînt cam neliniștit.

Înfringerea lui Burnside a fost teribil exagerată³⁴³. Este clar că ea va influența moralul armatei, dar nici pe departe nu în măsura în care ar fi făcut-o o înfringere în cîmp deschis. Pregătirile tactice au fost făcute, după cum se pare, foarte prost. Mai întii ar fi trebuit, evident, să fie respins atacul de flanc al aripii stîngi înainte ca Sumner să dea atacul frontal. Dar acest lucru a fost complet scăpat din vedere. Se pare că Sumner se împotmolise zdravăn

¹⁾ — Cum se poate aranja aceasta ? — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 246. — *Nota red.*

înainte ca Franklin să treacă la acțiuni serioase. Apoi, se vede că Burnside nu reușea să ia nici o hotărîre în legătură cu folosirea rezervelor sale. Succesele aripii stîngi ar fi trebuit să-l determine să trimită într-acolo cel puțin o parte din aceste rezerve, căci, de fapt, acolo urma să se dea o bătălie decisivă ; în loc de aceasta, el le-a trimis în centru, dar și acolo prea tîrziu, căci fuseseră trimise 1) ca schimb, și nu pentru a susține trupele zdrobite ale lui Sumner, și 2) cu puțin înainte de a se întuneca, așa încît noaptea se lăsa înainte ca jumătate din aceste rezerve să intre în luptă. Toate acestea le scriu, firește, pe baza materialelor proaste pe care le publică ziarele americane și fără să cunosc terenul. De altfel, am impresia că Burnside ar fi putut foarte bine să alunge aceste canalii, învăluindu-le, mai ales dacă într-adevăr a avut 150 000 de oameni împotriva a 100 000 ; dar ceea ce l-a împiedicat în mod evident să facă acest lucru a fost convingerea că poziția lui Washington este acoperită numai atîta timp cît drumul inamicului este barat. Prostia de a lăsa confederaților o lună de zile răgaz pentru a-și întări pozițiile și de a-i ataca apoi frontal poate fi criticată numai cu nuiua.

Salutări din partea lui Mary și Lizzy¹⁾.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Mary și Lizzy Burns. — Nota red

1863

174

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 2 ianuarie 1863

Dragă Frederick,

La mulți ani!

Toată săptămîna asta am avut atîta alergătură și, în plus, sickness ¹⁾, încît n-am reușit să-ți confirm primirea mandatului poștal ²⁾.

De la Brockhaus ³⁾, pînă în prezent nici un răspuns. De altfel am auzit că „șeful casei”, cum ar spune Bangya, lipsește acum din Leipzig.

La Paris, prin intermediul lui Abarbanel, soția mea l-a cunoscut pe un oarecare Reclus ⁴⁾, care ocupă un anumit loc în literatura economică și care înțelege și germana. Acest R[eclus] împreună cu Massol (agent comercial), care nu știe germana, și cu alți cîțiva vor să se ocupe de cartea mea. La Bruxelles au la dispoziția lor un librar. La Paris, în rîndurile partidului socialist continuă să domnească spiritul partinic și coeziunea. Chiar și oameni cum sînt Carnot și Goudchaux declară că viitoarea mișcare va trebui să-l promoveze pe Blanqui.

Burnside a făcut, se pare, greșeli tactice grave în bătălia de la Fredericksburg. El s-a arătat, evident, nehotărît în manevrarea unor forțe de luptă atît de puternice. Cît privește porcăria cea mai mare, 1) faptul că a așteptat 26 de zile aici, e vorba categoric de o trădare directă de care s-a făcut vinovat comandamentul militar de la Washington. Pînă și corespondentul de la New York al ziarului „Times” ⁵⁾ a recunoscut că întăririle care i-au fost promise lui Burnside în cel mai scurt timp au sosit abia după cîteva săptămîni ;

¹⁾ — boală. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 269—270. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 246, 270. — *Nota red.*

⁴⁾ În manuscris : Recluze. — *Nota red.*

⁵⁾ Probabil, Charles Mackay. — *Nota red.*

2) faptul că și în aceste condiții el a dat atacul arată slăbiciunea morală a acestui om. Curajosul „*Tribune*” a început să-l suspecteze și l-a amenințat cu destituirea. Ziarul acesta, prin entuziasmul și ignoranța lui, aduce mari prejudicii.

Democrații și adepții lui McClellan au început, bineînțeles, să strige într-un glas, pentru a exagera proporțiile catastrofei. „Zvonul” că McClellan, acest „Monk” al lui „*Times*”, a fost chemat la Washington a pornit de la d-l Reuter.

Din punct de vedere „politic”, înfrângerea a fost utilă. Indivizii n-ar fi trebuit să aibă eșecuri înainte de 1 ianuarie 1863. Asta ar fi putut reduce „proclamația”³⁴⁴ la zero.

„*Times*” & Co. sînt furioși la culme din cauza mitingurilor muncitorești organizate la Manchester, Sheffield și Londra³⁴⁵. E foarte bine că în felul acesta yankeilor le va cădea vâlul de pe ochi. De altfel, Opdyke (maior din New York și specialist în economie politică) a spus la un miting de la New York: „We know that the English working classes are with us, and that the governing classes of England are against us”¹).

Regret foarte mult că în Germania nu se organizează asemenea demonstrații. Ele nu costă nimic, și pe plan „internațional” aduc mari foloase. Germania are cu atît mai mult dreptul la aceasta, cu cît în actualul război ea face pentru yankei mai mult decît a făcut Franța în secolul al XVIII-lea. Este vorba de vechea prostie germană de a nu valorifica și a nu sublinia pe scena mondială ceea ce se face efectiv.

De la Itzig am primit o scrisoare, precum și o broșură²). Conținutul scrisorii: să-i restitui Roscher³). *Conținutul broșurii*: continuarea expunerii asupra constituției prusiene⁴). *Fondul*: Lassalle este cel mai mare politician al tuturor vremurilor și mai ales al vremurilor sale. Lassalle este acela, and no mistake⁵), care a descoperit, pornind de la teoria pur necondiționată și necondiționat pură, că constituția reală a unei țări nu este cea scrisă, ci constă în „raportul” real „de forțe” etc. Chiar „N[eue] Pr[eu]ssische] Z[eitung]”, și Bismarck și Roon elogiază, după cum dovedește el pe bază de citate, teoria „sa”. Auditoriul său poate fi deci liniștit — din

¹) — „Noi știm că clasa muncitoare engleză este cu noi și că clasele dominante din Anglia sînt împotriva noastră”. — *Nota trad.*

²) F. Lassalle. „Și acum? A doua prelegere despre esența constituțiilor”. -- *Nota red.*

³) W. Roscher. „Sistemul economiei naționale”. — *Nota red.*

⁴) F. Lassalle. „Despre esența constituțiilor”. — *Nota red.*

⁵) — și nu încape îndoială. — *Nota trad.*

moment ce a descoperit teoria cea justă, el deține și rezolvarea justă pentru „momentul” respectiv. Iar rezolvarea sună astfel : „Întrucît guvernul continuă să facă cheltuieli militare etc. în pofida hotărîrilor Camerei, întrucît din această cauză existența unui guvern constituțional este o *minciună* etc., Camera își suspendă ședințele pînă cînd guvernul va declara că sistează aceste cheltuieli”. În aceasta constă forța „enunțării faptelor”. Pentru a scuti Camera de muncă, el a formulat pe dată și decretul pe care ea trebuie să-l adopte.

Bătrînul Heiman ¹⁾ a plecat fericit în sînul lui Avraam.
Salutări și compliments of the season to the ladies ²⁾.

Al tău,
K. M.

Văd că prețurile la bumbac au scăzut. Dar asta, după părerea mea, e ceva temporar.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

175

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 7 ianuarie 1863 ³⁾

Dragul meu Maur,

Mary ⁴⁾ a murit. Ieri seara s-a dus devreme la culcare, iar pe la 12, cînd s-a dus și Lizzy ⁵⁾ să se culce, a găsit-o moartă. Cu totul

¹⁾ Heiman Lassalle, tatăl lui Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ — felicitări cu ocazia Anului nou doamnelor (Mary și Lizzy Burns). — *Nota trad.*

³⁾ În manuscris : 1862. — *Nota red.*

⁴⁾ Mary Burns. — *Nota red.*

⁵⁾ Lizzy Burns. — *Nota red.*

pe neașteptate. Un atac de cord sau apoplexie. Am aflat abia azi dimineață, luni seara se simțea încă foarte bine. Nu sînt în stare să-ți spun ce e în sufletul meu. Biata fată m-a iubit din toată inima.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

176

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 ianuarie 1863

Dragă Engels,

Vestea morții lui Mary ¹⁾ m-a surprins și m-a tulburat foarte mult. Era atît de blindă, de spirituală și atît de atașată de tine.

Dracu știe ce-i asta, dar în cerul nostru nu se întîmplă decît nenorociri. Nici eu nu știu unde mi-e capul. Încercările mele de a face rost de bani în Franța și Germania au dat greș. Or, era, firește, de așteptat ca 15 l. st. să nu-mi ajungă pentru a face față lavinei mai mult de cîteva săptămîni. În afară de faptul că nu mi se dă nimic pe credit, excepție făcînd măcelarul și brutarul, dar și cu asta se va termina la sfîrșitul acestei săptămîni, sînt somat să plătesc taxele școlare, chiria și tot restul. Creditorii care au încasat cîteva l. st. în contul datoriei le-au băgat repede în buzunar și apoi s-au năpustit cu și mai multă furie asupra mea. În plus, copiii n-au nici haine, nici încălțăminte și nu pot ieși pe afară. Într-un cuvînt, diavolul s-a dezlănțuit, așa cum am prevăzut clar cînd am plecat la Manchester, și, într-o ultimă încercare desperată, mi-am trimis soția ²⁾ la Paris. Dacă nu voi reuși să obțin o sumă mai mare cu ajutorul vreunei loan society or lifeassurance ³⁾ (și nu întrevăd nici o perspectivă; cu prima societate am încercat zadarnic să ajung la o înțelegere. Ei îmi cer giranți și să le prezint în

¹⁾ Mary Burns. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 268. — *Nota red.*

³⁾ — societăți de împrumut sau societăți de asigurare de viață. — *Nota trad.*

prealabil chitanțele de plată a chiriei și a impozitului, ceea ce eu nu pot să fac), nu mai pot duce casa decît vreo două săptămîni.

Sînt de un egoism respingător că îți vorbesc într-un asemenea moment de toate coșmarurile astea. Dar este un remediu homeopatic O nenorocire alungă jalea provocată de alta. Și, au bout du compte ¹⁾, ce să fac ? În toată Londra nu există un singur om în fața căruia mi-aș putea deschide sufletul, iar la mine acasă fac pe stoicul taciturn, pentru a contracara izbucnirile furtunoase ale celeilalte părți. Dar să lucrezi under such circumstances ²⁾ este pur și simplu imposibil. Nu se putea ca în locul lui Mary să fi fost mama mea, care, oricum, este atît de suferindă și și-a trăit din plin traiul... ? Vezi ce idei stranii le pot veni în minte „oamenilor civilizați” cînd sînt copleșiți de anumite împrejurări ?

Salut.

Al tău,
K. M.

Cum crezi că vei aranja acum establishment ³⁾ ? Îți va fi extraordinar de greu, căci la Mary aveai un cămin în care te simțeai liber și în care, ori de cite ori doreai, te puteai retrage la adăpost de toată ticăloșia omenească.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

177

Engels către Marx la Londra

Manchester, 13 ianuarie 1863

Dragă Marx,

Vei înțelege, desigur, că de data aceasta propria mea nenorocire, precum și modul glacial în care ai privit-o tu au făcut să-mi fie absolut cu neputință să-ți răspund mai devreme.

Toți prietenii mei, inclusiv cunoscuții filistini, mi-au arătat în această împrejurare, care, așa cum era firesc, m-a afectat profund,

¹⁾ — la urma urmei. — *Nota trad.*

²⁾ — în asemenea condiții. — *Nota trad.*

³⁾ — gospodăria. — *Nota trad.*

mai multă simpatie și prietenie decît m-aș fi putut aștepta. Tu însă ai considerat că e momentul potrivit ca să-ți demonstrezi superioritatea modului tău de a gîndi la rece ¹⁾. Soit ! ²⁾

Tu știi cum stau cu banii, știi de asemenea că fac totul ca să te scot din nenorocire. Dar de suma mare de care vorbești nu pot face rost acum, ceea ce de asemenea ar trebui să știi. Există trei căi :

1. Loan society ³⁾. Ar trebui să afli în ce măsură garanția mea ți-ar putea fi de vreun folos ; cum însă nu sînt householder ⁴⁾, cred că e foarte puțin.

2. Asigurările de viață. John Watts este director la „European Life & Guarantee Society” ⁵⁾, a cărei sucursală la Londra trebuie, în orice caz, să figureze într-un Directory ⁶⁾. Nu vād de ce n-ai încheia o asigurare de viață pentru suma de 400 l. st. ; pe polița de asigurare îți va împrumuta cu siguranță 200 l. st., doar din asta trăiește. Dacă nu e prea ruinatoare, aceasta e, fără îndoială, cea mai bună cale. Așadar, trebuie să te duci imediat acolo, să afli terms ⁷⁾ și să mi le comunicî fără întîrziere.

3. Dacă nici una din soluții nu merge, în februarie — mai devreme e cu neputință — aș putea face rost de vreo 25 l. st. și în afară de aceasta sînt gata să semnez o poliță de 60 l. st., dar numai cu condiția de a o achita, *în mod absolut cert*, după 30 iunie 1863, adică polița să fie neapărat prelungită pînă atunci. Acest lucru trebuie să-mi fie garantat. Suma care îți mai lipsește va trebui atunci neapărat s-o scoți de la unchiul din Olanda ⁸⁾.

Altă soluție nu vād.

Pune-mă la curent cu ceea ce întreprinzi și voi face tot ce-mi stă în putință.

Al tău,
F. E

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ În ciorna la această scrisoare sînt șterse următoarele cuvinte : „Desfată-te cu triumful tău, nu-ți va fi contestat”. — *Nota red.*

²⁾ — Fie și așa ! — *Nota trad.*

³⁾ — Societatea de împrumut. — *Nota trad.*

⁴⁾ — proprietar. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Societatea europeană de asigurări pe viață”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — indicator de adrese. — *Nota trad.*

⁷⁾ — condițiile. — *Nota trad.*

⁸⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

178

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 24 ianuarie 1863

Dragă Frederick,

Am socotit că e mai bine să las să treacă un timp înainte de a-ți răspunde. Situația ta pe de o parte, a mea pe de alta ne-au împiedicat să examinăm „la rece” situația.

A fost foarte deplasat din partea mea să-ți scriu acea scrisoare ¹⁾, și am regretat imediat după ce am trimis-o. Dar în nici un caz n-am făcut-o din indiferență. Soția și copiii mei pot confirma că atunci când am primit scrisoarea ta ²⁾ (care a sosit dis-de-dimineată) am fost atît de zguduit, ca și cum mi-ar fi murit cea mai apropiată rudă. Dar seara, cînd m-am apucat să-ți scriu, eram sub impresia unei situații absolut desperate. În casă la noi se afla brokerul ³⁾ trimis de proprietar, măcelarul îmi trimisese o poliță protestată, în casă n-aveam nici cărbuni, nici alimente, iar Jennychen zăcea în pat. În fața unor asemenea împrejurări, generally ³⁾ nu găsesc alt remediu decît cinismul. Ceea ce m-a scos îndeosebi din minți era faptul că soția mea își închipuia că eu nu ți-am prezentat destul de exact situația noastră reală.

În privința asta, scrisoarea ta a fost binevenită, căci a arătat clar „non possumus” ⁴⁾, doar ea știe foarte bine că eu nu trebuia să aștept sfatul tău ca să-i scriu unchiului meu ⁵⁾; că nu mă pot adresa la Londra lui Watts, care își are domiciliul și birourile la Manchester; că de cînd Lassalle mi-a protestat o poliță nu mai pot emite alta la Londra și că, în sfîrșit, 25 l. st. în februarie nu ne pot ajuta să trăim în ianuarie și, cu atît mai puțin, să preîntîmpinăm criza iminentă. Cum tu nu ne-ai putut veni în ajutor, deși ți-am explicat că ne aflăm în situația muncitorilor din Manchester, ea a fost nevoită să-și dea seama de „non possumus”. Și eu tocmai asta *voiam*, căci trebuia o dată să se termine cu situația în care

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 275—276. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 274—275. — *Nota red.*

³⁾ — de obicei. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „imposibilul”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

am fost pînă acum — această fierbere la foc mic, care-ți frige capul și inima, pe deasupra răpește cel mai prețios timp și ne întreține acea falsă aparență de prosperitate deopotrivă de dăunătoare pentru mine și copii. Cele trei săptămîni care au trecut de atunci au determinat-o, în sfîrșit, pe soția mea să accepte o propunere pe care i-am făcut-o demult și care, cu toate inconvenientele, nu numai că constituie singura soluție, dar este și de preferat vieții duse în ultimii trei ani, și mai ales în ultimul an, și, în plus, ne va reda și sentimentul de respect față de noi.

Voi scrie tuturor creditorilor (cu excepția proprietarului) că, dacă nu mă lasă în pace, voi obține prin justiție să fiu declarat insolubil pentru neachitarea unei polițe. Asta, firește, nu se poate aplica și la proprietar, care are dreptul să rețină mobila. Cele două fete mai mari ¹⁾ se vor angaja prin intermediul familiei Cunningham ca guvernante. Lenchen își va lua altă slujbă, iar eu cu soția și Tussychen ²⁾ ne vom muta într-o casă de raport din City, de felul celei în care a locuit cîndva Wolff cel roșu ³⁾ cu familia.

Înainte de a lua această hotărîre am mai scris, firește, diferitelor cunoștințe din Germania, dar, bineînțeles, fără succes. În orice caz, această rezolvare e mai bună decît situația în care ne aflăm acum și care, oricum, nu mai poate dura. Am avut destul de furcă pentru ca prin tot felul de umilințe și prin promisiuni mincinoase să-i conving pe proprietar și pe măcelar să plece de la mine din casă în mod pașnic împreună cu brokerul și polița. Trimestrul acesta nu-i mai pot trimite pe copii la școală, n-am plătit taxele din trecut și, apoi, nici n-au o înfățișare prezentabilă.

Cu ajutorul planului de mai sus sper să reușesc, fără intervenția unui terț, să-mi găsesc cel puțin liniștea.

În încheiere, ceva ce nu are nici o legătură cu cele de mai sus. Am mari dificultăți cu capitolul din cartea mea în care este vorba de mașini ³⁴⁷. Nu mi-a fost niciodată clar cum selfactors ⁴⁾ au modificat procesul filatului sau, mai exact, avînd în vedere că și înainte se folosea forța aburului, în ce fel intervine forța motrice a filatorului pe lingă forța aburului?

Aș fi bucuros să-mi explici tu acest lucru.

¹⁾ Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

²⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

³⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

⁴⁾ — mașinile automate de filat. — *Nota trad.*

Apropo. Fără să-mi spună nimic, soția mea i-a cerut lui Lupus 1 l. st. pentru immediate necessities ¹⁾. El i-a trimis două. Mi-e foarte neplăcut, dar factum est factum ²⁾.

Al tău,
K. M.

Abarbanel a murit. Ditto ³⁾ Sazonov, la Geneva.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

179

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 26 ianuarie 1863

Dragul meu Maur,

Îți mulțumesc pentru sinceritatea ta. Înțelegi și singur ce impresie a făcut asupra mea penultima ta scrisoare ⁴⁾. Când trăiești atîția ani împreună cu o femeie, e firesc ca moartea ei să aibă asupra ta un efect zguduitor. Am simțit că o dată cu ea mi-am îngropat și ultima rămășiță a tinereții mele. Când am primit scrisoarea de la tine, ea nici nu era încă îngropată. Trebuie să-ți spun că o săptămînă întreagă scrisoarea asta nu mi-a ieșit din cap, n-o puteam uita. Never mind ⁵⁾, ultima ta scrisoare o compensează și sînt fericit că o dată cu Mary nu mi-am pierdut și pe cel mai vechi și mai bun prieten.

Și acum — problemele tale. Chiar astăzi am fost la Watts, pe care îl credeam încă la Londra; de altfel, el are o sucursală la Londra, în Pall Mall nr. 2. Dar cu el nu se poate aranja nimic. Societatea lui nu mai acordă împrumuturi. Mi-a dat o altă adresă. Tipul respectiv s-a arătat de acord, dar cere, în funcție de împrejurări, două sau mai multe surेतies ⁶⁾ pentru dobîndă, prima de

¹⁾ — cheltueli curente necesare. — *Nota trad.*

²⁾ — faptul e consumat. — *Nota trad.*

³⁾ — De asemenea. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 275—276. — *Nota red.*

⁵⁾ — Nu-i nimic. — *Nota trad.*

⁶⁾ — garanții. — *Nota trad.*

asigurare și achitarea împrumutului. Or, din păcate, noi nu putem prezenta asemenea garanții. Pe cine am putea găsi? Bineînțeles, pe Gumpert, dar nu cred că-l vor accepta. Și apoi, cum noi doi nu avem o poziție solidă, ar fi nevoie de un al treilea; în sfârșit, toate expenses¹⁾ vor fi scăzute în prealabil din suma împrumutată, așa încît n-ar mai rămîne decît foarte puțin.

Mă gîndisem să vînd o parte din firele cumpărate în scopuri de speculă și, în loc să-i restitui contravaloarea lui Ermen (care a dat banii), să ți-o trimit ție. Asta ar fi mers în orice caz, căci afacerea nu va fi de actualitate decît în iulie, iar pînă atunci multese pot schimba. Dar nu sînt șanse. Piața este acum atît de slabă, încît, în loc să vînd cu cîștig, ar trebui să vînd cu pierdere și probabil că săptămîna asta n-aș reuși să vînd nimic.

Să iau pur și simplu bani nu pot. E[rmene] ar putea să mă refuze, probabil chiar așa ar face, iar la asta nu mă pot expune. Un împrumut luat aici de la o terță persoană, un cămătar, i-ar da lui Ermen cel mai bun prilej să-mi desfacă contractul. Și, totuși, nu pot să mă impac cu gîndul că îți vei pune în aplicare planul de care îmi scriai. De aceea m-am dus la bătrînul Hill, de la care am luat polița alăturată emisă pentru suma de 100 l. st. pe numele „John Rapp & Co.”, cu scadența la 28 februarie, andosată pe numele tău. Cred că pînă în iulie nu va ieși nimic la iveală, și astfel vom avea din nou un răgaz. Din partea mea, asta e o lovitură extrem de îndrăzneată, căci acum e sigur că voi ieși în deficit, dar trebuie să risc. Te asigur că n-aș fi îndrăznit s-o fac dacă Charles²⁾, care a făcut un fel de bilanț general al ultimelor 6 luni, nu mi-ar fi spus ieri că calculele indică un surplus de vreo 30—50 l. st. față de suma la care mă așteptam. În 6 luni am cîștigat aproximativ 330—350 l. st.

Acum însă trebuie să înțelegi și tu că, după eforturile neobișnuite pe care a trebuit să le fac de la 30 iunie 1862, sînt complet decavat și, de aceea, pînă la 30 iunie să nu mai contezi pe nici un fel de subvenții din partea mea, afară doar de ceva mărunțiș. Care va fi situația după 30 iunie, dracu știe, căci acum nu se mai cîștigă *nimic*, pentru că pe piață nu e nici o înviorare.

Polița în sine e tot atît de bună ca și cash³⁾. Freiligrath ți-o va sconta cu plăcere, căci hîrtii mai sigure decît asta aproape nu

¹⁾ — cheltuielile. — *Nota trad.*

²⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

³⁾ — bani gheață. — *Nota trad.*

mai există în circulație. Fii însă atît de bun și confirmă-mi primirea scrisorii, căci acum se fură atît de mult la poștă, și, cum tu nu ești cunoscut în lumea comercială, oricine se poate da drept dr. K. M.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

180

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 ianuarie 1863

Dragă Frederick,

O serie întregă de întîmplări neobișnuite au făcut ca ieri să-mi fie absolut imposibil să-ți confirm primirea scrisorii tale și a poliței.

Înțeleg foarte bine cît de *riscant* a fost pentru tine să recurgi la acest mijloc pentru a-mi da un ajutor atît de important și de neașteptat. Nu pot să-ți mulțumesc îndeajuns, deși eu, în forumul meu interior, nu aveam nevoie de o nouă dovadă pentru a mă convinge de prietenia ta plină de abnegație. De altfel, dacă ai fi văzut bucuria copiilor, ai fi considerat-o o minunată răsplată.

Acum pot să-ți spun sincer că, cu toată tensiunea în care am trăit în ultimele săptămîni, nimic n-a fost atît de deprimant ca teama unei fisuri în prietenia noastră. Nu o dată i-am spus soției mele că ceea ce mă doare nu e atît porcăria în care trăim, cît gîndul că din cauza acestor mizerii casnice, din cauza nervozității ei exagerate am fost în stare într-un asemenea moment, în loc să te consolez, să te sîcîi cu problemele mele personale. Consequently ¹⁾, liniștea din casă a fost serios zdruncinată, și biata femeie a trebuit să plătească oalele sparte, deși n-avea nici un fel de vină; căci femeile sînt, în general, obișnuite să ceară imposibilul. Ea habar n-a avut, firește, ce ți-am scris eu, dar, dacă s-ar fi gîndit puțin, și-ar fi putut închipui că așa se va întîmpla. Femeile, chiar și cele

¹⁾ — Ca urmare. — Nota trad.

mai inteligente, sînt niște ființe ciudate. Dimineața soția mea atîta a plîns din cauza lui Mary ¹⁾ și a pierderii pe care ai suferit-o, încît a uitat cu totul de propriile ei necazuri, care tocmai în ziua aceea ajunseseră la punctul culminant, iar seara era convinsă că nici un om de pe lume nu știe ce este nenorocirea dacă nu-i stă brokerul în casă și dacă nu are copii.

În scrisoarea mea anterioară ²⁾ te întrebam despre selfactors. Întrebarea este de fapt următoarea: în ce mod intervenea așa-numitul filator *înainte* de inventarea acestei mașini? Selfactorul mi-l pot explica, nu însă și situația existentă înainte de inventarea lui.

Acum aduc unele completări la capitolul despre mașini. Sînt aici unele probleme ciudate, pe care la prima redactare le-am ignorat. Pentru a mă lămuri asupra lor am recitit în întregime caietele (extrasele) mele cu privire la tehnologie ³⁴⁸, de asemenea audiez un curs practic (numai experimental) pentru muncitori, condus de profesorul Willis (în Jermynstreet, Institutul de geologie, unde și-a ținut și Huxley prelegerile). Cu mecanica e aceeași poveste ca și cu limbile. Legile matematice le înțeleg, dar cea mai simplă realitate tehnică, care necesită intuiție, îmi dă mai multă bătaie de cap decît cele mai complicate probleme.

Știi — sau poate nu știi, căci chestiunea în sine nu prezintă nici o importanță — că există o mare dispută în problema: prin ce se deosebește *mașina de unealtă*. Mecanicii englezi (matematicienii), în maniera lor simplistă, numesc tool a simple machine ³⁾, iar machine a complicated tool ⁴⁾. Tehnologii englezi însă, care țin ceva mai mult seama de aspectul economic al problemei (și, după ei, mulți economiști englezi, ba chiar majoritatea acestora), le deosebesc între ele prin aceea că în primul caz motive power ⁵⁾ provine de la om, iar în celălalt caz de la o natural force ⁶⁾. Dobitocii germani, care sînt mari maeștri cînd e vorba de asemenea fleacuri, au dedus de aici că un *plug*, de exemplu, este o mașină, iar cea mai complicată Jenny ³⁴⁹ etc., de vreme ce e pusă în mișcare cu ajutorul miinii, nu este o mașină. Dacă însă luăm mașina în forma ei *elementară*, nu mai încapă nici o îndoială că revoluția industrială pornește nu de la *forța motrice*, ci de la acea parte a mașinii pe care englezul o numește *working machine* ⁷⁾. Așadar, important

¹⁾ Mary Burns. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 278—280. — *Nota red.*

³⁾ — unealtă o mașină simplă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mașină o unealtă complicată. — *Nota trad.*

⁵⁾ — forța motrice. — *Nota trad.*

⁶⁾ — forță naturală. — *Nota trad.*

⁷⁾ — mașină de lucru. — *Nota trad.*

nu e faptul că, de pildă, piciorul care pune în mișcare roata de tors a fost înlocuit cu apa sau cu aburii, ci însăși transformarea procesului nemijlocit al torsului și înlocuirea acelei părți a muncii omeștești care nu era numai o exertion of power ¹⁾ (ca, de exemplu, apăsarea roții cu piciorul), ci o prelucrare, acțiunea directă asupra materialului care urma să fie prelucrat. Pe de altă parte, nu încap, de asemenea, nici o îndoială că, de îndată ce nu mai este vorba de dezvoltarea *istorică* a mașinii, ci de mașină pe baza actualului mod de producție, singurul lucru hotărâtor este *mașina de lucru* (de exemplu la mașina de cusut), deoarece, acest proces fiind mecanizat, oricine știe azi că mecanismul poate fi pus în funcțiune cu ajutorul mîinii, al apei sau al mașinii cu aburi, în funcție de dimensiunea obiectului.

Pentru cei care se ocupă cu matematica pură, aceste probleme nu prezintă importanță, dar ele devin foarte importante cînd este vorba să se demonstreze legătura dintre relațiile sociale ale oamenilor și dezvoltarea acestor moduri de producție materiale.

Recitind extrasele tehnologice-istorice, am ajuns la convingerea că, abstracție făcînd de inventarea prafului de pușcă, a busolei și a tiparului — aceste premise necesare ale dezvoltării burgheze —, începînd din secolul al XVI-lea și pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, adică în perioada în care manufactura se dezvoltă de la meșteșug la marea industrie propriu-zisă, cele două baze materiale pe care se desfășoară în cadrul manufacturii munca de pregătire pentru trecerea la industria mașinistă sînt *ceasornicul* și *moara* (la început moara de cereale, și anume moara de apă), amîndouă moștenite din antichitate. (Moara de apă a fost adusă la Roma din Asia Mică încă pe timpul lui Iuliu Cezar). Ceasornicul este primul automat folosit în scopuri practice, pe principiul funcționării lui s-a dezvoltat întreaga teorie a producerii mișcării uniforme. Prin însăși natura sa, ceasornicul se bazează pe imbinarea dintre meșteșugul semiartistic și teoria propriu-zisă. Cardano, de exemplu, a scris (și a dat sfaturi practice) despre structura ceasornicilor. Scriitorii germani din secolul al XVI-lea numesc meșteșugul ceasornicării „meșteșug savant” (neorganizat în breaslă); pe baza dezvoltării meșteșugului ceasornicării s-ar putea demonstra cît de diferit este raportul dintre știință și practică în domeniul meșteșugului de același raport existent, de pildă, în marea industrie. De asemenea, nu încap nici o îndoială că în secolul al XVIII-lea ceasornicul a sugerat pentru prima oară ideea de a se folosi în producție automate (și anume puse în mișcare prin arcuri). După cum poate fi istoricește dovedit, experiențele făcute de *Vaucanson* în

¹⁾ — cheltuire de forță. — *Nota trad.*

acest domeniu au exercitat o influență extraordinară asupra fanteziei inventatorilor englezi.

Pe de altă parte, *moara*, de la bun început, de cînd a apărut moara de apă, a avut toate elementele esențiale ale organismului unei mașini. Forța motrice mecanică ; motorul pe care-l pune în funcțiune ; mecanismul de transmisie ; în sfîrșit, mașina de lucru în care se introduce materialul, fiecare din aceste elemente existînd independent unul de celălalt. Teoria *fricțiunii* și, o dată cu ea, cercetările cu privire la formele matematice ale angrenajului roților, dinților etc., toate au la bază structura și funcționarea morii ; tot pe această bază s-a elaborat pentru prima oară teoria măsurării forței motrice, teoria celui mai bun sistem de aplicare a ei etc. Aproape toți marii matematicieni, începînd de la mijlocul secolului al XVII-lea, în măsura în care se ocupă de mecanica practică și o fundamentează teoretic, pornesc de la simpla moară de apă pentru cereale. De aici și denumirea de *Mühle* și *mill* care a început să fie dată în perioada manufacturieră oricărui dispozitiv mecanic folosit în scopuri practice.

Dar la moară, întocmai ca și la presă, ciocan mecanic, plug etc., munca propriu-zisă — lovitul, zdrobitul, măcinatul, fărîmițatul etc. — este efectuată din capul locului *fără* muncă omenească, chiar dacă moving force¹⁾ este umană sau animală. Tocmai de aceea mașinile de acest gen, cel puțin în prima lor formă, sînt foarte vechi și la ele s-a aplicat mai întii forța motrice mecanică propriu-zisă. Tocmai de aceea ele sînt aproape singurele mașini pe care le întîlnim în perioada manufacturieră. *Revoluția industrială* începe din momentul în care mecanizarea este folosită acolo unde de secole pentru obținerea rezultatului final era necesară munca omenească, și nicidecum acolo unde — cum e cazul la uneltele descrise mai sus — materialul care urma să fie prelucrat n-a avut *niciodată* de-a face cu mîna omenească ; ea începe deci acolo unde omul, prin firea lucrurilor, nu acționează din capul locului numai ca simplă *forță*. Dacă am vrea să numim — așa cum fac dobitocii germani — folosirea forței animale (adică a *unei mișcări* tot atît de *voluntare* ca și a celei omenești) mașină, atunci în orice caz folosirea acestui gen de motoare este mult mai veche decît cea mai simplă unealtă.

Itzig mi-a trimis — era inevitabil — pledoaria sa în fața tribunalului²⁾ (este condamnat la 4 luni). Macte puer virtute!³⁾ În primul rînd, lăudărosul ăsta și-a reeditat în Elveția broșura pe care

¹⁾ — forța motrice. — *Nota trad.*

²⁾ — „Slavă ție copile, pentru vitejia ta” (Virgiliu. Eneida, cartea IX, p. 272, trad. de Eugen Lovinescu, B.P.T., 1964). — *Nota trad.*

o ai și tu : discurs despre „starea muncitorească”, sub titlul pompos „Programul muncitorilor”³⁵¹.

Știi că toată povestea nu este altceva decât o jalnică vulgarizare a „Manifestului”¹⁾ și a altor lucruri predicate de noi atât de des, încât au devenit întrucâtva locuri comune. (Individul, de exemplu, numește clasa muncitoare „stare.”)

Perfect. În discursul său ținut în fața tribunalului din Berlin are nerușinarea să spună :

„Susțin în continuare că această broșură nu este numai o operă științifică ca multe altele în care sint expuse rezultate deja cunoscute, ci în multe privințe este o *descoperire* științifică, o dezvoltare a unor noi idei științifice... Eu am publicat o serie de lucrări ample în cele mai diferite și mai dificile domenii ale științei, nu mi-am precupețit forțele, mi-am sacrificat nopțile de somn pentru a lărgi granițele științei înseși și sint poate îndreptățit să spun ca și Horațiu : «militavi non sine gloria»²⁾. Dar vă spun *eu singur* : niciodată, nici în cele mai ample dintre lucrările mele, n-am scris un singur rând care să fi fost gândit cu mai multă rigurozitate științifică, de la prima pînă la ultima pagină, decât această lucrare... Aruncați, așadar, o privire asupra conținutului acestei broșuri. Nu este altceva decât o *filozofie a istoriei* comprimată în 44 de pagini. O dezvoltare a procesului de gîndire rațională obiectivă, care de mai bine de un mileniu stă la baza istoriei Europei, înflorirea spiritului interior etc.”.

Nu ți se pare o nerușinare fără margini ? Individul își închipuie, evident, că el este omul căruia îi este dat să ne moștenească inventarul. E de un ridicol grotesc !

Salut.

Al tău,

K. M.

Ia de la Lupus numărul de actăzi din „Star” și citește acolo scrisorile despre „Times” și Delanș reproduce din „Morning Herald”.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, ed. a II-a, 1963, p. 461—500. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — „lupta mea n-a fost lipsită de glorie” (Horațiu, „Ode”). — *Nota trad.*

181

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 13 februarie 1863

Dragă Frederick,

Îți trimit alăturat diverse lucrări urquhartiste. În ultimul timp, indivizii se remarcă îndeosebi prin stupizenie, de pildă „filozofia” lor în legătură cu mișcarea din Statele Unite ³⁵².

Ți-aș fi scris mai de mult, dar de vreo 12 zile mi s-a interzis cu strictețe să citesc, să scriu și să fumez. Am avut un fel de oftalmie combinată cu afecțiuni foarte neplăcute ale nervilor capului. Starea mi s-a ameliorat în așa măsură, încît astăzi pot îndrăzni pentru prima oară să scriu. În timpul bolii m-am lăsat dus de tot felul de reflecții psihologice, cum se întîmplă, probabil, cu cei care orbesc sau își pierd rațiunea.

Ce spui de povestea cu Polonia ³⁵³ Un lucru e limpede — era revoluțiilor s-a deschis din nou larg în Europa. Și situația generală se prezintă bine. Dar iluziile naive și entuziasmul aproape copilăresc cu care am salutat înaintea de februarie 1848 era revoluționară au dispărut fără urmă. Unii dintre vechii camarazi, ca Weerth ș.a., au murit, alții s-au îndepărtat ori s-au dat la fund, și nu există nici un indiciu că rîndurile vor fi din nou completate. În afară de asta, acum știm ce rol joacă prostia în revoluții și cum se pricep ticăloșii s-o exploateze. De altfel, entuziaștii adepți „prusieni” ai unei „Italiai” și „Ungarii” naționale au intrat acum la apă. „Prusienii” nu vor renunța la „rusofilia” lor. Să sperăm că de astă dată lava se va revărsa dinspre est spre vest, și nu invers, așa că vom fi scutiți de „cinstea” unei inițiative franceze. Aventura din Mexic constituie deja un sfîrșit absolut clasic al farsei acestui lower Empire ³⁵⁴.

Soldații „lui Herzen” par să acționeze în modul tradițional ³⁵⁵. Dar de aici nu se pot trage nici un fel de concluzii nici despre masele din Rusia, nici even ¹⁾ despre masa principală a armatei ruse. Știm ce au făcut „baionetele inteligente” ale francezilor ³⁵⁶, și chiar și haimanalele noastre renane în 1848 la Berlin. Dar acum va trebui să urmărești „Glocke”, căci acum lui Herzen et Co. i se oferă prilejul de a-și dovedi cinstea revoluționară fie și numai în măsura în care aceasta este compatibilă cu pasiunea pentru slavism.

¹⁾ — chiar. — *Nota trad.*

Urquhartiștii vor declara probabil că răscoala poloneză a fost provocată de cabinetul de la Petersburg ca „diversiune” împotriva invaziei pe care o proiectase Urquhart în Caucaz.

În Statele Unite lucrurile merg afurisit de încet. Sper că J. Hooper va ști să iasă din încurcătură³⁵⁷.

Scrie-mi în primul rînd ce faci acum la Manchester. Probabil că te simți afurisit de singur. Știu după mine cît de rău îmi face și acum cînd trec întimplător pe lângă Soho Square³⁵⁸.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

182

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 17 februarie [1863]

Dragă Frederick,

Tăcerea ta realmente mă neliniștește. Sper că nu ești bolnav. Pe de altă parte, sper că nu ți-am pricinuit din nou necazuri, mal-gré moi¹⁾). Dacă în scrisoarea prin care îți confirmam primirea celor 100 l. st. am vorbit de mașini etc.²⁾, am făcut-o, de fapt, din dorința de a te mai distra și a te face să-ți mai uiți durerea.

Istoria cu Polonia și intervenția prusiană³⁵⁹ este într-adevăr o combinație care ne silește să luăm atitudine. Dar nu în numele nostru personal, în parte pentru a nu apărea în postura de concurenți ai lui studiosus Blind³⁶⁰, în parte pentru a nu ne închide drumul spre Germania. Pentru aceasta este indicată Asociația muncitorilor de aici³⁾. Trebuie să lansăm un manifest în numele ei, și asta imediat. Tu va trebui să scrii partea *militară*, adică despre interesul militar și politic pe care îl prezintă restaurarea Poloniei pentru Germania. Eu voi scrie partea diplomatică.

¹⁾ — fără voia mea. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 282—286. — *Nota red.*

³⁾ Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red.*

Răspunde-mi, old boy ¹⁾, și, dacă ai ceva pe suflet, speak out like a man ²⁾ și fii sigur că nimeni pe lume nu-ți împărtășește bucuriile și suferințele mai sincer decât

al tău,
Maur

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

183

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 17 februarie 1863

Dragul meu Maur,

Te rog să mă ierți pentru tăcerea mea îndelungată. Am trecut printr-o pasă foarte proastă, din care în cele din urmă a trebuit să mă smulg. Am încercat să mă apuc de studiul limbilor slave, dar singurătatea mi-era de nesuportat. Am hotărît să mă distrag cu sila din această stare, și asta mi-a făcut bine, acum sînt din nou cel dinainte.

Polonezii sînt niște băieți extraordinari. Dacă mai rezistă pînă la 15 martie, toată Rusia se va pune în mișcare ³⁶¹. La început mi-a fost o teamă nebună că lucrurile vor eșua. Acum au aproape mai multe șanse de victorie decât de înfringere. Nu trebuie să uităm că *lînăra* emigrație poloneză are o literatură militară proprie, în care toate problemele sînt tratate din punctul de vedere al condițiilor speciale din Polonia, și că ideea războiului de guerillă în Polonia ³⁶² are un rol foarte important și este foarte amănunțit dezbătută. Caracteristic este și faptul că singurii doi conducători care se cunosc pînă acum sînt un evreu din Varșovia, Frankowski, și un locotenent prusian, Langiewicz. Domnii ruși, care sînt atît de neajutorați, suferă probabil grozav de pe urma războiului de guerillă.

Ai văzut că Bakunin și Mieroslowski își aruncă unul altuia epitetul de *mincinoși* și se ceartă din cauza viitoarelor granițe ruso-poloneze? Mi-am comandat „Kolokol” și sper să găsesc în

¹⁾ — bătrîne. — *Nota trad.*

²⁾ — spune deschis, bărbătește. — *Nota trad.*

el date mai amănunțite despre toate acestea ³⁶³. De altfel, va trebui să muncesc din greu pînă mă voi familiariza din nou cu limba.

Prusienii se comportă josnic, ca de obicei. Domnul Bismarck știe că n-o să-i fie moale dacă Polonia și Rusia vor fi revoluționarizate. De altfel, cu intervenția prusiană nu se grăbește nimeni. Atîta timp cît nu este necesară, rușii nu o vor admite, iar cînd va deveni necesară, prusienii se vor feri să se amestece.

Dacă în Polonia lucrurile vor sfîrși prost, ne așteaptă, probabil, cîțiva ani de reacțiune cruntă, căci în acest caz Православный Царь¹⁾ va deveni din nou șeful unei Sfinte alianțe care îl va prezenta din nou pe Monsieur Bonaparte proștilor de craudaș²⁾ drept cel mai mare liberal și apărător al națiunii. Un lucru e comic, de asemenea, că acum întreaga burghezie engleză s-a năpustit asupra lui Boustrapa, de cînd Kinglake a publicat o mică parte, semidigerată și semicunoscută, a cancanurilor pe care noi le-am pus în circulație pe seama lui și a clicii sale ³⁶⁴ și pe care timp de 10 ani nimeni n-a vrut să le creadă! Literatura demascatoare în legătură cu curtea de la Paris a început să fie din nou la preț, și în „Guardian” d-l Tom Taylor își dă multă importanță cu toate aceste istorii despre Solms, Bonaparte, Wyse, Jecker etc., pe care noi de multă vreme le știm mai bine. Un singur lucru este interesant: Jecker a dat bani încă pentru complotul de la Strassburg sau de la Boulogne; pentru care din ele, T[aylor] nu știe. Iată deci despre ce e vorba.

În țara yankeilor, lucrurile nu par să meargă bine. Ce-i drept, cu obișnuita ironie a istoriei universale, democrații au devenit acum, în comparație cu filistinii, war-party³⁾, iar falitul poetastru Ch. Mackay iar s-a făcut de rușine. Am auzit, de asemenea, din surse particulare din New York, că înarmările Nordului continuă cu o amploare fără precedent. Pe de altă parte se înmulțesc zilnic semnele molesirii morale, iar incapacitatea de a învinge crește pe zi ce trece. Unde este partidul a cărui victorie și a cărui avènement⁴⁾ ar fi echivalente cu continuarea războiului à outrance⁵⁾ și prin toate mijloacele? Poporul a fost înșelat, acesta-i ghinionul, și mare noroc că pacea este o imposibilitate fizică, altminteri ei ar fi încheiat-o de mult pentru a-și putea consacra viața lui almighty dollar⁶⁾.

1) — pravoslavnicul țar. — *Nota trad.*

2) — filistinii. — *Nota trad.*

3) — partid al războiului. — *Nota trad.*

4) — venire la putere. — *Nota trad.*

5) — pînă la ultima limită. — *Nota trad.*

6) — atotputernicul dolar. — *Nota trad.*

Un maior confederat care, ca membru al statului-major al lui Lee, a participat la luptele de la Richmond mi-a spus zilele astea că, potrivit documentelor pe care i le-a arătat chiar Lee, la sfârșitul acestor lupte nu mai puțin de 40 000 de soldați rebeli au rămas în urmă. Îndeosebi despre regimentele din vest ale confederațiilor a vorbit cu multă considerație, în rest însă este un dobitoc ¹⁾).

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. III, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

184

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 19 februarie 1863

Dragul meu Maur,

În ceea ce privește Polonia sint întru totul de acord cu tine ²⁾. De vreo două săptămîni îmi umblă prin cap ideea unei broșuri. Dar propunerea ta e mai bună pentru că ne dă posibilitatea să includem și partea diplomatică, și apoi avem avantajul de a scrie împreună lucrarea.

Cîte coli urmează să aibă în total și cît crezi că-mi va reveni mie ? De acest lucru depinde mai mult sau mai puțin planul lucrării. Cine o tipărește ? Și cînd va fi partea ta gata de tipar ?

Despre mașini ³⁾ Îți voi scrie zilele acestea.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Sfârșitul scrisorii lipsește. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 288. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 283—285. — *Nota red.*

185

Marx, către Engels la Manchester

[Londra] 20 februarie 1863

Dear Frederick,

Cred că, în ce privește povestea cu Polonia, cel mai bun lucru ar fi să procedăm astfel :

Proclamația pentru filistini, adică în numele Asociației, trebuie să aibă *cel mult* o coală, socotind partea militară și cea politică luate together ¹⁾. Așadar, scrie mai întâi partea ta. Eu mă voi orienta după aceasta. O va *tipări Asociația* ³⁶⁵.

Dar ar fi bine ca în același timp să tratăm cazul mai pe larg într-o broșură și atunci va trebui ca tu singur să apreciezi numărul colilor în funcție de material. Partea diplomatică, pentru care sînt oricînd gata, va fi numai o anexă. As to ²⁾ editor, voi scrie la Hannover de îndată ce îmi vei comunica numărul colilor.

Apropo. Trimite-mi o delegație pe numele lui Bucher pentru tratative cu Duncker în legătură cu „Padul și Rinul” ³⁾.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

186

Engels către Marx la Londra

[Manchester, în jurul zilei de
21 februarie 1863]

Dragul meu Maur,

Îți voi trimite partea istorică pentru Manifest foarte pe scurt. Totuși, în ea vor fi probabil unele lucruri care intră în domeniul tău — și asta va trebui să pui tu la punct.

¹⁾ — împreună. — *Nota trad.*

²⁾ — Cit despre. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*. „Padul și Rinul” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 245—296. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Ad vocem ¹⁾ broșura, eu cred că materialul trebuie dispus în felul următor : 1) poziția militară a Rusiei față de vest și de sud înainte ; 2) de asemenea, după cele trei împărțiri ale Poloniei ³⁰⁶ ; 3) precum și după 1814 ; 4) poziția Rusiei și Germaniei după restaurarea Poloniei. (Aici mai trebuie spus ceva și despre Polonia prusiană, granițele lingvistice și datele statistice privitoare la populația amestecată.) Totul în cel mult 3—4 coli, titlul : „Germania și Polonia. Considerații politice-militare cu prilejul insurecției poloneze din 1863” ³⁰⁷. Iar între timp, tu ar trebui să-ți revezi însemnările și să pregătești totul în așa fel, încît în momentul în care primești manifestul să poți introduce materialul în locurile respective sau să-l anexezi și să faci referiri acolo unde e nevoie. Dacă mai ai unele observații, scrie-mi cît mai curînd, ca să pot ține seama de ele.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

187

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 21 februarie 1863

Dragă Engels,

Cînd criza în care ma aflam a ajuns la apogeu, i-am scris o dată lui Dronke. About a month after ²⁾ am primit o scrisoare prin care mă anunța că a fost plecat. Ieri m-am pomenit pe neașteptate cu el, iar azi, după un al doilea rendez-vous, a și plecat.

Mi-a declarat (din proprie inițiativă) că ar vrea să-mi vină în ajutor făcîndu-mi rost de o sumă mai mare pentru ca un an de zile să pot lucra liniștit. Apoi a vorbit de tine. I-am spus (deși n-am considerat necesar să-i dau toate amănuntele) că tu ai făcut foarte mult și că pentru multe luni to come ³⁾ ești lefter. El a insistat din nou, observînd că nu este vorba de luni, ci de un an, doi, că va lua personal legătura cu tine.

¹⁾ — În legătură cu. — *Nota trad.*

²⁾ — După vreo lună. — *Nota trad.*

³⁾ — de aici înainte. — *Nota trad.*

Ce e serios în toate astea și ce e pură lăudăroșenie vei putea să-ți dai mai bine seama.

Apropo. „Ficatul” meu este foarte inflammat și, în plus, simt unele înțepături când tușesc, și când apăs mă cam doare. Întrebă-l pe Gumpert dacă nu știe vreun *leac băbesc*. Dacă mă duc la Allen, el îmi prescrie un tratament în toată legea, pentru care acum, abstracție făcând de multe alte considerente, n-am de loc timp.

Lucrul de care mă tem cel mai mult în povestea cu Polonia este ca nu cumva porcul de Bonaparte să găsească vreun pretext pentru a porni spre Rin și a ieși astfel din nou din situația lui urită.

Trimite-mi (fiindcă tu ai mai mult material la îndemână) câteva note (exacte) în legătură cu atitudinea lui Frederic Wilhelm cel drept ¹⁾ anno ²⁾ 1813, după eșecul lui Nap[oleon] în Rusia. Am de gînd să pornesc atacul împotriva șubredei case de Hohenzollern.

Lui Dronke i-am răspuns *evaziv* la întrebarea dacă al doilea volum se și află la tipar sau nu ³⁶⁸.

Salut.

Al tău,

K. M.

Tocmai am văzut în ediția a doua a ziarului „*Times*” că Camera deputaților prusieni a fost, în sfîrșit, în stare de ceva bun ³⁶⁹. În curînd vom avea o revoluție.

Publicat pentru prima oară
Într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

188

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 24 martie 1863

Dragă Frederick,

Știi că timp de câteva săptămîni, din cauza bolii mele de ochi, n-am putut aproape de loc nici să citesc și nici să scriu. De aceea

¹⁾ Frederic Wilhelm al III-lea. — *Nota red.*

²⁾ — în anul. — *Nota trad.*

acum trebuie să trag din greu pentru a recupera timpul pierdut. Hinc ¹⁾ tăcerea mea.

Dronke mi-a trimis 50 l. st.

Din alăturata scrisoare a dr-ului Kugelmann ²⁾, pe care te rog să mi-o înapoezi, vei vedea ce tipi confuzi sînt acești „tovarăși de partid” germani. Lucrarea mea economică „nu este de actualitate”, și, totuși, după ce va apărea volumul, va trebui să continui să lucrez la *toată* această istorie pentru liniștirea teoretică a unor suflete generoase. Din ce să trăiesc în timpul cît mă ocup de „lucrări” care „nu sînt de actualitate”, asta este, firește, o problemă cu care domnii aceștia nu-și bat nici măcar un minut capul.

Episodul cu Langiewicz este dezgustător ³⁷⁰. Sper totuși că chestiunea nu este nici măcar provizoriu încheiată. Lucrarea despre Polonia ³⁾ am mai trăgănat-o ca să văd cum vor evolua evenimentele.

Concluzia politică la care am ajuns eu este următoarea : Vincke și Bismarck reprezintă în fond *just* principiul de stat prusian ; „statul” Prusia (o creație foarte deosebită de Germania) nu poate exista *fără* Rusia de astăzi și cu o Polonie de sine stătătoare. Întreaga istorie a Prusiei duce la această concluzie, pe care domnii Hohenzollerni (inclusiv Frederic al II-lea) au tras-o de mult. Această conștiință a suveranilor este cu mult superioară mărginiței rațiuni de supus ³⁷¹ a liberalilor prusieni. Dar întrucît existența Poloniei este necesară Germaniei, dar e de neconceput alături de statul Prusia, înseamnă că acest stat, Prusia, trebuie ras de pe fața pămîntului. Sau problema poloneză nu este decît un nou prilej pentru a dovedi că nu pot fi apărate interesele Germaniei atîta timp cît există statul feudal al Hohenzollernilor. Lozinca „Jos cu hegemonia rusă asupra Germaniei” este întru totul echivalentă cu lozinca „Moarte blestematului sodomit bătrîn”.

Ceea ce consider extrem de important în istoria modernă americană este faptul că ei vor distribui din nou scrisori de *răscumpărare*. Quoad ⁴⁾ Anglia, aceasta va da chestiunii un cu totul alt aspect și, în condiții favorabile, poate duce la un război cu Anglia, întrucît autoîncîntatul Bull va vedea cum i se suflă de sub nas nu numai bumbacul său, ci și cerealele. La începutul războiului civil, Seward a avut obrăznicia să declare din proprie inițiativă că hotărîrile Congresului de la Paris sînt *deocamdată* considerate valabile și pentru America. (Acest lucru a ieșit la iveală o dată cu tipă-

¹⁾ — Iată de unde. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 563—565. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 288, 291—292, 294. — *Nota red.*

⁴⁾ — În ceea ce privește. — *Nota trad.*

rirea depeșelor în legătură cu incidentul „Trent“.)³⁷² Congresul de la Washington și Lincoln, infuriati de „outfitting of Southern pirates“¹⁾ la Liverpool etc., au pus acum capăt acestui joc. Faptul a provocat mari temeri la bursa de aici, dar ciinii credincioși ai presei s-au conformat, firește, ordinului și nu pomenesc de acest lucru în ziare.

Desigur că ai observat cu satisfacție că bătrînul ciine Pam²⁾ își repetă întocmai vechiul lui joc din perioada 1830—1831 (am comparat discursurile)³⁷³ și ditto îl silește pe „Times“ să acționeze. De data aceasta, situația are următoarea parte bună: Ludovic Bonaparte va intra și el în tot sosul ăsta (ceea ce pe vremea nefericitului Ludovic-Filip, în 1831, n-a adus decît prejudicii întregii Europe) și în a very ugly dilemma with his own army³⁾). Datorită Mexicului și reverențelor făcute în „Moniteur“ în fața țarului (pe care Boustrapa⁴⁾ le-a făcut din îndemnul lui Pam), el ar fi putut să-și frîngă gîtul. Speriîndu-se, el a dispus tipărirea depeșelor care dovedesc că bunăvoința lui s-a ciocnit numai de împotrivirea lui Pam. (Nefericitul Ludovic Filip, *deși cazul era același*, i-a mai permis și nerușinatului Pam să se laude în fața parlamentului: „If it were not for the *perfidy of the French*, and the intervention of Prussia, Poland would still exist“⁵⁾). Prin aceasta el își închipuie că va influența asupra opiniei publice din Anglia, ca și cînd pentru aceasta nu ar fi de ajuns calmantul servit de Pam, care afirmă că Bonaparte vrea să ajungă la Rin! Și ca și cînd Pam nu și-ar fi fabricat el însuși trei sferturi din această opinie publică! Jalnicul Plon-Plon nu a avut curajul să declare că Pam lucrează pentru Rusia, ci a afirmat că „reaua Rusie“ încearcă să bage zizanie între Franța și Anglia. Și aici îl recunosc într-un tot pe homme du Bas Empire³⁷⁴, lamentabila figură care nu îndrăznește niciodată să-și dea ale sale coups d'état au delà des frontières⁶⁾ fără înalta *permisiune a Europei*. Dacă mizerabilul acesta ar fi avut curajul să dea în vileag adevărul despre Pam (sau măcar să-l amenințe pe acesta că o va face), acum ar fi putut să se plimbe liniștit pe Rin.

1) — înarmările piraților din Sud. — *Nota trad.*

2) Palmerston. — *Nota red.*

3) — într-o dilemă urîtă față de propria lui armată. — *Nota trad.*

4) Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

5) — „Dacă n-ar fi fost *perfidia francezilor și intervenția prusienilor*, Polonia ar mai fi existat și astăzi“. — *Nota trad.*

6) — lovituri de stat în afara granițelor. — *Nota trad.*

Dar acum, legat de miini și de picioare, el s-a dat cu totul pe mîna lui Pam, ca și răposatul Ludovic-Filip. Să-i fie de bine!

Evenimentele din Staleybridge și Ashton sînt foarte îmbucurătoare³⁷⁵. În sfîrșit, proletariatul și-a pierdut „considerația” față de fâlcoși și de burtoși! John Potter¹⁾ s-a compromis azi serios în „Times”, care, avînd în vedere actuala sa uriașă lipsă de popularitate, pounces upon that ass²⁾, ca să-și cîștige măcar o popularitate ieftină.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtata
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

189

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 8 aprilie 1863

Dragul meu Maur,

De 6 zile tot încerc să-ți scriu, și de fiecare dată se ivește ceva ce mă împiedică. Și cel mai mult — bunul Eichhoff. Nefericitul a fost atît de crunt tras pe sfoară la Liverpool de locotenenții care au șters-o din Prusia și de negustorii escroci, încît s-a ales cu vreo 100 l. st. datorii, over and above³⁾ capitalul irosit nu de el, ci de asociatul său. Va reveni aici și, după cum spune el, va rămîne un timp ; acceptă bucuros orice slujbă i s-ar oferi ; păstrează cu grijă misterul în privința treburilor sale de aici etc. Dar curînd s-a dovedit că, în loc să-și caute o slujbă, el învîrte tot felul de afaceri secrete de agenție, și acum sînt sigur că a venit aici din însărcinarea micului Dronke, care a intrat serios în această branșă,

¹⁾ Este vorba de Edmund Potter. — *Nota red.*

²⁾ — s-a năpustit asupra acestui măgar. — *Nota trad.*

³⁾ — fără să mai punem la socoteală. — *Nota trad.*

blockaderunning business to the Confederate States¹⁾. Așa se explică tot misterul care, din cauza lipsei de experiență a prietenului nostru (ce într-adevăr depășește orice limită), este în permanență dat în vileag. În sfârșit, acum individul nu prea are mare lucru de făcut și toată după-amiaza îmi stă pe cap. Și cum nu vorbește cu mine deschis, firește, nu pot să fac ceva pentru el decât atunci când îmi cere sfatul.

Mă tem că povestea din Polonia va lua o întorsătură proastă. Înfringerea lui Langiewicz începe să se facă simțită în Regat²⁾ și, dacă mișcarea lituaniană — categoric cea mai importantă în momentul de față³⁾⁶, intrucit 1) trece granițele Poloniei congresului³⁾⁷ și 2) pentru că aici țărani participă mai intens, iar spre Kurlanda mișcarea capătă un caracter de-a dreptul agrar —, dacă această mișcare nu va avea o evoluție favorabilă și nu va reinvia mișcarea din Regat, eu cred că nu mai sînt mulți sorți de izbîndă. Comportarea lui Langiewicz mi se pare foarte dubioasă. Care partid a încălcat primul înțelegerea cu privire la alianța absolut necesară pentru reușita mișcării va fi greu de stabilit. Ar fi însă interesant de știut în ce măsură sînt adevărate zvonurile potrivit cărora, pe de o parte, Mieroslawski, iar pe de alta Koscielski au încheiat o alianță cu Plon-Plon. Dacă nu mă înșel, Branicki a fost multă vreme plonplonist.

Bunul Kugelman pare să aibă intenții extrem de nobile în ce te privește. Faptul că oamenii de geniu trebuie și ei să mănînce, să bea, să locuiască, ba chiar să și plătească pentru toate acestea este o idee prea prozaică ca să le poată trece prin minte acestor germani de treabă; li se pare aproape o ofensă. Aș vrea să știu cine a fost deșteptul care i-a destăinuit că mă dezic de cartea mea³⁾. În privința asta va trebui să-l lămurești tu. În ce privește o nouă ediție (care, potrivit premiselor, numai „oportună” n-ar fi), în momentul de față, cînd toată energia revoluționară a proletariatului englez aproape că s-a volatilizat complet și el se declară cu totul împăcat cu dominația burgheziei, nu este în nici un caz indicată.

Am citit noile lucrări ale lui Lyell și Huxley⁴⁾, ambele foarte interesante și într-adevăr bune. La Lyell e mai multă vorbărie, dar

¹⁾ — operații de contrabandă pentru Statele Confederației. — *Nota trad.*

²⁾ Regatul Poloniei. — *Nota red.*

³⁾ *F. Engels*. „Situția clasei muncitoare din Anglia” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, p. 239—532. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ *Ch. Lyell*. „The geological evidences of the antiquity of man with remarks on theories of the origin of species by variation”. Second edition, revised. London 1863. — *Nota red.*

T. H. Huxley. „Evidence as to man's place in Nature”, London Edinburgh, 1863. — *Nota red.*

are și câteva spirite subtile, ca, de pildă, atunci când, după ce îi înșiră pe toți naturaliștii, căutînd zadarnic o deosebire calitativă între oameni și maimuțe, îl citează în cele din urmă pe arhiepiscopul de Canterbury¹⁾, care susținea că omul s-ar deosebi de animal datorită religiei. De altfel, în prezent aici se dau atacuri serioase împotriva vechii credințe, și se dau din toate părțile. În curînd va trebui să se cîrpăcească întru apărarea religiei un sistem raționalist umflat ca o bășică. În „Edin[ur]gh Review”, Owen a pus pe cineva să-i răspundă lui Huxley ; răspunsul face concesii în toate punctele esențiale și polemizează doar în jurul unor expresii³⁷⁸.

Micul Dronke a considerat o dovadă de nemaipomenit eroism din partea lui faptul că a vrut, pe baza unei polițe acceptate de mine, să ia de la bancherul său 250 l. st. și chiar să suporte toate cheltuielile și dobînzile, care se ridică la vreo 15 l. st. Faptul că acest eroism nu m-a determinat să mă simt obligat ca, în decurs de un an, să fac rost de cele 250 l. st. (tu știi mai bine decît oricine de ce n-o puteam face) i s-a părut o extremă meschinărie din partea mea. Te asigur că, dacă n-ar fi fost vorba de tine, i-aș fi dat acestui micuț ticălos un picior în fund. De necaz m-am îmbătat și, în stare de ebrietate, ți-am scris o scrisoare furibundă pe această temă³⁷⁹. Cred că am îndrugat acolo verzi și uscate, căci nu-mi amintesc absolut nimic din tot ce am scris.

Dar ca să știi cum s-au întîmplat într-adevăr lucrurile, ți-am relatat încă o dată cele de mai sus.

Vale²⁾.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ John Bird Sumner. — *Nota red.*

²⁾ — Rămii sănătos. — *Nota trad.*

190

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 9 aprilie 1863

Dragă Frederick,

Tussychen ¹⁾ a fost foarte entuziasmată de scrisoare și de conținutul ei ²⁾ și nu se poate opri să nu-ți răspundă „personal”.

Plon-plonismul lui Mieroslawski îl cunoșteam, cu toate detaliile, de ani de zile de la J. Ph. Becker și Schilly. De altfel îl dibuisem încă dinainte din cartea sa apărută în timpul ultimului război dintre Rusia și Turcia ³⁸⁰. Acest nobil domn propunea, printre altele, ca Germania să fie împărțită în două părți. În ceea ce-l privește pe Kościelski, în schimb, lucrurile sînt noi pentru mine. În legătură cu vanitatea ridicolă a lui Mieroslawski și cu nemărginita lui credulitate atunci cînd îi este atinsă vanitatea, Becker mi-a trimis în 1860 din Italia un raport extrem de amuzant.

Itzig iar a publicat două broșuri în legătură cu procesul său ³⁸¹, pe care, din fericire, nu le-a trimis. În schimb, alaltăieri mi-a trimis al său „Răspuns deschis” la adresa Comitetului Central însărcinat cu convocarea Congresului de la Leipzig al muncitorilor (citește: *meseriașilor*) ³⁸². Se poartă întocmai ca un viitor dictator al muncitorilor, aruncînd plin de importanță în jurul său fraze împrumutate de la noi. Problema salariului și a capitalului o rezolvă „foarte simplu, în joacă” (verbotenus ³⁾). Adică: muncitorii trebuie să facă agitație în favoarea *votului universal* și apoi să trimită în parlament oameni ca el, „înarmați cu arma albă a științei”. După aceea ei creează fabrici pentru muncitori cu capital avansat de *stat*, și by and by ⁴⁾ aceste întreprinderi cuprind întreaga țară. Acest lucru este, în orice caz, surprinzător de nou! Îți voi cita o frază:

„Faptul că în mișcarea muncitorească din Germania se discută de pe acum dacă *Asociația trebuie înțeleasă în sensul lui*” (al lui Schulze-Delitzsch) „sau *în sensul meu*, asta este mai ales meritul *lui*; și acesta este *adevăratul* lui merit, și, oricît de mult am aprecia acest merit, nu va fi niciodată îndeajuns... Dar *înflăcărarea cu care eu recunosc acest merit* nu trebuie să ne împiedice etc.” (Ça ira ⁵⁾).

¹⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 299. — *Nota red.*

³⁾ — textual. — *Nota trad.*

⁴⁾ — încetul cu încetul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Merge. — *Nota trad.*

În perioada în care Palmerston se afla la Glasgow și-a anunțat apariția acolo un alt mare bărbat, și anume studiosus *Karl Blind*. Înainte de a sosi, el a trimis la „*North British Mail*” din Glasgow o notă intitulată *M. Karl Blind* și prezentată de redacție sub cuvîntul semnificativ „*Communicated*”¹⁾.

Acest remarcabil *comunicat* — scris, ca toate notele de ziar în legătură cu persoana lui, *chiar de el* și trimis ziarului de măgarul de McAdam — începe cu următoarea introducere, *unică* în felul ei : „În momentul de față, cînd un emigrant patriot se pregătește să viziteze Glasgow cu scopul de a face cunoscut publicului adevăratul caracter al problemei poloneze, se cuvine să dăm cîteva date cu privire la cariera politică a acestui emigrant și îndeosebi în legătură cu *impresurarea nefericită* că în Scoția el este *relativ* puțin cunoscut. German de origine și german prin exil, d-l Karl Blind n-a făcut eforturi *atît de mari și de insistente de a atrage atenția Europei* încît să cucerească *admirația generală* a partidului libertății sau *blestemele generale* ale partidului de oprimare. Pînă acum el s-a situat pe linia de mijloc, unde *a avut onoarea de a fi pe cît de urît, pe atît de iubit* ; dar aceste *două tabere adverse*, care îi plătesc tribut *fiecare în felul ei, nu cuprind întreaga Europă*, și d-l Karl Blind are *satisfacția de a ști* că există *un al treilea grup de prieteni*, care sînt pur și simplu indiferenți. De aceea, atunci cînd va apărea în fața publicului scoțian el va fi poate întîmpinat cu mai puține idei preconcepute decît a fost *cazul majorității emigranților de seamă* care au venit *aici înaintea lui*”²⁾.

Urmează apoi o scurtă notă biografică despre great unknown³⁾, în care Scoția și „the third section” of mankind⁴⁾ sînt informați că acest „domn Karl Blind” is a native of Baden, and was originally, like Kossuth and Mazzini, trained to the law⁵⁾. Că „Badish revolution... the result of his propagandism”⁶⁾, că „Governments of Baden and the Palatine”⁷⁾ l-au trimis la Paris în luna iunie „in the capacity of diplomatic envoy”⁸⁾ etc. și că el lucrează „in that spirit

¹⁾ — „*Comunicat*”. — *Nota trad.*

²⁾ În original în limba engleză. — *Nota trad.*

³⁾ — marele necunoscut. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „cel de-al treilea grup” al omenirii. — *Nota trad.*

⁵⁾ — este originar din Baden și inițial, ca și Kossuth și Mazzini, s-a format pentru profesiunea de jurist. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „revoluția din Baden este rezultatul propagandei sale”. — *Nota trad.*

⁷⁾ — „guvernele din Baden și Palatinat”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „în calitate de trimis diplomatic”. — *Nota trad.*

of cooperation which so distinguishes the more celebrated exiles !" ¹⁾)

Nu sună „frumos” ?

Soția mea zace la pat de două săptămîni și este aproape complet surdă, dracu știe de ce. Jennychen are din nou un fel de difterie. Dacă mi-ai putea trimite ceva vin pentru amîndouă (pentru Jennychen, Allen a recomandat Porto), ar fi foarte bine.

Aici la Londra se află acum un popă (spre deosebire de atești, care predică în Johnstreet) care ține în fața cetățenilor predici deiste. În aceste predici Biblia este ironizată în mod pur voltairian. (Soția mea și copiii au fost de două ori acolo și îl laudă pentru umorul lui.)

Eu am participat la mitingul organizat de trade-unionuri și prezidat de Bright ²⁾. Acesta avea o alură perfectă de independent și de cîte ori spunea „In the United States no kings, no bishops” ²⁾ se auzea un ropot de aplauze. Muncitorii au vorbit și ei *excelent*, lăsînd complet la o parte orice retorism burghez și fără să-și ascundă cîtuși de puțin opoziția față de capitaliști (asupra cărora s-a năpustit de altfel și taica Bright).

Cît de curînd se vor elibera muncitorii englezi de coruperea lor evidentă de către burghezie, timpul o va arăta. În rest însă, în ceea ce privește principalul din cartea ta ³⁾, totul, pînă în cele mai mici amănunte, a fost confirmat de dezvoltarea de după 1844. Eu am comparat chiar acum din nou cartea cu însemnările mele relative la ultima perioadă. Numai mărunții filistini germani, care măsoară istoria universală cu cotul și după „știrile interesante din ziare”, își pot inchipui că, în condițiile unor asemenea procese uriașe, 20 de ani înseamnă ceva mai mult decît o zi, deși după aceea pot urma zile care să echivaleze cu 20 de ani.

Cînd ți-am recitat cartea, am constatat cu amărăciune că îmbătrînim. Cu cîtă prospețime și pasiune, cu ce îndrăzneț simț al prezivizunii, fără reflecții savante și erudiție, tratai tu încă aici tema ! Și chiar și iluzia că mîine sau poimîine rezultatul istoric va ieși la

¹⁾ — „În acel spirit de cooperare care îi distinge pe cei mai celebri dintre emigranți !”. — *Nota trad.*

²⁾ — „În Statele Unite nu sînt nici regi, nici episcopi”. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*, „Situația clasei muncitoare din Anglia” (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, p. 239—532. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

lumina zilei, dă întregului atîta căldură și dragoste de viață, încît, prin comparație, maniera noastră ulterioară de a scrie „în tonuri sumbre” îți lasă un sentiment afurisit de neplăcut.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
Într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

191

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 aprilie 1863

Dragă Engels,

Fițuica pe care o anexez (ziarul lui E. Meyen), cu pasaje subliniate cu creionul roșu, mi-a trimis-o Lassalle acum o săptămînă³⁸⁴. A sosit, așadar, la o zi după ce ți-am expediat scrisoarea în care îți citam un scurt paragraf din ultima broșură a lui Itzig. Este evident că vrea să intervin pentru el. Que faire ?¹⁾

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

192

Engels către Marx la Londra

Manchester, 21 aprilie 1863

Dragul meu Maur,

Ce-i de făcut cu Lassalle e greu de spus ; la urma urmelor, cred că ar fi sub demnitatea marelui Itzig să facă uz de artileria

¹⁾ — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

grea a declarațiilor de dezmințire, pentru a răspunde clevetirilor meschine ale lui Meyen. Lasă-l pe individ să se descurce singur din mocirla în care s-a băgat; dacă poate să facă ceva, n-are nevoie de nici un fel de testimonia ¹⁾ din partea ta și de ce te-ai compromite tu, după ce i-ai spus deja că el nu poate merge alături de noi, nici noi alături de el ²⁾. Dar ce prostie să se amestece în aceste povești cu neciopliții lui Schulze-Delitzsch ³⁸⁵ și să încerce tocmai acolo să-și creeze un partid pe baza lucrărilor noastre de început. Faptul că S[chulze]-D[elitzsch] și alții de teapa lui se străduiesc să-i ridice, în această perioadă burgheză, pe meseriașii ignoranți pînă la înălțimea conștiinței burgheze, din punctul nostru de vedere nu poate fi decît de dorit, altminteri am fi fost nevoiți să ne batem capul cu treaba asta în timpul revoluției, iar în Germania, unde împărțirea în state mici complică atît de mult lucrurile, toate aceste mărunțișuri ni s-ar fi putut opune ca o sarcină nouă, practică. Acum însă toate s-au rezolvat, adversarii noștri s-au situat pe locul ce li se cuvine, iar meseriașii obtuzi au ajuns la conștiința de sine și au trecut, așadar, în tabăra democrației mic-burheze. Dar să-l lăsăm pe Itzig să-i considere pe acești indivizi drept reprezentanți ai proletarietului.

Anecdota cu studiosus Blind ³⁾ ne-a amuzat foarte mult pe Lupus și pe mine. Lupus a avut din nou o criză grea de gută, agravată și de încăpăținarea lui de a ieși din casă și de a alerga la lecții cînd nu-i decît pe jumătate vindecate, iar după doctor trimite și se îndoapă cu tot soiul de medicamente cînd e de-acum prea tîrziu. Nici un sfat nu-i este de folos, el știe una și bună: „*mă duc*”.

În ultima vreme am studiat istoria Rusiei în ordine inversă, adică am citit mai întîi despre împărțirea Poloniei și despre Ecaterina, iar acum despre Petru I. Trebuie să spun că numai pe un dobitoc îl pot entuziasma polonezii anului 1772. În majoritatea țărilor din Europa nobilimea cădea, în perioada aceea, cu demnitate, în parte chiar cu oarecare strălucire, deși în general socotea că materialismul constă în a mînca, a bea, a se împreuna, a cîștiga la cărți sau a fi răsplătit pentru mirșăviile săvîrșite; dar nici o nobilime n-a avut o metodă atît de stupidă ca șleahicii polonezi care s-au vîndut rușilor. De altfel, corupția generală a gentilomilor din întreaga Europă oferă un spectacol foarte amuzant. Apoi m-a mai interesat grozav povestea lui Monsieur Patkul. Tipul acesta este, într-adevăr, inventatorul întregii diplomații ruse și reprezintă în

¹⁾ — atestat. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 533. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 301. — *Nota red.*

nuce¹⁾ toate subterfugiile acesteia. Dacă nu poți face rost de rapoartele lui către guvernul rus apărute în 1795 la Berlin, vom încerca să procurăm un exemplar printr-un anunț în „Buchhändler-Börsenblatt”. De altfel, cât de puține lucruri noi au adus succesorii săi ! Aceleași procedee, aceeași manieră în relațiile cu fiecare țară. La toate acestea se adaugă în mod necesar obiectivitatea lituanienilor, care n-au absolut de loc sentimentul național, ci cel mult interese locale și personale. Un rus n-ar fi putut niciodată să facă așa ceva.

Foarte nostimă este și istoria cu lovitura de stat pusă la cale de Ecaterina a II-a împotriva lui Petru al III-lea. Din experiența aceasta a învățat Boustrapa²⁾ cel mai mult, iar ticăloșia rusească i-a servit pînă în cele mai mici amănunte de model. E ridicol cum toată această murdărie se repetă pînă în lucrurile cele mai mici.

Momentan nu am de loc vin de Porto și nici nu cred că voi avea on the spur of the moment³⁾. Voi mai căuta ; iar acum mă voi duce în pivniță și voi scoate ceva vin de Rin și Bordeaux (primul pentru cei sănătoși, celălalt pentru bolnavi). Și acum închei scrișoarea, adăugînd și cîteva mărci poștale pentru Tussychen.

Al tău,
F. E.

Unele mărci sînt în dublu exemplar. Dubletele se folosesc aici pentru schimb. Mărci italienești, elvețiene, norvegiene și unele germane pot oferi în cantitate mare.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în germene. — *Nota trad.*

²⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

³⁾ — în curînd. — *Nota trad.*

193

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 20 mai 1863

Moro viejo, Moro viejo,
El de la vellida barba ¹⁾.

Ce s-a întâmplat că nu se mai aude nimic nici despre tine, nici despre soarta și rebus gestis ²⁾ ale tale ? Ești bolnav sau te-ai afundat în hățișurile economiei ? Ori ai numit-o pe Tussychen cu corespondența ? Or how ? ³⁾

Ce spui de bravii noștri din Berlin care au ajuns la concluzia că e problematic dacă președintele lor are dreptul să cheme la ordine un ministru ce declară că întreg parlamentul îl cunoaște pînă-n măduva oaselor ³⁸⁶. Niciodată un parlament n-a respectat cu mai multă încăpăținare și într-un moment mai nepotrivit principiul că, în lupta ei împotriva absolutismului și a camarilei iunche-riste, opoziția burgheză este obligată să primească lovituri în spate. Țștia sînt tot vechii noștri prieteni din 1848. Numai că de data asta vremurile s-au schimbat.

Poveștile lui Lassalle și scandalul pe care l-a provocat în Germania au început să devină neplăcute ³⁸⁷. E momentul să-ți termini cartea fie și numai pentru a deveni în alt fel populari. Încolo este foarte bine că pe această cale se cucerește din nou teren pentru acțiuni antiburgheze ; rău e însă că, cu acest prilej, faimosul Itzig își va face o situație. De altfel, acest lucru nu l-am putea împiedica niciodată, așa cum nu-l putem împiedica pe Karl Blind să pozeze în fața publicului în luptător eroic împotriva arhiducelui de Baden ⁴⁾.

Dar cit timp va trece pînă cînd noile descoperiri științifice își vor croi drum pînă și în domeniile cele mai îndepărtate de politică, vezi în cartea lui Lyell „Antiquity of Man”. Încă din 1834 Schmerling a descoperit la Lüttich ⁵⁾ fosila craniului omului din Engis, pe care a arătat-o lui Lyell ; tot atunci și-a publicat și voluminoasa

¹⁾ — Bătrîne Maur, bătrîne Maur, cu barbă colilie. — *Nota trad.*

²⁾ — faptele. — *Nota trad.*

³⁾ — Sau ce ? — *Nota trad.*

⁴⁾ Frederic I. — *Nota red.*

⁵⁾ Denumirea belgiană : Liège ; în original greșit : în 1843. — *Nota red.*

München 20 Mai 63.

Moro nigro, Moro nigro,
 Et de la collata herba,

Hier ist mit Dir bot, daß mein von Dir
 & Deiner Vorkommen K. rikus gottis nicht
 auf nuniment? bist Du krank oder in den
 Tufen der Antikommen festgefesselt? Oder hast
 Du Lappinen für Deinem Correspondenzpartner
 genannt? & so das?

Was sagt die zu dem Traven in Berlin, die
 zu dem Schrift gelehrten sind, daß sie freigesch,
 ob sie president den Minister für Politik unser
 schiff, wenn der Minister ist, die ganze Bewegung
 Deiner ist Bewegung ist. Hier ist eine solche
 nennt das mit großer Freude, durch für August,
 den ich festgehalten, daß die bürgerliche Opposition
 in einem Sinne wie bürgerliche und parlamentarische
 will ausgeht für ^{der} freigegebenen freigegebenen.
 Das ist genau werden ^{den} unser alten geübten
 von 48. Ich ist der, weil das ein gutem ande
 entgegen.

Die bürgerliche Opposition & der zweite, der
 die in Deutschland vorzugehen, fragen das an die,
 anzunehmen für werden. Es ist die erste Zeit, daß die
 die die freigegebenen ausgeht, und wenn auch nicht, denn
 wir sind ^{den} freigegebenen ande ^{den} Art bekommen, der
 können ist als ganz gut, daß auf diese Weise wieder
 in Berlin für antikirchliche haben gewonnen
 wird, und ist es fatal, daß diese freigegebenen ^{den} Mai

lui carte ¹⁾. Și, cu toate acestea, pînă de curînd nici un om n-a considerat că merită osteneala să cerceteze cazul cu seriozitate. Tot așa Barthès ²⁾ a descoperit încă în 1842 la Abbeville, în bazinul Somme, unelte de cremene și a apreciat corect vîrsta lor geologica, dar abia la sfîrșitul deceniului al 6-lea descoperirea lui a fost luata în considerație. Tipii ăștia neînsemnați sînt strămoșii științei.

Lupus a avut din nou o criză puternică de gută, dar s-a refăcut.

În rest mă ocup serios de limba sîrbă, mai cu seamă de cîntecele culese de Vuck Stef. Karadzič. Mi-e mai ușor decît cu oricare altă limbă slavă.

Alăturat îți trimit iarăși cîteva mărci poștale. Astea se fură grozav aici, la birou.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Gh. Schmerling. „Recherches sur les ossemens fossiles decouverts dans les cavernes de la province de Liège“, vol. I—II, Liège, 1833—1834 („Cercetări asupra fosilelor descoperite în peșterile provinciei Liège“). — *Nota red.*

²⁾ Probabil Boucher de Crèvecoeur de Perthes. — *Nota red.*

194

Marx către Engels
la Manchester[Londra] British Museum,
29 mai 1863

Dear Frederick,

Îți vei explica at once ¹⁾ lungă mea tăcere dacă îți vei imagina ce înseamnă un ficat mărit cu tot ce-l „însoțește”. În ultimele trei luni am suferit din cauza acestei nonsens ²⁾ mai mult decât oricând pînă acum. Nici nu-ți vine să crezi ce influență are asta asupra stării morale a unui om, cît îți simți capul de sec și membrele de paralizate. Îndeosebi, nu poți să te apuci de nimic, nici măcar să scrii o scrisoare. În ultimele două săptămîni, starea mea a devenit ceva mai suportabilă. Din cauza acestei povești mi-a fost imposibil să scriu și, deși am încercat în repetate rînduri, *nu am putut termina* povestea cu Polonia ³⁾; de altfel, sînt foarte bucuros că acum nu mai am posibilitatea de a face călătoria în Prusia, care nu prezenta nici un avantaj direct.

Între timp, firește, n-am trîndăvit, dar nici să lucrez n-am putut. M-am îndeletnicit, pe de o parte, cu umplerea unor lacune (în problemele de diplomație, de istorie) pe care le aveam în domeniul istoriei Rusiei, Prusiei și Poloniei, iar pe de altă parte am citit și am extras tot felul de note din literatura istorică în legătură cu partea pe care am elaborat-o deja din economia politică ³⁸³. Asta am făcut la British Museum. Acum, cînd sînt în oarecare măsură din nou în stare să muncesc, vreau să scap de grijă și să scriu economia politică *pe curat*, pentru tipar (făcînd, totodată, cizelarea definitivă). Dacă aș putea să mă retrag în singurătate, lucrurile ar merge foarte repede. At all events ⁴⁾ voi duce eu însumi lucrarea ⁵⁾ în Germania.

Jennychen nu este încă pe deplin restabilă. De vreo două săptămîni are o tuse urîtă.

În ceea ce-l privește pe Itzig, el — după cum mi-a comunicat Freiligrath în mod confidențial (mi-a arătat și scrisoarea lui Itzig) — l-a rugat pe F[reiligrath] să scrie o *poezie* în cinstea „noii” mișcări,

¹⁾ — pe dată. — *Nota trad.*

²⁾ — prostii. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 288, 291—293, 294. — *Nota red.*

⁴⁾ — În orice caz. — *Nota trad.*

⁵⁾ Este vorba despre manuscrisul „Capitalului”. — *Nota red.*

adică să-l cînte pe Itzig. Dar cu F[reiligrath] nu i-a mers. În scrisoare spune printre altele: „Sute de ziare poartă zilnic numele meu în cele mai îndepărtate colțuri ale Germaniei“. „Proletarii mei!“ etc. Deoarece F[reiligrath] nu l-a cîntat, a găsit alt poet. Iată o mostră :

„Ridică-te, tu, *proletariat* german,
Dă ascultare celui ce te cheamă,
El calea ți-o deschide spre liman,
La fapte deci. Sus capul, fără teamă.
El nu s-a cocoțat pe pedestal
În parlament — să facă pe oratorul.
El ne vorbește simplu, ca poporul.
E omul nostru, *Ferdinand Lassalle*.

Voi, ce cu trudă și sudori munciți,
Destul făcurăți *altora* avere,
Destul ei, numai lux și giuvaere,
Iar voi, numai în zdrențe, umiliți.
Cînd veți culege muncii voastre rodul ?
Cînd veți mînca din pîinea pămîntului natal ?
E timpul ! Vă vorbește el, *Ferdinand Lassalle*,
Și pînă-n zări aude cuvîntul său, norodul”.

Macte puer !¹⁾ Wenn das nicht gut für die Wanzläus ist !²⁾
Salutări cordiale lui Lupus. Să nu răspunzi cu tăcere la tăcerea
mea și dă-mi cit mai curînd vești despre tine.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Macte puer virtute : „Slavă ție, copile, pentru vitejia ta“ (Virgiliu. Eneida, cartea IX, p. 272, trad. de Eugen Lovinescu, B.P.T. 1964). — *Nota trad.*

²⁾ — Dacă asta nu-i bun pentru ploșnițe (nu știi ce ar putea fi mai bun). (Proverb german răspîdit în Renania.) — *Nota trad.*

195

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 10 iunie 1863

Dragă Engels,

Lunea viitoare (15 iunie) am scadența unei polițe (pentru butcher¹⁾) de 6 l. st. Dacă mi-ai putea trimite banii pînă la acea dată, și i-aș restitui mai tirziu, îndată ce închei tranzacția cu Dronke.

Salut.

Al tău,
K. M.

Ei, ce spui de Franța ? Și de Polonia ? Și de „bravii noștri compatrioți” din Berlin ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

196

Engels către Marx la Londra

Manchester, 11 iunie 1863

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat 5 l. st. într-o bancnotă a Băncii Angliei R X 46 271 din 31 ianuarie 1862, Manchester, și altă bancnotă de 5 l. st. a aceleiași bănci, S/R 92 394 din 14 octombrie 1862, Londra, cu care sper că-l vei calma pe măcelar. Deoarece nu pot să depun eu singur scrisoarea la poștă, ar fi foarte bine să mă anunți de primirea lor.

Lunga ta tăcere m-a îngrijorat foarte mult, între timp am aflat că ai fost bolnav ; sper că în prezent te simți mai bine. Ce mai e cu tusea lui Jennychen ?

¹⁾ — măcelar. — *Nota trad*

Se pare că în Polonia lucrurile nu merg prea bine în ultimul timp. Mișcarea din Lituania și Malorusia este categoric slabă, și nici în Polonia insurgenții, pare-se, nu obțin succese. Comandanții cad cu toții sau sînt prinși și împușcați, ceea ce dovedește, după cum se vede, că ei trebuie să se expună, înaintînd foarte mult, pentru ca oamenii să-i urmeze. Din punct de vedere calitativ, insurgenții nu mai sînt cei care au fost în martie și aprilie, cei mai buni oameni au căzut. De altfel, în legătură cu acești polonezi este greu să faci calcule dinainte, iar lucrurile mai pot lua o întorsătură favorabilă, deși șansele sînt mai mici acum. Dacă rezistă cîtva timp, se vor putea uni cu mișcarea generală europeană, care îi va salva ; dar dacă lucrurile merg prost, Polonia este scoasă din luptă pentru 10 ani, o insurecție ca aceasta istovește populația aptă de luptă pe ani de zile.

O mișcare europeană mi se pare foarte probabilă, deoarece burghezului i-a pierit din nou orice teamă de comuniști și, în caz de nevoie, va fi din nou gata să pornească împreună cu ei. Acest lucru îl dovedesc atît alegerile din Franța, cît și istoriile din Prusia în timpul ultimelor alegeri³⁹⁹. Dar nu-mi vine să cred că o mișcare asemănătoare a început în Franța. Alegerile de la Paris au dat rezultate *prea* burgheze ; peste tot unde muncitorii și-au prezentat candidații lor speciali au căzut și n-au avut nici puterea ca măcar să-i determine pe burghezi la alegeri radicale. În afară de aceasta, Bonaparte cunoaște metoda de a ține în friu orașele mari.

În Prusia, ei ar fi continuat să pâlăvrăgească dacă bunul Bismarck nu le-ar fi închis gura. Dar, oricum ar evolua lucrurile acolo, dezvoltarea constituțională pașnică a ajuns la sfîrșit, și filistinul trebuie să fie gata de încăierare. Asta este deja mult. Oricît disprețuiesc eu bravura vechilor noștri prieteni democrați, totuși am impresia că aici se adună cel mai mult material incendiar și, cum e greu de presupus că în domeniul politicii externe Hohenzollernii nu se vor încurca în cele mai neroade istorii, se poate foarte ușor ca trupele, ocupate jumătate la granița cu Polonia și jumătate la Rin, să lase Berlinul ne apărat și atunci să urmeze lovitura. Ar fi destul de prost pentru Germania și Europa dacă Berlinul ar fi în fruntea mișcării.

Ceea ce mă miră cel mai mult este că în Velicorusia nu începe mișcarea țărănească. Se pare că acolo răscoala din Polonia exercită o influență, indiscutabil, nefavorabilă.

În America lucrurile merg strașnic. Fighting Joe¹⁾ s-a făcut de rîs cu laudele lui³⁹⁰. Rosecrans doarme, și numai Grant acțio-

¹⁾ Joe viteazul (poreclă a generalului Hooker). — *Nota red.*

nează bine. Mișcarea sa asupra localității Vicksburg de la sud-vest spre nord-est, mijloc prin care a tăiat retragerea armatei de despresurare și a respins-o, apoi înaintarea rapidă spre Vicksburg și chiar atacurile lui energice rămase fără rezultat, toate acestea sînt foarte bune. În posibilitatea de a strînge la timp forțe suficiente de schimb nu cred. Pe de altă parte, am văzut adeseori că generalii americani acționează bine vreo două săptămîni, pentru ca apoi să facă din nou cele mai mari prostii, așa că nu se poate spune absolut nimic despre viitoarele lor manevre.

Poezia lui Lassalle (genitivus objectivus ¹⁾) o cunosc dintr-o broșură pe care mi-a trimis-o Siebel și care se află, pare-se, la tine. Foarte amuzantă. Tipul lucrează acum pur și simplu în slujba lui Bismarck și s-ar putea ca, într-o bună zi, cînd Monsieur B[ismarck] se va plictisi de el, să-l azvîrle la închisoare, și acolo va face cunoștință cu dreptul civil prusian, pe care el, după cum se vede, îl confundă întotdeauna cu Code. De altfel, e drăguț că, după atitudinea luată de el în problema Vogt ³⁹¹, acum se află nu numai sub egida lui „Augsburger Zeitung” ²⁾, ci și a lui „Kreuz-Zeitung”.

Îl citesc acum pe Kinglake ³⁾, care îmi întărește tot mai mult convingerea că fiecare englez are undeva în creier bătută o scîndură, unde totul se oprește.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Cazul genitiv, care arată obiectul, adică, în cazul de față, poezia despre Lassalle. — *Nota red.*

²⁾ „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — *Nota red.*

³⁾ Al. W. Kinglake. „The invasion of the Crimea” („Invazia din Crimeea”). — *Nota red.*

197

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 iunie 1863
British Museum

Dragă Engels,

Îți confirm, cu multe mulțumiri, primirea celor 10 l. st. Deoarece nu eram sigur că vei putea să-mi trimiți banii *pînă luni*, iar pe de altă parte în casa mea oamenii se tem teribil de polițe, i-am scris imediat lui Dronke.

Jennychen tușește iarăși de o lună de zile. Astăzi am trimis-o la dr. Allen.

Nici eu nu mi-am revenit complet, dar durerile mari au încetat. In the meantime ¹⁾ am înghițit *pucioasă*, ceea ce trebuie să-l bucure foarte mult pe Vogt ³⁹².

Itzig mi-a trimis (probabil și ție) rechizitoriul său cu privire la *impozitele indirecte* ²⁾. Sint în el și unele lucruri bune, dar, în primul rînd, întreaga lucrare *este scrisă* într-un stil insuportabil de agasant, prolix și îmbîcsit de emfază și de cel mai ridicol savantlic. Apoi, lucrarea aceasta reprezintă, în fond, cîrpăceala unui „elev” care se grăbește din răspuțeri să-și facă reclamă în calitate de om „cu profunde cunoștințe” și de cercetător independent. De aceea abundă în greșeli de ordin istoric și teoretic. Îți dau un singur exemplu (pentru eventualitatea că n-ai citit lucrarea). Ca să impresioneze juriul și publicul, el vrea să facă un fel de istoric retrospectiv al polemicii împotriva impozitelor indirecte și, în acest scop, citează cu rost și fără rost pe Bodinus etc. alături de Boisguillebert și de Vauban. Și aici iese la iveală școlarul autentic. El îi lasă la o parte pe *fiziocrați*, întrucît, desigur, nu știe că tot ce a spus A. Smith etc. în legătură cu această temă a fost copiat de la ei, că în genere ei au fost personajele principale în această „problemă”. De asemenea, foarte școlărească este ideea lui că „impozitele indirecte” ar fi „impozite burgheze”; ele au fost așa ceva în „evul mediu”, dar nu astăzi (în nici un caz nu acolo unde burghezia este dezvoltată). Informații mai pe larg despre acest lucru poate lua de la d-l R. Gladstone & Co. din Liverpool ³⁹³. Dobitocul nu știe, pare-se, că polemica împotriva impozitelor „indirecte” este o lozincă a prietenilor englezi și americani ai lui „Schulze-Delitzsch” și consorții,

¹⁾ — Între timp. — *Nota trad.*

²⁾ F. Lassalle. „Impozitul indirect și situația clasei muncitoare”. — *Nota red.*

deci în nici un caz nu poate servi drept lozincă *împotriva* lor, adică împotriva adepților liberului schimb. Cu totul *școlăresc* (adică fundamental greșit) este *felul în care aplică* o teză a lui Ricardo la impozitul funciar din Prusia. Induoșător este pasajul în care prezintă juriului descoperirile „sale”, obținute din cele mai profunde „adincuri ale științei și adevărului” printr-o uriașă muncă de-a lungul „noptilor albe”, și anume că :

în evul mediu domina „proprietatea funciară”,

în epoca modernă „capitalul”, iar acum

„munca”, „principiul stării muncitorești”, sau „principiul moral al muncii” ; și în aceeași zi în care el își comunica descoperirea neghiobilor de meseriași, prim-consilierul guvernamental Engel (fără să știe nimic despre Lassalle) o comunica unui public mai select, la Academia de muzică³⁹⁴. El și Engel s-au felicitat reciproc, „în scris”, pentru descoperirile lor științifice „concomitente”.

„Starea muncitorească” și „principiul moral” sînt într-adevăr realizările lui Itzig și ale prim-consilierului guvernamental.

De la începutul anului nu m-am putut hotărî să-i scriu acestui individ.

Să-i critic lucrarea ar fi o pierdere de timp ; în afară de aceasta, el își va însuși fiecare cuvînt și-l va prezenta apoi ca pe propria lui „descoperire”. Să-l bag cu nasul în plagiatele lui ar fi ridicol, deoarece, în forma stilcită în care a prezentat el ideile noastre, nu vreau să le accept. Să-mi exprim aprecierea față de aceste lăudăroșenii și de această *lipsă de tact*, de asemenea nu-i cu putință. Individul s-ar folosi de îndată de acest lucru.

De aceea nu-mi rămîne altceva de făcut decît să aștept pînă cînd, în cele din urmă, își va ieși din fire. Atunci voi avea un pretext foarte bun, și anume că el (ca și prim-consilierul guvernamental Engel) declară mereu că ăsta nu-i „comunism”. Îi voi răspunde atunci că, dacă aș fi vrut să iau notă de repetatele lui afirmații, aceasta m-ar fi pus în situația :

- 1) de a arăta publicului în ce fel și unde anume ne-a plagiat ;
- 2) în ce fel și prin ce se deosebesc concepțiile noastre de mîzgălele lui.

Deci, pentru a nu știrbi „comunismul” și pentru a nu-l jigni pe el, am socotit nimerit să-l ignorez cu desăvîrșire.

De altfel, individul face toată această zarvă numai din vanitate. În cursul anului 1859, el a făcut întru totul parte din partidul liberal burghez. Acum, pare-se, socoate că este mai comod pentru

el să atace, sub auspiciile guvernului, „burghezii” decît pe „ruși”. Să-i înjuri pe austrieci și să te entuziasmezi pentru Italia a fost dintotdeauna o atitudine caracteristică pentru berlinezi, ca și aceea de a-și ține gura în legătură cu rușii, și așa procedează și acest june viteaz.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

198

Marx către Engels la Manchester

[I ondra] 22 iunie 1863

Dragă Engels,

„Piciul”¹⁾ îmi scrie astăzi de la Liverpool că istoria cu banii trebuie chiar *acum* aranjată, adică încheiată definitiv, deoarece în orice zi s-ar putea vedea nevoit să plece în interes de afaceri, or, de această problemă trebuie să se ocupe el *personal*. Te rog să mă crezi că-mi este foarte neplăcut că din cauza mea îți asumi unele obligații față de Piciul, mais que faire ?²⁾

Îmi petrec tot timpul la British Museum, și asta va continua pînă la sfîrșitul acestei luni, căci trebuie, fie și numai din cauza „ficatului”, să evit pe cît posibil inevitabilele lamentări de acasă pe care le prilejuiește *pressure from without*³⁾. De îndată ce se vor mai liniști lucrurile, mă apuc să trec pe curat afurisita mea de carte, pe care vreau să o duc eu însumi în Germania și s-o editez

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ — dar ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

³⁾ — presiunea din afară. — *Nota trad.*

acolo ³⁹⁵. Numai după aceea va fi timpul să iau legătura cu Parisul și Londra pentru traducerea în limba franceză sau pentru preluarea în engleză. Până și Itzig ne forțează de data asta să nu ne ținem lumina sub obroc.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

199

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 24 iunie 1863

Dragul meu Maur,

Nu înțeleg de loc ce vrea micul busybody ¹⁾. De ce nu-mi scrie mie că vrea să aranjeze acum această chestiune? Mie îmi scrie că, *dacă nu îi răspund*, el trage polița pe numele meu, potrivit înțelegerii. Întrucât, în ce mă privește, un lucru hotărât rămâne hotărât, n-am considerat necesar ca, înainte cu două săptămâni de termen, să dau asigurări în scris că voi îndeplini obligația pe care mi-am luat-o verbal și în scris. Cît despre scrisoarea către *tine* în care el invocă cu totul alte motive, i-am scris acum tot ceea ce era necesar. Acceptul meu va fi pentru 250 l. st. Vezi să-ți trimită *întreaga sumă*, deoarece s-a obligat să suporte el cheltuielile și dobinzile.

L-am citit pe Kinglake. N-am întilnit niciodată ceva mai superficial (deși, în parte, materialul este foarte bun, dar are lacune), mai prost și mai ignorant decât descrierea bătăliei de la Alma. Numai la part des français ²⁾ este redată bine și corect, cel puțin în general. În rest, extrem de comic pentru cititorul cu pregătire militară ³⁹⁶.

În Polonia lucrurile merg prost. Actul de mare efect al guvernului polonez, răscoala maselor din iunie, a eșuat ³⁹⁷, evident, din lipsă de arme, și, dacă nu intervin complicații externe, o decădere treptată este inevitabilă.

¹⁾ — om care-și dă importanță. — *Nota trad.*

²⁾ — participarea francezilor. — *Nota trad.*

Politica ta față de Itzig este justă. La ce bun o atitudine blindă față de un individ care în momentul decisiv va fi constrins de împrejurări sau să meargă alături de noi, sau să devină pe față dușmanul nostru. Să te lași ani de-a rindul exploatat intelectualicește de acest zmintit și, drept mulțumire pentru asta, să fii nevoit să-i iei apărarea pentru toate prostiile lui, asta este într-adevăr prea de tot.

Mă cheamă cineva.

A.1 tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

200

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 6 iulie 1863

Dragă Engels,

D'abord ¹⁾ multe mulțumiri pentru cei 250 l. st. Dronke mi-a trimis acum about ²⁾ o lună 50 l. st. și astăzi 200.

Din păcate, Jennychen tot nu este așa cum ar trebui. Tusea nu i-a trecut și a devenit foarte „ușoară”. Imediat după terminarea anului școlar o voi trimite împreună cu ceilalți la băi. Cu toată încrederea pe care o am în Allen, aș vrea foarte mult ca *Gumpert*, care probabil pleacă pe continent în timpul concediului, să treacă pe aici, s-o examineze și să-mi spună ce părere are. Să-ți spun drept, sînt foarte speriat din cauza copilului ăștia. Scăderea în greutate la această vîrstă mi se pare suspectă.

Palmerston plays his old tricks ³⁾ în problema poloneză. Notele trimise rușilor au fost inițial trimise de la Petersburg la Londra. Palmerston i l-a *suflet pe Hennessy* lui Urquhart, cumpărîndu-l pe acest vagabond irlandez cu un post bănos (o sinecură) la o cale ferată franco-engleză din Franța. *Corupția* politicianilor de aici, în-

¹⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*

²⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

³⁾ — folosește vechiul său joc. — *Nota trad.*

tr-adevăr, eclipsează *tot ce se face* în această direcție pe continent. Nici la noi, nici în Franța, oamenii n-au idee de această nerușinare absolută; cit despre „contele Zamoyski”, eu le-am spus adesea adepților lui Urquhart că în 1830—1831 individul i-a trădat pe polonezi, îndreptînd un întreg corp de armată nu *împotriva* rușilor, ci *peste* granița austriacă. Iar acum, în sfîrșit, le-au încolțit și lor unele bănuieli din cauza escrocheriilor pe care le face în permanență cu Pam³⁹⁸.

Expediția sudiștilor contra Nordului³⁹⁹, după părerea mea, i-a fost impusă lui Lee de urletele ziarelor din Richmond și ale supporterilor lor. Eu o consider ca un coup de désespoir¹⁾. De altfel, acest război se va prelungi, și, din punctul de vedere al intereselor europene, acest lucru este foarte bine venit.

Itzig mi-a trimis o nouă broșură cuprinzînd discursul rostit de el la Frankfurt pe Main⁴⁰⁰. Întrucît acum mă ocup ex officio 10 ore pe zi de economie politică, nu mi se poate cere ca orele rămase să mi le omor cu citirea acestor exerciții școlărești. Așa că deocamdată am pus-o ad acta²⁾. În timpul liber studiez calculul diferențial și integral. Apropo! Am un surplus de lucrări în acest domeniu și sînt dispus să-ți trimit și ție una dacă vrei să te ocupi de problema aceasta. Cred că ți-e foarte necesar pentru studiile tale militare. În afară de aceasta, este un capitol mult mai ușor al matematicii (întrucît este vorba de partea pur tehnică) decît, de pildă, capitolele algebrei superioare. Nu ai nevoie de nici un fel de cunoștințe preliminare, în afară de cunoștințele elementare de algebră și trigonometrie, precum și noțiuni generale despre secțiunea conului.

Îți trimit alăturat broșura lui „Duc du Roussillon”, pe care probabil îl mai ții minte sub numele de „Pi”, și te rog să-mi trimiți o apreciere mai mult sau mai puțin motivată, căci în fiecare zi mă asaltează cu scrisori, cerîndu-mi să-i comunic „părerea” mea.

Examinează cu atenție — bineînțeles dacă poți face acest lucru pe o asemenea căldură — alăturatul „*Tablou economic*” cu care eu înlocuiesc tabloul lui Quesnay⁴⁰¹ și comunică-mi eventualele tale rezerve. Cuprinde întregul proces al producției.

După cum știi, A. Smith consideră că „*prețul natural*” sau „*necesar*” se compune din salariu, profit (dobîndă) și rentă, cu alte cuvinte, îl reduce în întregime la *venit*. Inepția aceasta a fost preluată și de Ricardo, deși el exclude din enumerare renta, ca pe un fenomen doar accidental. Aproape *toți* economiștii au adoptat acest lucru de la Smith, iar cei care îl combat ajung la alte aberații.

1) — act desperat. — *Nota trad.*

2) — la dosar, aici : deoparte. — *Nota trad.*

Smith însuși își dă seama că e o ineptie să reduci *produsul total* al societății numai la venit (care poate fi consumat în fiecare an), în timp ce în *fiecare* ramură de producție *în parte* el reduce prețul *la capital* (materii prime, mașini etc.) și *venit* (salariu, profit, rentă). Dacă așa ar sta lucrurile, societatea ar trebui s-o ia în fiecare an de la capăt *fără capital*.

În ceea ce privește tabloul meu, care figurează ca *rezumat* într-unul din ultimele capitole ale lucrării mele, pentru a-l înțelege trebuie să se țină seama de următoarele :

1. Cifrele n-au importanță, ele înseamnă milioane.

2. Prin *mijloace de subzistență* se înțelege aici *tot* ce intră anual în *fondul de consum* (sau tot ce ar putea să intre în fondul de consum *fără acumulare*, care este *exclusă* din tablou).

În categoria I (mijloace de subzistență), *întregul produs* (700) constă din mijloace de subzistență, care, prin însăși natura lucrurilor, *nu intră în capitalul constant* (care constă din materii prime, mașini, clădiri etc.) La fel în categoria II, *întregul produs* constă din mărfuri care formează *capitalul constant*, adică care intră din nou în procesul de reproducție sub forma de materii prime și mașini.

3. Liniile *ascendente* sînt *punctate*, iar cele *descendente* sînt *continue*.

4. *Capitalul constant* este acea parte a capitalului care constă din materii prime și mașini. *Capitalul variabil* este acea parte care se schimbă pe muncă.

5. În agricultură, de pildă, etc., o parte dintr-un produs (să zicem grâu) constituie mijloace de subzistență, în timp ce altă parte (tot grâu) intră din nou în reproducție, sub forma sa naturală, ca materie primă (de pildă ca *sămînță*). Aceasta nu schimbă însă cu nimic lucrurile, întrucît asemenea ramuri de producție figurează în virtutea uneia din însușiri în categoria II, iar în virtutea altei însușiri în categoria I.

6. Așadar, esența întregii chestiuni este următoarea :

Categoria I. Mijloace de subzistență. Materialul muncii și mașini (adică acea parte a *mașinilor* care, datorită uzurii, intră în produsul anual ; partea neconsumată a mașinii etc. *nu* figurează în general în tablou) = de pildă 400 l. st. Capitalul variabil schimbat pe muncă = 100. El este reprodus ca 300, din care 100 înlocuiește în produs salariul, iar 200 reprezintă plusvaloarea (*supramunca neplătită*). Produsul = 700, din care 400 reprezintă valoarea capitalului constant, care se transmite în întregime asupra produsului și care trebuie deci să fie înlocuită.

La acest raport dintre capitalul variabil și plusvaloare se presupune că muncitorul lucrează $\frac{1}{3}$ din ziua de muncă pentru sine și $\frac{2}{3}$ pentru his natural superiors ¹⁾.

100 (capital variabil) se plătește, așadar, după cum indică linia punctată, sub formă de bani, ca salariu; muncitorul cumpără cu aceste 100 (după cum arată linia descendentă) produse ale acestei categorii, adică mijloace de subzistență în sumă de 100. În felul acesta banii se reîntorc la capitaliștii din categoria I.

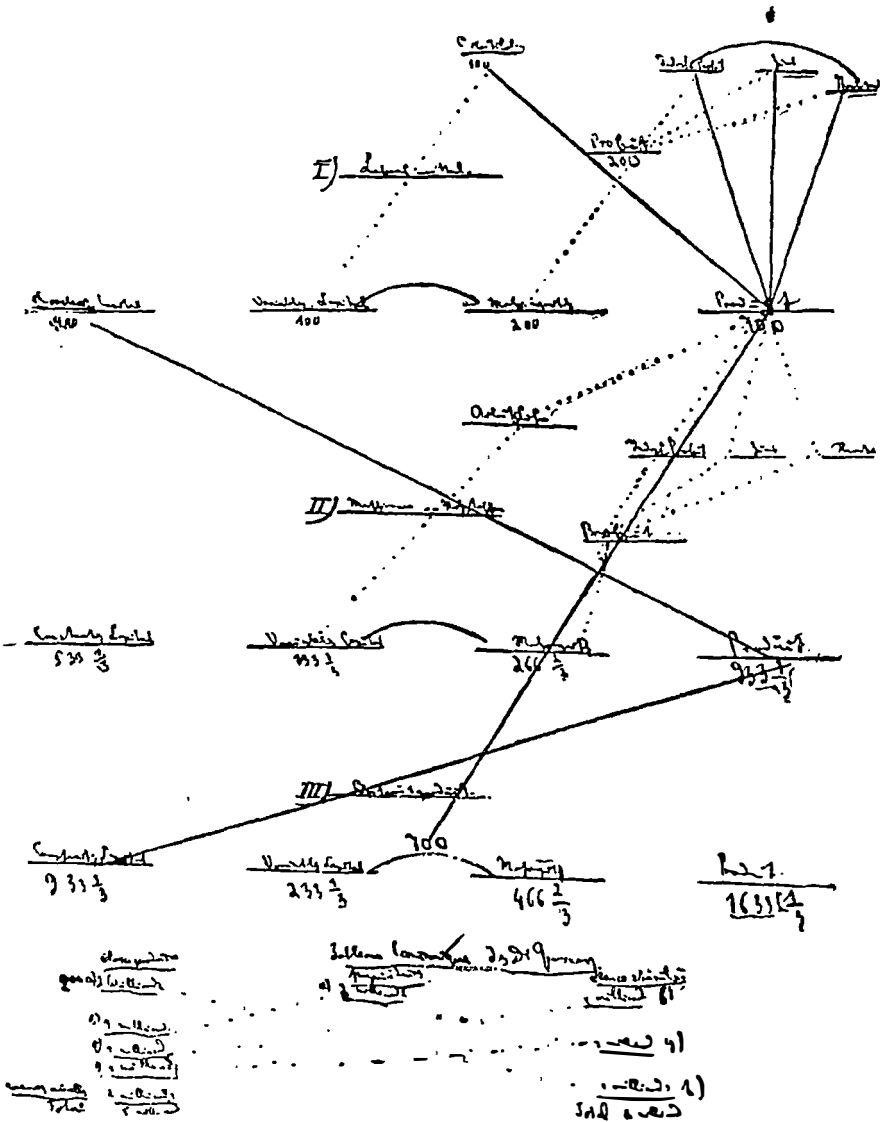
Plusvaloarea de 200, în forma ei generală = *profit*, care, la rîndul lui, se împarte în *profit industrial* (inclusiv comercial), apoi în *dobîndă*, pe care capitalistul industrial o plătește în bani, și în rentă, pe care o plătește de asemenea în bani. Acești bani plătiți ca profit industrial, dobîndă și rentă se reîntorc (după cum arată liniile descendente), întrucît în schimbul lor se cumpără produse ale categoriei I. Toți banii avansați de capitalistul industrial în cadrul categoriei I se reîntorc deci la el, întrucît 300 din produsul de 700 sînt consumați de muncitori, de întreprinzători, de capitaliștii financiari și de proprietarii funciari. Rămîne în categoria I un *excedent* de produs (în mijloace de subzistență) = 400 și un deficit de capital constant = 400.

Categoria II. Mașini și materii prime.

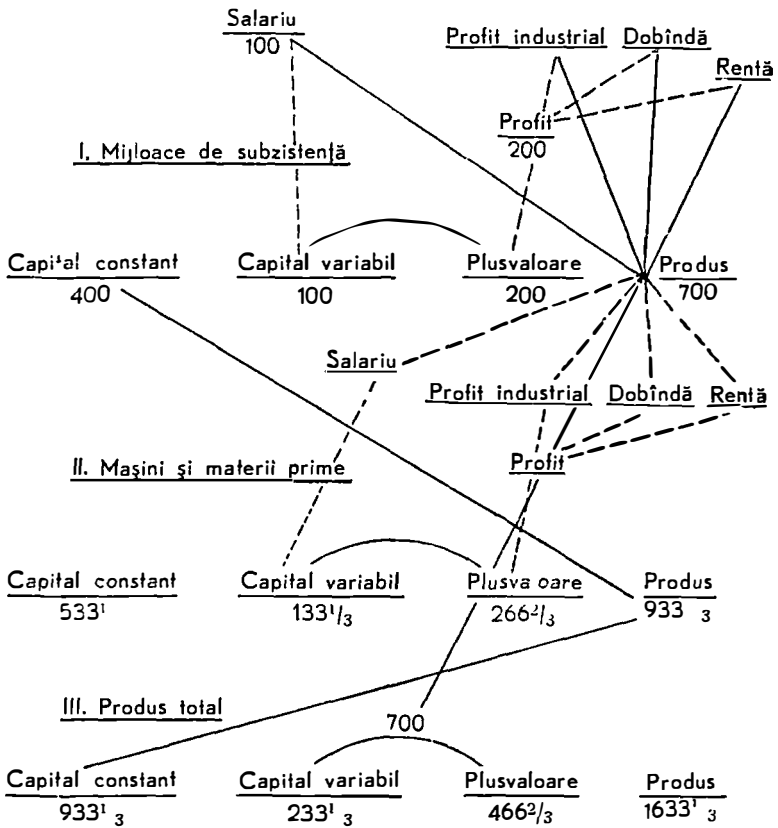
Întrucît *întregul produs al acestei categorii*, nu numai partea din produs care înlocuiește capitalul constant, ci și aceea care reprezintă echivalentul salariului și plusvalorii, constă din *materii prime și mașini*, venitul acestei categorii nu poate fi realizat în propriul ei produs, ci numai în produsul categoriei I. Dacă lăsăm la o parte acumularea, așa cum și facem aici, categoria I nu poate cumpăra de la categoria II decît atît cît îi trebuie pentru înlocuirea capitalului ei constant, în timp ce categoria II nu poate să cheltuiască pentru produsele categoriei I decît acea parte din produsul ei care reprezintă salariu și plusvaloare (*venit*). Muncitorii din categoria II își cheltuiesc deci banii = $133\frac{1}{3}$ pe produsul categoriei II. Același lucru se întîmplă și cu plusvaloarea categoriei II, care se împarte, ca și în primul caz, în profit industrial, dobîndă și rentă. Prin urmare, la capitalistul industrial din categoria I se reîntorc 400 în bani de la categoria II; categoria I îi cedează în schimb restul ei de produse = 400.

Cu acești 400 (sub formă de bani) categoria I cumpără cele ce sînt necesare pentru înlocuirea capitalului ei constant = 400 de la categoria II, la care se reîntorc în felul acesta banii cheltuiți

¹⁾ — superiorii săi firești. — *Nota trad.*

Tabel anexat de Marx la scrisoarea lui din 6 iulie 1863
 (vezi traducerea în limba română a acestui tabel la p. 324)

Tabloul economic al doctorului Quesnay

	<u>Clasa producătoare</u>	<u>Proprietarii</u>	<u>Clasa neproducătoare</u>
a) <u>2 miliarde</u>		e) <u>2 miliarde</u>	1 miliard f)
b) <u>1 miliard</u>			1 miliard g)
c) <u>1 miliard</u>			1 miliard h)
d) <u>1 miliard</u>			total 2 miliarde
Avansuri anuale	<u>2 miliarde</u>		
total	<u>5 miliarde</u>		

pentru salarii și pentru consum (al capitaliștilor industriali înșiși, al capitaliștilor financiari și al proprietarilor funciari). Din produsul ei total, categoriei II îi rămân deci $533 \frac{1}{3}$, cu care își înlocuiește propriul ei capital constant cheltuit.

Atît mișcarea din cadrul categoriei I, cît și aceea dintre categoria I și categoria II arată totodată cum se reîntorc la capitaliștii industriali respectivi din ambele categorii banii cu care plătesc din nou salarii, dobîndă și rentă funciară.

Categoria III reprezintă reproducția în ansamblul ei.

Produsul total al categoriei II apare aici drept capital constant al întregii societăți, iar produsul total al categoriei I ca cea parte a produsului care înlocuiește capitalul variabil (fondul de salarii) și veniturile claselor sociale, care își împart plusvaloarea între ele.

Sub tabloul meu am pus Tabloul lui Quesnay, pe care ți-l voi explica în cîteva cuvinte în scrisoarea viitoare⁴⁰².

Al tău,
K. M.

Apropo, Edgar Bauer a primit un post în departamentul presei din Prusia.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

201

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 15 august 1863

Dragă Frederick,

Să fiu al dracului, cum spunea Roșu ¹⁾, dacă timp de o săptămână nu m-am sculat în fiecare dimineață cu intenția fermă de a-ți scrie. Dar cum intram în camera de lucru îmi linișteam conștiința spunându-mi că nu vreau decît să adaug șase rînduri la ceea ce am scris ieri. Și, odată abătut de pe calea cea dreaptă, se făcea simțit blestemul faptei rele care în permanență generează răul ²⁾.

Familia mea a plecat vinerea trecută la Hastings. Au plecat atît de tirziu deoarece Lenchen ³⁾ a trebuit să se ducă pentru două săptămîni în Germania din pricina unor chestiuni de familie.

Fotografiilor alăturate (copiii m-au silit să mă fotografiez și eu) le vor urma în curînd fotografiile lui Jenny și Laura.

Cu lucrul meu (pregătirea manuscrisului pentru tipar) ⁴⁾⁵ într-o anumită privință înaintez destul de bine. La ultima redactare, lucrearea capătă, după cum mi se pare, o formă destul de populară, abstracție făcînd de cîteva B—M și M—B inevitabile. Pe de altă parte, deși scriu toată ziua, treaba nu înaintează atît de repede cum aș dori în nerăbdarea mea, mult pusă la încercare. În orice caz, va fi cu 100% mai ușor de înțeles decît prima parte ⁴⁾. De altfel, cînd mă uit acum la acest spanac și-mi amintesc cum a trebuit să răstorn absolut totul și să prelucrez chiar și partea *istorică* ⁵⁾ pe baza unui material cu totul necunoscut pînă atunci, mi se pare pur și simplu caraghios acest Itzig, care a și terminat economia „sa”. Or, din tot ce-a scris pînă acum reiese că nu e decît un licean care, cu cea mai respingătoare vorbărie de cumătră, trîmbițează în lume — ca pe niște descoperiri recente — teze pe care noi le-am pus în circulație încă cu douăzeci de ani în urmă — și de zece ori mai bine — printre adepții noștri în calitate de adevăruri curente. Același Itzig în genere culege excrementele partidului nostru, pe care le-am eliminat acum 20 de ani, în fabrica sa de manure ⁶⁾, cu care vrea să îngrașe istoria universală. De pildă, el a pus să se tipărească în

¹⁾ Wolff cel roșu, respectiv Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

²⁾ F. Schiller. „Piccolomini”, actul V, scena I. — *Nota red.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice”. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii”. — *Nota red.*

⁶⁾ — îngrășămintele. — *Nota trad.*

„Nordstern” o adeziune scrisă a lui „Herwegh” (care, sigur, și-a păstrat amorul *platonice* pentru „principiul muncii”). „Nordstern” este revista redactată de Bruhn, care s-a ruinat în petreceri și pe care Lassalle l-a cumpărat de la Blind. Astfel, Itzig l-a numit pe „Moses Hess” „rezidentul său în Provincia renană” etc. Și se pare că încă nu a scăpat de ideea sa fixă de a fi proslăvit de *Freiligrath*. Iar acesta își bate joc de el. El i-a trimis iarăși lui *F[reiligrath]*, prin „rezidentul” său de la Leipzig, o *summon*¹⁾ insistentă de a trece la fapte, înfățișându-i bunul exemplu al lui G. Herwegh. Dacă ar ști cum a ris *F[reiligrath]* împreună cu mine de acest nou atentat!

„O, Itzig, Itzig, ce planuri ai urzit.

Cu Hess și Herwegh de te-ai înfrățit?”²⁾

Filistinii de aici sînt foarte furioși împotriva lui „*Times*” pentru că i-a păcălit zdravăn cu împrumutul confederaților. Ar fi fost timpul ca acești filistini să știe că „*Times*”, după cum a dezvăluit Cobbett încă, nu este altceva decît un „concern comercial” căruia puțin îi pasă cum iese bilanțul, numai să fie un bilanț *in its own favour*³⁾ ⁴⁰⁴. Indivizii de la „*Times*”, de felul lui *J. Spence* — „*that man*”⁴⁾, cum spune „*Richmond Enquirer*”, „*whon we hawe paid in solid gold*”⁵⁾ —, au obținut loan scrips⁶⁾ în parte *pe gratis*, în parte cu 50%^o rabat față de prețul nominal. Deci ei n-au făcut o afacere proastă ridicînd cursul, cu ajutorul reclamei, la 105.

După părerea mea, pentru Statele Unite este foarte important ca în primul rînd să caute să pună stăpînire pe celelalte porturi, Charleston, Mobile etc. ; acest lucru e necesar din cauza conflictului pe care în fiecare zi îl pot avea cu Boustrapa⁷⁾. Acest Lazarillo de Tormes imperial este acum caricatura nu numai a unchiului⁸⁾ său, dar și a lui însuși. Căci „plebiscitul” din Mexic este caricatura minunată nu numai a plebiscitului prin care s-a făcut el francez, dar și al aceluia cu ajutorul căruia a făcut franceze Nisa și Savoia ⁴⁰⁵. Pentru mine nu încapă îndoială că își va frînge gîtul cu politica lui în Mexic, dacă nu va fi spînzurat înainte.

Povestea din Polonia a fost dată complet peste cap de același Boustrapa și de influența pe care a căpătat-o, datorită intrigilor lui, partidul *Czartoryski*. Colonelul *Lapiński*, întors abia de citeva

¹⁾ — somație. — *Nota trad.*

²⁾ „O Itzig, o Itzig, was hast Du gedenkt, Da Du Dich an den Herwegh und den Moses H[ess] gehenkt!” — *Nota red.*

³⁾ — în favoarea lui. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „acest om”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „pe care noi l-am plătit în aur curat”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — obligații ale împrumutului. — *Nota trad.*

⁷⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

⁸⁾ Napoleon I. — *Nota red.*

zile din pribegia în care a fost cu Bakunin și căreia Palmerston i-a pus atât de frumos capăt pe coasta suedeză⁴⁰⁶, deplinge foarte mult faptul că comitetele din Varșovia, Londra și Paris sînt cu totul sub influența bonap[artistă]-czartor[yksistă].

Patria noastră are o înfățișare extrem de jalnică. Fără niște ghionți din afară nu e nimic de făcut cu acești ciini.

Apropo. De la apariția cărții tale despre Anglia¹⁾ abia acum a apărut, în sfîrșit, al doilea Children's Employment Commission Report⁴⁰⁷. El arată că toate mirșăviile îndepărtate din anumite ramuri industriale datorită factory acts²⁾ s-au aruncat cu o furie sporită spre ramurile libere! De îndată ce vor apărea toate rapoartele în întregime, se va putea face o minunată completare la cartea ta.

Felicități lui Gumperto. S-a îngrijit în orice caz să nu aibă o căsătorie fără copii.

Se pare că, sub aspectul cărnii, Borchardt este mai tare decît s-ar cuveni în funcția lui preoțească. Va trezi gelozia tuturor celorlalte evreice.

Lupus s-a întors? În caz că s-a întors, transmite-i salutări cordiale din partea mea. Nu-mi doresc nimic mai mult decît să te pot avea aici măcar două zile, să stăm de vorbă și să tragem un chef. E atîta vreme de cînd n-am mai fost împreună!

Salut.

Al tău,
K. M.

I-am răspuns lui „Pi”.

Apropo. Printre lucrurile interesante pe care le-am găsit la British Museum este și următorul:

„*Verum inventum, hoc est, munera Germaniae, ab ipsa primitus reperta, non ex vino, ut calumniator (un oarecare englez) [quidam] sceptice invehit, sed vi inami et corporis et reliquo orbi communicata etc., auctore Michaelo Maiero, Francfurti, 1619*”³⁾.

Invențiile și munera Germaniae⁴⁾ sînt: „titlul de împărat roman, praful de pușcă, tipărirea cărților, îmbunătățirea religiei, me-

¹⁾ F. Engels. „Situția clasei muncitoare din Anglia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, p. 239—532. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — legilor cu privire la organizarea muncii în fabrici. — Nota trad.

³⁾ — „Adevărata invenție, sau realizările Germaniei, descoperite pentru prima oară de ea nu datorită vinului, așa cum a susținut cu scepticism un calomniator (...), ci datorită forței spiritului și a trupului și transmisă de ea restului lumii etc. Autor Michael Maier, Frankfurt, 1619”. — Nota trad.

⁴⁾ — aportul Germaniei — Nota trad.

dicamente descoperite de Theophratus Paracelsus, secretele Rosenkreuzerilor⁴⁰⁸ — Inventum politicum, bellicum, litteraricum, theologicum, medicum, chymicum¹⁾”.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

202

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 septembrie 1863

Dragă Frederick,

Familia mea s-a întors acasă acum vreo 10 zile. Jennychen s-a refăcut foarte bine și nu mai tușește. Face acum acasă băi de mare, adică băi cu sare de mare. Și eu am început de vreo două luni să fac baie acasă în fiecare dimineață și să-mi torn apă rece din cap pînă în picioare, și de atunci mă simt mult mai bine.

Omul cel mai interesant pe care l-am cunoscut aici este colonelul *Lapiński*. E, fără discuție, cel mai spiritual polonez — și, în plus, *homme d'action*²⁾ — pe care l-am întilnit vreodată. Întreaga lui simpatie este de partea germanilor, deși ca maniere și limbă este francez. În locul luptelor naționale, el nu recunoaște decît lupta dintre rase. Îi urăște pe toți orientalii, categorie în care îi include deopotrivă pe ruși, turci, greci, armeni etc. Cîtva timp a avut de-a face aici cu *Urquhart*, iar acum nu numai că spune despre el că e un „șarlatan”, dar se îndoiește chiar, pe nedrept, de sinceritatea acestuia.

Principii „cerchezi” pe care *Urquhart* și *Lapiński* i-au expus în Anglia erau doi lachei. *Lapiński* susține că *Urquhart* este dus de nas de *Zamoyski*, care, la rîndul lui, este un simplu instrument al lui *Palmerston*, deci, în mod indirect, un instrument al Ambasadei ruse. Deși dintr-o familie de catolici, lui *Lap[înski]* i s-au părut foarte suspecte relațiile dintre *Urquhart* și episcopii catolici din Anglia. Cînd trebuia „să acționeze” — de pildă să înarmeze un

¹⁾ — Descoperiri în domeniul politicii, războiului, literaturii, teologiei, medicinei și chimiei. — *Nota trad.*

²⁾ — om de acțiune. — *Nota trad.*

corp de armată polonez pentru a ataca Cerchezia, ceea ce și L[apiński] consideră una dintre cele mai bune diversiuni —, Urquhart, sub influența lui Zamoyiski, a refuzat să sprijine această acțiune. În genere, la el totul se reduce la „vorbărie”. Este un „mare mincinos”, iar el (Lap[ieński]) nu poate să-i ierte îndeosebi că l-a făcut și pe el (pe L[apiński]) părtaș la minciunile sale, fără să-i ceară părerea în prealabil. În Cerchezia nimeni nu-l cunoaște pe Urquhart, care, fără să știe limba, a stat acolo numai 24 de ore. Ca exemplu de fantezia lui U[rquhart] mi-a prezentat faptul că acesta s-a lăudat că el (Urquhart) a zdrobit *cartismul* în Anglia!

La Varșovia din nou a avut loc o purificare a guvernului național⁴⁰⁹. În urma intrigilor lui Bonaparte-Palmerston, în guvern s-au strecurat pe ascuns adepții lui Czartoryski. Trei dintre ei au fost *înjungheați*, ceea ce *pro nunc*¹⁾ i-a intimidat pe ceilalți. (În frunte se afla Majewski²⁾ din partidul lui Czartoryski). Cît de puternic este guvernul național se vede din faptul că însuși marele duce Constantin a primit de la el un *pașaport* pentru a călători în străinătate. Herzen și Bakunin, spune L[apiński], sint complet *chappfallen*³⁾, fiindcă, dacă-l zgîrii puțin pe rus, dai de tătar.

Bakunin a devenit un colos, a huge mass of flesh and fat⁴⁾ care abia mai poate merge. În plus, este de o gelozie turbată pe poloneza lui de 17 ani, care s-a căsătorit cu el în Siberia din cauza martiriului lui. În prezent se află în Suedia, unde face „revoluție” cu finlandezii.

L[apiński] spune că în Polonia țărani, această „adunătură reacționară de cînd lumea”, la început au trebuit să fie lăsați în pace. Dar acum s-au maturizat și, la chemarea guvernului, se vor ridica în masă.

După cum spune el, fără Austria mișcarea ar fi pierit de mult, iar dacă Austria și-ar închide granițele în mod serios, în trei săptămîni rășcoala s-ar duce de răpă. Dar Austria trișează Polonia. Franz Joseph a plecat la Frankfurt numai din desperare, întrucît știa că îl amenință o bombă ruso-sirbo-româno-italiano-franco-ungaro-prusiană, și din același motiv a trimis și papa⁵⁾ ultimul său mesaj pentru Polonia⁴¹⁰.

L[apiński] mi-a spus că nu încapă nici cea mai mică îndoială că nu numai Bangya, dar și Stein, Türr, Klapka și Kossuth au o înțelegere cu Rusia.

1) — pentru un moment. — Nota trad.

2) În manuscris : Melinski. — Nota red.

3) — turtiți. — Nota trad.

4) — o masă enormă de carne și grăsime. — Nota trad.

5) Pius al IX-lea. — Nota red.

Scopul pe care-l urmărește el la Londra acum este formarea unei legiuni germane chiar și numai de 200 de oameni, care, sub steagul negru-roșu-galben⁴¹¹, să pornească împotriva rușilor din Polonia, în parte pentru a-i „exaspera” pe parizieni, în parte pentru a vedea dacă nu cumva e posibil să le bage germanilor din Germania mințile în cap.

Ceea ce lipsește sînt banii. S-au făcut aici încercări de a exploata toate asociațiile germane etc. în acest scop. Tu ești cel mai în măsură să știi dacă la Manchester este ceva de făcut în această direcție. Chestiunea, ca atare, e excelentă.

Salută-l pe Lupus și spune-i că am trimis scrisoarea sa lui Eccarius.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

203

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 24 noiembrie 1863

Dragul meu Maur,

Intrucît soția ta nu mi-a mai scris nimic, sper că îți este mai bine și că ai terminat cu abcesele. Continuă să bei vin și să mănînci carne, asta e principalul. În ultimele zile am fost foarte deranjat seara la birou, singurul loc în care mă pot ocupa în liniște de corespondența particulară, altfel ți-aș fi scris mai de mult.

Situația din Germania devine critică. Istoria cu Danemarca⁴¹², pe de o parte, este inoportună, dar pe de altă parte poate numai să grăbească criza. E nostim că presa engleză găsește dintr-o dată că problema Schleswig-Holstein este neobișnuit de simplă și de clară, după ce ani de zile a susținut că este confuză, că „no fellow can understand that”¹⁾, după cum spune Dundreary. De altfel,

¹⁾ — „nici un om nu o poate înțelege”. — *Nota trad.*

sintem sătui de mărturisirile presei engleze. Dar ce lovitură de maestru din partea rușilor a fost protocolul din 1852 ¹⁾ Cînd am citit despre acest lucru numai în stupidul „Free Press” nu mi-am putut da seama despre ce este vorba în fond; cu talentul lor de a încurca totul, dobitocii ăștia îl întrec chiar și pe Dundreary. Faptul că Prusia și Austria au semnat protocolul este o infamie nemaiauzită, și vor trebui s-o plătească cu sînge.

Cu totul caraghios este și faptul că întreaga problemă a succesiunii la tron se reduce la problema dacă Augustenburg ¹⁾ poate urma la tron, avînd în vedere originea lui morganică.

În Prusia se pare că, totuși, impertinența lui Bismarck a mai scăzut. Faptul că și-a exprimat dezaprobarea în legătură cu abuzurile săvîrșite de landrați în timpul alegerilor și anularea legii cu privire la presă sînt indicii serioase ⁴¹⁴. J'espère qu'ils ne reculent que pour mieux sauter ²⁾. În dezbaterile cu privire la presă, un oarecare rol are și Lassalle. Wagener a avut lipsa de tact (față de tovarășul lui de uniune Lassalle, care a tăcut chitic) să se refere la părerea exprimată de Lassalle despre presa liberală în scopul justificării legii cu privire la presă ⁴¹⁵. Drept ripostă au urmat niște asurzitoare hohote de rîs și glume proaste din partea lui Virchow și Gneist. Lassalle și-a compromis cu desăvîrșire campania, ceea ce, firește, nu-l va împiedica s-o ia de la capăt. Or, ar fi fost timpul ca dobitocul ăsta să învețe din „Manifest” ³⁾ cum trebuie să te porțori față de burghezie într-o asemenea perioadă.

Multe salutări soției tale și fetelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Friedrich von Augustenburg. — *Nota red.*

²⁾ — Sper că nu dau înapoi decît pentru a sări mai departe. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, ed. a II-a, 1963, p. 461—500. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

204

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 2 decembrie 1863

Dragă Frederick,

Acum două ore a sosit o telegramă că mama mea a murit. Soarta a cerut pe unul din familie. Și eu sînt cu un picior în groapă. Dar, în împrejurările actuale, sînt în orice caz mai necesar decît bătrîna.

Pentru a reglementa problema moștenirii trebuie să plec la Trier. Era foarte îndoielnic că Allen îmi va încuviința plecarea, căci abia de trei zile am început să fac zilnic cîte o plimbare de o jumătate de oră ca să-mi revin.

Dar Allen m-a aprovizionat cu două sticle uriașe cu medicamente și a socotit că această călătorie îmi va face chiar bine. Rana încă nu a încetat să supureze, dar pe drum voi găsi destule samaritanțe ca să-mi pună pansamentul.

De aceea te rog să-mi trimiți urgent o sumă suficientă de bani ca să pot pleca *imediat* spre Trier.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

205

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 3 decembrie 1863

Dragul meu Maur,

Îți trimit alăturat pentru călătoria ta la Trier două bilete de cîte 5 l. st. U/O 16 055 și 56, datate Manchester, 13 ianuarie 1863. Sper că entuziasmul compatrioților pentru Schleswig-Holstein nu-ți

va amări prea mult șederea acolo. Eu am studiat întreaga problemă și am ajuns la concluzia

1) că teoria cu Schleswig-Holstein este o aiureală ;

2) că în problema Holstein, de fapt, Augustenburg are, pare-se, dreptate ;

3) că în ceea ce privește Schleswig e greu de spus cine are dreptul la succesiune, dar, dacă ramura bărbătească are în general vreun drept, asta este numai *în calitate de vasal al Danemaricii* ;

4) că Protocolul de la Londra¹⁾ este neapărat valabil pentru Danemarca, dar nu neapărat pentru Schleswig și Holstein, deoarece reprezentanții stărilor nu au fost întrebați ;

5) că dreptul germanilor asupra regiunii Schleswig se limitează numai la *partea de sud*, care, prin compoziția ei națională, și prin voința ei liber exprimată, este germană ; prin urmare Schleswig trebuie împărțit ;

6) că în momentul de față singura șansă a Germaniei de a elibera ducatele este *de a porni un război împotriva Rusiei, în favoarea Poloniei*. Atunci Ludovic-Napoleon va deveni sluga noastră supusă, Suedia ni se va arunca imediat în brațe, iar Anglia, hoc est Pam²⁾, va fi paralizată ; atunci vom putea lua nestingheriți tot ce dorim de la Danemarca.

Them is my sentiments³⁾. Mi-ar plăcea să dezvolt această problemă într-o broșură dacă tu ai găsi în Germania un editor pentru ea⁴⁾. Se înțelege că o semnez cu numele meu. Qu'en dis-tu ?⁴⁾

Lupus e ceva mai bine, dar tot se simte destul de rău.

Multe salutări familiei tale. Am fost teribil de încântat să revăd mizgăleala labelor tale.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 332. — *Nota red.*

²⁾ — adică Palmerston. — *Nota trad.*

³⁾ — Aceasta e părerea mea. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

206

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 4 decembrie 1863

Dragă Frederick,

Multe mulțumiri pentru cele 10 l. st. Ditto ¹⁾, cu întârziere, pentru vinul de Porto. A făcut minuni în ce mă privește. În afară de vin, mi s-a dat zilnic (pînă acum) cite 1½ oca din cea mai tare Stout ²⁾ londoneză. Mi se pare un subiect bun pentru o nuvelă. Omul din afară care își ospătează his inner man ³⁾ cu Porto, Bordeaux, Stout și hălci masive de carne. Pe dinafară — epicurianul. Dar în spate pe cocoșa outer man ⁴⁾ se află blestematul de carbuncul. Dacă dracu ar încheia un pact cu cineva, obligindu-se să-l hrănească după pofta inimii în asemenea condiții, acela l-ar trimite pe drac la dracu. De altfel, capul îmi este încă slab și genunchii îmi mai tremură, dar cred că această călătorie va lichida cu toate acestea. Tussychen mi-a spus în legătură cu outer man ⁴⁾: „But it is your own flesh!“ ⁵⁾ Atitudinea dr-ului Allen față de mine e mai presus de orice laudă. De altfel, în legătură cu operația a remarcat că filozofii germani rămîn mereu aceiași.

În ce privește „scăldatele de mare“ ⁶⁾ sînt întru totul de acord cu tine. Se înțelege de la sine că toată problema dreptului la succesiune nu are decît o importanță diplomatică. As to ⁷⁾ Danemarca, consider că Protocolul de la Londra ⁴¹⁷ nu este obligatoriu pentru ea, deoarece vasele militare rusești au terorizat Riksdagul danez în timpul votării. Alăturat îți trimit, pe lîngă toate absurditățile lui Urquhart, absurditățile lui R. Schramm ⁸⁾ și, în sfîrșit, un pamflet danez interesant cel puțin în două puncte: 1) în legătură cu tinerii care au fost inițiatorii mișcării pentru Schleswig-Holstein; 2) în legătură cu situația țăranilor în Holstein.

¹⁾ — De asemenea. — *Nota trad.*

²⁾ — bere neagră. — *Nota trad.*

³⁾ — omul său interior. — *Nota trad.*

⁴⁾ — omului exterior. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Dar este propria ta carne!“ — *Nota trad.*

⁶⁾ „Schleswig-Holstein scăldate de mare“ (cuvinte dintr-un cîntec patriotic german răspîndit în anii 1848—1850). — *Nota red.*

⁷⁾ — În ce privește. — *Nota trad.*

⁸⁾ R. Schramm. „Die rothe Fahne von 1848 und die schwarze Fahne von 1863“ („Steagul roșu din 1848 și steagul negru din 1863“). — *Nota red.*

În „*Times*” de astăzi găsești la rubrica „Schleswig-Holstein” un articol al doctorului Thudichum, un articol caracteristic pentru cîrpacii germani ai istoriei.

Cu siguranță îți voi găsi un editor în Germania. Așa că tu apucă-te imediat de lucru.

Îți voi scrie cîteva rînduri de îndată ce ajung la Trier. Trebuie să mă duc și în Olanda, intrucît unchiul meu este monster ¹⁾ meu creditor ⁴¹⁸.

Salut.

Al tău,
K. M.

Numai nu trebuie să-i irităm pe danezi. E necesar ca ei să înțeleagă că scandinavii și germanii au *aceleași* interese împotriva Rusiei și că pentru ei înșiși nu este nimic mai folositor decît ca elementul german să se despartă.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

207

Marx către Engels

la Manchester

Zalt-Bommel, 22 decembrie 1863

Dragă Engels,

După cum vezi din adresă, sînt din nou în Olanda, unde am sosit ieri cu bine. La Trier, unde hîrțile și lucrurile rămase de la mama mea erau sigilate, nu se poate scoate încă sigiliul, deoarece tot nu s-a primit din Olanda împuternicirea, care mai are de făcut un drum foarte lung pe la diverse instanțe. Am lăsat o împuternicire pentru tribunalul din Trier pe numele cumnatului meu Conradi și am sosit aici la „statul-major”, căci, în primul rînd, în mîna unchiului meu ²⁾ se află cea mai importantă parte din avere și, în al doilea rînd, el este executorul testamentar. În orice caz, va mai dura cel puțin cinci-șase săptămîni pînă cînd îmi vor da banii. Or, cum la 10 ianuarie 1864 soția mea trebuie să achite măcelarului

¹⁾ — marele. — *Nota trad.*

²⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

o datorie de 10 l. st. (adică o *poliță*), aș dori foarte mult să te ocupi tu de acest lucru.

Carbuncului meu a avut soarta tuturor lucrurilor pieritoare, dar cocoșa mea mai are multe de îndurat din cauza furunculelor, așa că, de pildă, noaptea trecută nu am putut închide ochii din cauza păcătoșeniilor astea, și tare bine mi-ar fi prins somnul după călătoria de la Frankfurt pe Main pînă aici. Soțul uneia dintre verișoarele mele ¹⁾ este unicul medic de aici și medicul orașului, așa încît ajutorul esculapilor nu-mi lipsește.

În toată Provincia renană, de la Trier pînă la Frankfurt pe Main și de aici prin Giessen spre Köln, pînă la granița olandeză am auzit numai înjurături la adresa prusienilor. Puțin, foarte puțin în legătură cu problema Schleswig-Holstein. De cele mai multe ori e privită ca o „stratagemă prusiană”.

La Frankfurt (unde am vizitat două mătuși bătrîne ²⁾) am stat numai o zi și de aceea n-am putut să găsesc nici un editor. Dar m-am înțeles cu un cunoscut care îmi va scrie *aici* (după ce va discuta în numele meu cu un editor).

Dacă lucrezi acum la broșura ta ³⁾ ar fi bine s-o completezi cu unele evenimente, fără să pierzi din vedere eșecurile sistematice ale guvernului prusian, ale progresiștilor și ale incorigibililor din 1815, șarlatani legitimi din Schleswig-Holstein.

Salut.

Al tău,
K. M.

Scrie-mi câteva rînduri. Adresa mea : Mr. Lion Philips, care of ⁴⁾ Charles Marx, Zalt-Bommel, Olanda.

„Tu nu ești un yankeu, strigă fanaticul... De cînd ai venit aici te observ. Figura saxonului are ceva de taur și de lup ; a ta, ceva de maimuță și ciine. Tu te temi de libertate, vorbești de ceea ce nu știi și înșiri vorbe goale. Tu ești un francez !” ⁵⁾ (p. 195—196, „*Paris en Amérique*” ⁶⁾ de *Edouard Laboulaye*). (*Paris* 1863.)

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Dr. A. van Anrooy, soțul lui Henriette Philips. — *Nota red.*

²⁾ Esther Kosel și Babette Blum. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 334. — *Nota red.*

⁴⁾ — pentru. — *Nota trad.*

⁵⁾ În original pasajul în limba franceză. — *Nota red.*

⁶⁾ — „Parisul în America”. — *Nota trad.*

208

Marx către Engels

la Manchester

Zalt-Bommel, 27 decembrie 1863

Dragă Frederick,

Miercurea trecută ți-am scris despre furunculele care mi-au apărut din nou și despre noaptea „groaznică” petrecută. A doua zi, dr. van Anrooy a descoperit că pe lângă furuncule a mai apărut un afurisit de carbuncul exact pe locul unde a fost primul. De atunci — abstracție făcînd de neplăcuta impresie asupra moralului produsă de această descoperire — și pînă acum am avut niște dureri îngrozitoare, mai ales noaptea. Unchiul meu ¹⁾, un bătrîn extraordinar, îmi pune plasture și cataplasme, iar drăguța și spirituala mea verișoară ²⁾, care are niște ochi negri teribili, stă pe lângă mine și mă îngrijește cît poate de bine. Totuși, într-o asemenea situație, aș fi preferat să plec acasă, dar din cauza stării mele fizice nici vorbă nu poate fi de așa ceva. Doctorul mi-a anunțat plăcuta perspectivă că, avînd în vedere că boala asta scirboasă se prelungeste, o să mai am încă o bună parte din ianuarie de furcă cu ea. Îmi va spune el cînd starea sănătății îmi va permite o deplasare pînă la Londra. Deocamdată, acest al doilea coșmar de pe cocoașa mea nu e by far ³⁾ atît de insuportabil cum a fost primul la Londra. După cum vezi, pot să scriu.

De vreo două luni și jumătate am renunțat complet la fumat și nu cred că voi mai reîncepe curînd.

Dacă vrei să ți se întoarcă mațele de scirbă din cauza politici, trebuie să înghiți în fiecare zi pilulele telegrafice pe care le oferă cititorilor micile ziare olandeze.

De altfel, va avea loc un mare spectacol, și este foarte ciudat pentru Germania că acesta se deschide cu o mișcare în favoarea ducelui „legitim” ⁴⁾ în care va fi zgomotos manifestată dorința de a avea un suveran de 36 de ani ⁴¹⁹.

Ciinii cretinismului parlamentar, care s-au întrunit la Frankfurt pe Main, au respins, fără a o pune în discuție, rezoluția prezentată de un german din Poznan în care problema relațiilor dintre Germania și Rusia ⁴²⁰ era rațional pusă.

¹⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

²⁾ Antoinette Philips. — *Nota red.*

³⁾ — nici pe departe. — *Nota trad.*

⁴⁾ Friedrich von Augustenburg. — *Nota red.*

Cele mai calde urări de Anul nou. Transmite-i și lui Lupus urările mele.

Al tău,
K. M.

P.S. Apropo. Verișoara mea are un album, așa cum au toate „doamnele”, și i-am promis că o voi ajuta să strângă fotografiile, printre altele, i-am promis și fotografia ta. Deci, dacă mai ai la îndemină una, fii bun și pune-o în scrisoarea pe care sper că pînă la urmă mi-o vei trimite.

P.S. Tocmai voiam să închid scrisoarea către tine, cînd a intrat doctorul ¹⁾ și, fără multă vorbă, m-a operat din nou. Operația s-a terminat în no time și now things will go on swimmingly ²⁾).

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ A. von Anrooy. — *Nota red.*

²⁾ — Într-o clipă și acum lucrurile vor merge ca pe roate. — *Nota trad.*

1864

209

Engels către Marx

la Zalt-Bommel

Manchester, 3 ianuarie 1864

Dragul meu Maur,

Repetatele chefuri de crăciun, precum și în general unfitness for businnes¹⁾ care le-a urmat m-au împiedicat să-ți răspund mai devreme. Din fericire, toate acestea au trecut.

Soției tale îi trimit ceea ce am convenit²⁾. Sînt foarte bucuros că ți-ai operat cel de-al doilea buboi și că deci ai trecut și acest ultim hop. Din cauza acestei istorii plicticoase trebuie să fi slăbit al naibii de mult.

Cu Schleswig-Holstein lucrurile din nou s-au încurcat de tot. Dacă, așa cum cred eu, primăvara izbucnește războiul, vom avea împotriva noastră Danemarca, Suedia, Franța, Italia și, eventual, Anglia. În Ungaria și Polonia este în floare plon-plonismul, căruia i-a pus bazele Kossuth. În situația asta nu văd decît două ieșiri : 1) sau în Berlin, de îndată ce trupele se retrag, începe revoluția, iar la Viena are loc o mișcare corespunzătoare cu anumite concesii făcute Ungariei și poate chiar și Poloniei. Asta ar fi cea mai bună soluție, și în cazul acesta n-am avea de ce să ne temem. Dar în starea de haos care există, soluția aceasta e și cea mai puțin probabilă. Sau 2) o refacere a Sfintei alianțe, care, ca întotdeauna, va fi consolidată de împărțirea Poloniei. (Rusia este mai interesată în Polonia decît în Danemarca și, în plus, are șansa ca, în momentul încheierii păcii, să aibă în mînă Austria și Prusia, și astfel să-și poată impune propriile ei condiții.) — În cazul acesta la Berlin rușii ar lua locul prusienilor și ar juca rolul de jandarmi ; noi am fi trădați, iar Bonaparte ar deveni persoana cea mai importantă.

Războiul demonstrativ din Schleswig, sub conducerea lui Wrangel, nu poate continua mult⁴²¹⁾. În primul rînd, din pricina fortărețelor daneze, primele lupte sînt deja prea sîngeroase și, în al doilea

¹⁾ — totala incapacitate de muncă. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 336—337. — *Nota red.*

rînd, Boustrapa ¹⁾ prea are nevoie de un război popular pentru a pierde această ocazie. Ce poate el să-și dorească mai mult decît refacerea Sfintei alianțe și un război pentru Rin și Polonia, în același timp, în care să aibă de partea lui Anglia și Italia, precum și toate statele mici din Europa?

Apropo ! Bravul nostru Faucher, care în Camera comunelor s-a pronunțat ca partizan infocat al lui Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg, scrie totodată în „Manchester Guardian” articole antigermane în care se lingusește pe lângă ciinii englezi de la „Times”. N-ar trebui să facem ceva pentru a-l demasca pe acest păcătos ?

Dacă ar fi avut acum curaj în Camera din Prusia, ciinii ăștia ar fi putut în șase săptămîni să aplaneze toată povestea. Răspunsul frumosului Wilhelm dovedește că guvernul e la mare ananghie ²². Nimeni nu dă împrumut, nici măcar bunul von Heydt, și ei știu bine că prin forță nu pot obține nici un ban.

Chiar acum a venit Lupus să mă ia de aici și-ți trimite salutări cordiale.

Cele mai bune urări și la mulți ani !

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

210

Marx către Engels

la Manchester

Zalt-Bommel, 20 ianuarie 1864

Dragă Frederick,

După cum vezi, tot mai sînt aici și „îți voi spune mai mult” — de fapt din nou nu pot to move about ²⁾). Este o perfidă boală creștină. Cînd am primit scrisoarea ta, mă felicitam eu singur că m-am vindecat de rănile vechi, dar în aceeași seară a mai apărut un furuncu-
cul mare pe piept, în partea stîngă, lingă gît, și altul — antipodul lui — pe spate. Mă simt prost, dar cel puțin nu mă jenează la

¹⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

²⁾ — să mă mișc. — *Nota trad.*

mers și, într-adevăr, am făcut o plimbare pe jos pe Rin (Waal în tovărășia unchiului ¹⁾ și verișoarei ²⁾ mele. Dar după câteva zile mi-a mai apărut un furuncul pe piciorul drept exact sub locul despre care Goethe spune: „Și dacă nu are șezut, pe ce să stea cavalerul” ³⁾.

Iar acesta este cel mai dureros și mai incomod dintre toate pe care le-am avut; sper că, în sfârșit, cu el se va încheia seria. Deocamdată nu pot nici să merg, nici să stau, nici să mă așez și chiar să stau culcat îmi e al naibii de greu. Vezi, dragul meu, cum mă încercă înțelepciunea naturii. Nu era mai rațional ca asemenea încercări să fie hărăzite vreunui bun creștin, unor oameni de tipul lui Silvio Pellico? Trebuie să-ți spun că, în afară de furunculul de sub șezut, a apărut unul nou pe spate, iar cel de pe piept abia a început să se vindece, astfel că sînt lovit din toate părțile dintr-o dată ca un adevărat Lazarus (alias Lassalle).

În legătură cu Lazarus mi-am amintit de cartea lui Renan „Viața lui Iisus”, în multe privințe un simplu roman, plin de vedenii mistice-panteiste. Cartea are totuși și câteva avantaje în comparație cu predecesoarele ei germane și, cum nu e voluminoasă, ar trebui s-o citești și tu. Ea e, firește, un rezultat al lucrărilor germane. Foarte ciudat. Aici, în Olanda, orientarea critică-teologică este în așa măsură à l'ordre du jour ⁴⁾, încît pastorii o predică deschis din amvon.

Cît despre povestea cu Schleswig-Holstein, sper că va duce la un conflict în Germania însăși. Cît de bine își cunoaște Rusia acoliții, austriecii și prusienii, se vede din cool impudence ⁵⁾ cu care publică în momentul de față Protocolul de la Varșovia ⁴²³ în „Petersburger Journal” ⁶⁾.

Micii principii germani iau foarte în serios aparenta mișcare pentru Schleswig-Holstein. Ei, într-adevăr, își închipuie că sînt prea puțini în Germania și, de aceea, doresc cu înflăcărare să urce pe tron pe cel în vîrstă de 35 ⁴²⁴.

Îți scriu numai câteva rînduri, dar și pentru asta fac un mare efort, deoarece statul pe scaun e un chin. Aștept cu nerăbdare răspunsul tău; cînd văd scrisul tău, mi se ridică moralul.

Nu uita să anexezi fotografia ta. I-am promis verișoarei mele, dar cum poate ea crede că între noi este o prietenie ca a lui Oreste

¹⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

²⁾ Antoinette Philips. — *Nota red.*

³⁾ Din epigrama lui Goethe „Totalität” („Totalitate”). — *Nota red.*

⁴⁾ — la ordinea zilei. — *Nota trad.*

⁵⁾ — nerușinarea rece. — *Nota trad.*

⁶⁾ „Journal de Saint-Petersbourg”. — *Nota red.*

și Pilade dacă nu te pot convinge să trimiți o fotografie? Adresa e aceeași, care of Mr. L. Philips. Salutări ție și lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

211

Marx către Engels

la Manchester

Londra, 25 februarie 1864

Dragă Frederick,

Îți trimit deocamdată aceste rînduri pentru a-ți anunța întoarcerea mea ⁴²⁵. De îndată ce vremea va permite, vin pentru două zile la Manchester ca să te văd și, totodată, să te pun la curent cu afacerile mele.

Sînt complet vindecat și numai în cîteva locuri (mai ales sus, pe picior) mă mai supără a little ¹⁾ procesul final de vindecare. Cu toată boala, n-am slăbit, ci, dimpotrivă, m-am mai împlinit. E drept că a trebuit să renunț definitiv la fumat.

O adevărată surpriză a fost apariția pe neașteptate a lui Pieper. A venit aici pentru a o aranja pe sora lui într-un post de guvernantă. Timp de patru ani a fost învățător la o școală din Bremen. În ultimul an „a mîncat piinea Uniunii naționale” ⁴²⁶ și chiar a fost în Italia pe cheltuiala lui Augustenburg ²⁾. A rămas același imbecil anost.

Salutări cordiale ție și lui Lupus.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — puțin. — *Nota trad.*

²⁾ *Frederic von Augustenburg.* — *Nota red.*

212

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] vineri [11 martie] 1864

Dragă Frederick,

Miine la ora 10 dimineața plec de aici din gara Euston și după-amiază pe la ora 5 sînt la Manchester ⁴²⁷.

Would be foolish ¹⁾ să aștept o vreme mai bună.

Ceea ce m-a mai reținut aici during the two last weeks — some new and unexpected furuncles breaking through different parts of the body ²⁾.

Yours ³⁾,
Mohr

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

213

Marx către Engels

la Manchester

19 aprilie 1864

1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W. Londra

Dragă Frederick,

Furunculoza a durat pînă aproape acum o săptămînă, ceea ce m-a „enervat” foarte mult și abia de cîteva zile mi-am putut relua lucrul.

Privilegiul lui întii aprilie, all fool's day ⁴⁾ s-a extins de data asta, cel puțin la Londra, pe toată luna aprilie. Garibaldi și Palmerston sînt imortalizați pe zidurile caselor din Londra. Garibaldi la Pam, *Clanricarde* și proslăvirea polițiștilor englezi în Palatul de cristal ! În Anglia nu există spioni ! Frații Bandiera ar fi putut spune cîte ceva despre asta ⁴²⁸. Garibaldi și „Karl Blind” ! Ce

¹⁾ — Ar fi fost o prostie. — *Nota trad.*

²⁾ — în ultimele două săptămîni — cîteva furuncule noi apărute pe neașteptate și în diverse părți ale corpului. — *Nota trad.*

³⁾ — Al tău. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ziua tuturor proștilor. — *Nota trad.*

talent de a-și da importanță mai are și Blind, păduchele ăsta nărod : „D-l Karl Blind — scrie „Athenaeum” — a intrat în Comitetul Shakespeare !”⁴²⁹ Și doar individul nu înțelege nici o iotă din S[hakespeare]. Eu am opus mare rezistență și, probabil, am pierdut toată considerația lui Weber¹⁾. De fapt, Asociația muncitorilor voia (instigată fiind de W[eber]) ca eu să întocmesc adresa către Garibaldi și apoi să mă duc la el cu o delegație. I refused flatly²⁾).

Cînd vii pe aici ? Toată familia te așteaptă.

Miine se deschide conferința⁴³⁰ și teutonilor le va cădea vîlul de pe ochi. Collet m-a anunțat că vine joi la mine și totodată mi-a trimis un pachet mare cu opere germane în legătură cu rahatul Schleswig-Holstein-Lauenburg. De aceea, miine dimineață va trebui să mă apuc serios de studierea acestui material antipatic, pentru a mă pregăti să discut cu tînărul ăsta, care cunoaște pe de rost întreaga genealogie etc. Ai observat, desigur, că lamentabilul Disraeli caută să-l scutească pe Pam de osteneala de a răspunde la interpelările lui Osborne și Kinglake în problema Schleswig-Holstein la apropiata conferință. Disraeli a declarat ieri că el va face o previous question³⁾. De vreo doi, trei ani el îl scoate pe bătrînul Pam din încurcătură în toate problemele serioase (cum a fost, de pildă, istoria cu Afganistanul⁴³¹).

Cît de jalnic (adică prost) este Garibaldi — de altfel este aproape sufocat de îmbrățișarea lui John Bull — poți vedea din următorul fapt, care, of course⁴⁾, nu este cunoscut :

La congresul secret al revoluționarilor de la Bruxelles (septembrie 1863) — la care Garibaldi a fost conducătorul nominal — s-a hotărît ca G[aribaldi] să vină la Londra, incognito însă, pentru a lua astfel orașul prin surprindere. Apoi el trebuia să ia atitudine în sprijinul Poloniei în the strongest possible way⁵⁾. În loc să facă acest lucru, individul fraternizează cu Pam ! „Mi-ar părea mai bine să fiu un păduche de oaie, decît un viteaz atît de nepriecut !”, spune Shakespeare în „Troilus și Cressida”⁶⁾.

Multe salutări lui Lupus și lui Lizzy⁷⁾.

Al tău,
K. M.

¹⁾ Josef Valentin Weber. — *Nota red.*

²⁾ — Am refuzat net. — *Nota trad.*

³⁾ — interpelare preliminară. — *Nota trad.*

⁴⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în modul cel mai hotărît. — *Nota trad.*

⁶⁾ W. Shakespeare. „Troilus și Cressida”, actul III, scena a 3-a, București, E.S.P.L.A. 1960, p. 491. — *Nota trad.*

⁷⁾ Lizzy Burns. — *Nota red.*

Jennychen tot mai tușește, dar am impresia, totuși, că îi este cu mult mai bine. Casa cea nouă a înviorat-o efectiv⁴³².

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

214

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 29 aprilie 1864

Dragul meu Maur,

Sper că pînă la urmă ai reușit să scapi de furunculoză. În tot acest timp Lupus a suferit cumplit de dureri reumatice de cap, care au început încă de pe cînd erai tu aici¹⁾, și de atunci nu l-au mai lăsat, dimpotrivă, au devenit tot mai puternice, așa că de cîteva săptămîni n-a mai dormit ca lumea. A trebuit din nou să stea cîteva zile în pat, iar porcul de Borchardt nu face nimic pentru asta, îl tratează cu colhicum pentru podagra neînsemnată pe care o are la picior (și care acum nu-l jenează, în vreme ce durerile de cap și lipsa de somn îl distrug definitiv) și nici măcar nu-i dă din cînd în cînd puțin opiu. Am stat de cîteva ori destul de serios de vorbă cu Lupus despre asta, dar tu știi cît de puțin ajută. El se socotește obligat față de B[orchardt] și în privința asta nu e nimic de făcut. Singurul lucru pe care l-a făcut acest quack²⁾ a fost să-i ia alaltăieri 10 uncii de sînge! Diseară mă duc din nou la Lupus să văd cum îi mai merge. Acum trei săptămîni am avut și eu o criză puternică și foarte dureroasă de reumatism la mușchii respiratori, dar Gumpert m-a vindecat în 24 de ore.

Garibaldiana a sfîrșit în mod demn. Modul în care individul ăsta a fost dat afară, după ce swells³⁾ au căscat gura la el o săptămîină întreagă, este extraordinar și nu se poate întimpla decît în Anglia. Pentru oricare alt om, în afară de Garibaldi, acest lucru ar fi însemnat sfîrșitul, dar chiar și pentru el este o rușine nemai-pomenită ca timp de nouă zile să fi servit drept curiozitate aristocrației engleze, pentru ca apoi să fie aruncat pe ușă afară. L-au

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 344. — *Nota red.*

²⁾ — șarlatan. — *Nota trad.*

³⁾ — filfizonii. — *Nota trad.*

tratat ca pe un adevărat romantic. Cum poate un asemenea om să accepte așa ceva și cum a fost atât de prost încît să-i ia pe acești Dundrearys drept poporul englez! Orice ar fi fost, pentru cine nu e nici acum limpede caracterul total burhez al acestui domn, acelaia nu-i poate fi nimic limpede. Căci respectul față de presa engleză este, poate, mai profund decît față de polițiști. Dar părăsirea, părăsirea scenei le întrece pe toate ⁴³³.

Prietenul nostru Bismarck este și el o lumină. Despre el chiar se poate spune: n'est pas Soulouque qui veut ¹⁾. La început l-a infuriat pe Bonaparte cu avertismentele prin presă, iar acum îl trimite la Schleswig pe bunul caporal Wilhelm ca să determine poporul să voteze anexarea la Prusia! ⁴³⁴ Măgarul ăsta își închiuie, evident, că Savoia și Nisa se găsesc în drum și că nu trebuie decît să le ridice. De altfel, „Dagblad[et]” observă foarte just că, după cucerirea fortăreței Düppel ⁴³⁵, în presa prusiană reacționară domnește o asemenea însuflețire și indivizii sînt atât de infumurați, încît se poate prevedea cu certitudine că această bandă va decădea foarte curînd și foarte jos.

Trebuie să recunosc că am fost cam surprins de această reușită a armatei prusiene. Atacul a fost săvîrșit de patru brigăzi (24 batalioane) împotriva a patru brigăzi daneze (16 batalioane); pentru un asemenea atac nu era nicidecum o superioritate numerică exagerată. E drept, danezii au fost slăbiți zdravăn prin focul de artilerie; ceea ce însă — și încă în și mai mare grad — s-a întîmplat și cu rușii la Sevastopol. Dar faptul că în 20 de minute prusienii au cucerit primele șase fortificații și apoi, în decurs de două ore — nota bene, fără ordin, căci bunul prinț ²⁾ voia să se mulțumească cu atît —, întreaga peninsulă ³⁾, inclusiv capetele de pod, și au cauzat celor 13 000 de danezi o pierdere de 5 000 de oameni este mai mult decît ne puteam aștepta de ea. De altfel, îți amintești că eu întotdeauna am considerat armele de foc prusiene — atît puștile cît și tunurile — cele mai bune din lume, și acum asta s-a confirmat. Dar în schimb, conferința va arăta în curînd ce marionete sînt diplomații prusieni. Prinși între Rusia, Boustrapa ⁴⁾ și Palmerston, precum și cu ajutorul „înaltei” politici a lui Bismarck, cred că „lovitura” care se va da trufiei lor nu se va lăsa prea mult așteptată. Dar cum stau lucrurile în privința banilor? Cele 22 de milioane stoarse din vistieria statului și

¹⁾ — nu este Soulouque cine vrea (Victor Hugo. „Napoléon le petit”). —

Nota trad.

²⁾ Friedrich Karl von Preussen. — *Nota red.*

³⁾ Iutlanda. — *Nota red.*

⁴⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

cele 6 milioane obținute prin împrumutul căilor ferate s-au și irosit, probabil ; și mai departe ?

Voi veni curînd la voi, într-o vineri seara, dar, bineînțeles, nu fără să te anunț în prealabil.

Scrie-mi cît mai repede și salutări familiei.

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

215

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] duminică 1 mai 1864
ora 6 și 30 seara

Dragul meu Maur,

Chiar acum vin de la Lupus, unde au fost și Gumpert și Borchardt. Aceștia nu sînt de acord între ei în privința diagnosticului, dar, deocamdată, asta nu are importanță, căci acum principalul e ca Lupus să-și recapete puterile, și Gumpert a luat imediat măsuri energice. Ieri l-am întrebat pe B[orchardt] în legătură cu vinul de Porto, dar el mi-a spus că, întrucît L[lupus] mai are amețeli, e mai bine să nu-i dăm, iar azi dimineață mi-a cerut să-i aduc o cantaridă ! Astăzi lui Lupus i se dă din două în două ore cîte un pahar cu șampanie și, în afară de asta, în timpul nopții i se dă rachiu, pe lîngă supa de carne pe care o mănîncă între timp. Și cîinele de Borchardt, care miercuri i-a luat 10 uncii de sînge !! În general, situația este foarte serioasă, căci, indiferent care ar fi diagnosticul exact, și unul și celălalt sînt deopotrivă de proaste. Diagnosticul lui B[orchardt] este meningită, congestia meningelui cu tendință de exudat. Azi dimineață G[umpert] n-a putut încă pune un diagnostic, dar crede că, în afară de cele de mai sus, mai este și uremie (pătrunderea urinei în sînge în urma degenerării rinichilor) sau anemie cu afecțiuni locale ale sistemului nervos. Întrucît după consultație mai avea de făcut o vizită, nu am putut vorbi mai pe larg cu el ; îndată ce aflu părerea lui îți scriu.

Aș vrea, dacă poți, să vii miine aici pentru cîteva zile⁴³⁶. Prevăd că voi fi foarte ocupat săptămîna aceasta, or, trebuie ca

cel puțin unul dintre noi să se vadă cu medicii de două ori pe zi și să aibă grijă de aplicarea recomandărilor lor. Și în afară de aceasta mi-ai face o mare bucurie. Dacă vii, telegrafiază-mi de la gara de unde iei trenul pe adresa : 7 Southgate, St. Marys ; nu costă decît un șiling.

Am fost nevoit ieri să-i spun lui B[orchardt], pentru a-l determina să accepte un consult, că și tu ai încredere în G[umpert] ca și mine și că niciodată nu mi-ai ierta, dacă Lupus ar muri, că nu l-am adus pe G[umpert] să-l consulte. A fost foarte neplăcut pentru el, dar nu puteam îngădui ca Lupus să fie omorît de dragul vanității păcătoșului ăstuia.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

216

Engels către Marx la Londra

Manchester, 2 mai 1864

Dragul meu Maur,

Situația lui Lupus se înrăutățește pe zi ce trece. Starea de inconștiență în care se află se prelungeste tot mai mult. Îi recunoaște destul de bine pe toți cei care vin la el, dar uneori vorbește complet incoerent și nu are momente de luciditate decît după ce ia doze serioase de excitante. Dar și aceste momente devin tot mai cețoase și mai scurte. Gumpert nu mai are prea multă speranță ; diagnosticul său este : ramolism cerebral ca urmare a durerilor de cap prelungite, cauzate de hiperemia creierului și de insomnia legată de aceasta. De meningita lui Borchardt nici nu mai este vorba, el a adoptat diagnosticul lui G[umpert] și, în general, face tot ce propune G[umpert], dar se pare că el este foarte nelămurit în privința originii acestor dureri de cap.

Fiecare zi pe care Lupus o petrece în această stare de inconștiență — nici excitantele nu-l mai pot ajuta — îi înrăutățește, firește, starea și, dacă în următoarele 3-4 zile nu apare vreo îmbunătățire, nenorocitul va muri ori de slăbiciune, ori de apoplexie, ori, dacă supraviețuiește, rămîne *idiot*. Această alternativă —

moarte sau idioțenie — este îngrozitoare. Gumpert vorbește despre colegul său, bineînțeles, cu foarte multă precauție, dar eu sint sigur că L[upus] ar fi fost salvat dacă durerea lui de cap ar fi fost tratată cum trebuie și dacă ar fi reușit să-l facă *să doarmă*. Dar abia joia trecută, după o insomnie de cinci săptămîni, B[orchardt] i-a dat puțin opiu. Și în plus i-a mai luat și singe miercuri. În toată această perioadă a continuat să-l trateze de podagră și nu i-a dat altceva decît colicum etc. Abia cînd Lupus a început să-și piardă cunoștința, asta i-a dat de gîndit.

Mîine dimineață la ora 9 fac din nou un consult, mă duc și eu să văd cum stau lucrurile. B[orchardt] vrea să-i găsească un infirmier. Numai de ar scăpa, bietul de el !

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

217

Engels către Marx

la Londra

[Manchester, 2 mai 1864]
luni seara, ora 8 și 30

Dragă Marx,

Boala lui Lupus progresează rapid. Are halucinații, una-două sare din pat etc. Nu avem pe cineva care să vegheze asupra lui și să-l împiedice să-și facă vreun rău. Aici există un singur infirmier de profesie, dar este angajat. Borchardt putea să angajeze unul de la ospiciu, dar cît timp mai există cea mai mică speranță de însănătoșire nu vrea, firește, să aducă un om din aceștia, pentru ca apoi să nu se dea prilej de clevetiri care ar putea să-i dăuneze lui Lupus. De aceea el întrebă dacă n-ai putea tu să găsești un om de încredere pe care să-l trimiți aici mîine ; *nu e nevoie să fie infirmier* de profesie, e chiar mai bine dacă nu este, dar să putem avea încredere că va face ce i se spune și că va veghea. Deocam-

dată sîntem asigurați numai pînă miine, și periculum in mora ¹⁾. S'il s'en trouve ²⁾, trimite-l rapid la Borchardt, la adresa : Rusholme Road, Manchester.

Dacă nu găsești pe nimeni, Borch[ardt] te roagă să-i telegrafiezi miine dis-de-dimineață (costă un șiling), pentru ca el și Gump[ert] să știe dacă să mai caute aici pe cineva.

Ți-am telegrafiat în legătură cu asta și-ți trimit și această scrisoare ca să înțelegi telegrama.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

218

Marx către Engels

la Manchester

Împuternicire pentru primirea moștenirii lăsate de Wilhelm Wolff.

23 mai 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra, N. W.

Prin prezenta vă rog și vă împuternicesc să faceți toate demersurile necesare pentru executarea testamentului prietenului nostru comun Wilhelm Wolff.

Karl Marx, Dr. Ph.

Fr. Engels, Esq.
6, Thorncliffe Grove, Oxford Street,
Manchester

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ — o întârziere este primejdioasă. — *Nota trad.*

²⁾ — Dacă găsești pe cineva. — *Nota trad.*

219

Marx către Engels la Manchester

[Londra] joi, 26 mai 1864

Dragă Frederick,

Spre foarte „plăcută” mea surpriză, astăzi dimineață (noaptea trecută n-am putut să dorm) am descoperit alte două „drăgălașe” furuncule pe piept. Întrebă-l pe Gumpert ce să fac. Fier nu vreau să iau acum, fiindcă și așa simt un aflux de sînge în cap. Nici lui Allen nu mai vreau să mă adresez, deoarece cel mai mult mă tem să nu trebuie să reîncep un tratament serios care m-ar împiedica acum de la lucru, căci trebuie totuși să termin lucrarea. Deși mi se spune că arăt bine, totuși am continuat să mă simt something wrong ¹⁾, și efortul mare pe care a trebuit să-l depun la tratarea unor teme relativ mai grele se datorește, evident, acestei stări de inadecvare. You excuse this spinozistic term ²⁾. Cărțile of our poor ³⁾ Lupus au fost trimise la Londra ^{4) 497} Mă neliniștește întîrzierea lor, deoarece, dacă am înțeles bine, oamenii tăi de la depozit trebuiau să le expedieze încă de joi (care a trecut).

What do you say of Grants operations ? ⁴⁾ „Times”, of course ⁵⁾, nu admiră decît strategia lui Lee, care se ascunde în spatele acestor retrageri ⁴⁹⁸. „It — a spus Tussy astăzi dimineață — considers this very canny, I dare say” ⁶⁾. Nimic nu doresc atît de mult decît ca Butler să aibă succes. Ar fi extraordinar dacă el ar intra primul în Richmond. Ar fi prost dacă Grant ar trebui să se retragă, dar cred că tipul știe ce vrea. În orice caz, prima campanie din Kentucky, Vicksburg și lovitura pe care a primit-o Bragg în Tennessee sînt opera lui.

Îți trimit alăturat biletul de la Jones ; ca urmare, l-ai putea invita în una din zile ⁴⁹⁹.

Salutări de la întreaga familie.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — cam rău. — *Nota trad.*

²⁾ — Scuză acest termen spinozist. — *Nota trad.*

³⁾ — sărmanului nostru. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ce spui de operațiile lui Grant ? — *Nota trad.*

⁵⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „El... consideră acest lucru, cred eu, foarte șiret”. — *Nota trad.*

220

Engels către Marx

la Londra

[Manchester] 30 mai 1864

Dragul meu Maur,

Cărțile încă n-au fost trimise, de asemenea nici vinul, vor sosi o dată. Nu am nici o veste de la Borchardt și nici de la avocat; la acesta voi merge poimîine și-i voi preda împuternicirea ¹⁾).

Gumpert spune că nu trebuie să mai faci absolut nimic contra acestor furuncule care nu sînt decît *ultimele* zbateri ale bolii. Am vorbit cu el despre Jennychen, el e de părere că are probabil o stare de anemie, că în asemenea situații apare adeseori brusc o apăsare astmatică determinată de tulburări ale circulației singelui. Într-un asemenea caz se recomandă numai măsuri generale și nu socoate necesar să mai adauge ceva la tratamentul lui Allen, de altfel nu pare să considere situația îngrijorătoare.

Ceea ce caracterizează campania din Virginia este din nou nehotărîrea sau, mai exact, greutatea, în general, de a se ajunge la o hotărîre pe acest teritoriu. Veștilor primite prin Scoția nu le acord prea mare importanță, ele nu dovedesc decît că o săptămînă de ploii l-a salvat pe Lee de necesitatea de a da bătălii neîntrerupte, în genul celei de la Solferino ⁴⁴⁰. Iar pentru el, asta înseamnă mult. Încă două lupte ca aceasta și armata lui, nevoită să se retragă în fiecare seară pe noi poziții, ar avea, în orice caz, un moral foarte scăzut, și nu cred c-ar fi în stare să se mai oprească undeva *înainte* de Richmond. Grant, fără îndoială, a cîștigat și el ceva datorită acestei opriri, dar nu în aceeași măsură. Întăririle primite acum nu au prea mare importanță. Totuși nu m-ar mira dacă Lee s-ar retrage spre Richmond. În acest caz, acolo s-ar da lupta decisivă.

Bismarck pare să aibă un noroc colosal; se pare că se va încheia o pace cu Augustenburg ⁴⁴¹. Eu nu sînt încă în stare să înțeleg acest lucru, dar articolul foarte alarmant apărut ieri în „M[orning] Post” îmi întărește convingerea. (În ziar se spune, printre altele, că *Schleswig* va fi împărțit și că *Eider* va forma noua graniță între *Schleswigul* danez și cel german !) Dar, oricît de plauzibil ar părea totul, nu pot să-mi închipui că rușii vor renunța atît de ușor la toate succesele lor din anii [18]51—1852 ⁴⁴², cu atît mai mult cu cît nu se vede nici un echivalent pentru ele.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 351. — *Nota red.*

Citind exemplarul lui Francoeur pe care-l am de la tine, m-am afundat în aritmetică, de care, pare-se, tu te-ai ținut destul de departe, judecînd după ridicolele greșeli de tipar la cifre rămase necorectate. Unele pasaje sînt foarte elegante, dar partea *practică* a aritmeticii este, dimpotrivă, tratată teribil de prost și de superficial; în oricare din școlile germane poți găsi o elaborare mai bună. De asemenea, mă îndoiesc că e practic, chiar într-o formă elementară, să expui asemenea teme ca rădăcină, putere, progresie, logaritmi etc. *numai* în cifre (fără a recurge de loc la algebră și, în fact, fără a presupune că cititorul are măcar noțiuni elementare de algebră). Oricît de bine pot fi folosite exemplele în cifre pentru ilustrare, totuși, eu cred că, în cazul de față, limitarea la cifre este un mod mai puțin pregnant decît o simplă expunere algebrică cu ajutorul lui $a + b$, tocmai pentru că expresia algebrică în general este mai simplă și mai pregnantă, iar în această chestiune nu te poți lipsi de o expresie generală. E drept că tocmai aceasta este partea din algebră pe care matematicienii par excellence¹⁾ o consideră sub demnitatea lor.

Ziarele daneze ți le voi trimite mîine. Potrivit relatărilor lor, în cîteva orașe din Iutlanda ofițerii prusieni s-au opus foarte mult înainte de a executa ordinul de rechiziții; în general, nimeni nu se plînge de soldați, ci numai de generali și de ordinele lor. În „D[ag]bl[adet]” înjurăturile la adresa Angliei sînt mai vehemente decît în Germania.

Încolo, nimic nou, în afară de faptul că este îngrozitor de frig. Salutări cordiale soției tale și fetelor. I hope Tussy is content with the cotton²⁾.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — prin excelență. — *Nota trad.*

²⁾ — Sper că Tussy este mulțumită de firele de bumbac. — *Nota trad.*

221

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 3 iunie 1864

Dragă Frederick,

Îți trimit alăturat :

1) o mizgăleală pe care măgarul de Kertbény mi-a trimis-o astăzi sub banderolă de la Bruxelles ⁴⁴³ ;

2) un extras din „Rhein[ische] Zeitung” cuprinzind necrologul lui Lupus scris de Elsner, care este acum unul dintre redactorii lui „Breslauer Zeitung”, din care l-a și reprodus „Rheinische Zeitung” ;

3) un alt extras din „Rhein[ische] Zei[tung]”, în care îți atrag atenția asupra articolului „Socialismul feudal” ⁴⁴⁴ ;

4) o scrisoare de la un anume Klings din Solingen către un anume Moll de aici. Ca să poți înțelege scrisoarea îți spun următoarele : Moll (și încă un camarad al acestuia ¹) este un muncitor din Solingen care (împreună cu camaradul pe care l-am amintit) au fugit pentru a nu executa pedeapsa de patru luni închisoare (urmare a discursului lui Lassalle de anul trecut). Klings, ditto ²) muncitor, este împuternicitul baronului Itzig pentru Solingen ⁴⁴⁵.

Cei doi fugari din Solingen au venit să mă viziteze ; mi-au împărtășit entuziasmul lor pentru Itzig și mi-au povestit că muncitorii s-au înhămat la trăsura lui când a fost ultima oară la Solingen. Ei considerau ca un lucru de la sine înțeles că noi doi sîntem în deplin acord cu Itzig (care cu prilejul ultimei sale vizite la Elberfeld a ținut un discurs despre Lupus ⁴⁴⁶). Mi-au declarat că Klings a fost membru al Ligii ³) și la fel sînt în *Provincia renană* toți conducătorii mișcării lui Itzig din rîndurile muncitorilor, cu toții sînt, ca și pînă acum, adepții noștri hotărîți. Moll mi-a arătat și scrisoarea lui Klings și l-am întrebat dacă nu vrea să mi-o lase ca să ți-o trimit ție. A fost de acord. De aceea, nu trebuie să mi-o restitui. Natural, nu m-am apucat să le explic pe larg care sînt relațiile noastre cu Itzig sau, mai degrabă, lipsa unor relații, ci le-am făcut numai aluzii foarte vagi.

Oamenii ăștia sînt acum aruncați în stradă. De la Solingen li se trimit 50 de taleri, de la Asociația muncitorilor ⁴) de aici li se dă 2 l. st. ; noi vom mai strînge aici ceva și ar fi bine dacă s-ar

¹) Julius Melchior. — *Nota red.*

²) — de asemenea. — *Nota trad.*

³) Liga comuniștilor. — *Nota red.*

⁴) Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red.*

mai putea strînge cîteva lire la Manchester. Oamenii ăștia trebuie trimiși în America, deoarece ei, ca muncitori de fabrică (de la fabrica de cușite din Solingen), nu-și găsesc nici o întrebunțare în *mesele* de la Londra.

„Ce-o fi cu asta”, m-am întrebat eu în repetate rînduri cînd am citit „*Muncă salariată și capital*”¹⁾ a lui Itzig. Mi s-a părut că temele fundamentale ale acestei lucrări îmi sînt cunoscute cuvînt cu cuvînt (deși înflorite în stilul lui Itzig), și, totuși, nu erau luate direct din „*Manifest*”²⁾. Acum cîteva zile m-am uitat întîmplător prin seria mea de articole despre muncă salariată și capital din „*N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung*” (1849) — într-adevăr este o simplă reproducere a discursurilor pe care le-am ținut în 1847 la Asociația muncitorilor de la Bruxelles. Și așa am găsit sursa directă de inspirație a lui Itzig al meu. Dintr-un sentiment de prietenie deosebită față de el voi publica în *anexă* la cartea mea, ca o *notă*, tot acest articol din „*N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung*”, firește, *on false pretences*³⁾, fără nici o aluzie la Itzig⁴⁾. Nu cred c-o să-i placă.

Au sosit cărțile⁴⁾, ditto vinul, pentru care îți mulțumesc foarte mult. Tussy mă roagă „to give you her love and to tell you that your cotton has somewhat improved”⁵⁾.

Borkheim — sub patronajul lui Oppenheim, „Evreul Süs” din Egipt — a cîștigat about⁶⁾ 2 000 l. st. Oppenheim — pentru care el, după propria-i descriere, a jucat în țara piramelor rolul de măscărici — a vrut neapărat să-l rețină. Dar europenii mor acolo ca muștele și de aceea B[orkheim] a preferat să primească din cînd în cînd cite o însărcinare din partea lui Abul Haim, cum îi spun arabii lui Oppenheim. La sfîrșitul verii va pleca din nou la Constantinopol în acest scop.

Fetele și madame îți transmit salutări cordiale.

My compliments to Lic[cy] ?).

Al tău,
K. M.

¹⁾ F. Lassalle. „Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder: Capital und Arbeit” („D-l Bastiat-Schulze von Delitzsch, Julian economist, sau: Capital și Muncă”), Berlin 1864. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels și K. Marx. „Manifestul Partidului Comunist”. — *Nota red.*

³⁾ — *sub un fals pretext.* — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 352. — *Nota red.*

⁵⁾ — „să-ți transmit salutările ei și să-ți spun că firele tale de bumbac au devenit ceva mai bune”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — vreo. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Complimente lui Lizzy (Burns). — *Nota trad.*

FRIEDRICH ENGELS
(Manchester 1864)

Apropo.

Prietenul Freiligrath nu poate, firește, să lipsească atunci când e vorba de un omagiu. Vezi necrologul lui Elsner ¹⁾. Amintește-ți de cuvântarea rostită de Harney la mormîntul lui Schramm ⁴⁴⁸. Acum apare la New York o foarte costisitoare „Record of the Revolution” ²⁾, editată de o societate din New York, în care sînt consemnate toate evenimentele și documentele etc. actualului război civil de la începutul lui. Well ! ³⁾ Această cronică a fost trimisă gratuit unui număr de vreo 20—30 de persoane (inclusiv diverselor biblioteci din Europa), printre care : Reginei Angliei, lui J. St. Mill, Cobden, Bright și Freiligrath. Mi-a comunicat acest lucru, spunîndu-mi că yankeii „i-au făcut o mare bucurie și o mare cinste”, mi-a dat să citesc scrisoarea însoțitoare, care cuprindea lista fericiților. Aș vrea să știu ce a făcut viteazul acesta pentru yankei sau ce poate și ce vrea să facă ? Dar asta e legea generală : Freiligrath trebuie să primească onorurile în numele națiunii germane, deoarece acest nobil cetățean se menține cu atîta noblețe în neutralitate ; de altfel, într-adevăr „n-a învățat nimic” ⁴⁴⁹.

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

222

Engels către Marx la Londra

Manchester, 3 iunie 1864

Dragul meu Maur,

Referindu-mă cu toată stima la ultima mea respectuoasă scrisoare ⁴⁾, pot să-ți comunic astăzi că testamentul lui Lupus a trecut alaltăieri prin court of probate ⁴⁵⁰ și mă aflu în posesia documentului respectiv. L-am prezentat și la bancă pentru înregistrare, iar luni sau marți voi primi banii (pot să fac acest lucru singur, fără Borchardt) și-i voi transfera pe numele tău. Sînt vreo 230 l. st. Mîine sau luni voi încerca să-l văd pe B[orchardt] și voi face tot posibilul ca să grăbesc lucrurile. Suma aproximativă pentru taxa

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 355. — *Nota red.*

²⁾ — „Cronică a revoluției”. — *Nota trad.*

³⁾ — Bine ! — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 353. — *Nota red.*

de moștenire este de 12 ¹⁾ l. st. — o voi reține, precum și încă ceva mărunțiș pentru plățirea avocatului etc. Acesta mi-a spus că, pentru a ne asigura împotriva unor eventuale pretenții ulterioare, trebuie. la vreo lună după ce testamentul intră în vigoare (deci începînd cu 1 iulie), să se publice de trei ori la rînd în „Gazete” ²⁾, „Times” și în ziarele locale o înștiințare către creditorii necunoscuți, indicîndu-se termenul pentru a se prezenta. Acest lucru presupune deci încă o amîinare a încheierii formalităților. Prin septembrie va sosi somația pentru plata impozitelor (deci pînă atunci trebuie salvate dobînzile la această sumă), după aceea trebuie să facem socoteala cu Wood, să plătim, și atunci problema poate fi considerată definitiv încheiată.

Am descoperit omul la care s-a fotografiat Lupus și am găsit la el negativul ; am comandat 24 de fotografii, din care îți trimit alăturat 4, ca să dai cîte una lui Pfänder și lui Eccarius, iar dacă mai ai nevoie îți stau la dispoziție. Cu această ocazie m-am fotografiat și eu din nou, și rezultatul îl vezi din poza alăturată ; lumea de aici spune că e foarte bună.

Am primit „Free Press” și-ți mulțumesc. Ce va face acum poor ³⁾ Collet cînd rolul de Otello s-a terminat ? Dar bietul copil deștept ⁴⁾ care este inițiat în toate secretele înaltei diplomații ?

Multe salutări. Cum o mai duci cu furunculele ?

Al tău,

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

223

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 7 iunie 1864

Dragă Frederick,

Am primit fotografia ta, ditto a lui Lupus. Din ultima am nevoie de at least ⁵⁾ încă patru copii. Fotografia ta este foarte bună. Copiii

¹⁾ În original este evident greșit : 120 l. st. — *Nota red.*

²⁾ „London Gazette”. — *Nota red.*

³⁾ — sărmanul. — *Nota trad.*

⁴⁾ David Urquhart. — *Nota red.*

⁵⁾ — cel puțin. — *Nota trad.*

spun că ai o „înfățișare plăcută”. Deoarece nu am făcut încă, așa cum intenționam, o nouă fotografie, Jennychen ți-a trimis ieri dagherotipul. Am primit „Dagblad[et]” și-ți mulțumesc.

Scrisoarea de la Liebknecht pe care am primit-o ieri și pe care ți-o anexez te va interesa în oarecare măsură. Trebuie s-o pui, ca și pe celelalte scrisori de genul ăsta pe care ți le trimit, la arhivă. I-am răspuns imediat lui L[iebknecht], lăudându-l în genere pentru atitudinea lui ; l-am dojenit numai pentru condiția absurdă — colaborarea noastră — pe care a pus-o când a fost vorba de o editare, propusă de Lassalle, a unui ziar ; la ideea asta, din fericire, a renunțat. I-am explicat că, deși noi considerăm că din punct de vedere politic e bine ca, deocamdată, să nu-l împiedicăm pe Lassalle să acționeze, totuși, în nici un caz nu ne putem identifica cu el... În cursul acestei săptămîni îi voi trimite (lui Liebknecht) ceva bani. Se pare, bietul de el, că-i merge al naibii de prost. A avut o atitudine foarte bună, și faptul că a rămas în continuare la Berlin este foarte important pentru noi.

Borkheim mi-a arătat scrisoarea marelui Orges, care în prezent se află la Viena. O[r]ges a declarat că „ramolismul cerebral” de la „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg „a învins”, că la ziar domină „particularismul” în locul „germanismului”, că unul dintre cei patru proprietari ai lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg „aproape că l-a insultat” pe el („marele Orges”), că multă vreme a avut miinile legate, dar că acum, în sfîrșit, a luat atitudine etc. Serves O[r]ges right ¹⁾. În povestea cu Vogt ²⁾, tipul ăsta a avut o comportare extrem de josnică față de noi.

Borkheim mi-a comunicat amănunte foarte precise, verificate la fața locului, în legătură cu construcția Canalului Suez. Îi voi trimite o notă despre aceasta lui Daud Pasha ³⁾ ⁴⁵¹.

Cît despre povestea daneză, poziția rușilor este foarte dificilă. Ei i-au tîrît pe prusieni în război, făcîndu-le promisiuni foarte mari și dîndu-le mari speranțe în ceea ce privește Schleswig-Holstein, ca un echivalent pentru ajutorul care încă mai continuă al Prusiei în istoria cu Polonia ⁴⁵². Acum, cînd frumosul Wilhelm ⁴⁾ apare în rolul lui William the Conqueror ⁵⁾, nu te poți scăpa de el, firește, tot atît de ușor ca de genialul său predecesor ⁶⁾. La rîndul său,

¹⁾ — O[r]ges are ceea ce merită. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 12—15. — *Nota red.*

³⁾ David Urquhart. — *Nota red.*

⁴⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

⁵⁾ — Wilhelm Cuceritorul. — *Nota trad.*

⁶⁾ Wilhelm Frederic al IV-lea. — *Nota red.*

Palmerston are mîinile legate din cauza reginei ¹⁾). Bonaparte, pe care rușii și Pam al lor vor să-l împingă împotriva germanilor în calitate de țap ispășitor, has reasons of his own ²⁾ să facă pe surdomutul. De altfel, independent de faptul că există probabil un tratat secret cu Prusia, rușii trebuie acum în primul rînd să caute să cîștige „simpatia germanilor”. De aceea, în such circumstances ³⁾ este posibil ca ei „să sacrifice” Schleswig-Holstein, întocmai așa cum Ecaterina a II-a a declarat ca fiind o mare jertfă din partea ei faptul că a dat Prusiei, în timpul celei de-a treia împărțiri a Poloniei, actualul regat al Poloniei ⁴⁵³, firește sub rezerva de a-și lua înapoi „jertfa” la momentul potrivit. Pasul extraordinar pe care l-au făcut acum rușii în Caucaz ⁴⁵⁴ și pe care Europa îl privește cu o indiferență idioată îi silește aproape să închidă ochii la ceea ce se întîmplă de cealaltă parte, și le și ușurează situația. Aceste două probleme : înăbușirea răscoalei poloneze și luarea în stăpînire a Caucazului, le consider cele mai serioase evenimente care au avut loc în Europa, începînd din 1815. Pam și Bonaparte pot spune acum că n-au guvernat degeaba, iar dacă războiul pentru Schleswig-Holstein a servit numai pentru a distra atenția Germaniei și Franței de la aceste evenimente importante, apoi el și-a îndeplinit pe deplin misiunea în ceea ce-i privește pe ruși, oricare ar fi rezultatul Conferinței de la Londra ⁴⁵⁵. Din scrisoarea lui L[iebknecht] vei vedea că ziarele liberale prusiene sînt prea lașe pentru ca măcar să constate faptul că Prusia extrădează în permanență pe emigranții polonezi. Cu problema Schleswig-Holstein, Bism[arck] le-a închis complet gura.

Știrile din America mi se par foarte bune ; îndeosebi m-a amuzat editorialul de astăzi din „Times”, în care se demonstrează că Grant e tot timpul bătut și că pentru înfrîngerea lui va fi, probabil, „pedepsit” cu luarea Richmondului.

Salut.

Al tău,
Maur

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Victoria. — *Nota red.*

²⁾ — are propriile lui motive. — *Nota trad.*

³⁾ — asemenea condiții. — *Nota trad.*

224

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 9 iunie 1864

Dragul meu Maur,

Am primit telegrama, și alăturat primești cealaltă jumătate din bancnota de 5 l. st. Am mai curățat puțin dagherotipul ¹⁾ și acum îl găsesc foarte bun ; diseară i-l voi arăta lui Gumpert și soției lui.

Faptul că Liebknecht stă la Berlin are, de bună seamă, o mare importanță pentru noi, asta ne dă posibilitatea să-l luăm pe Itzig pe neașteptate și, la momentul potrivit, să explicăm muncitorilor care e poziția noastră față de el. În orice caz, trebuie să-l ținem acolo și să-i acordăm un oarecare ajutor. Dacă îi trimiți acum bani, asta îl va încuraja foarte mult, și dacă vei considera că mai este și altă dată necesar, scrie-mi și-ți voi trimite pentru el o bancnotă de 5 l. st.

Apropo de necrologul lui Lupus. Trebuie să întocmim un fel de biografie ; cred că o vom putea publica în Germania sub formă de broșură, la care să anexăm toată cuvîntarea lui în parlament ⁴⁵⁶. Să nu tărăgănăm lucrurile.

Cum mai stau lucrurile cu Canalul Suez după informațiile lui Borkheim ? S-a făcut într-adevăr ceva care să ne îndreptățească speranțele într-un sfîrșit apropiat ?

Sînt foarte curios să știu cum se vor desfășura evenimentele în Virginia ! Forțele continuă, pare-se, să fie aproape egale, și o întimplare neînsemnată, posibilitatea de a distruge vreun detașament izolat al lui Grant, îi poate reda lui Lee superioritatea. Lupta de la Richmond poate fi reeditată în cu totul alte condiții, căci Butler este cu siguranță mai slab decît Beauregard, altminteri n-ar fi îngăduit să i se impună o tactică defensivă, și chiar dacă sînt amîndoi de forțe egale, totuși, la Richmond, Lee, unindu-se cu Beur[egard], este mai puternic decît Grant, cu toată unirea acestuia cu trupele lui Butler, deoarece, din tabăra sa fortificată, Lee poate să apară cu toate forțele sale pe oricare dintre malurile rîului James, în timp ce Grant trebuie să detașeze o parte din forțele sale (spre partea de sud a fluviului). Dar sper că Grant va face totuși ceea ce trebuie ; în orice caz, este sigur că, după prima bătălie, de la Wilderness, Lee s-a arătat mai puțin dispus să dea lupte decisive în cîmp deschis ⁴⁵⁷ ; dimpotrivă, și-a păstrat în permanență cea mai mare parte din forțe

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 358. — *Nota red.*

pe poziții întărite și se mulțumea numai cu scurte lovituri ofensive. Îmi place, de asemenea, desfășurarea metodică a operațiilor lui Grant. Pentru terenul respectiv și pentru inamicul respectiv este singura metodă corectă.

Pentru cei de la Solingen ¹⁾ nu s-a strîns nimic prin colectă, dar se înțelege că eu îți voi trimite ceva pentru ei. Anunță-mă, cînd va fi cazul, cît s-a strîns pentru călătoria lor și cît costă aceasta.

Bătrînul nostru Hill a predat, în sfîrșit, acum patru zile casa, dar, bineînțeles, nu se poate deloc despărți de birou ; continuă să vină aici în fiecare zi, întocmai ca și pînă acum. Numai astăzi, cel puțin dimineață, nu a venit, dar după-amiază nu va mai putea rezista.

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913 ; în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 3, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

225

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 iunie 1864

Dragă Frederick,
Thanks for ²⁾ „Dagblad[et]“.

Înainte de a începe scrisoarea — ca să nu uit — vreau să te întreb dacă au vreo valoare următoarele combinații de cuvinte pe care le-am găsit într-o etimologie belgiană.

Cuvîntul sanscrit Wer (a acoperi, a proteja, a respecta, a venera, a iubi, a mingîia), *adjectivul Wertas* (excelent, respectabil), *cuvîntul gotic Wairths*, *anglosaxon Weorth*, *englez worth*, *lituanian wert-has*, *german Werth*.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 355—356. — *Nota red.*

²⁾ — Mulțumesc pentru. — *Nota trad.*

Cuvîntul sanscrit Wertis, latin virtus, gotic Wairthi, german Werth.

Cuvîntul sanscrit Wal (a acoperi, a fortifica), Valor, Value. (???)

Strohn este aici. A sosit ieri. Mîine se întoarce la Bradford. Am impresia că s-a întremat serios. De asemenea e mai plucky¹⁾.

Pentru cei doi muncitori de la Solingen²⁾, eu, împreună cu alți cîțiva, am strîns aici, prin autoimpunere, atîta, încît mai lipsesc numai 2 l. st. pentru ca băieții să poată pleca de aici cu un vas cu pinze pînă la New York și să nu ajungă acolo cu buzunarele complet goale. Le voi da și cîteva rînduri către dr. Jacobi, cu care prilej vom afla și în ce ape se scaldă acum acest om modest.

De la Liebknecht am primit scrisoarea pe care ți-o anezex, împreună cu un extras din „Grenzboten” referitor la Lupus³⁾. L[iebknecht] va primi acum cea de-a doua scrisoare de la mine ca „un semn real de atenție” (cum numește d-l Patkul asta în depeșele sale secrete)³⁾.

Rușii, pare-se, cer pentru ei Schleswig-Holstein sub egida dinastiei Oldenburg, iar Prusia va primi pentru asta o oarecare „despăgubire”. Această tranzacție would be too clever⁴⁾.

Un orientalist olandez, profesorul Dozy din Leyden, a publicat o carte⁵⁾ în care dovedește că „Abraham, Isaac și Iacob sînt produse ale fanteziei ; că israeliții erau idolatri ; că ei au tîrît după ei «o piatră» în «chivot» ; că seminția lui Simeon (alungat pe timpul lui Saul) a pornit spre Mecca și aici a construit un templu păgîn și s-a rugat la pietre ; că după eliberarea din robia Babilonului, Esra a inventat întreaga legendă de la geneză pînă la Iosua și apoi a scris legile și dogmele care au pregătit reforma, monoteismul etc.”

Așa mi s-a scris din Olanda, precum și că lucrarea face multă vilvă printre teologii de acolo, mai ales pentru că Dozy este cel mai mare orientalist din Olanda și, în plus, profesor în Leyden ! În orice caz, în afara granițelor Germaniei are loc o remarcabilă mișcare împotriva religiei (Renan, Colenso, Dozy etc.).

¹⁾ curajos. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 355—356. — *Nota red.*

³⁾ *Patkul Joh. Reinhold.* „Berichte an das Zaarische Cabinet in Moscau” („Raporte către cabinetul țarist la Moscova”). — *Nota red.*

⁴⁾ — ar fi prea ingenioasă. — *Nota trad.*

⁵⁾ *Dozy Reinhart.* „De Israëleten te Mekka” („Israeliiții la Mecca”), Haarlem 1864. — *Nota red.*

Copiii te salută cordial, iar soția mea, în plus, îți amintește de lanțul ei.

Salut.

Al tău,
K. M.

(Poți să-mi trimiți „adresa ta particulară” pentru cazul că am anything¹⁾ să-ți comunic încă simbătă seara.)

Trimite-mi adresa lui Ernst Jones.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

226

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 1 iulie 1864

Dragă Frederick,

Ai primit scrisoarea pe care ți-am trimis-o²⁾ acum about 2 weeks³⁾, la care am anexat scrisoarea lui Liebknecht etc. ?

De la Elsner nici un răspuns⁴⁾.

De vreo 10 zile sînt din nou în tratament și, în plus, astăzi mai am și un fel de influență. De aceea not able to-day for better writing⁴⁾.

Thanks for⁵⁾ „Dagblad[et]”.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — cite ceva. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 358—359. — *Nota red.*

³⁾ — vreo două săptămîni. — *Nota trad.*

⁴⁾ — nu sînt în stare astăzi să scriu mai bine. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Mulțumesc pentru. — *Nota trad.*

227

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 4 iulie 1864

Dragă Frederick,

La 3 iunie mi-ai scris că a doua zi vei putea settle¹⁾ cu Borchard chestiunea bănească. Sint trei motive pentru care aş dori ca această problemă să fie rezolvată :

1) Din cauza lui Borchardt ;

2) Nu ştiu de unde mi s-a dus faima (probabil din Germania, din Trier) că sint „moştenitor“. Notele de plată din ancient times²⁾ pe care le primesc (inclusiv de pe timpul lui „N[eue] Rheinische Z[eitung]“) iau proporţii fabuloase ;

3) Dacă aş fi avut bani în ultimele 10 zile, aş fi putut cîştiga la bursa de aici. Acum este iarăşi momentul cînd, dacă ai wit şi very little money³⁾, poţi face bani la Londra.

Din aceste motive aş vrea ca problema să se rezolve scăzînd, of course⁴⁾, suma necesară pentru acoperirea impozitelor, onorariul avocatului etc. din partea care-mi revine.

You will much oblige me by settling these things before Jule 15⁵⁾. Scuză-mă că te plictisesc, deşi eşti charge of business, but there are very serious interests at stake⁶⁾.

Multe mulţumiri pentru rezolvarea povesteii cu Freilig[rath]⁷⁾. Portretul pe care ţi l-a trimis el este poza aceea sumbră-faustiană pe care o are Jennychen în album ?

Soţia mea, care a cumpărat la o licitaţie nişte lucruri de care avea nevoie, ţi-a procurat şi ţie un fix carving knife and fork⁸⁾, pe care ţi le trimite astăzi. Îi spusese eu că nu ai aşa ceva în gospodărie.

Salut de la Emperor of China⁹⁾ et Co.

Al tău,

K. M.

¹⁾ — aranja. — *Nota trad.*

²⁾ — vremuri străvechi. — *Nota trad.*

³⁾ — pricepere şi foarte puşini bani. — *Nota trad.*

⁴⁾ — fireşte. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Îţi voi rămîne foarte îndatorat dacă vei aranja aceste lucruri pînă la 15 iulie. — *Nota trad.*

⁶⁾ — supraaglomerat cu treburi, dar sint în joc interese foarte serioase. — *Nota trad.*

⁷⁾ Vezi volumul de faţă, p. 589—590. — *Nota red.*

⁸⁾ — cuşit mare de carne şi o furculiţă mare. — *Nota trad.*

⁹⁾ — împăratul Chinei (poreclă a lui Jenny, fiica lui Marx). — *Nota trad.*

Tot mai am influență, care a cuprins și nasul și gura etc., așa că mi-am pierdut și mirosul și gustul.

În această perioadă, când sint total inapt de muncă, citesc : *Carpenter*, „Physiology“, ditto *Lord*, *Kölliker*, „Gewebelehre“ ¹⁾, *Spurzheim*, „Anatomie des Hirn und Nervensystems“ ²⁾, *Schwann* und *Schleiden* despre celule. În „Fiziologia populară“ a lui *Lord* este o critică bună a frenologiei, deși individul este religios. Unul dintre pasaje amintește de „Fenomenologia“ lui *Hegel* și anume următorul :

„Ei încearcă să atribuie spiritului o serie de însușiri presupuse inițiale, pe care nici un metafizician nu va consimți să le recunoască nici măcar pentru un moment ; de asemenea, ei încearcă să descompună și creierul într-un număr tot atît de mare de organe, pe care zadarnic îi va ruga anatomistul să le indice ; apoi ei trec la stabilirea uneia dintre premisele mai sus pomenite (nerecunoscute) ca mod de acțiune, cu unul dintre organele menționate (nemonstrate)“ ³⁾ ⁴⁶¹.

Tu știi că, în primul rînd, la mine totul ajunge cu întîrziere și în al doilea rînd că eu îți calc întotdeauna pe urme. De aceea, e posibil ca acum, în timpul liber, să mă ocup temeinic de anatomie și fiziologie și, în plus, voi audia niște prelegeri (unde obiectul se demonstrează ad oculos ⁴⁾ și se fac disecții).

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

228

Engels către Marx la Londra

Manchester, 5 iulie 1864

Dragul meu Maur,

Cînd ți-am scris la 3 iunie că pe 4 voi aranja chestiunea bănească ⁵⁾, m-am referit numai la banii care se află la *bancă*, cu

¹⁾ — „Studiul țesuturilor“. — *Nota trad.*

²⁾ — „Anatomia creierului și a sistemului nervos“. — *Nota trad.*

³⁾ În original în limba engleză. — *Nota red.*

⁴⁾ — în mod pregnant. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 357—358. — *Nota red.*

care am rezolvat imediat. Că vrei să primești chiar acum o sumă mai mare de bani, nu m-am gîndit. Doar am stabilit că, dacă vrei mai mult, să-mi scrii ; de aceea am lăsat liniștit banii la filistinul Steintal, care, oricum, plătește 5%.

Dar settlen¹⁾ moștenirea într-o zi — din 3 pînă în 4 iunie —, asta este mai mult decît ți-aș fi putut promite eu sau oricare altul. Mi se pare că ți-am scris chiar că toată povestea poate dura încă destul de mult, întrucît depinde de o serie întregă de formalități legale (înștiințarea publică a creditorilor necunoscuți ai lui Lupus, achitarea impozitelor de moștenire etc.), care cer mult timp. În ce mă privește, firește voi face totul ca să termin cu toate cît mai repede.

Dar asta nu te împiedică nicidecum să primești suma aproximativă a părții tale de moștenire cît de curînd vrei. Îți vor reveni minimum 600 l. st., poate chiar mai mult, deci îți mai putem trimite vreo 350 l. st., și voi avea grijă să-i primești încă *săptămîna aceasta*. De asemenea, mă voi duce la Borchardt să-i cer să facă socoteala cît îi datorăm, întrucît și asta face să se tîrăgăneze reglementarea definitivă a problemei.

Dacă mi-ai fi scris mai de mult măcar două rînduri, aș fi putut să-ți procur imediat aceste 350 l. st., adică în cîteva zile. Astăzi nu mai pot face nimic. Toată ziua am muncit din greu la birou, am discutat cu avocatul și G. Ermen (actul cu privire la asociere nu este încă gata⁴⁶², și pînă atunci G. E[rm]en nu vrea să-mi recunoască dreptul de asociat) și, în plus, a fost și Dronke pe la mine. Acum este aproape 7, iar eu n-am luat încă masa de prînz și tot n-am terminat. Vezi în ce situație sînt.

Multe salutări.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — a pune în ordine. — *Nota trad.*

229

Marx către Engels
la Manchester

25 iulie 1864

46, Hardres Street, Ramsgate

Dragă Frederick,

După cum vezi din adresă, mă aflu la Ramsgate de câteva zile.

Spre surpriza mea, departe de a fi plăcută, s-a dovedit că îmi apare în mod nerușinat nu un furuncul, ci, mai curînd, un carbuncul chiar pe penis. Astfel că timp de about ¹⁾ 10 zile am fost nevoit să stau mai mult în pat, și asta pe o asemenea căldură! Rana se vindecă repede, dar am pierdut realmente orice speranță din cauza neașteptatelor recidive ale bolii în forme atît de grave.

Jenny și Tussy sînt aici cu mine ; Laura vine poimîine și peste 8—10 zile plecăm în Olanda, iar soția mea în timpul ăsta va pleca la mare.

Apropo. *Nu uita să-i trimiți lanțul*, care îi trebuie la ceas cînd pleacă la mare. Ea spune că pentru asta trebuie să iei numai o cutiuță și s-o predai la poștă, așa că expedierea nu-ți va da prea mult de lucru.

Sper că ai aranjat totul cu Ermen și lawyers ²⁾ nu te mai bothered ³⁾.

Cît despre istoria cu Schleswig-Holstein nu sînt încă pe deplin convins că povestea nu se va sfîrși printr-o uniune sub aceeași persoană a ducatelor cu Danemarca. Rivalitatea dintre Prusia și Austria și a ambelor cu Uniunea germană, cearta dintre Augustenburg ⁴⁾ și Oldenburg ⁵⁾ propus de Rusia etc., totul face ca în momentul de față această rezolvare să fie mai puțin probabilă. De altfel, Palmerston încă din 1851 l-a propus en passant ⁶⁾ și ca pis aller ⁷⁾ pe ducele de Oldenburg drept candidat pentru Schleswig-Holstein.

Îi voi scrie Laurei să-ți trimită „Free Press”.

¹⁾ — vreo. — *Nota trad.*

²⁾ — avocații. — *Nota trad.*

³⁾ — sîcîie. — *Nota trad.*

⁴⁾ Frederick von Augustenburg. — *Nota red.*

⁵⁾ Peter Nikolaus Frederick, duce de Oldenburg. — *Nota red.*

⁶⁾ — în treacăt. — *Nota trad.*

⁷⁾ — răul cel mai mic. — *Nota trad.*

Aici domnesc filistinii care se amuză, și mai ales jumătățile și odraslele lor. E foarte trist să-l vezi pe bătrînul Oceanus, titanul din vechime, îngăduind acestor omuleți să-i joace pe sub nas, servindu-le de distracție.

Best compliments ¹⁾ de la Jenny și Tussy. Viața la mare le face foarte bine amîndurora. Adio.

Maurul

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

230

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 31 august 1864

Dragă Frederick,

Astăzi se împlinesc exact trei săptămîni de cînd m-am înapoiat de la Ramsgate. Cu călătoria în Olanda n-a ieșit nimic, fiindcă o servitoare din casa unchiului meu ²⁾ s-a îmbolnăvit pe neașteptate de vărsat.

Soția mea a avut săptămîna trecută o puternică criză de holerină, care la un moment dat părea să devină periculoasă. Ieri a plecat (solo) la Brighton.

Am aici cîteva scrisori de la Liebknecht pe care totuși nu ți le expediez pentru că nu știu dacă ești la Manchester. Alăturat îți trimit mizgăleala lui Collet, care te va amuza, iar dacă nu te va găsi acolo, nu este nici o nenorocire. C[ollet] este de o mare naivitate : după ce (pentru a mă exprima ca austriecii) i-am făcut un articol mare despre Russian claims ³⁾, pe care *nu* l-a tipărit ⁴⁾, crede că trebuie să mă interesez de avortonul său insipid. Scrisoarea de la Elsner pe care ți-o anexez este răspunsul către soția mea, care-i ceruse note biografice despre Lupus ⁴⁾.

De cîteva zile m-am apucat din nou de lucru. Pînă acum am fost mereu torturat de boală și n-am fost apt de muncă. Dacă n-ai plecat încă, dă-ne imediat de știre. În orice caz, sperăm că în trecere

¹⁾ — Multe salutări. — *Nota trad.*

²⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

³⁾ — pretențiile Rusiei. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 611. — *Nota red.*

ne vei face o vizită. Copiii îți transmit calde salutări. Jenny e nerăbdătoare să-ți arate green house¹⁾ a ei.

În privința poveștii cu Schleswig-Holstein, lucrurile nu-mi sînt prea clare și am nevoie de noi fapte pentru a mă lămuri. Ai avut dreptate cînd ai prevăzut renașterea Sfintei alianțe²⁾. Bonaparte pare foarte „îclinat” să fie cel puțin „al patrulea în Uniune”³⁾. Întreaga ticăloșie a acestui individ s-a arătat în această perioadă — de la izbucnirea răscoalei din Polonia și pînă acum — în cea mai pură, cea mai nefalsificată lumină.

Mi-a căzut în mîină lucrarea lui Groves „Correlation of physical forces”⁴⁾. Este, fără îndoială, cel mai filozof dintre cercetătorii naturii englezi (și chiar germani!). Prietenul nostru Schleiden are o înclinație innăscută pentru lipsa de gust, deși din greșeală a desoperit celula.

Invitația de logodnă a lui Pieper, pe care o anexez, a căzut din greșeală în mîna lui Liebknecht, iar acesta mi-a expedit-o mie. Salut.

Al tău,
K. M.

Fii atît de bun și trimite-mi adresa lui Ernst Jones de la Manchester. Don't forget!⁵⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

231

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 2 septembrie 1864

Dragul meu Maur,

Judecînd după ultima ta scrisoare⁶⁾, eram convins că te-ai împotmolit în mlaștinile olandeze, așa se explică tăcerea mea persis-

¹⁾ — sera. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 340—341. — *Nota trad.*

³⁾ Parafrazarea cuvintelor din balada lui Schiller „Chezășia”. — *Nota red.*

⁴⁾ — „Corelația forțelor fizice”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Nu uita! — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 370—371. — *Nota red.*

tentă. Iar adresa ta din Olanda n-o puteam nicidecum găsi. Pe 6 august i-am trimis soției tale prin poștă, recomandat, lanțul și ceasul într-o cutiuță și sper că au sosit cu bine.

Joia viitoare, în 8, sau sîmbătă, 10 septembrie, sper că voi pleca de la Hull la Hamburg și voi arunca o privire asupra our new property ¹⁾ din Schleswig și Holstein și, în cazul cînd nu voi avea nici un fel de dificultăți cu pașaportul, din Lübeck plec la Copenhaga. Nu mă întorc pînă la sfîrșitul lunii septembrie, iar la întoarcere, dacă se va putea, voi rămîne o zi la Londra.

Istoria cu asociația mea la întreprindere, pînă la urmă s-a aranjat, contractele au fost semnate, și astfel sper ca în această privință să am liniște vreo 5 ani.

Am renunțat la locuința din Tennant Street și de două săptămîni ne-am mutat la vreo 500 de pași mai departe, într-o casă ceva mai mare, avînd și două camere la parter ; astfel am realizat aproape aceeași îmbunătățire în condițiile de locuit pe care ai realizat-o și tu cu prilejul ultimei mutări. Adresa este : 86, Mornington Street, Stockport Road, Manchester. Scrisorile trebuie adresate pe numele meu, ca și pînă acum.

Adresa lui Jones este : 52, Cross Street, Manchester.

Danezii consideră sau, mai degrabă, tot se mai tem că se va constitui Uniunea personală și, cum redactorii Bille de la „Dagbl[adet]“ și Ploug de la „F[æ]drel[andet]“ sînt amîndoi deputați și au, desigur, surse bune de informație, iar actualii miniștri sînt rusofili, sînt convinși că în chestiunea asta Rusia urzește o intrigă complicată. Monsieur Bismarck are, firește, în vedere cu totul altceva și, pentru a obține rezultate pozitive, adică să medieze în problema Schleswig-Holstein, are, după părerea mea, o foarte mare nevoie de Augustenburg ²⁾. În orice caz, un lucru este sigur, că politica tradițională a Prusiei de împărțire a Germaniei pe linia Mainului nu a fost niciodată propovăduită cu atîta impertinență ca în prezent și că adunătura de liberali pare să se împace foarte bine cu asta. Dacă așa stau lucrurile — iar asta voi vedea cînd voi fi în Germania —, atunci burghezia prusiană ne oferă un atu grozav în viitoarea set-to ³⁾. De altfel, eu sînt convinși că Elsner are dreptate și că, cel puțin în vechile provincii, bucuria pricinuită de victorie este insuportabilă ⁴⁶⁴. Mă voi feri să trec pe acolo. Chiar și la Rin va fi destul de prost.

¹⁾ — noii noastre proprietăți. — *Nota trad.*

²⁾ Frederich von Augustenburg. — *Nota red.*

³⁾ — bătălie. — *Nota trad.*

Că Monsieur Bonaparte dorește teribil de mult să intre în Sfânta alianță i-am spus viteazului Gottfried ¹⁾ chiar în ziua când această istorie a devenit, spre marea lui spaimă, cunoscută ⁴⁶⁶. Tipul ăsta o s-o sfârșească rău. Veșnica bătaie de cap în legătură cu „afacerea” îmbătrânește foarte mult, după cum văd eu la Gottfried, care are aproape aceeași linie în negoț pe care o are B[onaparte] în politică și un fel de a gândi analog. Cu anii apare dorința de a te retrage din activitate, și, dacă nu se poate, suferă sănătatea. N'est pas Palmerston qui veut ⁴⁶⁶. Ce cher ²⁾ B[onaparte] am impresia că merge rapid spre declin. Cu atât mai bine; dacă începe să dea semne de istovire, se va termina repede cu el.

Multe salutări fetelor. De ce nu mi-ai scris două rînduri ca să mă anunți că nu pleci în Olanda și că soția ta a fost bolnavă ?

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

232

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 septembrie 1864

Dragă Frederick,

Ieri după-amiază am primit o scrisoare de la Freiligrath a cărei copie ți-o reproduc mai jos ; din ea vei afla că Lassalle a fost rănit grav într-un duel la Geneva și viața lui e în primejdie. Chiar în aceeași seară m-am dus la Freiligr[ath]. Dar nu mai primise alte telegrame. Mi-a spus în treacăt — între nous ³⁾ — că banca sa se află într-o stare de criză provocată de istoria de la Geneva și de rolul pe care l-a jucat Fazy în aceasta ⁴⁶⁷.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

²⁾ — Nu oricine vrea este Palmerston. Acest scump. — *Nota trad.*

³⁾ — între noi. — *Nota trad.*

[Scrisoarea lui Freiligrath]

„Dragă Marx,

Am primit chiar acum o scrisoare de la Klapka din Geneva conținând trista veste că la 30 august, la Geneva, Lassalle a fost rănit mortal într-un duel cu un pseudoprinț valah ¹⁾. Iată amănunte din scrisoarea lui Kl[apka]...

«Lassalle avea aici o poveste de dragoste, dar absolut nevinovată, căci intenționa să se căsătorească cu fata ²⁾, fiica ambasadorului bavarez von Dönniges. Tatăl se opunea căsătoriei, dar fata îl amăgea pe bietul Lassalle ; un fost logodnic al ei, pseudoprințul de care ți-am pomenit mai sus, a venit de la Berlin, s-a ajuns la explicații, un schimb neplăcut de scrisori, și a urmat provocarea la duel. Secundanții lui Lassalle au fost colonelul Rüstow și concetățeanul meu, generalul conte Bethlen. Lassalle s-a comportat așa cum se cuvine unui om cu renume și cu reputația și cu situația lui politică — curajos și demn. A fost împușcat în abdomen, și acum zace între viață și moarte la hotelul «Victoria». Ghinionul lui este că glonte a pătruns adânc în corp, de aceea rana se poate inflama foarte ușor. Îndată după sosirea mea, m-am dus pe la el și l-am găsit dictându-și testamentul, dar pregătit să înfrunte moartea liniștit. Îmi pare neînchipuit de rău pentru el ; adesea reușești să cunoști omul abia în ultimele lui clipe. Să sperăm că, în pofida sentinței de rău augur a medicilor, va supraviețui acestei crize».

Atît scrie Klapka”.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Racoviță. — *Nota red.*

²⁾ Helene von Dönniges. — *Nota red.*

233

Engels către Marx

la Londra

Manchester, 86 Mornington Street,
Stockport Road, 4 septembrie 1864

Dragul meu Maur,

Telegrama ta ⁴⁶⁸ a sosit ieri încă înainte de a reuși să deschid scrisoarea ta, căci mi-au căzut deodată pe cap tot felul de treburi. Poți să-ți închipui cât m-a impresionat această știre. Oricum ar fi fost Lassalle ca individ, ca publicist, ca om de știință, dar, în ce privește politica, era, desigur, unul dintre cei mai importanți oameni din Germania. Pentru noi era în prezent un prieten nesigur, iar în viitor un dușman destul de sigur, totuși e foarte dureros să vezi cum își distruge Germania toți oamenii întrucitva capabili din partidul extremist. Ce vor mai triumfa fabricanții și ciinii progresiști, căci în Germania propriu-zisă Lassalle era totuși singurul om de care se temeau.

Dar ce mod original de a-ți sfârși zilele : să te îndrăgostești serios — el care se pretindea un Don Juan — de fata unui diplomat bavarez ¹⁾, să vrei să te căsătorești cu ea, să intri în conflict cu un rival concediat și care, pe deasupra, mai este și un șarlatan valah ²⁾ și să te lași omorît de acesta. Așa ceva nu se putea întâmpla decât lui L[assalle] din cauza amestecului ciudat de frivolitate și sentimentalism, de mercantilism și obiceiuri cavalierești, care îi erau proprii numai lui. Cum poate un om politic ca el să se bată în duel cu un aventurier valah !

Cu ce rapiditate s-a răspândit această veste îți poți da seama, de altfel, după faptul că știrea despre moartea lui a apărut joi seara în „Kölnische Zeitung“, care a sosit aici ieri la prînz, două ore după sosirea telegramei tale.

Ce părere ai de evenimentele din America ? Lee folosește magistral tabăra sa fortificată de la Richmond ; nu e de mirare, căci este a treia campanie care se duce împotriva acestui punct ⁴⁶⁹. El rezistă cu forțe relativ puține în fața maselor militare ale lui Grant și folosește cea mai mare parte din oamenii săi pentru o acțiune ofensivă în vestul Virginiei și pentru a amenința Washingtonul și Pennsylvania. Iată un model excelent de studiu pentru prusieni,

¹⁾ Helene von Dönniges. — *Nota red.*

²⁾ Racoviță. — *Nota red.*

care pot învăța din el, pînă în cele mai mici amănunte, cum trebuie dusă campania sprijinindu-se pe tabăra fortificată de la Koblenz, dar ei, firește, sînt prea înfumurați ca să învețe ceva de la acest general improvizat. Grant — un locotenent destituit din armată cu șase ani în urmă pentru beție și apoi inginer bețiv la St. Louis — are unity of purpose ¹⁾ și un profund dispreț pentru viața celor aflați la dispoziția lui în calitate de carne de tun. Pare să fie foarte înzestrat și pentru mica strategie (adică pentru deplasări de la o zi la alta), dar zadarnic caut indicii care să dovedească că are un orizont suficient pentru a cuprinde întreaga campanie. Campania împotriva Richmondului începe, pare-se, să eșueze; nerăbdarea cu care G[rant] își atacă adversarul cînd ici, cînd colo, fără a putea să înainteze în mod temeinic cu ajutorul tranșeelor și minelor, în vreun punct, este un semn rău. La yankei lucrările de geniu sînt, pare-se, în general, prost organizate; în afară de cunoștințe teoretice, pentru aceasta e nevoie de o practică și tradiții care nu e prea ușor să le înlocuiești cu improvizatia. Dacă Sherman o va scoate la cap cu Atlanta e problematic, totuși cred că are multe șanse ⁴⁷⁰. Nu cred că incursiunile partizanilor și ale cavaleriei în spatele frontului său îi vor dăuna prea mult. Căderea Atlantei ar fi o lovitură grea pentru Sud, după ea ar cădea imediat și Roma, unde se găsesc fabricile lor de tunuri etc.; în plus, ei ar pierde linia de cale ferată dintre Atlanta și Carolina de Sud. — Farragut e același. Individul știe ce are de făcut. Dacă va cădea și Mobile, asta încă nu se știe. Orașul este foarte bine fortificat și, după cîte știu, nu poate fi luat decît dinspre uscat, deoarece vasele care au nevoie de apă adîncă nu se pot apropia suficient de mal. Dar ce prostie este această fărîmițare a forțelor care duc ofensiva pe coastă! Vor cu orice preț să ia o dată și Charleston și Mobile, în loc să le atace pe rînd, dar de fiecare dată cu toate forțele.

Pe zvonurile despre pace, care sînt acum atît de răspîndite, nu pun nici un temei. Nu cred nici în zvonurile despre tratativele directe pe care le-ar duce Lincoln. Toate astea le consider manevre electorale. Deocamdată, după cum se prezintă situația, socot că realegerea lui Lincoln este mai mult sau mai puțin sigură ⁴⁷¹.

Mama mea este la Ostende și simbătă se întoarce acasă; primind această veste, mi-am schimbat planul de călătorie ²⁾ și joi seara plec la Ostende. Mă tem că voi sosi la Londra cu un tren de noapte care ajunge acolo în jurul orei 6 dimineața. Dar, dacă va fi posibil, voi pleca la 4 și 15, astfel încît la 9 și 15 să fiu în gara

¹⁾ — conștiința clară a scopului. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 373. — *Nota red.*

Euston și sau plec spre Dover (s'il y a moyen ¹⁾), sau rămîn peste noapte la hotelul de la stația London Bridge. În acest caz îți voi scrie în prealabil ca să ne putem, eventual, întîlni ⁴⁷². Scrie-mi ce părere ai despre America.

Salutări cordiale fetelor.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

234

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 7 septembrie 1864

Dragă Frederick,

Gîndul la nenorocirea întîmplată cu L[assalle] m-a torturat toate aceste zile. Oricum, el făcea parte din vechea gardă și era dușmanul dușmanilor noștri. Apoi, toate acestea s-au întîmplat atît de neașteptat, că e greu să crezi că un om atît de zgomotos, stirring, pushing ²⁾, acum a tăcut pentru totdeauna și nu va mai rosti nici un cuvînt. Cît despre împrejurările în care a avut loc moartea sa, ai perfectă dreptate. E una din nenumăratele lipse de tact pe care le-a comis în viața lui. With all that ³⁾ îmi pare rău că în ultimii ani relațiile noastre au fost umbrite — e drept, din vina lui. Pe de altă parte, sînt foarte bucuros că am rezistat imboldurilor primite din diverse părți și nu l-am atacat niciodată în timpul „anului său de creație” ⁴⁷³.

La dracu, detașamentul devine tot mai mic, alții noi nu mai vin. De altfel, eu sînt convins că, dacă L[assalle] nu s-ar fi învărtit în cercul aventurierilor militari și al revoluționarilor en gants jaunes ⁴⁾ în Elveția, n-ar fi ajuns la acest deznodămînt tragic. Dar

¹⁾ — dacă e posibil. — *Nota trad.*

²⁾ — agitat, impulsiv. — *Nota trad.*

³⁾ — Cu toate acestea. — *Nota trad.*

⁴⁾ — aici : cu mănuși glacé. — *Nota trad.*

tot timpul acest Koblenz al revoluției europene⁴⁷⁴ a exercitat o atracție fatală asupra lui.

„Fiica ambasadorului bavarez”¹⁾ nu este alta decât fiica berlinizului Dönniges, unul dintre demagogii universitari grupați în jurul lui Rutenberg et Co., care inițial a făcut parte din grupul *jeunes gents*²⁾ sau, mai degrabă, deoarece nu erau nobili autentici, dintre *jeunes gens*³⁾ care îl înconjurau pe micul și pipernicitul Ranke și pe care acesta i-a silit să scoată oribilele anale ale vechilor împărați germani⁴⁷⁵. Ceea ce jucăușul pitic Ranke considera că are legătură cu „spiritul” — culegerea de anecdote și reducerea tuturor marilor evenimente la fleacuri și nimicuri —, le era interzis cu strictețe acestor *young men from the country*⁴⁾. Ei nu trebuiau să se abată de la „problemele obiective”, iar domeniul „spiritului” trebuia să fie lăsat la dispoziția maestrului lor. Prietenul nostru Dönniges se bucura oarecum de reputația de rebel, deoarece îi contesta lui Ranke monopolul în domeniul spiritului, cel puțin în fapt, și, prin diverse procedee, demonstra ad oculos că el poate fi un „servitor al istoriei”⁴⁷⁶ cel puțin tot atât de bine ca și Ranke.

Acum sînt curios să știu ce se va întîmpla cu organizația încropită de L[assalle]⁵⁾. Herwegh, acest prieten platonice al „muncii” și, practic, al „muzei”, nu este omul indicat. În general, toți cei care aveau rolul de subșefi nu sînt *rubbish*⁶⁾. Liebkn[echt] îmi scrie că Uniunea Schulze-Del[itzsch] de la Berlin numără numai 40 de membri⁴⁷⁷. Care este situația generală acolo reiese clar din faptul că Wilhelm Liebknecht al nostru este un personaj politic important. Dacă moartea lui L[assalle] va servi unor tipuri ca Schulze etc. drept prilej pentru a se deda la insolențe la adresa răposatului, ar fi de dorit ca partizanii oficiali ai lui L[assalle] să se comporte în așa fel, încît, if necessary⁷⁾, să-i putem lua apărarea. Trebuie să mă informez cine i-a moștenit scrisorile și imediat voi interzice publicarea fie și a unui singur rînd din partea mea sau a ta. Mai ales că în jurul acestei moșteniri se învîrtește o adunătură lacomă de memorii cum este Ludmilla⁸⁾ etc. În Prusia, lucrul acesta îl putem obține, la nevoie, pe cale juridică.

1) Helene von Dönniges. — *Nota red.*

2) — tinerilor nobili. — *Nota trad.*

3) — tinerilor. — *Nota trad.*

4) — tineri de la țară. — *Nota trad.*

5) Uniunea generală a muncitorilor germani. — *Nota red.*

6) — buni de nimic. — *Nota trad.*

7) — dacă e necesar. — *Nota trad.*

8) Ludmilla Assing. — *Nota red.*

În ce privește America, entre nous ¹⁾, consider momentul actual foarte critic. Dacă totul se termină cu o mare înfrângere a lui Grant sau o mare victorie a lui Sherman, atunci all right ²⁾. Periculoasă este o serie neîntreruptă de checks ³⁾ mici tocmai acum, în perioada electorală. Sînt absolut de părerea ta că pînă acum reelegerea lui Lincoln este aproape sigură, *cam 100 contra 1*. Dar perioada de alegeri în această clasică țară a escrocheriei democratice e plină de surprize, care absolut pe neașteptate pot răsturna întreaga „rațiune a evenimentelor” (o expresie pe care magnus Urquhartus o consideră tot atît de absurdă ca și „the justice of a locomotive” ⁴⁾). Sudul are, pare-se, o mare nevoie de armistițiu pentru a evita o totală epuizare a forțelor. El a fost primul care a lansat acest cry ⁵⁾ nu numai în presa lui din Nord, dar și direct în ziarele din Richmond, deși acum, cînd a găsit ecou la New York, „Rich[mond] Examiner” atribuie în bătaie de joc acest zvon yankeilor. Foarte caracteristic e faptul că d-l Davis s-a hotărît să trateze soldații negri ca „prizonieri de război”, acesta e ultimul ordin oficial al ministrului său de război ⁶⁾).

Lincoln dispune de mijloace importante pentru înfăptuirea alegerilor. (Propunerile de pace făcute de el sînt, firește, doar o manevră.) Alegerea candidatului partidului advers ar duce, probabil, la o adevărată *revoluție*. Dar, în orice caz, nu trebuie să scăpăm din vedere că în următoarele opt săptămîni, în cursul cărora se va hotărî problema, multe vor depinde de schimbările intervenite în situația militară. Acesta este, fără îndoială, momentul cel mai critic de la începutul războiului. Dacă trece cu bine, atunci old ⁷⁾ Lincoln poate continua să blunder on ⁸⁾ după pofta inimii. De altfel, bătrînul nu se pricepe de loc „să facă” generali. Miniștri știe să aleagă mai bine. Dar și ziarele confederațiilor își atacă miniștrii cu aceeași furie ca și yankeii pe cei din Washington. Dacă Lincoln reușește și de data asta, ceea ce e foarte posibil, va fi numai pe baza unei platforme mai radicale și în condiții complet schimbate. De aceea bătrînul, potrivit vechii sale maniere de jurist, va hotărî

¹⁾ — textual „între noi” ; aici : „ca să vorbim deschis”. — *Nota trad.*

²⁾ — totul e în ordine. — *Nota trad.*

³⁾ — eșecuri. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „dreptatea unei locomotive”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — zvon. — *Nota trad.*

⁶⁾ James Alexander Seddon. — *Nota red*

⁷⁾ — bătrînul. — *Nota trad.*

⁸⁾ — comită greșeli. — *Nota trad*

atunci că mijloacele mai radicale nu vin în contradicție cu conștiința sa.

Sper să te văd miine ! Salutări lui mad[ame] Liz[zy] ¹⁾. Alăturat îți trimit o fotografie a Laurei. Cea a lui Jenny, pe care o aștept din ceas în ceas, din păcate, n-a fost adusă. Salut old boy ²⁾.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. III.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Lizzy Burns. — *Nota red.*

²⁾ — Salutare, bătrîne. — *Nota trad*

P a r t e a a d o u a

Scrisori
ale lui Marx și Engels
către diverse persoane

Ianuarie 1860—septembrie 1864

1860

1

Marx către Bertalan Szemere

la Paris

Londra, 12 ianuarie 1860

My dear Sir,

Vă mulțumesc pentru străduințele depuse în chestiunea care mă privește ⁴⁷⁸. Am întârziat cu această scrisoare deoarece am dus tratative în privința cărții dv. cu un editor care, după ce m-a aminat cu răspunsul de la o zi la alta, în cele din urmă însă a refuzat ⁴⁷⁹.

Bentley nu este omul indicat pentru dv. Încercați cu John Murray. Când scrieți acestor indivizi, nu uitați să semnați: fost ministru. Unor asemenea oameni servili asta le impune.

Al dv. devotat,
A. W. ¹⁾

Ați vrea să fiți atât de amabil ca în următoarea dv. scrisoare să mă informați asupra adevăratei stări de lucruri din Ungaria?

Publicat pentru prima oară
în limba engleză
în: „Revue d'histoire comparée”,
t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

2

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

Londra, 30 ianuarie 1860

Dragă Lassalle,

Scrisoarea ta m-a bucurat foarte mult. Credeam — i-am scris despre asta și lui Engels ²⁾ — că nu scrii pentru că te-a înfuriat ultima mea scrisoare ⁴⁸⁰.

¹⁾ A. Williams — pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 8. — *Nota red.*

Dispon doar de câteva minute, deoarece astăzi trebuie să scriu un editorial pentru „N[ew] Y[ork] Tribune”. Prin urmare voi fi foarte scurt.

1. Broșura despre „Procesul comuniștilor”¹⁾ am să ți-o trimit neîntârziat. După cite îmi amintesc, ți-am mai dat un exemplar în urmă cu câțva timp.

2. Vogt a avut grijă ca maculatura⁴⁸¹ sa scrisă în spiritul lui *Telling*, respectiv prima ei ediție, să nu ajungă aici. Nu au primit-o nici Freiligrath (la care am fost chiar acum), nici Kinkel, nici „Hermann” și nici unul dintre librarii de aici. Ticălosul imperiu-lui⁴⁸² vrea, of course²⁾, să cîștige timp.

Tot ce știu am aflat din „National-Zeitung”⁴⁸³. Nu sînt decît minciuni în spiritul lui *Stieber*. Am scris la *Berlin avocatului*³⁾ meu să dea în judecată „National-Zeitung” pentru *calomnie*. Ce părere ai despre o asemenea procedură? Scrie *imediat* despre acest lucru.

Din scrisoarea ta reiese că Vogt însuși mărturisește că a fost cumpărat *indirect* de Bonaparte, căci *cunosc eu* manevrele revoluționarilor tăi unguri. Le-am demascat la Londra într-un ziar *englezesc*⁴⁸⁴ și i-am trimis domnului Kossuth cinci exemplare din ziarul respectiv. El a tăcut chitic. La New York etc. *emigranții unguri* au adoptat rezoluții *împotriva lui*.

Argumentația ta ad vocem Vogt n-o pricep⁴⁸⁵. De îndată ce primesc mîzgăleala lui, *am să scriu o broșură*, totodată însă am să declar în prefață că nu-mi pasă de părerea *publicului tău german*.

Liebknecht este un om respectabil. În ochii *mei*, „A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[ugsburg] nu este cu nimic mai prejos decît „National-Zeitung” și „Volks-Zeitung”.

Din extrasele pe care le-am văzut în „National-Zeitung” reiese că Vogt este un fel de Chenu sau de la Hodde⁴⁸⁶.

3. Lucrarea mea de economie politică — cînd va apărea fascicula a 2-a — va cuprinde abia sfîrșitul secțiunii întii a cărții I, iar în total sînt șase cărți. Prin urmare nu poți aștepta *sfîrșitul lucrării*⁴⁸⁷. Totuși *este în interesul tău să aștepți fascicula următoare*, care

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — desigur. — Nota trad.

³⁾ Eduard Fischel. — Nota red.

conține *chintesența*. Dacă această fasciculă nu se găsește încă la Berlin, de vină sînt condițiile groaznice.

Salut.

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle, „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

3

Marx către Bertalan Szemere

la Paris

31 ianuarie 1860

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

My dear Sir,

Judecînd după tăcerea dv., ajung la concluzia că v-a supărat ultima mea scrisoare, dar îndrăznesc să afirm că nu aveți motiv. Doar n-o să negați faptul că prin penultima dv. scrisoare m-ați dezlegat de făgăduiala pe care v-am făcut-o⁴⁸⁸. Pe de altă parte, puteți să scrieți oricînd la Berlin și să aflați de la d-l Duncker, editorul, că mi-a cerut să nu mai întîrzii cu trimiterea manuscrisului pe care-l aștepta⁴⁸⁹. În sfîrșit, propunerea mea în legătură cu d-l Cavanagh urmărea, bineînțeles, să vă facă dv. un serviciu, și nu *mie*, și l-am propus pe el numai în *lipsă de ceva mai bun*.

Între timp am avut grijă ca, prin intermediul unuia dintre prietenii mei, să apară în „*Weser-Zeitung*” un anunț cu privire la broșura dv. (sau, mai exact, cu privire la apariția ei iminentă). De îndată ce o să-mi parvină broșura dv. am să scriu bucuros un articol amplu despre ea în „*New York Tribune*”. Kossuth a încercat printr-o nouă scrisoare adresată lui McAdam, la Glasgow, să atragă asupra lui atenția opiniei publice din Anglia. De data aceasta tentativa lui a suferit un eșec total.

Există o problemă în privința căreia am neapărată nevoie de o informație de la dv., și consider că sînt îndreptățit să v-o cer.

Profesorul Vogt (unealta lui James Fazy la Geneva, care, ca și Vogt, este în strînsă legătură cu Klapka și cu Kossuth) a publicat o broșură despre procesul său cu „*A[llgemeine] Zeitung*” din

Augsburg ¹⁾). Această broșură cuprinde cele mai absurde calomnii la adresa mea, așa că mă văd obligat *să dau o ripostă* acestei scrieri calomnioase, deși îmi pare rău că trebuie să-mi pierd timpul cu un lucru atît de josnic. Iată despre ce e vorba. Acum el afirmă că banii pentru propaganda sa i-a primit de la revoluționarii unguri, și lasă mai mult sau mai puțin să se înțeleagă că acești bani provin *direct* din Ungaria. Lucru absolut neverosimil, deoarece nici chiar Kossuth n-a putut obține nimic din această sursă. Ați putea să-mi dați unele informații precise despre situația materială a lui Klapka înainte de izbucnirea războiului din Italia ⁴⁰⁰ ? Întrucît în pamfletul pe care am de gînd să-l scriu ²⁾ voi fi nevoit să mă ocup mai pe larg de Kossuth & Co., v-aș rămîne foarte îndatorat dacă mi-ați putea comunica unele date noi în legătură cu recente sale tranzații financiare. Nu cumva a cheltuit o parte din cele 3 000 000 pentru plata sau înarmarea unui corp de armată ungar ? (Bineînțeles, abstracție făcînd de banii pe care i-a dat demnitarilor militari și civili.)

Se anunță o perioadă foarte critică și nădăjduiesc că nici un fel de neînțelegeri nu vor împiedica acțiunile noastre comune.

Al dv. devotat,

A. W. ³⁾

Publicat pentru prima oară
în original
în : „Revue d'histoire comparée”,
t. IV, nr. 1-2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

4

Marx către Joachim Lelewel

la Bruxelles

(Ciornă)

3 februarie 1860

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragul meu Lelewel,

Din 1848, de cînd un polonez ⁴⁾ mi-a adus la Köln o scrisoare de recomandație din partea dv., n-am mai avut plăcerea să întrețin

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ A. Williams — pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ Probabil Kościelski. — *Nota red.*

legături cu dv. Vă scriu această scrisoare într-o împrejurare deosebită.

Un oarecare Vogt, profesor la Geneva, a publicat un pamflet¹⁾ care abundă în cele mai josnice calomnii la adresa mea și a activității mele politice. Pe de o parte, mă prezintă ca pe un om de nimic, iar pe de altă parte îmi atribuie cele mai mirșave motive. El denaturează tot trecutul meu. Întrucît în timpul șederii mele la Bruxelles am avut plăcerea să fiu în relații de prietenie cu dv. — n-am să uit niciodată onoarea pe care mi-ați făcut-o la 22 februarie 1848⁴⁹¹, cu prilejul aniversării revoluției poloneze, cînd m-ați îmbrățișat în văzul tuturor —, vin cu rugămîntea de a-mi scrie o scrisoare particulară în care să mă asigurați de prietenia ce mi-o purtați și totodată să atestați că la Bruxelles am fost în relații amicale cu emigrația poloneză⁴⁹².

Salutări frățești.

Al dv.,
Karl Marx

D-na Marx, care speră că vă mai amintiți de ea, a transcris această scrisoare, deoarece eu am un scris neciteț.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere. vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

5

Marx către Franz Duncker la Berlin

Londra, 6 februarie 1860

Stimate domn,

Vă rog să fiți atît de amabil și să publicați alăturata declarație scrisă²⁾, pe care o trimit concomitent la Berlin pentru „National-Zeitung” și „Publicist” (orientarea acestui ziar n-o cunosc, dar se spune că acolo are mulți cititori), precum și la „Kölnische Zeitung”, „Frankfurter Journal”, la „Reform” din Hamburg și la „A[llgemeine]-Z[ei]tung” din A[ugsburg].

V-aș rămîne foarte îndatorat dacă i-ați comunica lui Lassalle următoarele :

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — Nota red.

²⁾ K. Marx : „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—749. — Nota trad.). — Nota red.

Astăzi nu am timp să-i răspund.

Articolul despre Kossuth ¹⁾, pe care i l-am trimis lui Szemere la Paris, *on the express condition* ²⁾ de a mi-l înapoia imediat, e reținut de acesta de luni de zile. Acum îl voi executa, la figurat, of course ³⁾.

Lassalle mi-ar face un mare serviciu dacă ar trimite cartea lui Vogt ⁴⁾ *prin poștă* direct lui Engels pe adresa lui de acasă : 6, Thorncliffe Grove, Oxford-Road, Manchester, unde voi pleca și eu ⁴⁸³. În sfârșit, aș dori foarte mult să trimită pe aceeași adresă câteva exemplare din ziarele berlineze care îmi publică declarația.

Cu cea mai profundă considerație.

Al dv.,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

6

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

8 februarie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Freiligrath,

Ca vechi tovarăș de partid și ca vechi prieten personal, consider de datoria mea să te informez asupra unor acțiuni pe care le-am întreprins în interesul procesului de la Berlin și care vor trebui deci în curînd, dar nu imediat, să devină cunoscute publicului.

Probabil că-ți amintești sau ai aflat în orice caz, din circulara tipărită în engleză care ți-a fost trimisă ⁵⁾, că în *Allgemeine Zeitung* din Augsburg (etc.) *Blind* s-a referit, în afară de declarația lui

¹⁾ K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1967, p. 539—546. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — cu condiția expresă. — *Nota trad.*

³⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»“. — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Allgemeine Zeitung»“ din Augsburg. — *Nota red.*

Hollinger și la declarația scrisă a zețarului *Wiehe*, ca probă că am spus „un neadevăr evident”, că „era o minciună acuzația” că el, Blind, ar fi autorul foii volante „Avertisment” și că aceasta ar fi fost tipărită pentru el de Hollinger, și că, în genere, ar proveni din tipografia lui Hollinger. Îți trimit aici o copie textuală a declarației făcute sub jurămint de acest *Wiehe* la judecătoria din Bow Street. Am primit o copie legalizată a acestei declarații. Un alt exemplar se află deja în drum spre Berlin pentru dosarul procuraturii.

Socot că orice comentariu la acest document este de prisos.

Al tău,
K. M.

„Anul trecut, într-una din primele zile ale lunii noiembrie — nu-mi amintesc exact data —, între orele 9 și 10 seara, am fost trezit din somn de d-l F. Hollinger, în a cărui casă locuiam pe atunci (3, Litchfield Street, Soho) și la care lucram ca zețar. El mi-a întins o declarație în care se spunea că în decursul ultimelor 11 luni am lucrat în permanență în tipografia lui și că în *tot* acest timp *nu* a fost cules și tipărit în tipografia d-lui Hollinger⁴⁹⁴, 3, Litchfield Street, Soho, nici un pamflet în limba germană intitulat «Zur Warnung» («Avertisment»). Buimăcit cum eram și fără să-mi dau seama de importanța a ceea ce fac, i-am satisfăcut cererea, copiind și semnând această declarație. D-l Hollinger mi-a promis bani, dar n-am primit nimic. În timpul acestei tranzacții, d-l Karl Blind, după cum m-a informat mai tirziu soția mea, aștepta în camera d-lui Hollinger. După câteva zile, în timp ce luam masa, d-na Hollinger (soția d-lui F. Hollinger) m-a chemat și m-a condus în camera soțului ei, unde se afla numai d-l Blind. El mi-a prezentat aceeași declarație pe care mi-o prezentase înainte d-l Hollinger și m-a rugat insistent să scriu și să semnez o a doua copie, deoarece are nevoie de două exemplare, unul pentru el personal și altul pentru a-l da publicității. El a adăugat că mă va răsplăti. Am copiat și am semnat din nou declarația.

Declar prin prezenta că cele spuse de mine mai sus sînt adevărate și că :

1. În cursul celor 11 luni menționate în declarație, timp de 6 săptămîni *nu* am lucrat la d-l Hollinger, ci la un domn Ermani.

2. Nu am lucrat în tipografia lui Hollinger atunci cînd a fost publicat pamfletul «Zur Warnung» («Avertisment»).

3. Atunci am auzit de la d-l Vögele, care lucra pe atunci la d-l Hollinger, că el, Vögele, împreună cu d-l Hollinger în persoană

au cules pamfletul în chestiune și că manuscrisul aparținea lui Blind.

4. Atunci când am început să lucrez din nou la d-l Hollinger, zațul pamfletului mai exista. Eu însumi l-am repaginat pentru a fi reprodus în ziarul german «Das Volk», tipărit la Londra la d-l Fidelio Hollinger, 3, Litchfield Street, Soho. Pamfletul a apărut în «Das Volk» nr. 7 din 18 iunie 1859.

5. Am văzut când d-l Hollinger i-a dat d-lui Wilhelm Liebknecht, domiciliat în Church Street nr. 14, Soho, Londra, corecturile pamfletului «Avertisment», în care d-l Karl Blind îndreptase cu *mîna lui* 4 sau 5 greșeli de tipar. D-l Hollinger a ezitat să-i dea d-lui Liebknecht corecturile, și imediat după plecarea d-lui Liebknecht și-a exprimat față de mine și față de colegul meu Vögele regretul că a dat din mînă corecturile.

Johann Friedrich Wiehe

Declarat și semnat de numitul
Johann Friedrich Wiehe
în fața Tribunalului poliției
din Bow Street la 8 februarie 1860,
în fața mea, Th. Henry, judecător
la acest tribunal".

Tribunalul poliției
Stema Angliei
Bow Street ¹⁾

Te rog să nu arăți deocamdată *nimănui* copia acestui affidavit ²⁾. Știți, probabil, ce consecințe penalo-judiciare au asemenea depoziții aici, în Anglia.

Publicat pentru prima oară
în K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXV, ed. rúsă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

7

Marx către Justizrat Weber la Berlin

Londra, 13 februarie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Stimate domn,

Săptămîna trecută i-am scris unui prieten ³⁾ la Berlin, cu rugămintea de a-mi recomanda un avocat pentru un *proces de calomnie*

¹⁾ În original în limba engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — declarație făcută în fața unui magistrat, echivalentă cu o mărturie depusă sub prestare de jurămint. — *Nota trad.*

³⁾ Eduard Fischel. — *Nota red.*

pe care trebuie să-l intentez lui „*National-Zeitung*”⁴⁹⁵ din Berlin. Azi am primit răspunsul, în care prietenul meu vă recomandă pe dv., d-le Justizrat, ca pe cel mai bun avocat din Berlin.

Prin urmare îndrăznesc să vin cu rugămintea de a mă reprezenta în calitate de avocat în *procesul de calomnie* ale cărui amănunte le voi expune mai jos.

Dacă *avansul* de 15 taleri, pe care îl trimit alăturat, nu este suficient, vă rog să-mi *telegrafiați* — am să trimit imediat suma pe care o veți cere.

Vă trimit alăturat procura mea și nădăjduiesc că acest document va fi suficient. Vă rog insistent să intentați acțiunea *imediat*, ca să nu expire *termenul de prescripție*, și de asemenea să aveți amabilitatea de a mă înștiința printr-o *telegramă* dacă vă angajați să faceți demersurile necesare.

Totodată, eu am intentat aici, la Londra, un action for libel¹⁾ împotriva lui „*Daily Telegraph*”, întrucît acest ziar a reproduș în limba engleză articolele calomnioase din „*National-Zeitung*”.

Cu deosebită stimă,

Al dv. devotat,
dr. Karl Marx
(verte²⁾)

Articolele din „*National-Zeitung*” despre care este vorba în scrisoarea de față sînt publicate în nr. 37 (de duminică 22 ianuarie 1860) și nr. 41 (de miercuri 25 ianuarie 1860). Ambele sînt editoriale. Voi mai avea prilejul să caracterizez, prin comunicări ulterioare, animus³⁾ de care sînt străbătute aceste articole. În ceea ce privește însă *punctele concrete* pe baza cărora vreau să intentez procesul de calomnie și care, după părerea mea, sînt din punct de vedere juridic cele mai importante, ele sînt următoarele :

1. În nr. 41 (*articolul* este intitulat „*Cum se fabrică pamfletele radicale*”), la sfîrșitul coloanei a treia se spune :

„Blind a declarat de două ori în mod categoric în «*Allgemeine Zeitung*» că nu el este autorul” (pamfletului „*Avertisment*”) „și că el afirmă acest lucru nu pentru a-l dezvinovăți pe Vogt, cu care nu este de acord, ci împotriva lui Marx-Liebknrecht-Biscamp... Evident că el” (Blind) „nu face parte dintre acei membri ai partidului lui Marx care erau în imediata lui apropiere. Credem că acestui partid nu i-a fost prea greu să facă din Blind *șapul ispășitor*, iar pentru ca *acuzajia împotriva lui Vogt să aibă greutate*, ea trebuie să

¹⁾ — proces de calomnie. — *Nota trad.*

²⁾ — vezi verso. — *Nota trad.*

³⁾ — spiritul. — *Nota trad.*

emane neapărat de la o anumită persoană care să-și asume răspunderea... *Partidul lui Marx* putea acum atribui foarte ușor lui *Blind paternitatea pamfletului* tocmai deoarece și după ce acesta din urmă, într-o discuție avută cu Marx și în articolul din «Free Press», exprimase păreri similare; folosind aceste declarații și formulări ale lui *Blind*, pamfletul putea fi ticluit în așa fel, încît să pară opera acestuia" (adică a lui *Blind*).

Prin urmare sînt acuzat aici direct că am „ticluit“ în numele altei persoane un pamflet. Mai departe : întrucît chiar „*National-Zeitung*“, în același articol (vezi aceeași coloană, mai sus), declară cititorilor săi că eu am trimis lui „*A[llgemeine] Z[ei]tung*“ din Augsburg o „mărturie a zețarului *Vögele*“ în care acesta afirmă că „el cunoaște scrisul lui *Blind* din unele manuscrise anterioare și că el însuși a cules prima parte a pamfletului în tipografia lui *Hollinger*, iar *Hollinger* însuși — partea a doua⁴⁹⁶ ; prin urmare „*National-Zeitung*“ insinuează, în pasajul citat mai sus, nu numai că eu, cu scopul de a induce în eroare, am ticluit un pamflet în așa fel încît să pară o „creație“ a lui *Blind*, dar afirmă de-a dreptul că eu am trimis cu bună știință lui „*Allgemeine Zeitung*“ din Augsburg un document fals. Și pentru a-și încununa animus calumniandi¹⁾, ziarul continuă :

„În legătură cu aceasta *Hollinger* declară la 2 noiembrie că pamfletul a fost cules în tipografia lui și că afirmația că *Blind* ar fi autorul este o născocire răuvoitoare, iar zețarul *Wiehe*, care lucrează la el de 11 luni, atestă această declarație. Marx, gata întotdeauna de luptă, răspunde în «*Allgemeine Zeitung*» la 15 noiembrie :

«Declarația lui *Hollinger* este pur și simplu ridicolă. *Hollinger* știe că el a încălcat formal legile engleze publicînd pamfletul fără a specifica locul unde a fost tipărit». În afară de aceasta, Marx se referă în repetate rînduri la faptul că încă înainte de apariția pamfletului *Blind* i-a comunicat verbal conținutul acestuia și a scris ceea ce ulterior a intrat în pamflet ; prin urmare, avînd în vedere analogia conținutului și a formei, s-a considerat de prime abord²⁾ că *Blind* este autorul“. Pentru a insera pasajul citat mai sus, compromițător pentru mine, „*National-Zeitung*“ omite aici în mod intenționat partea cea mai importantă după părerea juriștilor — și mai cu seamă a juriștilor englezi — a declarației mele, publicată în suplimentul la „*A[llgemeine] Z[ei]tung*“ din Augsburg din 21

¹⁾ — intenția calomniatoare. — Nota trad.

²⁾ — de la bun început. — Nota trad.

noiembrie 1859 ¹⁾. Anexez un extras din „*Allgemeine Zeitung*” în care am subliniat pentru dv. pasajul din declarația mea omis în mod *intenționat* de „*National-Zeitung*”.

Potrivit tuturor uzanțelor juridice, „*National-Zeitung*” este obligat să dovedească că acuzația infamantă pe care mi-a adus-o este *adevărată*. Eu însă am să vă trimit probe *juridice* din care să reiasă că acuzația este *falsă*. Veți vedea că, potrivit dreptului englez, aș putea chiar — dacă aș vrea — să-l trimit acum pe d-l Blind la muncă silnică pentru „*conspiracy*” ²⁾ împotriva mea.

2. În nr. 37 din „*National-Zeitung*”, în articolul de fond intitulat : „*Karl Vogt și «Allgemeine Zeitung»*”, în coloana a 2-a se spune textual următorul lucru : „Vogt declară la p. 136 și urm. :

Sub numele de *banda pucioasei* sau și sub acela de *Bürstenheimeri* erau cunoscuți în rîndurile emigranților din 1849 un grup de oameni care inițial erau risipiți prin Elveția, Franța și Anglia, iar apoi s-au adunat, încetul cu încetul, la Londra, unde îl venerau, în calitate de șef suprem recunoscut, pe domnul Marx”.

Vă voi trimite dovezi din care va reieși că aici sînt confundate două asociații din Geneva complet diferite, care n-au avut și n-au stabilit *niciodată* vreo legătură cu mine ⁴⁹⁷. Dar acest lucru îl consider neesențial. Pasajul *cel mai important* pe care vreau să-mi bazez punctul *doi* din acuzația de calomnie se află ceva mai departe și acolo se spune textual :

„Una din principalele îndeletniciri ale bandei pucioasei” (condusă, chipurile, de mine) „*era de a compromite în așa măsură o serie de persoane din patrie, încît acestea trebuiau să plătească bani pentru ca banda să nu dea în vileag faptele lor compromițătoare. Au fost trimise în Germania nu una, ci sute de scrisori conținînd amenințarea fățișă că, dacă pînă la un anumit termen o anumită sumă de bani nu va ajunge la adresa indicată, persoana respectivă va fi denunțată că a participat la o acțiune sau alta a revoluției*”.

Pentru a dovedi faptele infamante pe care mi le impută, nu-i cer lui „*National-Zeitung*” să prezinte în fața instanței *sute de scrisori*, nici măcar *una*, ci un *singur* rînd din care să reiasă că s-au făcut asemenea extorcări de bani, *un singur rînd* despre care să se poată afirma că aparține, dacă nu mie însumi, măcar *unei persoane* care a fost vreodată în legătură cu mine. Pasajul citat mai sus continuă precum urmează :

¹⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745.— *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — complot. — *Nota trad.*

„Potrivit principiului «cine nu este cu trup și suflet alături de noi este împotriva noastră», oricine se opunea acestor *intrigi*” (adică scrisorilor de amenințare sus-menționate prin care se urmărea extorcarea unor anumite sume de bani) „nu numai că era compromis în rîndurile emigranților, dar era «nimicit» în presă. «Proletarii»” (al căror șef se spune că eram eu) „umpleau coloanele presei reacționare din Germania cu *denunțurile* lor împotriva democrațiilor care nu se plecau în fața lor ; ei au devenit *aliajii poliției secrete din Franța și din Germania*”.

Lui „*National-Zeitung*” îi va fi, desigur, ușor să indice în „*coloanele ticsite ale presei reacționare*” măcar un singur rînd care să-mi aparțină mie sau prietenilor mei și care să cuprindă „*denunțuri*” împotriva vreunuia dintre „*democrați*”.

Este foarte adevărat — și acesta constituie *singurul* caz — că Ferdinand Freiligrath a scris o poezie satirică¹⁾ la adresa *împrumutului pentru sprijinirea revoluției* lansat de d-l Kinkel și a *călătoriei pentru sprijinirea revoluției* întreprinse de el în *Statele Unite*⁴⁹⁸ ; el a publicat această poezie mai întii într-un ziar din New York²⁾, editat de prietenul meu Weydemeyer, iar apoi în „*Morgenblatt*”³⁾. Desigur că ea n-a fost un „*denunț*”. Fapt este că așa-zisa emigrație democrată (germană) a umplut presa germană cu cele mai absurde clevetiri împotriva mea. O singură dată am considerat necesar să ripostez, dar atunci ziarul la care am trimis o dezmințire nu a publicat-o⁴⁹⁹.

Singurul ziar german la care am colaborat după ce am fost nevoit să emigrez a fost „*Neue Od[er]-Zeitung*”. Corespondențele mele au fost publicate în acest ziar aproximativ de la începutul lunii ianuarie pînă în luna iulie 1855. În ele n-am pomenit *niciodată un cuvînt* despre emigrație.

În ceea ce privește corespondențele trimise de Liebknecht la „*Allgemeine Zeitung*” din *Augs[burg]*, în care, de asemenea, nu se spunea *nici un cuvînt* despre emigrație, ceea ce de altfel îi face cinste (mă refer la conținutul lor), ele nu mă privesc cîtuși de puțin. Despre aceasta vă voi scrie mai amănunțit⁴⁾.

Alianța mea cu poliția secretă din Germania și din Franța este, firește, o noutate picantă pentru mine.

3. În nr. 41 citat mai sus, în articolul „Cum se fabrică pamfletele radicale”, „*National-Zeitung*” acuză „partidul proletarilor”,

¹⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer” (prima epistolă în versuri). — *Nota red.*

²⁾ „Die Revolution”. — *Nota red.*

³⁾ „Morgenblatt für gebildete Leser”. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 415—416. — *Nota red.*

al cărui șef se spune că sînt eu, deci și *pe mine*, de „un complot infam urzit”, chipurile, în Elveția în 1852, „complot însoțit de falsificarea masivă de bancnote etc.”, și, de asemenea, că în 1859 a recurs la „manevre” similare în urma cărora statele germane, „după încheierea păcii de la Villafranca”, ar fi fost nevoite să facă o interpelare la „Consiliul federal” ¹⁾ elvețian.

Mai jos am să mă refer mai amănunțit la faptul că nu am avut nimic comun cu toate acestea, că din *septembrie 1850* am pus capăt, în genere, oricărei activități agitatorice, și că încă din perioada în care a avut loc procesul comuniștilor de la Köln (1851—1852) am dizolvat asociația comuniștilor, din care făceam parte și eu ⁵⁰⁰, și că *de atunci* n-am mai făcut parte din nici o asociație *secretă sau publică*. Calomnia *premeditată* a lui „*National-Zeitung*” reiese și aici din faptul că încă din materialele *procesului comuniștilor de la Köln* ar fi trebuit să știe că eu *însumi*, prin intermediul avocaților din Köln, l-am demascat, ca *agent de poliție*, pe individul care activa, chipurile, în Elveția în 1852, și că acest individ — lucru pe care a fost nevoit să-l recunoască însuși Stieber — din 1850 îmi era adversar. Dacă va fi nevoie, vă voi aduce dovezi cu privire la lipsa totală a oricărei legături, chiar și *înainte de 1850*, între mine și acest individ (*Cherval*, pe adevăratul său nume Crămer).

4. Ultimul punct din acuzația de calomnie ar trebui fundamentat pe următorul pasaj din nr. 41, din articolul „Cum se fabrică pamfletele radicale”, coloana a doua, în care se spune:

„De unde proveneau *bani* pentru acest ziar distribuit cu atîta dărnicie” (este vorba de „*Volk*”, care apărea la Londra), „numai dumnezeu știe; oamenii știu că Marx și Biscamp n-au bani de prisos”.

Această frază, dacă ne gîndim la spiritul în care sînt scrise cele două articole de fond, unde sînt prezentat ca o persoană care conlucrează cu poliția secretă, cu reacționarii și cu *banda pucioasei*, care extorchează bani prin șantaj și amenințări cu demascarea activității revoluționare, lasă să se înțeleagă că am procurat bani pentru ziarul „*Volk*” pe o cale necinstită și josnică. „*National-Zeitung*” n-are decît să facă dovada acestei calomnii. Am să vă dau unele date în privința banilor pe care i-am procurat ziarului „*Volk*”, precum și, la nevoie, în privința situației mele financiare care-i dă de bănuț d-lui Zabel, date care să poată dovedi *contrarul* insinuărilor infamante ale lui „*National-Zeitung*”.

¹⁾ — Denumirea guvernului Elveției. — *Nota trad.*

Vă rog ca în răspunsul dv. să menționați totodată punctele asupra cărora aveți nevoie de lămuriri suplimentare.

P. S. Pentru a nu întârzia cu expedierea acestei scrisori, am să vă trimit *procura* mai târziu — miine, dacă nu cumva reușesc s-o trimit încă în seara asta într-un alt plic.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Engels către Franz Duncker

la Berlin

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester, 20 februarie 1860

Stimate domn,

Am primit scrisoarea dv. din 13 februarie, dar, spre regretul meu, abia astăzi vă pot trimite alăturat manuscrisul ⁵⁰¹. Cred că nu va depăși trei coli de tipar.

Rezerva dv. cauzată de unele considerente de ordin principal nu o înțeleg prea bine, în afară de cazul când, în genere, nu vreți să luați o hotărâre înainte de a vedea manuscrisul. Nu pot să cred că doriți să vă asumați răspunderea pentru latura morală, logică și estetică a tot ce apare în editura dv., începînd cu Marx și terminînd cu Jacobus Venedey și începînd cu Lassalle și terminînd cu Pallaske, sau că vreți să adaptați editura dv. la tendințele lui „Volks-Zeitung”, asupra cărora nu mă pot pronunța deoarece la Manchester nu primim acest ziar. Dar dacă considerentele dv. de ordin principal sînt legate de broșura lui Lassalle cu privire la Italia, care, ce-i drept, nu corespunde punctului meu de vedere în această problemă ⁵⁰², desigur că am tot respectul pentru asemenea considerente din partea dv. Mai știu însă că Lassalle ar fi ultimul care ar admite să se țină seama de aceste considerente. De aceea am să-i scriu lui Lassalle, întrucît sînt convins că s-ar simți jignit dacă s-ar crede despre el că ar fi în stare să împiedice cît de cît publicarea unei lucrări care nu concordă cu concepția sa asupra subiectului dat.

În cazul în care vi se pare însă că dimensiunile broșurii sau principiile enunțate în ea sînt inacceptabile pentru editura dv., vă rog ca în termen de 24 de ore de la primirea broșurii s-o trimiteți d-lui sculptor B. Afinger,
Linienstrasse 173, Berlin.

Am expediat scrisoarea către Borkh[eim].
Cu respect.

Al dv. devotat,
Friedrich Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Engels către Ferdinand Lassalle

la Berlin

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester, 20 februarie 1860

Dragă Lassalle,

Multe mulțumiri pentru că mi-ai trimis maculatura lui Vogt ¹⁾. Mai jos o să vorbesc mai amănunțit despre asta.

Duncker ți-a comunicat, probabil, că i-am oferit un fel de continuare la broșura „Padul și Rinul” ²⁾, pe care el a acceptat-o sub rezerva unor „considerente de ordin principal”. Deși pentru mine este oarecum o noutate faptul că pentru principiile enunțate într-o lucrare sau alta răspunde editorul, și nu autorul, m-am străduit, totuși, dar inutil, să aflu ce înțelege el prin asta. Doar n-o să pretindă Duncker că editura sa este o simplă anexă a lui „Volks-Zeitung” pe care eu, de altfel, aici, nici nu-l văd. În cele din urmă mi-a dat prin minte că Duncker a prins probabil de veste că în problema italiană părerea mea diferă de a dumitale, și această rezervă pro-

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Savoia, Nisa și Rinul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

venea dintr-o excesivă delicatețe față de broșura d-tale ¹⁾. Sint convins că dacă într-adevăr așa stau lucrurile, nu-mi rămîne decît să-ți atrag atenția asupra acestui lucru, iar dumneata să-l liniștești pe Duncker în *privința asta*. Știu că, dată fiind obiectivitatea dumitale, te-ai considera jignit dacă cineva ar presupune că ai fi în stare să manifesti chiar cea mai vagă dorință ca o lucrare să nu se tipărească numai pentru că într-o asemenea problemă nu corespunde punctului dumitale de vedere. Drept să-ți spun, am stat mult pe gînduri pînă să mă hotărăsc să-ți vorbesc despre acest lucru, deoarece mă temeam că mi-ai putea lua în nume de rău faptul că am putut admite posibilitatea unor asemenea prezumții chiar și la alții. Dar cum nu-mi pot explica altfel reticențele lui D[uncker], nu-mi rămîne altceva de făcut.

Lui Vogt îi putem veni ușor de hac. O să isprăvim o dată cu această maculatură străveche care este scoasă din nou la iveală și cu care nu am fost de acord nici acum 8 ani ⁵⁰³ (ceea ce filistinul genevez, care trăiește în birlogul său, nu știe), o să isprăvim în așa fel, încît n-o să mai rămînă decît duhoarea specifică pe care o răspîndește Vogt în jurul său. De altfel, declarațiile lui Blind, Biscamp și mai cu seamă ale lui Lupus l-au compromis în asemenea măsură pe acest individ, încît dacă lucrurile continuă astfel, noi n-o să mai avem, la drept vorbind, nimic de făcut. La toate acestea se mai adaugă declarația lui Schaible cu privire la apariția pamfletului „Avertisment”. Această declarație anulează întregul proces de la Augsburg ⁵⁰⁴ și îl va sili în cele din urmă pe Vogt să intenteze proces la Londra dacă vrea să dovedească contrarul. Cu ocazia asta a trebuit, desigur, să scotocim din nou toată arhiva noastră, unde avem istoria întregii bande democratice, istorie cu ajutorul căreia putem distruge pe oricare din ei. O să-i arătăm noi acestui ignorant de Vogt cu scrisoarea lui Techow ⁵⁰⁵ (pe care, pe deasupra, a și furat-o) și cu birfelile sale mărunte de la Geneva, deși el își închipuie că noi, ceilalți, sîntem la fel de ignoranți, la fel de josnici și la fel de lași ca el.

Cu salutări prietenești.

Al d-tale,
Engels

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart—Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Lassalle. „Războiul din Italia și misiunea Prusiei”. — Nota red.

10

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester, 21 februarie 1860

Stimate domnule Justizrat,

Nu v-am trimis procura imediat după prima mea scrisoare¹⁾ deoarece în scrisoarea respectivă vă rugasem insistent să-mi telegrafiați. Am mai așteptat câteva zile, după care am considerat că e mai bine să aștept pînă la data (adică pînă ieri, 20 februarie) cînd scrisoarea dv. de răspuns ar fi putut ajunge de la Berlin la Londra.

Întrucît scrisoarea nu a sosit, iar pe de altă parte nu mi-ați telegrafiat că refuzați rugămintea de a vă prezenta în calitate de avocat al meu, consider că ați acceptat propunerea mea, și pentru a nu mai pierde timpul, vă trimit în această scrisoare recomandată :

1. Procura ;

2. 7 anexe împreună cu traducerea lor în cazurile în care originalul este în engleză.

Aceste anexe sînt următoarele :

1. Affidavit-ul lui Vögele²⁾.2. Affidavit-ul lui J. F. Wiehe³⁾.3. Circulara mea în limba engleză împotriva lui Blind⁴⁾.

4. și 5. Două scrisori pe care mi le-a adresat „*Allgemeine* [Zeitung]“ din *Augsburg* în această chestiune.

6. Declarația dr. Schaible publicată în ziarul londonez „*Daily Telegraph*“ din 15 februarie 1860, p. 5, coloana a 5-a, paragraful intitulat „*Pamfletul împotriva lui Vogt*“.

7. O scrisoare a lui K. Blind către Liebknecht din 8 septembrie 1859⁵⁾.

Miine, cînd voi fi, probabil, în posesia unei scrisori de la dv., îmi voi permite să vă trimit un comentariu la aceste documente. Dar de la prima privire veți vedea că acuzația infamantă care mi se aduce în nr. 41 al lui „*National-Zeitung*“, unde sînt prezentat drept autorul anonim al documentelor puse în circulație de mine

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 392—398. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 38. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 33. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 746—747. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

în numele altor persoane, poate fi *dovedită* în mod incontestabil în fața instanței ca o calomnie infamă.

În legătură cu *affidavit-urile* (declarații făcute în fața tribunalului, echivalente cu mărturii făcute sub prestare de jurământ) am să relev doar următoarele :

Veți vedea că în affidavit-ul de la *anexa 2* cuvintele „*upon oath*” („sub jurământ”) au fost șterse de judecător. Acesta ne-a explicat că declarația făcută în fața lui este echivalentă cu o declarație dată sub prestare de jurământ, și că o *declarație falsă* atrage după sine aceleași consecințe legale ca și un *sperjur* și se pedepsește cu *deportarea*, dar că, potrivit legilor engleze, un jurământ adevărat poate fi depus numai în prezența inculpatului.

Toate celelalte chestiuni le amîn pe miine.

Cu toată stima

Rămîn al dv. devotat

dr. K. Marx

Nu știu *cît timp* voi rămîne aici, așa că vă rog să trimiteți toate scrisorile pe adresa locuinței mele :

9. Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, Londra.

În *procură* am lăsat necompletat locul unde trebuie trecute numele redactorilor de la „National-Zeitung”.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

23 februarie 1860. Manchester
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road

Dragă Freiligrath,

Îți trimit o nouă scrisoare, ultima, în chestiunea Vogt. Nici măcar nu ai acknowledged¹⁾ primirea primelor mele două scrisori⁵⁰⁷, ceea ce ai fi făcut față de oricare filistin. Nu pot să înțeleg cum ai putut să-ți închipui că aș vrea să-ți smulg o scrisoare pentru a o da publicității. Știi că posed cel puțin 200 de scrisori de-ale

¹⁾ — confirmat. — *Nota trad.*

tale, care cuprind suficient material pentru ca la nevoie să poată fi constatată atitudinea ta față de mine și de partid.

Îți scriu această scrisoare deoarece tu, ca poet și ca om copleșit de treburi, pari să ai o imagine eronată asupra importanței proceselor pe care le-am intentat la Berlin și la Londra ⁵⁰⁸. Ele sînt decisive pentru *justificarea istorică* a partidului și pentru poziția lui viitoare în Germania; însemnătatea procesului de la Berlin este cu atît mai mare, cu cît acolo se va judeca concomitent procesul Eichhoff-Stieber, care va gravita mai ales în jurul procesului comuniștilor de la Köln ⁵⁰⁹.

Poți avea eventual împotriva mea următoarele grievances ¹⁾:

1. Am abuzat de numele tău (cum i-ai spus lui Faucher).
2. Ți-am făcut în biroul tău un fel de „scenă”.

Ad. 1. Eu personal nu am folosit *niciodată* numele tău, cu singura excepție că am spus la „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] că Blind ți-a relatat cam același lucru pe care mi l-a relatat și mie ²⁾. *Este un fapt*. Mi-am dat seama de la bun început cît este de important să indic *adevărata proveniență* a pamfletului și eram în *drept* să citez un martor care a auzit afirmațiile lui Blind.

În ceea ce privește scrisoarea lui *Liebknecht* către redacția lui „A. Z.” din A, în care el se referă la tine și la mine (în legătură cu Blind) ⁵¹⁰, el va putea confirma în caz de nevoie, *sub prestare de jurămint*, că aceasta s-a întîmplat *fără știrea mea*, după cum tot fără știrea mea și în timp ce mă aflam la Manchester a trimis pamfletul „Avertisment” lui „Allg. Zeit.” din Augsburg. Cînd „A. Z.” din A., dat în judecată de Vogt, i s-a adresat lui Liebknecht, el se mai întrebă dacă mă voi folosi de posibilitatea de a-l dezavua, și a fost chiar uimit cînd i-am declarat imediat că voi face pentru el tot ce-mi stă în putere.

I-am luat apărarea *în scrisoarea pe care ți-am adresat-o* ⁵¹¹, exprimîndu-mi dezacordul față de scrisoarea ta, pur și simplu pentru că mi s-a părut că e o lipsă de mărinimie din partea ta, care ești un om cu nume și cu poziție socială, să-i scrii în această formă dură unui membru de rînd al partidului care locuiește într-o mansardă și cu care ai fost pînă atunci în relații cordiale.

În ceea ce privește tonul plin de iritare al scrisorii mele, aceasta se explică prin mai multe motive.

Întîi, m-a rănit profund că păreai să-i dai lui Blind mai multă crezare decît mie.

Al doilea, dintr-o scrisoare pe care mi-ai scris-o pe un ton foarte iritat în legătură cu „*Morning Advertiser*” (articolul despre

¹⁾ — plîngerii. — *Nota trad.*

²⁾ „Declarația” din 15 noiembrie 1859. — *Nota red.*

festivitățile Schiller) părea să reiasă că mă socoți capabil de infamia nu numai de a strecura pe ascuns în articolul lui Blind o injurie la adresa ta, ci și de a îți-o prezenta apoi ca fiind opera lui Blind ⁵¹². Nu înțeleg prin ce am meritat o bănuială atât de infamantă.

Al treilea, i-ai arătat lui Blind scrisoarea mea care îți era destinată personal.

În sfârșit, aveam tot dreptul să mă aștept ca mai ales după articolul din „*Gartenlaube*” ¹⁾ să adaugi la declarația ta din „A. Z.” din A. o aluzie oricât de discretă care să risipească impresia că declarația ta ar fi o ruptură personală cu mine și o decizie publică de partid. Apoi, nu putea de loc să mă bucure că a doua declarație a ta a apărut o dată cu cea a lui Blind ⁵¹³ și că numele tău i-a servit ca paravan pentru minciuni și falsuri. De altfel, *îți dau cuvântul meu de onoare* că pînă la publicarea lor, **toate** declarațiile lui Liebknecht din „A. Z.” din A. imi erau *absolut necunoscute* ⁵¹⁴.

Ad. 2. În ziua în care am venit la tine la birou, tocmai sosiseră la mine acasă, de la Berlin, cele două numere din „*Na[tional]-Zeitung*” (primul conținea extrasele și comentariile infame apărute ulterior în „*Telegraph*”). În casa mea domnea o iritare generală, iar biata mea soție era într-o stare de-a dreptul îngrozitoare. Totodată am primit din Germania o scrisoare în care eram anunțat că, în afară de declarațiile tale apărute în „A. Z.” din A., *mîrșava* carte a lui Vogt ⁵¹⁵ ar cuprinde și o scrisoare de a ta din care ar reieși legăturile tale intime cu Vogt și că numele tău ar fi singurul nume important din care el își face capital politic și care conferă infamiilor sale prestigiu în fața publicului. Pune-te în această situație și întreabă-te dacă într-un asemenea moment nu îți-ai pierde poate și tu rațiunea.

Îți repet din nou : în această scrisoare nu este vorba de *interese particulare*. În procesul de la Londra am posibilitatea de a obține citarea ta ca martor și fără să-ți dai acordul. Pentru procesul de la Berlin sînt în posesia unor scrisori de-ale tale pe care, la nevoie, le pot depune la dosar. Totodată, nu sînt singur în această chestiune. Infamul atac al lui Vogt mi-a adus din toate țările — Belgia, Elveția, Franța și Anglia — aliați neașteptați, chiar printre oameni de orientare cu totul diferită.

Dar, în sfârșit, ar fi oricum mai bine pentru ambele părți și pentru cauză să acționăm de comun acord.

Pe de altă parte, îți spun deschis că nu mă pot hotări ca, din pricina unor neînțelegeri nesemnificative, să pierd pe unul dintre

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 127. — *Nota red.*

puținii oameni pe care i-am iubit ca *prieten* în cel mai înalt sens al cuvîntului.

Dacă am greșit vreodată față de tine, sînt dispus în orice clipă să-mi recunosc greșeala. Nihil humani a me alienum puto ¹⁾).

Îmi dau foarte bine seama, firește, că în situația ta actuală orice încurcătură de felul acesteia nu poate să-ți fie decît penibilă.

La rîndul tău trebuie să recunoști că este imposibil să fii cu totul scos din joc.

În primul rînd, pentru că Vogt își face capital politic din numele tău și face lumea să creadă că are încuviințarea ta atunci cînd improașcă cu noroi întregul partid, care se mindrește că te numără în rîndurile sale.

Totodată, întîmplător ești *singurul membru* al fostei conduceri centrale de la Köln ²⁾ care a ființat de la sfîrșitul anului 1849 pînă în primăvara lui 1851 la Köln, iar de atunci și pînă acum la Londra.

Dacă sîntem amîndoi conștienți că fiecare în felul său, trecînd peste orice fel de interese personale și animați de cele mai curate intenții, am purtat ani de-a rîndul stindardul pentru „la classe la plus laborieuse et la plus misérable” ³⁾, ridicîndu-l la o înălțime inaccesibilă filistinilor, consider că am greși într-un mod nedemn în fața istoriei dacă ne-am despărți din cauza unor fleacuri care se reduc la neînțelegeri.

Cu cea mai sinceră prietenie.

Al tău,
Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în revista : „Die Neue Zeit”,
Ergänzungshefte, nr. 12, 1911—1912

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Nimic din ce e omenesc nu-mi este străin (*Publius Terentius*. „Omul care se pedepsește singur”, actul I, scena întii). — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de „Liga comuniștilor”. — *Nota red.*

³⁾ Marx parafrazează expresia lui Saint-Simon „clasa cea mai numeroasă și mai săracă” expresie care se întilnește într-o serie de lucrări ale lui Saint-Simon. — *Nota red.*

12

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

23 februarie 1860

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road, Manchester

Dragă Lassalle,

Acum, când trebuie să mă ocup de două procese, unul la Berlin, celălalt la Londra ¹⁾, și, pe de altă parte, să muncesc numai ca să câștig bani, nu-ți pot scrie decît cîteva rînduri.

După ce am răsfoit cartea, m-a uimit pur și simplu faptul că ai descoperit în romanul lui Vogt ²⁾ „mult adevăr”, după cum m-au uimit și sfaturile timide pe care mi le dai.

Singurul fapt care *nu e total născocit* este scrisoarea lui Techow ⁵¹⁶. Or, această scrisoare sau, mai bine zis, conținutul ei l-am combătut în așa fel acum șapte ani într-un pamflet apărut la New York sub titlul „Cavalerul nobilei conștiințe”, încît toți flecarii care pe atunci mai erau coalizați și-au pus lacăt la gură și *n-au îndrăznit să riposteze cu nici un cuvînt*.

Ceea ce vreau de la tine și ceea ce este deosebit de important pentru mine este să aflu *cine este corespondentul din Berlin* al ziarului „Daily Telegraph” și unde locuiește această vită la Berlin — strada și numărul locuinței. Cred că e un evreu pe care îl cheamă Meier. Dată fiind poziția ta la Berlin, n-o să-ți fie în nici un caz greu să afli acest lucru. Te rog să-mi comunicîi imediat datele respective.

Îți trimit alăturat broșura despre procesul comuniștilor ³⁾.

Al tău,
K. M.

P. S. În ceea ce privește *neîncrederea* mea (mă obligi să mă exprim în limbajul bărbatului de stat Blind — vezi „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg]) ⁵¹⁷, în nici un caz nu poți să te plîngi de așa ceva. Îți trimit, de pildă, împreună cu această scrisoare un

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 407—425. — *Nota red.*

²⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

bilet din Baltimore (Statele Unite). Acest bilet l-am primit pe cale particulară ⁵¹⁸. Acuzațiile oficiale aduse împotriva ta (printre altele, depozițiile unei delegații de muncitori din Düsseldorf ⁴) se află în documentele Ligii, care nu sînt în posesia mea și de care nu pot dispune.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

13

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

24 februarie 1860,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road, Manchester

Stimate domn,

Mă surprinde că nici ieri n-a sosit de la Berlin confirmarea de primire a scrisorii recomandate pe care v-am trimis-o la 13 februarie ²).

Ieri v-am trimis de aici — din Manchester — o a doua scrisoare recomandată împreună cu procura și șapte anexe ³). Azi îmi permit, referitor la anexele menționate, pe care le-am numerotat, să vin cu unele lămuriri la acele puncte principale asupra cărora, după părerea mea, trebuie concentrată atenția în procesul de calomnie intentat lui „National-Zeitung” din Berlin. Anexez totodată o scrisoare din 19 noiembrie 1852 ⁵¹⁹ și un exemplar din „Dezvăluiri” ⁴) publicate de mine în 1853.

1. a) Pamfletul anonim „Avertisment”.

În nr. 41 al ziarului berlinez „National-Zeitung”, în articolul de fond intitulat „Cum se fabrică pamfletele radicale”, la p. 1, coloana a 3-a, se spune textual :

„Partidul lui Marx putea acum atribui foarte ușor lui Blind paternitatea pamfletului, tocmai deoarece și după ce acesta din urmă, într-o discuție avută cu Marx și în articolul din «Free Press»,

¹) Vezi volumul de față, p. 31. — *Nota red.*

²) Vezi volumul de față, p. 392—398. — *Nota red.*

³) Vezi volumul de față, p. 401—402. — *Nota red.*

⁴) K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. —

exprimase păreri similare ; folosind aceste declarații și formulări ale lui Blind, pamfletul putea fi **ticluit** în așa fel, încît să pară opera **acestuia**“ (adică a lui Blind).

De altfel în această coloană nu se urmărește decît să fie prezentat ca *omul care a ticluit* respectivul pamflet și să se arunce totodată asupra mea vina infamă de a fi scris acest pamflet în așa fel, încît să apară o *creație a lui Blind*.

Înainte de a trece la dovezile cuprinse în anexele pe care le-am trimis ieri, consider necesar să vă expun pe scurt istoria acestei controverse.

„*Allgemeine Zeitung*“ din Augsburg, în timpul procesului său cu Vogt, a publicat printre alte documente următoarea scrisoare a mea :

19 octombrie 1859,
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

În tot timpul cît am colaborat la presa germană, am atacat «*Allgemeine Zeitung*», care, la rîndul său, m-a atacat. Acest lucru nu mă împiedică, firește, ca atît cît îmi stă în putință să sar în ajutorul acestui ziar atunci cînd, după părerea mea, el și-a îndeplinit *prima* îndatorire a presei : aceea de a denunța șarlatanismul. Aici, la Londra, *documentul anexat* ar constitui un document *judiciar*. Nu știu dacă la fel ar fi considerat la Augsburg. Mi-am procurat menționatul document pentru că Blind a refuzat să confirme afirmațiile făcute mie și altora, pe care eu le-am relatat lui Liebknecht și care nu au lăsat acestuia nici o îndoială în privința denunțului cuprins în pamfletul anonim. Al dv. devotat, dr. K. Marx¹⁾.

Documentul anexat la această scrisoare către „*Allgemeine Zeitung*“ și publicat totodată de acesta din urmă glăsuiește astfel :

„Declar prin prezenta în fața dr. Karl Marx și a lui Wilhelm Liebknecht că pamfletul intitulat «*Avertisment*», apărut anonim, fără a se specifica locul unde a fost tipărit și publicat în nr. 7 al ziarului «*Volk*»,

1) a fost cules și tipărit în tipografia lui Fidelio Hollinger, 3, Litchfield Street, Soho, întrucît eu însumi am cules o parte din manuscris, iar F. Hollinger — cealaltă parte ; 2) că manuscrisul era scris de mina lui Karl Blind, al cărui scris îmi este cunoscut din

¹⁾ K. Marx. „Scrisoare către redactorul lui «*Allgemeine Zeitung*»“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 739. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

manuscrisele lui Karl Blind pentru «Hermann» și din pamfletele anonime ale lui Karl Blind, tipărite, chipurile, la «Frankfurt pe Main», dar în realitate culese și tipărite la F. Hollinger, 3, Litchfield Street, Soho ; 3) că însuși Fidelio Hollinger mi l-a indicat pe Karl Blind ca autor al pamfletului «Avertisement» îndreptat împotriva profesorului Vogt. *August Vögele*, zețar. Autenticitatea semnăturii de față o certifică *W. Liebknecht, dr. K. Marx*. Londra, 17 septembrie 1859⁵²⁰. (Vezi broșura lui Vogt „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”, Documente, p. 30, 31.)

Ca răspuns la aceasta, în nr. 313 al lui „*Allgemeine Zeitung*” și în „*Kölnische Zeitung*” a apărut următoarea scrisoare a lui Karl Blind împreună cu depozițiile lui Hollinger și Wiehe anexate la această scrisoare :

„Londra, 23, Townshead Road, St. John’s Wood, 3 noiembrie 1859. Pentru a dezminți declarația că eu aș fi, chipurile, autorul pamfletului «Avertisement», public documentul de mai jos. Fac acest lucru numai pentru a mă autoapăra, și nu pentru a-l justifica pe Karl Vogt, al cărui mod de a acționa, după toate cele aflate în ultimele șase luni, eu și prietenii mei din partidul republican îl condamnăm fără drept de apel. Eu pot să atest exactitatea celor comunicate de d-l Julius Fröbel, și anume că din partea lui Vogt s-a făcut aici, într-adevăr, oferta unor recompense în bani cu scopul de a-i determina pe germanii de aici să influențeze în sensul cunoscut asupra presei din patrie. *Karl Blind*”.

a) „Declar prin prezenta că afirmația zețarului Vögele, publicată în nr. 300 al lui «Allgemeine Zeitung», cum că amintitul pamflet «Avertisement» ar fi fost tipărit în tipografia mea sau că d-l Karl Blind ar fi autorul lui este o *născocire răuvoitoare*. *Fidelio Hollinger*, 3, Litchfield Street, Soho, Londra, 2 noiembrie 1859”.

b) „Subsemnatul, care locuiesc și lucrez de 11 luni în casa de la nr. 3, Litchfield Street, atest, la rîndul meu, exactitatea afirmațiilor d-lui Hollinger. Londra, 2 noiembrie 1859. *J. F. Wiehe*, zețar”. (Compară cartea lui Vogt, Documente, p. 37 și 38⁵²¹.)

La aceasta am răspuns în nr. 325 al lui „*Allgemeine Zeitung*”¹⁾. Extrăsul corespunzător din „*Allgemeine Zeitung*” din *Augsburg* l-am anexat la prima mea scrisoare pe care v-am expediat-o din Londra²⁾.

Karl Blind, la rîndul său, a dat o nouă ripostă în suplimentul la „*Allgemeine Zeitung*” din 11 decembrie. În acest supliment redacția declară :

¹⁾ *K. Marx*. „Declarația trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 14, București, Editura politică. 1963, p. 744—745. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 394—395. — *Nota red.*

„D-l Karl Blind spune în fond următoarele : Referindu-mă încă o dată la documentele semnate de proprietarul tipografiei, d-l Hollinger, și de zețarul Wiehe, declar pentru ultima oară că afirmația, care acum are pur și simplu caracterul unei insinuări, cum că eu aș fi autorul pamfletului menționat în repetate rânduri este o minciună patentă. Celelalte afirmații făcute în legătură cu persoana mea conțin *denaturări cât se poate de grosolane*. Repet încă o dată că declar acest lucru numai cu scopul de a mă autoapăra împotriva lui Marx-Biscamp-Liebknicht, și nu pentru a-l justifica pe Vogt, împotriva căruia am luat deja atitudine mai înainte”.

În legătură cu această declarație, redacția lui „*Allgemeine Zeitung*” remarcă următoarele :

„Întrucit orice alte explicații în legătură cu aceste împrejurări și cu discuțiile despre ele purtate în coloanele acestui ziar nu mai prezintă de mult un interes public, noi rugăm persoanele în cauză să renunțe la o eventuală continuare a disputei”⁵²² (cf. cartea lui Vogt, Documente, p. 41, 42).

Cu aceasta s-a pus capăt deocamdată publicării documentelor. De îndată ce am văzut articolele din „*National-Zeitung*” unde au fost reproduse extrase din pamfletul lui Vogt și comentariile la acest pamflet, am publicat întâi circulara în limba engleză (anexa III), adresată redactorului ziarului londonez „*Free Press*”¹⁾. Am făcut acest lucru cu scopul de a-l determina pe K. Blind să intenteze împotriva mea un proces de calomnie, ceea ce mi-ar fi dat posibilitatea, în primul rând, să prezint în fața unui tribunal din Londra dovezi cu privire la tipărirea și paternitatea pamfletului „*Avertisment*”, iar în al doilea rând, să-l oblig pe autorul real al acestui pamflet să prezinte unui tribunal englez probele pe care le deține împotriva lui Vogt.

Consecința imediată a acestei circulare (anexa III), pe care, de îndată ce a fost tipărită, i-am trimis-o lui Karl Blind, a fost *declarația* lui K. Blind, care a apărut în „*Allgemeine Zeitung*” din 13 februarie, în suplimentul la nr. 44. În această declarație, intitulată „*Împotriva lui Karl Vogt*”, Blind repetă din nou că el nu este „autorul” pamfletului „*Avertisment*” îndreptat împotriva lui Vogt, dar, silit de circulara mea, el aduce câteva argumente pentru a arăta că Vogt este agent al propagandei bonapartista la Londra. Aceasta a fost consecința *nemijlocită* a primului pas pe care l-am făcut prin publicarea circularei (anexa III).

¹⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 746—747. — Nota trad.). — Nota red.

Între timp mi-am procurat cele două affidavit-uri ¹⁾ : al zețarului Vögele și al lui Wiehe (anexa I și II). Aceste affidavit-uri dovedesc : în primul rînd, că afirmația mea referitoare la faptul că pamfletul „Avertisment” a fost tipărit în tipografia lui Hollinger și a fost scris de mîna lui Blind este *adevărată*. În al doilea rînd, că declarațiile lui Hollinger și Wiehe, publicate de Blind în nr. 313 al lui „*Allgemeine Zeitung*” și în „*Köln[ische] Zeit[ung]*” și apoi menționate din nou de Blind în suplimentul la „*Allgemeine Zeitung*” din 11 decembrie, sînt *false*. În al treilea rînd, că Blind și Hollinger (vezi anexa II — affidavit-ul zețarului Wiehe) au pus la cale o conspiracy ²⁾, pentru a obține declarații false împotriva mea și a mă defăima în ochii opiniei publice prezentindu-mă ca pe un mincinos și calomniator. Potrivit dreptului englez, o asemenea conspirație este un *delict penal*. Numai fiindcă m-am gîndit la familia lui Blind nu am intentat acțiune penală împotriva lui Hollinger și Blind.

Copiile affidavit-urilor (anexa I și II) celor doi zețari, Vögele și Wiehe, le-am trimis unor emigranți care întrețin legături cu Blind și care i le-au arătat. *Consecința imediată* a acestui lucru a fost *declarația dr. Schaible* publicată în „*Daily Telegraph*” din 15 februarie 1860, în care Schaible afirmă că el este *autorul* pamfletului „Avertisment” și că își asumă răspunderea pentru acuzațiile aduse lui Vogt (vezi anexa VI). Prin urmare, dacă Vogt dorește să-și dovedească nevinovăția, el trebuie să redeschidă procesul — și încă la Londra. Declarația lui Schaible potrivit căreia el este autorul pamfletului „Avertisment” nu schimbă cu nimic lucrurile în ceea ce privește faptul că pamfletul a fost tipărit în tipografia lui Hollinger, că Blind l-a dat la tipărit, că a fost scris de mîna lui Blind, că declarațiile lui Hollinger și ale lui Wiehe prezentate de Blind erau false, și, în sfîrșit, că Hollinger și Blind încercau să iasă basma curată și să mă compromită pe mine recurgînd la declarații false.

Este inutil să vă arăt că cele două affidavit-uri ale zețarilor Vögele și Wiehe (anexa I și II) și declarația d-lui Schaible apărută în „*Daily Telegraph*” din 15 februarie (anexa VI) vă oferă dovezi peremptorii în ceea ce privește *falsitatea* calomniei de care mă acuză „*National-Zeitung*” și pe care am menționat-o la punctul I a) al acestei scrisori.

b) Relațiile mele cu „*Allgemeine Zeitung*”.

Cele două scrisori pe care mi le-a adresat redacția lui „*Allgemeine Zeitung*” datate 16 octombrie 1859 (anexa IV și V) și scrisoarea mea de răspuns la acestea, datată 19 octombrie 1859 și pe

¹⁾ — declarații facute în fața unui magistrat, echivalente cu mărturiile depuse sub prestare de jurămint. — *Nota trad.*

²⁾ — conspirație. — *Nota trad.*

care am citat-o mai sus la *punctul I a)*, constituie *întreaga* mea *corespondență* cu „*Allgemeine Zeitung*”. Ea s-a limitat, așadar, la faptul că am pus la dispoziția lui „*Allgemeine Zeitung*” un document scris care trebuia să clarifice *proveniența* pamfletului pentru a cărui reproducere „*Allgemeine Zeitung*” a fost dat în judecată de către Vogt.

La 9 mai 1859, la un miting organizat de David Urquhart, K. Blind mi-a relatat toate acuzațiile aduse lui Vogt, reproduce ulterior în pamfletul „*Avertisment*”, care a văzut lumina tiparului *abia în luna următoare, în iunie*. El m-a asigurat că dovezile acestor acuzații se află în miinile lui. Nu am dat prea mare importanță celor spuse de el. Broșura lui Vogt intitulată „*Studii asupra situației actuale din Europa*”, apoi relațiile lui Vogt cu Fazy, „*tiranul din Geneva*”, și relațiile lui Fazy cu Ludovic Bonaparte m-au convins deja de mai multă vreme că Vogt este agent bonapartist. Dacă o făcea cu bună sau rea intenție, plătit sau neplătit, mi-era absolut indiferent. La două sau trei zile după cele comunicate de Blind, și-a făcut apariția la mine acasă, adus de Liebknecht, d-l Biscamp, cu care nu am avut niciodată nici un fel de relații personale sau politice. Biscamp m-a rugat ca eu și prietenii mei să sprijinim ziarul „*Volk*”, fondat de el, trimițându-i contribuții bănești și articole. La început am respins propunerea lui, arătînd, pe de o parte, că nu dispun de timp, iar pe de altă parte că trebuie întii să cunosc mai îndeaproape ziarul „*Volk*”, din care nu apăruse decît primul număr, și apoi să le propun prietenilor mei să colaboreze la acest ziar. Am subliniat cu acest prilej că pînă atunci evitasem din principiu să colaborez la ziarele germane care apăreau la Londra. În timpul acestei întrevederi i-am relatat lui Liebknecht, în prezența lui Biscamp, cele comunicate de Blind la mitingul organizat de Urquhart. Am relevat totodată faptul că germanilor din sud le place să exagereze lucrurile din dorința de a-și da importanță. Ulterior, în nr. 2 al ziarului „*Volk*” din 14 mai, d-l Biscamp a scris și a inserat, pe propria să răspundere și cu unele completări care-i aparțineau exclusiv, un articol intitulat „*Regentul imperiului — trădător al imperiului*”⁵²³. Acest articol este citat în broșura lui Vogt „*Procesul intentat de mine etc.*” în secțiunea „*Documente*”, p. 17, 18, 19. Mai tîrziu, cam pe la *mijlocul lunii iunie*, cînd eu lipseam din Londra — eram la Manchester — Liebknecht a primit de la Hollinger, în tipografia acestuia din urmă, corecturile pamfletului „*Avertisment*”; Liebknecht a recunoscut imediat dezvoltările pe care mi le făcuse Blind verbal și a mai aflat de la zețarul Vögele că Blind a fost acela care i-a predat lui Hollinger spre tipărire manuscrisul pamfletului. Liebknecht a trimis corecturile lui „*Allge-*

meine Zeitung", care le-a publicat, și, ca urmare, Vogt a dat ziarul în judecată pentru calomnie. Liebknecht era cu atât mai îndreptățit să facă acest lucru (eu nu știam nimic, deoarece nu mă aflam la Londra) cu cât el știa că Blind, acuzatorul lui Vogt, a fost solicitat de însuși Vogt să participe la înfăptuirea propagandei proiectate. Împotriva unui om care-și asuma obligația să plătească *premier* pentru toate articolele din presa germană favorabile planurilor lui Bonaparte (vezi mărturia lui Vogt în această privință în cartea sa ¹⁾, scrisoarea către dr. Loening, Documente, p. 36) era necesar să se folosească în scopul „avertizării” asemenea ziare larg răspândite ca „*Allgemeine Zeitung*”.

De îndată ce Vogt a intentat procesul său de calomnie lui „*Allgemeine Zeitung*” din Augsburg pentru reproducerea pamfletului „Avertisment”, redacția lui „*Allgemeine Zeitung*” i-a scris lui Liebknecht, rugându-l insistent să aducă dovezi. Liebknecht mi s-a adresat mie. Eu i l-am indicat pe Blind, și, la cererea sa, l-am însoțit eu însumi la Blind, după cum se poate vedea din scrisoarea lui Blind (anexa VII). Pe Blind nu l-am găsit acasă, era plecat la băi la St. Leonards. Liebknecht i-a scris două scrisori. Timp de câteva săptămâni ele au rămas fără nici un răspuns, pînă în momentul cînd, după calculele lui Blind, procesul de la Augsburg se apropia de sfîrșit. (Aceste calcule au fost zădărnice de aminarea procesului pe care a reușit să o obțină între timp „*Allgemeine Zeitung*”.) În sfîrșit, în scrisoarea din 8 septembrie (anexa VII) Blind i-a răspuns cu cea mai mare nerușinare lui Liebknecht că, „așa cum a mai arătat”, el „nu a avut nici o *contingență* cu chestiunea menționată”, iar în ceea ce privește „observațiile pe care le-a făcut în timpul unei convorbiri particulare...” intenționează „să discute ulterior, cu *prima ocazie*”. Liebknecht a venit la mine cu această scrisoare.

Mi-am dat seama că acum era necesar să se recurgă la constringere pentru a dezlega limba lui Blind. Mi-am amintit că în ziarul londonez „*Free Press*” din 27 mai am citit un articol anonim („The Grandduke Constantine to be King of Hungary” ⁵²⁴) care reproducea în esență conținutul pamfletului „Avertisment” și cele ce mi-a comunicat Blind verbal. După stilul și conținutul acestui articol nu am avut nici cea mai mică îndoială că autorul lui era Blind. Pentru a mă convinge de acest lucru m-am dus împreună cu Liebknecht la d-l Collet, redactorul lui „*Free Press*”. După unele ezitări el a declarat că autorul articolului menționat este Blind.

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

Curînd după aceea am obținut declarația scrisă a zețarului Vögele, în care se spunea că pamfletul a fost tipărit în tipografia lui Hollinger și că manuscrisul a fost scris de mina lui Blind.

Liebknecht i-a scris atunci din nou lui Blind o scrisoare mai lungă prin care îl înștiința că deținem dovezi că el a participat la editarea pamfletului „Avertisment” și, referindu-se printre altele la articolul din „Free Press”, i-a cerut încă o dată să prezinte datele de care dispunea. K. Blind nu a răspuns nimic, ba mai mult, a păstrat aceeași tăcere atît *înainte*, cît și în timpul procesului de la Augsburg. Prin urmare era limpede că K. Blind se hotărîse definitiv să adopte un sistem de negare și de ignorare diplomatică. Date fiind *aceste împrejurări*, i-am declarat lui Liebknecht că sînt dispus, dacã „Allgemeine Zeitung” mi-o va cere *în scris*, să-i trimit declarația lui Vögele care se afla în posesia mea. După ce am primit cele două scrisori din 16 octombrie ale lui „Allgemeine Zeitung”, am procedat întocmai, anexînd declarația la scrisoarea mea de răspuns din 19 octombrie.

Motivele care m-au determinat să fac acest pas au fost următoarele :

În primul rînd : consideram că sînt dator față de Liebknecht, care aflase de la mine prima oară cele spuse de Blind cu privire la Vogt, să dovedesc că el n-a răspîndit acuzații împotriva unor terțe persoane fără a avea temeiuri suficiente.

În al doilea rînd : consideram că „Allgemeine Zeitung” era complet îndreptățit să reproducă pamfletul „Avertisment”, deoarece știa că pamfletul provenea de la o persoană căreia însuși d-l Vogt îi propusese să participe la înfăptuirea operei sale de propagandă. Faptul că „Allgemeine Zeitung” aparține unui partid care-mi este ostil și că a avut întotdeauna o atitudine ostilă față de mine personal, ba chiar a publicat în repetate rînduri cele mai absurde intrigi la adresa mea, n-a schimbat nimic, după cum nu schimbă nimic nici faptul că întîmplător eu mă aflu *în afara jurisdicției* tribunalului din Augsburg, iar „Allgemeine Zeitung” nu a putut să mă *silească să depun* ca martor.

În al treilea rînd : în suplimentul la nr. 150 al lui „Handels-Courier” din Biel, apărut la 2 iunie (cf. p. 31 din Documente în cartea lui Vogt), Vogt a publicat un pamflet împotriva mea ¹⁾ presupunînd, evident, că eu sînt autorul articolului îndreptat împotriva lui și publicat de Biscamp în nr. din 14 mai al ziarului „Volk”. În acuzația care o aduce lui „Allgemeine Zeitung” el a pornit, de asemenea, de la presupunerea că eu sînt autorul pamfletului „Avertis-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 22. — Nota red.

ment". Blind, evident, a hotărît să eternizeze acest *quiproquo* atît de binevenit pentru Vogt.

În al patrulea rînd: și aceasta era *pentru mine esențial*: voiam să-i pun față în față pe Vogt și pe acuzatorii săi, și încă pe un teren unde lucrurile trebuiau să ajungă la un deznodămînt și unde ambele părți erau lipsite de posibilitatea de a recurge la vreun subterfugiu. Pentru aceasta era important să silesc pe adevăratul autor și editor al pamfletului „Avertisment” să iasă la lumină. Că am avut dreptate — o dovedesc declarația dr. Schaible (anexa VI) și scrisoarea lui Blind citată mai sus, care a fost publicată în „*Allgemeine Zeitung*” din 13 februarie, în suplimentul la nr. 44.

Corespondența mea cu „*Allgemeine Zeitung*” se limitează la cele două scrisori ale dr. Orges (anexa IV și V) și la scrisoarea mea de răspuns din 19 octombrie citată mai sus (la punctul I a). Aceasta a fost suficient ca d-l Vogt (și „*National-Zeitung*”) să mă declare colaborator al lui „*Allgemeine Zeitung*” și să se prezinte pe sine însuși publicului german ca victimă nevinovată a unei conspirații urzite de „reacționari” și de extrema stîngă.

Liebknecht este corespondentul lui „*Allgemeine Zeitung*” din 1855, așa cum însuși Vogt fusese înainte corespondentul acestei publicații. La rigoare Liebknecht va declara **sub prestare de jurămînt** că eu nu m-am folosit *niciodată* de el pentru a strecura măcar un singur rînd în „*Allgemeine Zeitung*”. Relațiile sale cu „*Allgemeine Zeitung*” nu m-au interesat și nu mă interesează cîtuși de puțin. De altfel, corespondențele sale se mărginesc *exclusiv* la politica engleză, și părerile pe care le susține în „*Allgemeine Zeitung*”, el le-a susținut și le susține și în ziarele germano-americane radicale. În corespondențele sale nu există un singur rînd care să nu exprime vederile sale și pe care deci să nu-l poată susține oriunde. În domeniul politicii externe a Angliei, Liebknecht promovează aproximativ aceleași vederi anti-palmerstoniene pe care le promovează și Bucher în „*National-Zeitung*” din Berlin. În domeniul politicii engleze interne, el a susținut în permanență vederile celui mai progresist partid englez. El n-a scris *niciodată* în „*Allgemeine-Zeitung*” nici un rînd despre intrigile emigranților de la Londra.

Atît despre pretensele mele legături cu „*Allgemeine-Zeitung*”.

II. În nr. 41 al lui „*National-Zeitung*”, în articolul de fond intitulat „Cum se fabrică pamfletele radicale”, p. 1, coloana a 2-a, rîndul 45 de sus și următoarele, se spune textual:

„În luna mai a anului trecut, sus-menționatul Biscamp a fondat la Londra ziarul «Das Volk»... *De unde proveneau banii pentru acest ziar distribuit cu atîta dărnicie, numai Dumnezeu știe; oamenii știu că Marx și Biscamp nu au bani de prisos*”.

Avînd în vedere întregul articol din nr. 41 și articolul de fond din nr. 37 al lui „*National-Zeitung*”, în care sînt prezentat ca „aliat al poliției secrete din Franța și din Germania”, și mai cu seamă paragraful pe care îl voi cita la punctul III, pasajul citat mai sus insinuează că banii pentru „*Das Volk*” i-am procurat *pe căi necinstite*.

În legătură cu aceasta menționez următoarele :

Vogt însuși, în broșura sa despre care se vorbește în „*National-Zeitung*”, citează la p. 41 a „*Documentelor*”, care constituie începutul cărții sale, următoarea notiță din partea redacției, publicată în nr. 6 al ziarului „*Volk*” din 11 iunie :

„Avem satisfacția de a putea comunica cititorilor noștri că K. Marx, Fr. Engels, Ferd. Freiligrath, W. Wolff, H. Heise etc. *sînt hotărîți* să acorde sprijinul lor ziarului «*Das Volk*»”⁵²⁵.

Prin urmare, pînă la mijlocul lunii iunie eu nu acordasem încă *nici un sprijin* ziarului „*Das Volk*”, iar situația lui *financiară* pînă la această dată nu mă privește cîtuși de puțin. În treacăt pot totuși să menționez următoarele : Biscamp, care trăia pe atunci la Londra dînd lecții, redacta întotdeauna ziarul „*Das Volk*” *pe gratis*. De asemenea, toți ceilalți colaboratori, începînd cu primul număr al ziarului și pînă la încetarea apariției lui, și-au oferit articolele *pe gratis*. Prin urmare singurele cheltuieli care trebuiau acoperite erau cele de tipărire și expediere a ziarului. Dar aceste cheltuieli erau întotdeauna cu mult mai mari decît veniturile încasate din vînzarea ziarului. Înainte de a începe colaborarea mea la ziar, deficitul era acoperit prin colecte publice organizate în rîndurile germanilor care trăiau la Londra. Ulterior am procurat 20—25 l. st. (133—166 de taleri), care au fost oferite *exclusiv* de dr. Borchardt, medic practician, dr. Gumpert, tot medic practician, dr. Heckscher, tot medic practician, Wilhelm Wolff, profesor, Friedrich Engels, comerciant (cu toții domiciliați la Manchester), și de mine însumi. O parte din persoanele menționate nu împărtășesc concepțiile politice împărtășite de mine, de Engels și de W[ilhelm] Wolff ; dar cu toții au considerat că e foarte oportun să ia atitudine împotriva intrigilor bonapartiste din rîndurile emigrației (și aceasta era principala sarcină a ziarului „*Volk*”).

În cele din urmă ziarul „*Das Volk*” a rămas, mi se pare, cu o datorie de 8 l. st. (93 de taleri), pentru care răspunde Biscamp. Chitanța pentru această datorie se află la Hollinger.

Așa stau lucrurile cu întreaga *istorie financiară* a ziarului „*Volk*”.

În ceea ce-l privește pe d-l Biscamp, în *suplimentul la nr. 46 al lui „Allgemeine-Zeitung” din 15 februarie 1860*, el însuși a declarat următoarele :

„Legătura mea politică cu d-l Marx se reduce la câteva articole pe care el le-a scris pentru săptămînalul «*Volk*»... fondat de mine”.

În ceea ce privește propriile mele surse de venit, vreau să menționez doar faptul că, începînd din 1851, sînt colaboratorul permanent al lui „New York [Daily] Tribune”, cel mai bun ziar anglo-american, pentru care scriu nu numai corespondențe, ci și articole de fond. Ziarul are 200 000 de abonați și plătește în mod corespunzător. În afară de aceasta colaborez de cîțiva ani la „*Cyclopaedia Americana*”¹⁾, editată de d-l Dana, unul dintre redactorii lui „New York Tribune”. Cred că pentru dezbaterile judiciare voi primi și o scrisoare în această privință de la d-l Dana din New York⁵²⁶. Dacă totuși această scrisoare nu va sosi la timp, va fi suficient să vă referiți la d-l *Ferdinand Freiligrath*, directorul lui General Bank of Switzerland, 2, Royal Exchange Buildings, London, care timp de mai mulți ani a avut amabilitatea să încaseze polițele trase de mine asupra Americii.

Neruşinarea lui Vogt și a lui „*National-Zeitung*”, care este de partea lui, de a mă suspecta din cauza colaborării mele la un ziar care nu plătea nimic este cu atît mai mare cu cît același Vogt, la p. 226 a cărții sale, despre care se vorbește în „*National-Zeitung*”, spune deschis că „el va lua și în viitor” banii de care are nevoie pentru scopurile sale „de oriunde îi va putea obține”.

III. În nr. 37 al lui „*National-Zeitung*”, în articolul de fond intitulat „*Karl Vogt și «Allgemeine-Zeitung»*” (pag. 1, coloana a 2-a, rîndul 22 de sus și urm.) se spune textual următorul lucru, și eu consider că acest pasaj este punctul cel mai grav al acuzației de calomnie :

„Vogt declară la p. 136 și urm. : Sub numele de *banda pucioasei* sau și sub acela de *Bürstenheimeri* erau cunoscuți în rîndurile emigranților din 1849 un grup de oameni care inițial erau risipiți prin Elveția, Franța și Anglia, iar apoi s-au adunat, încetul cu încetul, la Londra, unde îl venerau, în calitate de șef suprem recunoscut, pe domnul Marx... *Una din principalele îndeletniciri ale bandei pucioasei era de a compromite în așa măsură o serie de persoane din patrie, încît acestea trebuiau să plătească bani pentru ca banda să nu dea în vileag faptele lor compromițătoare. Au fost trimise în Germania nu una, ci sute de scrisori conținînd amenințarea fățișă că, dacă pînă la un anumit termen o anumită sumă de bani nu va ajunge la adresa indicată, persoana respectivă va fi denunțată că a participat la o acțiune sau alta a revoluției...*”

¹⁾ „Noua enciclopedie americană” („*New American Cyclopaedia*”). — *Nota trad.*

«Proletarii»" (al căror șef se spunea că sînt eu) „*umpleau coloanele presei reacționare din Germania cu denunțurile lor împotriva democraților, care nu se plecau în fața lor. Ei au devenit aliații poliției secrete din Franța și din Germania*”.

În legătură cu acest pasaj infam, pe care „*National-Zeitung*” și l-a însușit fără nici un fel de reticențe de la d-l Vogt și pe care l-a pus în circulație în rîndurile celor 9 000 de abonați ai lui, voi face următoarea remarcă :

În primul rînd : așa cum am arătat încă în prima scrisoare pe care v-am adresat-o, obligația lui „*National Zeitung*” va consta în a indica din „*sutele*” de scrisori de amenințare o *singură scrisoare* sau un *singur rînd* al cărui autor să fiu eu sau vreo persoană care să fi întreținut realmente legături cu mine.

În al doilea rînd : repet ceea ce am spus și în prima mea scrisoare : din iulie 1849 nu am mai scris la nici un ziar german, cu excepția lui „*Neue Oder-Zeitung*”, care apărea la Breslau ¹⁾ (1854) în perioada cînd acesta era redactat de dr. Elsner și de dr. Stein. Așa cum arată înseși numerele ziarului și așa cum vor hinevoi, desigur, să ateste domnii Elsner și Stein, niciodată nu am considerat necesar să amintesc măcar un cuvînt despre emigrație.

„*National-Zeitung*” va trebui să indice măcar o *singură coloană* din acele *coloane* ale „presei reacționare” care erau pline de „denunțuri” făcute de mine sau de prietenii mei. Ceea ce este, în schimb, *adevărat* și poate fi dovedit este faptul că o mare parte din emigrația germană de la Londra a umplut ani de-a rîndul, în mod sistematic, ziarele germane de toate nuanțele cu intrigi împotriva mea. Eu nu m-am folosit *niciodată* de relațiile mele cu „*New York Tribune*”, cu ziarele cartiste sau cu „*Free Press*” pentru a-mi lua revanșa.

Cît despre „legătura cu poliția secretă din Franța și din Germania”, Hörfel, un cunoscut agent de poliție francez, a fost mult timp la Paris principalul agent al Uniunii emigranților a lui Kinkel. La rîndul său, acesta era în legătură cu Beckmann, care era în același timp agent de poliție prusian și corespondent al lui „*Kölnische Zeitung*”. Pe de altă parte, Engländer, tot un cunoscut agent de poliție francez, a fost mult timp corespondentul din Paris al clicii lui Ruge. În felul acesta „emigrația democrată” de la Londra a stabilit pe deplin, firește, fără știrea ei, „legătura cu poliția secretă din Franța și din Germania”.

În sfîrșit Vogt, și o dată cu el „*National-Zeitung*”, vorbește despre „un grup de oameni care erau cunoscuți în rîndurile emigran-

¹⁾ Denumirea poloneză : Wroclaw. — *Nota red.*

ților din 1849 sub numele de *banda pucioasei sau și sub acela de Bürstenheimeri*, care inițial erau risipiți prin Elveția, Franța și Anglia, iar apoi s-au adunat, încetul cu încetul, la Londra, unde îl venerau, în calitate de șef suprem recunoscut, pe *domnul Marx*⁵²⁷.

După părerea mea, acest pasaj este lipsit de importanță, dar pentru a lămuri și a demasca intenția calomniatoare a lui Vogt și a lui „*National-Zeitung*” am să fac totuși următoarea remarcă :

Banda pucioasei era numele unei asociații a tinerilor emigranți germani care în anii 1849—1850 s-au stabilit la Geneva și și-au instalat cartierul general la Café de l'Europe. Această asociație nu avea nici caracter politic și nici caracter socialist ; era pur și simplu o „*asociație de cheflii*” care încercau să învingă prin tot felul de extravagante prima amărăciune a exilului. Ea era alcătuită din : *Eduard Rosenblum*, student în medicină ; *Max Cohnheim*, funcționar comercial ; *Korn*, chimist și farmacist ; *Becker*, inginer, și *L. S. Borkheim*, student și tunar. Nu văzusem niciodată pe vreunul dintre ei, cu excepția d-lui Becker, pe care l-am întâlnit o singură dată la Congresul democraților de la Köln din 1848⁵²⁷. La mijlocul anului 1850 membrii acestei asociații, cu excepția lui Korn, au fost expulzați din Geneva. Asociația s-a împrăștiat în cele patru vânturi.

Informațiile de mai sus cu privire la această *asociație, care înainte îmi era complet necunoscută*, le-am primit prin bunăvoința d-lui Borkheim, actualmente director al unei mari întreprinderi comerciale din City (44, Mark Lane). Pe d-l Borkheim l-am cunoscut personal abia acum vreo două săptămîni, după ce îi adresasem în scris rugămîntea de a-mi trimite aceste date⁵²⁸.

Atît despre banda pucioasei.

În ceea ce privește *Bürstenheimerii*, aceasta era porecla pe care un anume *Abt*, actualmente secretar al episcopului de Freiburg, a dat-o *Asociației culturale a muncitorilor din Geneva*. La o adunare generală a emigranților, la care au participat alături de foștii parlamentari din Frankfurt și membri (emigranți) ai Asociației culturale a muncitorilor, *Abt* a fost declarat *necinstit*. Drept răzbunare, el a scris un pamflet în care a botezat Asociația culturală a muncitorilor „*Bürstenheimeri*”, deoarece președintele ei era pe atunci un *perier* (*Bürstenmacher*) pe nume *Sauerheimer*⁵²⁹. Această Asociație culturală a muncitorilor din Geneva *n-a avut legături* nici cu mine, nici cu Asociația comunistă de la Londra¹⁾, din care făceam parte. În vara anului 1851 doi membri ai acestei asociații din Geneva, avocatul Schily, care se află acum la Paris, și

¹⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

P. Imandt, actualmente profesor la seminarul din Dundee, au fost expulzați de autoritățile elvețiene; ei au plecat la Londra, unde au intrat în Asociația muncitorilor⁵³⁰ condusă pe atunci de Willich și Schapper, pe care însă după câteva luni au părăsit-o. Atitudinea lor față de mine era atitudinea unor compatrioți și vechi prieteni. Singurul om din Geneva cu care am mai ținut legătura după expulzarea mea (1849) din Prusia a fost Dronke, actualmente negustor la Liverpool. Așadar, denumirile de *banda pucioasei* și *Bürstenheimeri*, ca și cele două asociații distincte pe care le desemnează ele se referă *exclusiv* la Geneva. Aceste două asociații nu au avut *niciodată nimic comun* cu mine. La Londra s-a aflat prima oară despre ele din editorialul lui „*National-Zeitung*” reprodus în rezumat de ziarul londonez „*Daily Telegraph*”.

Legătura mea cu „banda pucioasei” și cu „Bürstenheimerii” este o minciună născocită cu bunăștiință de Vogt, pe care o răspindește și „*National-Zeitung*”.

IV. „*National-Zeitung*”, în nr. 41, în articolul de fond intitulat „Cum se fabrică pamfletele radicale”, pag. 1, coloana 1, rîndul 49 de sus scrie :

La început Vogt vorbește numai despre „*partidul proletarilor*”, „*de sub șefia lui Marx*”. Acest ziar mă identifică cu „*partidul proletarilor*” și de aceea *tot* ce spune el despre acest partid se referă *și la mine personal*.

Mai departe, în același articol, coloana a 2-a, rîndul 19 de sus și urm. se spune :

„În felul acesta, în 1852 împotriva asociațiilor muncitorești din Elveția *s-a urzit un complot de cea mai abjectă speță, urmînd să se fabrice masiv bancnote false* (amănunte vezi la Vogt), un complot care ar fi pricinuit autorităților elvețiene cele mai mari neplăceri dacă nu ar fi fost descoperit la timp”.

Mai departe, în aceeași coloană, rîndul 33 de sus se spune : „Partidul «proletarilor» nutrește o ură deosebită față de Elveția” etc.

Din lucrările procesului comuniștilor de la Köln, care a avut loc în octombrie 1852, „*National-Zeitung*” ar fi trebuit să știe (așa cum a știut și Vogt din lucrarea mea „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”) că eu nu am avut *niciodată* legături cu Cherval, care în 1852 a urzit, chipurile, aceste intrigi în Elveția (d-l Karl Schapper, care locuiește la Londra, 5, Percy Street, Bedford Square, cu care Cherval era în legătură *înainte* de procesul de la Köln, este gata să dea toate lămuririle în această privință). „*National-Zeitung*” ar fi trebuit să știe că *în timpul* procesului comuniștilor de la Köln l-am demascat pe Cherval, prin intermediul avocaților, ca aliat al lui Stieber; că, potrivit propriilor depo-

ziții ale lui Stieber, obținute prin *constringere*, în 1851, adică în perioada când a organizat la Paris, sub conducerea lui Stieber, complotul franco-german⁵¹, Cherval făcea parte dintr-o asociație ostilă mie. Din cartea lui Vogt, căruia „*National-Zeitung*” i-a consacrat două articole de fond, acest ziar ar fi trebuit să știe că și după terminarea procesului de la Köln, într-o broșură trimisă spre tipărire în Elveția și intitulată „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”, eu îl demascasem pe Cherval ca mouchard¹⁾. Când în timpul procesului de la Köln Cherval a evadat, chipurile, din închisoarea de la Paris, dar în realitate a plecat la Londra în calitate de spion, a fost primit cu brațele deschise în asociația muncitorilor condusă pe atunci de Willich-Schapper, dar în urma interpelării cu privire la Cherval, pe care, la indicația mea, avocații din Köln (mai cu seamă Schneider II) i-au făcut-o lui Stieber în timpul dezbaterilor judiciare, Cherval a fost exclus din asociația respectivă.

Așadar, cea mai nerușinată calomnie proferată cu bună știință de Vogt și de „*National-Zeitung*”, care s-a aliat cu el, a fost aceea de a mă face răspunzător pentru faptele săvârșite, chipurile, în Elveția de acest individ, care, după cum se știe, mi-e ostil și pe care eu însumi l-am demascat și l-am urmărit. Vogt vorbește despre *acoliții lui Marx* din Geneva, cu care Cherval a întreținut relații. Dar și acum, ca și în 1852, eu nu întrețin legături cu *nici o persoană din Elveția*.

Repet ceea ce v-am mai scris²⁾: la 15 septembrie 1850, eu și prietenii mei ne-am separat de acea parte a Comitetului Central de la Londra al asociației germane comuniste existente pe atunci (denumită „*Liga comuniștilor*”), de acea parte care, sub conducerea lui Willich, se ocupa pe jocul „emigrației democratice”, de-a revoluția și conspirațiile (un joc, de altfel, extrem de pueril și de inofensiv). Noi am mutat sediul Comitetului Central la Köln și nu am mai purtat *nici un fel* de corespondență cu nici o altă localitate de pe continent în afară de Köln. Această corespondență, după cum a dovedit procesul de la Köln, nu conține nimic cu caracter criminal. Din primăvara anului 1851, de îndată ce la Köln au fost arestați unii membri ai asociației, noi (adică partea londoneză a asociației) *am rupt orice legături cu continentul*. Am continuat să corespundez numai cu un prieten al celor arestați, pe care de altfel nu-l cunoșteam personal (d-l *Bermbach*, fost deputat în Adunarea națională de la Frankfurt), *în problema mijloacelor de apărare*. Prietenii mei din Londra se întâlneau o dată pe săptămână pentru

1) — spion. — *Nota trad.*

2) Vezi volumul de față, p. 397. — *Nota red.*

a lua măsuri menite să zădărnicească manevrele polițienești nerușinate și mereu noi ale lui Stieber. Pe la mijlocul lunii noiembrie (1852), după terminarea procesului de la Köln, eu, cu consimțământul prietenilor mei, am declarat „Liga comuniștilor” *dizolvată*, și de atunci și pînă în momentul de față nu am făcut parte din nici o *asociație secretă* și cu atît mai puțin din *una publică*. Ferdinand Freiligrath, care a fost membru al asociației comuniste și care din toamna anului 1848 pînă în primăvara anului 1851 s-a aflat la Köln, iar din primăvara anului 1851 pînă în momentul de față la Londra, poate să ateste că cele afirmate mai sus corespund întru totul adevărului. De altfel, o dovadă suficientă în această privință o constituie scrisoarea din 19 noiembrie 1852 ¹⁾, pe care v-o trimit alăturat, scrisoare care poartă ștampilele poștelor din Londra și din Manchester și pe care prietenul meu F. Engels a găsit-o printre hîrțile sale.

Broșura alăturată ²⁾, citată de Vogt și de „*National-Zeitung*”, a fost tipărită de mine la Boston (în America), după ce prima ei ediție, care a apărut la Basel în editura lui Schabelitz într-un tiraj de 2 000 de exemplare, fusese confiscată la granița badeneză. Din această broșură veți vedea, ca și din procesul Stieber-Eichhoff ⁵³², care a avut loc ulterior la Berlin, că asociația comunistă din care am făcut parte pînă la mijlocul lunii noiembrie 1852 n-a comis *nici un fapt culpabil* care să poată fi incriminat. Pe de altă parte, deși dispuneam de mijloace limitate, eu și prietenii mei din Londra am distrus atît de energic întreaga intrigărie polițienească, încît în cele din urmă — așa cum afirmă în destăinuirile sale apărute în „*New Yorker Criminal-Zeitung*” din 22 aprilie 1853 un anume Hirsch ⁵³³, fost agent al lui Stieber, care în momentul de față se află într-o închisoare din Hamburg —, pentru a asigura condamnarea deținuților, Hirsch urma să plece la Köln sub numele de Haupt și, acționînd în numele lui Haupt, să facă mărturii false sub prestare de jurămint. Dar, după spusele lui Hirsch, în momentul cînd acest plan era pe punctul de a fi înlăptuit, domnul von Hinckeldey a scris :

„Procurorul speră că, dată fiind componența fericită a juraților, va obține verdictul de condamnare *fără a mai fi nevoie de măsuri extraordinare*, și de aceea el” (Hinckeldey) „roagă să nu se întreprindă deocamdată nimic”.

¹⁾ Vezi textul scrisorii respective a lui Marx către Engels în volumul de față, p. 432—433. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. — *Nota red.*

Se înțelege de la sine că broșura alăturată prezintă valoare juridică numai în măsura în care aruncă lumină asupra luptei duse de mine împotriva lui Stieber-Hinckeldey și a sistemului polițienesc prusian de atunci. Asociațiile menționate în această broșură aparțin de mult istoriei.

V. În sfârșit, pentru a vă explica importanța pe care o are pentru mine acest proces de calomnie intentat lui „*National-Zeitung*” am să mă refer pe scurt la consecințele pe care le-au avut la Londra articolele de fond din „*National-Zeitung*”.

În „*Daily Telegraph*” (un cotidian londonez) din 6 februarie 1860 a apărut un articol pe două coloane și jumătate intitulat „*The Journalistic Auxiliaries of Austria*” („Complicii din presă ai Austriei”).

Acest articol, scris, chipurile, la *Frankfurt pe Main*, dar redactat de fapt la *Berlin*, reprezintă, așa cum reiese la cea mai superficială comparație, în parte o simplă parafrază, în parte o traducere textuală a celor două articole de fond apărute în „*National-Zeitung*” nr. 37 și nr. 41 pe care le imput acestui ziar. Într-una din zilele următoare vă voi trimite numărul respectiv din „*Daily Telegraph*”. În acest articol din „*Telegraph*”, ca și în „*National-Zeitung*”, în primul rând, eu și prietenii mei sîntem calificați drept „aliați ai poliției secrete”, iar în al doilea rând este tradus cuvînt cu cuvînt pasajul din „*National-Zeitung*” pe care l-am reprodus la punctul IV, pasaj referitor la banda pucioasei, la scrisorile de amenințare și de șantaj, la amestecul meu în fabricarea de bancnote false în Elveția întreprinsă de Cherval etc.

De îndată ce a apărut acest articol, i-am scris redactorului lui „*Daily Telegraph*”¹⁾, cerindu-i, sub amenințarea de a-l da în judecată pentru calomnie (*action for libel*), să publice o *amende honorable*²⁾. Mi-a răspuns că a trimis scrisoarea mea corespondentului său din Germania și că va aștepta răspunsul lui. Acest răspuns a apărut în numărul din 13 februarie 1860 al ziarului „*Daily Telegraph*”, și în traducere textuală (originalul îl veți primi peste cîteva zile) el sună astfel :

„*Frankfurt pe Main, 8 februarie*. Am să răspund pe scurt la observațiile făcute de d-l Marx în legătură cu una din corespondențele pe care vi le-am trimis. Numai că el a greșit adresa. Dacă acest erudit ar fi adresat observațiile sale dr-ului Vogt în per-

¹⁾ K. Marx. „Scrisoare către redactorul ziarului «Daily Telegraph»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 750. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — amendă onorabilă. — *Nota trad.*

soană sau unuia din cei o sută de redactori germani care au citat cartea dr-lui Vogt, atunci comportarea sa ar fi conformă cu ceea ce se cere în cazul dat. Dar d-l Marx nu ripostează la numeroasele acuzații care i se aduc în propria sa țară și preferă să-și verse minia asupra singurului ziar englez care a inserat în paginile sale o declarație care a fost publicată și răspublicată în aproape toate orașele germane mai importante. Eruditul domn Marx pare să fi uitat cu desăvîrșire faptul că nu are nici cel mai mic drept să reclame publicarea într-un ziar englez a unor știri neplăcute pentru el atîta timp cît nu consideră necesar să-i tragă la răspundere pe cei ce lansează și răspîndesc zvonuri calomnioase la adresa lui în propria sa țară. În încheiere declar că sînt gata să recunosc falsitatea afirmațiilor cuprinse în declarațiile respective de îndată ce d-l Marx va fi convins lumea de falsitatea lor. Dacă se află în posesia dovezilor necesare în acest scop, nimic nu poate fi mai ușor pentru el decît să obțină lucrul pe care îl dorește atît de mult. El are la dispoziție cel puțin 50 de orașe germane unde poate intenta procese și poate obține sancționarea corespunzătoare a redactorilor respectivi. Dacă nu dorește să urmeze această cale, corespondentul englez nu este obligat să dezmință declarații care nu-i aparțin și pe care el nu a făcut decît să le repete bizuindu-se pe autoritatea incontestabilă a unor surse foarte respectabile*.

En passant¹⁾ vreau să atrag atenția numai asupra exagerărilor la care recurge corespondentul de la Berlin al ziarului „Daily Telegraph” (se pare că e un evreu pe care-l cheamă Meier²⁾) pentru a disimula plagiatul său din „National-Zeitung”. La început el vorbește de o sută de redactori germani, apoi de mai multe mii (de fapt este vorba de un număr de redactori corespunzător cu numărul orașelor importante din Germania), iar în cele din urmă spune că ar trebui să dau în judecată cel puțin 50 de redactori. Prin surse foarte respectabile el înțelege, de altfel, unica sa sursă, „National-Zeitung” din Berlin.

Menționez tot în treacăt că în scrisoarea mea din 6 februarie adresată redactorului ziarului „Daily Telegraph”, pe care, după cum mi-a scris el însuși, a trimis-o corespondentului său din Germania, îl înștiințăm pe redactorul lui „Telegraph”, iar prin el și pe corespondentul său că voi intenta un proces de calomnie împotriva lui „National-Zeitung” din Berlin.

Singurul lucru care, după părerea mea, are aici o importanță hotărîtoare este faptul că „Daily Telegraph”, ascunzîndu-se îndă-

¹⁾ — În treacăt. — Nota trad.

²⁾ Corespondentul de la Berlin al ziarului „Daily Telegraph” era Abel (vezi volumul de față, p. 474—475). — Nota red.

rătul corespondentului său, refuză să-mi dea satisfacție atîta timp cît nu intentez procesul împotriva unuia dintre ziarele germane. Ziarul se referă la autoritatea „respectabilă” a lui „National-Zeitung”, singurul care a reprodus declarațiile publicate de „Daily Telegraph” în legătură cu acest fapt.

Vă dați seama ce scandal a provocat la Londra articolul din „Telegraph”. Acest scandal îl datorez lui „National-Zeitung”. Chiar și numai în interesul familiei mele trebuie să deschid procesul de calomnie (action for libel) împotriva ziarului „Telegraph”, proces ale cărui cheltuieli preliminare — pînă la terminarea procesului — se ridică aici la cel puțin 200 l. st. Mirșăvia fără margini de care e în stare Vogt se poate vedea din insinuarea josnică pe care o răs-pindește cum că pretinsa mea legătură cu „Neue Pr[eussische] Zeit[ung]” s-ar explica prin faptul că soția mea este sora fostului ministru prusian von Westphalen.

Aștept confirmarea *imediată* (dacă nu mi-ați trimis deja vreo scrisoare) a primirii următoarelor scrisori :

1) O scrisoare din Londra, datată 13 februarie, împreună cu un avans de 15 taleri.

2) O scrisoare din Manchester, datată 21 februarie, împreună cu o procură și 7 anexe.

3) Această scrisoare din Manchester, datată 24 februarie, la care anexez broșura „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, și o scrisoare pe care i-am scris-o la 19 noiembrie 1852 lui F. Engels și care poartă ștampilele poștelor din Londra și din Manchester.

Cu toată stima.

Al dv. devotat,

dr. Karl Marx

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germana

Publicat pentru prima oară

în : K. Marx și F. Engels.

Opere, vol. XXV, ed. rusa, 1934

14

Marx către Wilhelm Liebknecht

la Londra

(Ciornă)

27 februarie 1860,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Dragă Liebknecht,

Pune-l la curent pe Schapper în ceea ce privește cartea lui Vogt¹⁾. Treci pe la el. O să-ți spună ce i-am scris.

Judecînd după scrisoarea pe care am primit-o ieri de la avocatul meu din Berlin²⁾, totul e în ordine. În informațiile pe care i le-am dat, am expus totodată și cele necesare în ceea ce te privește. Fă o analiză completă a părții referitoare la tine din cartea lui Vogt, în așa fel încît să mă pot folosi de ea în orice moment. Ține-te însă cu toată *rigurozitatea* de fapte.

Mai departe, este necesar ca rezoluția împotriva lui Vogt, adoptată întru apărarea mea de Asociația culturală a muncitorilor la 6 februarie 1860³⁾ și semnată de președintele asociației³⁾, să fie certificată *imediat* de un magistrat (adică semnătura). La nevoie discută cu Weber⁴⁾.

Salutări călduroase soției tale și ție.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

²⁾ Justizrat Weber. — *Nota red.*

³⁾ Georg Müller. — *Nota red.*

⁴⁾ Josef Valentin Weber. — *Nota red.*

15

Marx către Karl Schapper

la Londra

(Ciornă)

27 februarie 1860

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Dragă Schapper,

I-am scris lui Liebknecht să te pună la curent cu cartea lui Vogt¹⁾, ca să te convingi tu însuși cât de important este procesul intentat la Berlin împotriva lui „Nat[ional]-Zeit[ung]“ (procesul împotriva lui „Telegraph“²⁾ are o importanță secundară) pentru justificarea istorică a partidului nostru și pentru poziția pe care o va avea el în viitor în Germania. Am primit ieri o scrisoare de la avocatul meu din Berlin³⁾, din care reiese că d-l Zabel de la „National-Zeitung“ va plăti pentru zelul său față de Vogt făcând cunoștință mai îndepărate cu închisoarea. Avocatul meu consideră că e important ca tu să prezinți cât mai repede cu putință unui magistrat din Londra (cel din Bow Street este omul nostru, îl cunoaște pe Liebknecht, care poate merge cu tine) affidavit-ul⁴⁾ de mai jos sau unul asemănător :

„Declar prin prezenta că în anul etc., Cherval (alias Crämer etc.) a intrat la recomandarea mea în filiala londoneză a societății germane de ajutor reciproc cunoscută sub numele de «Der Bund» (Liga)⁵⁾ (o societate care, în trecut fie spus, își încetase de mult existența); că în 1848 sus-numitul Cherval, trecind prin Köln, a avut o scurtă întrevedere cu mine, despre care eu nici măcar nu i-am vorbit dr-lui Karl Marx. În acea vreme Cherval era pentru acesta din urmă o persoană complet necunoscută; că în 1851-1852, în timpul șederii sale la Paris, Cherval a făcut parte din acea filială a societății germane de ajutor reciproc cunoscută sub numele de «Der Bund» și a întreținut corespondență cu ea, societate condusă în acea perioadă de mine și de d-l Willich, care actualmente s-a stabilit la Cincinnati, în Statele Unite; că în toamna anului 1852, după ce s-a reîntors de la Paris la Londra, Cherval a intrat în aso-

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»“. — *Nota red.*

²⁾ „Daily Telegraph“. — *Nota red.*

³⁾ — Justizrat Weber. — *Nota red.*

⁴⁾ — declarație făcută în fața unui magistrat, echivalentă cu o mărturie depusă sub prestare de jurământ. — *Nota trad.*

⁵⁾ Este vorba de Liga comunistilor. — *Nota red.*

ciația legală a muncitorilor germani numită «Asociația culturală a muncitorilor», al cărei membru fusese și mai înainte și care, pe vremea aceea, era condusă de mine și de sus-menționatul domn Willich ; că în urma dezvăluirilor publice făcute la Köln în timpul procesului dr-ului Becker ¹⁾ și al celorlalți și în urma unor informații provenite și din alte surse, sus-numitul Cherval a fost exclus în mod public din sus-menționatul club al muncitorilor germani și curind după aceea a dispărut din Londra" ²⁾ ⁵³⁵.

Engels îți transmite cele mai cordiale salutări ; de altfel la primăvară va veni el însuși la Londra.

Te rog să nu pierzi timpul.

Salut.

Al tău,

K. M.

În affidavit se vorbește despre o „friendly society" ³⁾, deoarece așa ceva nu va părea nicidecum suspect unui magistrat englez ; de altfel, prin „friendly society" se poate înțelege orice.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

16

Marx către Muzembini

la Londra

(Ciornă)

Manchester, 27 februarie 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road ⁴⁾

Dragul meu Muzembini,

D-l Faucher și-a spus, probabil, că în momentul de față sint ocupat cu două procese de calomnie, dintre care unul la Berlin împotriva lui „National-Zeitung", iar celălalt la Londra împotriva lui „Daily Telegraph". Amindouă sint legate de broșura scrisă de agentul bonapartist Vogt împotriva mea ⁵⁾.

¹⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

²⁾ În original în limba engleză. — *Nota trad.*

³⁾ — „societate de ajutor reciproc". — *Nota trad.*

⁴⁾ Sub dată notița lui Marx : „Anexată la scrisoarea către soția mea ; adresată lui Muzembini sub data sus-menționată precum urmează". — *Nota red.*

⁵⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»". — *Nota red.*

În legătură cu aceasta este extrem de important pentru mine să am informații exacte asupra legăturilor generalului Klapka cu Banca generală elvețiană și cu Banca otomană, asupra relațiilor dintre aceste două bănci, asupra relațiilor Băncii otomane cu Musurus și relațiilor acestuia din urmă cu Rusia.

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă mi-ai furniza informațiile de care am nevoie și mi le-ai trimite pe actuala mea adresă din Manchester. Complimente doamnei Muzembini.

Al d-tale devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

17

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

29 februarie 1860
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Dragă Freiligrath,

Scrisoarea ta mi-a prilejuit multă bucurie dat fiind că leg prietenie numai cu foarte puțini oameni, dar atunci o păstrez. Cei ce mi-au fost prieteni în 1844 îmi mai sînt și acum. Cît privește însă partea propriu-zis oficială a scrisorii tale, ea se întemeiază pe cîteva mari neînțelegeri. De aceea îți dau următoarele lămuriri :

1. Procesul Eichhoff-Stieber ⁶³⁶

„Materialul” pe care i l-am furnizat lui Juch (cu care prilej i-am declarat că nici el, nici Eichhoff nu meritau să-i sprijin din două motive : *întîi*, pentru felul cum au prezentat în „*Hermann*” procesul de la Köln ; *al doilea*, pentru că aveam convingerea că Eichhoff este o simplă unealtă a fostului consilier de poliție Duncker, care vrea să se răzbune pe Stieber, întocmai cum pe vremuri, la Paris, Vidocq voise să se răzbune pe Gisquet, dar că voi contribui pe cît îmi va sta în putință la căderea și la pedepsirea lui Stieber, fie și numai pentru a răzbuna moartea prietenului meu, doctorul Daniels), acest „material” se reduce la următoarele :

I-am dat lui Juch un exemplar din „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, care, nota bene, este scrierea mea

tipărită întâi în Elveția, apoi la Boston și citată de Vogt ca o carte cunoscută, nicidecum ca „ceva secret”.

I-am spus lui Juch că această carte conține tot ceea ce știu.

În sfârșit, i-am atras atenția că Lewald (apărătorul lui Eichhoff) ar trebui să-l citeze ca martor pe Hirsch, care se află într-o închisoare din Hamburg. Așa s-a și procedat. Hirsch a recunoscut sub prestare de jurământ că „Dosarul de procese-verbale” era o *plăsmuire prusiană*, și nicidecum o bază pentru punerea sub urmărire judiciară.

Așadar, „dezvăluirile”, care vor fi făcute la acest proces pe baza „materialului” meu, fac să *dispară* pînă și aparența de *culpă* juridică a foștilor membri ai Ligii și *demască* *sistemul polițienesc prusian*, care, odată instaurat prin „procesul de la Köln” și prin infama lașitate a juraților de la Köln, a ajuns în Prusia la o dominație care acum a devenit, în sfârșit, insuportabilă chiar și pentru burgezi și pentru guvernul Auerswald. Voilà tout !¹⁾

De altfel, *mă uimește* cum de ți-a putut trece prin minte că i-aș putea oferi ceva pe tavă poliției. Adu-ți aminte de o serie de scrisori din Köln (1849-1850) pe care le cunoști și în care mi se reproșează *direct* că am lăsat baltă activitatea agitatorică a Ligii (ceea ce am făcut atunci din motive foarte temeinice și, firește, nu din considerente personale).

2. Procesul meu împotriva lui „National-Zeitung”

Menționez d'abord²⁾ că după ce, în noiembrie 1852, „Liga” a fost dizolvată în urma *propunerii mele*, nu am mai făcut și nu mai fac parte din nici o societate *secretă* sau *legală* și, prin urmare, *partidul*, în acest sens absolut efemer al cuvîntului, a încetat să existe pentru mine de 8 ani. Prelegerile de economie politică pe care le-am ținut după apariția lucrării *mele*³⁾ (din toamna anului 1859) în fața unor *muncitori înaintați*, dintre care și unii *foști* membri ai Ligii, nu aveau nimic comun cu o societate închisă, chiar mai puțin decît, bunăoară, conferințele d-lui Gerstenberg la Comitetul Schiller.

Ți amintești, cred, că am primit de la conducătorii asociației destul de ramificate a comuniștilor din New York⁵³⁷ (printre care Albr[echt] Komp, directorul lui General Bank, 44, Exchange Place, New York) o scrisoare, care ți-a trecut prin mină și în care eram oarecum invitat să reorganizez vechea Ligă. A trecut un an întreg pînă am răspuns, și atunci am scris că din 1852 nu mai am relații

¹⁾ — Asta-î tot ! — *Nota trad.*

²⁾ — mai întâi. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

cu *nici* o asociație și că sînt ferm convins că lucrările mele teoretice sînt de mai mare folos clasei muncitoare decît angajarea în asociații, care, pe continent, constituie ceva depășit. Ulterior, în „*Neue Zeit*” din Londra al d-lui Scherzer am fost atacat în repetate rînduri cu înverșunare pentru această „inactivitate”, nu nominal, dar totuși fără echivoc.

Cînd Levy a venit (pentru prima dată) de la Düsseldorf — te-a frecventat mult și pe tine atunci —, a căutat să mă ademenească cu o insurecție a muncitorilor din fabrici la Iserlohn, Solingen etc. M-am opus vehement unei asemenea *nebunii* inutile și periculoase. În afară de asta, i-am declarat că nu mai fac parte din nici o „Ligă”; că nu mă pot angrena *nicidecum* în astfel de asociații, fie și din cauză că asemenea legături prezintă un pericol pentru oamenii noștri care se află în Germania. Levy s-a întors la Düsseldorf și a vorbit, așa cum mi s-a comunicat imediat în scris, foarte elogios despre tine și m-a acuzat de indiferență „doctrinară”⁵³⁸.

Așadar, despre „*partid*”, în sensul pe care îl dai cuvîntului în scrisoarea ta, nu știi *nimic* din 1852. Dacă tu ești *poet*, eu sînt *critic*, și, la drept vorbind, experiența mea din anii 1849-1852 îmi ajunge. „Liga” a fost, ca și „Societatea anotimpurilor”⁵³⁹ de la Paris, ca și sute de alte societăți, numai un episod în istoria partidului, care apare spontan pretutindeni pe tărîmul societății moderne.

La Berlin am de dovedit două lucruri (mă refer la această veche și învechită poveste cu Liga) :

întîi, că din 1852 nu există o societate al cărei membru aș fi eu ;
apoi, că domnul Vogt este un *calomniator infam*, întrucît împrășcă cu noroi societatea comuniștilor, care a existat pînă în noiembrie 1852, mai rău decît o împrășcase Telling.

În ceea ce privește ultimul punct, ești în orice caz și *tu* martor, iar *scrisoarea ta către Ruge* (vara anului 1851) demonstrează că în perioada *despre care este vorba aici* tu considerai că aceste atacuri sînt îndreptate și împotriva ta.

Declarațiile din „*Morning Advertiser*”, „*Spectator*”, „*Examiner*”, „*Leader*”, „*People's Paper*” au fost semnate și de tine. O copie se află în dosarele *procesului de la Köln*.

De asemenea nu ai avut nici un fel de obiecții atunci cînd această chestiune a fost reamintită în „*Dezvăluirile*” mele (p. 47) (ediția *Boston*)⁵⁴⁰.

În plus, ai figurat în calitate de casier pe apelul nostru tipărit pentru o colectă în favoarea condamnaților⁵⁴¹.

De altfel nici nu este cazul să reamintim toate acestea.

Este însă **indispensabil** ca avocatul meu ¹⁾ de la Berlin să primească scrisoarea de mai jos, *adresată de mine lui Engels*, care, datorită faptului că nu a fost trimisă *în plic* și poartă *ambele ștampile poștale*, de la Londra și de la Manchester, este un document *juridic*.

„28, Dean Street, Soho, Londra, 19 noiembrie 1852

Dragă Engels,

Liga ²⁾ s-a dizolvat, la propunerea mea, miercurea trecută ³⁾, iar existența în continuare a Ligii pe continent a *fost declarată de asemenea inoportună*. Pe continent ea nu mai există, de fapt, de la arestarea lui Bürgers și Röser. Îți trimit alăturat o *declarație* pentru ziarele engleze etc. În afară de aceasta, mai fac o corespondență litografiată amănunțită ⁴⁾ (în locul ei am publicat la Schabelitz broșura ⁴⁾ „despre *porcăriile poliției* etc., iar pentru America un apel pentru o colecție în folosul celor arestați și al familiilor lor. Casier : Freiligrath. Semnat de toți ai noștri. (Cele câteva rînduri care urmează sînt ne semnificative.) Al tău, K. M.” ^{5) 2}

Natural, într-un astfel de document nu pot tăia *nici un nume*. Acesta este singurul caz cînd am folosit numele tău pentru stabilirea unui *fapt*, anume *dizolvarea Ligii*, întrucît el figurează întîmplător în scrisoarea mea din 1852. Nu vîd ce ar fi aici compromițător pentru tine.

Una dintre scrisorile tale din 1851 aș vrea să o utilizez pentru broșura ⁵⁾ care va apărea *după* proces. Ea nu conține absolut **nimic** compromițător din punct de vedere juridic. Dar, deoarece procesul va mai dura multe săptămîni, voi sta de vorbă cu tine personal despre aceasta.

Din cele de mai sus rezultă :

„Întrunirile, hotărîrile și acțiunile partidului” de după 1852 sînt *de domeniul fanteziei*, lucru pe care, de altfel, l-ai putea ști și fără mine și, judecînd după numeroasele scrisori pe care mi le-ai adresat, chiar îl știai.

Unica acțiune pe care am continuat-o după 1852, atîta timp cît a fost necesar, anume pînă la sfîrșitul anului 1853, cu *unii tovarăși*

¹⁾ Justizrat Weber. — *Nota red.*

²⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

³⁾ 17 noiembrie 1852. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

de idei de peste ocean a fost „system of mockery and contempt”¹⁾, cum l-a denumit d-l Ludwig Simon în 1851 în „Tribune”⁵⁴³, față de escrocheriile democratice ale emigrației și față de jocul de-a revoluția. Poezia ta împotriva lui Kinkel²⁾, ca și corespondența ta cu mine din acel timp, atestă că erai întru totul solidar cu mine.

De altfel, acestea nu au nici o legătură cu procesele.

Telling, Bangya, Fleury ș. a. nu au făcut niciodată parte din „Ligă”. Că furtuna ridică în văzduh și murdării, că nici o epocă revoluționară nu miroase a parfum de trandafiri, că din când în când cite unul este împroșcat cu noroi — e neîndoielnic. Aut, aut³⁾. De altfel, dacă ne gândim la imensele eforturi depuse în lupta împotriva noastră de întreaga lume oficială, care, pentru a ne distruge, nu numai că n-a acționat potrivit Codului penal, ci l-a și încălcat în mod flagrant; dacă ne gândim la calomniile „democrației stupidității”, care n-a putut ierta niciodată partidului nostru că are mai multă minte și mai mult caracter decât ea; dacă cunoaștem istoria tuturor celorlalte partide din aceeași perioadă; dacă, în fine, ne punem întrebarea ce anume i se poate reproșa în fapt (și nu infamiile unui Vogt sau Telling, care pot fi infirmate în fața unui tribunal) întregului partid, ajungem la concluzia că în acest secol al XIX-lea partidul nostru se remarcă prin puritatea sa.

Pot fi oare evitate porcăriile în relațiile sociale burgeze sau în trade⁴⁾? Doar locul lor firesc e tocmai acolo. Exemplu, sir R. Carden (vide Parliamentary Blue Book⁵⁾ despre corupția electorală⁵⁴⁴. Exemplu, domnul Klapka, despre ale cărui personalia⁶⁾ sînt acum bine edificat. Kl[apka] nu este cu nimic mai bun (ba poate chiar mai rău) decât Bangya, pe care, de altfel, el și Kossuth, îl protejează pînă în ziua de azi la Constantinopol, în ciuda vitejiilor sale circasiene și în ciuda dezvăluirilor⁷⁾ mele oficiale, numai pentru că a reușit să le sesizeze prea bine jocul. Ca individ, Bangya a fost mai cumsecade decât Klapka. El a întreținut o amantă; Klapka s-a lăsat întreținut ani de-a rîndul de o amantă etc. Murdăria lui Telling ar putea fi compensată de puritatea lui Beta și chiar dez-mățul lui Reiff și-ar putea găsi echivalentul în cumințenia Paulei, care, în orice caz, nu a fost membră a partidului și nici nu a pretins a fi.

1) — „sistem de batjocură și dispreț”. — Nota trad.

2) F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer” (epistola I în versuri). — Nota red.

3) — Ori, ori. — Nota trad.

4) — afaceri. — Nota trad.

5) — vezi Cartea albastră parlamentară. — Nota trad.

6) — date biografice. — Nota trad.

7) K. Marx. „Un trădător în Cerkasia”. „O ciudată pagină de istorie”. „Încă un capitol ciudat din istoria contemporană”.

Mîrșăvia respectabilă sau respectabilitatea mîrșavă a moralei solvabile (de altfel și aceasta, cum arată orice criză comercială, cu rezerve foarte ambigue) nu este pentru mine cu nici o iotă mai presus de mîrșăvia nerespectabilă de care nu s-au putut feri cu totul nici primele comunități creștine, nici clubul iacobinilor, nici defuncta noastră „Ligă”. Numai că în relațiile sociale burgheze ne obișnuim să nu mai fim sensibili la mîrșăvia respectabilă sau la respectabilitatea mîrșavă.

3. Chestiunea specială Vogt-Blind.

După affidavit-urile lui Vögele și Wiehe (affidavit-urile false se pedepsesc, după cum se știe, cu deportarea), după explicațiile pe care au fost nevoiți să le dea din această cauză Blind în „*Allgemeine Zeitung*” din *Augsburg* și dr. Schaible („*Daily Telegraph*” din 15 februarie)⁵⁴⁵, chestiunea a fost elucidată în asemenea măsură, încît mărturia ta referitor la acest punct a devenit acum total superfluă. În cazul Blind mă incurcă doar un embarras de richesses¹⁾. M-am adresat în această chestiune lui Ernest Jones, pe care nu-l mai frecventasem de doi ani din cauza poziției sale stupide față de Bright, Gilpin etc., poziție la care a renunțat acum în mod public⁵⁴⁶. M-am adresat lui, în primul rînd pentru că imediat după apariția lui „*Telegraph*” din 6 februarie mi-a comunicat din proprie inițiativă — ca multe alte persoane, printre care și unele pe care nici nu le cunosc — adîncă sa indignare față de infamia lui Vogt⁵⁴⁷, care a avut nerușinarea de a susține că Liga comuniștilor ar fi fost înființată și ar fi acționat din 1849 pînă în 1852 cu scopul de a storce bani, sub amenințarea denunțării, de la cei compromiși în Germania, care deduce din „încuscrirea” mea cu von Westphalen²⁾ „legătura” mea cu „*N[eue] Pr[eu]ssische Zeitung*” etc. (acest gest al lui Jones m-a bucurat din pricina soției mele, deoarece nu li se poate pretinde doamnelor să fie insensibile la neplăcerile vieții politice și deoarece, de obicei, ele măsoară seriozitatea sau neseriozitatea prieteniei tocmai după atitudinea în momentele de catastrofă); al doilea, pentru că în cazul juridic foarte dubios al lui Blind nu am vrut să consult un adevărat jurist englez, gîndindu-mă nu la el, ci la soția și la copiii lui. Din aceleași motive nu am trimis circulara în engleză³⁾ lui „*Morning Advertiser*” și nici unui alt cotidian englez, cu excepția lui „*Telegraph*”.

Jones mi-a spus următoarele :

¹⁾ — prea multe posibilități de a alege. — *Nota trad*

²⁾ Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”. — *Nota red.*

„Ai posibilitatea — și voi merge eu însumi cu tine la tribunal — să obții imediat un mandat de arestare a lui Blind pentru *conspiracy* ¹⁾ împotriva ta pe baza affidavit-ului făcut de Wiehe. Dar ține seama că *acțiunea* este penală, și, odată deschisă, nu mai stă în puterea ta s-o retragi“.

L-am întrebat atunci pe Jones (care-ți poate confirma totul; locuiește în 5, Cambridge Place, Kensington, W.) dacă nu ar fi posibil să-l avertizeze el pe Blind, determinându-l astfel să declare tot ce știe despre Vogt și să recunoască falsitatea *mărturiilor* sale din „*Allgemeine Zeitung*“ din *Augsburg*.

Jones mi-a răspuns :

„În *conspiracy cases* ²⁾, dat fiind caracterul lor penal, orice *încercare a avocatului* de compound or bring about a compromise ³⁾ ar fi de asemenea posibilă de o pedeapsă penală“.

Jones va fi avocatul meu în povestea cu „*Telegraph*“.

După explicațiile lui Jones m-am aflat într-o dilemă dintre cele mai penibile, deoarece, pe de o parte, am față de *familia mea* obligația să silesc „*Telegraph*“ să publice o dezmințire, iar pe de altă parte, nu voiam să întreprind nici un pas care să afecteze *juridic familia* Blind. Soluția a fost că i-am trimis lui Louis Blanc, prietenul lui Blind, o copie a celor două affidavit-uri, împreună cu o scrisoare în care, printre altele, spuneam textual următoarele :

„Not for Mr. Blind who has richly deserved it, but for his family, I should regret being forced to lodge a criminal action against him“ ⁴⁾.

Acest din urmă pas a determinat declarația lui Schaible (poor dear ! ⁵⁾), tot așa cum circulara mea tipărită, pe care i-am trimis-o imediat după apariție lui Blind, l-a făcut să publice în aceeași zi declarația sa împotriva lui Vogt în „*Allgemeine Zeitung*“ din *Augsburg*. Blind, cu viclesugurile lui badeneze, uitase că are de-a face cu un om care știe să fie *necruțător* când este în joc onoarea sa ori a partidului său.

Situația este acum următoarea : procesul împotriva lui „*Daily Telegraph*“ este în curs, dar va fi târăgănat de avocatul meu *până se va termina* procesul împotriva lui „*National-Zeitung*“. Dacă Schaible mi-ar comunica sincer ceea ce știe despre Vogt (Schaible

¹⁾ — complot. — *Nota trad.*

²⁾ — cazuri de complot. — *Nota trad.*

³⁾ — de a ajunge la o conciliere sau la un compromis. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Nu pentru d-l Blind, care o merită pe deplin, ci pentru familia sa aș regreta să fiu silit să-i intentez un proces penal“. — *Nota trad.*

⁵⁾ — sârmanul ! — *Nota trad.*

este, firește, un tame elephant¹⁾ în mina lui Blind), atunci, după declarația sa din „*Telegraph*” din 15 februarie, ar fi absolut inutil să depun aceste affidavit-uri la dosarul procesului de la Londra. La Berlin însă, unde aceasta nu poate avea *urmări judiciare* pentru Blind, depunerea nu trebuie evitată. Că Schaible este sau nu adevăratul autor (literar) al „pamfletului”²⁾ nu modifică întru nimic faptele stabilite în cele două affidavit-uri, anume că mărturiile³⁾ lui Blind din „*A[llgemeine] Zeitung*” din *Augsburg* sînt false, că au fost procurate printr-un *complot*, că pamfletul a fost cules în tipografia lui Hollinger, fiind scris de mina lui Blind și predat de el lui Hollinger spre a fi tipărit.

Fără îndoială, toate aceste chestiuni sînt repugnante, dar nu mai repugnante decît întreaga istorie a Europei de după 1851, cu toate progresele înregistrate în domeniul diplomației, artei militare, literaturii și creditului.

„Cu toate astea și cu toate astea”⁴⁾, noi vom prefera întotdeauna deviza *filistinii dau peste noi*⁵⁾ devizei *noi sub călcîiul filistinilor*.

Mi-am expus cu sinceritate punctul de vedere, pe care sper că-l împărtășiți în esență și tu. În afară de aceasta am căutat să înlătur confuzia că așa înțelege prin „partid” o „Ligă” decedată acum 8 ani sau o redacție de ziar desființată acum 12 ani⁶⁾. Prin partid înțeleg partidul în sens istoric larg.

Cu sinceră prietenie.

Al tău,

K. Marx

P.S. Tocmai am primit o scrisoare de la soția mea din care reiese că ar fi, poate, de dorit să-mi trimiți simbătă (*poimîine*) (nu vineri, căci mai socotesc și articolul de marți) 16 lire în contul lui „*Tribune*”. Împuternicitul meu⁷⁾ te va vizita ca de obicei.

Publicat pentru prima oară
într-o formă mult prescurtată
în revista „*Die Neue Zeit*”,
Ergänzungshefte, nr. 12, 1911—1912,
și integral

în : K. Marx și F. Engels.

Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ — elefant domesticit. — *Nota trad.*

²⁾ Pamfletul „*Avertisment*”. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 409. — *Nota red.*

⁴⁾ Din poezia lui F. Freiligrath „*Cu toate astea !*”. — *Nota red.*

⁵⁾ Parafrazarea unei expresii din Biblie (Cartea judecătorilor, cap. 16). —

Nota red.

⁶⁾ „*Neue Rheinische Zeitung*”. — *Nota red.*

⁷⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

18

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

3 martie 1860

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Dragă Lassalle,

Îți răspund imediat, dar pe scurt (sper, totuși, că voi fi clar), deoarece sînt ocupat pînă peste cap cu pregătirea celor două procese.

1. *În legătură cu procesul meu împotriva lui „National-Zeitung”.*

Asupra rezultatului procesului tu nu te poți pronunța, deoarece nu știi, în primul rînd, de ce documente dispun, iar în al doilea rînd nu știi că minciunile debitate de Vogt sînt pure născociri. Dar tu trebuia să fii de la bun început gata de atac. Cel de-al doilea proces este intentat de mine ziarului londonez „Daily Telegraph” pentru faptul că a reprodus și răspîndit articolele din „National-Z[eitung]”. „Telegraph” este cel mai infam cotidian din Londra, ceea ce spune mult, nu e însă nicidecum un ziar mic. Dintre toate cotidienele londoneze, el are cel mai mare tiraj. Este subvenționat în mod special de către Palmerston. Iată de ce a publicat cu lux de amănunte această mîrșăvie îndreptată împotriva mea. „Cavalerul nobilei conștiințe”¹⁾ urmează să-l primești.

2. „Superbe gestus”²⁾ există numai în imaginația ta⁵⁴⁸, iar faptul că în ambele tale scrisori adresate mie, pe care le-am arătat lui Engels, Wolff și soției mele, se observă, după părerea lor unanimă, un fel de confuzie din cauza broșurii infame a lui Vogt³⁾, este, pe cît se pare, cert, dacă tres faciunt collegium⁴⁾.

Ți-am trimis biletul etc.⁵⁾ spre a te convinge ad oculos⁶⁾ cît te poate înfuria o asemenea mîrșăvie, deși biletul nu este tipărit și nu suferă nici o comparație cu născocirile calomnioase ale lui Vogt.

Vogt m-a învinuit de fapte pasibile de sancțiune penală. În scrisorile tale nu am observat nici un dram de indignare față de filistin, mai mult, după părerea ta, ar trebui să fac o amende hono-

¹⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — „Gestul măreț”. — Nota trad.

³⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — Nota red.

⁴⁾ — trei alcătuesc un consiliu. — Nota trad.

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 406. — Nota red.

⁶⁾ — cu propriii tăi ochi. — Nota trad.

nable ¹⁾ publică. Dacă Vogt ar fi știut care e atitudinea ta față de mine și ar fi fost în posesia biletului lui Wiss, el l-ar fi tipărit ca document autentic din istoria „bandei pucioase” ⁵⁴⁹. Când ai presupus că eu am mai menționat undeva (în afară de o scrisoare adresată *mie* ⁵⁵⁰) în mod public probele pe care le are Blind împotriva lui Vogt, te-ai pripit. Că V[ogt] este un *agent bonapartist*, este un lucru de care m-am convins pe deplin citindu-i cartea ²⁾. Când în 1853, în *Statele Unite*, Willich (Techow n-a scris decât ce i-a șoptit Willich, în 1850) a debitat aceleași injurii la adresa mea, Weydemeyer, dr. Jacobi și Cluss au declarat în mod public, înainte ca eu să fi aflat, că toate acestea sînt niște calomnii infame ⁵⁵¹. În Germania, nici unul dintre prietenii mei de acolo nu au protestat împotriva acestor atacuri mirșave, în schimb mi-au scris dîndu-mi sfaturi pîrintești.

De aceea era absolut oportun ca, trimițîndu-ți acest bilet etc., să te pun în situația *mea* sau, mai bine zis, să procedez în așa fel încît să-ți faci o părere exactă, ceva mai pătimașă și mai puțin doctrinară despre situația mea.

Nu ți-am trimis o copie a scrisorii dr. Wiss, ci originalul (adică copia care mi-a fost trimisă *mie* din America). Dronke nu știe nimic de acest bilet. Cît privește *condica de purtare* — nici vorbă de așa ceva ⁵⁵². Într-o scrisoare particulară trimisă persoanei ³⁾ căreia îi era adresat biletul lui Wiss te-am prezentat ca pe unul dintre oamenii cei mai capabili ai partidului nostru și ca pe un prieten intim al meu și al lui Engels. Destinatarul scrisorii, al cărui nume nu-l pot da *fără să-i cer aprobarea în prealabil*, a arătat, după cît se pare, această scrisoare lui Wiss sau, cel puțin, i-a relatat conținutul. Hinc die lacrimae ⁴⁾ lui Wiss. Nu am și nu am avut *niciodată* legături cu Wiss. Pe vremuri el și-a oferit serviciile lui „*N[eue] Rh[heinische] Z[eitung]*” și a trimis o corespondență, pe care am aruncat-o la coș, fără să-i răspund nimic. La New York el a publicat (în ziarul lui Weitling „*Republik der Arbeiter*”) o jumătate de duzină de articole stupide îndreptate *împotriva mea*.

Expresia acuzației „*oficiale*” ⁵⁾ am folosit-o numai în opoziție cu scrisoarea „*confidențială*” a lui Wiss. Acum acest cuvînt mi se pare și *mie* extrem de amuzant, dar atunci am scris în mare grabă.

Nu pot să spun *cine* sînt aceste persoane din Düsseldorf, fără a comite un abuz de încredere ⁶⁾. Va fi însă suficient să menționez că

¹⁾ — amendă onorabilă. — *Nota trad.*

²⁾ K. Vogt. „Studii asupra situației actuale a Europei”. — *Nota red.*

³⁾ Adolf Cluss. — *Nota red.*

⁴⁾ — De aici lacrimile. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 406. — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 406. — *Nota red.*

eu nu am avut *nici un fel* de legături cu aceste persoane. În ceea ce privește *nerecunoștința* muncitorilor, apoi *nerecunoștința* față de tine este un joc de copii în comparație cu ceea ce am simțit eu pe propria mea piele. În orice caz, *Levy* nu este această persoană sau una din aceste persoane. *Becker, Bermbach, Erhard, Uhlendorff* (ultimul nume îmi este *necunoscut*) nu mi-au scris *niciodată* măcar un singur rînd *împotriva* ta sau *referitor* la tine ⁵⁵³.

Eu nu „am intrat în legătură” cu *Becker* ¹⁾. Comitetul Central al Ligii ²⁾ a fost mutat la Köln. Hotărîrile definitive au fost luate acolo. (Această „Ligă”, ca și tot ce e legat de ea, aparține *de mult trecutului*. Documentele ei, cu excepția a două sau trei, se află în America.) La Köln a fost primit în Ligă și *Becker*. În felul acesta a intrat el în *liaison* ³⁾ cu mine.

Dacă compari acum faptele menționate cu interpretarea pe care le-o dai *tu*, te vei convinge că ai un talent deosebit de a da dovadă de „neîncredere”.

În ceea ce privește neîncrederea mea, în cei optsprezece ani de activitate publică nu cunosc decît două cazuri (ți-aș rămîne *îndatorat* dacă mi-ai indica și *altele*) în care s-ar putea certifica oarecum această boală psihică :

a) În „*N[eue] Rh[einische] Zeit[ung]*” am inserat un denunț primit din Paris cu privire la *Bakunin*. Acesta provenea din două surse complet independente una de alta. Una din aceste surse era un polonez ⁴⁾ pe care-l cunoșteam. Cealaltă sursă era *buletinul litografiat din Paris*, care ar fi strecurat denunțul în redacțiile *tuturor* ziarelor, chiar dacă nu l-aș fi tipărit *eu*. Acuzăția publică era în interesul cauzei și în interesul lui *Bakunin*. Dezmințirea dată de *Bakunin* în „*N[eue] Oder-Zeitung*” am tipărit-o și *eu imediat*. *Kościelski*, pe care *Bakunin* l-a trimis la Köln pentru a-mi transmite provocarea la duel, după ce a văzut *scrisorile din Paris*, s-a convins că eu, ca redactor, eram *dator* să public acest denunț (publicat ca o corespondență, fără comentarii), și i-a scris *imediat* lui *Bakunin* că nu mai poate fi reprezentant al său. *Kościelski* a devenit unul dintre cei mai buni și mai valoroși prieteni ai lui „*N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung*”. Lui *Bakunin* i-am dat satisfacție publicînd o dezmințire în „*N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung*”, m-am împăcat personal cu el la Berlin (în august 1848), iar ulterior în „*Tribune*” (în 1851) am tras spada în apărarea lui ⁵⁵⁴.

¹⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

²⁾ Liga comunistilor. — *Nota red.*

³⁾ — legătură. — *Nota trad.*

⁴⁾ Ewerbeck. — *Nota red.*

b) În „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”¹⁾, unele persoane, în special Schapper, O. Dietz și mai puțin Willich, au fost atacate pe nedrept, dar

Schapper însuși (și Dietz într-o scrisoare adresată lui Schapper) a recunoscut că principial atacul împotriva lor a fost îndreptățit; că ei au făcut prostii și că numai printr-o minune ar fi putut fi în afara oricăror suspiciuni;

că pe atunci Willich se scriintise și era în stare să facă orice împotriva mea, și chiar s-a făcut vinovat de unele lucruri infamă față de mine și de prietenii mei.

În sfârșit :

Fraza „în ceea ce privește neîncrederea mea, în nici un caz. nu poți să te plingi de așa ceva”²⁾,

a fost replica justă la fraza ta : (citez din memorie) „În ochii celor care te cunosc, broșura lui Vogt nu-ți poate dăuna etc.” La această asigurare liniștitoare am răspuns deja.

În ceea ce privește cuvintele „mult adevăr”³⁾, va trebui ca mai târziu, la Londra, să citesc încă o dată scrisoarea ta.

Sper că acum am epuizat toate punctele.

Al tău,

K. M.

Încă un lucru. M-ai sfătuit să nu „intentez procesul” pînă nu voi fi citit cartea lui Vogt. Oare extrasele publicate în „*N[ational]-Zeitung*” nu erau suficiente? Oare cineva care este „integer vitae scelerisque purus”⁴⁾ mai poate aștepta după toate acestea?

Adolf Stahr nu-l cunoaște pe corespondentul ziarului „*Telegraph*”⁵⁾. În orice caz, în legătură cu moartea doamnei Kinkel, acesta din urmă a publicat niște lucruri în care se simte pana lui Fanny Lewald⁵⁵⁵.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene
Briefe und Schriften*”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 406. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 406. — *Nota red.*

⁴⁾ — „un om cinstit, cu suflet fără pată” (*Horajiu*. „Ode”, cartea întâi, oda 32, București, Editura tineretului, p. 33). — *Nota trad.*

⁵⁾ „*Daily Telegraph*”. — *Nota red.*

19

Marx către Justizrat Weber⁵⁵⁶

la Berlin

3 martie 1860,
6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

Stimate domn,

Am primit scrisoarea dv. din 22 februarie și, în primul rînd, țin să vă exprim cele mai sincere mulțumiri pentru faptul că ați acceptat să vă ocupați de procesul meu.

Mă declar perfect de acord cu modul în care intenționați să conduceți acțiunea. Dacă capul de acuzare menționat de mine nu poate avea, din motive de procedură, consecințe juridice, în orice caz pentru opinia publică este foarte important ca el să fie formulat.

Ca un comentariu la anexele de mai jos¹⁾ și pentru a vă da toate informațiile îmi permit să vin cu unele lămuriri, menționînd în prealabil că, întrucît nu am copia scrisorii pe care v-am trimis-o la 13 februarie, numerotarea capetelor de acuzare corespunde ultimei mele scrisori, din 24 februarie²⁾.

La punctul IV, în legătură cu Cherval.

După cum ați putut vedea din lucrarea pe care v-am trimis-o, intitulată „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”, d-l *Karl Schapper* a fost unul din cei doi conducători ai acelei părți a „*Ligii comuniștilor*” care în 1850 mi-a devenit ostilă și pe care am învinuit-o de faptul că a înțeles greșit scopul societății secrete existente pe atunci; după părerea mea, această societate trebuia să se ocupe de răspîndirea unor anumite concepții, dar să se țină departe de orice activitate conspirativă. Am acuzat deschis pe d-l *Schapper* și compania, atît prin avocatul³⁾, care a pledat la tribunalul din Köln, cît și mai tîrziu, în sus-menționata mea broșură, apărută în Elveția și America, de faptul că au creat *pretexte* pentru manevrele polițienești ale lui *Stieber* și ale agenților săi, ducînd în felul acesta la urmărirea judiciară a prietenilor mei din Köln.

Oricît de greu trebuie să fi fost pentru orgoliul d-lui *Schapper* să-și recunoască greșelile în fața justiției, știam totuși că el este un om de onoare (în 1848—1849 a fost corector la „*Neue Rheinische*

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 444. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 407—425 — *Nota red.*

³⁾ *Schneider II.* — *Nota red.*

Zeitung"), și de aceea l-am rugat printr-o scrisoare trimisă de aici să dea un affidavit în legătură cu acest punct ¹⁾ în fața unui magistrat din Londra. El mi-a îndeplinit imediat rugămintea. (Vezi anexa a) Traducere : anexa f, 1.)

Ca și mine, d-l Schapper nu mai desfășoară de mulți ani muncă de agitație.

Affidavit-ul lui Schapper înlătură și ultima neclaritate în privința legăturilor mele cu mizerabilul de Cherval ; de altfel, „*National-Zeitung*” n-ar fi avut nici o îndoială asupra acestui lucru dacă ar fi citit *chiar și superficial* dările de seamă *oficiale* cu privire la procesul comuniștilor de la Köln (octombrie-noiembrie 1852), publicate în *cele mai influente ziare prusiene*. El era însă obligat să facă acest lucru înainte de a-mi aduce o acuzație atât de gravă. Era cu atât mai obligat să facă acest lucru cu cât în editorialele sale a amintit adesea *el însuși* de acest proces. Affidavit-ul lui Schapper *dovedește* că Cherval nu a avut *niciodată* vreo legătură cu mine și că a avut legături numai cu adversarii mei de atunci. Referitor la Cherval aș mai putea adăuga următoarele, reproducind un extras dintr-o scrisoare pe care i-am trimis-o lui Friedrich Engels la Manchester (28 octombrie 1852) și pe care el a păstrat-o :

„Că Cherval este un spion al poliției o dovedesc următoarele :
În primul rând : miraculoasa lui evadare din închisoarea de la Paris imediat după condamnare ;

În al doilea rând : șederea nestingherită la Londra, deși e considerat un criminal ordinar ;

În al treilea rând : d-l de Rémusat (l-am imputernicit pe Schneider II ca, în caz de nevoie, să-i dezvăluie numele) mi-a comunicat că Cherval și-a oferit serviciile în calitate de agent al prințului de Orléans și că el a scris după aceea la Paris și a primit documente (mi-a arătat copiile) din care reiese că Cherval a fost inițial agent de poliție prusian, iar acum este agent bonapartist” ⁵⁵⁷.

Conținutul pasajului de mai sus va fi *confirmat* de d-l avocat *Schneider II* din Köln dacă veți considera necesar să-l citați la Berlin ca martor. Domnul de Rémusat, menționat în pasajul respectiv din scrisoarea adresată lui Engels, era, dacă nu mă înșel, ministru în timpul lui Ludovic-Filip și, în orice caz, unul dintre cei mai remarcabili deputați din timpul lui Ludovic-Filip și unul dintre cei mai de seamă scriitori ai așa-numitului partid al doctrinarilor din acea perioadă.

La punctul II (*în legătură cu banii pentru ziarul „Volk”*).

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 427. — *Nota red.*

Vă trimit la anexa b (*traducere* : anexa 1, 2) propria mea declarație, echivalentă cu o declarație făcută sub prestare de jurământ⁶⁵⁸, cu privire la proveniența banilor pe care i-am pus la dispoziția ziarului „Volk“.

Avind în vedere că a trebuit să rămân un timp la Manchester, deoarece acolo locuiește avocatul meu angajat pentru procesul de calomnie intentat ziarului londonez „Daily Telegraph“, am fost nevoit să depun affidavit-ul în fața unui *Justice of the Peace* (judecător de pace) din Manchester. Din această cauză, potrivit legii engleze, declarația nu poartă nici o ștampilă.

La punctul I nu am nimic de adăugat.

În legătură cu punctul III menționez următoarele :

În ceea ce privește „legătura“ mea cu „poliția secretă“ aş putea cere să fie citat ca martor cumnatul meu, fostul ministru prusian von *Westphalen*. Soția mea, sora acestuia, dorește însă, dacă e posibil, să se evite un scandal în familie. Las prin urmare această chestiune cu totul la aprecierea dv.

Anexa c) *traducere* : anexa f, 3) conține o declarație echivalentă cu o declarație făcută sub prestare de jurământ, a lui G. Müller, președintele „Asociației culturale a muncitorilor germani“ de la Londra, asociație legală. Aceasta e singura asociație muncitorească (în afară de asociația secretă amintită — Liga comuniștilor —, dizolvată, la propunerea mea, în noiembrie 1852) din care am făcut parte la Londra de la sosirea mea acolo (septembrie sau august 1849) și pînă la ieșirea mea din asociație (mijlocul lunii septembrie 1850) — pe care am anunțat-o atunci public în diverse ziare germane¹⁾ (inclusiv în „*Deutsche Londoner Zeitung*“, care ființa pe atunci). Aceasta este de altfel singura asociație a muncitorilor germani cu care am avut oarecare legături în timpul șederii mele la Londra. La aniversarea înființării ei (6 februarie 1860), această asociație (articolul din „*National-Zeitung*“ a fost reprodus de ziarul londonez „*Daily Telegraph*“ tocmai în acea zi) a adoptat în unanimitate o rezoluție împotriva lui Vogt, în apărarea mea, deși de 10 ani nu mai eram în rîndurile ei.

Așa cum veți vedea din anexă, președintele acestei asociații a formulat rezoluția de la Londra în așa fel, încît ea putea figura în fața instanței ca document oficial.

La punctul V. Adaug aici (la anexa d) relatarea articolului din „*National-Zeitung*“ apărută în „*Daily Telegraph*“, precum și răspunsul corespondentului (berlinez) al lui „*Daily Telegraph*“ (la anexa

¹⁾ K. Marx. „Declarație de ieșire din Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 449. — Nota trad.). — Nota red.

e), trimis ca urmare a protestului meu, răspuns tradus în scrisoarea mea din 24 februarie ¹⁾.

Am considerat *absolut* inutil să menționez în cursul procesului, într-un fel sau altul, numele prietenului meu *Ferdinand Freiligrath*, cu o *singură excepție* — când l-am menționat în scrisoarea mea către Friedrich Engels din 19 noiembrie 1852, pe care v-am trimis-o în scrisoarea din 24 februarie ²⁾. Consider că această scrisoare este *esențială* pentru stabilirea faptelor din punct de vedere juridic.

În afară de informațiile suplimentare de mai jos adaug la această scrisoare următoarele anexe :

Anexa a) affidavit-ul lui Schapper ; b) propriul meu affidavit ; c) affidavit-ul lui G. Müller ; d) „*Daily Telegraph*” din 6 februarie, p. 5, coloana 1, articolul intitulat „The Journalistic Auxiliaries of Austria” („Complicii din presă ai Austriei”) ; e) „*Daily Telegraph*” din 13 februarie, p. 2, coloana a 6-a, corespondența intitulată „Germany”. (From our own correspondent) ³⁾, Frankfurt pe Main, 8 februarie ; f) traducerea celor trei affidavit-uri ; g) broșura „Cavalerul nobilei conștiințe”, New York, decembrie 1853 ; h) *scrisoarea lui Flocon*, membru al guvernului provizoriu, Paris, 1 martie 1848 ; i) *scrisoarea lui Lelewel*, Bruxelles, 10 februarie 1860 ; k) : 1) scrisoarea lui L. Jottrand, Bruxelles, 19 mai 1849 și 2) scrisoarea acestuia, Bruxelles, 25 februarie 1848 ; l) 1 exemplar din broșura „Două procese politice. Desfășurate în februarie în fața Curții cu juri din Köln”, Köln 1849 ; m) scrisoarea lui Ernest Jones, Londra, 11 februarie 1860 ; n) scrisoarea Comitetului din Sheffield pentru probleme externe din 6 mai 1860, Sheffield ⁵⁵⁹ ; o) scrisoarea lui David Urquhart, Glasgow, 9 decembrie 1854 ; p) traducerea anexelor m), n) și o).

Singurul document pe care mai trebuie să vi-l trimit este scrisoarea redactorului ziarului „*New York [Daily] Tribune*” privind relațiile mele cu acest ziar, care de la mijlocul anului 1851 și pînă în prezent ⁵⁶⁰ se află în fruntea presei *anglo-americane*. Aștept această scrisoare de la o zi la alta.

Cu toată stima.

Al dv.,
dr. Karl Marx

Date suplimentare

Se înțelege de la sine că în procesul cu „*National-Zeitung*” mă refer numai la acele puncte din pamfletul lui Vogt pe care „*National-*

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 423. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 407, 421 și 432. — *Nota red.*

³⁾ — „Germania”. (De la corespondentul nostru). — *Nota trad.*

Zeitung" le-a inclus în articolele lui de fond, fie sub formă de citate, fie sub formă de comentarii ale acestora ; de asemenea, în ceea ce privește „*National-Zeitung*" mă refer numai la acele fapte care sînt pasibile de sancțiune penală. Toate celelalte le rezerv pentru răspunsul pe care îl voi da lui Vogt într-o lucrare ; ea va putea să vadă lumina tiparului abia după terminarea procesului.

Aceste date suplimentare urmăresc exclusiv următoarele :

1. La o eventuală replică dată avocatului părții adverse am să adaug unele observații în legătură cu acele pasaje din „*National-Zeitung*" care pentru rechizitoriul propriu-zis nu prezintă nici o importanță.

2. Întrucît eu însumi sînt fiu de avocat (al raposatului Justizrat Heinrich Marx din Trier, care a fost mult timp decanul baroului de acolo și s-a remarcat atît prin caracterul său ireproșabil, cît și prin talentele sale juridice), știu cît de important este pentru un avocat scrupulos să fie perfect edificat asupra clientului său. În afară de aceasta, veți vedea că o parte din cele prezentate la punctul 2 vor putea fi utile în cursul procesului.

La punctul 1). În „*National-Zeitung*", după pasajul pe care l-am citat în scrisoarea din 24 februarie, la punctul III¹⁾ se spune : (nr. 37 din „*National-Zeitung*", coloana a 2-a, rîndul 65 de sus și urm.) :

„Pentru o caracterizare mai amplă Vogt reproduce, printre altele, o scrisoare amplă a fostului locotenent Techow, datată 26 august 1850, în care" ș.a.m.d.

Dar această scrisoare nu conține, așa cum ar fi înclinați să creadă cei care citesc numai „*National-Zeitung*", dar nu și pamfletul lui Vogt, nimic, nici un rînd din ceea ce susținea cu puțin înainte „*National-Zeitung*" împreună cu Vogt și apoi „*National-Zeitung*", și anume despre „compromiterea unor persoane din patrie pentru ca, amenințîndu-le cu denunțarea, să se obțină bani de la ele", despre „legătura cu poliția secretă din Franța și din Germania" ș.a.m.d.

De fapt, cele spuse de Techow se reduc la aceea că el chefua împreună cu mine, Engels și Schramm (actualmente decedat, pe atunci (1850) redactor responsabil al revistei²⁾ editate la Hamburg de Engels și de mine) și că lua în serios glumele făcute de noi pe seama lui, cînd încerca să ne epateze declarîndu-ne că e un trimis serios și important al unei societăți secrete din Elveția⁵⁶¹. Aceasta este partea teoretică a scrisorii sale, în care relatează discuția purtată cu noi (așa cum nu a fost ea niciodată) în modul cel mai confuz cu putință și cu cele mai ridicole denaturări. Nimeni n-o

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 417. — *Nota red.*

²⁾ „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*". — *Nota red.*

să pretindă ca eu, după ce mai bine de 15 ani mi-am publicat concepțiile în limbile germană, franceză și engleză, să iau în serios o expunere a teoriei mele făcută de un fost locotenent, care toată viața n-a petrecut decît cîteva ore în compania mea, și asta într-o circiumă. *Duplicitatea și mauvais foi*¹⁾ manifestate atunci de d-l Techow reies limpede din faptul că înainte, în cele comunicate mie și lui Engels din Elveția, el l-a atacat pe Willich (vezi anexa g „Cavalerul nobilei conștiințe”, p. 3—4⁵⁸²), iar ulterior într-o scrisoare nepublicată a repetat fără rezervă născocirile și calomniile proferate de Willich la adresa mea (Willich își făcea pe atunci iluzii absurde în privința importanței propriiei sale persoane și era obsedat de cursele de tot felul pe care i le întindeau, chipurile, rivalii săi imaginari). Or, Techow, dacă ar fi avut măcar un dram de minte, ar fi trebuit, firește, să-și dea seama că, rămînînd la Londra numai cîteva zile și întreținînd relații exclusiv cu adversarii noștri de atunci, el nu se poate situa nici de o parte, nici de cealaltă.

Pînă acum am vorbit numai de așa-zisa parte teoretică a scrisorii lui Techow (reproduse în lucrarea lui Vogt la p. 142 și urm.²⁾, deși, bineînțeles, nu știu dacă nu cumva e denaturată).

Am să trec acum la acea parte a scrisorii care, chipurile, îmi agravează culpa, la acea parte în care Techow vorbește despre duelul care a avut loc între răposatul meu prieten Conrad Schramm și Willich. Dacă „*National-Zeitung*” ar fi reprodus această scrisoare, aș fi anexat o scrisoare a lui Schramm în care acesta din urmă îmi reproșă, mult timp după duel, că sînt influențat de Willich, deoarece l-am sfătuit pe Schramm, deși în zadar, să nu se bată în duel.

Aici e suficient să ne referim la anexa g, p. 5—9⁵⁸³. (Cînd această broșură a apărut la New York în decembrie 1853, amîndoi — Willich și C. Schramm — se aflau în America.)

În ceea ce privește broșura (anexa g) este necesar să se spună ceva despre istoria apariției ei.

În decembrie 1852, la cîteva săptămîni după terminarea procesului comuniștilor de la Köln, am trimis manuscrisul „Dezvăluirilor” mele privind acest proces la Basel, editorului Schabelitz. După ce a amînat luni de zile tipărirea manuscrisului, Schabelitz a făcut niște prostii atît de mari la expedierea broșurii, încît toate exemplarele trimise în Germania au fost confiscate la granița badeneză. Ca urmare a acestui lucru am trimis manuscrisul în Statele Unite ale Americii de Nord, unde a fost tipărit la Boston, mai întîi în cîteva numere ale lui „*Neue-England-Zeitung*” în martie 1853, iar apoi în broșură.

¹⁾ — *readua-credință*. — *Nota trad.*

²⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung». — *Nota red.*

În momentul publicării „Dezvăluirilor” în America și-au făcut apariția acolo d-l *Willich* împreună cu *Kinkel*. Amîndoi au venit în vederea realizării unui *împrumut pentru sprijinirea revoluției*⁵⁶⁴, deoarece, după părerea lui *Kinkel*, *pe care și-a exprimat-o* în ziarele germane din America, „revoluțiile se fac tot atît de ușor ca și căile ferate”, cu condiția să existe „bani necesari”⁵⁶⁵. M-am ridicat categoric împotriva unor asemenea ineptii. După publicarea „Dezvăluirilor” în America, *Willich* a așteptat cel puțin 4 luni și apoi a publicat un *răspuns* în „*New Yorker Criminal-Zeitung*”⁵⁶⁶.

Răspunsul cuprinde aceleași ineptii și calomnii ca și scrisoarea lui *Techow* (în 1850 *Techow* a trimis o scrisoare în Elveția care conținea în fond numai ceea ce îi spusese *Willich* la Londra și ceea ce *tipărise Willich* la New York în 1853). Eram cu atît mai mult obligat să răspund cu cît, datorită articolelor mele din „*New York Tribune*”, mă bucuram încă de pe atunci de o consacrare oficială în presa *anglo-americană*. Am hotărît însă să lămuresc lucrurile într-o formă umoristică, așa cum am făcut în „*Cavalerul nobilei conștiințe*”. Atît *Techow*, cît și *Willich* ar fi putut, bineînțeles, să-mi *răspundă*, dar ei au considerat că e mai înțelept să tacă și de 7 ani *nu* au rupt tăcerea.

Cît de neloi al și de absurd este din partea lui „*National-Zeitung*” (care caută să se răzbune pentru critica pe care i-am făcut-o în 1848—1849 în „*Neue Rheinische Zeitung*”⁵⁶⁷) să prezinte cititorilor drept un *adevăr autentic* o calomnie *dezmințită* de multă vreme în mod public !

De altfel, după ce cartea lui *Vogt* a sosit la Londra, am trimis-o împreună cu o scrisoare *domnului Techow în Australia* și peste 4 luni voi putea, probabil, să prezint cititorilor răspunsul său.

Cele de mai jos, cu privire la publicarea scrisorii lui *Techow* sînt, de altfel, *caracteristice* pentru *Vogt*.

Avocatul *Schily* din Paris, într-o scrisoare datată : Paris, 6 februarie 1860, îmi scrie în legătură cu aceasta următoarele :

„Această scrisoare” (scrisoarea lui *Techow*), „după ce a trecut prin diverse mîini, a ajuns în cele din urmă și la mine și am păstrat-o pînă cînd, în urma expulzării mele din Elveția (în vara anului 1851), a ajuns, prin intermediul lui *Ranickel* (un muncitor care era în legătură cu *Willich*), în posesia lui *Vogt*. N-am avut posibilitatea să-mi pun hîrtille în ordine, deoarece, pe neașteptate, fără să fi existat vreun ordin de expulzare sau să fi fost avertizat în vreun fel, am fost luat de pe stradă la Geneva, am fost internat și imediat am fost trimis sub escortă, trecînd prin diferite închisori, la Basel, și de acolo mai departe. Hîrtille mele au fost puse în ordine de prietenii mei, printre care și *Ranickel* ; astfel a putut el să intre în po-

sesia acestei scrisori. Curînd după aceea i-am scris din Londra lui Ranickel să-mi trimită scrisoarea, dar n-am primit-o. Ca om de încredere al lui Willich (locuise înainte împreună cu el la Besançon) se putea, desigur, să aibă alte proiecte sau alte instrucțiuni... Actualmente Ranickel este proprietarul unui foarte bun atelier de legătorie care lucrează pentru guvernul de la Geneva (în fruntea căruia se află Fazy, patronul lui Vogt). Adulîndu-l pe Willich, Ranickel era totodată informatorul lui Vogt".

Îată pe ce cale onestă a obținut d-l Vogt această scrisoare a lui Techow.

Dacă în genere vă veți referi la acest punct, vă rog să nu menționați numele lui Schily, deoarece Vogt, ca agent bonapartist, are destulă putere pentru a obține expulzarea lui Schily din Franța.

La acest punct trebuie să adaug că, de îndată ce Willich și-a publicat ineptiile (în 1853), reproduse acum în scrisoarea lui Techow, în același „*New Yorker Criminal-Zeitung*”, înainte ca eu să fi putut afla ceva de acest lucru în Anglia, a apărut răspunsul vehement al lui Joseph Weydemeyer (fost locotenent de artilerie prusian, ulterior unul dintre redactorii lui „*Neue Deutsche Zeitung*” din Frankfurt, iar actualmente deputy-surveyor¹⁾ în statul Iowa), care în tot timpul sciziunii de la Londra și în perioada procesului comuniștilor de la Köln s-a aflat la Frankfurt pe Main și a fost membru al „Ligii comuniștilor”. Această declarație a fost semnată și de dr. A. Jacobi, care a fost de asemenea printre acuzații de la Köln, dar a fost achitat, și în momentul de față este medic practician la New York⁵⁸⁸.

În legătură cu pasajul de mai jos din „*National-Zeitung*” nr. 37, coloana a 2-a, rîndul 31 și urm. de sus :

„În rîndul emigranților, ei” (adică eu și prietenii mei) „au continuat opera începută de «*Rheinische Zeitung*», care în 1849 a făcut agitație împotriva oricărei participări la mișcare și i-a atacat neîncetat pe toți membrii parlamentului etc.”,

menționez :

Este foarte adevărat că „*Neue Rheinische Zeitung*” n-a căutat niciodată, așa cum a procedat „*National-Zeitung*”, să facă din revoluție o vacă de muls; numai cu prețul unor mari sacrificii bănești și înfruntînd mari primejdii am reușit să mențin ziarul pînă în momentul în care a fost suprimat de guvernul prusian. Acuzația ridicolă — mai cu seamă cînd vine de la „*National-Zeitung*” — cum că „*Neue Rheinische Zeitung*” „în 1849 a făcut agitație împotriva oricărei participări la mișcare” este cel mai bine infirmată de în-

¹⁾ — subinginer cadastral. — Nota trad.

suși conținutul ziarului. De altfel, pentru a caracteriza felul cum a acționat în timpul revoluției, trimit la anexa 1) („Două procese politice etc.”).

Este, de asemenea, adevărat că „*Neue Rheinische Zeitung*” a ironizat în permanență, și pe bună dreptate, pe d-l Vogt și pe cei ce debitau fraze goale în *Adunarea națională* de la Frankfurt. În plus, Vogt, care, după cum recunoaște el însuși în broșura sa, în 1846 era deja *cetățean elvețian naturalizat*, deci cetățean al unui stat străin, n-avea ce căuta în Germania. Nu este adevărat că „*Neue Rheinische Zeitung*” „i-a atacat” pe toți membrii parlamentului. El a avut legături de prietenie cu mulți membri ai extremei stîngi. Cît de mult au căutat însuși Vogt și acoliții lui, pînă cu puțin înainte de suspendarea ziarului, să-i cîştige favoarea reiese din simplul fapt că, atunci cînd au întemeiat *Uniunea din martie*, ei au trimis în toată Germania o *circulară* în care recomandau insistent cititorilor lor să se aboneze la anumite ziare, însemnînd ziarele „bune” cu o steluță, iar pe „cele mai bune” — cu două. Lui „*Neue Rheinische Zeitung*” i-au făcut cinstea de a-l însemna cu „două stelute”. De îndată ce mi-a parvenit această foaie volantă am protestat într-un scurt articol de fond apărut în „*Neue Rheinische Zeitung*” (mi se pare că într-un număr din martie 1849) împotriva acestei protecții nesolicitate a unor oameni pentru ale căror în-sușiri personale și înțelepciune politică nu am prea mare respect ⁵⁶⁹.

La punctul 2). În 1842 (pe vremea aceea aveam 24 de ani) eram redactor-șef al vechiului „*Rheinische Zeitung*”, care la început a fost supus unei cenzuri simple, apoi unei cenzuri duble și în cele din urmă a fost suprimat cu forța de guvernul prusian (în primăvara anului 1843). Una din persoanele cu care am colaborat atunci a fost d-l *Camphausen*, care după revoluția din martie a fost președintele guvernului Prusiei. Vechiul „*Rheinische Zeitung*” a înfrînt, fără îndoială, puterea cenzurii prusiene. (Menționez *confidențial* și, firește, nu pentru publicitate: după suprimarea lui „*Rheinische Zeitung*” guvernul prusian mi-a făcut oferte prin consilierul secret de revizie Esser, un prieten al tatălui meu. Esser se afla pe vremea aceea împreună cu mine în stațiunea balneară Kreuznach, unde m-am căsătorit cu actuala mea soție. După ce el mi-a vorbit de aceste oferte, am părăsit Prusia și am plecat la Paris.)

La Paris am editat „*Deutsch-Französische Jahrbücher*” împreună cu Friedrich Engels, Georg Herwegh, Heinrich Heine și Arnold Ruge. (Cu Herwegh și Ruge am rupt ulterior.) La sfîrșitul anului 1844, la cererea Ambasadei prusiene din Paris, am fost expulzat (de d-l Guizot) și am plecat în Belgia ⁵⁷⁰. Poziția pe care am avut-o în timpul șederii mele la Paris *printre radicalii francezi* reiese cel

mai bine din anexa h), adică din scrisoarea lui Flocon datată 1 martie 1848, în care, în numele guvernului provizoriu, m-a rugat să mă reîntorc în Franța și m-a anunțat că ordinul de expulzare dat de Guizot a fost anulat. (Confidențial: în vara anului 1844, după falimentul dat de editorul lui „*Deutsch-Französische Jahrbücher*” (Julius Fröbel), am primit la Paris o scrisoare (însoțită de 1 000 de taleri) de la dr. Claessen, scrisă în numele lui Camphausen și a celorlalți acționari ai lui „*Rheinische Zeitung*”. În această scrisoare meritele mele au fost exagerate în așa măsură, încît chiar și din acest motiv nu o anexez aici.)

La Bruxelles am stat de la începutul anului 1845 pînă la începutul lunii martie 1848, cînd am fost din nou expulzat și, dînd curs scrisorii lui Flocon, m-am reîntors în Franța. La Bruxelles, în afară de unele articole neplătite pentru diverse ziare radicale din Paris și din Bruxelles, am scris împreună cu Engels „*Critica criticii critice*” (o lucrare filozofică care a apărut în 1845 la Frankfurt pe Main în editura „Rütten”) ¹⁾, „*Misère de la Philosophie*” ²⁾ (o lucrare economică editată în 1847 de Vogler la Bruxelles și de Frank la Paris), „*Discours sur le libre échange*” ³⁾ (Bruxelles 1848), o lucrare în două volume despre filozofia germană modernă și despre socialism ⁴⁾ (nu a fost tipărită, vezi prefața mea la lucrarea „*Contribuții la critica economiei politice*”, edit. F. Duncker, Berlin 1859 ⁵⁷¹⁾ și o serie de foi volante ⁵⁷²⁾. În tot timpul șederii mele la Bruxelles am ținut gratuit prelegeri pe teme de „*conomie politică la Asociația culturală a muncitorilor germani de la Bruxelles*”. Tipărirea broșurii în care eu am adunat aceste prelegeri a fost întreruptă din cauza revoluției din februarie ⁵⁷³⁾. Poziția pe care am avut-o în rîndurile radicalilor din Bruxelles (de nuanțe foarte diferite) se poate vedea din faptul că am fost ales membru al comitetului *Asociației internaționale legale* ⁵⁷⁴⁾ în calitate de reprezentant din partea germanilor. *Lelewel* (un octogenar), veteran al revoluției poloneze din 1830—1831 și un istoric cu vaste cunoștințe, a fost ales reprezentant din partea polonezilor. *Imbert* (ulterior administrator al palatului Tuileries din Paris) — din partea francezilor și Jottrand, avo-

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie sau critica criticii critice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, p. 3—238. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Mizeria filozofiei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Discurs asupra liber-schimbismului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, p. 447—460. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, p. 9—572. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

cat din Bruxelles, fost membru al *Adunării constituante*⁵⁷⁵ și șef al radicalilor belgieni — din partea belgienilor, fiind totodată și președinte. Din ambele scrisori pe care mi le-a trimis Jottrand (acum e bătrîn) (*anexele k, 1 și k, 2*) și din scrisoarea lui Lelewel (*anexa 1*) veți vedea care a fost atitudinea mea față de acești domni în timpul șederii mele la Bruxelles. Scrisoarea lui Jottrand (*anexa k, 2*) a fost scrisă după un diferend pe care l-am avut cu el la un miting din 22 februarie 1848, în urma căruia i-am prezentat demisia mea din *Asociația internațională*⁵⁷⁶. Cea de-a doua scrisoare mi-a scris-o cînd am fondat la Köln „*Neue Rheinische Zeitung*”.

A doua oară am stat la Paris din martie pînă la sfîrșitul lunii mai 1848⁵⁷⁷. (*Confidențial*: Flocon mi-a oferit mie și lui Engels bani pentru fondarea lui „*Neue Rheinische Zeitung*”. Noi am refuzat această propunere, deoarece ca *germani* nu voiam să primim subsidii nici măcar din partea unui *guvern francez prieten*.)

Din mai 1848 pînă la sfîrșitul lunii mai 1849 am editat la Köln „*Neue Rheinische Zeitung*”. Din *anexa 1* veți vedea că am fost ales unul din cei trei conducători ai democraților din Renania și Westfalia⁵⁷⁸ (*Confidențial*: cînd am sosit la Köln, unul din prietenii lui Camphausen mi-a propus să plec la el la Berlin. Nu am dat nici o atenție acestei încercări de a mă influența.)

Din iunie 1849 pînă în august 1849 am fost la Paris. Am fost expulzat în timpul președinției lui Bonaparte.

*De la sfîrșitul anului 1849*⁵⁷⁹ și pînă acum în 1860 mă aflu la Londra. În această perioadă am editat: „*Revue der Neuen Rheinischen Zeitung*”¹⁾ în 1850 la Hamburg, „*Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*” (la New York în 1852), „*Diplomatic Revelations of the 18th Century*”²⁾ (la Londra în 1856), „*Contribuții la critica economiei politice*”. Fascicula întîii, editura „Duncker”, Berlin 1859 ș.a.m.d. Colaborez la „*New York Tribune*” din 1851. Cît timp am fost membru al *Asociației muncitorilor germani* (de la sfîrșitul anului 1849 pînă în septembrie 1850) am ținut gratuit prelegeri. Din *anexa o* (*ea are un caracter confidențial*) veți vedea cum am venit în contact cu *David Urquhart*. De atunci colaborez la ziarul său „*Free Press*”. Părerile mele coincid cu ale lui în problemele de politică externă (*opoziția față de Rusia și față de bonapartism*), dar nu și în problemele de politică internă, unde mă solidarizez cu *partidul cartist* (ostil lui). La ziarele acestui partid (mai cu seamă la „*People's Paper*”) am colaborat gratuit timp de șase ani. (*Vezi anexa m.*)

1) „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”. — *Nota red.*

2) „*Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea*”. — *Nota trad.*

Articolele mele împotriva lui Palmerston¹⁾, publicate în 1853 în „*New York Tribune*”, au fost retipărite în broșură în Anglia și în Scoția într-un tiraj de 15 000—20 000 de exemplare.

Din anexa n, unde e reprodusă scrisoarea secretarului unuia din cluburile urquhartiste, care se ocupă numai cu probleme de diplomație — scrisoarea mi-a fost trimisă în 1856 din însărcinarea clubului din Sheffield —, veți vedea în ce relații mă aflu cu urquhartiștii, în pofida faptului că în problemele de politică internă părerile noastre erau deosebite.

Scrisoarea din anexa m aparține avocatului (barrister-at-law) londonez *Ernest Jones*, cunoscutul lider al partidului cartist, cunoscut și ca poet.

Traducerea *anexelor o, n, m* se află în *anexa p*.

În ceea ce privește calomniile răspindite pe seama mea la Londra de unele cercuri germane, este caracteristică scrisoarea prietenului meu Steffen⁵⁸⁰ (fost locotenent prusian și profesor la o școală de divizie, stabilit actualmente la Boston), scrisoare reprodusă în *anexa g* la p. 14 a lucrării „*Cavalerul nobilei conștiințe*”.

Deși atacurile îndreptate împotriva mea au durat 10 ani fără întrerupere, nu mi-am plictisit *niciodată* cititorii germani cu *nici un* cuvânt referitor la biografia mea. Când e vorba însă de avocatul meu, într-un caz ca cel de față consider că e absolut necesar să vorbesc despre acest lucru.

În ceea ce privește *războiul din Italia*⁵⁸¹ trebuia să menționez că părerile *mele* coincid întru totul cu părerile prietenului meu *Fr. Engels*, exprimate de el în cunoscuta sa broșură „*Padul și Rinul*”, care a apărut în 1859 în editura „*Fr. Duncker*” la Berlin. Manuscrisul acestei broșuri mi-a fost trimis de Engels *înainte* de a fi expedit la Berlin.

Noi simțem pentru o Italie liberă și independentă, așa cum ne-am pronunțat în 1848 în „*Neue Rheinische Zeitung*” cu *mai multă hotărâre* decât toate ziarele germane; aceeași atitudine o avem și față de Ungaria și de Polonia. Dar noi nu vrem ca Bonaparte (în înțelegere tacită cu Rusia) să facă din libertatea Italiei sau din oricare altă problemă națională un *pretext* pentru distrugerea *Germaniei*.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 66—72. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

20

Marx către Charles Dobson Collet

la Londra

(Copie)

7 martie 1860

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

My dear Sir,

Deoarece am fost plecat pentru citeva zile, nu am putut să răspund imediat la scrisoarea dv.

În ceea ce privește nota cheltuielilor de tipărire, pe care mi-am luat permisiunea de a vă ruga să mi-o remiteți într-o scrisoare din 6 februarie (dacă nu mă înșel), ați uitat să mi-o trimiteți. Expediați-o, vă rog, d-nei Marx.

În ceea ce privește declarația lui Schaible (pe care el *a fost nevoit* s-o facă în urma demersurilor mele împotriva lui Blind ⁸²), este suficient să menționez următoarele :

1. Dacă Blind este autorul pamfletului din punct de vedere „literar”, e o chestiune care nu mă privește. În fața legii el este autorul.

Declarația lui Schaible (în „Telegraph” ¹) el afirmă că timp de trei luni anumite împrejurări l-au împiedicat să facă această declarație, dar eu am obținut-o *cît ai bate din palme* trimițându-i lui Louis Blanc copiile celor două *affidavit-uri* făcute în fața tribunalului poliției din Bow Street) aduce multe dovezi *împotriva* lui Vogt. Ea nu aduce însă nici o dovadă *în favoarea* lui Blind. Nu-l dezvinovățește cituși de puțin. El *a scris* manuscrisul (dacă nu l-a elaborat); el *l-a tipărit* în tipografia lui Hollinger; el *a achitat* nota cheltuielilor de tipărire prezentată de Hollinger, el a publicat două declarații *false* în „Augsburger Zeitung” ²); el și cu Hollinger au pus la cale un *complot* împotriva mea și în acest scop l-au silit (și dv. știți cu ce succes) pe zețarul Wiehe să depună o mărturie *falsă*. Dar asta nu e totul. Blind, după cum știți din scrisoarea pe care i-a trimis-o în septembrie lui Liebknecht, a avut tupeul să afirme că el nu are *absolut* nici un amestec în toată povestea asta. În definitiv, toate demersurile întreprinse acum de el și de Schaible, el a fost *nevoit* să le facă deoarece era amenințat de un proces penal în care era acuzat de „complot”.

¹) „Daily Telegraph”. — Nota red.

²) „Allgemeine Zeitung”. — Nota red.

2. Nu este exclus ca dr. Schaible să-i fi permis lui Blind să facă din el țapul său ispășitor. După câte știu, el face parte, ca să spun așa, din obiectele de uz casnic ale lui Blind.

3. Principalul scop politic pe care l-am urmărit a fost atins prin declarația lui Schaible. Ea anulează procesul de la Augsburg ⁵⁸³, care n-a fost decît o înscenare ; acolo nu au existat nici martori, nici acuzatori, nici acuzați (reali) și, de fapt, nu a existat nici un *tribunal*, deoarece înțeleptul Vogt nu s-a adresat unui tribunal bavarez, de competența căruia era, potrivit dreptului bavarez, să se pronunțe asupra acestui caz. În ceea ce-l privește pe Vogt, este de ajuns să se spună că la Geneva, unde locuia el, un ziar elvețian („*Neue Schweizer Zeitung*”, în numărul din 12 noiembrie 1859) a declarat că a respins cu indignare tentativa lui Vogt de a-l corupe cu bani francezi. Într-un articol de fond, același ziar i-a propus lui Vogt să-l dea în judecată, așa cum și eu, într-o declarație publicată sub semnătura mea în „*Augsburger Zeitung*” și în „*Reform*” din Hamburg, i-am propus lui Vogt să intenteze acțiune împotriva lui „*Volk*” la Londra ⁵⁸⁴. Deși Vogt este membru al *Consiliului statelor* de la Geneva și, prin urmare, o persoană oficială, el nu a răspuns la aceste apeluri și în același timp și-a asigurat sprijinul stupizilor liberali germani cu ajutorul comediei, sau, mai bine zis, al *farsei* de la Augsburg.

Vă rog să fiți atît de amabil să *considerați această scrisoare confidențială*, deoarece avocații care conduc procesele mele de calomnie la Berlin și la Londra consideră util ca, dacă nu este absolut necesar, să nu rup tăcerea decît după terminarea dezbaterilor judiciare.

Al dv. devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusa, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

21

Marx către Bertalan Szemere

la Paris

(Copie)

13 martie 1860

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

My dear Sir,

Încă nu am primit cartea dv.¹⁾, altminteri aş fi scris deja o *compte rendu* ²⁾ la ea în „*N[ew] Y[ork] D[aily] T[ribune]*”.

V-am trimis articolul împotriva lui Kossuth cu *condiția expresă* de a mi-l restitui ⁵⁸⁵. Nu acord acestui articol *nici cea mai mică importanță*, dar am nevoie de el în anumite scopuri.

Am intentat la Berlin și la Londra două procese de calomnie unor ziare ³⁾ care au avut neobrăzarea de a reproduce extrase din pamfletul lui Vogt ⁴⁾. Timp de zece ani am păstrat o tăcere neîntreruptă în fața celor mai deșănțate calomnii, dar acum consider că a sosit momentul să le dezmint în mod public. Prietenul meu, din casa căruia vă trimit aceste rînduri, ar putea eventual să vă fie de folos (este comerciant). Trimiteți-i (Mr. Frederick Engels, care of ⁵⁾ Messrs. Ermen and Engels, Manchester) un *catalog* al vinurilor dv. Nu folosiți însă ca reprezentanți indivizi de felul lui Stoffregen.

Al dv. devotat,
*Williams*⁶⁾

Peste citeva zile mă voi reîntoarce la Londra.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ B. Szemere. „Problema ungară (1848—1860)”, Paris, 1860. — *Nota red.*

²⁾ — *recenzie*. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de „National-Zeitung” și de „Daily Telegraph”. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

⁵⁾ — pe adresa. — *Nota trad.*

⁶⁾ A. Williams, pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

22

Marx către Lucien Léopold Jottrand

la Bruxelles

13 martie 1860,
6. Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester

My dear Sir,

Vă rog să mă scuzați că nu am confirmat pînă acum primirea scrisorii pe care ați fost atît de amabil să mi-o trimiteti de la Bruxelles. Vă mulțumesc pentru această scrisoare, deși nu o voi folosi în *nici un fel*. Dacă aș considera oportun să dau publicității vreun document oficial referitor la trecutul meu, atunci pentru caracterizarea *perioadei de la Bruxelles* — în măsura în care este vorba de relațiile mele cu radicalii belgieni — cel mai bun lucru ar fi să folosesc două scrisori ale dv. (din 25 februarie 1848 și din 19 mai 1848⁵⁸⁶) pe care le-am găsit acum printre hîrțile mele.

Întrucît dv. aparțineți școlii americane a republicanilor (cu ale căror concepții sînt de acord numai în ceea ce privește unele probleme *politice*), este poate interesant să știți că de vreo nouă ani eu sînt unul din principalii corespondenți ai lui „*New York [Daily] Tribune*”, cel mai influent ziar anglo-american. M-am folosit de această legătură pentru a da d-lui Spilthoorn, cînd a trecut prin Londra, niște scrisori de recomandăție pentru *Statele Unite*. Dacă veți dori vreodată să publicați în „*Tribune*” unele lucruri referitoare la țara dv., puteți conta pe sprijinul meu.

Atacurile nerușinate îndreptate recent împotriva mea (ele m-au determinat să intentez *două procese de calomnie*, unul la Berlin și unul la Londra) pornesc toate din tabăra bonapartistă. D-l Ludovic Bonaparte, prin intermediul d-lui Mocquard, secretarul său personal, a mulțumit în *mod public* ziarului „*New York Times*” pentru faptul că acesta a făcut tot ce i-a stat în putință (și acest „tot” al lui a avut un caracter extrem de mîrșav) pentru a combate critica adusă de mine „micului imperiu”⁵⁸⁷ în „*New York Tribune*” începînd din 1852.

Cu toată stima, al dv. devotat,

K. Marx

Mă aflu la Manchester numai pentru cîteva zile. Adresa mea este : 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, London.

Dacă citiți în germană, îmi voi permite să vă trimit un exemplar din prima fasciculă a lucrării mele „Contribuții la critica economiei politice“, care se află acum sub tipar la Berlin.

Publicat pentru prima oară
în original și în limba rusă
în revista „Voprosi istorii
KPSS“ nr. 4, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

23

Engels către Ferdinand Lassalle

la Berlin

Manchester, 15 martie ¹⁾ 1860

Dragă Lassalle,

Multe mulțumiri pentru demersurile făcute pe lângă Duncker în legătură cu broșura mea ²⁾. Aș fi consimțit să mi se menționeze numele dacă între timp broșura nu ar fi fost acceptată de un alt editor ³⁾ (este posibil ca la data când vei primi această scrisoare, lucrarea să fi apărut) și dacă n-aș fi considerat important ca înainte de a fi prezentat în mod oficial (adică pe copertă) locotenenților ca civil, autorul lucrării „Padul și Rinul“ să aibă o anumită poziție în literatura militară. D-ta spui că ești convins că vei reuși să ne faci să ne schimbăm părerea și că de aceea nu e în interesul nostru ca, *dându-ne numele*, să ne compromitem prin interpretarea pe care am dat-o pînă acum evenimentelor din Italia. *Din punct de vedere subiectiv*, argumentul este, desigur, incontestabil; dar, la rîndul nostru, te asigurăm că te vom putea face să-ți schimbi părerea cu atît mai mult cu cît interpretarea noastră se bazează pe studierea amănunțită a unor documente diplomatice care, cel puțin în legătură cu unele probleme, la Londra pot fi consultate aproape integral, iar la Berlin sînt cu siguranță *inaccesibile* publicului (și, de altfel, cea mai mare parte din ele nici nu există la Berlin).

¹⁾ În manuscris : 15 februarie. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „Savoia, Nisa și Rinul“ (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ *G. Behrend*. — *Nota red.*

Marx a primit alaltăieri scrisoarea d-tale și îți va răspunde. Deocamdată îți trimit „Cavalerul nobilei conștiințe”¹⁾, pe care Marx a uitat să-l trimită.

Apropo. Acum câteva zile am primit o scrisoare de la Nothjung. După ce a fost eliberat, nenorocitului i s-a luat dreptul de cetățenie în Müllheim, locul său natal; motivul: „absența îndelungată” (!!!) și i s-a interzis să apară pe o rază de 6 mile de Köln. El s-a stabilit la Breslau²⁾ ca fotograf, unde cu greu a obținut dreptul de domiciliere. Acum trebuie să plătească taxa de intrare în oraș, taxa de înghebare a unei gospodării și alte taxe ale căror denumiri pot fi întâlnite numai în dicționarele prusiene. Îți poți închipui că după o detențiune îndelungată, de pe urma căreia a mai devenit și apatrid (în ce altă țară mai e posibil așa ceva?), bietul om n-a fost în stare să facă toate astea, și, date fiind legile năstrușnice care continuă să fie în vigoare acolo, el nu poate trăi dacă nu face față acestor absurdități. Nu s-ar putea să faceți acolo la voi ceva pentru el? Până în 1848 asemenea lucruri n-au existat în Provincia renană și chiar burghezii care au contribuit la promulgarea unei legi atât de rușinoase sînt obligați să ajute un om nenorocit. Să rămii fără patrie din cauza absenței îndelungate, pricinuite de detențiunea într-o fortăreață prusiană — încearcă să spui asta unui englez! Adresa lui este: P. Nothjung, fotograf, Zwingerasse nr. 7, la baia comunală. Avînd în vedere relațiile pe care le aveți la Breslau, n-o să vă fie greu să faceți ceva pentru el. De altfel, se pare că fostul nostru creditor s-a instruit mult în universitatea de închisoare și acum scrie destul de civilizată.

Acum scriu o lucrare de proporții mici despre noua organizare militară prusiană; am oferit această lucrare lui Duncker.

Tout à vous³⁾.

F. Engels

Să nu uit: lui Wolff cel roșu Marx i-a scris⁵⁸⁸, dar de ani de zile n-am mai auzit nimic de el. Între timp Vogt a prinzit din nou la Plon-Plon împreună cu escrocii și venalul Klapka.

Deschid din nou picul pe care îl lipisem fără să pun „Cavalerul”, ca să-ți spun că nu am putut găsi unicul exemplar al acestei lucrări care se afla aici la Manchester; se vede treaba că l-a șterpelit cineva. Marx mai are câteva exemplare la Londra și scrie că va trimite imediat câteva; de îndată ce sosesc, îți expediez un exemplar.

¹⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Denumirea poloneză: Wrocław. — Nota red.

³⁾ — Al d-tale. — Nota trad.

Mi-ai face un mare serviciu dacă mi-ai trimite imediat prin poștă, fără a le franca, câteva numere din „Volks-Zeitung” și „National-Zeitung” în care se dezbate problema organizării armatei, precum și una sau două broșurele apărute în Germania pe această temă. Pune-le pe toate într-o *singură* banderolă. Altminteri, pînă le primesc durează o veșnicie, iar ziarele, în genere, nu le primesc.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

24

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

27 martie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Trimit alăturat *ultimele* două documente care completează materialul expedit anterior. *Primul* document este o scrisoare pe care mi-a adresat-o redactorul lui „New York [Daily] Tribune”⁵⁸⁹. Am anexat traducerea în germană.

Al doilea document este foarte important pentru a dovedi că mizerabilul de Cherval, alias Nugent, alias Crâmer, n-a întreținut legături cu mine nici pe vremea cînd se afla la Geneva; dimpotrivă, a fost izgonit de acolo datorită broșurii mele despre procesul comuniștilor de la Köln. Scrisoarea aceasta a venit din Paris, de la Johann Philipp Becker (Becker a trebuit să emigreze în urma evenimentelor din 1830—1831; în 1848—1849 el a fost mai întîi conducătorul insurgenților din Baden, apoi colonel în armata revoluționară din Baden-Palatinat; acum este comerciant la Paris; el este, ca să spunem așa, veteranul emigrației germane), și a fost adresată comerciantului Rheinländer la Londra, cu care are legături de afaceri. D-l Rheinländer, pe care îl cunosc personal, a avut amabilitatea să-mi dea această scrisoare⁵⁹⁰.

În afară de această scrisoare a mea v-am mai trimis :

1. La 21 februarie — procura însoțită de anexe.
2. La 24 februarie — o scrisoare însoțită de anexe.

3. La 3 martie — două pachete însoțite de anexe¹⁾.

Sper că-mi veți trimite neîntirziat, în primul rînd, confirmarea primirii scrisorilor pe care vi le-am trimis și, în al doilea rînd, știri în legătură cu desfășurarea procesului.

Cu toată stima.

Al dv. devotat,
dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K Marx și F. Engels.
Opere. vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

25

Marx către Bertalan Szemere

la Paris

4 aprilie 1860

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

My dear Sir,

Nu am primit încă broșura²⁾ dv.

Domnul Engels este *cel mai bun* prieten al meu și, prin urmare, va face tot posibilul pentru a vă fi de folos...³⁾

Pe Stoffregen nu-l cunosc, dar la Manchester [mi-au spus]⁴⁾ diverși comercianți că [el]⁵⁾ este pisălog, *lipsit de tact* etc S-ar putea însă ca în unele părți de jos din Lancashire să vîndă vinurile dv. tot atît de bine ca oricare altul.

V-aș rămîne îndatorat dacă mi-ați trimite cu *întoarcerea poștei* adresa generalului Perczel. Vreau să-mi dea unele explicații⁶⁾. În ce relații sinteți cu P[erczel] ?

Les choses marchent⁴⁾.

Al dv. devotat,
A. Williams⁵⁾

Publicat pentru prima oară
în original în „Revue d'histoire
comparée”, t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 441—452. — *Nota red.*

²⁾ B. Szemere. „Problema ungară (1848—1860)”, Paris, 1860. — *Nota red.*

³⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁴⁾ — Lucrurile merg bine. — *Nota trad.*

⁵⁾ Pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

26

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

9 aprilie 1860
Londra (vechea adresă)

Dragă Lassalle,

De la ultima ta scrisoare au avut loc o serie de evenimente. A murit tatăl lui Engels, iar Engels a fost, cu permisiunea guvernului prusian, două săptămâni în Prusia. Eu am fost extrem de ocupat, și chiar și acum nu-ți pot scrie decît foarte pe scurt.

1. Avocatul meu din Berlin ¹⁾ mi-a cerut să nu dezvălui numele lui. Dar dacă va continua să păstreze tăcerea care durează de șase săptămâni în pofida materialului imens pe care i l-am trimis și în pofida apelurilor mele insistente, va trebui să te ții de capul lui, deoarece la 22 aprilie expiră termenul de prescripție.

2. Vogt a fost la Paris la Plon-Plon. Cunoscuții mei l-au văzut și au vorbit cu el. Cu toate acestea are neobrăzarea să declare în ziarele germane — personal sau prin intermediul altora — că nu a fost la Paris.

3. Pe Humboldt nu l-am primit ⁵⁹².

4. „Cavalerul nobilei conștiințe” ți-l trimit azi ²⁾.

5. Vechiul meu prieten J. Weydemeyer a renunțat la postul său de deputy-surveyor ³⁾ în statul Wisconsin la cererea „Ligii americane a muncitorilor” (asociație legală, cu filiale în toate colțurile Statelor Unite), care și-a mutat sediul de la New York la Chicago ⁵⁹³ (Illinois). La Chicago Weydemeyer va redacta un ziar ⁴⁾ fondat cu contribuția muncitorilor. Chicago devine tot mai mult centrul nord-vestului Americii, unde precumpănește influența germană Weydemeyer mi-a cerut să recrutez corespondenți pentru ziar, ceea ce am și făcut aici, la Paris, și în Elveția ⁵⁹⁴. Îți propun să preiei corespondența pentru Germania (dacă se poate de două ori pe săptămîină). De retribuție nici nu poate fi vorba. E o muncă de partid, dar foarte importantă. W[eydemeyer] este unul dintre oamenii noștri cei mai buni. Dacă ești de acord, așa cum sper, apucă-te imediat de scris și trimite corespondențele pe adresa :

„Asociația muncitorilor din Chicago, pentru J. Weydemeyer, căsuța poștală 1 345, Chicago (Illinois), Statele Unite”.

¹⁾ Justizrat Weber. — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 458—459. — Nota red.

³⁾ — subinginer cadastral. — Nota trad.

⁴⁾ Este vorba de „Stimme des Volkes”. — Nota red.

6. Răsfoind „*Neue Rhein[ische] Zeit[ung]*” (a trebuit s-o fac din cauza lui Vogt) am constatat cu bucurie că într-un scurt articol de fond noi ne-am ridicat în apărarea domnișoarei Ludmilla Assing împotriva lui „*Vossische Zeitung*”.

7. Ai putea să-mi trimiți o schiță a activității desfășurate de nobilul Zabel de la „*National-Zeitung*” din momentul instaurării reacțiunii? S-ar putea ca această schiță să apară în broșura mea ¹⁾ sub forma unei scrisori semnate de tine. Ai apărea în compania unor *emigranți foarte respectabili*, care scriu în această broșură despre alte persoane. Unii dintre ei scriu anonim, alții semnează cu numele lor. Mulți dintre ei *nu* fac parte din fracțiunea noastră de partid.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene
Briefe und Schriften*”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

27

Marx către Georg Lommel

la Geneva

(Ciornă)

[Londra] 9 aprilie 1860

Lui G. Lommel. (Geneva)

Cetățene,

Siebel, pe care l-am întilnit aici, la Freiligrath, acum câteva zile, când s-a întors din Elveția, mi-a spus că o scrisoare pe care am trimis-o la 26 februarie din Manchester „redacției lui «*Neue Schweizer Zeitung*»” și care vă era destinată a căzut în mâinile lui Brass. Mi s-a spus, de fapt, că dv. sînteți redactorul lui „*Neue Schweizer Zeitung*” — ziar pe care eu nu l-am văzut niciodată. Convins de acest lucru am și scris scrisoarea, deoarece numele dv. îmi era bine cunoscut din anele revoluției; domnului Brass nu i-aș fi scris.

Voiam să-mi dați unele lămuriri cu privire la activitatea desfășurată de Vogt. Îmi vin cu nemiluita materiale privind activi-

¹⁾ K. Marx. „*Domnul Vogt*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

tatea lui Vogt și a altor agenți bonapartiști trimise de emigranți din diferite țări și aparținând diferitelor curente ale partidului revoluționar. Eu însă vreau să abordez lucrurile în mod critic și să respect cu rigurozitate adevărul. Prin urmare, dat fiind că dv. cunoașteți exact situația din Elveția, informațiile dv. mi-ar fi extrem de prețioase.

În ceea ce privește broșura dv. „Hinter den Coulissen“¹⁾, din care Siebel mi-a oferit un exemplar, pot să vă spun că m-a interesat foarte mult și că, după părerea mea, e important să apară și cea de-a doua parte a ei. *Pentru partea a doua* aş putea, eventual, să vă găsesc aici un editor de nădejde. În ceea ce privește partea întâi, cred că aş putea difuza 300 de exemplare cu 1 franc exemplarul, o parte vinzându-le direct în cadrul diferitelor asociații londoneze, o parte prin intermediul librarilor. Dar *mai întâi trebuie să primesc* aceste exemplare. Dacă sînteți de acord, trimiteți-le pe adresa librăriei : „Petsch etc. London“.

În sfîrșit, vreau să vă fac încă o propunere. Prietenul meu J. Weydemeyer (fost coredactor al ziarului „Neue Deutsche Zeitung“ din Frankfurt) a renunțat la postul său de deputy-surveyor²⁾ în statul Wisconsin la cererea Ligii muncitorilor din *Statele Unite* (al cărei sediu a fost mutat de la New York la Chicago), pentru a prelua la Chicago redactarea lui „Die Stimme des Volkes“ — un cotidian fondat de Asociația muncitorească și sportivă. El m-a rugat să-i recrutez corespondenți în Europa, ceea ce am și făcut aici, la Paris și la Berlin. Îmi permit să vă propun corespondența pentru *Elveția*, la început o *dată* pe săptămîină. Retribuția pentru o corespondență — 2 dolari (10 franci). Ea este deocamdată mică, așa cum era și de așteptat de la un asemenea ziar, și încă la începutul existenței lui, dar ea va crește pe măsură ce ziarul se va întări. Pînă acum în statul Illinois exista un *singur* cotidian — „Staatszeitung“³⁾. Chicago devine însă tot mai mult centrul nord-vestului Americii, unde populația germană este foarte numeroasă. În ceea ce privește *punctualitatea* plății, garantez eu. Dacă sînteți de acord cu propunerea, începeți să scrieți imediat, chiar *săptămîina aceasta*, și fiți atît de bun să mă anunțați și pe mine despre acest lucru. Adresa este următoarea :

„Asociația muncitorilor din Chicago, pentru J. Weydemeyer, căsuța poștală 1 345, Chicago (Illinois), *Statele Unite*“.

¹⁾ — „In culise“. — *Nota trad.*

²⁾ — subinginer cadastral. — *Nota trad.*

³⁾ „Illinois Staatszeitung“. — *Nota red.*

Să revin la Vogt. Dintr-o declarație a mea pe care am publicat-o în diverse ziare germane¹⁾ (la începutul lui februarie) ați văzut, probabil, că intenționez să răspund la pamfletul său²⁾ după terminarea procesului de calomnie pe care l-am intentat lui „*National-Zeitung*” din Berlin pe motiv că a reprodus fragmente din maculatura lui Vogt.

La p. 180—181 (vezi pasajul respectiv), Vogt vorbește despre o „conspirație” pe care a zădărnicit-o la festivitatea muncitorilor de la Lausanne. N-ați putea să-mi dați unele lămuriri în legătură cu aceste declarații lăudăroase? În acest pasaj se spune textual³⁾: Ce este în fond?

În încheiere îmi mai permit să menționez că dacă mi-ați trimite o prezentare a activității lui Vogt sub formă de scrisoare, ea ar intra în broșura mea⁴⁾ (care din cauza procesului de la Berlin nu poate să apară decît mai tîrziu) ca o parte de sine stătătoare, menționînd că ea provine de la dv. Vă veți afla cu acest prilej în compania foarte onorabilă a altor emigranți. Se înțelege de la sine că pentru această prezentare vă voi trimite partea cuvenită din drepturile de autor pe care mi le va plăti editorul. Menționez acest lucru deoarece știu foarte bine cum trăiesc emigranții — eu însumi trăiesc așa, cu mici întreruperi, de 17 ani, și ar fi nedrept ca vreunul dintre noi să fie plătit de un editor în detrimentul altuia. Avînd în vedere procesul care are loc la Berlin și faptul că principalul atac al lui Vogt ș.a.m.d. este îndreptat împotriva mea, broșura scrisă de mine va avea mare căutare și va găsi în Germania un editor bun. Întrebarea este dacă n-ar fi bine ca în interesul cauzei forțele de atac să fie concentrate. Firește că dv. veți hotărî în această problemă după cum veți crede de cuviință, și sînt convins că nu veți da o interpretare greșită sincerității mele. Salutări și o caldă strîngere de mină.

Al dv. devotat,

K. M.

Dacă îmi veți scrie, atunci scrieți-mi pe adresa: A. Williams⁴⁾, Esq. 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill, London.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—749. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

28

Marx către Johann Philipp Becker⁵⁹⁶

la Paris

9 aprilie 1860

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra N. W.

Prietene Becker,

În primul rînd țin să-ți mulțumesc din suflet pentru scrisoarea d-tale, pentru informațiile pe care i le-ai dat verbal lui Siebel și pentru *expedierea corespondenței*. Atacul lui Sieur¹⁾ Vogt ar trebui să-l consider o întîmplare fericită — abstracție făcînd de toate celelalte — pentru simplul fapt că m-a apropiat de veteranul revoluției și emigrației noastre. Eu nu împărtășesc, de altfel, uimirea filistinilor față de atitudinea dv. consecventă în viață. Pînă acum am constatat că toate caracterele cu adevărat puternice — este suficient să amintesc de bătrînul Levasseur, de Cobbett, Robert Owen, Lelewel, generalul Mellinet —, o dată ce au pornit pe calea revoluționară, au ieșit cu forțe noi chiar și din înfringeri și au devenit cu atît mai puternice cu cît au fost mai mult în viltoarea istoriei.

Ceea ce m-a determinat în primul rînd să îți scriu — în afară de dorința de a-mi exprima personal mulțumirile — este însărcinarea pe care mi-a dat-o vechiul meu prieten J. Weydemeyer de a recruta în Europa corespondenți pentru „*Stimme des Volkes*”. Acesta este un ziar care a fost fondat acum la Chicago de *Liga americană a muncitorilor*, al cărui sediu a fost mutat de la New York la Chicago. Este un cotidian care poate dobîndi o importanță din ce în ce mai mare, pe măsură ce Chicago se transformă tot mai mult într-o metropolă a nord-vestului. Vă trimit alăturat preambulul programului.

Condițiile sînt următoarele: d-ta ar urma să scrii o *dată* pe săptămîină — onorarul 2 dolari corespondența. Aceasta ar însemna trimestrial about²⁾ 5 l. st. sau 125 de franci. Onorarul e mic, dar nu se poate altfel fiind vorba de un ziar muncitoresc. În schimb, persoana prietenului meu Weydemeyer este o garanție că plata se va face cu regularitate, ceea ce nu se întîmplă de obicei la celelalte ziare germano-americane. Dacă ești de acord cu această propunere, poți începe de săptămîina *viitoare*, dar în prealabil să mă anunți.

1) — domnul. — *Nota trad.*2) — aproximativ. — *Nota trad.*

Pachetul cu foarte valoroasa corespondență l-am primit prin poștă cu o zi înainte de sosirea lui Siebel la Londra. Am să-l dau la legat și am să-l țin în permanență la dispoziția d-tale. În pachet se află un document al unui grup care s-a răzvrătit împotriva lui Willich, un document extrem de caracteristic pentru acest Don Quijote⁵⁹⁷.

Ar fi foarte bine — și pentru broșura¹⁾ mea ar fi foarte important — dacă d-ta, care-l cunoști bine pe Fazy, mi-ai trimite o *schiză* a activității sale de la *Iovitura de stat* încoace, precum și o scurtă prezentare a personalității lui. După părerea mea, Vogt nu este decât lacheul lui F[azy], pe care l-am văzut o singură dată la Paris (în 1843) și mi-am dat seama numaidecît că e un fost colaborator al lui „National” (unde și cei mai buni colaboratori erau *proști*).

Lucrarea de mici proporții a lui Lommel²⁾ este amuzantă și conține unele dezvoltări utile despre anii 1847—1848. Eu însă nu pot fi de acord cu maniera sa de a reduce totul la fapte mărunte atunci cînd este vorba despre începuturile anului revoluționar. Dar poate că tocmai îngustimea vederilor sale îl ajută să facă o prezentare vie și veridică a mediului în care a trăit.

Cele două scurte poezii ale d-tale despre Leibniz și „Alles Wurst”³⁾ mi-au plăcut foarte mult; ar fi bine (în caz că accepți propunerea mea) să le anexezi la prima d-tale scrisoare către Weydemeyer. Adresa lui este: Asociația muncitorilor din Chicago, pentru J. Weydemeyer, căsuța poștală 1 345, Chicago, Ill., Statele Unite. (Ill. înseamnă Illinois.)

Salutări și o stringere de mină.

Al d-tale devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Lommel. „În culise”. — *Nota red.*

³⁾ — „Nu-mi pasă”. — *Nota trad.*

29

Engels către Emil Engels
la Engelskirchen

Manchester, 11 aprilie 1860

Dragă Emil,

Care crezi că sînt *ultimele* propuneri ale lui G. Ermen ?

1. El vrea să răscumpere partea mamei plătind-o în rate și să conducă independent întreprinderea ;

2. eu trebuie să rămîn la el conform condițiilor prevăzute în contract, încă patru ani, ca funcționar !

Omul ăsta își închipuie că noi îi vom ceda atît de ieftin succesiunea firmei „Ermen & Engels“ și că voi accepta bucuros o asemenea înjosire.

Discuțiile au fost prietenești. Am refuzat pe loc propunerea pe care mi-a făcut-o ; rezultatul a fost că mi-a făgăduit că în patru ani voi putea deveni *eventual* asociatul său ; eu însă am cerut garanții înainte de a discuta această propunere. I-am spus că noi sîntem de părere că, în cazul cînd se va ajunge la o împărțire, să insistăm pentru o împărțire în natura și pentru concurență. A fost extrem de surprins și discuțiile au bătut pasul pe loc. El credea că acum noi avem nevoie stringentă de bani la Barmen (i-am dat explicațiile necesare în legătură cu acest lucru) și a vrut să profite de ocazie. Pe scurt, discuția l-a decepționat foarte mult și acum a și venit cu alte propuneri. Amănunte îți voi da cînd ne vom întîlni.

După povestea asta putem conta pe Charles ¹⁾ mai mult ca oricînd ; el merge pînă acolo încît își închipuie că noi doi îl putem sili pe G[ottfried] ²⁾ să facă orice, poate chiar să se retragă din afaceri.

Al tău,
F. Engels

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*²⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

30

Marx către Justizrat Weber la Berlin

13 aprilie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Alaltăieri s-au împlinit deja două săptămîni de cînd v-am trimis ultimele documente, cu rugămîntea de a-mi confirma primirea scrisorilor și a anexelor pe care vi le-am expediat pînă acum, precum și de a-mi scrie cîteva cuvinte despre desfășurarea procesului ¹⁾. Faptul că nu am primit nimic mă neliniștește cu atît mai mult cu cît, potrivit scrisorii dv. din 22 februarie, termenul de depunere a reclamației expiră la 22 aprilie. În afară de aceasta, în aceeași scrisoare spuneți că în scurt timp voi primi vești de la dv.

Cu toată stima.

Al dv. devotat,
dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

31

Engels către Gottfried Ermen la Manchester (Ciornă)

Manchester, 19 aprilie 1860

Sir,

Mă grăbesc să-mi exprim regretul pentru faptul că v-ați supărat că în pauza de prînz am luat acasă registrul de calcule. Deoarece s-a mai întîmplat ca și alte persoane care aveau legături cu biroul nostru să ia registrele acasă, nu m-am așteptat ca prin aceasta să vă pricinuiesc o supărare. Cît privește faptul că aș fi avut intenția să trag de aici vreun folos într-un mod necorespunzător, știți că toate calculele cuprinse în registrul respectiv sînt atît de depășite, încît nici una din date nu mai corespunde valorilor reale de acum. Așadar, nu puteam să am o asemenea intenție, și sper că sentimentele pe care le manifestați acum nu sînt nicidecum influen-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 459. — *Nota red.*

țate de măsurile care urmează a fi luate pentru lichidarea firmei sau pentru orice altă reglementare a operațiilor firmei, deoarece este în interesul fiecărei părți ca astfel de chestiuni să fie rezolvate sub semnul prieteniei și al concesiilor reciproce.

Rămân al dv. devotat,
Fred. Engels

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

32

Marx către Justizrat Weber la Berlin

21 aprilie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Acum unsprezece zile v-am trimis o scrisoare¹⁾ în care arătam că la numeroasele scrisori (plus documente, procură etc.) expediate de aici și din Manchester nu am primit de două luni nici confirmarea primirii lor și nici răspuns, deși după scrisoarea dv. din 22 februarie urma ca în scurt timp să am vești de la dv. ; apoi, potrivit aceleiași scrisori, termenul de depunere a reclamației expiră la 22 aprilie (adică mâine). De aceea v-am cerut explicații.

Intrucât nici la această scrisoare nu am primit răspuns, trebuie să trag următoarele concluzii :

Sau că scrisorile mele, deși toate, cu excepția ultimei scrisori, au fost trimise recomandat, nu v-au parvenit ;
sau că cel puțin o scrisoare de-a dv. a fost interceptată.

Dacă și această scrisoare va avea soarta celor anterioare, voi face o reclamație la poșta centrală de aici și la Ambasada prusiană, iar la nevoie voi protesta deschis în *ziarul londonez „Times”*.

Cu toată stima.

Al dv. devotat,
dr. K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Probabil scrisoarea din 13 aprilie, vezi volumul de față, p. 468. — *Nota red*

33

Marx către Georg Rheinländer

la Londra

[Londra] 24 aprilie 1860

Dragă Rheinländer,

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă l-ai ruga pe d-l Stecher să-ți spună exact (cît se poate de exact) *cînd* a venit Cherval pentru prima oară la Geneva, *cît timp* a stat acolo și *cînd* a fost inscenată dispariția sa.

Treci într-o zi pe la mine. Am să-ți spun o mulțime de lucruri.

Al d-tale,

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

34

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

24 aprilie 1860

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Multe mulțumiri pentru Humboldt ¹⁾ și Fichte ⁵⁹⁸. Pe aceasta din urmă nu o citisem, și ai procedat foarte înțelept trimițindu-mi-o. Cînd am primit scrisoarea ta, l-am rugat pe Engels să-mi trimită atît scrisoarea ta cît și pe cea trimisă de Justizrat Weber din Berlin. Parcurgînd-o pe aceasta din urmă, am văzut că toată problema era să nu-i menționez numele în materiale publicate de mine în ziare.²⁾ Prin urmare, în această privință am făcut un quid pro quo³⁾.

¹⁾ Este vorba despre cartea : „Briefe von Alexander von Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 461. — *Nota red.*

³⁾ — confuzie. — *Nota trad.*

Astăzi am primit o scrisoare de la Weber din care reies următoarele : *inițial* el a ales calea urmării penale. Pe data de 18 a acestei luni el a primit următorul răspuns :

„Se restituie în original d-lui dr. Carl Marx, prin d-l Justizrat Weber, comunicându-i-se totodată că nu există *nici un interes public* care să justifice acționarea în judecată. (Art. XVI al legii din 14 aprilie 1851 cu privire la intrarea în vigoare a Codului penal.) Berlin, 18 aprilie etc. Lippe”.

În legătură cu această hotărîre, Weber a făcut apel la procurorul general¹⁾. Totodată, pentru a prelungi termenul de prescripție și pentru a-și rezerva posibilitatea de a urma altă cale, el a depus o reclamație pentru ofensă adusă judecătorului civil.

Pentru broșura mea²⁾ am făcut, bineînțeles, unele investigații la Paris și în Elveția ; ba chiar am trimis la Geneva un mesager propriu³⁾. Am acum *dovezile* că Vogt este un agent francez. În momentul de față el nu se mai simte în siguranță la Geneva și se gîndește cum să dobîndească dreptul de cetățenie în alt canton.

Apropo. Un cunoscut⁴⁾ de-al meu (un berlinez) susține că corespondentul lui „Daily Telegraph”⁵⁹⁹ este un anume Mayer sau Meier⁵⁾, care are legături cu firma „Abraham M. & Co.” (sau „și fii”) și locuiește la Berlin pe Viktoriastrasse. N-ai putea să le rogi pe doamnele tale să culeagă unele informații în privința asta ?

Voi răspunde la scrisoare mai tîrziu.

S-ar putea ca această scrisoare să nu te mai găsească la Berlin.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Schwarck. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Carl Siebel. — *Nota red.*

⁴⁾ Julius Faucher. — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 424 și 473. — *Nota red.*

35

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

24 aprilie 1860
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Am onoarea de a vă trimite un acout de 15 taleri și de a vă anunța totodată că sînt perfect de acord cu toate demersurile pe care le-ați întreprins.

Cu toată stima,

Al dv. devotat,
dr. Karl Marx

P. S. În urma investigațiilor întreprinse la Paris și în Elveția, mai cu seamă la Geneva, am acum *dovezi* (pe care ulterior, *după* terminarea procesului, le voi publica într-o broșură) că profesorul Karl Vogt este un agent francez absolut obișnuit. Cred, de altfel, că anexarea Nisei și Savoiei va face ca și un miop să vadă „opera de eliberare a Italiei” și primejdia care amenință Germania și va arăta cită dreptate au avut cei ce au *avertizat din timp* asupra acestui lucru.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Emil Engels

la Barmen

Manchester, 25 aprilie 1860

Telegramă

Parțial de acord cu scrisoarea lui Sonnabend. — Sosesc vineri seara cu procură precisă. — Plec joi dimineața. — Sper să-l găsesc acolo pe Blank.

Tradus din limba engleză

37

Marx către Eduard Fischel

la Berlin

(Copie)

[Londra] 8 mai 1860

Lui E. Fischel

Stimate domn,

Vă mulțumesc foarte mult pentru scrisoare și pentru demersurile întreprinse. Zilele acestea vă trimit o scrisoare a micuțului Faucher referitoare la Mayer.

În ceea ce privește ziarul proiectat, nu am nimic împotriva să colaborez la el⁶⁰⁰. Este însă necesar ca în prealabil să am informații mai amănunțite asupra acestei acțiuni, asupra orientării ziarului etc. În problemele de politică externă (și bineînțeles că aceste probleme trebuie să constituie în primul rând obiectul corespondențelor din Anglia) cred că în esență părerile mele coincid cu ale dv. În schimb, în ceea ce privește politica internă, pot exista mari divergențe de păreri. Principalul este, bineînțeles, să știu ce poziție va adopta ziarul în Prusia. Dacă se va ține departe de poziția net unilaterală a partidului, în cazul acesta acum, când Germania este în pericol, oameni cu concepții diferite asupra partidului pot, după părerea mea, să facă cauză comună împotriva dușmanilor externi, fără a-și face concesii reciproce.

Al dv. devotat,

K. Marx

Am scris totodată (la 8 mai) lui : Engels ; Borkheim ; Eccarius ; Petsch și Weydemeyer.

Publicat pentru prima oară
în original și în limba rusă
în „Voprosi istorii KPSS” nr. 3, 1959

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

38

Marx către Eduard Fischel

la Berlin

(Copie)

[Londra] 1 iunie 1860

Lui Fischel.

Stimate domn,

Timp de trei săptămîni m-am chinuit cu o boală de ficat, boală care m-a împiedicat să scriu sau să lucrez ; nici acum nu sînt pe deplin restabilit. Din această cauză am rămas cu atîtea lucrări în urmă, încît săptămîna viitoare voi fi extrem de ocupat și, prin urmare, *în nici un caz* nu voi putea începe să scriu imediat pentru noul ziar ¹⁾. Nu mi-ați putea trimite unul sau două numere din acest ziar ca să-mi fac o idee despre el ? De asemenea, ați putea să-mi dați unele informații asupra conducerii noului ziar ? Negru-roșu-auriu sînt culori care pot fi folosite acum cu destul succes în fața străinătății ⁶⁰¹.

Vi-l recomand în calitate de corespondent al ziarului la Geneva pe domnul Georg Lommel, 85, rue du Nord, Café Court, Genève. Geneva este actualmente centrul intrigilor bonapartiste, iar Lommel este bine informat. Sînt convins că va accepta să trimită corespondențe în condiții foarte modeste.

Ad vocem ²⁾ *Abel* : Multe mulțumiri pentru această descoperire ⁶⁰². Cine este acest Abel ? V-aș rămîne extrem de îndatorat dacă mi-ați trimite mai multe amănunte ; ar fi foarte bine dacă le-aș primi cît mai curînd.

V-am comunicat, probabil, că primul procuror a confirmat hotărîrea procurorului de a respinge reclamația mea pentru calomnie pe motiv că n-ar exista, chipurile, nici un „interes public”. Acum urmează acțiunea civilă.

Ați citit, probabil, în ziare că escrocul evreu Reuter, proprietarul agenției telegrafice de la Londra, a fost prezentat reginei ³⁾. Faptul se explică pur și simplu astfel : mina dreaptă a lui Reuter (el nu prea cunoaște ortografia) este emigrantul vienez *Sigmund*

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 473. — *Nota red.*

²⁾ — *In legătură cu.* — *Nota trad.*

³⁾ Victoria. — *Nota red.*

Engländer. Acest Engländer a fost înainte la Paris colaboratorul unui buletin litografiat, publicat sub auspiciile ministrului poliției de atunci ; el a fost, totodată, un mouchard ¹⁾ francez. La începutul războiului din Orient ⁶⁰³ el a fost expulzat din Paris, întrucît se descoperise că e spion *rus*. Atunci a sosit la Londra, unde, în cele din urmă, a intrat în serviciul lui Reuter, cu care întreținuse legături și înainte. Întrucît Reuter, prin intermediul agenției sale telegrafice, domină întreaga presă europeană, iar Legația rusă, prin intermediul lui Engländer, domină agenția telegrafică, înțelegeți de ce Pam ²⁾ l-a prezentat pe Reuter reginei. De acest eveniment este legată, după cite știu, aderarea Rusiei la societatea telegrafică austro-prusiană. I-am comunicat aceste lucruri lui Collet. S-ar putea ca și dv. să le folosiți.

Cu toată stima,
K. Marx

Nici Engels, nici eu nu am primit încă broșurile lui ³⁾, cu excepția unui *singur* exemplar. Se pare, de asemenea, că d-l editor ⁴⁾ n-a binevoit să publice în ziare, în numele editurii, obișnuitele anunțuri cu privire la apariția broșurii.

Se publică pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

39

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra, în jurul datei de 2 iunie 1860]

Dragă Lassalle,

De vreo trei săptămîni mă chinuie o boală de ficat, din cauza căreia n-am putut să lucrez de loc ; nici acum nu sînt pe deplin restabilit. Într-o asemenea stare n-ai chef să scrii.

Înainte de a răspunde la scrisoarea ta, vreau să fac cîteva observații preliminare. Corespondentul din Berlin al lui „*Daily Telegraph*” se numește Abel. N-ai putea să-mi dai unele informații despre acest individ ?

¹⁾ — copoi. — *Nota trad.*

²⁾ Palmerston. — *Nota red.*

³⁾ *F. Engels*. „Savoia, Nisa și Rinul” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ G. Behrend. — *Nota red.*

Prim-procurorul Schwarck a respins și în a doua instanță acțiunea penală intentată împotriva lui „*Nat[ional]-Zeit[ung]*” din cauză că nu există nici un „interes public”. În curînd va urma acțiunea civilă.

Revin acum la scrisoarea ta.

La Berlin n-am să vin ⁶⁰⁴. N-am fost la Köln, și despre depozitiile făcute acolo de Stieber sub prestare de jurămint nu am aflat decît din cele publicate de „*Kölnische-Zeitung*”. Pe aceste dări de seamă se bazează critica mea din „*Dezvăluiri*” ¹⁾, astfel că nu aș fi de folos ca martor în acest proces. Dacă vor să-mi pună întrebări în legătură cu un punct sau altul, sînt gata să depun mărturie (se pare că așa s-a procedat adesea și cu alți emigranți) la Legația prusiană din Londra.

Cînd procesul Eichhoff era încă la început, mi s-a adresat în această privință Juch, editorul lui „*Hermann*”. I-am dat „*Dezvăluirile*”. I-am sfătuit să-l citeze ca *martor* pe Schneider II din Köln și i-am atras atenția asupra necesității de a-l interoga pe Hirsch, care se afla într-o închisoare din Hamburg ⁶⁰⁵. Se pare că acest interogatoriu a fost luat cu foarte puțină abilitate. Ar fi fost de altfel absolut necesar ca Hirsch să fie adus la Berlin, pentru a depune *personal* mărturie. Numai în acest caz, cu ajutorul unei temeinice cross-examination ²⁾, ar fi putut fi dezvăluite în mod public toate aceste intrigi rușinoase, deoarece Hirsch era inițiat în toate tainele lui Stieber-Goldheim-Greif-Fleury.

Un alt martor care ar fi fost necesar și care se află acum la Paris e Cherval (Joseph Crämer). Fără îndoială că Prusia ar fi putut cere extrădarea lui, întrucît el a fugit din Aachen după ce a falsificat niște polițe. Dar guvernul se abține s-o facă. În afară de asta, el este un mouchard ³⁾ francez, și prin urmare se află și sub protecție bonapartistă.

Majoritatea celorlalte persoane, a căror audiere ar fi putut avea importanță, se află în America. Numai una singură se mai află aici, un anume de L'Aspée din Wiesbaden, angajat ca interpret ⁴⁾ la poliția engleză. Am făcut demersurile necesare pentru a obține o întîlnire [cu el] ⁵⁾ și am să văd dacă o să *consimtă* fie [să plece] ⁵⁾ la Berlin, fie să depună mărturie la Legația prusiană. În 1853 [el] ⁵⁾ a încercat să-l denunțe pe Stieber în ziarul „*Times*”. Articolul n-a apărut... ⁵⁾, ca urmare a intervenției lui Bunsen.

¹⁾ K. Marx. „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”. — *Nota red.*

²⁾ — interogatoriu încrucișat. — *Nota trad.*

³⁾ — còpoi. — *Nota trad.*

⁴⁾ — translator. — *Nota trad.*

⁵⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

Am să menționez [acum]¹⁾ câteva puncte pe care, eventual, le-ai putea folosi. „Dezvăluirile” le-am scris imediat după terminarea procesului de la Köln. Ulterior însă am continuat cercetările asupra acestui caz²⁾, care mă interesa în mod deosebit. Relev încă de pe acum că Eichhoff a avut, fără îndoială, o idee excelentă citindu-i pe Goldheim și Greif, principalii complici ai lui Stieber, ca martori ai apărării. În genere, lucrurile se prezintă astfel: Stieber et Co. ar putea fi deferiți justiției numai în cazul când guvernul ar întreprinde o anchetă în legătură cu procesul de la Köln. Dar guvernul nu va face acest lucru.

Se afirmă că Stieber (vezi p. 10 din „Dezvăluirile” mele⁶⁰⁶) ar fi declarat la Köln *sub prestare de jurământ* că „atenția i-a fost atrasă de arhiva conspirației”, care se afla la Oswald Dietz la Londra, datorită faptului că o copie a „hîrtilor găsite la Nothjung” i-a fost trimisă de prefectura poliției din Berlin. Această declarație falsă, făcută sub prestare de jurământ, poate fi ușor infirmată cercetându-se dosarele procesului de la Köln, în care trebuie să fie și hîrtille găsite la Nothjung.

Lucrurile s-au petrecut precum urmează: Cherval (Joseph Crämer) a fost corespondentul Ligii Willich-Schapper⁶⁰⁷ la Paris și în această calitate a purtat corespondență cu Oswald Dietz. Totodată Cherval a fost agentul ambasadorului prusian la Paris, contele Hatzfeldt. El nu numai că l-a informat pe acesta că Dietz este secretar al conducerii londoneze a Ligii sale, dar i-a și scris lui Dietz *scrisori* menite să figureze ulterior ca probe materiale. Stieber și Greif (după cum i-a spus lui Hirsch *însuși Greif* în prezența lui Fleury) au fost informați de Hatzfeldt. Prin Reuter ei au aflat domiciliul lui Dietz, după care, din ordinul lui Stieber, Fleury împreună cu Reuter au comis furtul la Dietz. Hirsch știa și acest lucru.

Printre altele trebuie să se aibă în vedere și următoarea împrejurare, bine cunoscută d-lui Hirsch. Fleury a făcut niște copii după scrisorile furate de Reuter și i le-a dat lui Hirsch să le citească. Printre aceste scrisori se afla o scrisoare din Hannover a lui Stechan, în care acesta anunță că a trimis 30 de taleri pentru emigranți. Stieber (împreună cu amicul său Wermuth din Hannover) a comis un fals punind 530 de taleri pentru conducători. Stechan, care se află, după cîte știu, la Edinburgh, ar putea, eventual, să dea în această privință o declarație care să fie echivalentă cu o declarație făcută sub prestare de jurământ. Stieber jură (potrivit lui „Köln[ische] Zeit[ung]”, vezi p. 11 din „Dezvăluiri”⁶⁰⁸) că arhiva

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — caz. — *Nota trad.*

lui Dietz i-a fost trimisă la Berlin de la Londra și că el a primit-o la 5 august 1851. De fapt Stieber însuși a adus această „arhivă” de la Londra la Paris pe data de 20 iulie 1851. Lucru pe care, dacă binevoiește, îl poate confirma, sub prestare de jurământ, sus-menționatul L'Aspée.

D-l Greif a declarat la Berlin sub prestare de jurământ că nu-l cunoaște pe Hirsch, sau, în orice caz, îl cunoaște foarte puțin. Fapt este că Hirsch a făcut cunoștință în locuința de pe atunci a lui Alberts, 39, Brewer Street, Golden Square (Albert era în acel timp, ca și acum, *secretarul Legației prusiene* de la Londra), cu Fleury prin intermediul lui Greif. Acest lucru s-a întâmplat după ce Greif primise de la Hirsch un raport asupra activității desfășurate de emigrația revoluționară. Din acel moment Greif-Fleury-Hirsch (sub conducerea lui Greif) au lucrat împreună și tot împreună au întocmit dosarul fals cu procese-verbale.

În aprilie 1853 Goldheim și Stieber au venit din nou la Londra pentru fabricarea unor probe care să ateste existența unei legături între conspirația prafului de pușcă a lui Kossuth și conspirația de la Berlin (a lui Ladendorf) ⁶⁰⁹. Cît au stat la Londra (deci la multe luni de la terminarea procesului de la Köln), Hirsch i-a însoțit în permanență prin oraș și a acționat împreună cu ei.

Pentru a-i caracteriza pe agenții prusieni de la Londra — poliția a recunoscut în fața tribunalului că Fleury a fost agentul ei — afirm următoarele : numele de familie al acestui Fleury este Krause ; el este fiul cizmarului Krause, care în urmă cu 22-25 de ani a fost executat la Dresden pentru asasinarea contesei Schönberg și a cameristei sale. La cităva vreme după procesul de la Köln, același Fleury-Krause a fost condamnat la Londra, pentru fals, la doi sau trei ani muncă silnică. Acum el și-a ispășit pedeapsa și lucrează din nou după vechiul sistem.

Complotul francez (complot allemand-français ¹) ⁶¹⁰ a fost pus la cale, sub conducerea lui Stieber, de Cherval împreună cu Greif, Fleury, Beckmann, Sommer și spionul francez Lucien de la Hodde (care apare sub numele de Duprez). La îndemnul lui Cherval, Greif (care, asemenea lui Stieber, se jură că nu-i cunoaște pe spionii franco-prusieni Cherval și Gipperich) a plecat în Germania de nord în primul rînd pentru a afla la Hamburg domiciliul unui anumit croitor pe nume Tietz și pentru a pune mîna pe scrisorile pe care Cherval i le-a scris acestuia din ordinul poliției. La Hamburg, el s-a dus la locuința logodnicei lui Tietz pentru ca, „în calitate de prieten al acestuia din urmă”, să ia spre păstrare unele documente periculoase. Lovitura însă a eșuat.

¹) — complotul germano-francez. — *Nota trad.*

Prin intermediul lui de la Hodde-Duprez, Greif corespundează și cu Maupas în legătură cu eliberarea lui Cherval și a lui Gipperich. De îndată ce Cherval a sosit la Londra, Greif i-a stabilit un salariu fix de 1 l. st. și 10 șilingi pe săptămână. Tot Greif l-a trimis la Jersey pentru a pregăti acolo o mare conspirație politică. Ulterior legătura lui Greif cu Cherval s-a întrerupt. Toate aceste lucruri d-l Hirsch, dacă are bunăvoință, le poate confirma sub prestare de jurământ. Ele sînt importante atît pentru faptul că în cazul dat Greif a jurat de asemenea fals, cît și pentru faptul că ele se referă la legăturile lui Cherval cu Stieber, precum și la „veracitatea” depozițiilor făcute la Köln de Stieber cu privire la Cherval. Tocmai în momentul cînd la Köln Stieber *declara sub prestare de jurământ* că nu știe unde este domiciliul lui Cherval ș.a.m.d. (vezi p. 27 din „Dezvăluiri” ⁶¹¹), a avut loc această colaborare între Cherval și Greif, care acționa din însărcinarea lui Stieber. Or, firește, toate acestea pot fi dovedite *pe cale juridică* numai prin depozițiile lui Hirsch (care va vorbi, probabil, în ședința publică a tribunalului) și ale lui Cherval (care nu e de găsit). Secretarul de legație Alberts bineînțeles că nu va vorbi, după cum nu vor vorbi nici de la Hodde, Beckmann, Maupas etc.

Hirsch și Fleury (care în acest scop a închiriat o presă litografică la tipografia Stanbury, Fether Lane, Fleet Street, London) au elaborat, din însărcinarea lui Greif, manifestele: „Către proletariatul agricol”, „Către copiii poporului” etc., pe care Greif le-a trimis guvernului prusian menționînd că provin de la partidul lui Marx.

După ce, în timpul procesului comuniștilor de la Köln, martorul Haupt din Hamburg, „a dispărut” subit, Hinckeldey a cerut, printr-un curier, Legației prusiene de la Londra să găsească o persoană care să-și asume rolul lui Haupt și „să confirme sub prestare de jurământ” în fața Curții cu juri denunțurile lui Haupt. Prefectura poliției a promis să plătească pentru asta o recompensă de 1 000 de taleri. Hinckeldey scria că de verdictul ce se va da în acest proces depinde soarta poliției politice. Hirsch, care a căzut la înțelegere cu Fleury (mai tirziu a spus că a făcut-o din considerente „nobile”), s-a declarat gata să facă acest lucru. Totul era aranjat cum nu se poate mai bine, cînd iată că Fleury s-a întors de la Legația prusiană cu un refuz. O nouă scrisoare a lui Hinckeldey glăsuia: „Procurorul de stat speră că, dată fiind componența favorabilă a juraților, va obține verdictul de condamnare *fără* a mai fi nevoie de alte *măsuri extraordinare*, și de aceea el (Hinck[eldey]) roagă să nu se întreprindă deocamdată nimic”. Spionul prusian Beckmann de la Paris, care primise și el ordin de a veni la Köln

pentru a confirma depozitiile lui Stieber cu privire la complotul germano-francez, a primit, din același motiv, un alt ordin care-l anula pe cel anterior.

Dar acum urmează povestea cea mai ciudată, pe care d-l Hirsch o cunoaște foarte bine și care este, totodată, caracteristică pentru Stieber și Goldheim.

Fleury a aflat că am de gând să legalizez în fața unui tribunal autenticitatea iscăliturilor preținșilor semnatori ai proceselor-verbale (W. Liebknecht, Rings și Ulmer). El știa că în aceeași casă cu Willich locuiește un emigrant cu numele de Becker. De aceea a scris, în numele lui Becker, următoarea scrisoare :

„Către prefectura poliției regale din Berlin.

Londra, d.d. 1)

Pentru a putea dovedi că iscăliturile semnatarilor proceselor-verbale ale Ligii sînt false, Marx și prietenii săi intenționează să legalizeze aici semnăturile, care apoi să fie prezentate Curții cu juri drept semnături autentice.

Oricine cunoaște legile engleze știe că în această privință ele sînt foarte elastice și că acela care garantează autenticitatea unor semnături, în fond nu garantează nimic.

Cel care face comunicarea de față nu se teme ca, într-o chestiune în care este vorba de stabilirea adevărului, să semneze cu numele său Becker, 4, Litchfield Street”.

Stieber a declarat în fața juraților că ar fi avut în mînă dosarul de procese-verbale în urmă cu două săptămîni (înainte de a-l fi prezentat) și că ar fi stat mult pe gînduri înainte de a fi făcut uz de el. El a mai declarat că dosarul i-ar fi fost adus de un curier, un anume Greif. Iar d-l Goldheim a scris Legației prusiene de la Londra :

„Dosarul de procese-verbale a fost adus atît de tîrziu numai pentru a se evita ca eventuale cercetări în ceea ce privește *autenticitatea* lui să dovedească că este fals”.

Scrisoarea semnată „Becker” a fost adresată prefecturii poliției din Berlin. Dacă ar fi provenit într-adevăr de la Becker, ea ar fi mers la Berlin, dar scrisoarea a fost trimisă funcționarului de poliție Goldheim pe adresa : Köln, hotel „Frankfurt”, iar plicul ei a fost trimis prefecturii poliției din Berlin. Plicul conținea următorul bilet : „D-l Stieber (din Köln) va da *informații precise* în această privință”. Prin urmare, Stieber știa în ce scop a fost falsificată scrisoarea. Și Fleury i-a scris lui Goldheim special în legătură cu aceasta.

1) — de dato : data trecută în scrisoare. — *Nota trad*

Deci, între Fleury, Goldheim, Stieber și prefectura poliției prusiene a existat un acord tacit cu privire la acest fals.

(Stieber n-a făcut uz de scrisoare, deoarece încă înainte fusese nevoit să renunțe la dosarul de procese-verbale, intrucît, independent de semnăturile legalizate trimise de mine, Schneider II a obținut la Köln semnăturile lui Liebknecht și Rings și, în afară de asta, dintr-o scrisoare pe care am scris-o cu mult înainte, a aflat că procesele-verbale au fost fabricate de Hirsch. Stieber a fost informat că Schneider, iar după el și alți avocați au confruntat semnăturile lui Liebknecht și ale celorlalți la grefa tribunalului. Astfel, la următoarea ședință el s-a ridicat și a declarat că descoperise că semnatarul procesului-verbal în chestiune se numește H. Liebknecht (vezi p. 38—40 din „Dezvăluiri”⁶¹²).

Stieber știa că dosarul cu procese-verbale este fals. Altminteri nu s-ar fi temut de certificarea autenticității semnăturilor.

La 29 octombrie Goldheim a sosit la Londra. Stieber l-a trimis acolo ca să discute la fața locului cu Fleury și cu Greif modul în care putea fi salvat dosarul cu procese-verbale. El a trebuit să se reîntorcă fără să fi obținut vreun rezultat, după ce îi comuniase lui Fleury că Stieber, pentru a nu-i compromite pe funcționarii superiori ai poliției, era hotărît, la nevoie, să-l trădeze pe el, pe Fleury.

Fleury a recurs atunci la un ultim mijloc. I-a adus lui Hirsch un manuscris după care trebuia să copieze o declarație semnată de Liebknecht și apoi să o legalizeze, susținînd sub prestare de jurămint în fața lord-mayor-ului¹⁾ că el, Hirsch, ar fi Liebknecht. Cînd Fleury i-a predat lui Hirsch manuscrisul respectiv pentru a-l copia, el i-a spus că manuscrisul aparține persoanei care scrisese procesele-verbale și că Goldheim l-a adus (manuscrisul) de la Köln.

(De aici reiese că dosarul cu procese-verbale prezentat la Köln nu era acela pe care l-au scris Hirsch și Fleury. Stieber însuși a dat dosarul spre a fi copiat. El se deosebește de dosarul întocmit de Fleury și Hirsch, abstracție făcînd de alte cîteva puncte neesențiale, mai cu seamă prin aceea că procesele-verbale trimise de Fleury nu erau semnate, pe cînd cele prezentate de Stieber aveau *semnăturile puse*.)

Hirsch a copiat declarația cu un scris cît mai asemănător posibil cu cel din manuscris. (Cînd a plecat din Londra el era încă în posesia *manuscrisului*.) Conținutul declarației se reducea la următoarele: subsemnatul, adică Liebknecht, declar drept falsă semnătura legalizată de Marx și acoliții lui, prezenta semnătură fiind singura autentică. În drum spre lord-mayor, Hirsch a declarat că nu va

¹⁾ — primarului. — *Nota trad.*

jura în fața acestuia. Fleury i-a răspuns că el va presta jurământul. Mai întâi s-a dus la *Consulatul prusian* (unde era, desigur, foarte bine cunoscut) și consulul prusian i-a legalizat semnătura (ca semnătură a lui Liebknecht). Apoi s-a dus împreună cu Hirsch la lord-mayor pentru a legaliza semnătura sub prestare de jurământ. Dar lord-mayor a cerut și alte garanții pe care Fleury nu le-a putut da, și din toată povestea nu s-a ales nimic. (După o zi — dar trop tard ¹⁾ — Fleury a certificat semnătura la avocat.)

Toată această porcărie Hirsch a relatat-o într-o declarație făcută în fața judecătorului de poliție Jardine din Bow Street, echivalentă cu o mărturie făcută sub prestare de jurământ. Aceeași declarație a fost trimisă președintelui Curții de apel Göbel; totodată două copii ale ei au fost trimise lui Schneider II și avocatului Esser.

Nu știu dacă ar fi posibil ca Hirsch să fie adus de la Hamburg la Berlin pentru a-și face depozițiile într-o ședință publică a tribunalului și pentru o confruntare cu Stieber-Goldheim-Greif. De Cherval, care acum a devenit și „civilizator” și „eliberator” declarat, nu e chip să dai în condițiile regimului actual.

Dacă aș face eu însumi depoziții, n-aș putea demonstra, firește — fără a menționa unele lucruri despre care nu trebuie să se vorbească —, cum am dat de urma cutărui sau cutărui fapt. În plus, o asemenea depoziție n-ar constitui o dovadă.

Procesul ar fi extrem de simplu dacă guvernul ar fi de bonne foi ²⁾, dar în condițiile existente este foarte greu să duci acest proces.

Voi trece acum la Fischel ³⁾.

Cu David Urquhart și adepții săi (nu spun cu partidul său, deoarece în domeniul său *special*, în *foreign policy* ⁴⁾), Urquhart, în afară de secte, care îl consideră profet în toate problemele, are adepți în rîndurile tuturor partidelor engleze, începînd cu torii și terminînd cu cartiștii) sînt într-un fel de relații contractuale cu începere din 1853, cînd a apărut primul meu pamflet împotriva lui Palmerston ⁵⁾. De atunci am primit mereu informații de la ei, iar eu le-am furnizat gratuit articole pentru „*Free Press*” (de pildă „Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea”, arti-

¹⁾ — prea tîrziu. — *Nota trad.*

²⁾ — de bună-credință. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 54—55 și 473—475. — *Nota red.*

⁴⁾ — politica externă. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 66—72. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

colul „Înaintarea Rusiei în Asia Centrală”¹⁾ etc.) și le-am pus la dispoziție ceea ce știam eu personal despre agenții ruși de genul Bangya etc. Fischel este acum agentul recunoscut, ca să zicem așa *oficial*, al urquhartiștilor la Berlin, iar în ceea ce privește activitatea desfășurată de el acolo știu numai din auzite de editarea publicației „Portfolio”²⁾. Iată cum am intrat în legătură cu Fischel (pe care l-am întilnit cu totul întâmplător la Londra, la redacția unui ziar, și l-am rugat cu acest prilej să-ți transmită salutări). El a făcut la Berlin diverse comisioane pentru mine și pentru Engels. În probleme de politică internă noi nu am avut cu el nici un schimb de păreri, nici verbal, nici în scris; de altfel eu nici cu Urquhart n-am avut nici un schimb de păreri în această privință după ce i-am declarat, odată pentru totdeauna, că sînt revoluționar, iar el mi-a declarat tot atît de răspicat că, după părerea lui, toți revoluționarii sînt fie agenți ai guvernului de la Petersburg, fie oameni prostiți de acesta din urmă.

În scrisorile pe care noi le-am schimbat cu Fischel, acesta a fost întotdeauna foarte reținut și s-a limitat la domeniul politicii externe, domeniu în care părerile noastre coincid cu cele ale urquhartiștilor.

Ai citit, probabil, lucrările lui Urquhart, și deci ar fi de prisos să mă lansez aici într-o analiză a acestei figuri complexe (această scrisoare lungă m-a obosit și așa foarte mult dată fiind starea mea de acum). Judecînd subiectiv, el este, incontestabil, un reacționar (romantic) (deși, firește, nu în sensul în care e reacționar un partid cu adevărat reacționar, ci, ca să spunem așa, în sens metafizic), dar aceasta nu împiedică cituși de puțin ca mișcarea condusă de el să fie *obiectiv-revoluționară* în domeniul politicii externe.

Mie îmi este indiferent faptul că adepții săi germani, ca Bucher, Fischel etc. (broșura acestuia din urmă „Moscoviții” nu o cunosc, dar știu și fără s-o fi citit ce conține), și-au însușit și capriciile sale „anglo-saxone”, care nu sînt lipsite, de altfel, de un spirit critic confuz sui generis; mie asta îmi este tot atît de indiferent cum ți-ar fi și ție, de pildă, dacă într-un război împotriva Rusiei cel de lîngă tine ar trage în ruși din motive negru-roșu-auriu sau din motive revoluționare. Urquhart este o forță de care Rusia se teme. El este singura persoană *oficială* din Anglia care are curajul și onestitatea de a înfrunta opinia publică. El este singurul care nu poate fi cumpărat (nici cu bani, nici cu onoruri). În sfîrșit, pînă acum, printre adepții săi am cunoscut, în mod excepțional, *numai oameni*

¹⁾ „Înaintarea Rusiei în Asia Centrală” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 602—608. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ „Das neue Portfolio”. — *Nota red.*

cinstiți și de aceea, pînă la *proba* contrarie, trebuie să-l consider ca atare și pe Fischel.

În ceea ce privește relațiile lui Fischel cu ducele de Gotha ¹⁾, nu cred, din motive bine întemeiate, că acestea sînt relații *bazate pe simbrie*. Întrucît acest duce aparține dinastiei engleze, pe care Urquhart o folosește împotriva lui Palmerston și a uzurpării guvernului în genere („de ce nu se trage niciodată în membrii guvernului?” — întreabă Humboldt presimțind această uzurpare a guvernului), pentru Urquhart nimic nu poate fi mai convenabil decît să se ridice în numele acestuia în Germania împotriva Rusiei și a lui Palmerston. De aceea broșura lui Fischel „Despoți și revoluționari” a fost tradusă în limba engleză sub titlul „The Duke of Coburg's Pamphlet” ²⁾, și Palmerston i-a acordat atîta importanță, încît i-a răspuns personal într-un pamflet (anonim) ³⁾ care l-a compromis foarte mult. Pînă acum Palmerston făcuse din nefericiții de Coburgi țapii ispășitori ai rusofilismului său, iar broșura l-a silit să renunțe la acest subterfugiu.

Este foarte posibil și probabil ca la Berlin antipalmerstonismul lui Fischel să aibă puțină importanță. În schimb, el are importanță pentru Anglia (și prin ea, par ricochet ³⁾), și pentru Germania) în măsura în care urquhartiștii se folosesc cu abilitate de această polemică, o amplifică și fac uz de ea în polemica din Anglia, înfățișînd-o drept punctul de vedere *german* asupra lui Palmerston.

Așadar, și Fischel este un participant la războiul pe care îl ducem noi împreună cu urquhartiștii împotriva Rusiei, a lui Palmerston și a lui Bonaparte și la care iau parte persoane aparținînd *tuturor partidelor și păturilor sociale* din toate capitalele Europei pînă la Constantinopol. Dimpotrivă, cu Bucher nu am schimbat niciodată nici un cuvînt, deoarece ar fi fost *inutil*. Dacă ar locui la Berlin, și nu la Londra, ar fi cu totul altceva.

Dacă în Germania vom intra într-o epocă *revoluționară*, vom pune capăt, bineînțeles, *diplomației*, o diplomație în care, de altfel, nici o parte nu face nici cea mai mică încercare de a se masca sau chiar de a se preface. Dar chiar și atunci aceste legături din Anglia ne vor fi de folos.

De altfel, e de la sine înțeles că în domeniul politicii externe asemenea expresii ca „reacționar” și „revoluționar” nu înseamnă nimic. În genere nu există acum în Germania un partid *revoluționar*, iar forma cea mai detestabilă a reacțiunii este, după părerea mea, democrația de curte regalo-prusiană, așa cum se manifestă ea,

¹⁾ Ernest al II-lea. — *Nota red.*

²⁾ — „Pamfletul ducelui de Coburg”. — *Nota trad.*

³⁾ — indirect. — *Nota trad.*

de pildă, în „National-Zeitung”, și într-o anumită măsură (admirația față de ticălosul de Vincke, față de regent ¹⁾ etc.) și în „Volks-Zeitung”.

În orice caz, urquhartiștii au avantajul de a fi „informați” în domeniul politicii externe — membrii neinformați ai partidului lor se inspiră de la cei informați — că urmăresc un scop important, bine determinat — lupta împotriva Rusiei — și luptă pe viață și pe moarte împotriva principalului reazem al diplomației ruse — Downing Street at London ⁶¹⁴. N-au decît să creadă că această luptă va duce la instaurarea rînduieiilor „anglo-saxone”. Noi, revoluționarii, trebuie să ne folosim de ei atîta timp cît sînt necesari. Aceasta nu înseamnă că îi vom cruța atunci cînd, devenind o frînă, vor acționa împotriva noastră în politica internă. Urquhartiștii nu mi-au luat niciodată în nume de rău faptul că am scris concomitent, semnînd cu numele meu, la ziarul cartist al lui Ernest Jones „People's Paper” — ziar pe care ei îl urau de moarte — atîta timp cît a ființat acest ziar. Ernest Jones și-a bătut joc de absurditățile urquhartiste, le-a ridiculizat în ziarul său, dar în același ziar a recunoscut deschis valoarea extraordinară a lui Urquhart în domeniul politicii externe.

La urma urmei, romantismul lui Urquhart, în pofida urii sale fanatice față de revoluția franceză și față de tot ce e „general”, este extrem de liberal. Ultimul său cuvînt este libertatea individului, numai că concepția asupra acestei libertăți este foarte confuză. Bineînțeles că pentru a ajunge aici el îmbracă „individul” în tot felul de costume antice.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Wilhelm. — *Nota red.*

40

Marx către Bertalan Szemere
la Paris

[Londra] 2 iunie 1860

My dear Sir,

Tăcerea mea îndelungată are două explicații. După întoarcerea mea de la Manchester am avut extrem de mult de lucru. Apoi am fost bolnav. Urmez și acum un tratament medical, și abia pot să scriu.

În ceea ce privește socotelile pe care le aveți cu d-l Engels, amînarea a fost provocată de faptul că el a fost nevoit să plece pe neașteptate pentru a doua oară în Germania. La înapoiere, în drum spre Manchester, el a trecut prin Londra ⁶¹⁵ și mi-a spus că va achita neîntîrziat acel mic cont. Regretă că nu vă poate fi mai mult de folos, dar n-a intenționat cîtuși de puțin să vă încarce pe dv. cu cheltuielile legate de returnarea vinului ¹⁾.

Am citit cu multă plăcere cartea dv. ²⁾ și mi-a fost de mare folos. În general împărtășesc părerile dv. asupra condițiilor necesare pentru restaurarea Ungariei, dar nu sînt de acord cu apologia pe care o faceți lui Bonaparte și lui Palmerston. În 1848—1849 acesta din urmă a trădat Ungaria, așa cum a trădat și Italia. Mai înainte procedase la fel și cu Polonia; ulterior s-a comportat în același mod și față de Cerkesia. El continuă să fie ceea ce a fost începînd din 1829 — un agent al Rusiei, legat prin multe fire de guvernul de la Petersburg, pe care el nu le poate rupe. Rusia dorește, firește, destrămarea imperiului austriac, dar nu dorește ca din diferitele părți componente ale acestui imperiu să se formeze state independente și de sine stătătoare. O restaurare reală a Ungariei ar fi, pentru diplomația rusă în răsărit, o piedică mai mare decît o Austrie care se clatină, care șovăie și e înspăimîntată. Aș fi preferat, în interesul dv. personal și în interesul țării dv., să nu fi tipărit „Memorandumul” adresat lui Palmerston ⁶¹⁶, să nu fi vorbit despre interesele reale ale Rusiei și să fi evitat chiar și aluzia care o faceți la împărțirea Turciei. Acum vi i-ați îndepărtat pe acei oameni politici englezi care erau dispuși mai mult decît oricare alții să vă facă dreptate și care se aflau mai puțin decît alții sub influența lingăilor lui Kossuth. (Kossuth a declarat în ultimul timp — prin

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 49. — *Nota red.*

²⁾ B. Szemere. „Problema ungară (1848—1860)”. — *Nota red.*

agenții săi —, ba chiar a reușit să-și publice acest punct de vedere în câteva publicații săptămânale, și anume că dv. urziți intrigi împotriva lui din cauză că el e republican, cel puțin în principiu, în timp ce dv.. aparțineți „partidului constituțional și aristocratic“.)

Vă rog să mă iertați pentru faptul că mi-am permis să vă arăt deschis punctele în care nu pot fi de acord cu dv. Sper că interesul pe care-l manifest pentru lucrările dv. și pentru activitatea pe care-o desfășurați constituie o scuză suficientă. Cînd veți veni din nou la Londra ?

Al dv. devotat,
A. Williams ¹⁾

Apropo : Perczel mi-a răspuns printr-o scrisoare ²⁾ în care *recunoaște justețea* complimentelor întrucîtva exagerate pe care i le-am făcut, dar refuză totodată, într-un mod foarte politicos, să-mi dea lămuririle pe care i le-am cerut. Se pare că a scris scrisoarea fiind într-o stare destul de melancolică, de melodramatică și de deprimată..

Pot să vă mai comunic, ca un fapt straniu, că un profesor de la Universitatea din Moscova ³⁾ a ținut astă iarnă o prelegere despre prima fasciculă a lucrării mele „Contribuții la critica economiei politice“ ⁶¹⁷.

Publicat pentru prima oară
în original în „Revue d'histoire
comparée“, t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză.

41

Marx către Johann Philipp Becker

la Paris

[Londra] 23 iunie 1860

Dragă Becker,

Vrei să fii atît de amabil și să transmiți scrisoarea alăturată lui *Lommel* ? Trimit scrisoarea pe adresa d-tale, întrucît la Geneva nu am decît o adresă a lui Lommel, care, după cît se pare, nu mai e sigură. Cel puțin în ultimele sale scrisori, Lommel nu pomenește de scrisorile pe care i le-am trimis și nici nu îmi răspunde nimic:

¹⁾ Pseudonimul lui Marx. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 460. — *Nota red.*

³⁾ Ivan Kondratievici Babst. — *Nota red.*

referitor la pachetul de a cărui expediere mă anunțase (povestea asta durează de câteva săptămâni) și care nu a sosit încă.

Transmite salutări cordiale din partea mea lui Schily. Te rog să-mi trimiți cât mai curând posibil scrisoarea lui Ranickel adresată lui ⁶¹⁸.

Sînt doar câteva zile de cînd pot din nou să lucrez, deși mai sînt intrucîtva în convalescență.

Editorii lui „Deutsche Zeitung”, care va începe să apară la Berlin în primele zile ale lunii iulie, mi s-au adresat printr-o terță persoană ¹⁾ cu propunerea de a colabora la acest ziar. Nu am dat încă răspunsul definitiv. Am cerut mai întii informații mai amănunțite în legătură cu personalul și cu orientarea noului ziar. Mi se pare însă, judecînd după anunțurile publicate pînă acum în ziare, că va fi în spiritul „Uniunii naționale” ⁶¹⁹ și, așa cum îmi scrie un prieten ²⁾ din Berlin, ar fi bine ca asupra orientării lui să se exercite o puternică influență din afară. Scrie-mi dacă ai vrea să scrii împreună cu Schily corespondențele pentru acest ziar — care, după cît se pare, dispune de *fonds* ³⁾ — în cazul cînd ți s-ar face o asemenea propunere direct de la Berlin sau via ⁴⁾ Londra. Te rog să-mi răspunzi *imediat*, căci, firește, voi ridica această problemă la Berlin numai dacă la Paris consimțămîntul va fi asigurat în prealabil.

Pamfletul lui About ⁵⁾ are meritul de a recunoaște oficial că frazeologia celor de la Gotha ⁶²⁰ aparține de drept lui Bonaparte.

Pe Sazonov nu l-am văzut aici.

Salut.

Al d-tale,
K. M.

Te rog să expediezi cît mai curînd posibil scrisoarea către Lommel.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Eduard Fischel. — *Nota red.*

²⁾ Probabil Eduard Fischel. — *Nota red.*

³⁾ — mijloace bănești. — *Nota trad.*

⁴⁾ — prin. — *Nota trad.*

⁵⁾ E. About. „Prusia în 1860”. — *Nota red.*

42

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

2 august 1860,
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Stimate domn,

Din păcate, abia astăzi am primit scrisoarea dv., întrucît am lipsit cîteva zile din Londra ⁶²¹. Vă trimit alăturat 32 de Reichstaleri și vă exprim adîncă mea recunoștință pentru strădaniile depuse pînă acum ; vă rog totodată să depuneți reclamația *la Tribunalul suprem*. Nu nutresc cîtuși de puțin speranța că voi avea succes, dar vreau să epuizez toate posibilitățile de a mi se face *dreptate*. Motivarea adusă de Curtea de apel mi se pare complet nefondată din punct de vedere juridic.

Vă rog să-mi trimiteți *neîntîrziat* textul reclamației pe care ați depus-o la 21 iunie 1860, sau, dacă aceasta trebuie să rămîină deocamdată la dosar, să-i cereți secretarului dv. să transcrie în linii generale capetele de acuzare (enumerînd totodată materialele anexate care vin în sprijinul diferitelor puncte) și să mi le trimită.

Cu deosebită stimă.

Al dv. devotat,
dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

43

Engels către Jenny Marx ⁶²²

la Londra

Manchester, 15 august 1860

Dragă doamnă Marx,

Articolul ¹⁾ îl voi scrie tant bien que mal ²⁾ dacă e necesar. Astăzi Siebel mi-a trimis pe cap un tînăr din Barmen, așa că nu

¹⁾ F. Engels. „Omul bolnav din Austria” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 135—138. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — de bine, de rău. — *Nota trad.*

voi reuși să fac nimic, mîine însă sper că mă voi apuca de treabă. De altfel, e de neiertat faptul că Mohr nu-mi răspunde nici măcar la întrebarea mea în legătură cu Siebel; sint zece zile de cînd amîn scrisoarea către acesta; ar fi putut să-mi scrie, cel puțin, ce trebuie să-i spun lui Siebel. Faptul că pînă acum nu s-a făcut nimic în legătură cu editorul ¹⁾ e de asemenea o absurditate; după aceea tratativele vor dura cine știe cît, va interveni și binecunoscuta tergiversare germană cînd e vorba de tipărire, și așa vom ajunge piano ma sano ²⁾ în 1861; de asta nu-i nimeni altul vinovat decît însuși d-l Mohr cu radicalismul său, și întrucît el nu ia nici o măsură în privința editorului, nu-i dă nici lui Stieber posibilitatea de a face acest lucru. Între timp începe dansul în toată Europa, și publicul pierde orice interes pentru ceea ce a fost de fapt această bandă a pucioasei, pentru felul în care a luat naștere pamfletul „Avertisment” și pentru ce e minciună și ce e adevăr în scrisoarea lui Techow ³⁾. Noi scriem mereu lucruri foarte frumoase, dar avem întotdeauna grijă ca ele să nu apară niciodată la timp și astfel totul se duce de rîpă.

Un răspuns pe trei coli dat lui Vogt ar fi valorat after all ⁴⁾ mai mult decît tot ce s-a făcut de atunci încoace. Depuneți toate eforturile pentru a se lua *imediat* măsuri în privința editorului și pentru ca broșura să fie, în sfîrșit, terminată. Altminteri pierdem orice șansă și pînă la urmă nu găsim *nici un* editor.

Și acum ceva nostim, numai că e mare secret și nu trebuie să treacă dincolo de zidurile casei nr. 9, Grafton Terrace. Închipuți-vă că acest caraghios de Siebel vine la Barmen, se îndrăgostește pînă peste urechi de fata unui filistin ⁴⁾, se logodește și intenționează în curînd să se însoare și să se stabilească la Barmen. Ce greenhorn ⁵⁾. Îi e rușine de mine, el nu știe că am aflat. I-a scris cuiva de aici în mare secret etc. Va fi nuntă mare, dacă nu cumva se va alege praful de toată povestea asta.

Salutări cordiale lui Mohr și jounng ladies ⁶⁾.

Al dv.,
F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Este vorba de căutarea unui editor pentru pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”.
— *Nota red.*

²⁾ — încet, dar sigur. — *Nota trad.*

³⁾ — la urma urmei. — *Nota trad.*

⁴⁾ Reinilde von Hurter. — *Nota red.*

⁵⁾ — ageamiu. — *Nota trad.*

⁶⁾ — domnișoarelor. — *Nota trad.*

44

Marx către Justizrat Weber

la Berlin

Londra, 20 august 1860

Stimate domn,

Acum vreo două săptămîni v-am rugat să-mi trimiteți o copie după *capetele de acuzare* cuprinse în reclamația dv., la care a urmat, drept răspuns, hotărîrea Curții de apel ¹⁾. Trebuie să-mi reinnoiesc rîgămîntea, întrucît fără această copie anumite puncte din hotărîrea Curții de apel rămîn pentru mine de neînțeles.

Cu deosebită stimă.

Al dv. devotat,
dr. K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Bertalan Szemere

la Paris

Londra, 21 august 1860

My dear Sir,

Am fost foarte plăcut surprins cînd am primit cele cîteva rînduri pe care ați avut amabilitatea să mi le trimiteți.

Tăcerea mea nu e greu de explicat. După primirea ultimei dv. scrisori m-a chinuit mult timp o boală de ficat extrem de grea și de chinuitoare, o boală care te pune aproape în imposibilitatea de a scrie. Ulterior un cunoscut de-al meu mi-a spus că vă aflați la Londra, așa că nu eram sigur că v-ar parveni o scrisoare trimisă la Paris.

Așa cum pe bună dreptate remarcăți dv., au loc evenimente importante, dar cel mai grav lucru care s-ar putea întîmpla în Europa este, după părerea mea, un război între *contrarevoluția legitimă*, care își are sediul la Varșovia, și *contrarevoluția nelegitimă*,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 489. — *Nota red.*

care-și are sediul la Tuileries. Totuși trebuie să luăm lucrurile așa cum sînt și să ne folosim de ele cît mai bine. Dacă Garibaldi, ale cărui intenții reale le cunosc din scrisorile particulare care îmi sînt transmise, este silit momentan să-și plece steagul, sper că primăvara viitoare se va ivi prilejul să se separe odată pentru totdeauna problema naționalităților de problema contrarevoluției franceze.

Am o rugăminte la dv. În ultimul timp Kossuth a depus mari eforturi pentru a recîștiga în Statele Unite influența pe care o pierduse. Eu intenționez să-i zădărnicesc manevrele, și prin urmare v-aș rămîne foarte îndatorat dacă m-ați informa *cît mai curînd posibil și cît mai amănunțit posibil* despre ultimele aventuri ale acestui pretins erou. El a fost (sau este) la Paris ; ce a făcut acolo ? El a fost la Torino ; pentru ce ? Puteți adăuga eventual și unele amănunte comice în legătură cu prima sa apariție în Italia în timpul războiului din 1859.

Avînd în vedere apropiatele evenimente, este extrem de important ca, pe de o parte, înțelegerea reciprocă dintre partidul german al libertății și unguri să se consolideze și să fie în afara oricărui dubiu — și eu voi avea în curînd prilejul să adresez Germaniei un cuvînt în privința asta (nu verbal, ci în scris) —, iar pe de altă parte Kossuth, acest așa-zis reprezentant al națiunii ungare, să fie dezavuat de ambele părți.

Aici, la Londra, locuiesc și voi continua să locuiesc la vechea adresă : 9, Grafton Terrace, Maitland Park, Haverstock Hill. Dacă mai veniți la Londra, nădăjduiesc că nu-mi veți uita din nou adresa. În plus, d-na Marx a regretat foarte mult că a pierdut prilejul de a face cunoștință personal cu un om ale cărui remarcabile calități le cunoaște din scrierile lui.

Al dv. devotat,
A. Williams ¹⁾

Publicat pentru prima oară
în original în „Revue d'histoire
comparée”, t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ Pseudonimul lui Marx. — Nota red.

46

Engels către redacția lui
„Allgemeine Militär-Zeitung“

la Darmstadt

6, Thorncliffe Grove, Oxford Road,
Manchester, 24 august 1860

Către redacția lui „Allgemeine Militär-Zeitung“

la Darmstadt

Ca abonat al apreciatului dv. ziar și încurajat de nota elogioasă pe care a publicat-o anul trecut ziarul dv. în legătură cu broșura mea „Padul și Rinul” (Berlin, edit. „Duncker”) îmi permit să vă trimit un articol care va interesa, probabil, pe cititorii dv.¹⁾ Dacă pe lângă aceasta vă pot fi de folos trimițându-vă unele informații, corespondențe pe anumite teme etc., o voi face cu plăcere. De altfel, s-ar putea ca în curînd să am posibilitatea de a vă trimite unele informații interesante cu privire la tunul Whithworth etc. Pentru dv. este și așa clar ce mare importanță are și pentru Germania progresul militar al Angliei, căci, la urma urmei, în afară de Rusia, Anglia este singurul nostru aliat firesc și necesar împotriva bonapartismului.

Dacă le cereți colaboratorilor dv. să aibă activitate în domeniul militar, activitatea mea vi se va părea, desigur, nesatisfăcătoare ; am fost timp de un an voluntar în brigada de artilerie a gărzii prusiene, și am ajuns numai pînă la gradul de bombardir, iar ulterior am participat la campania din 1848 din Baden de partea insurgenților. De la terminarea serviciului militar însă m-am ocupat în permanență de probleme militare.

Dacă considerați că articolul meu poate fi publicat, vă rog să-mi trimiteți imediat prin poștă, în banderolă, un exemplar tipărit. Voi insera imediat o traducere a articolului în ziarele engleze, prezentîndu-l ca un extras din „Allgemeine Militär-Zeitung”, ceea ce nu poate fi decît în folosul ziarului dv. În caz contrar, vă rog să-mi restituiți manuscrisul. Întrucît exemplarul din „Allgemeine Militär-Zeitung”, pe care-l primesc prin intermediul unei librării, sosește întotdeauna la o lună de la apariție, în cazul cînd nu mi-ați

¹⁾ F. Engels. „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150. — Nota trad.). Vezi și volumul de față, p. 6. — Nota red.

trimite articolul ar trece prea mult timp și n-ar mai prezenta nici un interes pentru cei de aici.

Îmi permit să vă recomand să publicați în ziarul dv., cât mai curînd posibil, un referat obiectiv privind ultima mea broșură „Savoia, Nisa și Rinul”, care a apărut în aprilie.

Cu toată stima, al dv. devotat,

Friedrich Engels

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

47

Marx către Ferdinand Lassalle

la Aachen

7 septembrie 1860,
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Sînt bucuros că, în sfîrșit, ai dat din nou un semn de viață, deși îmi pare nespus de rău că nu-mi poți da vești mai bune despre starea sănătății tale. Și pe mine mă chinuie într-una o boală de ficat ; nu dă dureri atît de mari ca podagra (nici nu e atît de nobilă, cel puțin după concepțiile englezilor), dar împiedică, poate, în mai mare măsură munca intelectuală.

Întîrzierea apariției lucrării mele împotriva lui Vogt¹⁾, dacă facem abstracție de faptul că am fost nevoit să mă ocup de lucrări mai urgente, se explică prin două cauze principale.

1. Voiam să aștept sfîrșitul procesului împotriva lui „*National-Zeitung*”, lucru la care am renunțat însă acum.

Procesul a trecut prin următoarele stadii : procurorul, iar apoi primul procuror au respins reclamația pe motiv că nu există „nici un interes public” care să justifice o intervenție ex officio²⁾. Apoi a urmat acțiunea civilă. *Tribunalul orășenesc* a emis o „decizie” prin care refuză să dea curs acțiunii, motivîndu-și refuzul prin aceea că pasajele defăimătoare nu sînt decît simple „citațe” (ceea ce, de alt-

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ — din oficiu. — *Nota trad.*

fel, nu e adevărat). *Curtea de apel* a declarat că expunerea de motive a Tribunalului orășenesc este eronată, dar a ajuns la aceleași concluzii pe motiv că pasajele calomnioase nu se referă și nu puteau să se refere la *persoana mea* (tribunalul a dovedit acest lucru pe baza unei „citări eronate”), că „*National-Zeitung*” n-a avut intenția de a mă insulta ș.a.m.d. Stilul „deciziei” demonstrează destul de limpede în ce încurcătură se aflau acești indivizi. Acum acțiunea a ajuns la *Tribunalul suprem*. În felul acesta mi-am îmbogățit cunoștințele în domeniul jurisprudenței prusiene; acum știu că de o decizie dată de un funcționar din justiție depinde dacă, în genere, o persoană particulară poate aduce un proces pînă la o *dezbateră publică*. Căci toate aceste decizii nu sînt decît niște „măsurî pre-*liminare*” menite, în genere, să mă împiedice de a mă pronunța în mod public în fața tribunalului împotriva lui „*National-Zeitung*”. Justizrat Weber, care, după cît se pare, nu știe nimic despre relațiile mele amicale cu guvernul prusian, își exprimă nedumerirea în scrisorile sale în legătură cu aceste decizii „inexplicabile”.

Știi că am intentat procesul împotriva lui „*National-Zeitung*” înainte de a fi primit cartea lui Vogt¹⁾. S-a dovedit că am procedat just, deoarece „*National-Zeitung*” a strins, cu un tact care merită să fie menționat, *toate*, dar absolut *toate acuzațiile calomnioase* (mă refer aici la calomnie în accepția pe care i-o dă Codul penal; simplele insulte proferate de acești domni nu voiam să le atac în justiție) cuprinse în maculatura lui Vogt, dîndu-le pe alocuri chiar o formă și mai vehementă. Eu însă eram în situația de a nu cerc adversarului ca pentru fiecare punct în parte să *dovedească veracitatea acuzațiilor sale*, ci puteam eu însumi să *dovedesc falsitatea lor*. Singura excepție o constituia punctul cu privire la sutele de scrisori de amenințare trimise, chipurile, în Germania cu scopul de a extorca bani. În cazul de față „*National-Zeitung*” era dator, firește, să procure de la amicul său Vogt una din aceste scrisori de amenințare. Judecătorii și-au dat seama, așadar, că dacă lucrurile ajung la o *dezbateră publică* „*National-Zeitung*” va trebui să fie condamnat, iar aceasta — și cu atît mai mult o victorie a mea în justiție — ar fi „în contradicție cu interesul public”. „*Tribunalul suprem*” va găsi un nou subterfugiu. În orice caz, prusienii îmi furnizează un material ale cărui urmări plăcute ei le vor observa în curînd în presa londoneză.

2. *Editorul* — iată dificultatea din cauza căreia stagnează acum întreaga poveste. În Prusia broșura, evident, nu poate să apară, deoarece unele pasaje care se referă la Stieber etc. ar atrage după

¹⁾ K. Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”. — *Nota red.*

sine un proces împotriva editorului. Tratatивele pe care le-am dus la Hamburg etc. pînă acum nu au dat nici un rezultat. Domnii aceștia fie ne refuză pur și simplu, fie își permit să pună condiții cu privire la tonul și conținutul broșurii, lucru cu care, bineînțeles, nu pot fi de acord. O. Meissner ar fi acceptat, dacă n-ar fi editat mai înainte „Demokratische Studien“, la care, în afară de tine și de Grün, a colaborat și Vogt cu întreaga sa clică — Bamberger, Simon ¹⁾ etc.

Cel mai bun lucru ar fi ca broșura să se tipărească aici și să fie difuzată apoi pe continent prin intermediul unuia dintre librării germani de aici (așa cum a procedat Vogt la Geneva). Dar, spre deosebire de Vogt, eu nu dispun de subsidii bonapartistе, care să-mi dea posibilitatea să tipăresc aici o broșură de 12-15 coli.

Iată, așadar, cum stau lucrurile. Ți dai seama că, ridicîndu-mă împotriva lui Vogt, eu nu voi fi îngăduitor, așa cum le-ar conveni editorilor germani să fiu față de domnul profesor. Eu îl consider o canalie și un individ ridicol, adică așa cum merită.

Din Elveția și America am primit o mulțime de scrisori în legătură cu apariția broșurii.

Soția mea îți transmite calde salutări. Cu Freiligrath evit de cîteva luni să mă întilnesc, deoarece nu vreau să am cu el o ciocnire neplăcută ; pe de altă parte, prudența sa lașă (din cauza legăturilor sale de afaceri cu James Fazy, care este patronul său) într-un moment atît de hotărîtor nu-mi place cîtuși de puțin. (Consider deplasat îndeosebi faptul că întreține în continuare legături strînse cu Blind și după ce i-am *dovedit* pe baza unor documente *judiciare* că Blind, în condițiile unor circumstanțe agravante, a obținut prin stratageme de la zețarul Wiehe o mărturie *falsă* în legătură cu pamfletul „Avertisment“ ⁶²⁴, cu scopul de a o publica în „*Allgemeine Zeitung*“). Deși în fața lumii sîntem, ca și înainte, „prieteni“, familiile noastre au rupt complet relațiile. După cum știi, soția mea este un om de caracter.

Să sperăm că în curînd vom avea vești mai bune de la tine.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Ludwig Simon. — *Nota red.*

48

Marx către Ferdinand Lassalle

la Aachen

[Londra] 15 septembrie 1860

Dragă Lassalle,

Scriu foarte pe scurt, pentru ca aceste rînduri să-ți mai parvină.

1. Lui Freiligrath i-am scris (alaltăieri) rugîndu-l să răspundă la întrebarea ta ⁶²⁵. Răspunsul n-a sosit. Era și firesc, căci a răspunde la o asemenea întrebare *ar fi în contradicție cu obligațiile sale de serviciu*.

2. În ceea ce privește cartea despre Vogt ¹⁾: După diverse încercări am ajuns la concluzia că există o singură posibilitate — *să fie tipărită la Londra*. De altfel cartea este scrisă, în mod deliberat, în așa fel încît *să nu poată fi confiscată*. Chiar dacă nu poate fi tipărită la Berlin, ea va putea fi difuzată în Germania prin Leipzig, ca oricare altă carte. De aici poate fi trimisă direct în Elveția, Belgia, America. O parte plătește Engels, o parte eu. O să revină cam scump, deoarece aici coala costă 4¹/₂ l. st. O parte din bani trebuie să-i procuri tu, dacă poți. Sperînd într-un succes, am dispus ca tipărirea să înceapă chiar de săptămîna viitoare. Dacă nu vom reuși să adunăm banii, nu vom pierde decît ceea ce s-a cheltuit pentru colile tipărite pînă la data respectivă.

3. Garibaldi, întocmai ca Mazzini, a împărtășit părerea mea cu privire la misiunea lui *Bonaparte*. Am avut în mînă scrisori ale lui Garibaldi în legătură cu această chestiune. De altfel, trecutul nu mai are acum nici o importanță. De îndată ce Garibaldi va face ca lupta italienilor să fie independentă de Bonaparte (or, *acesta și este scopul său, așa cum o spune categoric într-o scrisoare adresată unui cunoscut de-al meu din Anglia (Green) ²⁾*), se va pune capăt tuturor problemelor litigioase *din partidul revoluționar*. Dar acum important este ca *noi* să cădem de acord asupra programului. Dacă tu ai face o ciornă, Engels, Wolff și cu mine am cădea de acord cu tine asupra eventualelor modificări. Se apropie clipa cînd „micul”, dar într-un anumit sens „puternicul” nostru „partid” (în măsura în care celelalte partide nu știu ce vor, sau nu vor ce știu) va trebui să-și elaboreze planul campaniei. *Faptul că tocmai noi* (aici în Anglia) ne situăm pe poziții naționale mi se pare just

¹⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 68. — *Nota red.*

— abstracție făcînd de justețea intrinsecă a unei asemenea politici — chiar și din punct de vedere tactic.

4. În ceea ce privește atitudinea noastră față de Rusia, cred că greșești. Engels și cu mine am ajuns absolut independent la părerea noastră, și pot spune că am ajuns la ea după multă trudă, studiînd ani de zile diplomația rusă. Este adevărat că în Germania există aversiune față de Rusia, și încă în primul număr al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” noi am proclamat războiul împotriva rușilor ca o misiune revoluționară a Germaniei. Dar ura și înțelegerea sînt două lucruri complet diferite.

5. Elogiile aduse cărții mele¹⁾ m-au bucurat, pentru că vin de la un judecător competent. Sper că pînă la paști va apărea și partea a doua²⁾. Forma va fi oarecum alta, to some degree³⁾ mai populară. Nu fiindcă așa doresc eu, ci în primul rînd fiindcă această a doua parte are o sarcină nemijlocit revoluționară și fiindcă relațiile pe care le prezint sînt mai concrete.

Cartea mea a făcut mare vilvă în Rusia, și un profesor⁴⁾ a ținut la Moscova o prelegere despre ea. În afară de asta mulți ruși mi-au trimis scrisori amicale în care se referă la această lucrare. Ditto unii francezi care cunosc limba germană.

6. *Ad vocem* 4) *H. Bürgers*⁵⁾. Seamănă cu blindul Heinrich. El a fost, ce-i drept, coredactor nominal al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”, dar n-a scris niciodată la acest ziar, în afară de un singur articol, din care o jumătate am tăiat, iar cealaltă jumătate am refăcut-o. Bürgers s-a infuriat atît de tare (aceasta s-a întîmplat în primele zile ale existenței ziarului), încît a apelat la dreptul de vot universal. Am admis, cu titlu de excepție, acest lucru, declarînd totodată că în redacția unui ziar trebuie să domnească dictatura, și nu dreptul de vot universal. Rezultatul votului universal i-a fost total defavorabil. De atunci n-a mai scris. De altfel, se spune că închisoarea l-a temperat foarte mult. Aici trebuie să-l laud pe Wolff-ul cazematelor⁶⁾. Este o fire diametral opusă lui Bürgers.

Dar și mai mult decît Bürgers m-a supărat faptul că avocatul Miquel din Göttingen, un membru foarte talentat și energic al partidului nostru, s-a alăturat lui Bennigsen.

¹⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — intrucitva. — *Nota trad.*

³⁾ Ivan Kondratievici Babst. — *Nota red.*

⁴⁾ — *In legătură cu.* — *Nota trad.*

⁵⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

7. La Berlin a văzut lumina tiparului „*Polizei-Silhouetten*” a dr. Eichhoff. Este scrisă prost, dar conține fapte prețioase. Ea prezintă în adevărata lor lumină „poliția” liberală și „tribunalele” din Berlin. Cartea a fost confiscată imediat. Din fericire, un exemplar a ajuns aici.

8. În ceea ce privește *procedura judiciară prusiană*, trebuie să recunosc că sînt în totală necunoștință de cauză. Nu mi-am închipuit niciodată că mi se va da *realmente* satisfacție, dar credeam că procedura este de așa natură, încît să pot ajunge măcar la o *dezbateră publică*. Asta era tot ce voiam.

Oare potrivit (vechii) proceduri renane o acțiune intentată de o persoană particulară pentru injurie sau calomnie depinde tot de aprobarea prealabilă a funcționarilor din justiție, adică a guvernului ?

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene
Briefe und Schriften*”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

49

Marx către Ferdinand Lassalle ⁸²⁸

la Aachen

[Londra, 15 septembrie 1860]

Dragă Lassalle,

După prima mea scrisoare ți-o trimit pe aceasta, pe care am primit-o chiar acum ¹⁾).

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene
Briefe und Schriften*”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Scrisoarea lui Ferdinand Freiligrath. — *Nota red.*

50

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 2 octombrie 1860

Dragă Lassalle,

Scrisoarea ta către Freiligrath am trimis-o imediat.

Of course ¹⁾, cînd am scris că trebuie să încerci „să procuri” o anumită sumă, m-am exprimat echivoc. Nu apela decît la cei cu care mă aflu *personal* în relații de prietenie. În general ar fi bine dacă aș primi această sumă cît mai curînd. Nu cred, de altfel, că aceștia sînt bani pierduți, deoarece în orice caz vom reuși să acoperim cheltuielile.

Engels a scris în „Allgemeine Militär-Zeitung” din Darmstadt un articol despre rifles ²⁾ englezi, tipărit ulterior, în traducere, în „Volunteer Journal” din Manchester ³⁾. Articolul a fost reprodus și comentat în întreaga presă londoneză.

Judecînd după scrisorile pe care le primesc direct din tabăra lui Garibaldi, situația e îngrijorătoare. Cavour este unealta directă a lui Bonaparte și-l domină pe Victor Emanuel. Lui Garibaldi îi va fi greu să-i țină piept lui Bonaparte și armatei piemonteze, cu atît mai mult cu cît întreaga burghezie și aristocrație din Italia este alăturat de Cavour. Situația primei armate a lui Garibaldi s-a înrăutățit întrucîtva, deoarece el a fost silit să-și împartă trupele de elită între gloata napolitană și troupieri ⁴⁾ piemontezi.

Scuză-mă că de astă dată nu răspund la scrisoarea ta și că, în genere, îți scriu numai aceste cîteva rînduri. În afară de munca (agreabilă) de corectură ⁵⁾ și de studiile mele obișnuite mă chinuie o nevroză înfiorătoare, care mi-a cuprins toată partea stîngă a capului.

Salut.

Al tău,

K. M.

Tribunalul suprem nu a dat încă pronunțarea. De îndată ce procesul va fi judecat și nu mi se va admite o dezbatere publică,

¹⁾ — Firește. — *Nota trad.*

²⁾ — pușcașii. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*. „Trecerea în revistă a voluntarilor din Anglia” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 560—566. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — soldații. — *Nota trad.*

⁵⁾ Este vorba de corectura la pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

voi publica aici o broșură de o coală de tipar intitulată „Prussian Justice” ¹⁾ 629.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 23 octombrie 1860

Dragă Lassalle,

Scuză-mă că-ți scriu numai câteva rânduri. În afară de lucrările mele obișnuite, sînt ocupat acum pînă peste cap cu corecturile.

Ți-aș fi foarte îndatorat dacă banii pe care poți să mi-i trimiți îi vei expedia pînă la începutul lui noiembrie, deoarece am tras o poliță asupra tipografului (aici, la Londra, tipografiile sînt plătite, de fapt, *săptămînal*) care are scadența la începutul lunii noiembrie.

Astăzi am primit hotărîrea prin care Tribunalul suprem refuză să dea curs acțiunii mele. Ea sună astfel : „Reclamația dv. din 23 august a.c. referitoare la hotărîrea dată de senatul penal al Curții de apel regale la 11 iulie a.c. în procesul de calomnie intentat de dr. K. Marx redactorului lui «National-Zeitung» dr. Zabel, după cercetarea documentelor corespunzătoare, a fost respinsă ca nefondată. Curtea de apel regală nu a găsit în cele două articole de fond incriminate din «National-Zeitung» nici un pasaj care să aducă o *insulă obiectivă reclamantului* și a considerat că nu a existat *intenția de a-l insulta pe acesta din urmă și de aceea* a refuzat, pe bună dreptate, să dea curs acțiunii.

Dacă există însă în mod obiectiv o *insulă* sau dacă ar fi existat intenția de a insulta, acestea sînt în fond lucruri concrete, care nu pot fi reclamate la Tribunalul suprem regal decît atunci cînd în hotărîrea Curții de apel s-a comis o eroare de drept. În cazul de față nu se constată o asemenea eroare. Cheltuielile ș.a.m.d.”

¹⁾ — „Justiția prusiană”. — Nota trad.

Cum o duci cu sănătatea ? În ceea ce mă privește, continuă să fie foarte șubredă.

Salut.

Al tău,
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

52

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

Londra, 5 noiembrie 1860

Dragă Lassalle,

Cu multe mulțumiri îți aduc la cunoștință că am primit cele 12 l. st., care au sosit simbătă. Nu te adresa deci celor două persoane ¹⁾ menționate.

Declarația lui Szemere m-a surprins, în măsura în care mă poate surprinde, în general, ceva ce provine de la emigrația ungară. Szemere nu acționează în nici un caz din considerente personale, dar suferă de „înțelepciune politică“ !

De îndată ce voi termina cu tipărirea ²⁾ și, în sfârșit, voi fi mai liber, voi scrie mai amănunțit.

Al tău,
K.M.

Să sperăm și e foarte probabil că în Statele Unite va învinge de astă dată republican party ³⁾ (al cărui organ de presă este „Tribune“).

I-am scris azi avocatului meu Weber să-ți predea hîrțile procesului meu. Te rog să le păstrezi deocamdată la tine.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Franz Duncker și Ludmilla Assing. — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de pamfletul lui Marx „Domnul Vogt“. — *Nota red.*

³⁾ — partidul republican. — *Nota trad.*

53

Marx către Bertalan Szemere

la Londra

[Londra] 21 noiembrie [1860]

My dear Szemere,

Întrucît soția mea s-a îmbolnăvit foarte grav (*febră tifoidă*), nu m-am putut întilni cu dv. duminică și nici într-una din zilele următoare. D-l Borkheim mi-a spus că v-a văzut duminica trecută.

Articolul apărut în „*Allgemeine-Zeitung*” din *Augsburg* în care se pomenește de dv. a fost scris de dr. Biscamp, unul dintre prietenii mei, care locuiește foarte aproape de mine.

Cu cele mai sincere urări de bine de la soția mea și de la mine.

Al dv. devotat,

K. Marx

„*Courrier du Dimanche*” din 18 noiembrie publică o scrisoare cu mențiunea „Viena, 14 noiembrie 1860”, scrisă absolut în spiritul declarației dv. publice.

Publicat pentru prima oară
în original în „*Revue d'histoire
comparée*”, t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

54

Marx către Bertalan Szemere

la Londra

[Londra] 22 noiembrie 1860

My dear Szemere,

Multe mulțumiri pentru amabila dv. scrisoare și pentru însemnările în legătură cu convorbirea dintre Kossuth și Cobden⁶³⁰, de care am uitat să amintesc în ultima mea scrisoare.

Starea soției mele încă nu s-a ameliorat.

Engels, pe care dv. trebuie să-l considerați ca pe un *alter ego* al meu și care este autorul broșurii „*Padul și Rinul*”, pe care v-am dat-o acum cîtva timp, locuiește la adresa : nr. 6, *Thornclyffe Grove, Oxford Road, Manchester*.

Primesc din cînd în cînd „*Courrier du Dimanche*” de la un prieten din Paris. Acest Gănescu nu este valah? În orice caz, după nume, nu pare a fi de origine franceză.

Cu cele mai cordiale salutări.

Al dv. devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în original în „*Revue d'histoire comparée*”, t. IV, nr. 1—2, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

55

Marx către Franz Duncker la Berlin

Londra, 24 noiembrie 1860

Stimate domn,

V-aș rămîne foarte îndatorat dacă ați insera cît mai curînd posibil în „*Volks-Zeitung*” declarația anexată¹⁾ și dacă mi-ați trimite un exemplar.

Veți primi, probabil, săptămîna viitoare un exemplar din broșura mea *împotriva lui Vogt*²⁾. Prietenului meu Lassalle îi trimit 3 exemplare — 1 pentru el, 1 pentru contesa Hatzfeldt și 1 pentru domnișoara Ludmilla Assing.

Vă rog să fiți atît de amabil și să-i comunicați acest lucru lui Lassalle; spuneți-i totodată că soția mea zace la pat de o săptămînă din cauza unei forme grave de febră tifoidă, așa că, la indicația medicului, am fost nevoit să-i duc de acasă pe cei trei copii ai mei. Lassalle va înțelege că în aceste condiții nu pot să-i scriu; i-aș fi însă foarte recunoscător dacă mi-ar scrie el.

Cu toată stima.

Al dv. devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene Briefe und Schriften*”, Bd. III, Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «*Allgemeine Zeitung*» și altor ziare germane” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 754—755. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „*Domnul Vogt*”. — *Nota red.*

1861

56

Marx către Carl Siebel

la Elberfeld

3 ianuarie 1861
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Siebel,

Happy New Year ¹⁾ ție și better half ²⁾.

Te anunț, transmitându-ți mulțumirile mele, că am primit biblioteca, ditto scrisoarea.

Din cele șase exemplare ale lucrării „Domnul Vogt”, pe care le-ai comandat, fii bun și trimite unul la „Kölner Anzeiger”, unul la „Zeitung für Norddeutschland” (Hannover) și trei la niște publicații beletristice — care vei crede tu de cuviință. Important este să citești tu un exemplar și să te pronunți asupra lui.

În ceea ce privește „Kölner Anzeiger” — poți folosi această foaie pentru a lua atitudine împotriva lui „Kölnische Zeitung”.

Cartea ³⁾ se vinde bine, așa că Petsch „se gîndește” la o a doua ediție. În acest caz, ar fi extrem de important să-mi procuri, pe cît este posibil, tot ce apare în legătură cu această carte în Germania și să mă ții au courant ⁴⁾. (Aici văd numai *Allg[emeine] Z[ei]tung*”, „N[eue] Pr[eu]ssische] Z[ei]tung” și „Volks-Zeitung”.)

În „Freischütz” a și răsunit sfișietorul „strigăt de durere” al lui Ed. Meyen ⁵⁾. Vivat sequens ! ⁶⁾

Sper că data viitoare vei găsi timp să-mi scrii ceva mai pe larg. În ultimul timp am fost într-o situație foarte grea. Soția mea a

¹⁾ — Un An nou fericit. — *Nota trad.*

²⁾ — jumătății tale. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

⁴⁾ — la curent. — *Nota trad.*

⁵⁾ Ed. Meyen. „Die neue Denunziation Karl Vogt's durch K. Marx” („Noua demascare a lui Karl Vogt de către K. Marx”. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — Trăiască următorul ! — *Nota trad.*

fost grav bolnavă timp de cinci săptămîni, așa că am fost nevoit să-i duc de acasă pe cei trei copii ai mei.

În ceea ce-l privește pe Schily, o să-l facem să-și bage mințile în cap.

Al tău,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

57

Marx către Carl Siebel

la Barmen

[Londra] 3 ianuarie 1861

Dragă Siebel,

Tocmai acum am observat că scrisoarea pe care ți-am trimis-o — ca răspuns la cea pe care am primit-o azi de la tine — am expediat-o pe o adresă greșită, și anume: *Elberfeld, poste restante, C. Siebel junior*. Prin prezenta îndrept această greșeală.

Încă o dată calde salutări.

Tocmai am primit o scrisoare de la Engels în care mă anunță că infumuratul dr. Borchardt este foarte supărat pentru că în „Domnul Vogt” i-am menționat pe „cei trei medici germani” din Manchester care au subscris fonduri pentru ziarul „Volk”⁶³¹. Poor fellow, this fullmouthed wiseacre¹⁾.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Un individ jalnic, șmecherul ăsta lăudăros. — *Nota trad.*

58

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

16 ianuarie 1861

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

D'abord ¹⁾ cele mai calde urări de bine, deși tardive, cu prilejul Anului nou.

Soția mea este acum în convalescență. Ca urmare a bolii ei, m-am îmbolnăvit eu serios și acum am hepatită. Tot o surpriză plăcută de Anul nou. Până acum boala a fost cronică, dar acum a devenit acută.

Așa se explică tăcerea mea, deși atît soția mea cît și eu împărtășim din tot sufletul suferințele tale. Sper că în viitoarea ta scrisoare ne vei da vești mai bune despre tine. Dacă mi-ai trimite o descriere *mai amănunțită* a evoluției bolii, aș cere sfatul unui medic pe care-l consider un adevărat *geniu* în domeniul lui Esculap ²⁾. El însă nu locuiește aici, ci la Manchester.

Amnistia regală prusiană ³⁾, a cărei clemență nu se răsfringe, de fapt, asupra nici unuia dintre emigranți, m-a amuzat copios. Gottfried Kinkel, care a aderat tocmai acum la Uniunea națională, poate de altfel, dînd o interpretare justă „actului de grațiere”, să se reîntoarcă în patrie. În ceea ce-i privește pe Bucher, Freiligrath, Borkheim, Zimmermann din Spandau și mulți alții, ei sînt de mult „englezi naturalizați”.

Faucher, fost corespondentul la Londra al lui „Neue Pr[eussische] Z[eitung]”, ulterior coredactor al lui „Morning Star” (Manchester School) ⁴⁾ — un om cu care se poate *înțelege* oricine, căci el nu numai că nu-și ascunde, ci, dimpotrivă, își etalează lipsa de caracter berlineză, un om pe care, în genere, nici una dintre cunoștințele sale nu-l iau au sérieux ⁵⁾ în relațiile politice —, acest Faucher crede că poate juca acum rolul unui Cobden prusian. Să-i fie de bine! Cel puțin așa-i era planul cînd a plecat din Londra.

Unul dintre prietenii mei, J. Ph. Becker, se află acum la Garibaldi pe insula Caprera. El mi-a scris că, în cea mai mare parte, mișcarea din sudul Italiei a fost organizată aproape exclusiv de adepții lui Mazzini, că Garibaldi nu e prea deștept și că în tabăra

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ Marx se referă la dr. Eduard Gumpert. — *Nota red.*

³⁾ — în serios. — *Nota trad.*

prietenilor săi domnește o confuzie totală. De altfel Garibaldi este de acord cu Mazzini asupra faptului că Cavour n-a avut niciodată intenții cinstitute față de Victor Emanuel, și că el este mai degrabă o unealtă directă a lui Bonaparte, că intervenția de la Gaeta ⁶³⁴, apoi numirea lui Farina în Sicilia, a lui Farini în Neapole ș.a.m.d. nu sînt decît mutări de șah bine calculate pentru a-l sili pe Victor Emanuel să facă noi concesii teritoriale Franței și să-i facă concesii lui Murat în Italia de sud. Ceea ce îi va și reuși și se va vedea în curînd.

Criza sclavagismului din Statele Unite va duce peste cîțiva ani la o criză groaznică în Anglia : magnații industriei bumbacului din Manchester tremură de pe acum.

Citesc rar lucrări germane, dar nu de mult mi-a căzut în mină cartea lui A. Bastian „Der Mensch in der Geschichte” ¹⁾ etc. Gădesc că această carte este proastă, amorfă și pretențioasă. Fundamentarea din punctul de vedere al „științelor naturii” pe care o dă el psihologiei rămîne un deziderat pios. Pe de altă parte, fundamentarea „psihologică” a istoriei dovedește că acest om nu știe nici ce e psihologia, nici ce e istoria.

Lucrarea lui Darwin ²⁾ este foarte importantă și îmi servește la fundamentarea, sub raportul științelor naturii, a luptei de clasă în istorie. Trebuie, firește, să acceptăm maniera engleză grosolană a expunerii. În pofida tuturor neajunsurilor, aici nu numai că se dă pentru prima dată lovitura de grație „teleologiei” în științele naturii, dar se și explică în mod empiric sensul rațional al acesteia.

În ultimul timp am avut prilejul să văd mai multe ziare germane. Sînt o porcărie. La aceasta se adaugă o mediocritate plină de sine, care îți face greață.

Ai putea să-mi trimiți a doua fasciculă din „Polizei Silhouetten” a lui Eichhoff ? Aici nu se găsește.

Am citit acum și „Totenschau” ³⁾ a lui Walesrode. Sînt acolo istorioare frumoase ! Dar expunerea este searbădă, lucru explicabil, de altfel, dacă avem în vedere perioada cînd a fost publicată cartea.

Cele mai bune urări de sănătate și salutări din partea soției mele.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — „Omul în istorie”. — *Nota trad.*

²⁾ *Ch. Darwin.* „Originea speciilor prin selecție naturală”. — *Nota red.*

³⁾ — „Constatarea decesului”. — *Nota trad.*

Mieroslawski, care a fost recent la Paris, i-a declarat prietenului meu Schily că lucrurile merg „prost”. În afară de aceasta, a vorbit în termeni foarte nefavorabili despre „Klapka”. Eu însă nu sînt edificat nici în ceea ce îl privește pe M[ieroslawski].

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

59

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 28 ianuarie 1861

Dragă Lassalle,

Îți scriu azi în mare grabă nu de acasă, ci din City. Peste cîteva zile vei primi o scrisoare amănunțită în care îți voi răspunde la toate întrebările. În primul rînd îți mulțumesc pentru cele trimise. O copie a petiției am trimis-o lui Freiligrath, nr. 2 lui Engels, nr. 3 rămîne la mine. Este un document admirabil, caracteristic pentru istoria vremurilor noastre ⁶³⁵.

Fii bun și trimite *imediat* domnului Eichhoff biletul alăturat ⁶³⁶.

Dată fiind starea actuală a sănătății tale, datoria mea de prieten mă împiedică să-ți cer noi lucrări. Otherwise ¹⁾ aș considera că un pamflet împotriva lui Zabel, în forma în care intenționei să-l scrii, ar fi un act politic important.

Calde salutări (pe și contesei ²⁾ din partea soției mele. Ea se însănătoșește văzînd cu ochii. În ceea ce mă privește, cred că voi putea suspenda pentru un timp orice doctorii (ieri am terminat ultima bottle ³⁾).

Complimente d-nei contese. În următoarea scrisoare îmi voi permite să adaug cîteva rînduri pentru ea.

Tout à vous ⁴⁾
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Altminsteri. — *Nota trad.*

²⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

³⁾ — sticlură. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Al d-tale. — *Nota trad.*

Marx către Ferdinand Freiligrath ⁶³⁷

la Londra

[Londra] 7 februarie 1861

Dragă Freiligrath,

Am convenit cu Engels ca să poți primi cele 30 l. st. *oricînd*, iar restituirea cheltuielilor — la 24 de ore după prezentarea notei. Este deci de prisos să se mai apeleze la croitor, și te rog să-i comunicii lui Engels *cînd* să trimită banii ¹⁾.

Eu voi fi nevoit să plec în Olanda, altminteri nu ies din iarnă cu criza asta. Vrei să fii bun și să te interesezi la unul dintre comercianții cu care ești prieten cum stau lucrurile cu *pașapoartele* pentru Olanda, dacă e necesar un pașaport? „Ticăloșia” lui „*Tribune*” ²⁾, care coincide cu alte ghinioane, a fost cu atît mai supărătoare cu cît m-a împiedicat să îndeplinesc prescripțiile doctorului pentru perioada de convalescență a soției mele. Deși nu fac parte din categoria „martirilor germani” și am fost întotdeauna ostil acestei categorii, cred că mi-am făcut cinstit porția de ghinioane în exil.

În afară de propunerea lui Lassalle, am mai primit din Germania alte două propuneri de colaborări publicistice. Dar — și pot spera că-mi împărtășești părerea? — furtuna nu este încă destul de puternică ca să le accept de pe acum.

Salut.

Al tău,
K.M.

Îți poți da seama ce humbug ³⁾ este old ⁴⁾ Ruge comparînd „Campania pentru constituția imperiului” ⁵⁾ a lui Engels, apărută în „*Revue*” ⁶⁾, cu minciunile pe care ți le-a debitat Arnold.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 134 și 136. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 132. — *Nota red.*

³⁾ — lăudăros. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bătrînul. — *Nota trad.*

⁵⁾ *F. Engels*. „Campania germană pentru constituția imperiului”. — *Nota red.*

⁶⁾ „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”. — *Nota red.*

61

Engels către Elise Engels

la Barmen

Manchester, 13 februarie 1861

Dragă mamă,

Îți restituți contractele semnate, 7 exemplare, al 8-lea mi-l păstrează ⁶³⁸. Trebuie să spun că dacă n-ai fi fost tu, cu greu m-aș fi hotărât la acest pas. Nu mi-a fost de loc ușor să renunț eu însumi la singura întreprindere părintească care ne rămîne în mod cert, să renunț așa, pur și simplu, fără să existe, după părerea mea, vreun motiv sau vreun pretext întemeiat. Cred că aveam și eu dreptul la această întreprindere, și frații mei ¹⁾ nu erau îndreptățiți să-mi ceară să renunț, fără nici un motiv, la drepturile mele în favoarea lor. Pretențiile mele au fost, fără îndoială, îndreptățite, ba le-am și formulat la timpul oportun pentru a putea fi luate în considerare atunci cînd s-a discutat problema. Cînd a fost Emil Blank aici mi-a spus că am perfectă dreptate. Dar după aceea nu mi s-a mai comunicat nimic, și abia cînd ceilalți au aranjat totul, mi s-au adresat cerîndu-mi să declar că sînt de acord să renunț la pretențiile mele, justificînd acest lucru (în scrisoarea lui Emil ²⁾) cu motive care au, probabil, un caracter absolut practic, dar pe care eu nu le-aș fi putut formula în acest fel împotriva fraților mei. Drept consolare nu-mi rămîne decît asigurarea lui Emil că Gottfried Ermen, după convingerea sa, a lui Emil, va respecta contractul pe care-l are cu mine. Dar această convingere a sa este infirmată de părerea avocatului nostru, care nu o dată i-a spus lui Emil că contractul, ca atare, nu-mi oferă nici un fel de garanții legale. Frații mei capătă întreprinderea de la Engelskirchen, iar eu mă aleg cu „convingerea” lui Emil.

Dragă mamă, pentru tine mi-am înăbușit toate aceste sentimente și multe altele. Pentru nimic în lume n-aș vrea să contribuți nici în cea mai mică măsură la a-ți întuneca amurgul vieții cu certuri familiale pricinuite de moștenire. Cred că atît comportarea pe care am avut-o în timpul cît am fost la voi ⁶³⁹, cît și scrisorile mele dovedesc destul de limpede că n-am avut nici cea mai vagă intenție de a împiedica vreo înțelegere, și că, dimpotrivă, m-am

¹⁾ Hermann, Emil și Rudolf Engels. — Nota red.

²⁾ Emil Engels. — Nota red.

sacrificat bucuros pentru a aranja totul după voia ta. De aceea am și semnat fără multă vorbă acest document. Nu vreau în nici un caz să mai fii tracasată cu asemenea probleme și să-ți faci griji din cauza lor. N-am să le port pică fraților mei și n-am să le pomenesc niciodată de acest lucru, dacă, bineînțeles, nu mă vor sili cu tot dinadinsul s-o fac. Cred că ne-am înțeles în această privință, și nu intenționez să mă laud că am făcut, după părerea mea, un sacrificiu. Am considerat însă de datoria mea să-ți spun deschis care au fost argumentele mele în această chestiune; se înțelege de la sine că nu mă gândesc cîtuși de puțin că tu ai fi reușit să aranjezi lucrurile într-un mod mai favorabil pentru mine. Dimpotrivă, știu că în tot timpul acestor tratative te-ai gândit în permanență și la mine și ai făcut pentru mine tot ce ți-a stat în putință.

Faptul este acum consumat și cu aceasta punem punct. Nu cred că vei mai auzi vreodată o vorbă de la mine în privința asta, și se înțelege că dacă Emil va veni aici îl voi primi frățeste, așa cum am făcut-o întotdeauna. Chiar dacă în această chestiune am avut păreri diferite, el rămîne totuși un băiat de treabă, care a ținut foarte mult seama de interesele mele cînd a fost aici.

Halatul l-am primit și îmi prinde foarte bine, căci a venit din nou frigul, dar ceaprazurile roșii nu sînt destul de fine pentru gustul de aici. La mine s-a pripășit acum și un șoricar mititel, care-mi ține de urît cînd sînt acasă.

Sper că ți-a trecut răceala pe care o aveai și că faptul că ai scăpat de toate grijile legate de moștenire va avea asupra ta o influență binefăcătoare. Dar Sieg¹⁾ ar trebui cumpărat — numai dacă acest lucru e posibil!

Salutări cordiale lui Hermann și familiilor lui Rudolf, Blank și Boelling.

Cu toată dragostea.

Fiul tău,
Friedrich

Publicat pentru prima oară
în „Deutsche Revue”,
Jg. 16, Bd. II, 1921

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Este vorba de un lot de pămînt pe malul rîului Sieg. — *Nota red.*

62

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 15 februarie 1861

Dragă Lassalle,

După prima scrisoare pe care ți-am trimis-o¹⁾ n-a urmat, așa cum intenționam, o a doua, pentru că între timp a intervenit o *criză*, și anume o criză financiară. Dana mi-a scris de la New York că ei („*Tribune*”) au renunțat la *toți* corespondenții lor din Europa și că m-au păstrat numai pe mine, dar că 1) apariția „*Cyclopaediei*” este deocamdată suspendată; 2) colaborarea mea este suspendată pentru șase săptămîni și, în sfîrșit, 3) pe viitor să le scriu săptămînal cu un articol mai puțin.

Date fiind aceste împrejurări și cheltuielile cauzate de boala soției mele, trebuie să plec în Olanda la unchiul meu Philips, pentru ca, în genere, să pun în ordine treburile mele financiare. Deoarece îmi trebuie bani de drum, am tras asupra ta o poliță de 20 l. st. (circa 34 de taleri) pe termen de șase săptămîni. Această sumă ți-o voi trimite din Olanda înainte de *scadența* poliței, sau o voi aduce eu *însumi la Berlin*, deoarece s-ar putea să vin pe acolo. Voi veni, bineînțeles, numai ca *turist*, dacă, în genere, voi trece (dacă aș fi Karl Heinzen — Heinecke, argat vînjos²⁾, aș spune: *overstride* ²⁾) granița olandeză și voi pune piciorul pe pămîntul Germaniei.

Al tău,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „*Nachgelassene
Briefe und Schriften*”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 509. — *Nota red.*

²⁾ — voi păși peste. — *Nota trad.*

63

Engels către Elise Engels

la Barmen

Manchester, 27 februarie 1861

Dragă mamă,

Ți-aș fi răspuns imediat la scrisoarea ta, care m-a bucurat foarte mult, dar după ce a plecat Emil ¹⁾ am fost atât de ocupat cu treburile curente, încît mi-a fost absolut imposibil. El a plecat ieri dimineață și probabil că diseară va fi la Engelskirchen. Dragă mamă, să nu-ți faci griji, chestiunile de afaceri nu mă vor face să port pică fraților mei ; nici nu mă gîndesc la așa ceva. Mi-a venit foarte greu să mă retrag eu însumi din întreprinderea părintească, și nu putea să nu mă afecteze faptul că peste un *drept* pe care, după părerea mea, îl aveam s-a trecut cu atîta ușurință, sub tot felul de pretexte care nu au nici o legătură cu el, iar consimțămîntul mi l-au cerut, ca să zic așa, ca fiind ceva de la sine înțeles ²⁾. Nu vreau să spun că lucrurile nu stau și așa foarte bine, ba, poate, chiar mai bine decît în cazul în care ar fi fost luate în considerare pretențiile mele ; or, tocmai acest lucru nu și-a dat nimeni osteneala să mi-l explice, și nu poți nega că în împrejurările date au cam întrecut măsura cerîndu-mi să iscălesc documentul respectiv. Acum însă chestiunea e încheiată și poți fi sigură că nu port din această cauză nici un fel de pică vreunuia dintre frații mei. Vom mai avea de multe ori nevoie unul de altul, și, în afară de asta, știi că nu am mania să fac pe mărinosul nerecunoscut. Sint încredințat că Emil n-a observat la mine supărare și cu atît mai puțin minie față de el ; nici nu putea observa așa ceva, deoarece m-am împăcat acum întru totul cu situația și nu doresc decît un lucru — ca întreprinderea de la Engelskirchen să dea rezultate bune pentru toți patru. Așadar, să nu fi amărită, dragă mamă. Pentru mine această chestiune este definitiv încheiată, și chiar și sentimentul penibil pe care l-am încercat cînd mi-am pus semnătura nu-l mai am cîtuși de puțin, l-am dat uitării. Mă gîndeam că dacă pentru *mine* povestea asta a fost într-o oarecare măsură neplăcută, ce să mai spui tu, care în timpul tratativelor ai fost nevoită să treci de mai multe ori prin momente și mai neplăcute, — așa că sint foarte bucuros că dintr-o trăsătură de condei am putut pune

¹⁾ Emil Engels. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 511—512. — *Nota red.*

capăt unor asemenea lucruri. Întreprinderi mai pot avea cu sutele, dar o altă mamă n-o să am niciodată.

În rest n-o duc prost. Emil s-a simțit foarte bine aici ; ți-a scris că în legătură cu Gottfried ¹⁾ afacerea este ca și încheiată, așa că și această problemă s-a rezolvat în sfârșit. Și acum, cu bine, rămii sănătoasă, ai grijă de tine și transmite salutări cordiale lui Hermann și familiilor lui Rudolf, Blank și Boelling.

Cu toată dragostea.

Fiul tău,

Friedrich

Publicat pentru prima oară
în „Deutsche Revue”,
Jg. 46, Bd. II, 1921

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

64

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

7 martie 1861

Olanda, Zalt-Bommel,
(adresa lui L. Philips)

Dragă Lassalle,

Așa după cum ți-am mai scris, am de gând să plec la Berlin pentru a discuta personal cu tine eventuale încercări politice-literare comune, dar mai cu seamă pentru a te revedea.

Trebuie să-mi dai însă date foarte exacte în următoarea problemă. Nu am alt pașaport în afară de unul francez vechi din 1849, care mi-a fost eliberat când am fost expulzat ⁶⁴¹. Să mă fi adresat legației prusiene din Londra — nu-mi convenea. Să fi luat cetățenia engleză (așa cum au făcut Freiligrath, Bucher, Zimmermann și alții) și să fi călătorit cu un pașaport englez, — de asemenea nu voiam. Problema e următoarea : în 1845, când guvernul prusian m-a pus sub urmărire în Belgia ⁶⁴², am primit din Prusia, prin intermediul cumnatului meu ²⁾, un permis de emigrare. În 1849, după cum se știe, am fost expulzat de guvernul prusian sub pretextul că am încetat de a mai fi cetățean prusian. Dar, după lege, încetează de a mai fi „cetățeni” prusieni toți emigranții care au stat zece ani în afara granițelor țării. Eu nu m-am naturalizat niciodată

¹⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm Robert Schmalhausen. — *Nota red.*

în străinătate. Mai departe, potrivit hotărârii preparlamentului din 1848 — o hotărâre căreia la alegerile pentru parlamentul de la Frankfurt i s-au conformat efectiv toate guvernele germane⁶⁴⁸ —, toți emigranții puteau cere să fie repuși în drepturile de cetățeni germani și să fie aleși pretutindeni ca membri ai parlamentului, chiar și în cazurile când ei, asemenea lui Vogt și altora, s-au naturalizat deja în străinătate. Având în vedere toate acestea, în 1848 am cerut să fiu repus în drepturile mele de cetățean prusian. Guvernul prusian de atunci a refuzat să-mi satisfacă cererea, dar a cutedat să mă trateze ca pe un străin abia după înfrîngerea revoluției.

Practic, în momentul de față această problemă are importanță numai în măsura în care pot să vin nestingherit la Berlin. Dacă aș reuși să trec granița, la Berlin nu mi-ar mai fi frică de nimic, dar la periferie riscul e mai mare.

Știi că vreau, cu ajutorul unchiului meu¹⁾ (care administrează averea mamei mele și care înainte vreme mi-a avansat adesea sume însemnate în contul părții mele de moștenire), să pun ordine în complicata mea situație financiară. Omul ăsta e zgîrcit, dar e foarte mîndru de activitatea mea publicistică. De aceea, în scrisoarea pe care mi-o vei trimite, te rog să menționezi succesul (lucus a non lucendo²⁾) ultimei mele lucrări împotriva lui Vogt, planurile de a edita împreună ziare etc. și, în genere, să întocmești în așa fel scrisoarea, încît să pot inspira „încredere” unchiului, să-i pot arăta scrisoarea. În plus, nu uita să scrii cite ceva despre politică. Vous m'entendez, mon cher³⁾.

Salutări cordiale ție și doamnei contese⁴⁾.

Al tău,

K. Marx

(Zalt-Bommel e situat lingă Nymwegen⁵⁾. Nu cred că ai auzit de această localitate. Ce-i drept, a devenit cunoscută în urma ultelor inundații.)

La conspiracy de silence⁶⁾, cu care a întîmpinat întreaga presă germană ultima mea lucrare⁷⁾, ca și pe cele anterioare, este, de

¹⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

²⁾ Textual : „cîrîng pentru că în el nu e lumină”. Exemplu clasic de comparare nu prin asemănare, ci prin contrast. — *Nota red.*

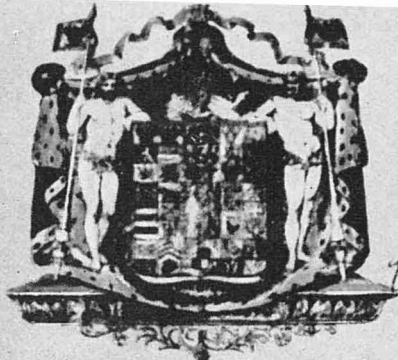
³⁾ — Mă înțelegi dragul meu ? — *Nota trad.*

⁴⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

⁵⁾ Denumirea olandeză : Neimegen. — *Nota red.*

⁶⁾ — Conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

⁷⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

Helfe. Vos.

Handwritten notes:
No. 1000
1864
No. 1000

Wir Wilhelm

von Gottes Gnaden König von Preußen etc.

Erlauben Wirmit, unter dem Vorbehalt einer vollstän-
digen Ermächtigung, alle Militair- und Civil-Behörden aus-
wärtiger Staaten. Unten unterschrieben Militair- und Civil-
Behörden aber befehlen Wir ausdrücklich, auf Verzeigung dieses:

Handwritten: dem Junker *Anton* *Carl Marx*

gebürtig aus *Frankfurt*,
wobei ich *in* *Frankfurt*,
wider *die* *Einbürgerungsbescheide*,
von *Frankfurt* über *Frankfurt*, *Frankfurt*, *Frankfurt*

Signaturen
No. 1000
Handwritten signatures and stamps in a vertical column.

Verfasser: Staatsminister

ertheilt, und durch *unsern* *Reisenden*, *Reise* *als* *unverwehrt* *legitimem* *ist*, *frei* *und* *angesehen*
sollen, und von dort herbei zurückzukehren, auch nöthigen Falles ihnen Schutz und Beistand anzuwenden
zu lassen.

Ergeben *Berlin*, *den* *11ten* *April* *1864* *für* *den* *König*

Auf Seiner Königlich Majestät allerhöchsten Special-Befehl.

Der Minister des Innern
Handwritten signature: J. A. v. Arnim
Handwritten signature: Schulze

Gesehen Berlin den 11ten April 1861
Der Minister der auswärtigen Angelegenheiten,
Für den Fall von
Der Wirkliche Gef. Legations-Rath.
Helling

Verso-ul pașaportului lui Marx (1861)

fapt, foarte măgulitoare pentru mine, deși este foarte dăunătoare pentru vânzarea cărții. Nădăjduiesc că starea sănătății tale s-a îmbunătățit.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

65

Marx către Antoinette Philips⁶⁴⁴

la Zalt-Bommel

24 martie 1861
13, Bellevuestrasse, Berlin
(adresa dr-ului F. Lassalle)

Scumpă verișoară,

N-am cuvinte să-ți mulțumesc pentru scrisoarea ta extrem de drăguță, care are un singur defect, este prea scurtă, deși ai procedat după regula engleză — ai pus lucrurile cele mai bune în ambalajul cel mai modest.

Am sosit la Berlin duminica trecută (17 martie¹⁾) la 7 dimineața. Călătoria a decurs fără nici un fel de peripeții, cu excepția unei staționări de 6½ ore în Oberhausen, o mică localitate înfiorător de plicticoasă. Lassalle, care locuiește într-o casă foarte frumoasă, situată pe una dintre cele mai frumoase străzi ale Berlinului, a făcut toate pregătirile în vederea sosirii mele și m-a întâmpinat extrem de cordial. Primele ceasuri le-am petrecut sporovăind, iar după ce m-am odihnit puțin și am luat o gustare, alungind astfel oboseala pricinuită de călătoria cu trenul, Lassalle m-a dus numaidecît la contesa Hatzfeldt, care, după cum am aflat imediat, dejunează la el în fiecare zi pe la ora 4 după-amiază și își petrece serile cu el. Am regăsit același păr „blond” și aceiași ochi albaștri de altădată, în rest însă, pe fața ei citești : douăzeci și cu douăzeci fac cincizeci și șapte. Fața-i ridată vădea „urmele creației”, obrajii și bărbia trădau o grăsime care, asemenea zăcămintelor de cărbune, are nevoie de mult timp pentru a se depune ș.a.m.d. În ceea ce privește sprincenele, m-a surprins imediat că arătau mai bine în loc să arate mai rău, așa că arta întrecuse cu mult natura. Mai târziu am constatat că stăpînește la perfecție arta de a se farda și

¹⁾ În original : 18 martie. — *Nota red.*

de a găsi în trusa ei de toaletă culorile pe care sîngele ei nu le mai are. În general, ea îmi amintea unele statui grecești care au busturi extrem de frumoase, dar chipurile le-au fost „desfigurate” îngrozitor de vicisitudinile vremii. Totuși, ca să nu fiu nedrept, trebuie să recunosc că este o femeie remarcabilă, și nu o femeie savantă, este dotată cu o mare inteligență naturală, e plină de viață, manifestă mult interes pentru mișcarea revoluționară și vedește un *laissez aller* ¹⁾ aristocratic, care este incomparabil mai bun decît grimasele pedante ale *femmes d'esprit* ²⁾ de profesie.

Luni, prietenul meu Lassalle a făcut pentru mine o cerere către șeful poliției prusiene pentru a fi repus în drepturile mele de cetățean prusian ⁶⁴⁵. Marți, Lassalle, care e un om extraordinar de curajos, a dus el însuși cererea domnului von Zedlitz (prefectul poliției, adept al partidului iuncherilor și confidentul regelui ³⁾) și, recurgînd fie la amenințări, fie la lingușiri — Zedlitz a luat acest apel adresat lui, și nu autorităților în subordine, ca pe un compliment —, a reușit să facă în așa fel încît astăzi ziarul guvernamental „Preussische Zeitung” a anunțat reîntoarcerea mea în „patrie”. Totuși nu am primit încă un răspuns oficial cu privire la renaționalizarea mea.

Marți seara Lassalle și contesa m-au dus la un teatru berlinez unde se juca o comedie berlineză îmbibată de elogii la adresa prusienilor ⁴⁾. A fost un spectacol dezgustător. Miercuri seara au insistat să merg la un spectacol de balet la Operă. Aveam o lojă rezervată alături de — horrible dictu ⁵⁾ — „loja” regală. Un asemenea balet este specific Berlinului. El nu este, ca la Paris sau la Londra, un *entrejeu* ⁶⁾ sau sfîrșitul unei opere, ci e un spectacol care durează toată seara, e împărțit în mai multe acte etc. Actorii nu rostesc nici un cuvînt, totul este exprimat prin mimică. Este, de fapt, un spectacol îngrozitor de plicticos. Decorurile însă erau frumoase; vezi, de pildă, o călătorie pe mare de la Livorno la Neapole; marea, munții, litoralul, orașele etc. sînt redade cu o fidelitate fotografică.

Joi, Lassalle a dat în cinstea reîntoarcerii mele un dineu la care au fost invitați domni și doamne. Printre persoanele de vază erau bătrînul general von Pfuell, „pictorul de bătălii” Bleibtreu, consilierul aulic Förster (un cunoscut istoriograf prusian, căruia înainte i se spunea „demagogul aulic” pentru că a fost prietenul

¹⁾ — *indolență*. — *Nota trad.*

²⁾ — *intelectualelor*. — *Nota trad.*

³⁾ Wilhelm I. — *Nota red.*

⁴⁾ G. Freytag, „Ziariștii”. — *Nota red.*

⁵⁾ — *înfiorător de rostit*. — *Nota trad.*

⁶⁾ — *intermezzo*. — *Nota trad.*

personal al răposatului rege ¹⁾) ș.a.m.d. Consilierul aulic Förster a rostit un toast pentru umila mea persoană. Am stat la masă între contesă și domnișoara Ludmilla Assing, nepoata lui Varnhagen von Ense, și editoarea corespondenței lui Varnhagen cu Humboldt ²⁾). Această domnișoară, care m-a copleșit pur și simplu cu bunăvoința ei, este cea mai hidoasă ființă pe care am văzut-o vreodată: o mutră de evreică respingătoare, un nas subțire, foarte proeminent, zîmbește tot timpul arătîndu-și dinții, vorbește numai în proză poetică, se străduiește într-una să spună ceva neobișnuit, afișează un fals entuziasm și cînd este în culmea extazului își improscă interlocutorii cu salivă. Astăzi va trebui să-i fac o vizită acestui mic monstru, pe care l-am tratat cu foarte multă rezervă și răceală, dîndu-i să înțeleagă prin amicul Lassalle că puterea de atracție acționează întotdeauna asupra mea într-o direcție *centrifugă*, și că de obicei cînd o persoană mă entuziasmează mă îndepărtez de ea.

Situația de aici nu prevestește nimic bun pentru cei ce se află la putere. Ministerul de Finanțe al Prusiei înregistrează un deficit, iar toate vechile partide trec printr-un proces de destrămare. În lunile următoare vor avea loc noi alegeri pentru Camera deputaților și, după toate probabilitățile, în timpul realegerii ei, țara va fi cuprinsă de mari tulburări. Atunci va putea fi, după părerea amicului meu Lassalle, momentul oportun pentru a scoate un ziar aici, în capitala prusiană, dar eu nu am luat încă o hotărîre definitivă în această privință. Necesitatea de a aștepta răspunsul oficial al autorităților la cererea mea ar putea prelungi șederea mea aici peste data stabilită inițial.

După cum constați, copilă dragă, în puține zile am văzut multe lucruri, dar poți să fi sigură că ard de nerăbdare să mă întorc la Bommel.

Cele mai cordiale urări de bine ție, tatălui tău ³⁾) și întregii familii; rămîn mereu sincerul tău admirator,

Charles Marx

Publicat pentru prima oară
în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba engleză

¹⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

²⁾ „Corespondența dintre Alexander Humboldt și Varnhagen von Ense în perioada 1827—1858”. — *Nota red.*

³⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

66

Marx către Carl Siebel

la Barmen

28 martie 1861

Ad. 13 Bellevuestrasse, Berlin.

Dr. F. Lassalle

(scrisoarea adresată mie să fie pusă
într-un plic)

Dragă Siebel,

Secretul călătoriei mele, care te-a surprins, probabil, într-o oarecare măsură, este următorul :

Din cauza crizei din America, „Cyclopaedia Americana”¹⁾ la care colaboram a fost complet suspendată. Până la sfârșitul lunii aprilie a fost suspendată și colaborarea mea la „Tribune” — principala mea sursă de câștig — și în perioada imediat următoare lunii aprilie această colaborare („Tribune” a renunțat temporar la toți corespondenții din Europa *în afară de mine*) se va reduce la jumătate. La aceasta s-au mai adăugat două necazuri : „Domnul Vogt”, care împreună cu procesul⁶⁴⁶ etc. m-a costat vreo 100 l. st., și nenorocirea îngrozitoare cu soția mea, care s-a îmbolnăvit de vărsat (deși a fost vaccinată de două ori) ; în timpul bolii ei, care a durat două luni, a trebuit să țin două gospodării, întrucît copiii nu puteau rămîne acasă.

Prin urmare, a fost necesar să caut alte resurse. Tovarășii de partid îmi propuseseră mai de mult să fondez aici, începînd din toamnă, un ziar. Iată de ce mă aflu aici. Amănunte în scrisoarea următoare.

Între timp, aici, la Berlin (unde nu intenționez să mai rămîn multă vreme), am început să duc lipsă de bani. Ți-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ai putea împrumuta 100—150 de taleri.

În orice caz, aș vrea să mă văd cu tine înainte de a mă înapoia în Anglia, pentru a sta de vorbă în legătură cu proiectul ziarului (pentru care există deja 20 000 de taleri). Scrie-mi, în orice caz, la ce hotel din Elberfeld ar fi mai bine să trag pentru 24 de ore.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară

în : K. Marx și F. Engels.

Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ „Noua enciclopedie americană” („New American Cyclopaedia”). — *Nota red.*

67

Marx către Carl Siebel

la Barmen

[Berlin] 2 aprilie 1861

Dragă Siebel,

O scrisoare pe care am primit-o azi de la Amsterdam mi-a adus plăcuta veste că principalele dificultăți financiare (este vorba de 100 l. st.) se vor aranja. Unchiul meu ¹⁾ (care administrează averea mamei mele) s-a declarat în general de acord. În felul acesta am scăpat de *grija cea mai mare*. În ceea ce privește *punctul secundar*, despre care ți-am scris, contez pe tine.

Aici mă plictisesc de moarte. Toți mă tratează ca pe un fel de *lion* ²⁾ și sint obligat să întilnesc o *serie întreagă* de domni și doamne, „intelenți” de profesie. C'est affreux ³⁾. Ceea ce mă mai reține aici (sper că *nu mai mult de o săptămână*) este faptul că nu vreau să plec pînă ce nu voi determina guvernul prusian să recunoască reintegrati⁴⁾ mea. (*Prima facie* ⁵⁾ guvernul nu-mi pune piedici, dar caută să tărăgăneze lucrurile la nesfârșit.)

La Elberfeld plec numai pentru o zi. Scrie-mi, te rog, *neîntîrziat* cît fac de la Elberfeld la Aachen, unde am o întilnire de afaceri.

Am luat hotărîrea ca cea de-a doua parte a lucrării mele „Economia politică” să fie editată de Brockhaus, și nu de Duncker (Brockhaus nu știe încă acest lucru, dar există un mijloc sigur pentru a-l determina să accepte) ⁶⁴⁷.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

²⁾ — *om de lume*. — *Nota trad.*

³⁾ — E îngrozitor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — reintegrarea. — *Nota trad.*

⁵⁾ — La prima vedere. — *Nota trad.*

68

Marx către Antoinette Philips

la Zalt-Bommel

Elberfeld, 13 aprilie 1861

Domnișoarei Nannette

Scumpa mea verișoară,

Sper că ai primit scrisoarea pe care ți-am trimis-o din Berlin ¹⁾, deși ai putut să fii atît de crudă încît să nu-i scrii admiratorului tău nici un cuvînt prin care să confirmi primirea ei. Și acum, mica mea vrăjitoare fără inimă, cum poți să justifici o asemenea purtare? Oare nu știi că sînt înconjurat de o mulțime de filistini și că o armată întregă de frumuseți trecute și de femei savante respingătoare se străduiesc din răpuzeri să mă transforme într-un măgar? Circe i-a transformat, după cum știi, pe tovarășii lui Ulise în porci. Aceste Circe moderne s-au civilizat în asemenea măsură, încît preferă măgarii. Or, în asemenea împrejurări, n-ar fi fost de datoria ta să-mi dai o mîină de ajutor? Ferește-te, căci mă voi răzbuna și voi conspira cu *Waratje* ²⁾ împotriva tihnei inimii tale.

„Nu părăsi a țării tale sfîntă cauză.

Și stringe legătura innăscută cu țara ta” ³⁾ este o maximă foarte frumoasă, dar îți pot spune absolut confidențial că Germania este o țară minunată în care e mai bine să nu trăiești. În ceea ce mă privește, dacă aș fi complet liber, și, în afară de asta, dacă mi-ar da pace ceea ce ai putea numi „conștiință politică”, n-aș părăsi niciodată Anglia de dragul Germaniei, cu atît mai puțin de dragul Prusiei, și cel mai puțin din toate — de dragul acestui *affreux* ⁴⁾ Berlin cu „nisipul” ⁶⁴⁸ lui, cu „cultura” lui și cu „oamenii lui ultra-spirituali”.

La Berlin oricine are puțin spirit și, prin urmare, poate să facă risipă de el este extrem de dornic să găsească tovarăși de suferință. Dacă *ennui* ⁵⁾ care domnește pretutindeni în acest oraș s-ar împărți între un număr mai mare de oameni, fiecare individ s-ar putea legăna în iluzia că îi va reveni o parte mai mică din ea. Or,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 517—519. — *Nota red.*

²⁾ Expresia olandeză „Waarätje” („într-adevăr”) modificată; aparține unuia dintre personajele romanului lui Hildebrand „Camera obscură”; aici este vorba, probabil, de pastorul Roodhuizen. — *Nota red.*

³⁾ F. Schiller. „Wilhelm Tell”, actul 2, scena întii. — *Nota red.*

⁴⁾ — *îngrozitor*. — *Nota trad.*

⁵⁾ — *plictiseala*. — *Nota trad.*

tocmai din această cauză contesa Hatzfeldt, Egeria lui Lassalle, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a prelungi șederea mea în metropola militarilor fără creier. Ieri a făcut o ultimă încercare, și între noi a avut loc următoarea discuție frivolă :

EA : „Asta-i, așadar, recunoștința pentru prietenia pe care v-am arătat-o — părăsiți Berlinul de îndată ce afacerile vă permit acest lucru ?”

EU : „Ba dimpotrivă. Mi-am prelungit șederea în acest oraș peste termenul propus, deoarece amabilitatea dv. m-a ținut de această Sahară.”

Ea : „Atunci am să devin și mai amabilă.”

EU : „În acest caz nu-mi rămîne decît să fug. Altminteri nu m-aș mai putea reîntoarce la Londra, unde mă cheamă datoria.”

Ea : „Frumos compliment să spuneți unei femei că amabilitatea ei are darul de a vă alunga !”

EU : „Bine, dar dv. nu sînteți Berlinul. Dacă doriți să-mi dovedeți sinceritatea amabilității dv., fugiți împreună cu mine.”

Ea : „Mă tem însă că mă veți părăsi la prima stație.”

EU : „Nu sînt absolut sigur că «nu mă voi despărți de fată»¹⁾ la stația următoare. Știți că atunci cînd Tezeu, după ce a fugit cu frumoasa grecoaică²⁾, a părăsit-o într-un loc oarecare, zeul Bachus a coborît imediat din Olimp și a dus-o în brațe pe femeia abandonată pînă la lăcașul bucuriilor veșnice. Or, nu mă îndoiesc că vă și așteaptă un zeu la prima stație de cale ferată după Berlin, și aș fi cel mai crud dintre muritori dacă v-aș lipsi de această întîlnire.”

Dar destul cu ineptiile. Declar cu toată seriozitatea că sînt foarte fericit la gîndul că în curînd te voi revedea pe tine și întregul cerc familial din Bommel. Complimente „rivalei”³⁾ tale și spune-i că cele mai profunde sentimente sînt cel mai greu de exprimat în cuvinte. Așa trebuie să interpreteze tăcerea mea, tăcerea plină de respect pe care am păstrat-o pînă acum.

Și acum, mica mea vrăjitoare, rămii cu bine și nu-l da cu totul uitării pe cavalerul tău rătăcitor.

Charles Marx

Publicat pentru prima oară
în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba engleză

¹⁾ Parafrazarea refrenului unui vechi cîntec irlandez. „The girl I left behind me” („Fata de care m-am despărțit”). — *Nota red.*

²⁾ Ariadna. — *Nota red.*

³⁾ Henriette van Anrooy. — *Nota red.*

69

Engels către Comitetul de conducere
al Casei Schiller
la Manchester
(Ciornă)

[Manchester, în jurul datei
de 3 mai 1861]

Către Comitetul de conducere al Casei Schiller ⁶⁴⁹.

Am onoarea de a vă înainta în anexa I o copie după o scrisoare a bibliotecarului care mi-a fost predată acum cîtva timp. Cînd mi-am permis să-i fac d-lui Stössel unele observații în legătură cu modul de exprimare folosit în scrisoarea respectivă, el mi-a răspuns, așa cum era și de așteptat, că această scrisoare nu e decît o simplă copie după un formular întocmit de secția literară a Comitetului de conducere.

Dacă, prin urmare, sînt silit acum să mă adresez Comitetului de conducere cu observațiile corespunzătoare, trebuie să subliniez înainte de toate că aceste observații nu se referă cîtuși de puțin la conținutul propriu-zis al scrisorii. Cu conținutul ei — adică cu respectarea riguroasă a termenelor stabilite pentru citirea cărților, perceperea unei „amenzi” pentru nerespectarea acestui termen și în genere respectarea legilor și regulilor instituției — este, bineînțeles, oricine de acord. Este vorba aici numai de tonul folosit în acest document. Acest ton diferă atît de mult de cel folosit în mod obișnuit în corespondența purtată între oameni culți, încît trebuie să recunosc că nu sînt deprins să primesc asemenea scrisori. Or, după cum mi-a mărturisit d-l Stössel, nu sînt primul căruia i s-a părut stranie, ca să mă exprim eufemistic, această formă dură.

Într-adevăr, cînd am citit această misivă mi s-a părut că am fost transferat dintr-o dată în patrie. Mi s-a părut că am în mină nu o scrisoare a bibliotecarului Casei Schiller, ci o somație drastică din partea vreunui comisar de poliție german, în care mi se cerea, sub amenințarea unor pedepse aspre, ca „în 24 de ore” să repar cutare sau cutare greșeală. Uniforma, de altfel inofensivă, a funcționarului care mi-a înmînat această invitație a făcut de astădată ca iluzia să fie și mai puternică.

În legătură cu aceasta am hotărît să recitesc apelul lansat la 12 noiembrie 1859 și care era un fel de program al Casei Schiller, care urma să ia ființă. În comparație cu sus-menționata scrisoare

a bibliotecarului, acest program apare acum într-o lumină foarte originală. Se spune acolo că rolul Casei Schiller este de a contribui „ca tinărul german... să se simtă aici ca acasă...”, să simtă aici că este *mai bine îndrumat și ocrotit* din punct de vedere moral și spiritual... și înainte de toate ca la reîntoarcerea în patrie să nu se simtă *străin*. Nu începe îndoială că stilul birocratic al unor asemenea hîrtii oficiale face într-adevăr ca adresantul să se simtă imediat pe pămîntul *patriei* și să se încredințeze că aici este tot atît de bine, dacă nu „*mai bine îndrumat și ocrotit*” decît în patrie, în iubitul stat polițienesc patriarhal, această uriașă instituție de îndrumare și ocrotire a copiilor mici. Cîtă vreme asemenea hîrtii oficiale sînt la loc de cinste, nu trebuie să ne fie teamă, firește, că vreunul dintre membrii Casei Schiller *se simte înstrăinat de patrie*. Dacă vreunul dintre membrii Casei Schiller n-a avut, în mod excepțional, prilejul să cunoască la el în patrie formele birocrăției și limbajul poruncitor al autorităților, Casa Schiller îi oferă, evident, cel mai bun prilej de a afla. Tot în acest sens trebuie înțeleasă, după cît se pare, și făgăduiala cuprinsă în program, și anume că rolul Casei Schiller este de a contribui „ca persoana care se reîntoarce în patrie la o vîrstă mai înaintată să păstreze, alături de limba și cultura germană, și *posibilitatea de a se manifesta în calitate de german și de cetățean, și chiar de a-și dezvolta în și mai mare măsură aceste calități.*”

În orice caz mulți membri ai clubului cu greu își puteau închipui că „spiritul german în accepția deplină a cuvîntului”, al cărui centru menit să-l cultive trebuia să fie Casa Schiller, include, printre altele, și acel spirit birocratic care în patrie continuă să dețină, din păcate, întreaga putere politică, dar împotriva căruia luptă întreaga Germanie, repurtînd acum victorii după victorii. Acest ton de-a dreptul poruncitor, aceste somații categorice de a executa ordinul în 24 de ore sînt, în orice caz, deplasate, și dacă există și amenințarea nu cu 14 zile de arest cu piine și apă, ci cu o amendă înspăimîntătoare de o jumătate de coroană, devin ridicole.

Casa Schiller numără printre membrii ei nu numai germani, ci și englezi, olandezi și danezi, căroră tonul acesta nu le poate aminti nicidecum „de patrie”. Mă întreb ce gîndesc acești membri despre „spiritul german” cînd primesc asemenea misive?

Întimplător, în momentul de față sînt membru al secției literare al unei alte asociații de aici⁶⁶⁰, care nu are bibliotecar, așa că adesea trebuie să trimit eu însumi circulare similare membrilor asociației. Trimit alăturat, în anexa II, un tip obișnuit de asemenea circulare⁶⁵¹. Nu am cîtuși de puțin pretenția ca această formă

să servească drept model, dar probabil că ea vă va demonstra că același rezultat se poate obține și respectându-se considerația pe care oamenii culți sînt datori să și-o arate unii altora.

Repet, a acționa fortiter in re¹⁾ este, desigur, foarte bine, dar am impresia că membrii asociației au și ei dreptul de a fi tratați suaviter in modo²⁾. Mîna de fier a secției literare poate să cadă pe capul fiecărui vinovat, dar să poarte o mănușă de catifea. De aceea rog Comitetul de conducere să aibă grijă ca în corespondența oficială a secției literare adresată membrilor asociației să fie luate drept model nu atît ordinele date de birourile de administrație germane persoanelor în subordine, cît corespondența dintre oameni culți.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

70

Marx către Lion Philips

la Zalt-Bommel

6 mai 1861
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă unchiule,

Mai întii vreau să-mi exprim cele mai sincere mulțumiri pentru marea prietenie pe care mi-ai dovedit-o din nou și pentru caldă ospitalitate de care m-am bucurat în casa ta. Ca să nu crezi că vreau să te linguşesc, voi spune numai în treacăt ce mare plăcere a fost pentru mine să cunosc îndeaproape un om cu experiența ta, care, pe de o parte, privește atît de uman, fără prejudecăți și într-un mod atît de original evenimentele care au loc în lume, iar pe de altă parte și-a păstrat pe deplin entuziasmul și impetuozi-tatea tinereții.

După ce am plecat din Bommel, călătoria a decurs în continuare potrivit planului inițial. La Rotterdam m-am întilnit la debarcader cu Jacques³⁾, am flecărit cu el cîteva ore, iar apoi, în aceeași zi,

¹⁾ — drastic în fond. — *Nota trad.*

²⁾ — blînd în formă. — *Nota trad.*

³⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

m-am grăbit să plec la Amsterdam, unde a doua zi mi-am rezolvat rapid chestiunile de afaceri. August ¹⁾ și familia sa — de astă dată era mai numeroasă datorită prezenței nepoatei soției sale, care venise de la Rotterdam — erau veseli și sănătoși. August mi-a mai dat și însărcinarea specială ca la întoarcerea la Rotterdam să-l scutur un pic pe d-l Jacques, care suferă plus ou moins ²⁾ de „Weltschmerz” ³⁾ — o boală care se explică pur și simplu prin aceea că el, spre deosebire de marea majoritate a oamenilor, are o atitudine critică față de sine însuși și în problemele politice nu și-a format încă un punct de vedere ferm care să-l satisfacă. Întorcându-mă de la Amsterdam, am sosit la Rotterdam pe la orele 9,30 seara, și a doua zi (duminică) pe la orele 7 dimineața urma să iau din nou steamer ⁴⁾ spre Londra. În puținele ore pe care le-am petrecut cu Jacques mi-a fost, firește, imposibil să răspund la toate întrebările pe care mi le-a pus și să analizez, fie chiar și sumar, toate problemele abordate de el. De aceea Jacques a hotărât, după ce în prealabil a vorbit cu patronii săi, să continue discuția la Londra. În capitala lumii am sosit luni și am găsit întreaga familie sănătoasă și voioasă. Jacques a sosit la noi pe neașteptate miercură trecută și ne-a părăsit din nou ieri dimineață, spre marea părere de rău a alor mei, care ar fi fost bucuroși să-l rețină aici mai multă vreme. Am convenit să purtăm un fel de corespondență politică.

Îți amintești, dragă unchiule, cum glumeam adesea pe seama faptului că în zilele noastre creșterea oamenilor a rămas mult în urmă față de creșterea vitelor. Acum am văzut întreaga ta familie și trebuie să te declar un *virtuos al creșterii oamenilor*. N-am văzut în viața mea o familie mai bună. Toți copiii tăi sînt oameni de caracter, fiecare în felul său, fiecare are calități sufletești deosebite și toți deopotrivă se disting printr-o vastă cultură.

Aici, la Londra, domnește o mare consternare în legătură cu desfășurarea evenimentelor în America. Actele de violență la care s-au dat nu numai *seceded states* ⁵⁾, dar și unele dintre *central sau border states* ⁶⁾ — și lumea se teme că cele 8 *border states*, și anume Virginia, Kentucky, Missouri, Carolina de Nord, Tennessee, Arkansas, Maryland și Delaware se vor situa de partea secesioniștilor —, aceste acte de violență au făcut imposibil orice com-

¹⁾ August Philips. — *Nota red.*

²⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

³⁾ — „suferință pentru durerea lumii întregi”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — vaporul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — statele secesioniste. — *Nota trad.*

⁶⁾ — statele centrale sau de graniță. — *Nota trad.*

promis. Nu încapе indoială că la începutul ostilităților balanța înclina în favoarea Sudului, unde clasa aventurierilor albi neînstăriți constituie o fonds ¹⁾ inepuizabilă pentru o miliție belicoasă. In the long run ²⁾ victoria va fi, desigur, de partea Nordului, deoarece la rigoare el poate juca ultima carte — revoluția sclavilor. Marea dificultate pentru Nord o prezintă următoarea question : how to get their forces to the South ? ³⁾ Chiar și an unopposed march ⁴⁾, în anotimpul actual, cu 15 miles per day, would be something trying ⁵⁾ ; dar Charleston, cel mai apropiat punct care urmează să fie atacat, se află la 544 de mile de Washington, 681 — de Philadelphia, 771 — de New York și 994 — de Boston, iar aceste trei orașe din urmă sînt principalele baze de operații împotriva Sudului. Montgomery, localitatea în care a avut loc Secessionist Congress ⁶⁾ ⁶⁵², se află față de aceste puncte la o depărtare de respectiv 910, 1 050, 1 130 și 1 350 de mile. În felul acesta un marș pe uscat, după părerea mea, este quite out of the question ⁷⁾. (Folosirea căilor ferate de către Northern invaders ⁸⁾ n-ar duce decît la nimicirea lor.) Rămîne deci numai calea maritimă și războiul maritim, ceea ce însă poate duce ușor la complicații cu puterile străine. Astă seară guvernul englez va da o declarație în Camera comunelor cu privire la attitude ⁹⁾ pe care intenționează s-o ia în această situație.

Mie personal evenimentele din America îmi aduc, firește, destul de multe prejudicii, deoarece cititorii ziarelor care apar peste ocean sînt deocamdată orbi și surzi la tot ce nu e legat de problemele lor. Am primit totuși unele propuneri avantajoase din partea ziarului vienez „*Presse*“, pe care intenționez să le accept de îndată ce mă voi fi lămurit asupra unor puncte care mai sînt ambigue. Va trebui să scriu pentru el din Londra. Soția mea este împotriva unei mutări la Berlin mai ales pentru că nu vrea ca fiicele noastre să fie în cercul contesei Hatzfeldt, și ar fi greu să le ținem departe de acest cerc.

Lassalle mi-a scris astăzi o scrisoare foarte amicală. Nu mai are nici o știre de la prefectul poliției von Zedlitz cu privire la renaturalizarea mea. La Berlin conflictul dintre poliție și public a

¹⁾ — sursă. — *Nota trad.*

²⁾ — În ultimă instanță. — *Nota trad.*

³⁾ — problemă : cum să-și ducă trupele în Sud ? — *Nota trad.*

⁴⁾ — un marș care nu întîmpină nici o rezistență. — *Nota trad.*

⁵⁾ — 15 mile pe zi, ar fi destul de greu. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Congresul secesioniștilor. — *Nota trad.*

⁷⁾ — exclus. — *Nota trad.*

⁸⁾ — invadatorii din Nord. — *Nota trad.*

⁹⁾ — atitudinea. — *Nota trad.*

intrat în momentul de față, după cum scrie Lassalle, într-un nou stadiu.

Cele mai calde salutări ție și alor tăi din partea mea și a familiei mele.

Al tău devotat nepot,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în original în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

71

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

8 mai 1861

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lazarus,

Post tot discrimina rerum¹⁾. De tăcerea mea din timpul călătoriei — aici, la Londra, în prima săptămână am fost amfitrionul vărului meu din Rotterdam²⁾ — vinovată este contesa³⁾. Ea îmi făgăduise că voi găsi la Zalt-Bommel portretul ei, precum și o scrisoare din partea ei. Cum nu am găsit nici una, nici alta, și cum țin foarte mult la jus vindictae⁴⁾, nu am scris nici eu. În afară de asta, la Bommel n-am avut de loc timp liber. Pe de o parte, trebuia să aranjez niște chestiuni de afaceri cu unchiul meu⁵⁾, iar pe de altă parte să-i fac curte verișoarei⁶⁾ mele. So, you see Sir, writing was out of the question⁷⁾. Șederea la Trier a fost utilă pentru mine întrucît mama a distrus cîteva creanțe vechi. În plus, bătrîna mă interesa prin spiritul ei și prin caracterul ei echilibrat.

Și acum chestiuni financiare. Ți trimit deocamdată 20 l. st. Urmează să mai primești 10 l. st. Situația este următoarea : unchiul

¹⁾ — După atîtea vicisitudini ale soartei (*Virgiliu*. „Eneida”, cartea întii.) — *Nota trad.*

²⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

³⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

⁴⁾ — dreptul de răzbunare. — *Nota trad.*

⁵⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

⁶⁾ Antoinette Philips. — *Nota red.*

⁷⁾ — Așadar, vă dați seama, d-le, că nici vorbă nu putea fi de a scrie. — *Nota trad.*

meu mi-a dat 150 l. st. în numerar pentru achitarea poliței scadente la începutul lunii mai. El mi-a făgăduit că peste câteva săptămîni îmi va trimite la Londra o nouă poliță. Prin urmare cele 20 l. st. alăturate, precum și ceva bani pentru cheltuielile casei, și o altă sumă, necesară pentru achitarea diverselor mici împrumuturi contractate în Germania, le-am împrumutat deocamdată de la vărul meu ¹⁾. Dacă ai urgentă nevoie de cele 10 l. st. care au rămas la mine, anunță-mă imediat.

La Manchester nu am putut să plec, cum îmi propusesem inițial, deoarece vărul ²⁾ meu din Rotterdam a hotărît să mă urmeze imediat la Londra. Pretextul a fost o discuție politică cu mine. Cred însă că în realitate voia să facă cunoștință cu numeroasele sale verișoare. Alaltăieri i-am scris lui Engels despre planurile cu privire la fondarea unui ziar ³⁾ și peste câteva zile voi primi, probabil, răspunsul lui. E foarte posibil ca din cauza evenimentelor din America — chiar dacă nu iese nimic din povestea cu ziarul — să mă mut totuși pentru un semestru sau mai mult la Berlin, always supposed that I get my renaturalisation ⁴⁾. London, I can't deny it ⁵⁾, exercită asupra mea o extraordinară forță de atracție, deși trăiesc în acest cuibar uriaș aproape ca un sihastru.

Apropo. Blanqui continuă să se afle în închisoarea Mazas (din Paris), unde din ordinul *judecătorului de instrucție* este *maltratat* de către jandarmi etc. Prevalîndu-se de amnistia generală, el a plecat de aici la Paris — fără nici un fel de planuri conspirative — ca agent al unui comerciant. Presa venală atît din Anglia cît și din restul Europei tries to burk the whole affair ⁶⁾. Am fixat cu Simon Bernard, care cunoaște unele amănunte în această privință, o întîlnire pe sîmbăta viitoare, cînd vom discuta amănunțit această problemă. Intenționăm să organizăm, eventual împreună cu Ernest Jones, un miting de protest împotriva acestei monstruoziități. După ce voi discuta cu Bernard și voi cunoaște mai multe amănunte, voi scrie doamnei contese. Rog însă ca, într-un fel sau altul, să inerezi imediat în ziarele din Breslau o notă despre această guetapens ⁷⁾. Știi doar că ziarele germane reproduc materiale unele de la altele.

¹⁾ August Philips. — *Nota red.*

²⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 144—145. — *Nota red.*

⁴⁾ — presupunînd că-mi dobîndesc renaturalizarea. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Londra, nu pot nega acest lucru. — *Nota trad.*

⁶⁾ — încercă să mușamalizeze întreaga afacere. — *Nota trad.*

⁷⁾ — capcană. — *Nota trad.*

Și acum să trecem de la tragedie la tragicomedie : ai citit în ziare că Fazy a fost palmuit ziua-n amiaza mare la Geneva de către muncitori ?

Kossuth s-a comportat aici lamentabil în timpul procesului. La început, în affidavit-urile sale ș.a.m.d. n-a făcut decît să se laude, dar în timpul procedurii propriu-zise s-a umilit și s-a ploconit, a fost îngrozitor de sfios și de laș, a dezavuat orice caracter revoluționar al intențiilor și inițiativelor sale, și în felul acesta, din cauza purtării sale prostești, a pierdut simpatia unui public pînă atunci captivat de asemenea actori melodramatici.

Nu știu dacă ai urmărit dezbaterile parlamentare cu privire la afacerea MacDonald ⁶⁵³. Discursurile provocatoare ale lui Palmerston împotriva Prusiei nu au, în fond, alt scop decît să distrugă ideea (care-i aparține lui Schleinitz) a unei alianțe anglo-prusiene. N-are rost să fac nici măcar o aluzie la scopul urmărit prin aceasta, deoarece cunoști întreaga poveste.

Intr-o corespondență trimisă din Berlin ⁶⁵⁴ și publicată în ziarul hamburghez „Freischütz”, Toby Meyen a spus lucruri foarte ciudate despre șederea mea acolo. D'abord ¹⁾, contesa Hatzfeldt mi-a oferit, chipurile, 20 000 de taleri pentru fondarea unui ziar. Secundo ²⁾, eu mi-aș fi inchipuit că datorită „Domnului Vogt” am cîștigat aderenți în rîndurile burgheziei, dar că m-am înșelat amarnic. Și ultimo ³⁾, că în desperare de cauză am renunțat la acest proiect deoarece „nici un literat” n-a vrut „să intre în legătură” cu mine. Bine le-ai mai ticluit, Toby !

În lucrarea lui Rodbertus ⁴⁾ este meritorie tendința. În rest, ceea ce e bun în ea nu e nou, și ceea ce e nou nu e bun. Din nou Roscher este adevăratul reprezentant al erudiției profesionale. Fausse science ⁵⁾, cum spune Fourier.

Nu uita să treci pe la Brockhaus ⁶⁾ ; vor fi 10—20 de coli de tipar, niciodată nu pot aprecia dinainte numărul de coli.

Și acum, mon cher ⁷⁾, în încheiere vreau să-ți mulțumesc din suflet pentru amabilitatea și prietenia cu care m-ai primit și m-ai găzduit, și mai cu seamă pentru bunăvoința cu care ai suportat purtarea mea lipsită de politețe. Știi că am avut foarte multe griji,

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ — În al doilea rînd. — *Nota trad.*

³⁾ — În ultimul rînd. — *Nota trad.*

⁴⁾ *I. K. Rodbertus. „Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief”* (Scrisori sociale către von Kirchmann. Scrisoarea a treia . . .). — *Nota red.*

⁵⁾ — Pseudoștiință. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 521. — *Nota red.*

⁷⁾ — dragul meu. — *Nota trad.*

și în afară de asta sufăr de o boală de ficat. Principalul este însă că am ris mult împreună. Simia non ridet ¹⁾, prin urmare ne-am dovedit a fi niște Buddha desăvârșiți.

Trimit alăturat două mici fotografii — una pentru contesă, căreia te rog să-i transmiți cele mai sincere urări de bine din partea mea, și una pentru tine.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

72

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 29 mai 1861

Dragă Lassalle,

I-am scris unui prieten ²⁾ din Germania care îți va trimite, sper, în cel mult o săptămână, cele 10 l. st. (67 de taleri) restante. Po-vestea asta mi-e foarte neplăcută, dar unchiul meu ³⁾, așa cum se întimplă de obicei cu bătrînii, deși își ține, în genere, fîgăduielile, îmi pune totuși bețe-n roate.

Publicarea corespondențelor mele pentru America ⁴⁾ este deocamdată complet suspendată din cauza situației de acolo, pînă cînd problemele europene vor suscita din nou interes peste ocean.

Ca urmare a crizei americane, la Paris muncitorii se luptă cu sărăcia. Aceeași situație e și la Lyon.

Întreaga presă engleză oficială este, bineînțeles, de partea slaveholders ⁵⁾. Sînt aceiași indivizi care au plictisit întreaga lume cu al lor Antislavetrade Philanthropismus ⁶⁾. Dar cotton, cotton ! ⁷⁾

¹⁾ — Maimuța nu ride. — *Nota trad.*

²⁾ Carl Siebel. — *Nota red.*

³⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

⁴⁾ Este vorba de corespondențele pentru ziarul „New York Daily Tribune”. — *Nota red.*

⁵⁾ — proprietarilor de sclavi. — *Nota trad.*

⁶⁾ — mișcarea filantropică împotriva comerțului de sclavi. — *Nota trad.*

⁷⁾ — bumbacul, bumbacul ! — *Nota trad.*

Engels a fost aici într-o vizită de trei zile⁶⁵⁵. Nu are încă de gînd să se mute. Dacă s-ar muta, ar trebui să renunțe la postul său, să rupă contractul, să aibă mari pagube bănești. El declară că nu va face acest lucru, save in decisive times¹⁾, nu vrea ca eventual după 3 luni să cadă în miinile justiției prusiene, without doing good to anybody²⁾. El consideră că încă nu este momentul pentru fondarea unui ziar. Îți mulțumește foarte mult pentru military maps³⁾.

În scrisoarea pe care i-ai transmis-o contesei⁶⁵⁶, i-am comunicat date mai amănunțite și *mai exacte* despre mirșăvia săvîrșită de Bonaparte față de Blanqui și, în genere, despre toată povestea. Probabil că te-a informat. Transmite-i cele mai cordiale salutări din partea mea. Sper că se simte mai bine.

Aș fi curios să aflu amănunte referitoare la tratativele tale cu guvernul prusian. Thanks⁴⁾ pentru strădaniile depuse.

Ca să-mi alung crunta indispoziție provocată de situația mea precară sub toate aspectele îl citesc pe Thucydides⁵⁾. Anticii ăștia, cel puțin, rămîn veșnic noi.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

73

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 11 iunie 1861

Dragă Lassalle,

Fii atît de bun și predă scrisoarea alăturată doamnei contese⁶⁾. Cartea ta⁷⁾, care a sosit aici acum cîteva zile, am primit-o și îți mulțumesc pentru ea (am expediat imediat exemplarele respec-

¹⁾ — decît atunci cînd va sosi momentul hotărîtor. — *Nota trad.*

²⁾ — fără a aduce vreun folos cuiva. — *Nota trad.*

³⁾ — atlasul militar. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Îți mulțumesc. — *Nota trad.*

⁵⁾ *Thucydides*. „Războiul peloponesiac“. — *Nota red.*

⁶⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

⁷⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul dreptului dobîndit“. — *Nota red.*

tive la Manchester). Am început s-o citesc de la sfârșit, și anume de la istoria pelasgilor, iar apoi am citit începutul, dreptul de succesiune, și am ajuns la pagina 215. Este, sub toate aspectele, o lucrare de seamă. Dar o critică, o apreciere sau ceva în genul acesta voi putea face numai după ce voi fi citit întreaga lucrare. Menționez doar în treacăt: adopțiunea este forma principală (de succesiune) în *India*. Dreptul englez a parcurs un drum opus celui francez. Dreptul nelimitat de testare (potrivit căruia nici un englez sau yankeu nu este obligat să lase moștenire familiei sale nici măcar un farthing) a fost instituit în timpul revoluției burgheze din 1688 și s-a desăvârșit pe măsură ce în Anglia s-a dezvoltat proprietatea „burgheză”. Prin urmare dreptul nelimitat de testare și testarea în genere — dacă nu se are în vedere originea sa specific romană etc. — sînt, pare-se, o delusion¹⁾, care și în societatea burgheză are rădăcini proprii, independente de mitologie ș.a.m.d.

Din păcate, am primit din Germania o scrisoare în care mi se comunică că cele 10 l. st. ți se vor trimite abia la *sfârșitul lunii*. *Pînă atunci* mă bizui pe calitățile tale diplomatice. Știi cît de neplăcut m-a surprins faptul că unchiul meu²⁾, achitînd polița mea, care devenise scadentă, a amînat cu cîteva luni plata sumei restante stipulate. Și totuși mi-a venit să rîd, dat fiind că procedeul e specific olandez.

Chiar dacă nu voi primi dreptul de cetățenie, nu se știe dacă la iarnă nu voi veni împreună cu familia mea la Berlin, prevalîndu-mă de *pașaportul meu* de „străin”.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — iluzie. — *Nota trad.*

²⁾ Lion Phillips. — *Nota red.*

74

Marx către Antoinette Philips

la Zalt-Bommel

[Londra] 17 iulie 1861

Scumpa mea verișoară,

Sper că nu ai interpretat greșit îndelungata mea tăcere. La început nu știam exact unde să trimit scrisorile — la Aachen sau la Bommel. Apoi am avut foarte mult de lucru, iar în ultimele două sau trei săptămîni am pătimit din cauza unei îngrozitoare inflamații a ochilor, care mi-a redus mult timpul destinat scrisului și lecturii. Așadar, copila mea dragă, dacă recunosc că sînt vinovat, există totuși o multitudine de împrejurări pe care tu, ca un judecător mărinimos, sper că le vei lua în considerare la pronunțarea sentinței. În orice caz, m-ai nedreptăți foarte mult dacă ai crede că în tot acest timp a trecut măcar o singură zi fără să-mi amintesc de mica și draga mea prietenă.

La Berlin nu s-a dat încă un rezultat definitiv în chestiunea care mă privește. Îți amintești, probabil, că în timpul șederii mele în metropola prusiană, autoritățile hohenzollerniene păreau dispuse să facă unele concesii și chiar mi-au eliberat un pașaport pe un an. Dar nici n-am apucat să plec bine de acolo, și Lassalle a primit, spre marea lui surprindere, o scrisoare de la prefectul poliției, von Zedlitz, în care se spunea că nu pot fi „renaturalizat” din cauză că „sînt suspect din punct de vedere politic”. În același timp guvernul prusian a declarat că *toți* emigranții politici care au trăit în afara granițelor Prusiei mai mult de 10 ani au pierdut dreptul de cetățenie, au devenit străini și, prin urmare, la fel ca toți ceilalți străini, pot fi renaturalizați numai prin grația regelui. Cu alte cuvinte, autoritățile au recunoscut că așa-zisa lor amnistie este o simplă înșelătorie, o ipocrizie și o capcană. În timpul șederii mele la Berlin, m-am străduit să le fac să recunoască acest lucru, și asta n-au putut s-o treacă sub tăcere nici chiar presa prusiană și Camera prusiană a deputaților. Prin forța lucrurilor cazul meu a provocat discuții violente în ziare și o interpelare a guvernului în *Camera deputaților*. Pentru moment guvernul a căutat să scape prin declarații echivoce și contradictorii, dar toată povestea asta a contribuit nu în mică măsură la risipirea iluziilor pe care și le făurise poporul german cu privire la „era nouă” proclamată, chipurile, de „frumosul Wilhelm” ⁶⁵⁷, cum îi spun ireverențios berlinezii. Lassalle, cu obișnuita lui perseverență, a încercat în fel și chip să frîngă rezistența autorităților. Mai întîi a dat buzna la Zed-

litz și i-a făcut o asemenea scenă, încît baronul s-a speriat grozav și l-a chemat în ajutor pe secretar. După cîteva săptămîni, cînd Zedlitz a fost destituit în urma unor demonstrații ale plebei berlineze îndreptate împotriva lui, Lassalle l-a vizitat pe consilierul intim Winter, succesorul lui Zedlitz, dar „succesorul” a declarat că nu poate face nimic din cauza hotărîrilor luate de „predecesorul” său. În cele din urmă Lassalle l-a luat la refec pe contele Schwerin, ministrul de interne, care, ca să scape de protestele energice ale reprezentantului meu, i-a făgăduit că va înainta cazul spre soluționare Consiliului municipal — o făgăduială pe care, după toate probabilitățile, nu și-o va ține. În ceea ce mă privește, am obținut, cel puțin, un lucru, și anume am silit guvernul de la Berlin să-și lepede masca liberală. În ceea ce privește reîntoarcerea mea la Berlin, dacă voi considera necesar să plec acolo înainte de mai 1862, ei nu mă vor putea împiedica, întrucît mi-au eliberat pașaportul. Dacă voi amîna reîntoarcerea, s-ar putea ca lucrurile în Prusia să se schimbe în așa măsură, încît să nu mai am nevoie de încuviințarea lor. E pur și simplu ridicol ca un guvern să facă atîta tărăboi și să se compromită în așa hal de teama unei persoane particulare. Este, probabil, conștient de faptul că e foarte șubred.

Totodată am avut onoarea să mă bucur de atenția deosebită a guvernului francez. O persoană din Paris, pe care n-o cunosc, avea deja sub tipar o traducere a pamfletului meu „Domnul Vogt”, cînd, printr-o dispoziție a d-lui de Persigny, i s-a interzis să continue această traducere. În același timp, tuturor librarilor din Paris li s-a trimis un avertisment prin care li se interzicea să vîndă ediția germană a „Domnului Vogt”. Am aflat de acest lucru numai dintr-o corespondență de la Paris publicată în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg ¹⁾).

De la contesa Hatzfeldt am primit o scrisoare de 16 pagini. Ia exemplu, draga mea copilă. A plecat — în compania lui Lassalle, bineînțeles — într-o localitate balneară de lîngă Frankfurt pe Main. De acolo vor să plece în Elveția, iar apoi, după ce stau acolo o lună, în Italia. Ea este foarte *ennuyée* ²⁾ și consideră că ar trebui compătimită pentru faptul că nu are altceva de făcut decît să se amuze. Într-adevăr, nu este o situație de invidiat pentru o femeie activă, dinamică și destul de ambițioasă, pentru care vremea cochetăriei a apus.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 151. — *Nota red.*

²⁾ — *plictisită.* — *Nota trad.*

Apropo. I-am trimis din Manchester lui August ¹⁾) cele două volume din noua lucrare juridică a lui Lassalle ²⁾) și aş dori să ştiu dacă pachetul a ajuns la adresant. De la Jacques ³⁾) n-am primit nimic.

Nu cred, copila mea dragă, că soția și fiicele mele vor avea posibilitatea să vă facă anul acesta o vizită la Bommel, deoarece medicul e de părere că în timpul sezonului de vară băile de mare sînt cel mai bun remediu pentru a scăpa de urmele bolii îngrozitoare de care soția a suferit toamna trecută ⁴⁾). Pe de altă parte, sper că tu nu-ți vei uita făgăduiala de a vizita Londra, unde toți membrii familiei vor fi bucuroși să te primească. E de prisos să-ți spun că nimic în lume nu mi-ar produce o plăcere mai mare.

Sper, mica și drăgălașa mea vrăjitoare, că nu vei fi prea severă, și, ca o bună creștină, îmi vei trimite *cît mai curînd* o scrisorică, fără să te răzbuni pentru prea îndelungata mea tăcere.

Transmite complimente din partea mea tatălui tău, prietenei mele „Jettchen” ⁵⁾), doctorului ⁶⁾), fratelui tău Fritz și întregii familii.

Sincerul tău admirator,
Charles Marx

Am rămas perplex cînd am auzit de *atentatul* asupra maiestății sale prusiene, cu alte cuvinte asupra „frumosului Wilhelm” ⁶⁵⁸. Cum de-a putut un om cu mintea sănătoasă să-și riște viața pentru a ucide un măgar fără creier ?

Publicat pentru prima oară
în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limba engleză

¹⁾ August Philips. — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Sistemul dreptului dobîndit”. — *Nota red.*

³⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 100—106. — *Nota red.*

⁵⁾ Henriette van Anrooy. — *Nota red.*

⁶⁾ A. van Anrooy. — *Nota red.*

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

[Londra] 22 iulie 1861 ¹⁾

Dragă Lassalle,

Trebuie să mă ierți pentru îndelungata mea tăcere, întrucît am diverse „attenuating circumstances” ²⁾. D’abord ³⁾, pînă acum nu am reușit, în pofida tuturor asigurărilor care mi s-au dat, să-mi aranjez chestiunile financiare și, ceea ce pentru mine e foarte supărător, să-ți restitui cele 10 l. st.

Secundo ⁴⁾, de cîteva săptămîni sufăr de o îngrozitoare inflamație a ochilor (abia de cîteva zile mă simt mai bine), care m-a stingherit extrem de mult *la scris și la citit*.

Mai întîi țin să-ți mulțumesc pentru eforturile depuse în problema redobîndirii cetățeniei mele. Am reușit, cel puțin, să facem următorul lucru: să compromitem guvernul prusian și să reducem la zero așa-zisa lui amnistie ⁵⁾. Cred că atentatul ciudat săvîrșit de O. Becker (din ziare nu reiese limpede dacă e rus sau german) va contribui în mare măsură ca teroarea să pună capăt „erei noi”.

Am citit partea a doua a lucrării tale ⁶⁾ (cînd am vrut să încep prima parte, m-am îmbolnăvit de ochi) și mi-a făcut o mare plăcere. Am început cu partea a doua, deoarece această temă mi-e mai cunoscută, ceea ce nu mă va împiedica, totuși, ca ulterior să analizez lucrarea în ansamblul ei.

Comentariile pe care le-am făcut în scrisoarea anterioară ⁷⁾ le-ai înțeles întrucîtva greșit — și de vină este, evident, modul meu de a mă exprima. Înainte de toate prin „*dreptul nelimitat de testare*” am înțeles nu dreptul nelimitat de a lăsa un testament, ci dreptul nelimitat de a-l face fără a ține cîtuși de puțin seama de familie. Testamentul ca atare există în Anglia din cele mai vechi timpuri, și nu încape nici cea mai mică îndoială că anglo-saxonii l-au preluat din jurisprudența romană. Că englezii se conduceau din vremuri străvechi nu după dreptul de succesiune fără existența unui testament, ci după dreptul de succesiune pe baza unui

¹⁾ În original: 1862. — *Nota red.*

²⁾ — „circumstanțe atenuante”. — *Nota trad.*

³⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

⁴⁾ — În al doilea rînd. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 129. — *Nota red.*

⁶⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul dreptului dobîndit”. — *Nota red.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 533—534. — *Nota red.*

testament reiese din faptul că încă în evul mediu timpuriu, cînd pater familias ¹⁾ murea ab intestato ²⁾, soția și copiii lui primeau numai partea de moștenire stabilită prin lege, iar $\frac{1}{3}$ sau $\frac{1}{2}$, după împrejurări, reveneau bisericii. Preoții explicau lucrurile astfel : dacă respectivul ar fi făcut un testament, el ar fi lăsat, pentru mîntuirea sufletului său, o anumită parte bisericii. În acest sens este, în genere, neîndoielnic că în evul mediu testamentele aveau un sens religios și erau făcute nu în interesul celor rămași în viață, ci în interesul celui decedat. Voiam să atrag însă atenția asupra faptului că după revoluția din 1688 au fost înlăturate limitele impuse de lege în legătură cu dreptul de succesiune familial (bineînțeles, nu mă refer aici la proprietatea feudală) *testatorului*. Nu încapе îndoială că acest lucru corespunde esenței liberei concurențe și unei societăți bazate pe ea ; după cum nu încapе îndoială că dreptul roman, într-o formă mai mult sau mai puțin modificată, a fost adoptat de societatea modernă, pentru că reprezentarea *juridică* pe care o are individul despre sine însuși în societatea bazată pe libera concurență corespunde reprezentării despre *persoană* din dreptul roman (aici nu mă refer cituși de puțin la acel punct foarte important potrivit căruia reprezentarea *juridică* a anumitor relații de proprietate, chiar dacă izvorăște din ele, nu coincide și nici nu poate să coincidă cu ele).

Ai dovedit că adoptarea testamentului roman s-a bazat originaliter ³⁾ (și, în măsura în care avem în vedere concepția științifică a juriștilor, se mai bazează și astăzi) pe o interpretare greșită. De aici nu rezultă însă nicidecum că testamentul în forma lui *modernă* — indiferent prin ce denaturare a dreptului roman juriștii de astăzi și-l aranjează cum le convine — ar fi testamentul roman *greșit interpretat*. Altfel s-ar putea spune că orice realizare a unei epoci mai vechi care a fost preluată de o epocă ulterioară este *vechiul greșit interpretat* ! Faptul că, de exemplu, cele trei unități, așa cum au fost elaborate teoretic de dramaturgii francezi din epoca lui Ludovic al XIV-lea, se bazează pe o înțelegere greșită a dramei grecești (și a lui Aristotel, ca exponent al acesteia) este cert. Pe de altă parte, tot atît de cert este că ei i-au înțeles pe greci corespunzător propriilor lor necesități artistice și că s-au ținut de aceea încă multă vreme de această așa-numită dramă „clasică”, chiar după ce Dacier și alții le-au oferit interpretarea justă a lui Aristotel. Se știe că toate constituțiile moderne se întemeiază, în mare parte,

¹⁾ — capul familiei. — *Nota trad.*

²⁾ — fără să lase un testament. — *Nota trad.*

³⁾ — la origine. — *Nota trad.*

pe constituția engleză *greșit înțeleasă* și că ele adoptă, ca esențial, tocmai elementul care constituie un indiciu de destrămarea a constituției engleze — și care în Anglia nu mai există acum decât *formal*, decât per abuzum¹⁾ —, de exemplu un așa-numit *guvern* responsabil. Forma *greșit înțeleasă* este tocmai cea generală, cea care pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății poate fi utilizată pentru use²⁾ general.

Problema dacă, de pildă, englezii ar fi avut și fără Roma testamentul lor (care, în pofida provenienței sale directe din formele romane și a adaptării lui la formele romane, totuși *nu este roman*) mi se pare o problemă lipsită de importanță. Și dacă aș fi pus acum problema altfel, de exemplu așa: oare *legatarii* (și așa-numitul testament modern îl face pe moștenitorul principal, de fapt, numai *legatar universal*⁶⁵⁹) nu ar fi *putut* să apară de la sine în condițiile societății burgheze, independent de Roma? Sau în loc de legatari n-ar fi putut să apară niște dispoziții scrise din partea defuncti³⁾ cu privire la împărțirea averii?

Faptul că testamentul grecesc a fost importat din Roma, mie mi se pare că încă *nu este dovedit*, deși, după toate probabilitățile, așa s-a întâmplat.

Știi, probabil, că sentința cu privire la Blanqui — una dintre cele mai rușinoase sentințe care s-au pronunțat vreodată — a fost confirmată de a doua instanță⁶⁶⁰. Sint curios ce-mi va scrie prietenul său din Bruxelles⁴⁾.

Salutări cordiale din partea soției mele.

Al tău,
K. M.

În legătură cu Brockhaus, am să mă mai gîndesc de îndată ce voi termina lucrarea⁵⁾. Pînă acum nu mi-am dat niciodată manuscritele așa, la voia întâmplării.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — prin abuz. — *Nota trad.*

2) — uzul. — *Nota trad.*

3) — celui decedat. — *Nota trad.*

4) Louis Walteau. — *Nota red.*

5) Vezi volumul de față, p. 521 și 531. — *Nota red.*

76

Marx către Antoinette Philips

la Zalt-Bommel

[Londra] 24 septembrie 1861

Scumpa mea verișoară,

Te rog să mă ierți că astăzi îți trimit doar câteva rinduri. Îmi rezerv plăcerea de a-ți scrie peste câteva zile o „scrisoare adevărată”. Acum vreau doar să aflu, prin amabilitatea ta, dacă August¹⁾ a primit, în sfârșit, *lucrarea lui Lassalle*. Lassalle mă *plictisește* cu o nouă scrisoare pe tema asta, căci el, bineînțeles, consideră că „opera sa” este ceva extrem de important. Îmi cere insistent să-i răspund *cu următoarea poștă*, și de aceea mă văd nevoit să mă adresez din nou ție. Ți-aș rămâne foarte îndatorat dacă mi-ai comunica, cât mai curînd posibil, cum stau lucrurile în realitate.

Apropo. Cartea urma să-i fie trimisă lui August de la Manchester, nu de la Londra, dar pe mine m-au asigurat că a fost trimisă de la Manchester la Amsterdam. Pe mine, firește, mă afectează prea puțin această „pierdere”, dacă într-adevăr așa stau lucrurile, deoarece August, bineînțeles, nu va simți prea mult lipsa „operei” respective. Politețea însă mă obligă să fac aceste cercetări.

În scrisoarea pe care mi-o vei trimite ai să fii, desigur, atît de drăguță să-mi scrii totodată ce faci etc., căci știi ce mult mă interesează tot ce ține de tine.

Calde salutări tatălui tău și întregii familii.

Rămîn mereu cel mai sincer admirator al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba engleză

¹⁾ August Philips. — *Nola* → I

Marx către Louis Watteau ⁶⁶¹
la Bruxelles

[Londra] 10 noiembrie 1861

Dragă cetățene,

Am întârziat atât de mult cu răspunsul la ultima dv. scrisoare deoarece am așteptat de la o zi la alta știri de la doamna ¹⁾ pe care o cunoașteți. În cele din urmă mi s-a comunicat că e plecată de câteva luni în Italia, dar că se va reîntoarce în curînd la Berlin.

Dacă prima scrisoare pentru L. ²⁾ n-a sosit, cauza este, presupun, adresa greșită. Ea a fost expediată *via Gibraltar*, în loc de *via Southampton*. Aflînd de această greșeală, am corectat adresa pe cea de-a doua scrisoare. Nu numai că am francat-o, dar am trimis-o și recomandat. Anexez recipisa poștei engleze.

Cei 50 de franci pe care vi-i trimit provin de la o asociație a muncitorilor germani ³⁾. Într-o viitoare scrisoare am să vă trimit o nouă contribuție. Vă rog să-mi confirmați primirea și să-mi trimiteți în schimb câteva exemplare din broșura dv. ⁴⁾

Ar fi oportun dacă mi-ați scrie o scrisoare pe care aș putea-o expedia la Berlin și în care ar fi menționate mijloacele bănești necesare pentru... ⁵⁾ Am s-o transmit persoanelor respective.

Fiți sigur că pe mine mă interesează mai mult ca pe oricare altul soarta unui om în care am văzut întotdeauna mintea și inima partidului proletar din Franța ⁶⁾.

Salut.

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime

Se tipărește după copia
dactilografiată

Tradus din limba franceză

¹⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

²⁾ Probabil Cyrill Lacambre. — *Nota red.*

³⁾ Este vorba, evident, de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 156—157. — *Nota red.*

⁵⁾ Probabil manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁶⁾ Este vorba de Blanqui. — *Nota red.*

1862

78

Marx către Josef Valentin Weber⁶⁶²

la Londra

[Londra] 15 ianuarie [1862]

Dragă Weber,

Am primit tocmai acum niște tickets¹⁾ de la Urquhart pentru un miting care va avea loc luna viitoare⁶⁶³.

Din cele trei bilete trimise alăturat, unul este pentru tine. Pe baza lui poți să-ți aduci și prietenii.

Celelalte două bilete te rog să le transmiți Asociației muncitorilor²⁾ (pe baza lor pot merge oricît de mulți). Totodată, întrucît nu am adresa Asociației, mi-ai face un serviciu dacă ai comunica acolo că din cauza mitingului nu pot ține luni prelegerea⁶⁶⁴.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în „Neues Deutschland”
nr. 15 din 15 ianuarie 1963

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

79

Marx către Johann Philipp Becker

la Geneva

Londra, 26 februarie 1862

Dragă Becker !

Tăcerea mea îndelungată are o singură explicație — imposibilitatea de a vă veni în ajutor. Ca urmare a războiului civil din America, am fost lipsit timp de un an de principala mea sursă de câștig. Ulterior (acum cîteva luni) această „întreprindere” s-a des-

¹⁾ — bilete. — *Nota trad.*

²⁾ Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. — *Nota red.*

chis din nou, dar pe o bază mult mai „îngustă”⁶⁶⁵. În ceea ce privește cunoștințele, printre ei sînt puțini aceia care dispun cît de cît de mijloace. Așa, de pildă, i-am scris de mai multă vreme lui Siebel⁶⁶⁶ despre dv., dar el, după cum am aflat de la Borkheim, nu dă în genere nici un semn de viață. La Manchester, toate mijloacele bănești disponibile au fost din nenorocire epuizate de cîtiva „aventurieri revoluționari care au plecat în Statele Unite ca să militeze pentru cauza cea dreaptă”.

În ceea ce privește subscripțiile pentru lucrarea dv.⁶⁶⁷, voi face *tot posibilul*, dar nu sînt prea convins de succes. Toată această adunătură, organizată în diferite asociații — cu excepția Asociației culturale a muncitorilor, care nu dispune de nici un fel de *fonduri* —, are vederi *constituționaliste*, chiar în spiritul Uniunii naționale prusiene⁶⁶⁸. Acești indivizi ar fi dispuși să dea și bani numai să împiedice apariția unei cărți ca a dv. Doar știți că acești germani, tineri și bătrini, sînt cu toții niște oameni superintelenți, serioși, cu simț practic; pe oameni ca mine și ca dv. ei îi socotesc niște neghiobi necopți, care continuă să fie prizonierii himerei revoluționare. Dar adunătura din patrie nu e mai bună decît cea de aici, din străinătate. În timpul șederii mele la Berlin¹⁾ și în alte localități m-am convins că toate încercările de a exercita influență asupra acestor canalii prin *mijloace literare* sînt absolut zadarnice. Prostia plină de sine a acestor indivizi, pentru care presa germana — această presă jalnică — este un minunat elixir al vieții, depășește orice închipuire. La aceasta se adaugă oboseala spirituală. *Bîta* — iată singurul mijloc de a-l trezi pe germanul Michel, care, de cînd și-a pierdut iluziile filozofice și s-a consacrat îmbogățirii, cauzei „Germaniei mici”⁶⁶⁹ și „constituționalismului practic”, a devenit acum un clovn banal și lipsit de talent. Germania mi se pare în întregime...²⁾ un orfelinat pentru copiii îmbătrîniți și vlăguți înainte de vreme³⁾.

„*Hermann*” este proprietatea exprocurorului regal prusian Heintzmann, deviza lui este „cu dumnezeu înainte pentru rege și patrie”, „ceva din Germania mică” și o libertate moderată. Omonimul dv., un anume Becker din Leipzig, care scrie la acest ziar, este un om de treabă, dar nu-i destul de influent ca să ne poată fi de folos, de pildă pentru o subscripție. Engels s-a reîntors doar de cîteva zile la Manchester, după o absență de mai multe luni.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 142—150. — *Nota trad.*

²⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

³⁾ Parafrazare a unor cuvinte din poezia lui Goethe „Spre liniștire”. — *Nota red.*

El și cu Wolff (din Breslau) ¹⁾ fac tot ce le stă în putință. Dar și colonia germană din Manchester, extrem de numeroasă, este alcătuită, cu excepția celor menționați mai sus și a încă trei sau patru persoane, din aceiași filistini ca și cei de aici și din alte locuri.

Quoad ²⁾ „Vogt” ³⁾, faceți cu el ce doriți. Se înțelege de la sine că nu poate decît să mă *bucure* dacă pamfletul pe care în Germania presa l-a trecut aproape complet sub tăcere poate exercita cel puțin în Elveția o oarecare influență. La Paris a fost pregătită, fără știrea mea, și chiar se afla sub tipar o traducere franceză, dar, în virtutea unui înalt ucaz imperial ⁴⁾, a *dispărut*. Așadar, nu există, de fapt, *nici* o ediție franceză.

Vă asigur, scumpe prieten, că nimic nu e mai dureros pentru mine decît conștiința faptului că nu pot și nu am posibilitatea să ajut în lupta sa pe un om ca dv. Admir fermitatea dv., energia dv. clocotitoare și activitatea dv. Anticii — mi se pare Eshine — spuneau că trebuie să te străduiești să obții bunuri lumești pentru a-i putea ajuta pe prieteni la nevoie ! Cîtă înțelepciune omenească este în aceste cuvinte !

Despre succesul pe care l-au avut scrisorile mele adresate diferitelor persoane în legătură cu subscripția, am să vă comunic cît mai curînd posibil.

Deocamdată vă las cu bine. Soția mea vă trimite salutări cordiale.

Al dv.,
K. M.

Publicat pentru prima oară
într-o formă prescurtată
în „Die Neue Zeit”,
Jg. VI, nr. 11, 1888, și în întregime
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusa, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ — În ceea ce privește pe. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 151, 536—537. — *Nota red.*

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

28 aprilie 1862
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Old Boy ¹⁾, probabil că ești tare supărat pe mine, și ai dreptate, dar, totodată, greșești în foarte mare măsură. Am amînat scrisoarea de la o zi la alta pentru că de la o zi la alta speram să-mi aranjez treburile de așa manieră, încît să-ți pot restitui cel puțin cele 10 l. st. pe care ți le datorez, și, în afară de asta, să fiu *liniștit* cînd îți scriu. Dar zadarnic, situația s-a înrăutățit cu fiecare zi. „*Tribune*”, cu care reluasem legăturile, deși îmi redusese cîștigul la o treime, a *renunțat* în cele din urmă la toți colaboratorii ei străini. Sînt, prin urmare, complet în vacuum ²⁾. Nu vreau să te plictisesc cu litania mea, dar în genere e de mirare că *nu mi-am ieșit din minți*. Îți vorbesc de toată această porcărie de teamă ca, la toate nenorocirile mele, să nu se adauge lipsa de înțelegere din partea ta.

Ceea ce îmi comunică despre J. Ph. Becker în ultima ta scrisoare nu este de loc adevărat. Cu alte cuvinte, tu îl cunoști pe acest om numai din auzite. De la 1830 încoace el este unul dintre cei mai nobili revoluționari germani, un om căruia nu i se poate reproșa nimic în afară de un entuziasm care nu ține seama de împrejurări. În ceea ce privește relațiile sale cu italienii, am *niște documente* pe care mi le-a dat un prieten intim al lui Orsini ³⁾ și care nu lasă nici o îndoială în această privință, indiferent ce ar spune italienii și însuși Garibaldi. În ceea ce privește legăturile sale cu Türr — pe care eu le-am denunțat aici în „Free-Press” încă *înainte* de 1859 ⁶⁷⁰ —, lucrurile știau în felul următor: în timpul campaniei din Baden ⁶⁷¹, Becker l-a făcut pe Türr locotenent; de atunci încă au apărut un fel de relații camaraderești. Dacă Becker ar fi vrut să exploateze aceste relații și ar fi acceptat propunerile pe care i le-a făcut Türr la Paris, *în prezența* unuia dintre prietenii mei de aici ⁴⁾, n-ar fi trebuit ca la vîrsta de 60 de ani să ducă viața de martir pe care

¹⁾ — Bătrîne. — *Nota trad.*

²⁾ — în vînt. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba, probabil, de Simon-François Bernard. — *Nota red.*

⁴⁾ Victor Schily. — *Nota red.*

o duce de fapt. Știu exact cine îi trimite lui Becker un ajutor bănesc foarte modest. Oamenii care îl ajută fac parte din cercul nostru *foarte restrîns*. De o parte a italienilor el s-a îndepărtat de fapt, deoarece puternicele sale sentimente teutone nu i-au îngăduit să fie de acord cu unele planuri *binevoitoare* față de el. Este, într-adevăr, revoltător cum oameni ca Becker sînt calomniați într-un mod atît de josnic.

În ceea ce privește *cartea mea* ⁶⁷², ea va fi gata abia peste două luni. În ultimul an, ca să nu mor de foame, am fost nevoit să fac cea mai mizerabilă muncă meșteșugărească, și adeseori luni în șir n-am putut scrie nici un rînd. La aceasta se mai adaugă o ciudățenie de-a mea, și anume dacă citesc după o lună ceva scris de mine, mi se pare nesatisfăcător și mă apuc să prefac totul. În orice caz, lucrarea nu are de pierdut din cauza asta, iar publicul german pro anno ¹⁾ este ocupat cu chestiuni mult mai importante.

Ad vocem ²⁾ lucrarea ta ³⁾, pe care am citit-o acum, bineînțeles, în întregime, iar anumite capitole chiar de mai multe ori, remarcă că, după cît se pare, nu ai citit „*Știința nouă*” a lui *Vico*. Firește, nu ai fi găsit aici nimic în legătură cu scopul tău nemijlocit, totuși cartea este interesantă prin interpretarea filozofică a spiritului dreptului roman, în opoziție cu interpretarea lui de către filistinii dreptului. Cu originalul e puțin probabil să te descurci, deoarece este nu numai în italiană, ci și într-un dialect *napolitan* foarte încîlcit. Îți recomand, în schimb, traducerea franceză „*La Science Nouvelle* etc., traduite par l'auteur de l'essai sur la formation du dogme catholique” ⁴⁾. *Paris*, Charpentier, Editeur — 1844. Pentru a-ți deschide apetitul, citez numai următoarele fraze :

„L'ancien droit romain a été un poème sérieux, et l'ancienne jurisprudence a été une poésie sévère dans laquelle se trouvent renfermés les premiers efforts de la métaphysique légale”. „L'ancienne jurisprudence était très poétique, puisqu'elle supposait vrais les faits qui ne l'étaient pas, et qu'elle refusait d'admettre comme vrais les faits qui l'étaient en effet ; qu'elle considérait les vivans comme morts, et les morts comme vivans dans leurs héritages”. „Les Latins nommèrent *heri* les héros ; d'où vient le mot *hereditas*...

¹⁾ — în momentul de față. — *Nota trad.*

²⁾ — Referitor la. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Lassalle*. „Sistemul dreptului dobîndit”. — *Nota red.*

⁴⁾ — „Știința nouă etc., tradusă de autorul eseului asupra formării dogmei catolice”. — *Nota trad.*

l'héritier... représente, vis-à-vis de l'héritage, le père de famille défunt" ¹⁾).

Vico conține în germene pe Wolf (Hommer) ²⁾, pe Niebuhr („Römische Königsgeschichte") ³⁾, elementele lingvisticii comparate (chiar dacă la modul fantezist) și, în plus, o doză forte de genialitate. Scrierile sale propriu-zis juridice nu le-am putut găsi nicăieri pînă acum.

În împrejurările în care mă aflu în momentul de față (și în această situație mă aflu de aproape un an), abia acum mă voi putea apuca by and by ⁴⁾ de critica cărții tale. În schimb aș dori foarte mult, nu *pentru mine*, ci pentru soția mea, să dai un anunț la Brockhaus despre prima parte a economiei politice ⁵⁾, înainte de a-ți trimite echivalentul.

Burghezia (și aristocrația) engleză nu s-a purtat *niciodată* într-un mod mai rușinos decît în marea luptă care se desfășoară de cealaltă parte a Oceanului Atlantic. Dimpotrivă, working class ⁶⁾ engleză, care suferă cel mai mult din cauza bellum civile ⁷⁾, nu s-a comportat niciodată mai eroid și mai nobil. Lucrul acesta e cu atît mai surprinzător cînd știi, așa cum știu eu, toate mijloacele care au fost puse în mișcare aici, la Manchester, pentru a-i determina pe muncitori să facă o demonstrație ⁸⁾⁷. Singurul mare organ de presă care le mai sta la dispoziție — „Newspaper", al ticălosului de Reynolds ⁸⁾, a fost cumpărat de Southerners ⁹⁾ așa cum au fost cumpărați și cei mai influenți dintre lecturers ¹⁰⁾ lor. But all in vain ! ¹¹⁾

¹⁾ — „Vechiul drept roman a fost un poem serios, iar vechea jurisprudență o poezie severă, în care sînt cuprinse primele eforturi ale metafizicii legale". „Vechea jurisprudență era foarte poetică, deoarece presupunea ca adevărate fapte care nu erau adevărate și refuza să admită ca adevărate fapte care erau efectiv adevărate, deoarece îi considera pe cei vii drept morți și pe cei morți drept vii în moștenirea pe care o lasă". „Latinii îi numeau pe eroi *heri*; de aici vine cuvîntul *hereditas*... moștenitorul... reprezintă, în raport cu moștenirea, pe defunctul pater familias". — *Nota trad.*

²⁾ F. A. Wolf. „Introducerea la Homer". — *Nota red.*

³⁾ B. G. Niebuhr. „Istoria Romei". — *Nota red.*

⁴⁾ — încetul cu încetul. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Contribuții la critica economiei politice" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — clasa muncitoare. — *Nota trad.*

⁷⁾ — războiului civil. — *Nota trad.*

⁸⁾ „Reynolds' Newspaper". — *Nota red.*

⁹⁾ — suduști. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — dascălii. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — Dar totul a fost în zadar ! — *Nota trad.*

Cartea lui Varnhagen¹⁾ m-a interesat foarte mult și înțeleg cât de oportună a fost apariția ei. Te rog insistent să transmiți Ludmillei *felicitările mele* cu această ocazie. Cu toate acestea însă, nu mi-am schimbat părerea despre Varnhagen. Îl găsesc plat, anost, meschin, și îmi explic aversiunea lui față de consilierul de legație Kölln prin aceea că s-a îngrozit de alter ego-ul lui.

Scrisoarea alăturată a regicidului Simon Bernard trimite-mi-o înapoi. Ce crezi, merită să mă apuc de treaba asta? Eu cred că nu.

Transmite contesei²⁾ cele mai cordiale salutări din partea mea. În curînd va primi o scrisoare de la mine. Sper că ea nu se lasă influențată de asemenea nimicuri cum ar fi faptul că nu-i scriu, și este încredințată de afecțiunea și admirația mea constantă.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

81

Engels către Carl Siebel

la Barmen

Manchester, 4 iunie 1862

Dragă Siebel,

Ești un băiat de treabă dacă, trecînd peste obiceiul meu de a nu răspunde la diferitele tale scrisori și pachete, m-ai înștiințat totuși de nașterea fetiței tale. Te felicit din toată inima. Sper că o să-ți aducă multe bucurii... Soția ta se simte bine?

Aici viața continuă pe vechiul făgaș. Observ însă că, cu timpul, această viață tihnită de burghez te demoralizează, te face să-ți pierzi orice energie și să devii un om complet lipsit de vlagă, — zilele acestea m-am apucat chiar să citesc din nou un roman.

Așa-zisa *salva venia*³⁾ Casă Schiller⁶⁷⁴ (denumită și Jerusalem-Klub) s-a transformat pur și simplu într-o instituție evreiască, de

¹⁾ *Varnhagen von Ense*. „Jurnal“. Ediție apărută sub îngrijirea Ludmillei Assing. — *Nota red.*

²⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

³⁾ — să-mi fie cu iertare. — *Nota trad.*

la ora 1^{1/2} pînă la ora 3 e aici un asemenea vacarm, încît simți că înnebunești. Aproape că nu mai frecventez de loc această nobilă instituție. Așa cum se întîmplă de obicei cu evreii, la început i-au mulțumit lui Dumnezeu pentru faptul că au un club schillerian, dar de îndată ce au pătruns în el au hotărît că nu e destul de bun pentru ei, și vor să clădească o casă mare, un adevărat templu al lui Moise, în care să se mute toată această poveste. Acesta este, desigur, drumul cel mai scurt spre faliment. Și *pentru asta* trebuie să scrii un prolog și să joci rolul de regizor ! Și asta se numește instituție națională germană ! Bagă de seamă — peste cîțiva ani vei primi o circulară : „*În legătură* cu falimentul Casei Schiller răposate întru domnul” ș.a.m.d.

„*În legătură*” cu scrisorile tale vreau să-ți comunic pe scurt următoarele. În ceea ce-l privește pe Marx, el, desigur, nu ți s-ar fi adresat dacă resursele mele nu ar fi fost deja epuizate. Dar asta a fost situația, și pentru moment eu nu puteam să fac nimic. În ceea ce-l privește pe Becker cel roșu (broșura lui ¹⁾ m-a interesat foarte mult, în parte, pentru că el se dezice în ea de convingerile sale „sălbatică” de mai înainte, și, în parte, pentru că guvernul prusian a depus toate eforturile pentru a face iarăși din acest individ o personalitate locală și, implicit, un deputat), *în fond* acest om nu ne interesează. El propriu-zis nu a făcut niciodată parte din partidul *nostru*, a fost întotdeauna doar *democrat*, și dacă a fost implicat în procesul comuniștilor de la Köln, s-a expus pentru că a văzut în aceasta un mijloc de agitație ⁶⁷⁵. În timpul procesului el s-a separat complet de ceilalți acuzați și a adoptat o poziție aparte. De atunci a devenit, cu bună știință, democrat regalo-prusian, se pronunță pentru monarhie ș.a.m.d. Prin urmare, sub *raport politic* nu avem nimic comun cu acest om, ceea ce, personal, nu mă va împiedica, bineînțeles, să mențin relații bune cu el atîta timp cît nu vom intra într-un conflict politic direct cu partizanii lui. Pentru actuala Cameră prusiană, el este, în orice caz, foarte indicat.

Cred că ți-am vorbit la Barmen de un cîntecel popular danez pe care l-am descoperit în Kjömpveise și l-am tradus în versuri germane special pentru tine. Ți-l trimit alăturat ⁶⁷⁶. Din păcate n-am reușit să redau decît pe jumătate tonul curgător, plin de vioiciune și dîrzenie al originalului ; e cel mai vioi cîntec din cîte cunosc.

¹⁾ H. Becker. „*Meine Candidatur zum Abgeordnetenhaus*” (Candidatura mea pentru Camera deputaților). — *Nota red.*

N-ai încotro însă, trebuie să te mulțumești cu traducerea (de altfel aproape textuală). Nu cred să fi fost tradus pînă acum în germană. Transmite salutări cordiale și urări de fericire soției tale.

Al tău,
F. E.

Publicat pentru prima oară
în „Deutsche Zeitung”
nr. 473 din 16 octombrie 1920

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

82

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

[Londra] 16 iunie 1862

Dragă Lassalle,

Bucher mi-a trimis, ce-i drept, trei exemplare din „Julian Schmidt”¹⁾, dar nici una din celelalte scrieri²⁾ pomenite de tine. „D-l Schmidt, d-l Schmidt” (am trimis lui Engels și lui Wolff³⁾ exemplarele care le erau destinate) a picat cu atît mai bine, cu cît nu m-a găsit într-o dispoziție prea bună. În afară de aceasta, deși nu am citit, ci doar am răsfoit foarte puțin din ceea ce a scris Schmidt, acest om mi-a fost întotdeauna odios, ca o intrupare a middle-class snobbism⁴⁾, atît de dezgustător și în expresia lui literară. Dai de înțeles foarte just că atacurile tale sînt îndreptate numai indirect împotriva plebei burgheze cultivate. De astă dată se poate spune: bate măgarul și țintește samarul. Dat fiind că deocamdată nu avem posibilitatea să ajungem direct la samar, devine din ce în ce mai necesar să tăiem, să le tăiem capetele, bineînțeles, cu condeiul celor mai gălăgioși și neobrăzați dintre măgarii săi cultivați, deși poor⁵⁾ Meyen considera în „Freischütz”⁶⁾ că această

¹⁾ F. Lassalle. „Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker...” Berlin 1862 („Domnul Julian Schmidt, istoric literar...”). — *Nota red.*

²⁾ F. Lassalle. „Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes”, Berlin 1862 („Filozofia lui Fichte și însemnătatea spiritului popular german), „Über Verfassungswesen” („Despre esența constituției”). — *Nota red.*

³⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

⁴⁾ — snobismului burghez. — *Nota trad.*

⁵⁾ — sărmanul. — *Nota trad.*

⁶⁾ E. Meyen. „Berliner Briefe” („Scrisori din Berlin”). — *Nota red.*

„joacă literară de-a ghilotina” este pe cît de puerilă, pe atît de barbară. Dintre toate, cel mai mult m-a amuzat „Oglinda suabă” și „cei șapte” înțelepți — era cît pe ce să spun „cei șapte suabi” — ai Greciei ⁶⁷⁷. Printre altele, cînd ai de-a face cu Julian Schmidt, Julian Grabovitul ⁶⁷⁸ (folosirea acestui nume pare însă o aluzie răutăcioasă la Apostatul, și într-o oarecare măsură, dar pe nedrept, sună ca o batjocură la adresa celui alt Iulian ¹), poți sări de la una la alta —, înainte pe mine mă interesa foarte mult σοψδς²) ca mască caracteristică, proprie (în cazul de față mască în sens pozitiv) filozofiei grecești. La început cei șapte suabi sau șapte înțelepți ca forerunners ³), ca eroi mitologici, apoi la mijloc Socrate și, în sfîrșit, σοψδς ca ideal al epicurienilor, stoicilor și scepticilor. Apoi m-a amuzat comparația care se face între acest σοψδς și caricatura lui (în some respects ⁴), „sage”-ul ⁵) francez din secolul al XVIII-lea. Apoi σοψστης ca o variantă necesară a lui σοψδς. Este propriu epocii moderne faptul că noțiunea de σοψδς, care la greci cuprindea îmbinarea caracterului cu cunoașterea, s-a păstrat în conștiința oamenilor numai referitor la sofisti.

Din cauza lui Iulian, nu a lui Iulian Grabovitul, ci a lui Iulian Apostatul, am avut nu de mult un schimb de cuvinte cu Engels, care, așa cum știam încă de la începutul altercației, avea în fond dreptate. Am o asemenea repulsie față de creștinism, încît am făcut o pasiune pentru Apostatul, și n-aș vrea să fie identificat cu Friedrich Wilhelm al IV-lea sau cu vreun alt reacționar romantic, nici chiar mutatis mutandis ⁶). Nu simți și tu același lucru ?

Sesizarea ta cu privire la Rodbertus și Roscher mi-a amintit că mai trebuie să-mi fac extrase din lucrările lor, precum și însemnări în legătură cu aceste extrase. În prima scrisoare pe care ți-am trimis-o n-am făcut o apreciere justă asupra lui Rodbertus. Cartea lui conține într-adevăr multe lucruri bune. Doar încercarea lui de a crea o nouă teorie a rentei este aproape puerilă, ridicolă. După părerea lui Rodbertus, în agricultură materia primă nu este luată în considerare, deoarece țăranul german, după cum ne asigură Rodbertus, nu calculează semințele, nutrețul etc. ca cheltuieli ale sale, nu le consideră cheltuieli de producție, deci *calculează greșit*. Potrivit acestei teorii, în Anglia, unde de mai bine de 150 de ani fermierul calculează bine, n-ar trebui să existe *nici* o rentă funciară. Aceasta nu înseamnă, așa cum crede Rodbertus, că fermierul plă-

¹) Este vorba de împăratul roman Iulian Apostatul. — *Nota red.*

²) — înțeleptul. — *Nota trad.*

³) — premergători. — *Nota trad.*

⁴) — în anumite privințe. — *Nota trad.*

⁵) — înțeleptul. — *Nota trad.*

⁶) — cu modificările necesare. — *Nota trad.*

tește rentă pentru că rata profitului lui este mai mare decât în industrie, ci că el plătește rentă pentru că, calculînd greșit, se mulțumește cu o rată a profitului mai mică. De altfel chiar numai acest exemplu îmi arată cum relațiile economice relativ nedezvoltate din Germania generează inevitabil confuzie în mințile oamenilor. În formularea ei actuală, teoria rentei funciare a lui Ricardo este, fără îndoială, greșită, dar obiecțiile ce i se aduc se explică sau prin aceea că nu este înțeleasă, sau, în cel mai bun caz, dovedesc că anumite fenomene nu corespund *prima facie*¹⁾ teoriei lui Ricardo. Dar această ultimă împrejurare nu poate cituși de puțin să infirme o teorie. Teoriile pozitive îndreptate împotriva lui Ricardo sînt, în schimb, de o mie de ori mai greșite. Deși rezolvarea pozitivă dată de d-l Rodbertus este puerilă, ea conține totuși o tendință justă, a cărei caracterizare este prea amplă pentru a-și găsi locul într-o scrisoare.

Cît despre Roscher, mă voi apuca de cartea lui²⁾ abia peste cîteva săptămîni și voi face niște însemnări marginale. Îl rezerv pe individul ăsta pentru o *notă*. Asemenea pedanți nu merită un *text*. Roscher posedă, fără îndoială, multe cunoștințe de literatură — adesea absolut inutile — deși chiar și aici am recunoscut imediat pe *alumnusul*³⁾ din Göttingen care nu este în stare să se orienteze singur în comorile literaturii și cunoaște, ca să spun așa, numai literatura „oficială”; respectabilă persoană! Dar să trecem peste asta. La ce e bun un individ care cunoaște toată literatura matematică, dar nu înțelege matematica? Ce încrezută și infumurată este lighioana asta eclectică destul de abilă! Dacă un asemenea pedant, care prin firea sa nu poate să treacă niciodată dincolo de a învăța și de a preda cele învățate, care nu poate să ajungă niciodată să învețe prin el însuși ceva, dacă un asemenea Wagner⁴⁾ ar fi cel puțin onest, conștiincios, ar putea să fie de folos elevilor săi. Numai de n-ar recurge la tertipuri și ar spune deschis: aici este o contradicție; unii spun într-un fel, alții altfel; în ceea ce privește fondul problemei însă, eu nu am nici o părere; vedeți dacă nu reușiți să înțelegeți singuri! În modul acesta elevii ar căpăta, pe de o parte, un anumit material, iar pe de altă parte ar fi stimulați la o muncă independentă. În cazul de față eu formulez, firește, o pretenție care este în contradicție cu firea pedantului. Particularitatea lui esențială o constituie faptul că el însuși nu înțelege *problemele*, și de aceea

¹⁾ — la prima vedere. — *Nota trad.*

²⁾ W. Roscher. „System der Volkswirtschaft” („Sistemul economiei naționale”). — *Nota red.*

³⁾ — *studentul*. — *Nota trad.*

⁴⁾ Personaj din tragedia lui Goethe „Faust”. — *Nota red.*

eclectismul lui se reduce, în fond, la a aduna de pretutindeni *răspunsuri* de-a gata ; dar nici în privința asta nu e onest, ci ține întotdeauna seama de prejudecățile și interesele celor ce-l plătesc ! În comparație cu o asemenea canalie, cel din urmă vagabond e un om respectabil.

Ad vocem ¹⁾ *Toby*. Dacă crezi că-l poți folosi pe Toby Meyen, folosește-l. Nu uita însă că societatea unui prostănac poate fi foarte compromițătoare dacă nu se iau o serie de măsuri de prevedere.

Ai noștri sînt, de fapt, puțini, dar în asta rezidă forța noastră.

Vom fi cu toții foarte bucueroși să te vedem aici. Fără a mai vorbi de persoana mea, acest lucru i-ar face mare plăcere și familiei mele, care aproape că nu mai vede „oameni” de cînd cunoscuții mei englezi, germani și francezi locuiesc în *afara* Londrei. Pe *Mario* nu l-am văzut. Amicul „Blind” l-a avertizat, desigur, să nu se ducă la „un om atît de îngrozitor”.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

83

Engels către Ferdinand Lassalle

la Londra

Manchester, 23 iulie 1862

Dragă Lassalle,

Ar fi trebuit să-ți scriu mai de mult și să-ți mulțumesc pentru tot ce ai avut amabilitatea să-mi trimiți în repetate rînduri. De multe ori mi-am pus în gînd s-o fac, dar timp de un an și jumătate am fost atît de ocupat cu *doux commerce* ²⁾, încît corespondența mea particulară în toate direcțiile a avut mult de suferit. Acum am auzit că te afli la Londra ; aș fi venit bucuros acolo încă sîmbăta trecută, dar mi-a fost absolut imposibil. Acum intenționez să plec vineri seara, dar încă nu pot spune cu certitudine că voi reuși

¹⁾ — în legătură cu. — *Nota trad.*

²⁾ — dulcele comerț. — *Nota trad.*

să-mi duc planul la îndeplinire. Dacă voi avea posibilitatea să plec, am să-i telegrafiez lui Marx vineri la amiază. Dar dacă n-am să reușesc, n-ar fi bine să vii d-ta aici vineri seara sau sîmbătă dimineața pentru cîteva zile și să vizitezi puțin acest leagăn al bum-bacului ? Am putea să ne repezim și pînă la Liverpool, și ar merita osteneala, mai cu seamă că te interesează economia politică. Îți stă la dispoziție o cameră în locuința mea. Drumul pînă aici durează numai cinci ore și jumătate.

Reflectează deci, și dacă nu voi putea evada sîmbătă, hotărăște-te rapid, pleacă din Londra sîmbătă la ora 9 dimineața, și la ora 2 și 45 de minute vei fi aici. Despre celelalte o să vorbim cînd ne vom întilni — aici sau acolo.

Pînă atunci salutări cordiale de la

Al d-tale,
F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

84

Marx către Ferdinand Lassalle la Berlin

Londra, 13 august [1862]

Dragă Lassalle,

Pentru a amîna criza măcar cu cîteva săptămîni, *Engels*, prin intermediul lui Borkheim, a tras asupra ta o poliță de 400 de taleri pe termen de 3 luni, începînd cu 12 august¹⁾. El îți va trimite *acoperirea poliței înainte de scadență*. Apoi polița va fi reînnoită pînă la 1 ianuarie, cînd *Engels* îți va trimite 300 de taleri, iar 100 de taleri, așa cum ai promis, îi vei plăti tu.

Deocamdată nu e nevoie decît să accepți polița trasă de *Engels*. Ea reprezintă altogether²⁾ 60 l. st., așa că nu mă salvează. Dar cel puțin se evită criza iminentă, și între timp se va găsi, eventual, o ieșire.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 147. — *Nota red.*

²⁾ — în total. — *Nota trad.*

Stau, într-adevăr, ca pe ghimpi și mă aflu într-o situație atît de grea, încît nu pot lucra.

Există vreo speranță să pot colabora din nou la o gazetă yankee ¹⁾.

Unde te afli ?

Ce faci ?

Ce face bătrînul tău ? ²⁾

Salutări din partea mea și a familiei mele.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

85

Marx către Ferdinand Lassalle la Wildbad

Londra, 14 august 1862

Dragă Lassalle,

Ieri ți-am trimis cîteva rînduri la Berlin. Azi am aflat că te afli la Wildbad. De aceea repet pe scurt conținutul acelor cîteva rînduri care, probabil, nu-ți vor parveni.

Pentru a amîna catastrofa care mă amenință, *la 12 august Engels*, prin intermediul lui Borkheim, a tras asupra ta o poliță de 60 l. st. (400 de taleri). Scadența — 3 luni — cu începere din 12 august. Această poliță mi-o va sconta aici Borkheim. Engels *îți va trimite acoperirea poliței înainte de scadență*. (Apoi el va reinnoi aceeași poliță pînă la 1 ianuarie 1863, cînd ți va trimite din nou pentru acoperire 45 l. st., iar tu, așa cum te-ai oferit, vei plăti 15 l. st.) Acum important este numai să primesc *acceptarea* ta. Borkheim a trimis imediat polița la Berlin, de acolo se va reîntoarce, după toate probabilitățile, la sfîrșitul acestei săptămîni sau la începutul celei viitoare, iar apoi ți va fi trimisă de îndată spre acceptare. Aș fi foarte bucuros dacă i-ai telegrafia lui S. L. Borkheim pe adresa :

¹⁾ „The Evening Post“ (vezi volumul de față, p. 235 și 246). — *Nota red.*

²⁾ Heiman Lassalle, tatăl lui Ferdinand Lassalle. — *Nota red.*

27, Crutched Friars, London : „I shall accept Mr. F. Engels' bill of £ 60¹⁾). Asta pentru ca Borkheim să nu facă nici un fel de greutate la scontarea poliției. Pentru mine pericolul in mora ²⁾ este mai serios decît poate fi exprimat într-o scrisoare.

Salut.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

86

Marx către Wilhelm Schwarz,
președinte al comitetului de conducere al
expoziției industriale universale

19 august 1862
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra N. W.

Excelență,

În calitate de *correspondent londonez* al ziarului vienez „*Presse*” vă rog să binevoiți a-mi trimite un permis pentru a putea vizita exhibition ³⁾).

Încă acum cîteva luni redacția ziarului „*Presse*” mi-a propus să scriu cîteva reportaje cu caracter *general* despre expoziție, avînd însă alte lucrări nu am putut face pînă acum aceasta ⁶⁷⁸.

Al dv. cu toată stima,
dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „Accept polița d-lui F. Engels în valoare de 60 l. st.”. — *Nota trad.*

²⁾ — primejdia pe care o prezintă întirzierea. — *Nota trad.*

³⁾ — expoziția. — *Nota trad.*

Marx către Ferdinand Lassalle

la Zürich

Londra, 20 august [1862]

Dragă Lassalle,

Chiar dacă faci o călătorie în Alpi și în Italia, presupun că ai să rămii câteva zile la Zürich, sau, în orice caz, că ai să primești acolo scrisorile care-ți sint trimise *post restant*. Pentru mai multă siguranță i-am comunicat și d-lui Rüstow că ți-am scris „post restant” la Zürich⁶⁸⁰.

În pofida „situației” mele, aș anula toată această tranzacție dacă polița trasă asupra ta nu s-ar afla deja la Berlin în mîinile „Fraților Meyer”. Asta, ce-i drept, vine oarecum în contradicție cu cele convenite, deoarece Borkheim mi-a promis la început că nu va da polița din mîină pînă ce nu te vei reîntoarce la Berlin. Eu însă nu am văzut nimic rău în toată povestea asta, deoarece am considerat o simplă *formalitate* faptul că numele tău figurează pe prima poliță, și nici prin cap nu mi-a trecut că aceasta poate avea vreo legătură cu „viața ta particulară” sau că poate da loc la o dramă burgheză. Credeam că girul lui Engels pentru „suma” de 400 de taleri este prin el însuși „în orice caz” suficient, iar în ceea ce privește „scadența” știam că în chestiunile bănești — și îndeosebi în cele legate de polițe — Engels este de o „punctualitate și de o promptitudine” *absolută*. Altminteri nu te-aș fi virit în această *business*¹⁾.

Intrucît acum nu mai pot renunța la această tranzacție fără să mă compromit pe mine și să-l compromit și pe Engels în ochii lui Borkheim, am să-ți trimit poimîine declarația scrisă a lui Engels²⁾. O scrisoare pînă la Manchester și înapoi face trei zile. *De îndată ce o vei primi*, ar fi bine să scrii „Fraților Meyer” (acesta e numele firmei din Berlin unde se află trata lui Engels) în sensul că *la întoarcere* vei accepta polița.

Repet, îmi pare foarte rău că te-am virit în această afacere — a fost o acțiune necugetată care se explică prin faptul că atît tu cît și eu am pierdut din vedere o serie de lucruri.

Rămîn,

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — afacere. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 559. — *Nota red.*

88

Engels către Ferdinand Lassalle

la Berlin

Manchester, 21 august 1862

Dragă Lassalle,

Conform dorinței d-tale declar prin prezenta (ceea ce, de altfel, se înțelege de la sine) că cu 8 zile înainte de scadența poliței mele de 400 de taleri trasă asupra d-tale la 13 noiembrie 1862 voi avea grijă să trimit la Berlin suma respectivă pentru acoperirea ei, iar dacă îmi comunică cărui bancher trebuie achitată această sumă, o voi vărsa acolo pe numele d-tale pînă la 5 noiembrie.

Cu salutări prietenești.

Al d-tale,

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

89

Marx către Wilhelm Wolff

la Manchester

[Londra] 4 octombrie 1862

Dragă Lupus,

Probabil că ai primit deja „Barmer Zeitung“ cu toate greșelile lui de tipar⁶⁸¹. Extrasul alăturat din „*Elberfelder Zeitung*“ mi l-a trimis chiar acum Siebel împreună cu știrea că articolul apărut în „*Barmer Zeitung*“ a fost într-adevăr reprodus de „*Niederrheinische Volks-Zeitung*“ și de „*Märkische Volks-Zeitung*“ (acesta din urmă apare la Hagen).

Engels s-a reîntors ?⁶⁸²

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Marx către Ferdinand Lassalle

la Berlin

7 noiembrie 1862

9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă Lassalle,

Freiligrath îți trimite astăzi 60 l. st. pentru acoperirea poliței. *Reînnoirea* acesteia, despre care te-am anunțat atunci când te-am anunțat de operația însăși, se va face numai în măsura în care Borkheim va primi de la mine o poliță trasă asupra ta în valoare de 100 de taleri, sau 15. l. st., scadentă *la două luni post datum*¹⁾ (polița este datată 6 noiembrie și, prin urmare, trebuie onorată aproximativ la 9 ianuarie 1863).

Din puținele rinduri pe care mi le trimiți din când în când văd că ești în continuare supărat — asta se vede chiar din forma scrișorilor.

Fapt este că în povestea asta tu ai și nu ai dreptate. Îmi ceri să-ți trimit o copie după scrisoarea ta din Baden. Cu ce scop? Ca să te convingi dacă chiar scrisoarea ta a putut servi drept *pretext* pentru scrisoarea mea trimisă la Zürich²⁾. Dar chiar dacă și se recunoaște întreaga *power of analysis*³⁾, ai putea oare, cu ochii *tăi*, să descoperi ceea ce au citit ochii *mei* și, mai ales, ai putea oare deduce din scrisoare condițiile în care au citit ochii *mei*? Ca să-mi dovedești că am citit greșit, ar trebui să ai în primul rînd cititori echivalenți și, în al doilea rînd, condiții echivalente pentru acești cititori, dar și acest lucru l-ai stabilit ca L[assalle] în situația lui L[assalle], și nu ca M[arx] în situația lui M[arx]. Așadar, asta n-ar face decît să ofere un pretext pentru noi controverse. Din scrisoarea ta reiese cît de puțin ajută în asemenea cazuri puterea de analiză. Îmi atribui niște lucruri la care nu m-am *gîndit*. În orice caz, eu știu mai bine la ce m-am *gîndit*. Dacă interpretezi scrisoarea *literal* s-ar putea, eventual, să ai dreptate, dar ceea ce se ascunde îndărătul spuselor mele, acest lucru eu îl știu de prime abord⁴⁾ mai bine decît tine. Nici măcar n-ai ghicit ce anume m-a supărat. M-a supărat faptul că din scrisoarea ta am înțeles (*in mod eronat*, lucru de care m-am convins după ce am recitit scrisoarea într-o dispoziție

¹⁾ — de la emiterea ei. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 558. — *Nota red.*

³⁾ — putere de analiză. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în orice caz. — *Nota trad.*

mai calmă) că *te îndoiești* că am acționat cu asentimentul lui Engels. Recunosc că n-am menționat asta în scrisoarea mea și că — nu mă refer la relațiile noastre personale și am în vedere numai fondul problemei — asta a fost o bănuială absurdă. Still it appeared so to me at the moment I wrote to you ¹⁾. Recunosc mai departe că în această scrisoare nu am arătat care e adevăratul meu grievance ²⁾, ba nici măcar n-am făcut vreo aluzie la el, și de fapt asta a și fost issue upon a false point ³⁾. Dar așa e sofistica oricărei pasiuni.

În orice caz, ai greșit în interpretarea pe care ai dat-o scrisorii mele ; dar și eu am greșit prin faptul că am scris-o și am furnizat o dată cu aceasta materia peccans ⁴⁾.

Și din cauza asta s-o rupem definitiv ? Cred că prietenia noastră are o bază destul de solidă pentru a putea rezista unei asemenea lovitură. Recunosc sans phrase ⁵⁾ că eu, asemenea unui om care șade pe un butoi cu praf de pușcă, m-am lăsat dominat de împrejurări, procedind așa cum nu se cuvine să procedeze o ființă rațională. Dar din partea ta n-ar fi, în nici un caz, un act de generozitate dacă te-ai purta față de mine ca un jurist sau ca un procuror, folosind împotriva mea acea status animi ⁶⁾ în care mi-aș trage cu cea mai mare plăcere un glonte în cap.

Așadar, sper că, „cu toate acestea”, vechile noastre relații vor rămâne nealterate.

De atunci am fost pe continent — în Olanda, la Trier etc. — ca să-mi pun la punct afacerile ⁶⁸³. J'ai abouti à rien ⁷⁾.

Am vrut să ți-l trimit pe Roscher, dar am constatat că expedierea costă 10 șilingi, adică este echivalentă cu prețul, dacă nu chiar cu valoarea cărții însăși ⁸⁾. Sper însă că voi găsi curînd o ocazie.

Vărul meu din Amsterdam ⁹⁾ îmi scrie că la insistențele lui, unul dintre cei mai erudiți juriști va face o recenzie amplă a cărții tale ¹⁰⁾ în revista juridică din Amsterdam.

Salut.

Al tău,
K. M.

¹⁾ — Totuși așa mi s-a părut în momentul cînd ți-am scris. — *Nota trad.*

²⁾ — motiv de nemulțumire. — *Nota trad.*

³⁾ — sursa neînțelegerii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — prilej de eroare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — fără ocolișuri. — *Nota trad.*

⁶⁾ — stare sufletească. — *Nota trad.*

⁷⁾ — N-am reușit să fac nimic. — *Nota trad.*

⁸⁾ W. Roscher. „Sistem der Volkswirtschaft” („Sistemul economiei populare”). — *Nota red.*

⁹⁾ August Philips. — *Nota red.*

¹⁰⁾ F. Lassalle. „Sistemul dreptului dobîndit”. — *Nota red.*

Timp de aproape șase săptămîni nu am putut de loc să lucrez la cartea mea ¹⁾, și nici acum nu am liniște pentru asta. Totuși by and by ²⁾ o voi duce la bun sfîrșit.

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle. „Nachgelassene
Briefe und Schriften“, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

91

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

[Londra] 15 decembrie 1862

Dragă Freiligrath,

Îți trimit alăturat, cu cele mai mari mulțumiri, cele 5 l. st. „rătăcite“. Ai să mă ierți că sosesc cu o întîrziere de 5 zile. În urma morții premature și subite a cumnatului meu R. Schmalhausen, familia mea din Trier a fost atît de deprimată, încît a întîrziat cu expedierea banilor.

Am fost cîteva zile la Liverpool și la Manchester ⁶⁸⁴, aceste centres of cottonocracy and Proslavery enthusiasm ³⁾. Among the great bulk of the middle-classes and the aristocracy of those towns you may observe the greatest eclipsus of the human mind ever chronicled in the history of modern times ⁴⁾.

Zilele astea voi trece o dată pentru cîteva minute pe la biroul tău, deoarece trebuie să-ți vorbesc și despre un literary business ⁵⁾. La „paroles d'un croyant“ ⁶⁾ voi răspunde zilele astea ⁶⁸⁵.

Cele mai cordiale salutări familiei tale din partea familiei mele.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în anexele la cartea :
F. Mehring. „Corespondența dintre
Freiligrath și Marx“, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 547. — *Nota red.*

²⁾ — încetul cu încetul. — *Nota trad.*

³⁾ — centre ale bumbacocrației și ale entuziasmului proslavagist. — *Nota trad.*

⁴⁾ — În cercurile largi ale burgheziei și ale aristocrației acestor orașe se poate constata cea mai mare eclipsă a rațiunii umane pe care a înregistrat-o vreodată istoria vremurilor moderne. — *Nota trad.*

⁵⁾ — o afacere literară. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „cuvintele unui credincios“. — *Nota trad.*

92

Marx către Ludwig Kugelmann⁶⁸⁶

la Hannover

28 decembrie 1862

Londra, 9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Stimate domn,

Freiligrath mi-a predat nu de mult o scrisoare pe care a primit-o de la dv. Aș fi răspuns mai de mult dacă o serie de întâmplări nefecicite în familia mea nu m-ar fi împiedicat some time¹⁾ să pun mâna pe condei.

M-am bucurat foarte mult aflînd din scrisoarea pe care mi-ați trimis-o că dv. și prietenii dv. manifestați un interes atît de viu pentru lucrarea mea „Critica economiei politice”. Partea a doua este, în sfîrșit, terminată, adică pînă la transcriere și pînă la ultima cizelare pentru tipar⁶⁸⁷. Vor fi aproximativ 30 de coli de tipar. Este o continuare a caietului întii, însă apare separat sub titlul „Capitalul”, iar „Contribuții la critica economiei politice” va figura numai ca subtitlu. Ea cuprinde de fapt numai ceea ce avea să constituie capitolul al treilea al primei secțiunii, și anume „Capitalul în general”. Deci concurența capitalurilor și creditul nu sînt incluse aici. Conținutul acestui volum îl constituie ceea ce englezul numește „the principles of political economy”²⁾. Este chintesența (împreună cu partea întii), iar celelalte probleme (cu excepția, poate, a relației dintre diferitele forme de stat și diferitele structuri economice ale societății) ar putea fi elaborate cu ușurință și de alții, pe baza datelor furnizate.

Îndelungata aminare se explică prin următoarele cauze. În primul rînd, în 1860 mi-a răpit mult timp scandaloasa afacere Vogt, deoarece am fost nevoit să fac o mulțime de cercetări într-o chestiune care în sine nu merită atenție, să mă judec ș.a.m.d. În 1861, ca urmare a războiului civil din America, am pierdut principala mea sursă de cîștig — „New York [Daily] Tribune”. Colaborarea mea la acest ziar este și în momentul de față suspendată. Astfel am fost și sînt nevoit să fac o sumedenie de lucrări mărunte, pentru a nu fi pur și simplu aruncat în stradă cu familia mea. Mă hotărîsem chiar să devin mai „practic” și la începutul anului viitor să-mi iau o slujbă la un birou al căilor ferate. Nu știu dacă a fost un

¹⁾ — citva timp. — *Nota trad.*

²⁾ — „principiile economiei politice”. — *Nota trad.*

noroc sau un nenoroc, dar din cauza scrisului meu urît n-am căpătat acest post. Vedeți, așadar, că nu prea am avut nici timpul și nici liniștea necesară pentru a mă ocupa de lucrări teoretice. Probabil că din aceleași cauze pregătirea lucrării pentru tipar va depăși termenul dorit de mine.

În ceea ce privește editarea lucrării, nu voi da în nici un caz d-lui Duncker volumul al II-lea. El a primit manuscrisul caietului I în decembrie 1858, dar acesta a apărut abia în iulie sau august 1859. Am unele perspective, deși nu prea sigure, ca lucrarea să fie tipărită de Brockhaus. *Conspiration de silence*¹⁾ cu care mă onorează clica literaților germani — de câte ori înțelege și ea că numai cu insulte nu poate face nimic în privința asta — are o influență nefavorabilă asupra succesului de librărie, fără a mai vorbi de răspîndirea ideilor din lucrările mele. De îndată ce manuscrisul va fi definitivat și transcris (încep transcrierea în ianuarie 1863), îl voi aduce chiar eu în Germania, pentru că este mai ușor s-o scoți la capăt cu editorii cînd tratezi personal cu ei.

Am *toate motivele* să sper că, de îndată ce va apărea lucrarea în limba germană, va apărea și la Paris o ediție în limba franceză. Nu am de loc timp să mă ocup eu însumi de traducerea franceză, mai ales că vreau să scriu în limba germană continuarea, adică să termin expunerea asupra capitalului, concurenței și creditului, sau să rezum, pentru publicul *englez*, primele două lucrări într-una singură. Nu cred că lucrarea va avea răsunet în Germania înainte ca străinătatea să-și fi spus cuvîntul. În primul caiet, modul de expunere este, ce-i drept, greu accesibil. Aceasta se explică în parte prin caracterul abstract al subiectului, prin numărul mic de coli de care dispuneam și prin scopul lucrării. Partea aceasta este mai ușor accesibilă, deoarece tratează relații mai concrete. Încercările *științifice* de a revoluționa o știință nu pot fi niciodată realmente accesibile tuturor. Dar din momentul în care s-a pus baza științifică, popularizarea se poate face ușor. Dacă vremurile vor fi mai furtunoase, se vor găsi atît culorile cît și cernelurile pe care le-ar cere o expunere populară a *acestor* teme. În orice caz însă mă așteptam ca specialiștii în materie din Germania să nu fi ignorat total — cel puțin din bună-cuviință — lucrarea mea. În afară de asta am constatat cu tristețe că prieteni de partid din Germania, care au studiat mult timp această ramură a științei și care mi-au trimis scrisori pline de elogii exagerate la adresa caietului I, n-au făcut nici cea mai mică încercare de a publica o recenzie sau măcar un anunț în zărele la care au acces. Dacă aceasta este tactică de partid, mărturisesc că pentru mine taina ei este de nepătruns.

¹⁾ — Conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

Aș fi foarte bucuros dacă mi-ați scrie cu un prilej oarecare despre situația din patrie. După cât se pare, ne îndreptăm spre o revoluție — lucru de care nu m-am îndoit niciodată⁶⁸⁸ de la 1850 încoace. Primul act va consta într-o reeditare nicidecum îmbucurătoare a prostiilor săvârșite în 1848—1849. Totuși acesta e mersul istoriei universale, și ea trebuie luată așa cum este.

Cele mai bune urări cu prilejul Anului nou.

Al dv.,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit”,
Ed. 2, nr. 1, 1901—1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1863

93

Marx către Josef Valentin Weber⁶⁸⁹

la Londra

[Londra] 22 aprilie 1863
9, Grafton Terrace, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă Weber,

Vrei să girezi pentru mine la o loan society¹⁾ (este vorba de o sumă de 15 pînă la 30 l. st.)? Nu te-aș fi inoportunit cu această rugămintă dacă: 1) această chestiune n-ar fi o *simplă formalitate, fără nici un risc pentru tine*, întrucît la începutul lunii iulie voi primi de acasă 200 l. st.; 2) dacă Pfänder, care era de obicei al doilea girant al meu, n-ar fi trebuit să plece pe neașteptate pentru cîteva săptămîni la Manchester.

După ce am avut atîția bolnavi în casă, boala mea de ficat, care se manifestă periodic, m-a chinuit cîteva săptămîni, așa că mi-a fost *literalmente imposibil să scriu un rînd*. De aici aminarea lucrării pentru Asociație, ceea ce pentru mine este, bineînțeles, mai grav decît pentru Asociația însăși⁶⁹⁰.

Salut.

Al tău,

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Neues Deutschland”
nr. 15 din 15 ianuarie 1963

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

94

Marx către Jenny Marx⁶⁹¹

la Londra

Hotel „Veneția”
Trier, miercuri 15 decembrie 1863

Draga și scumpa mea Jenny,

Astăzi se împlinște exact o săptămînă de cînd am sosit aici. Mîine plec la Frankfurt la matusa Esther²⁾ (nota bene: doamna care

¹⁾ — societate de credit. — Nota trad.

²⁾ Esther Kosel. — Nota red.

a fost la Trier, iar mai înainte în Algeria și locuiește la mătușă este și ea soră cu tatăl meu și deci mătușa mea, o cheamă Babette ¹⁾, vulgo „Bäbchen“ ; este bogată). De la Frankfurt plec la Bommel ²⁾, așa cum l-am anunțat ieri pe unchiul ³⁾ meu, ceea ce, probabil, l-a îngrozit.

Dacă-ți scriu cu atita întârziere, crede-mă că nu este pentru că te-am dat uitării. Dimpotrivă, merg în fiecare zi la vechea casă a familiei Westphalen (pe Römerstrasse), care mă interesează mai mult decît toate antichitățile romane, deoarece îmi amintește de cea mai fericită perioadă a tinereții, ea tănuia cea mai scumpă comoară a mea. În afară de asta, toată lumea mă întrebă de quondam ⁴⁾ „cea mai frumoasă fată din Trier“ și „regina balurilor“. Este al dracului de plăcut pentru un bărbat să-și dea seama că soția lui continuă să fie pentru un oraș întreg „prințesa fermecată“.

Nu ți-am scris pentru că voiam să-ți comunic ceva precis, dar pînă în momentul de față nu știu nimic precis. Situația este următoarea. Cînd am sosit, am găsit, firește, totul sigilat, în afară de mobila care se folosește în fiecare zi. Mama, cu obișnuita ei „manie de a fi conducător suprem“, îi spusese lui Conradi că nu trebuie să-și facă griji : ea a organizat totul în așa fel, încît unchiul o să aranjeze „totul“. Lui Conradi i-a dat doar o copie legalizată prin notariat a unui fel de testament, în care sînt stipulate numai următoarele : 1. Lui Emilie ⁵⁾ îi lasă moștenire toată mobila, lenjeria și alte lucruri, cu excepția obiectelor de argint și de aur ; 2. Fiului ei Karl îi lasă cei 1 100 de taleri etc. ; 3. Lui Sophie ⁶⁾ — portretul tatei. Acesta e tot testamentul. (Nota bene : Sophie are 1 000 de taleri pe an, pe care-i primește în cea mai mare parte de la familia Philips. Vezi totuși că rudele mele sînt „oameni“ de treabă).

În afară de acest petic de hîrtie, mama avusese și un alt testament legalizat la tribunal (care acum și-a pierdut valabilitatea). Acesta purta o dată anterioară și a fost *anulat* de ultimul testament. Primul testament a fost întocmit înainte de căsătoria lui Emilie. În el, mama îi lăsase lui Emilie uzufructul întregii averi, care se afla la dispoziția ei. În afară de asta, îi numise executori testamentari pe unchiul Martin ⁷⁾ și pe unchiul Philips. Mama — sau mai degrabă notarul Zell (răposat), care era beat — a uitat să *repete*

1) Babette Blum. — *Nota red.*

2) Zalt-Bommel. — *Nota red.*

3) Lion Philips. — *Nota red.*

4) — cea care a fost cîndva. — *Nota trad.*

5) Emilie Conradi. — *Nota red.*

6) Sophie Schmalhausen. — *Nota red.*

7) Martin Presburg. — *Nota red.*

această clauză cu privire la executorii testamentari în peticul de hirtie de care am vorbit mai sus și care acum e singurul valabil, așa că în momentul de față unchiul este executor testamentar numai datorită bunăvoinței noastre (și eu am, firește, destule „motive” s-o manifest). Despre adevărata situație a averii nu știu încă nimic, deoarece toate hirtile se află în dulapul *sigilat*. La ridicarea sigiliilor nu s-a procedat încă din cauza formalităților, care cer o grămadă de timp și care trebuie făcute înainte de primirea procurilor din Olanda (pentru Jutta și Sophie). După părerea mea, toate astea durează prea mult. De aceea am să-i las o procură lui Conradi. În afară de 5 butoaie cu vin din 1858, pe care mama mea n-a vrut să le vîndă la momentul oportun, și a cîtorva obiecte de aur și de argint, aici la Trier nu mai e nimic (Grünberg s-a vîndut de mult). Toate astea vor fi împărțite egal între moștenitori. Adevărata avere însă se află în întregime în mîinile unchiului.

Mama a murit la 4 după-amiază, la 30 noiembrie, la data și la ora cununiei ei. Presimțise că va muri tocmai în acea zi.

Astăzi mă ocup de problemele d-lui Demuth și ale lui Lieschen. Am să-ți scriu mai amănunțit din Frankfurt sau Bommel. Salutări cordiale tuturor. Sărută-i pe toți din partea mea și mai cu seamă sărută-l de mii de ori pe Chinese Successor¹⁾.

Al tău,
Karl

(Sper că o dată cu scrisoarea următoare îți voi putea trimite și ceva bani.)

Publicat pentru prima oară
în întregime

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

95

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

Zalt-Bommel, 23 decembrie 1863

Dragă Freiligrath,

Scrisoarea ta mi-a parvenit astăzi, după ce soția mea a trimis-o la Trier, iar sora mea²⁾ din Trier a trimis-o aici. Am părăsit Londra

¹⁾ — moștenitorul tronului Chinei (poreclă dată fiicei lui Marx — Jenny). — *Nota trad.*

²⁾ Emilie Conradi. — *Nota red.*

a doua zi (luni) după vizita ta. Altminteri ar fi trebuit să plec în City pentru împuternicirile executorilor testamentari, ceea ce, în starea mea de atunci, era mai dificil decât o călătorie pe mare.

„Dr. Liebknecht” trăiește cam de un an la *Berlin*. Adresa lui : 13, *Neuenburgerstrasse*. Nu știu nimic de povestea aceea ⁶⁹². Un lucru numai mă miră din partea librarului. El este cel care i-a plătit întotdeauna lui Wilhelm Liebknecht onorariul pentru „*Allgemeine Zeitung*” din *Augsburg* cît timp a fost corespondentul ei. El putea deci oricînd să-i scadă lui Liebknecht debitum ¹⁾ sale.

Din partea lui Liebknecht a fost în orice caz de neiertat faptul că a abuzat de numele tău. Față de librar nu mai ai însă nici o răspundere, căci Williams putea obține singur să-i fie plătită datoria.

Cele mai bune salutări.

Al tău,
K. M.

Publicat pentru prima oară
în anexele la cartea : F. Mehring,
„Correspondența dintre
Freiligrath și Marx”, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — datoriile. — *Nota trad.*

1864

96

Marx către Lion Philips

la Zalt-Bommel

Londra, 20 februarie [1864] ¹⁾

Dragă unchiule,

Încep cu sfișitul. Ieri about noon ²⁾ am sosit aici într-o dispoziție foarte proastă, for it was devilish cold ³⁾. Primirea a fost cu atât mai caldă, și datorită acestui lucru am gustat bucuriile inseparabile de o contradicție deplină. Ieri și astăzi — en passant ⁴⁾ — au fost cele mai reci zile la Londra. Se pare, așadar, că menirea mea este să aduc iarna nu numai la Bommel, dar și la Londra. I wish the Prussians in Schleswig-Holstein the full enjoyment of this „seasonable weather”. If their patriotism or rather „entuziasmul lor de supuși”, is not cooled down by that, then, Sir, we must give it up! ⁵⁾

Mititica ⁶⁾ was quite enchanted by the really beautiful Dolly, Madame August ⁷⁾ had chosen for her. I enclose some lines on the part of the child. She did not leave off bothering myself till I had promised her to enclose also for you a letter which she pretends to be written in Chinese characters and which an Englisch friend has sent her ⁸⁾.

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — pe la amiază. — *Nota trad.*

³⁾ — căci era al dracului de frig. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în treacăt fie zis. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Le doresc prusienilor să se bucure din plin în Schleswig-Holstein de această „vreme corespunzătoare anotimpului”. Dacă patriotismul lor sau mai degrabă „entuziasmul lor de supuși” nu se va răci în felul acesta, va trebui, domnule, să renunțăm. — *Nota trad.*

⁶⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁷⁾ — soția lui August Philips. — *Nota red.*

⁸⁾ — a fost extrem de încântată de păpușica într-adevăr frumoasă pe care i-o alesese doamna August. Trimite alăturat câteva rânduri scrise de fetiță. Nu mi-a dat pace până ce nu i-am promis că-și voi trimite și ție o scrisoare, despre care ea susține că e scrisă cu caractere chinezești, și care i-a fost trimisă de un prieten englez. — *Nota trad.*

[La Amsterd]am ¹⁾ i-am găsit pe toți sănătoși și vioiși. [Întrucît August ²⁾] ¹⁾ era foarte ocupat, nu i-am spus absolut [nimic despre] ¹⁾ chestiunile bănești. La casa de asigurări am primit bilete de o mie de guldeni, pe care, cu ajutorul lui Jacques ³⁾, le-am transformat la Rotterdam în cea mai mare parte în polițe, iar about ⁴⁾ a 4-a parte din sumă în bancnote.

În cele două zile cît am stat la Rotterdam, n-a fost nici Jacques de loc liber. În prima zi a pledat într-un orășel din apropiere, iar a doua zi a trebuit să meargă la o expertiză. Mi s-a părut, în genere, că de cînd s-a logodit se interesează de afaceri mai mult decît înainte. Fără îndoială că peste cîtiva ani va avea practica necesară, cu atît mai mult cu cît îi place jurisprudența. El însuși mi-a povestit că cîștigă aproape toate procesele nesigure, și dacă el își dă osteneală să povestească asemenea lucruri, poți să-l crezi pe cuvînt. Ne-am prăpădit de ris de unul căruia el îi spune „*clientul*” par excellence ⁵⁾. Acesta, după cîte mi-a spus el, este un bărbat încă tînăr și în 30 de ani or more ⁶⁾ ar mai putea cheltui o avere întreață cu procesele !

În treacăt fie zis : și August are o încredere destul de ciudată în infailibilitatea tribunalelor. El crede, de pildă, că englezii nu pierd nimic prin faptul că au o procedură judiciară atît de costisitoare. Oamenii care nu se adresează tribunalelor ar avea tot atitea șanse de a li se face dreptate ca și oamenii care intentează procese. In point of fact, it seemed his opinion, that dear law is as good as cheap law, and perhaps better ; and he is a fellow who knows something about such things ⁷⁾.

August mi-a dat cele 3 părți ale „Geografiei”, iar Jacques m-a înzestrat, pe deasupra, și cu o carte de economie politică (în limba olandeză) a lui Vissering ⁸⁾, profesor la Leiden, și cu un exemplar din „Camera obscură” ⁹⁾. Așa că sînt aprovizionat din plin cu literatură olandeză. În limba friscă nu s-a putut găsi nimic la Amsterdam, deși numai într-o singură librărie erau lucrări în 88 de limbi *moderne*. Se pare că limbile vorbite de negri îi interesează pe

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ August Philips. — *Nota red.*

³⁾ Jacques Philips. — *Nota red.*

⁴⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

⁵⁾ — prin excelență. — *Nota trad.*

⁶⁾ — sau mai mult. — *Nota trad.*

⁷⁾ — În fond, el consideră, după cît se pare, că o procedură costisitoare e la fel de bună ca și o procedură ieftină, dacă nu mai bună ; și e un băiat care se pricepe cît de cît în materie. — *Nota trad.*

⁸⁾ S. Vissering. „Handbook van praktische staathuis houdkunde”. — *Nota red.*

⁹⁾ Hildebrand. „Camera obscură”. — *Nota red.*

amsterdamezi mai mult decât limba frică, but man always contrives to neglect the things that are nearest to him ¹⁾.

„Sorje Oppenheim” ²⁾, care a făcut senzație la Amsterdam, a fost interpretat aici de fiicele mele cu acompaniament de pian, and they hope to perform it one day before their uncle ³⁾.

Mi s-a adunat aici un morman de ziare etc. de diferite dimensiuni, but I am firmly resolved do know nothing of politics until Monday next ⁴⁾.

Now, my dear uncle, I bid you farewell. Despite carbuncles and furuncles, I consider the two months I have lived in your house, as one of the happiest episodes of my life, and I shall always feel thankful for the kindness you have shown me.

You will, of course, tell Rothhäuschen ⁵⁾ that I send him my compliments and that I regret having been forced giving battle to him.

My best compliments to the whole family, especially Jettchen ⁶⁾, Dr. Anrooy and Fritz ⁷⁾. Mrs. Marx and the girls send also their compliments. Please to give the enclosed lines to Netchen ⁸⁾.

Yours truly ⁹⁾,
Charles M.

Publicat pentru prima oară
în original în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ — dar omul este întotdeauna inclinat să neglijeze lucrurile care se află în imediata lui apropiere. — *Nota trad.*

²⁾ Un cântec popular. — *Nota red.*

³⁾ — și ele speră că-l vor putea interpreta cindva în fața unchiului lor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — dar sînt absolut hotărît ca pînă luna viitoare să nu mă ocup de loc de politică. — *Nota trad.*

⁵⁾ Joc de cuvinte: „Rothhäuschen” — „căsuțe roșii”; A. Roodhuizen — nume de familie. — *Nota red.*

⁶⁾ Henriette van Anrooy. — *Nota red.*

⁷⁾ Friedrich Philips. — *Nota red.*

⁸⁾ Antoinette Philips. — *Nota red.*

⁹⁾ — Și acum, dragă unchiule, îmi iau rămas bun de la tine. În pofida buboaielor și a furunculelor, consider că cele două luni petrecute în casa ta au fost printre cele mai fericite episoade din viața mea și-mi voi aminti întotdeauna cu recunoștință de amabilitatea pe care ai avut-o față de mine.

Ai să-i spui, desigur, lui Rothhäuschen că îi trimit salutări și că regret că am fost nevoit să mă cert cu el.

Salutări cordiale întregii familii și în special lui Jettchen, dr. Anrooy și lui Fritz. Doamna Marx și fetele vă trimit de asemenea complimente. Te rog să-i predai lui Netchen cele câteva rînduri alăturate.

Al tău devotat. — *Nota trad.*

97

Marx către Lion Philips

la Aachen

[29 martie 1864]

1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, N. W. Londra

Dragă unchiule,

Presupun că sînteți deja la Aachen sau că mai sînteți încă la Aachen, și prin urmare trimit aceste rînduri acolo. Dacă ați fi vrut să așteptați o vreme bună, ar fi trebuit să rămîneți pînă acum la Bommel. Aici, cel puțin, martie a fost quite abominable¹⁾, în afară de o zi sau două frumoase, în rest a fost rece, umed și schimbător de la o clipă la alta. Probabil că tocmai din această cauză n-am izbutit pînă acum să scap de blestematele astea de furuncule. Eu le blestem, dar pe ascuns.

Little²⁾ Eleanor are de vreo două zile o tuse destul de puternică, și asta o împiedică să-ți scrie. M-a rugat însă să-ți transmit multe salutări, iar in regard to the Danish Question, begs me to tell you, that „she don't care for such stuff”, and that „she considers one of the parties to the quarrel as bad as the other, and perhaps worse”³⁾.

Dificultatea de a înțelege politica prusiană izvorăște doar din prejudecata oamenilor care îi atribuie scopuri și planuri serioase și de perspectivă. La fel de greu este, de pildă, să înțelegi și biblia mormonilor — tocmai pentru că e lipsită de orice sens. În primul rînd, prusienii intenționau să facă armata lor populară — acestui scop trebuiau să-i servească campaniile din Schleswig-Holstein încă în 1848⁶⁹³. În al doilea rînd, să bareze drumul detașamentelor de voluntari germani, democraților și statelor mici. În sfîrșit, Prusia și Austria trebuiau să dea regelui danez⁴⁾, care le face jocul, posibilitatea ca prin pressure from without⁵⁾ să-i silească pe danezi să facă anumite concesii în probleme de ordin extern și intern. Austria, firește, nu-i putea îngădui Prusiei să joace rolul principal și s-a

¹⁾ — de-a dreptul îngrozitor. — *Nota trad.*

²⁾ — Micuța. — *Nota trad.*

³⁾ — în ceea ce privește problema daneză, mă roagă să-ți spun că „pe ea nu o interesează asemenea lucruri” și că „ea consideră că fiecare din părțile aflate în litigiu este la fel de rea ca cealaltă, ba poate și mai rea”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Christian al IX-lea. — *Nota red.*

⁵⁾ — presiuni din afară. — *Nota trad.*

folosit de acest prilej pentru a încheia cu ea o alianță mai strinsă în vederea other peripeties ¹⁾).

La 12 aprilie la Londra se întrunește conferința. În caz extrem ea va adopta o hotărîre cu privire la *Personalunion* ²⁾ dintre Schleswig și Holstein cu Danemarca sau poate chiar mai puțin, dar în nici un caz mai mult. Cit de neînsemnată este toată povestea asta, în pofida prafului de pușcă, a gloanțelor și a vărsării de sînge, se poate vedea din faptul că pînă în momentul de față nici Prusia și Austria n-au declarat război Danemaricii, nici Danemarca Prusiei și Austriei ³⁾. Nu există mijloc mai bun de a arunca praf în ochi decît marșurile militare, tropăitul cailor și bubuitul tunurilor.

Cu toate acestea sînt, probabil, iminente conflicte serioase. Dată fiind marea disaffection ³⁾ care nu numai că există la Paris, dar s-a și manifestat foarte puternic în timpul alegerilor ⁶⁾, Bonaparte se vede aproape silit să-i determine din nou pe soldații săi să facă export de „libertate”. Și ticăloșii de prusieni i-au barat de astă dată calea.

Călătoria lui Garibaldi în Anglia ⁶⁾ și ovațiile furtunoase cu care va fi întîmpinat aici from all sides ⁴⁾ vor servi numai sau, cel puțin, vor trebui să servească drept ouverture to a new rising against Austria ⁵⁾. Aceasta din urmă, ca aliată a Prusiei în Schleswig-Holstein și ca aliată a rușilor prin instituirea stării de asediu în Galiția ⁶⁾, a facilitat foarte mult jocul dușmanilor ei. O nouă Sfîntă alianță, în condițiile actualei situații din Polonia, Ungaria, Italia, ale stării de spirit a poporului în Germania și ale poziției complet schimbate a Angliei, i-ar da posibilitate chiar lui Napoleon le Petit ⁶⁾ să joace rolul lui Napoleon cel Mare. Cel mai bun lucru în momentul de față ar fi menținerea păcii, întrucît orice război amină revoluția în Franța.

Al naibii să fiu if there be anything more stupid than this political chessboard ⁷⁾ !

Vroiam de fapt să-ți mai scriu despre două lucruri : despre împărțire la romani și despre obscuritate în spațiul cosmic. Dar întrucît a început să se întunece, întrucît hîrtia e pe terminate și poșta e

¹⁾ — altor evenimente neprevăzute. — *Nota trad.*

²⁾ — *Uniunea personală.* — *Nota trad.*

³⁾ — nemulțumire. — *Nota trad.*

⁴⁾ — din toate părțile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — uvertură la o nouă răscoală împotriva Austriei. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Napoleon cel Mic. — *Nota trad.*

⁷⁾ — dacă există ceva mai stupid decît această tablă de șah politică. — *Nota trad.*

gata să se închidă, trebuie să-mi inchei scrisoarea aici, transmițând cele mai cordiale salutări întregii familii. Ditto ¹⁾ lui Karl și soției, lui Jean și celorlalți ²⁾).

Nepotul tău devotat,
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în original în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă

Tradus din limba germană

98

Marx către Lion Philips

la Zalt-Bommel

14 aprilie 1864
1, Modena Villas, Haverstock Hill,
N. W. Londra

Dragă unchiule,

Sper că accesele de tuse au avut soarta a tot ce e pieritor. De câteva zile nu mi-a mai apărut nici un furuncul, și medicul meu este de părere că acum am scăpat definitiv de porcăria asta. De fapt, era și timpul. Se pare că soarele începe, în sfârșit, să se zărească. Dar dinspre răsărit continuă să bată un vânt aspru. Lui Eleanor i-a trecut tusea. În schimb, sora ei Jenny are o cough ³⁾ foarte păcătoasă, de care nu va scăpa [decît] ⁴⁾ o dată cu schimbarea vântului.

Conradi îmi scrisese înainte de a fi primit scrisoarea ta, iar eu i-am răspuns că poate trimite banii direct aici.

La Museum ⁵⁾ am citit în cartea lui Boethius „De arithmetica” (scriitor din timpul migrațiunii popoarelor) despre împărțire la romani (el nu cunoștea, firește, *nici un fel de altă* împărțire). Din această lucrare, ca și din altele pe care le-am comparat cu ea, reies următoarele: calculele nu prea mari, bu[năoară] ⁴⁾ cele legate de gospodărie și de negoț, nu se făceau niciodată cu ajutorul [cifrelor] ⁴⁾, ci numai cu ajutorul pietrelor și al altor semne de acest fel — pe o tablă de calcul. Pe această tablă erau trase

¹⁾ — De asemenea. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de Karl și Jean Philips. — *Nota red.*

³⁾ — tuse. — *Nota trad.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁵⁾ Biblioteca de la British Museum. — *Nota red.*

mai multe linii paralele, și pietre identice sau alte semne palpabile indicau aici pe linia întâi — unitățile, pe a doua — zecile, pe a treia — sutele, pe a patra — miile ș.a.m.d. Asemenea table de calcul au fost folosite aproape în tot timpul evului mediu și mai sînt folosite în zilele noastre de către chinezi. În ceea ce privește calculele matematice mai mari, în momentul cînd ele au devenit necesare, romanii aveau deja tabla înmulțirii sau tabla lui Pitagora, ce-i drept, încă foarte incomodă și greoaie, deoarece fiecare tablă de acest fel era alcătuită în parte din semne specifice, în parte din litere împrumutate din alfabetul [gre]cesc ¹⁾ (ulterior din cel roman). Totuși [întrucît] ¹⁾ toată împărțirea se reduce la descompunerea deîmpărțitului în [doi] înmulțitori, iar tabla ajungea la cifre destul de mari, aceasta trebuia să fie suficientă pentru a descompune o expresie de genul MDXL etc. Fiecare număr în parte, ca de pildă M, era descompus în înmulțitorii pe care îi formează cu deîmpărțitul, iar rezultatele erau după aceea adunate. Așa, de pildă, M împărțit [la] ¹⁾ doi = D (500), D împărțit la 2 = 250 ș.[a.m.d.] ¹⁾. Că la calculele foarte mari vechea metodă ridica obstacole de netrecut, se poate vedea din artificiile la care a recurs eminentul matematician Arhimede.

În ceea ce privește „obscuritatea spațiului cosmic” — aceasta decurge în mod necesar din teoria luminii. Deoarece culorile apar numai acolo unde undele de lumină sînt reflectate de corpuri, iar în spațiile dintre corpurile cerești nu există nici *atmosfera*, nici alte corpuri, aceste spații sînt probabil negre ca smoala. Ele lasă să treacă toate razele de lumină, ceea ce înseamnă, cu alte cuvinte, că ele sînt obscure. În afară de aceasta, spațiul cosmic din exteriorul atmosferelor planetelor etc. este al dracului de „kond en kil” ²⁾, deoarece razele degajă căldură numai cînd se izbesc de ceva material, drept care chiar în straturile superioare ale atmosferei noastre și vara și iarna este un frig glacial, tocmai din cauza rarefierii, deci a imaterialității relative a acestor straturi. But ³⁾

„Chinul oare-n clești ne strînge
Bucuria s-o sporească ?” ⁴⁾

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — rece. — *Nota trad.*

³⁾ — Dar. — *Nota trad.*

⁴⁾ *Goethe*. „Către Zuleica”. Din ciclul „Divanul apusului și al răsăritului”. — *Nota red.*

La ce bun să existe lumină și căldură, where there is no eye to see the one, and no organic matter to feel the other¹⁾? Temerarul Epicur avusese ideea absolut rezonabilă de a-i izgoni pe zei în intermundii (i.e.²⁾ în spațiile nelocuite ale lumii³⁾ și, într-adevăr, în aceste „stoffelooze wereldruimte”⁴⁾ reci, geroase, negre ca smoala este loc și pentru „ciinii veritabili” ai lui R-n⁴⁾.

Că am devenit un bun olandez — asta o poți vedea din faptul că Jennychen a citit deja jumătate din „Camera obscura”⁵⁾, Laura — me docente⁶⁾ — o bună parte din volumul întâi din „Aardrijks-Kunde”, ba chiar și Eleanor știe pe de rost „Dans Nonneken dans” și „Klompertjen en zijn wijfjen”⁷⁾.

Cele mai bune urări din partea întregii familii ție, lui Karl, doamnei generalese⁸⁾ și celorlalți. Vremea fiind atât de frumoasă, nu se vor lăsa așteptate, desigur, nici succesele tale în afaceri.

Al tău nepot devotat,
Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în original în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tiparește după textul
apărut în revista

Tradus din limba germană

99

Marx către Jenny Marx la Londra

[Manchester] 9 mai 1864

Dragă Jenny,

Poor⁹⁾ Lupus a încetat din viață astăzi la orele 5 și zece minute după-amiază. Chiar acum m-am întors de acolo.

M-am dus să-l văd chiar în seara când am sosit de la Londra, dar era fără cunoștință. În dimineața următoare m-a recunoscut.

¹⁾ — unde nu există ochi s-o vadă pe prima și nu există materie organică s-o simtă pe a doua. — *Nota trad.*

²⁾ — adică. — *Nota trad.*

³⁾ — „spații cosmice imateriale”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Probabil Roodhuizen. — *Nota red.*

⁵⁾ *Hildebrand*. „Camera obscura” („Camera obscură”). — *Nota red.*

⁶⁾ — sub îndrumarea mea. — *Nota trad.*

⁷⁾ Cintece olandeze pentru copii — *Nota red.*

⁸⁾ Probabil soacra lui Karl Philips; socrul acestuia era general. — *Nota red.*

⁹⁾ — Bietul. — *Nota trad.*

Erau de față Engels și doi medici ¹⁾). La plecare ne-a spus (cu o voce slabă): „O să mai veniți, nu-i așa?” A fost un moment când își recăpătase cunoștința. Imediat după aceea a căzut din nou într-o stare de prostrație. Până joi seara, ba chiar până vineri seara starea lui oscila, așa că nu se știa limpede care va fi deznodământul. De vineri seara și până și-a dat obștescul sfârșit a fost fără cunoștință. Atît de mult a durat — totuși fără să sufere — lupta cu moartea. El este, fără îndoială, victima aceluia cîrpaci înfumurat ²⁾). Mîine am să scriu mai mult.

Prin moartea lui am pierdut pe unul dintre puținii noștri prieteni și tovarăși de luptă. A fost un om în adevăratul sens al cuvîntului. În mormîntarea va avea loc vineri.

Al tău,
Karl

Publicat pentru prima oară
în original în „Annali”,
an. I, Milano, 1958

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

100

Marx către Jenny Marx

la Londra

[Manchester] 10 mai 1864

Dragă Jenny,

Poor ³⁾) Lupus a adunat, așa cum reiese acum — Borchardt știa dinainte acest lucru —, printr-o muncă neobosită, o oarecare avere.

În testamentul său (din decembrie 1863) ne-a numit pe Engels, Borchardt și pe mine executorii săi testamentari, și notarul ne-a citit chiar acum testamentul. Lupus lasă prin testament:

1. 100 l. st. Casei Schiller din Manchester
2. 100 l. st. lui Engels
3. 100 l. st. lui Borchardt și
4. tot restul sumei, reprezentînd vreo 600—700 l. st., precum și cărțile sale și toate celelalte lucruri — mie (ție și copiilor, în cazul cînd aș muri *înaintea* lui — el a prevăzut toate eventualitățile). Acum trebuie să mă duc la locuința lui pentru a pune în ordine

¹⁾ Louis Borchardt și Eduard Gumpert. — *Nota red.*

²⁾ Louis Borchardt. — *Nota red.*

³⁾ — Bietul. — *Nota trad.*

2 Mars. 1864.

Dear Mother

~~Dear Mother~~

Was heute fast ganz 10 Meilen auf G. Höhe bei Amersfort
oben oben im Wald
Alle die nun dahin kommen eilend die nun folgen Alles und die
aber in der alten Bergstraße. Das alte alte Kamin erloschen
die sind die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun

Wiederholen wieder und Luth. Wiedergeb. Meiner jetzt ist die
erloschen. Es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Sind die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Wiederholen wieder und Luth. Wiedergeb. Meiner jetzt ist die
erloschen. Es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Sind die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Wiederholen wieder und Luth. Wiedergeb. Meiner jetzt ist die
erloschen. Es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Sind die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun

Wiederholen wieder und Luth. Wiedergeb. Meiner jetzt ist die
erloschen. Es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Sind die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Wiederholen wieder und Luth. Wiedergeb. Meiner jetzt ist die
erloschen. Es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
es ist ein der Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun
Sind die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun die Höhe die nun

Scrisoarea lui Marx către Jenny Marx din 9 mai 1864,
în care îi anunță moartea lui Wilhelm Wolff

hîrziile. Din fericire, a locuit, cel puțin în ultimele 6-7 săptămîni, la niște oameni extrem de cumsecade și de buni, unde s-a bucurat de o îngrijire deosebită. Telegramele absurde cu privire la infirmier¹⁾ — despre care Gumpert nu știa nimic — erau o lăudăroșenie și o trîncăneală a îngîmfatului de Borchart.

Mii de sărutări ție și copiilor.

Al tău,
Karl

Publicat pentru prima oară
în original în „Annali”,
an. I, Milano, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 350—351. — *Nota red.*

101

Marx către Jenný Marx
la Londra

[Manchester] vineri 13 mai 1864

Iubita mea,

Astăzi a avut loc înmormântarea bunului nostru tovarăș¹⁾. În mod deliberat nu s-au trimis nici un fel de anunțuri, altminteri s-ar fi pus în mișcare o jumătate de oraș. Au fost prezenți Borchartd, Gumpert, Engels, Dronke, Steinthal, Marotzki (preot protestant de la Amicii luminii⁶⁹⁹, căruia Lupus îi dădea lecții; acesta a venit în calitate de prieten personal), Beneke (unul dintre cei mai bogați comercianți de aici), Schwabe (ditto²⁾), încă trei comercianți, cițiva băiețandri și aproximativ 15—20 de persoane aparținind așa-numitelor „lower classes“³⁾, în rîndul cărora Lupus era foarte popular. Am ținut, firește, un scurt necrolog. Această sarcină m-a emoționat atît de mult, încît de cîteva ori mi-a pierit graiul. Freiligrath s-a scuzat printr-o scrisoare că nu poate veni. Șeful său, Fazy, se află tocmai acum la Londra. Engels și mai cu seamă Dronke consideră că aceasta nu e o scuză, și Dronke îi va cere explicații miine la Londra.

Sînt nevoit să mai rămîn aici cel puțin 3—4 zile ca să lichidez toate treburile, să plătesc taxele de succesiune, să depun jurămîntul ș.a.m.d. N-am să plec din Manchester, bineînțeles, pînă ce nu va fi totul pus la punct.

Inițial se credea că bietul Lupus ar avea un început de scleroză a creierului. S-a dovedit însă că nu era așa. Gumpert spusese încă mai înainte că suferă de hiperemie a creierului (*atlux mare de singe în creier*). Aceasta s-a confirmat la *autopsie*, dovedindu-se totodată că dacă i s-ar fi aplicat cit de cît tratamentul indicat, el ar fi fost și azi în viață. Borchartd a neglijat pur și simplu boala, *fără nici un fel de scrupule*. Și totuși nu trebuie să se facă tărăboi din această cauză — pentru familia Borchartd, care s-a arătat plină de afecțiune față de Lupus (îndeosebi fiica cea mai mare a lui Borchartd), l-a ajutat și la care el, la rîndul lui, a ținut foarte mult. Am refuzat totuși invitația lui Borchartd de a merge la el la masă astăzi (urmas să vină Engels și alții), spunînd că nu pot merge în vizită în ziua înmormîntării lui Wolff.

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ — de asemenea. — *Nota trad.*

³⁾ — „clase de jos”. — *Nota trad.*

Dronke te roagă să-l scuzi pentru faptul că nu a răspuns la scrisoarea ta. Sărăcuțul, era prea distrus din cauza morții copiilor săi ca să fi fost în stare să scrie.

Lupus a păstrat cu grijă toate scrisorile primite de la copiii noștri și în cursul ultimelor săptămâni i-a vorbit în repetate rînduri doamnei Borchardt cit de mare bucurie i-a făcut Tussychen ¹⁾ cu epistolele ei.

Alaltăieri la biserică (cu prilejul confirmării copiilor, printre alții și a fetiței celei mai mici a lui Borchardt) Marotzki a ținut o predică în care i-a adus elogii lui Lupus. Nu cred să mai fi fost cineva în Manchester atît de îndrăgit de toată lumea ca bietul nostru Lupus (care în copilărie își fracturase ambele picioare și a trebuit să se trateze ani de-a rîndul). În scrisorile rămase, scrisori primite de la numeroase persoane, am găsit dovezi de caldă simpatie din partea elevelor, elevilor și mai cu seamă a mamelor acestora.

Salutări cordiale tuturor.

Al tău,
Karl

Trimite imediat trei fotografii ale scumpei Eleanor.

Publicat pentru prima oară
în original în „Annali”,
an. I, Milano, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

102

Marx către fiica sa Jenny

la Londra

[Manchester] marți 17 mai 1864

Scumpa mea ștregărită,

Probabil că voi pleca din Manchester joia aceasta (19 mai) și, se prea poate, ca *Engels să vină cu mine* ⁷⁰⁰. Dacă intervine vreo schimbare, am să-ți comunic din timp.

Ieri l-am vizitat pe Ernest Jones și am reînnoit vechea mea prietenie cu el. M-a primit foarte cordial. Eichhoff, care se află acum aici și vă trimite complimente tuturor, m-a înștiințat azi dimineață că ginerele dr-ului Rode — Marriet — a murit subit, așa

¹⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

că fiica ¹⁾ s-a reîntors la Liverpool, la părinți. Eichhoff s-a aranjat, în sfârșit, ca funcționar comercial!

Micuțul Dronke, care a sosit azi de la Londra, ne-a povestit lucruri amuzante despre întâlnirea pe care a avut-o cu Freiligrath acum câteva zile. La această întâlnire, care a avut loc la Royal Exch[ange] Building nr. 2, a fost și Fazy, șeful lui Freiligrath.

Strohn, un vechi prieten de-al meu, care, din păcate, are sănătatea atât de zdruncinată încît abia l-am recunoscut, a venit din Bradford ca să mă vadă. Eichhoff îi comunicase că mă aflu la Manchester.

Gumpert este fericit întrucît i s-a născut un fiu.

Îți adresez ție aceste rînduri, deoarece, în cazul în care vine Engels, va trebui, probabil, să-i cedezi camera ta, singura, după părerea mea, care poate fi folosită în acest scop. De vin nu trebuie să te îngrijești, — aducem noi, dar o duzină de sticle de bere blondă ar fi binevenite pentru omul nostru din Manchester. *Nu pot să termin ceea ce am de aranjat aici* ⁷⁰¹ deoarece săptămîna aceasta instanțele judecătorești sînt în vacanță. Lucrurile se vor aranja săptămîna viitoare, dar fără mine.

Din scrisoarea mămişii ²⁾ am aflat cu mare mîhnire că Maria Lormier nu se simte mai bine. Doctorii ăștia sînt pur și simplu niște șarlatani.

În cazul în care vrei să-mi scrii, scrisoarea ta mă va mai găsi la Manchester, dacă o expediezi miine pînă la orele 5 după-amiază.

Sper, copila mea dragă, să te găsesc complet sănătoasă. Transmite cele mai respectuoase salutări succesului tău la tron ³⁾ și ochia-dele mele pline de înțeles secretarei mele ⁴⁾.

Al tîu devotat

Bătrîn

Aș fi vrut foarte mult să cumpăr aici mătase de Manchester pentru *întreaga* familie, dar cum din cauza sărbătorilor magazinele sînt închise, nu-mi pot îndeplini dorința.

Poți să-i comunicîi mămişii că G. J. Harney s-a căsătorit din nou și a părăsit Europa, plecînd în Australia ⁷⁰².

Publicat pentru prima oară
în limba rusă
în „Voinstvuiușci materialist”,
cartea a 4-a, 1925

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

¹⁾ Thekla Marriet. — *Nota red.*

²⁾ Jenny Marx. — *Nota red.*

³⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ Laura Marx. — *Nota red.*

103

Engels către Hermann Engels

la Barmen

Manchester, 24 mai 1864

Dragă Hermann,

Te rog să mă scuzi că am întârziat întrucîtva cu răspunsul la scrisorile tale din 7 și din 18.

În ceea ce privește cele 1000 l. st., nu pot trimite această sumă decît după 1 iulie sau ceva mai tîrziu. Trebuie să aștept data de 30 iunie a.c. cînd se încheie bilanțul. Pînă atunci trebuie să fiu foarte prudent, întrucît G. Ermen] poate desface contractul dacă lipsește chiar și un penny din cele 10000 l. st. pe care trebuie să le dau. I-am scris despre acest lucru și mamei în scrisoarea din 7 aprilie ⁷⁰³, așa că banii pentru efectuarea plății la firma „Wiebelhaus & Busch“ ar fi bine să-i procurați acolo. De altfel, nici n-aș putea face rost de polițe pe un termen atît de scurt, de o săptămînă, pentru suma de 1000 l. st. Vom reveni deci la această problemă în iulie sau în august, nu e urgent.

De altfel, mă gîndisem să acopăr parțial aceste 1000 l. st. convingîndu-l pe G. Ermen să vă trimită *înainte de scadență* cele 375 l. st. reprezentînd dobînzile care trebuie plătite la 30 iunie; cum însă bancherul ne plătește acum 6%, el n-o să vrea să vă dea banii cu 5%.

În ceea ce privește soldul pe care-l am la voi, el trebuie administrat precum urmează :

La 30 iunie cele 10000 l. st. vor fi trecute în contul datoriei pe care o am la voi. Această sumă, potrivit contractului, trebuie să rămînă aici. Din aceasta trebuie să se scadă soldul pe care-l am la voi, *plus dobînzile aferente; pentru restul sumei trebuie să vă plătesc eu vouă o dobîndă de 5%*. Întrucît partea din soldul meu al cărei uzufruct îi revine mamei nu-mi aduce dobînză, este mai bine ca ea să-mi fie trecută *separat* în cont, altminteri n-ar face decît să incurce socotelile.

Singura problemă care trebuie luată în considerare aici este aceea a cursului la care lirele sterline vor fi convertite în taleri. După părerea mea, cel mai simplu ar fi ca în toate calculele actuale și viitoare legate de acest cont al meu să se adopte cursul mediu, egal cu 6 taleri și 20 de groși de argint, așa cum a procedat și tatăl meu în registrele sale; în felul acesta cele 10000 l. st. pe care trebuie să le dau vor figura la voi ca 66666,20 de taleri, și la același

curs vor fi calculate toate plățile pe care trebuie să le fac în lire sterline. Studiați această problemă și comunicați-mi părerea voastră.

Nu trebuie să-l anunțați pe G. E[rm]en că ați trecut în contul meu cele 10 000 l. st. ; este suficient că voi toți ați semnat contractul.

Multe mulțumiri pentru fotografiile. Chipul tău este retușat ceva mai mult decît era necesar, dar în general sînt foarte bune. Trimite-mi însă cît mai curînd și celelalte fotografii pentru album și amintește de acest lucru și simpaticei familii Boelling, de la care n-am primit încă nimic. Din familia Blank îmi lipsesc fotografiile lui Maria-senior, Emil-junior, Rudolf și ale celor mai tineri din-trei ei.

Apropo. Dacă i se va cere acolo firmei „Ermen & Engels“ să plătească pentru publicarea în „Kölnische Zeitung“, „Breslauer Zeitung“ și în „Allgemeine Zeitung“ din Augsburg a unui anunț mortuar semnat de mine, te rog să plătești tu și să treci această sumă în contul meu ⁷⁰⁴.

Salutări mamei, dacă se mai află în Barmen, și spune-i că în ceea ce mă privește totul e în ordine. Calde salutări Emmei ¹⁾ (ea încă nu arată atît de bine ca înainte, dar să sperăm că se va îndrepta) și celor mici, precum și familiilor Rudolf ²⁾, Blank și Boelling.

Al tău,
Friedrich

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

104

Marx către Lion Philips la Zalt-Bommel

Londra, 25 iunie 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill

Dragă unchiule,

Multe mulțumiri pentru scrisoarea ta amănunțită. Știu cît de greu îți este să scrii din cauza ochilor, și de fapt nici nu contez că ai să-mi răspunzi la fiecare scrisoare a mea. Am con-

¹⁾ Emma Engels. — *Nota red.*

²⁾ Rudolf Engels. — *Nota red.*

statat cu plăcere din scrisoarea ta că fizicește ești sănătos și că echilibrul tău sufletesc n-a fost zdruncinat nici chiar de descoperirile prof. Dozy ¹⁾. De altfel, de cînd Darwin a demonstrat că ne fragem cu toții din maimuță, cu greu mai poate any shock whatever ²⁾ să zdruncine „mîndria de a avea asemenea strămoși”. Că Penta-teucul ³⁾ a fost întocmit abia după reîntoarcerea evreilor din robia babiloneană — acest lucru l-a explicat deja Spinoza în al său „Tractatus theologico-politicus”.

Eleanor îți mulțumește ea însăși în cele cîteva rînduri anexate pentru fotograma ta, care nu e mai rea decît obișnuitele imagini întunecate de acest fel. Mititica mi-a pus pe birou „scrisoarea pentru d-ta” încă acum 3—4 zile.

Am făcut din nou o recidivă a furunculozei, și nu sînt decît două săptămîni de cînd am scăpat de ultimele furuncule. Deoarece această boală păcătoasă m-a stîmjenit foarte mult în muncă — în afară de asta medicul mi-a interzis să fac eforturi intelectuale prelungite —, am făcut speculă, lucru care te va surprinde destul de mult, în parte cu efecte de stat americane, dar *mai ales* cu acțiuni engleze, care în anul acesta cresc aici ca ciupercile după ploaie (este vorba de tot felul de întreprinderi pe acțiuni posibile și imposibile, care se umflă, ajungînd la niște dimensiuni de neconceput, și care ulterior, în majoritatea cazurilor, dau faliment). În felul acesta am cîștigat mai bine de 400 l. st. și acum, cînd situația politică se complică și îmi oferă un nou cîmp de acțiune, o iau de la început. Acest gen de operații iau puțin timp și merită să riști cît de cît pentru a scoate banii de la adversarii tăi.

Acasă totul e destul de bine. Lui Jennychen medicul îi recomandă „change of air” ⁴⁾, și dacă nici tu și nici soarta nu veți avea nimic împotriva, la sfîrșitul verii te voi vizita împreună cu cele trei fiice ale mele.

Telegraful a răspîndit deja all over Europe ⁵⁾ știrea despre încheierea fără nici un rezultat a lucrărilor conferinței ⁶⁾. Singurii care în această tragicomedie diplomatică își urmăresc nestingheriți vechile lor scopuri și joacă cu măiestrie sînt rușii. Pe de o parte, ei reinvie Sfînta alianță, îi împing în război pe dobitocii de nemți, distrăgînd astfel atenția Europei de la propriile lor succese uriașe reputeate în Polonia și Cerkasia; pe de altă parte, ei instigă Danemarca să

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 365. — *Nota red.*

²⁾ — „vreo lovitură”. — *Nota trad.*

³⁾ Cele cinci cărți ale lui Moise din „Vechiul testament”. — *Nota red.*

⁴⁾ „Schimbare de aer”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în toată Europa. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 591. — *Nota red.*

opună rezistență și, în cele din urmă, vor obține, prin intermediul d-lui Palmerston, ca Anglia să declare război pentru respectarea tratatului din 1852, care, așa cum s-a dovedit acum *pe bază de documente*, a fost dictat de Rusia! ⁷⁰⁵ Că englezii, care nu au declarat război din cauza Poloniei, deși erau obligați să facă acest lucru prin tratatele din 1815, care nu au declarat război din cauza Cerkasiei, deși, având Caucazul, Rusia își asigură dominația în *Asia*, să declare război și — I think it probable ¹⁾ — din cauza unui tratat dictat de Rusia, în timp ce aceeași Rusie se situează oficial de partea adversarilor acestui tratat! C'est incroyable! ²⁾ Poporul englez nu nutrește nici un fel de simpatie pentru Danemarca (deși, firește, are destulă antipatie pentru Prusia și Austria); nu s-a reușit să se țină nici one single public meeting ³⁾ în sprijinul danezilor; subscripția organizată de câțiva aristocrați pentru ajutorarea răniților danezi, proved a complete failure ⁴⁾; dar poporul englez își poate spune cuvântul asupra politicii sale externe așa cum și-l poate spune și omul din lună. Public opinion ⁵⁾, reprezentată de ziarul „Times” etc., este „prescrisă” de old Pam ⁶⁾ în persoană, după cum crede el.

La 19—21 iunie Copenhaga era în pragul unei revoluții. Regele ⁷⁾ primise o depeșă *din Rusia*, în care i se recomanda să se pronunțe pentru o uniune personală a ducatelor cu the Danish Crown ⁸⁾. Regele, care este protejatul rușilor (ei i-au instalat fiul ⁹⁾ la Atena, fiica ¹⁰⁾ în Anglia și pe el însuși l-au suit pe tronul danez), s-a pronunțat pentru propunerea Rusiei, iar ministrul Monrad — împotriva. Abia în urma unor dezbateri care au durat două zile, a demisiei lui Monrad și a demonstrațiilor in the streets of Copenhagen ¹¹⁾, proaspătul king ¹²⁾ s-a potolit, but in this way Russia has again shown the cloven foot ¹³⁾. De altfel, făcând abstracție de interesul special pe care îl are Rusia în prelungirea și extinderea acestui

¹⁾ — cred că acest lucru e posibil. — *Nota trad.*

²⁾ — E de necrezut! — *Nota trad.*

³⁾ — un miting. — *Nota trad.*

⁴⁾ — s-a dovedit a fi un eșec total. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Opinia publică. — *Nota trad.*

⁶⁾ — bătrînul Palmerston. — *Nota trad.*

⁷⁾ Christian al IX-lea. — *Nota red.*

⁸⁾ — coroana daneză. — *Nota trad.*

⁹⁾ Wilhelm (ca regele George I al Greciei). — *Nota red.*

¹⁰⁾ Alexandra. — *Nota red.*

¹¹⁾ — pe străzile orașului Copenhaga. — *Nota trad.*

¹²⁾ — rege. — *Nota trad.*

¹³⁾ — dar în felul acesta Rusia și-a dat din nou pe față intenția perfidă. —

război, interesul ei general este ca popoarele europene, al căror dușman comun este, să se bată la singe. Aerele pe care și le dă Prusia — frumosul Wilhelm în rolul lui William the Conqueror ¹⁾ — sînt ridicole. Această grandoare va avea un sfîrșit lamentabil.

Pentru caracterizarea of *good* ²⁾ Palmerston anexas un extras din „Morning Post” (gazeta personală a lui Palmerston) care cuprinde un raport asupra dezbaterilor parlamentare — discursul lui Ferrand ³⁾. Este vorba doar de numirea unui *charity inspector* (inspector guvernamental pentru instituțiile de binefacere). Citind pasajele subliniate de mine ai să vezi ce i se spune în parlament lui Pam în față, iar lui îi intră pe o ureche și îi iese pe alta.

Cu Garibaldi în mod deliberat nu m-am întilnit during his stay at London ⁴⁾. La Caprera l-aș vizita, dar aici la Londra he served only as a peg for every selfimportant fool to hang his carte de visite upon ⁴⁾.

Calde salutări întregii familii. Soția mea transmite de asemenea salutări ție și întregii familii.

Yours truly ⁵⁾

Ch. Marx

Publicat pentru prima oară
în original în „International
Review of Social History”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limbile germană
și engleză

105

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Londra

1, Modena Villas, Maitland Park,
12 iulie 1864 [Londra]

Dragă Freiligrath !

Am primit (chiar acum) o scrisoare a cărei adresă mi se pare scrisă de mina ta. Dacă e așa, aș vrea să știu *cum* a ajuns scrisoarea la tine ? Este de la ticălosul de Brass (din Berlin), care are neobrăzarea să-mi dea sarcina de a retransmite o fițuică lui Biscamp ⁷⁰⁷ Dat fiind că pe nemernicul de Biscamp l-am pierdut din vedere de

¹⁾ — Wilhelm Cuceritorul. — *Nota trad.*

²⁾ — *bunului*. — *Nota trad.*

³⁾ — în timpul șederii sale la Londra. — *Nota trad.*

⁴⁾ — el a fost numai cîrligul de care fiecare neghibob înfumurat și-a agățat cartea de vizită. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Al tău devotat. — *Nota trad.*

mulți ani, nu știu, pe de altă parte, cum să scap de fițuică, căci nu cunosc whereabouts ¹⁾ individului.

Îți scriu fiind în pat, unde sînt nevoit să stau mai multe zile din cauza unui carbuncol foarte periculos. Boala asta afurisită revine mereu.

Dacă nu voi fi în stare să mă duc pînă în 15 (incl.), deși sper să mă restabilesc pînă atunci, în City, unde am de rezolvat și alte treburi, la 15 crt. o voi trimite pe Lenchen ²⁾ ca să-ți restituie, cu mulțumiri, 30 l. st.

Salut.

Al tău,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în limba rusă în anexele
la cartea : F. Mehring.
„Correspondența dintre Freiligrath
și Marx”, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

106

Marx către Lion Philips

la Zalt-Bommel

17 august 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă unchiule,

Scrisoarea ta am găsit-o aici aseară, la întoarcerea de la British Museum. Era prea târziu pentru a-ți răspunde imediat. Nu pot să-ți spun ce mult ne-a speriat pe mine și pe toți ai mei conținutul scrisorii tale ⁷⁰⁸. Un lucru nu am înțeles. De ce nu ai părăsit imediat casa împreună cu Nettchen ³⁾? Te sfătuiesc să o faci chiar și acum. Cînd am avut același caz în casa mea, i-am izolat imediat pe copii. Uriașa ⁴⁾ poate fi îngrijită și fără voi. De ce să te expui pericolului fără nici un rost? Scuză-mă că vorbesc atît de direct despre acest lucru, dar mă tem prea mult pentru voi, to mince matters ⁵⁾. De fapt, regret că nu mă aflu personal la voi, căci în ceea ce mă privește această boală e inofensivă, o știu din experiență, și dacă nu

¹⁾ — adresa. — *Nota trad.*

²⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

³⁾ Antoinette Philips. — *Nota red.*

⁴⁾ Slujnica din casa lui Lion Philips. — *Nota red.*

⁵⁾ — ca să vorbesc cu menajamente. — *Nota trad.*

vreți în ruptul capului să părăsiți casa (but why not ? ¹⁾), v-aș putea da un sprijin permanent în această situație critică, deoarece în asemenea cazuri e mai bine să fie doi decît unul, și e mai bine să fie trei decît doi — to kill time and rough it ²⁾).

Despre viața noastră din ultimul timp i-am scris lui Nettchen, și ea îți va comunica puținul ce merită, în genere, atenție. Aici, la drept vorbind, totul merge bine, și toți membrii familiei sînt mai mult sau mai puțin sănătoși.

Aici este acum o perioadă de acalmie atît în viața politică cît și în cea socială. Toți care pot își iau tîlpășița, fie peste graniță, fie în localitățile balneare maritime din țară. Monotonia vieții este întreruptă de la o zi la alta doar de știrile cu privire la îngrozitoarele railway accidents ³⁾. Aici capitalul nu se află sub o supraveghere polițienească atît de riguroasă ca pe continent și de aceea pentru railway directors ⁴⁾ este totuna how many people are killed during an excursion season, if only the balance looks to the comfortable side ⁵⁾. Toate încercările de a-i trage la răspundere pe acești regi ai căilor ferate pentru homicidal neglect of all precautionary measures ⁶⁾ s-au lovit pînă acum de influența mare de care se bucură compania căilor ferate în House of Commons ! ⁷⁾

Un alt amuzament îl constituie aici the anxiety prevailing in mercantile circles because of the rise of the rate of discount ⁸⁾ ! Cert este că dacă actuala rate of discount s-ar menține timp de cîteva săptămîni la nivelul ei de acum, ar interveni un crah, căruia i-ar cădea victimă miriadele de swindling joint stock companies ⁹⁾, care anul acesta au apărut ca ciupercile după ploaie. Despre furtuna care se apropie vorbesc deja cînd unul, cînd altul din falimentele de mari proporții care au loc în City.

Recent mi-a căzut în mină o carte foarte importantă pentru științele naturii — „*Corelation of physical forces*” ¹⁰⁾ de Grove. El demonstrează că forța motrice mecanică, căldura, lumina, electrici-

¹⁾ — dar de ce nu ? — *Nota trad.*

²⁾ — pentru a omori timpul și pentru a face cit de cit față situației. — *Nota trad.*

³⁾ — accidente de cale ferată. — *Nota trad.*

⁴⁾ — directorii căilor ferate. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cîți oameni pier într-un sezon de călătorii atîta timp cit balanța înclină în favoarea lor. — *Nota trad.*

⁶⁾ — neglijarea condamnabilă a tuturor măsurilor de securitate. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Camera comunelor. — *Nota trad.*

⁸⁾ — neliniștea care domnește în cercurile comerciale din cauza creșterii taxei de scont. — *Nota trad.*

⁹⁾ — societăți pe acțiuni care se ocupă de speculă. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — „*Corelația forțelor fizice*”. — *Nota trad.*

tatea, magnetismul și chemical affinity¹⁾, toate sînt propriu-zis numai modificări ale uneia și aceleiași forțe; ele se produc una pe alta, se înlocuiesc una pe alta și se transformă una în alta etc. El înlătură cu multă măiestrie monstruoasele elucubrații fizico-metafizice de genul „căldurii *latente*” (cu nimic mai prejos decît „lumina invizibilă”), „fluidul” electric și alte asemenea pis aller²⁾ menite ca la momentul oportun să pună cuvinte acolo unde lipsesc ideile.

Sper să primesc în curînd vești bune de la voi. Mă gîndesc atît de mult la voi, încît astăzi nu am răbdare să citesc *American news*³⁾ importante.

Întreaga familie îți trimite salutări cordiale. Transmite complimente din partea mea lui Jettchen⁴⁾, doctorului⁵⁾, lui Fritz⁶⁾ et Co.

Al tău nepot devotat,

K. M.

Publicat pentru prima oară
în original în „*International
Review of Social History*”,
vol. I, part. 1, 1956

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limbile germană
și engleză

107

Marx către Jenny Marx

la Brighton

[Londra] 2 septembrie 1864

Dragă Jenny,

Ieri am primit o scrisoare de la Freiligrath — copia ei urmează mai jos — din care vei vedea că Lassalle a fost rănit mortal într-un duel la Geneva. Vestea asta ne-a uluit pur și simplu, deoarece Lassalle nu merita o asemenea soartă. După primirea scrisorii m-am dus la Freiligrath, id est⁷⁾ la locuința sa, deoarece știam că Ida⁸⁾ e plecată. Părea foarte „plăcut” surprins de venirea mea. Era împreună cu fiica sa Louise. Ceilalți se întorc la sfîrșitul acestei săp-

¹⁾ — afinitatea chimică. — *Nota trad.*

²⁾ — mijloace externe. — *Nota trad.*

³⁾ — știri din America. — *Nota trad.*

⁴⁾ Henriette von Anrooy. — *Nota red.*

⁵⁾ Doctorul von Anrooy. — *Nota red.*

⁶⁾ Friedrich Philips. — *Nota red.*

⁷⁾ — adică. — *Nota trad.*

⁸⁾ Ida Freiligrath. — *Nota red.*

tămîni. Louise a petrecut două săptămîni la Brighton la *Franziska Ruge*. Date fiind relațiile lui Freiligrath cu Ruge etc., fii atentă cu cărțile tale de vizită pe care e imprimat titlul de baroană. Un individ ca Ruge ar fi în stare să se folosească de asta.

Freilig[rath] nu era cituși de puțin atît de „impresionat” cum părea în scrisoarea lui ; făcea obișnuitele sale glume, chiar și la adresa lui Lassalle. Mi-a declarat că banca sa trece printr-o criză și că mai ales povestea de la Geneva și rolul pe care l-a jucat Fazy ⁷⁹⁹ în această poveste i-au adus multe prejudicii. În încheiere ultimele noutăți de la Tussy ¹⁾. Întrucît din scrisoarea lui Freiligrath reiese că Lassalle s-a bătut în duel pentru o femeie ²⁾ cu care voia să se căsătorească, Laura și-a amintit că el declara fiecărei femei că „nu o poate iubi decît șase săptămîni”. Prin urmare, spunea Tussy, „he is warranted for 6 weeks” ³⁾.

Jennychen muncește ca o nebună în sera ei. Toți sînt sănătoși și îți trimit salutări.

The Old One ⁴⁾

Scrisoarea lui F[reiligrath] ⁵⁾

„Am primit chiar acum o scrisoare de la Klapka din Geneva. El scrie : «Lassalle avea aici o poveste de dragoste, dar absolut nevinovată, căci intenționa să se căsătorească cu fata ⁶⁾, fiica ambadorului bavarez von Dönniges. Tatăl se opunea căsătoriei, dar fata îl amăgea pe bietul Lassalle ; un fost logodnic al ei, pseudo-prințul de care ți-am pomenit mai sus ⁷⁾, a venit de la Berlin și s-a ajuns la explicații, un schimb de scrisori și a urmat provocarea la duel. Secundanții lui Lassalle au fost colonelul Rüstow și concetățeanul meu, generalul conte Bethlen. Lassalle s-a comportat așa cum se cuvine unui om cu reputația și cu situația lui politică — curajos și demn. A fost împușcat în abdomen și acum zace între viață și moarte la hotelul «Victoria». Ghinionul lui este că glonteale a pătruns adînc în corp, de aceea rana se poate inflama foarte ușor. Îndată după sosirea mea m-am dus pe la el și l-am găsit dictîndu-și testamentul, dar pregătit să înfrunte moartea liniștit. Îmi pare neînchipuit de rău pentru el ; adesea reușești să cunoști omul abia în ultimele lui clipe. Să sperăm că, în pofida sentinței de rău augur a medicilor, va supraviețui acestei crize».

¹⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

²⁾ Helene von Dönniges. — *Nota red.*

³⁾ — „pe o perioadă de 6 săptămîni se poate garanta pentru el”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Bătrînul. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 374—375. — *Nota red.*

⁶⁾ Helene von Dönniges. — *Nota red.*

⁷⁾ Racoviță. — *Nota red.*

Asta mi-a comunicat Klapka. Mărturisesc din toată inima" (ce mod afectat de a vorbi, ca și cum ar fi fost supus torturii!) „că această veste m-a impresionat profund, și i-am telegrafiat imediat lui Klapka să-i transmită lui Lassalle, dacă mai e în viață, simpatia și compătimirea mea. Klapka îmi va răspunde telegrafic; ceea ce voi afla am să-ți comunic neîntârziat”.

Publicat pentru prima oară
în original în „Annali”,
an. I, Milano, 1958

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

108

Marx către Sophie von Hatzfeldt

la Berlin

12 septembrie 1864
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill, Londra

Dragă doamnă contesă,

Dv. înțelegeți cât de mult m-a surprins și m-a zguduit știrea cu totul neașteptată a morții lui Lassalle. Era unul din oamenii la care țineam foarte mult. Durerea mea e cu atât mai mare, cu cât în ultimul timp n-am mai întreținut legături unul cu altul. Motivul l-a constituit nu numai *tăcerea lui* — căci *el* a întrerupt corespondența, și nu eu — și nu numai boala mea, care s-a prelungit mai bine de un an și de care am scăpat abia acum câteva zile. Au fost aici și alte motive pe care vi le-aș putea comunica verbal, dar nu în scris. Vă rog să fiți convinsă că nimeni nu încearcă o durere mai profundă pentru faptul că Lassalle a dispărut din mijlocul nostru. Și înainte de toate îmi exprim compasiunea pentru dv. Știu ce a însemnat răposatul pentru dv. și ce înseamnă pierderea lui pentru dv. Consolați-vă cu un singur gând: a murit în floarea vârstei, în plin triumf, ca Ahile.

Sper, dragă doamnă contesă, că, avînd un suflet atât de nobil și o fire atât de curajoasă, veți suporta această lovitură a soartei și veți fi întotdeauna convinsă de deplinul și sincerul meu devotament.

Prietenul dv. sincer,
Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în: F. Lassalle, „Nachgelassene
Briefe und Schriften”, Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după textul
apărut în carte
Tradus din limba germană

ADAOS

37 a

Marx către Carl Siebel

la Manchester

[Londra] 15 mai [1860]

Dragă Siebel,

Îți trimit alăturat răspunsul de la Berlin, conform căruia a fost respinsă acțiunea penală ¹⁾. Acțiunii civile nu i se va da curs nici-odată. Trimite câteva rânduri cu privire la starea de lucruri la „*M[ittel]rheinische Z[ei]tung*”. Restituie-mi scrisoarea de îndată ce le-o vei fi arătat lui Gumpert și Lupus.

În ceea ce privește pamfletul ²⁾ n-am tratat încă cu nici un editor; încă nu știu dacă să mă adresez celor din Leipzig sau celor din Hamburg.

Engels a plecat aseară sain et sauf ³⁾ de aici.

N-am primit „Sfinx” de la tine; nu-i nimic. Nu-l consider nici pe Boustrapa ⁴⁾ un Sfinx, și cu atât mai puțin pe d-l Karl Grün un Oedip.

Salut.

Al tău,
K. M.

Apropo.

Dacă trimiți din „Berlin” la „Mittelrheinische Zeitung” o notă cu privire la mersul procesului meu, ai putea folosi prilejul pentru a adăuga câteva cuvinte despre procesul Eichhoff-Stieber, judecat la 10 mai în prima instanță la Berlin. Și anume pentru că Eichhoff a fost condamnat la 18 luni închisoare pentru „calomnierea” lui Stieber. Principalul punct al calomniei a constat în denunțarea lui Stieber (în „Hermann” din Londra) ca sperjur, hoț etc. în timpul procesului comuniștilor de la Köln (1852). Pentru caracterizarea procedurii tribunalului prusian, următoarele puncte de reper:

1. Denunțul lui Eichhoff (cu excepția pamfletului meu, la care, firește, nu s-a putut referi) era bazat pe referatele tipărite în „Köl-

¹⁾ Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 671—672. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

³⁾ — teafăr. — *Nota trad.*

⁴⁾ Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

nische Zeitung" în timpul dezbaterilor de la Köln, cărora nu li s-a contestat niciodată autenticitatea nici de către Stieber și nici de către altcineva. Tribunalul a declarat aceste referate ca fiind probe *inadmisibile*. De câte ori era în interesul lui Stieber, tribunalul admitea referatele (publicate probabil chiar de Stieber) din „*Vossische Zeitung*” ca fiind *autentice*, **pentru că** Signor Stieber le declara „autentice”. De câte ori era în detrimentul denunțătorilor lui Stieber, același tribunal declara rezumatul sumar întocmit de grefier în procesul-verbal ca fiind singurul izvor *autentic*.

2. Consilierul de poliție Goldheim și locotenentul de poliție Greif, principalii complici ai lui Stieber și uneltele lui în procesul comuniștilor din 1852, au fost scutiți de interogatoriul încrucișat, pentru că tribunalul nu voia să-i pună pe acești domni în alternativa (acest lucru l-a declarat deschis președintele tribunalului) „să comită un sperjur sau să depună mărturie împotriva lor înșile”. Pe de altă parte, declarațiile lor au fost admise ca probe *în favoarea lui Stieber*.

3. Stieber-Greif au comis în 1851, prin intermediul agentului de poliție prusian Reuter, o spargere la Oswald Dietz și au furat hîrtii, care în timpul procesului de la Köln (deși nu aveau nici o legătură cu acuzarea) au fost prezentate ca probe din partea lui Stieber. Acest furt a constituit unul din punctele de acuzare ale lui Eichhoff împotriva lui Stieber. Și acum, atenție! Procurorul regal Drenkmann a prezentat următoarea nouă teorie a furtului: „Nu se poate stabili — a spus el — dacă hîrțiile au fost sau nu obținute prin furt; în ceea ce privește condamnarea *acuzatului*, acest lucru este indiferent. Dacă hîrțiile ar fi fost obținute realmente prin furt, conform legii funcționarul de poliție care le-a obținut pe această cale n-ar putea fi în nici un caz acuzat de furt, el ar putea fi acuzat *cel mult* de a fi procedat imoral. Conform legii, pentru un furt este nevoie de *dolus malus*¹⁾: așa ceva nu *poate fi însă presupus* în cazul unor funcționari de poliție care au comis un asemenea furt, căci ei nu au urmărit un avantaj personal, ci au acționat în *interesul statului*”. Deci un funcționar de poliție prusian este vinovat „*cel mult*” de a fi procedat imoral, dar nu de un delict juridic dacă face o spargere într-o casă din Londra și „fură”. Aceasta este o suspendare a dreptului cutumiar impusă englezilor de către statul prusian.

4. Hirsch, fiind în închisoare la Hamburg, a depus mărturie sub prestare de jurămînt că dosarul de procese-verbale a fost fabricat de el și de Fleury sub supravegherea lui Greif. De ce n-a fost adus Hirsch la Berlin pentru a fi audiat acolo ca martor în timpul procesului ?

Tradus din limba germană

¹⁾ — premeditare. — Nota trad.

ANEXE

1

Jenny Marx către Engels

la Manchester

[Londra, 14 august 1860]

Dragă d-le Engels,

Maurul te roagă, numai dacă e posibil, să-i pregătești un articol pînă vineri sau sîmbătă. Din păcate, cîteva articole au căzut, iar cel de astăzi mi se pare problematic ¹⁾. Anything will do ²⁾. Eventual o bagatelă despre atacul asupra Veneției sau ceva asemănător.

Sper ca încă în cursul acestei săptămîni să încep transcrierea broșurii ³⁾. Lucrarea asta se tîrîgănează prea mult, și părerea mea este că Karl lucrează prea *temeinic* la ea.

„Analiza scrisorii lui Techow” — iată ce-mi dă cel mai mult de furcă; mi se pare că aici e buba. Toate celelalte merg mai bine.

De la Schily și Becker sosesc zilnic noi teancuri de documente, care sînt folosite tot pentru broșură. Din păcate, nu s-a întreprins încă nimic pentru găsirea unui editor. Săptămîna asta însă, toate se vor aranja. „Și cine nu crede acest lucru, acela se înșală”.

Salutări cordiale din partea fetelor și a mea.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Noul împrumut sard. Apropiatul împrumut francez și indian”. — *Nota red.*

²⁾ — Orice va merge. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Domnul Vogt”. — *Nota red.*

2

Jenny Marx către Engels

la Manchester

[Londra, după 5 octombrie 1860]

Dragă d-le Engels,

Tocmai acum a sosit din nou o coală de corectură ¹⁾, pe care Maurul trebuie imediat s-o citească și s-o expedieze înapoi în City. De aceea m-a rugat pe mine în grabă — cu puțin înainte de închiderea poștei — să-ți confirm primirea la timp a bancnotei de 5 l. st., care a fost extrem de binevenită.

Salutări cordiale de la noi toti.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Jenny Marx către Engels

la Manchester

[Londra, înainte de 16 martie 1861]

Dragă d-le Engels,

Cum să-ți mulțumesc pentru toată dragostea și devotamentul cu care ne înconșuri de ani de zile, de cînd ne zbatem în atîtea suferințe și nevoi! Am fost atît de bucuroasă cînd am primit de cinci ori mai mult decît mă așteptam, încît ar fi o ipocrizie din partea mea să nu recunosc acest lucru, și totuși bucuria mea a fost mică în comparație cu cea a lui Lenchen ²⁾. Ochii ei aproape stinși s-au aprins de bucurie cînd am alergat și i-am spus: „Engels a trimis 5 l. st. pentru tine”.

Mi se pare că congestia s-a rezolvat — și doctorul a găsit-o ieri ceva mai bine pe această pacientă grav bolnavă. El își pune însă întrebarea dacă nu e prea slăbită și dacă nu ar putea surveni un fel de hemoragie sau necroză. Cel mai prost e că nu putem încă să-i administrăm nici un fel de tonice, deoarece trebuie evitate orice

¹⁾ Este vorba de pamfletul lui Marx, *Domnul Vogt*. — *Nota red.*

²⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

stimulente ale congestiei. Am avut cu toții zile și nopți pline de griji, și grijile mele sînt duble, căci nu știu exact ce face Karl, dacă e la Berlin sau în altă parte. Nici azi nu am primit nici o scrisoare.

Bietul Lupus, îmi pare foarte rău pentru el. Zace neputincios cu dureri mari, fără să i se dea o îngrijire atentă, fiind absolut à la merci ¹⁾ unei landlady ²⁾ avide de bani; dar și el este în mare parte vinovat de situația sa. La ce bun acest pedantism înfiorător, această conștiințiozitate? Ar trebui să-l iei pe bătrînul domn mai mult sub controlul d-tale și să-l faci să-i piară pofta de gin și de brandy, acești dușmani de moarte ai podagrei. Te rog să mă scuzi pentru aceste rînduri scrise în grabă; am foarte multe pe cap și chiar și astăzi mai trebuie să mă reped pînă în oraș deoarece expiră chitanța de amanetare — but never mind ³⁾ —, principalul e să se facă bine Lenchen și să am în curînd vești bune de la scumpul meu Karl.

Salutări cordiale de la fete și de la a d-tale,

Jenny Marx

Tradus din limba germană

4

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, sfîrșitul lunii martie 1861]

Dragă d-le Engels,

Ți-am trimis atîtea scrisori triste, încît acum vreau să-ți dau better news ⁴⁾. Înainte de toate Lenchen, după părerea unanimă, a fost salvată. Medicul este foarte mulțumit de starea ei și nutrește cele mai bune speranțe în ceea ce privește însănătoșirea ei. Halucinațiile îngrijorătoare, plînsul, risul și starea de agitație au dispărut în mare parte și a mîncat chiar și un mutton chop ⁵⁾. Datorită ajutorului d-tale am putut să-i asigur tot confortul — o cameră încălzită permanent, vin, ba chiar și un asemenea articol de lux cum este apa de colonie, care la astfel de boli ajută foarte mult, mai ales în cazu-

¹⁾ — la cheregul. — *Nota trad.*

²⁾ — proprietărese. — *Nota trad.*

³⁾ — dar nu face nimic. — *Nota trad.*

⁴⁾ — vești mai bune. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cotlet de berbec. — *Nota trad.*

rile de leșinuri frecvente. În afară de această veste bună trebuie să-ți spun cât sînt de bucuroasă că am primit, în sfîrșit, o scrisoare de la Maur ⁷¹⁰. El se află de duminică la Berlin, locuiește la Lassalle, care l-a primit cu foarte multă căldură. O dată, la masă, a fost așezat între Babiloneancă ¹⁾ (în memoria lui Weerth ²⁾) și hidoasa Ludmilla ³⁾. Să-i fie de bine! Alte amănunte nu mi-a dat, deoarece se grăbea să-mi expedieze 50 de taleri. Mi-a scris doar că perspectivele sînt favorabile și că se va întoarce acasă cu rezultate bune. Mi-e teamă numai că va mai dura ceva pînă se va întoarce acasă.

Primește cele mai cordiale salutări de la noi toți.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

5

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, începutul lunii aprilie 1861]

Dragă d-le Engels,

Nu înțeleg de ce Maurul nu ți-a scris pînă acum. Credeam că dumneata ești absolut au courant ⁴⁾ cu chestiunile sale familiale și chiar speram să aflu de la d-ta unele amănunte, deoarece scrisorile scumpului meu domn și stăpîn adresate mie suferă de astă dată de „stil lapidar”. Deși eu însămi a trebuit să mă mulțumesc pînă acum cu informații dintre cele mai generale și cu fapte relatate foarte succint, știu totuși ceva mai mult decît d-ta și vreau să-ți împărtășesc imediat puținul pe care îl știu, cu atît mai mult cu cît e vorba de lucruri absolut îmbucurătoare. Așadar, nr. 1. Unchiul ⁵⁾ este de acord cu toate propunerile nepotului și intenționează să aranjeze toate chestiunile bănești de îndată ce Karl va sosi la Bommel. În ceea ce privește zvonurile răspîndite de ziare, toate sînt minciuni, așa cum, probabil, îți închipui și d-ta; Karl nu intenționează cituși de

¹⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

²⁾ În original, probabil, o greșeală: „Worth”. — *Nota red.*

³⁾ Ludmilla Assing. — *Nota red.*

⁴⁾ — la curent. — *Nota trad.*

⁵⁾ Lion Philips. — *Nota red.*

puțin să se mute cu familia la Berlin. Singurul lucru pe care voia să-l obțină acolo era repunerea sa în drepturile de cetățean prusian. Nu înțeleg de ce Karl e atât de grăbit să devină din nou „supus” regalo-prusian. Eu aș fi preferat să rămân și mai departe o „pasăre liberă” (a fostei companii a lui Wolff cel roșu¹⁾). Tratatивele purtate în această problemă i-au prelungit șederea la Berlin. Guvernul intenționa să rezolve povestea acordându-i titlul de cetățean al orașului Berlin, dar Karl n-a vrut să se mulțumească cu atât, și astfel tratativele s-au târăgănat de la o zi la alta. Astăzi Karl îmi scrie că așteaptă hotărîrea definitivă abia pe data de 12 și că pînă atunci o să se plictisească de moarte. Se pare că prichindelul de Itzig tot mai suferă de salivație intensă și de filozofare speculativă. De altfel, el a fost realmente extrem de prietenos față de Karl, fiind mereu în societatea lui. De la Berlin, Maurul ar fi plecat imediat la Bommel dacă nu ar fi primit o scrisoare de invitație de la mama lui, ceea ce l-a făcut să stea în cumpănă dacă să mai plece sau nu la Trier. Dacă se duce acolo, înseamnă că întoarcerea lui acasă se amînă din nou, și probabil că nu va fi aici în mai puțin de două săptămîni. Lui Lassalle i-a venit ideea să fondeze o mare gazetă; el susține chiar că ar putea procura pentru editarea ei 20 000 de taleri. Dar ce întreprindere riscantă ar fi pentru Karl un cotidian, și încă pe terenul contesei Hatzfeldt! Eu personal nu prea duc dorul patriei, dorul „scumpei”, iubitei și loialei Germanii, această mater dolorosa a poezilor, iar fetele cu atît mai puțin. Gîndul de a părăsi țara lui Shakespeare le înspăimîntă; ele au devenit englezoaice autentice și s-au legat de pămîntul englez. Bine că mandatul d-tale de arestare a fost anulat⁷¹¹; în felul acesta ai cale liberă. Schily și Imandt vor fi poate în aceeași situație ca d-ta? Despre primul am primit ieri vești prin Rheinländer. Bietul om este de luni de zile atît de bolnav și prăpădit, încît îi vine greu chiar să scrie, și se tîrîie numai cu greu dintr-un loc în altul. Prietenii săi îl considerau pur și simplu pierdut și credeau că e bolnav de tuberculoză. El își pune acum nădejdea în pilulele Morrison, cea mai înfiorătoare șarlatanie medicală. În ce stare deplorabilă l-au adus deja aceste pilule cu otravă o dovedește faptul că nutrește unele sentimente prietenești pentru Uniunea națională. (La ultima ședință a Uniunii naționale care a avut loc aici, Hans Ibeles și Rudolf Schramm s-au ciorovăit groaznic — Schramm s-a ridicat spumegînd de furie împotriva domnului cleric, care a răspuns cu o onctuozitate popească, culegînd lauri de la auditoriul de duzină, recrutat din rîndurile funcționarilor comerciali și ale cîntăreților de la Islington etc.) Schily i-a scris lui

¹⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

Rheinländer și cite ceva despre doamna Mösin¹⁾). Generalul Sauernheimer, iubitul ei de ani de zile, s-a însurat, și, pentru a se apăra împotriva doamnei Hess, care amenințase că va provoca un scandal public la biserică, s-a înconjurat de mai mulți polițiști. Doamna Hess n-a fost lăsată să intre în biserică și a trebuit să se mulțumească să patruleze în ținută de gală în fața ușii bisericii. Se spune că trăiește pe picior mare, că duce o viață foarte ușuratică și cind îi merge rău — pentru variație — lucrează la un croitor german. Ea îl vizitează din cind în cind pe Schily, care n-a uitat niciodată că la Geneva a văzut-o adeseori chercelită. În afară de această poveste tragicomică, el mai scrie că la Paris se spune că Mirès i-a împrumutat Eugeniei sume enorme pentru papă și că și „Mathildchen”²⁾ e încondeiată rău.

Aș dori foarte mult să aflu ceva de la d-ta despre grevele din Lancashire, deoarece din ziare nu te poți lămuri asupra lor. În orice caz, această opoziție a muncitorilor englezi, oricât de denaturat ar fi prezentată și oricât de neplăcut ar fi rezultatul ei, este un fenomen binefăcător în comparație cu mișcarea muncitorească prusiană și cu problema socială, așa cum e pusă ea acolo — în forma Schulze-Delitzsch — cu Straubinger-ii filo-capitaliști și cu jalnicele lor case de economii.

Lenchen se însănătoșește, e drept, dar extrem de încet. Este încă foarte, foarte slăbită, dar ceasuri de-a rîndul nu mai stă în pat. Astăzi s-a plimbat la soare, în sus și în jos, prin fața ușii.

Mă bucur că bietul Lupus este iar pe picioare. Transmite-i salutări cordiale din partea mea, așa cum trebuie să-ți transmit și eu în această scrisorică, în care am trîncănit verzi și uscate ; cele mai cordiale salutări din partea fetelor. Dă curînd un nou semn de viață și primește calde salutări de la

A d-tale,
Jenny Marx

Apropo. Trebuie să-ți mai relatez o mică scenă din viața londonă. Miercuri trecută, imediat după-masă, am văzut adunîndu-se în fața ușii noastre o mulțime imensă ; toți copiii din vecinătate erau strînși în jurul unui om care zăcea întins în fața casei noastre cu fața în jos. Niciodată în viața mea n-am văzut ceva asemănător. Nici un irlandez, în starea cea mai jalnică, nu se putea compara cu această epavă. În plus, acest om îmbrăcat în zdrențe murdare părea de o lungime neobișnuită. Cînd m-am apropiat, vecinii îi aduseseră

¹⁾ Sibylle Hess. — *Nota red.*

²⁾ Mathilde-Laetitia-Wilhelmine Bonaparte. — *Nota red.*

deja mâncare și rachiu, dar în zadar. Omul zăcea nemișcat, și noi îl consideram mort. Eu am trimis după un polițist. Când acesta a sosit și s-a uitat la el, i-a spus imediat : „You mean impostor“ ¹⁾ și i-a dat un brinci făcînd să-i zboare pălăria, apoi l-a apucat ca pe un parcel ²⁾, l-a ridicat, și cine credeți că m-a fixat cu o privire rătăcită, desperată ? Laponul ³⁾. Puteți să vă închipuiți spaima mea. Când s-a retras, clătîindu-se, am trimis-o pe Marian ⁴⁾ să-i dea niște bani, dar el i-a refuzat spunîndu-i : Te rog, te rog, nu am nevoie de bani, pune-i pe piatră și strigă-i polițistului „that's for your attention“ ⁵⁾. Nu-i trist ?

Tradus din limba germană

6

Împuternicirea dată de Marx lui Ferdinand Lassalle pentru repunerea lui în drepturile de cetățean prusian

Împuternicesc prin prezenta pe d-l Ferdinand Lassalle, care locuiește la Berlin, să revendice, în absența mea de aici, drepturile mele în legătură cu chestiunea pendinte în momentul de față de Prefectura poliției regale, referitoare la recunoașterea calității mele de cetățean prusian, care mi-a fost redată în baza amnistiei regale din 12 ianuarie a.c., precum și în legătură cu eventuala acordare a unei noi naturalizări și a dreptului de domiciliere la Berlin. Îl autorizez să înainteze guvernului prusian regal, precum și Bundstagului german, toate cererile, petițiile și contestațiile și să uzeze de toate drepturile ce-mi aparțin.

Berlin, 12 aprilie 1861.

Dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „ești un impostor mizerabil“. — *Nota trad.*

²⁾ — pachet. — *Nota trad.*

³⁾ Anders. — *Nota red.*

⁴⁾ Marianne Demuth. — *Nota red.*

⁵⁾ — „asta-i pentru atenția d-tale“. — *Nota trad.*

7

Jenny Marx către Engels

la Manchester

[Londra, începutul lunii noiembrie 1863]
9, Grafton Terrace

Dragă d-le Engels,

Maurul îți trimite „Free Press” a „most noble Daoud Bey” ¹⁾. O să te amuze foarte mult. Din păcate Karl nu poate să scrie. De opt zile e bolnav și ținut la pat. Are două furuncule — unul pe obraz și altul pe spate. Cel de pe obraz a cedat la mijloacele obișnuite folosite în casă în asemenea cazuri. Celălalt — de pe spate — a ajuns însă la asemenea proporții și s-a inflammat în așa hal, încît bietul Maur are niște dureri îngrozitoare și nu știe ce-i liniștea nici ziua, nici noaptea. Îți dai seama că toată această poveste îl apasă și din punct de vedere moral. Se pare că nenorocita asta de carte nu poate fi dusă la bun sfârșit ⁷¹². Ne apasă pe noi toți ca un coșmar. Măcar Leviathanul să fie lansat !!

Cele mai cordiale salutări de la noi toți.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Jenny Marx către Engels

la Manchester

[Londra, în jurul datei de
24 noiembrie 1863]

Dragă d-le Engels,

De atîta timp n-ai dat nici un semn de viață, încît Karl pur și simplu tinjește după o veste de la d-ta. De o săptămînă se pare că orice pericol a trecut. Vinul tare și bun, precum și supraalimentația i-au dat putere să suporte durerile și să reziste la epuizarea provocată de supurația abundentă. Din păcate, tot nu poate dormi și îi este foarte rău noaptea. Doctorul este mulțumit de felul cum evo-

¹⁾ — „prea stimabilului Daoud Bey” (David Urquhart). — *Nota trad.*

luează boala și speră că supurația va înceta în 4 sau 6 zile. Uneori se mai ridică din pat, iar astăzi a fost transportat din camera în care a stat cât a fost bolnav în camera în care stăm peste zi.

Împreună cu scrisoarea „Prezidiului”, el îți trimite alăturat circulara „Asociației muncitorilor”⁷¹³, — acest petic de hirtie îl va determina pe omul „care a militat și a suferit timp de 15 ani pentru clasa muncitoare” (este vorba, probabil, de faptul că a băut șampanie împreună cu frumoasa roșcovană din anno 1805¹⁾) să treacă de pe calea polițienească pe cea nepolițienească⁷¹⁴. Scrie cât mai curînd. Salutări cordiale de la noi toți.

A d-tale,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Jenny Marx către Wilhelm Liebknecht la Berlin

[Londra, în jurul datei de
24 noiembrie 1863]

Dragă d-le Liebknecht,

Cînd i-am scris ultima oară iubitei d-tale soții, nu bănuiam prin ce zile groaznice urma să trecem foarte curînd. Timp de trei săptămîni scumpul meu Karl a fost *grav bolnav*, a avut o boală dintre cele mai periculoase și mai dureroase — un carbuncul pe spate. Cred că nu mai e nevoie de nici un comentariu. D-ta și scumpa d-tale soție știți ce mult însemnați pentru noi. N-am cuvinte să descriu — chiar dacă aș dori s-o fac — prin ce am trecut noi în cursul acestor trei săptămîni, de aceea prefer să tac și vă trimit azi, din însărcinarea scumpului meu soț, care este în convalescență, alăturata circulară²⁾ a Asociației muncitorilor. Abstracție făcînd de interesul pe care-l suscită problema Poloniei ca atare, s-a hotărît ca acest apel să fie difuzat pentru a se pune capăt „mișcării polițienești” inițiate de anumite persoane. „Prezidiul” a căzut în cursă

¹⁾ Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra cu privire la Polonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 605—606. — *Nota trad.* — *Nota red.*

și a cerut 50 de exemplare din acest apel pentru a le difuza comunităților ¹⁾). Karl îi trimite circulara ca să fii la curent.

Și acum, după ce mi-am îndeplinit misiunea, permite-mi să-ți spun cum a început această boală în casa noastră. Karl era bolnav de câteva luni, îi venea foarte greu să lucreze și, pentru a-și calma cât de cât durerile, a dublat numărul țigărilor și a triplat doza diverselor pilule, blue and antibilious ²⁾) etc. Cam cu vreo 4 săptămîni în urmă i-a apărut un carbuncle pe obraz, foarte dureros, dar noi i-am venit de hac cu ajutorul mijloacelor obișnuite folosite în casă. Dar nici n-a apucat bine să dispară acest carbuncle, că i-a apărut altul pe spate. Deși durerile erau cumplite și umflătura din zi în zi mai mare, am putut fi atît de nesăbuiți încît să credem că va da înapoi cu ajutorul compreselor etc. Potrivit metodei germane, bietul meu Karl a renunțat aproape complet la mîncare, a scos din rație chiar și berea ieftină de 4 pence quart-ul ³⁾) și a trăit numai cu limonadă. Cînd, în cele din urmă, umflătura ajunsese cît pumnul, iar spatele i se încovoia complet, m-am dus la Allen. N-am să uit niciodată privirea acestui om în clipa în care i-a văzut spatele; ne-a făcut semn mie și lui Tussichen ⁴⁾) să ieșim din cameră, Lenchen urmînd să-l ajute pe Karl; Allen a făcut o incizie foarte adîncă și mare, și din rana deschisă a țîșnit sîngele: Karl a stat liniștit și nici măcar n-a tresărit. Apoi am început să punem comprese fierbinți, lucru pe care de două săptămîni încoace îl facem zi și noapte, din două în două ore, cu precizia unui ceasornic. Medicul i-a prescris totodată să bea zilnic 3—4 pahare de Porto și o jumătate de sticlă de Bordeaux și să mînce de patru ori mai mult decît în mod obișnuit. Trebuia să se întremeze, pentru a putea suporta durerile îngrozitoare și pentru a rezista la epuizarea provocată de supurația abundentă. Așa ne-am petrecut timpul în ultimele două săptămîni; mai mult nici nu e nevoie să vă spun. Lenchen, care s-a îmbolnăvit și ea de atîtea griji și eforturi, astăzi se simte ceva mai bine. Nu știu de unde am luat tăria necesară. În primele nopți am stat de veghe singură la căpătîiul lui, apoi timp de o săptămînă am stat cu rîndul cînd eu, cînd Lenchen, iar acum dorm în cameră pe jos ca să fii lingă el ori de cîte ori are nevoie. Vă puteți închipui în ce dispoziție sînt acum cînd Karl este în convalescență. Atît Karl cît și sărmanele mele fete vă transmit amîndurora călduroase salu-

¹⁾ Este vorba de Asociația generală a muncitorilor germani. — *Nota red.*

²⁾ — albastre și împotriva crizelor biliare. — *Nota trad.*

³⁾ 1 quart = 1,14 l. — *Nota trad.*

⁴⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

tări. Scrieți-ne amîndoi de îndată ce puteți și atît cît puteți. Scrisorile îi fac multă bucurie. Vă rog să mă scuzați pentru scrisoarea mea haotică.

Vechea voastră prietenă,
Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

10

Jenny Marx către Karl Friedrich Moritz Elsner la Breslau ¹⁾

[Londra, mijlocul lunii iunie 1864]
1, Modena Villas, Maitland Park,
Haverstock Hill

Stimate domn,

Presupunem că dv. sînteți autorul frumosului necrolog apărut în „Breslauer Zeitung“ despre scumpul nostru prieten W. Wolff dispărut pentru totdeauna ²⁾). Soțul meu ar dori să scrie o biografie mai amănunțită a acestuia, dar nu are material referitor la perioada copilăriei și a tinereții prietenului nostru ⁷¹⁵. El v-ar rămîne foarte îndatorat dacă ați dori să-i dați o mîină de ajutor în această privință, comunicîndu-i cît mai detaliat posibil tot ce știți despre anii copilăriei și tinereții lui Wolff. Începînd din 1845 noi am fost cu el tot timpul în relațiile cele mai apropiate. Prin urmare este vorba mai ales de prima perioadă a vieții sale. Soțul meu, care este acum în convalescență după o boală gravă și de foarte lungă durată, mi-a dat însărcinarea să vă rog pe dv., ca vechi și devotat prieten al celui dispărut, să-i faceți acest serviciu prietenesc, și sper că în curînd ne veți comunica tot ce ați păstrat în amintire despre scumpul și neuitatul nostru Wolff.

Salutări cordiale din partea soțului meu și a mea.

A dv.,
Jenny Marx
născută von Westphalen

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ Denumirea poloneză : Wroclaw. — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 355. — Nota red.

Adnotări
și
indici

Adnotări

1 *Procesul comuniștilor de la Köln* (4 octombrie — 12 noiembrie 1852) — proces înscenat de guvernul prusian. În fața Curții cu juri au compărut 11 membri ai Ligii comuniștilor, organizație comunistă internațională (1847—1852), acuzați de „un complot cu caracter de înaltă trădare”. Pe baza unor documente false și a unor mărturii mincinoase, 7 dintre acuzați au fost condamnați la pedepse variind între 3 și 6 ani detențiune într-o fortăreață. Acțiunile provocatoare ale organizatorilor acestui proces și metodele mîrșave folosite de statul polițist prusian împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost în întregime demascate de Marx și Engels (vezi articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, în : K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428 și 429—501).

Vorbind despre *asociația muncitorilor*, Marx se referă la Asociația muncitorilor germani de la Londra. Asociația a fost înființată la Londra în februarie 1840 de K. Schapper, J. Moll și alți militanți ai Ligii celor dreپți. După organizarea Ligii comuniștilor, rolul conducător în această asociație l-au avut comunațiile locale ale Ligii. În 1847 și 1849—1850 Marx și Engels au participat intens la activitatea asociației. La 17 septembrie 1850 Marx și Engels, precum și un număr de adepți ai lor, s-au retras din asociație, deoarece în lupta dintre majoritatea organului central al Ligii comuniștilor, condusa de Marx și Engels, și minoritatea sectară-aventuristă (fracțiunea Willich-Schapper), asociația s-a situat de partea minorității. Pe la sfîrșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au început din nou să activeze în cadrul Asociației culturale. Asociația a dăinuit pînă în 1918, cînd a fost interzisă de guvernul englez. În secolul al XX-lea, asociația era frecventată de un mare număr de emigranți politici ruși. — 5.

2 În toamna anului 1859, Freiligrath, prin atitudinea sa, a împiedicat în mod obiectiv demascarea agentului bonapartist Vogt, care l-a calomniat pe Marx și pe revoluționarii proletari conduși de el. Îndeosebi Freiligrath a refuzat să-l ajute pe Marx ca să-l determine pe democratul mic-burghez Blind să recunoască că el este autorul pamfletului „Avertisment”, publicat anonim în iunie 1859 în „Volk” și „Allgemeine Zeitung”, în care Vogt este demascat ca agent corupt bonapartist (vezi în legătură cu aceasta pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 511—532). Freiligrath a declarat în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg că nu are nici o legătură cu învinuirea care i s-a adus lui Vogt (despre critica făcută de Marx lui Freiligrath vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 19 și 26 noiembrie 1859, precum și scrisoarea lui Marx către

Freiligrath din 23 și 28 noiembrie 1859, în : K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 454—461 și 566—569). — 5.

- 3 „*Uniunea bărbajilor germani*” — una dintre organizațiile emigranților germani de la Londra, înființată după înfringerea revoluției din 1848—1849 în Germania.

Marx îl numește în ironie pe Gottfried Kinkel *heruscul*, pentru că acesta și-a numit ziarul „Hermann”, după numele lui Armin (Hermann), căpetenia heruscilor. — 6.

- 4 Marx se referă la munca sa de pregătire a celui de-al doilea volum din „Contribuții la critica economiei politice” (vezi și adnotarea 27). — 6.

- 5 Este vorba de recenzia la broșura lui Engels, apărută anonim, „Padul și Rinul”, publicată în „Allgemeine Militär-Zeitung” nr. 95—96 din 26 noiembrie 1859. Autorul recenziei se declara de acord cu părerea exprimată de Engels în broșură cu privire la inconsistența teoriei potrivit căreia pentru apărarea securității sale, Germania ar trebui să aibă în stăpânirea sa nordul Italiei. — 6.

- 6 La 16 octombrie 1859, John Brown, luptător pentru eliberarea negrilor din S.U.A., a încercat să ridice sclavii din statele sclavagiste la răscoală. Împreună cu un mic grup de partizani ai săi, el a ocupat arsenalul din Harper's Ferry (statul Virginia), dar Brown n-a reușit să dea o amploare mai mare răscoalei. Aproape toți participanții la această acțiune (22 de persoane, printre care 5 negri), care au opus o rezistență desperată trupelor guvernamentale, și-au găsit moartea. John Brown și 5 dintre tovarășii săi au fost executați. Răscoala lui John Brown, care a constituit un indiciu al creșterii crizei revoluționare în S.U.A., a contribuit la intensificarea luptei negrilor împotriva sclaviei și la unirea forțelor aboliționiste din țară. — 6.

- 7 Este vorba de încercarea de răscoală a populației negre din orașul Bolivar (statul Missouri) în decembrie 1859. Marx se referă la nota publicată în „New York Daily Tribune” nr. 5 830 din 30 decembrie 1859.

„*New York Daily Tribune*” — ziar american care a apărut din 1841 până în 1924. Până la jumătatea deceniului al 6-lea a fost organul de presa al aripii de stînga a whigilor americani, iar apoi al partidului republican. Marx a colaborat la acest ziar din august 1851 până în martie 1862. La rugămintea lui Marx, un mare număr de articole pentru „*New York Daily Tribune*” au fost scrise de Engels. În perioada în care în Europa se dezlănțuise reacțiunea, Marx și Engels au folosit acest ziar, răspîdit pe scară largă, progresist în acea perioadă, pentru a demasca pe baza unor dovezi concrete racilele societății capitaliste. În timpul războiului civil din America colaborarea lui Marx la ziar a încetat. Ceea ce a contribuit în mare măsură la ruperea relațiilor lui Marx cu „*New York Daily Tribune*” a fost creșterea influenței adepților unui compromis cu statele sclavagiste în cadrul redacției și abatearea ziarului de la pozițiile progresiste. Mai tirziu ziarul a devenit tot mai mult un ziar de dreapta. — 7.

- 8 Este vorba de editarea la Londra a „*Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department*” („*Rapoartele inspectorilor de fabrici pentru excelența sa ministrul afacerilor interne*”).

Horner, care a lucrat ca inspector de fabrici, și-a dat demisia în noiembrie 1859. Ultimul său raport este datat 31 octombrie 1859. — 7.

- 9 Marx se referă la broșura calomnioasă a mic-burghezului K. Vogt, democrat vulgar și agent bonapartist, „*Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»*” („*Procesul intentat de mine împotriva lui «Allgemeine Zeitung»*”), în care

Vogt recurge la denaturarea faptelor și la minciuni sfruntate, încercind să defăimeze activitatea revoluționară a lui Marx și a revoluționarilor proletari conduși de el. În monstroasa sa calomnie la adresa lui Marx, Vogt a mers până acolo încît l-a înfățișat pe Marx și pe tovarășii săi de idei ca pe un grup de conspiratori care au legături secrete cu poliția. Broșura lui Vogt a apărut în decembrie 1859, iar la începutul anului 1860, în ziarul burghez berlinez „National-Zeitung” nr. 37 și 41 din 22 și 25 ianuarie 1860, în două articole de fond („Karl Vogt și «Allgemeine Zeitung»” și „Cum se fabrică manifestele radicale ?”) a fost reprodus conținutul calomnios al cărții lui Vogt (vezi volumul de față, p. 392—398, 401—402 și 407—425). În interesul partidului proletar care se formase, Marx a hotărît să-i răspundă lui Vogt în presă, iar pe „National-Zeitung” să-l dea în judecată pentru calomnie. La sfîrșitul lunii ianuarie 1860 Marx începe să strîngă material pentru cartea împotriva lui Vogt și pentru procesul intentat lui „National-Zeitung”. În februarie 1860 Marx trimite consilierului Weber, avocatul său, materialul acuzator împotriva lui Zabel din Berlin, redactorul lui „National-Zeitung” (vezi volumul de față, p. 392—398, 401—402 și 407—425).

Dar în perioada aprilie-octombrie 1860, fără nici un motiv întemeiat, acțiunea lui Marx este respinsă de toate instanțele judiciare prusiene. Concomitent cu pregătirea și expedierea materialelor pentru proces, Marx lucrează la cartea împotriva lui Vogt, pe care a terminat-o în noiembrie 1860 și a intitulat-o „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738). — 8.

10 Marx se referă la scrisoarea sa către Lassalle din 22 noiembrie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 564—566), în care critică tactica lui Lassalle în problema unificării Germaniei și Italiei expusă în broșura „Războiul din Italia și sarcina Prusiei” (vezi adnotarea 35). — 8.

11 Marx trimitea de două ori pe săptămînă articole la „New York Daily Tribune” — marți și vineri; 27 ianuarie 1860 a căzut într-o vineri. — 8.

12 Este vorba de corespondența din „Times” nr. 23 526 din 26 ianuarie 1860 în legătură cu evenimentele din Maroc (corespondența din 13 ianuarie 1860).

La Cabo-Negro (lanț muntos în Maroc), la jumătatea lunii ianuarie 1860, în timpul războiului spaniolo-marocan, s-a dat o luptă între trupele spaniole și marocane (vezi și articolul lui Engels „Războiul cu maurii”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 591—598). — 8.

13 La 27 ianuarie 1860 Marx a trimis la „New York Daily Tribune” articolul „Politica Angliei”, în care critică dezbaterile parlamentare cu privire la adresa de răspuns la mesajul coroanei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 9—14).

Vorbînd despre *reforma armatei prusiene*, Engels se referă la comunicatul apărut în presă cu privire la intenția guvernului prusian de a supune discuției în Landtag un proiect de lege cu privire la prelungirea serviciului militar și la majorarea bugetului militar. Proiectul de lege a fost prezentat în Landtag la 9 februarie 1860 și respins de majoritatea liberală a Camerei, ceea ce a determinat conflictul constituțional din Prusia (vezi adnotarea 190). Marx face o caracterizare a reformei armatei prusiene în articolul „Pregătiri de război în Prusia”, iar Engels în lucrarea „Problema militară în Prusia și partidul muncitoresc german” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 199—202, și vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 44—83). — 8.

14 În legătură cu întâmplările de la Harper's Ferry vezi adnotarea 6.

În legătură cu răscoala din Missouri, în decembrie 1859, vezi adnotarea 7. — 8.

15 Engels se referă la comunicarea firmei „W. P. Wright & Co.” cu privire la situația de pe piața bumbacului, apărută în „New York Daily Tribune” din 11 ianuarie 1860 la rubrica „Probleme comerciale”. — 8.

16 Este vorba de broșura lui E. Fischel „Die Despoten als Revolutionäre” („Despoții în chip de revoluționari”), Berlin, 1859, care a apărut anonim. Broșura a fost tradusă în limba engleză cu titlul „The Duke of Coburg's Pamphlet” („Pamfletul ducelui de Coburg”). Vezi și volumul de față, p. 484. — 9.

17 În legătură cu broșura lui Vogt împotriva lui Marx vezi adnotarea 9.

În momentul cînd a expediat scrisoarea de față, Marx nu era încă în posesia broșurii lui Vogt. După cum se vede, el nu cunoștea încă exact structura ei. Ceea ce Marx numește introducere, în realitate forma capitolului doi al broșurii. Primul capitol îl constituia raportul stenografic al procesului lui Vogt care a avut loc în octombrie 1859, la Augsburg, împotriva lui „Allgemeine Zeitung”, dat în judecată de Vogt pentru că în iunie 1859 a reprodus pamfletul „Avertiment”, în care Vogt era demascat ca agent bonapartist (în legătură cu aceasta vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738).

Marx compară broșura lui Vogt cu lucrarea calomnioasă la adresa lui Marx și Engels a democratului mic-burghez Müller-Tellingering „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels” („Gustul anticipat al viitoarei dictaturi germane a lui Marx și Engels”). Köln, 1850. — 10.

18 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 564—566. — 11.

19 *Banda de ticăloși ai imperiului* îi numește Marx în ironie pe membrii Adunării naționale de la Frankfurt, întrunită în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania.

Uniunea națională — partid al burgheziei liberale germane, care lupta pentru unificarea Germaniei într-un stat puternic centralizat sub hegemonia Prusiei monarhiste (fără Austria); ea a fost creată în septembrie 1859 la Congresul de la Frankfurt. Nucleul principal al Uniunii naționale îl constituia partidul proprusian de la Gotha, înființat în iunie 1849 la Gotha de către reprezentanții marii burghezii contrarevoluționare, de liberalii de dreapta, care părăsiseră Adunarea națională de la Frankfurt în urma refuzului regelui Prusiei, Frederic Wilhelm al IV-lea, de a primi din mîinile Adunării naționale coroana imperială și a hotărîrii majorității de stînga a Adunării naționale de a crea regența imperiului. — 11.

20 Vogt era unul dintre cei cinci membri ai *regenței imperiului* care a fost creată în iunie 1849 la Stuttgart de „cozile de topor” ale democrației liberale din cadrul Adunării naționale de la Frankfurt. — 12.

21 Lassalle s-a situat pe o poziție reprobabilă față de Marx în lupta acestuia împotriva lui Vogt. Încă înainte de apariția broșurii lui Vogt „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»” („Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”), Lassalle a refuzat să-l sprijine pe Marx în demascarea uneltirilor bonapartiste ale lui Vogt. Prin atitudinea sa, Lassalle l-a împiedicat efectiv pe Marx în 1859 să publice în „Volks-Zeitung” declarația împotriva lui Vogt și Blind (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745). La 26 noiembrie 1859 Marx îi scria lui Engels că, de fapt,

Lassalle „ii cîntă în strună lui Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 459). După apariția broșurii calomniatoare a lui Vogt, la sfîrșitul lunii ianuarie 1860, într-o scrisoare către Marx, Lassalle și-a exprimat nemulțumirea pentru că Marx împărtășește părerea existentă în cercurile democratice că Vogt este agent în solda lui Bonaparte. Într-o scrisoare adresată lui Marx la începutul lunii februarie 1860, Lassalle a încercat, recurgînd la tot felul de argumente nefundamentate, să-l convingă pe Marx să renunțe la procesul împotriva lui „National-Zeitung”, care a reprodus calomniile lansate de Vogt. Se pare că poziția lui Lassalle se explică în parte prin unitatea de vederi dintre Lassalle și Vogt în problema unificării Germaniei. Amîndoi s-au pronunțat în fond pentru unificarea „de sus” a Germaniei sub conducerea Prusiei. — 12.

- 22 În 1859—1860 a apărut la Berlin în limba germană o culegere de documente și materiale diplomatice, corespunzătoare lui „Portfolio”, scos de David Urquhart la Londra. Această culegere, al cărei redactor era ziaristul Fischel, a apărut sub titlul „Das Neue Portfolio”.

Extrase din pamfletul lui Marx „Lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435) au fost publicate în „Das Neue Portfolio”. Hefte I und II, Berlin, 1859—1860. — 12.

- 23 *Comitetele pentru afaceri străine* (Foreign Affairs Committees) — organizații politice create de Urquhart și adepții lui în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea într-o serie de orașe din Anglia în special pentru a lupta împotriva politicii lui Palmerston. — 12.

- 24 Marx se referă la declarația lui Orges, redactor al lui „Allgemeine Zeitung”, publicată în nr. 12 din 12 ianuarie 1860 al ziarului. În această declarație, Orges dezmente o serie de născociri din broșura lui Vogt „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»”, și prezintă, printre altele, o serie de date din propria sa biografie (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 31 ianuarie 1860 în volumul de față, p. 15). —12.

- 25 Este vorba de *Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra* (vezi adnotarea 1). În deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea asociația și-a mutat sediul în Great Windmill-Street din cartierul Soho. — 12.

- 26 Vezi adnotarea 17. —14.

- 27 După apariția, în 1859, sub titlul „Contribuții la critica economiei politice”, a primului volum din lucrarea sa consacrată criticii categoriilor economice, Marx se pregătea să publice volumul al doilea, care trebuia să cuprindă cel mai important și cel mai mare capitol din această lucrare, capitolul despre capital. Dar în 1860, fiind ocupat să scrie pamfletul împotriva lui Vogt, Marx a fost nevoit să întrerupă studiile sale economice, pe care le-a reluat abia în vara anului 1861. În perioada 1861—1863, în procesul lucrului, Marx a extins capitolul mai sus menționat, care a ajuns la proporțiile unui manuscris amplu alcătuit din 23 de caiete, avînd un volum total de aproximativ 200 de coli de tipar, care ulterior a fost prelucrat și a apărut în primele trei volume ale „Capitalului”. O parte din manuscrisele elaborate în 1861—1863 au fost publicate, fără a fi prelucrate de autor, sub forma volumului patru al „Capitalului” („Teorii asupra plusvalorii”, vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 26, partea I, a III-a). —14.

- 28 Este vorba de prima expoziție industrială internațională care a avut loc la Londra din mai pînă în octombrie 1851. — 15.

- 29 Marx se referă, desigur, la cărțile apărute în 1850 la Paris ale agenților de poliție și provocatorilor De la Hodde „La naissance de la République en février 1848” („Nașterea Republicii în februarie 1848”). Paris, 1850, și Chenu „Les Conspirateurs” („Conspiratorii”), Paris, 1850. Vezi recenziile critice la aceste lucrări făcute de Marx și Engels în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 286—301. — 16.
- 30 În legătură cu reproducerea în „National-Zeitung” a calomniilor lui Vogt vezi adnotarea 9.
- În legătură cu atacurile lui Vogt împotriva lui Wolff vezi mai pe larg pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 473—475.
- Marx nu citează întocmai cuvintele din „National-Zeitung”. În nr. 41 din 25 ianuarie 1860 al lui „National-Zeitung” se spunea că Wolff a predat circulara nu ziarului din Hannover, ci poliției din Hannover. — 16.
- 31 Spre sfârșitul anului 1859 socialistul german Eichhoff a fost deferit justiției de autoritățile prusiene pentru că a publicat în săptămânalul „Hermann” articole împotriva sistemului polițienesc prusian în care era demascat rolul jucat de Stieber, șeful poliției politice prusiene, în procesul provocator de la Köln înscenat membrilor Ligii comuniștilor în 1852. Organizând acest proces, Stieber a folosit „dosarul cu procese-verbale” al C.C. al Ligii comuniștilor falsificat de Hirsch, agentul de poliție prusian. În mai 1860 Eichhoff a fost condamnat la 14 luni închisoare de tribunalul din Berlin.
- Marx s-a întâlnit cu Juch în decembrie 1859, întrucât acesta voia de la Marx unele date în legătură cu procesul comuniștilor de la Köln, de care Juch avea nevoie pentru apărarea lui Eichhoff la proces (în legătură cu aceasta vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 13 decembrie 1859, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 468—470, precum și în volumul de față, p. 429—430). — 17.
- 32 În suplimentul la nr. 28 din 28 ianuarie 1860 al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg au fost publicate declarațiile unuia dintre redactorii acestui ziar, Altenhöfer, și ale ziaristului Häfner, în care aceștia respingeau într-o formă destul de confuză faptele referitoare la ei din broșura lui Vogt „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»”. — 18.
- 33 Este vorba de *tratatul de pace de la Basel* care a fost încheiat în mod separat de Prusia cu Republica Franceză la 5 aprilie 1795. Încheierea acestui tratat a fost o urmare a victoriilor obținute de armata franceză, precum și a folosirii cu pricepere, de către diplomația franceză, a contradicțiilor ivite între participanții la prima coaliție antifranceză, în primul rând între Prusia și Austria. Pacea cu Prusia a marcat începutul destrămării coaliției; la 22 iulie 1795 Spania a semnat și ea la Basel un tratat de pace separat cu Republica Franceză. — 18.
- 34 În scrisoarea către Marx scrisă de Lassalle la sfârșitul lunii ianuarie 1860 (despre care este vorba în această scrisoare a lui Engels către Marx) se menționează că broșura lui Vogt „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»” a fost editată într-un tiraj de 3 000 de exemplare și că întreg tirajul a fost epuizat. — 18.
- 35 Engels se referă la faptul că în timpul războiului din Italia din 1859, F. Lassalle a apărut în fond intervenția lui Napoleon al III-lea în treburile Italiei sub pretextul „eliberării” ei, solidarizându-se în această problemă cu concepțiile lui Vogt. Lassalle și-a formulat concepțiile cu privire la problemele din Italia într-o formă mai concentrată în broșura „Der italienische Krieg und die

Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie" („Războiul din Italia și sarcinile Prusiei. O voce din rîndurile democrației"). Broșura a apărut anonim la Berlin la începutul lunii mai 1859. În această broșură Lassalle a susținut și poziția prusiană-bonapartistă de neutralitate a statelor germane în războiul cu Italia, militînd pentru o înfrîngere a Austriei, de care Prusia urma să profite în scopul unificării de sus a Germaniei.

Războiul din Italia — războiul dintre Franța și regatul Sardiniei (Piemontul), pe de o parte, și Austria, pe de altă parte, a durat din 29 aprilie pînă în 8 iulie 1859. Războiul a fost întrerupt de Napoleon al III-lea, care, sub steagul „eliberării” Italiei, se străduia să acapareze teritorii și să consolideze regimul bonapartist din Franța cu ajutorul unei campanii militare „locale” încununată de succes. Marea burghezie și aristocrația liberală din Italia sperau că vor realiza cu ajutorul războiului unificarea Italiei, fără participarea maselor populare, sub conducerea dinastiei de Savoia din Piemont. Dar întrucît monarhia austriacă, speriată de avîntul mișcării de eliberare națională împotriva asupritorilor Italiei, căuta să mențină fărîmițarea politică a Italiei și se temea de complicații în cazul continuării războiului, după unele victorii ale armatei franco-piemonteze, la 11 iulie Napoleon al III-lea a încheiat la Villafranca, pe spinarea Sardiniei, un tratat de pace separat cu Austria. Ca urmare a războiului, Franța a primit Savoia și Nisa, iar Lombardia a fost alipită la Sardinia. Regiunea Veneției a rămas în continuare sub stăpînire austrieacă. — 19.

36 Este vorba de declarația publicistului democrat mic-burghez Fröbel din 20 ianuarie 1860 publicată în „Allgemeine Zeitung” nr. 24 din 24 ianuarie 1860. În această declarație, Fröbel, demonstrînd că Vogt este un agent plătit al lui Bonaparte, releva că atitudinea acestuia este o „trădare a națiunii germane”. Engels ia în ris aprecierea negativă în legătură cu această declarație, expusă de Lassalle în scrisoarea către Marx de la sfîrșitul lunii ianuarie 1860. — 19.

37 Este vorba de alipirea provinciilor Savoia și Nisa la Franța în urma războiului dus de Franța și Piemont împotriva Austriei în 1859, care a dat la iveală planurile expansioniste ale lui Napoleon al III-lea. — 20.

38 Este vorba de declarația lui Marx către redactorul ziarului „Free Press” în care Marx îl demască pe democratul mic-burghez Blind ca fiind complice al agentului bonapartist Vogt. Declarația nu a fost publicată în „Free Press”, dar a apărut în limba engleză sub formă de foaie volantă, datată 4 februarie 1860, sub titlul „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»” (vezi textul declarației în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 746—747). Într-o serie de scrisori Marx numește această declarație „circulara engleză” sau „circulara împotriva lui Blind”. — 21.

39 În legătură cu procesul lui Eichhoff, în care este demascată șeful poliției politice prusiene, Stieber, vezi adnotarea 31.

În legătură cu procesul comuniștilor de la Köln vezi adnotarea 1. — 22.

40 Este vorba de articolul lui Vogt „Zur Warnung” („Avertisment”) din 23 mai 1859 și publicat ca supliment la nr. 150 din 2 iunie 1859 al ziarului „Schweizer Handels-Courier”, care apărea la Biel. Articolul lui Vogt cuprindea o serie de atacuri dușmanoase și calomnioase împotriva lui Marx și a tovarășilor săi de idei. Ulterior acest articol a stat la baza broșurii calomnioase a lui Vogt împotriva lui Marx „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung” (vezi adnotarea 9).

Cînd vorbește despre Techow, Marx se referă la scrisoarea acestuia către Schimmelpfennig din 26 august 1850 în care Techow reda într-o formă denaturată convorbirea avută cu Marx (vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”,

în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 476—500).

În ceea ce-l privește pe Lüning, Marx se referă, probabil, la recenzia acestuia publicată în „Neue Deutsche Zeitung” din 22, 23, 25 și 26 iunie 1850, la cele patru numere ale lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, respectiv la lucrarea lui Marx „Luptele de clasă în Franța”. În recenzia sa, Lüning a prezentat denaturat concepțiile lui Marx cu privire la dictatura proletariatului (vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1950, p. 349). —22.

- 41 Între 16 februarie și 25 martie 1860 Marx s-a aflat la Manchester, la Engels, unde împreună cu Wilhelm Wolff au discutat planul de atac în presă împotriva lui Vogt. — 22.
- 42 Marx se referă la lucrarea sa, apărută în a doua ediție, „Contribuții la critica economiei politice” (vezi adnotarea 27). —22.
- 43 În această ironie la adresa lui Vogt, Marx se folosește de identitatea dintre numele de familie al acestuia și numele unor funcționari din evul mediu — rezidenți ai împăratului Germaniei — care se numeau „Vogt”. În afară de aceasta, Marx îl numește astfel pe Vogt, făcând aluzie la faptul că în timpul revoluției din 1848—1849 în Germania Vogt a fost unul dintre cei patru regenți ai imperiului (vezi adnotarea 20). — 22.
- 44 Este vorba de nota apărută în ziarul „Times” din 3 februarie 1860 în care se anunța discursul probonapartist rostit de Vogt cu prilejul pregătirilor ce se făceau în Franța în scopul anexării provinciilor Savoia și Nisa. În discursul său, Vogt, ascunzând intențiile mișelești ale lui Napoleon al III-lea, a declarat că guvernul francez ar fi gata să cedeze Elveției regiunile neutre Savoia-Faucigny, Chablais și Genèveis dacă i se acordă dreptul de liberă folosință a drumului ce trece prin Simplon. Sensul acestui discurs a fost dezvăluit de Engels în broșura „Savoia, Nisa și Rinul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 631—632) și de Marx în pamfletul „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 595—597). —22.
- 45 Este vorba de încercările lui Marx de a determina pe democratul mic-burghez Blind să recunoască că el a fost autorul pamfletului anonim „Avertisment”, publicat la 18 iunie în „Volk” și la 22 iunie în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, în care Vogt era demascat ca agent bonapartist plătit. Acest lucru era foarte important deoarece Vogt, în broșura sa „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”, a declarat că autorul articolului este chiar Marx, aducându-i învinuirea calomnioasă de a-l fi făcut pe Blind țapul ispășitor al partidului său. În persoana lui Blind Marx s-a străduit de asemenea să demaște comportarea lașă a reprezentanților democrației mic-burgheze, care nu se încumetau să treacă la o luptă deschisă cu agenții bonapartiști. La presiunile lui Blind și ale lui Hollinger, proprietarul tipografiei unde fusese tipărit pamfletul „Avertisment”, un zețar de la această tipografie, Wiehe, a scris în noiembrie 1859 o declarație în care afirma că Blind nu e autorul pamfletului. „Allgemeine Zeitung” a refuzat să publice această declarație și ea a fost inserată în cartea lui Vogt. „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»” (vezi textul declarației în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 526). Dar la 8 februarie 1860 Wiehe a făcut o depoziție în fața tribunalului de poliție prin care confirma că Blind este autorul pamfletului (vezi volumul de față, p. 33 și 390—392).
- În legătură cu faptul că Blind era autorul și cu depozitiile lui Wiehe vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere,

vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 511—532) și scrisoarea lui Marx din 24 februarie 1860 către consilierul juridic Weber (vezi volumul de față, p. 407—412). — 23.

46 Este vorba de procesul pe care Marx se pregătea să-l intenteze împotriva lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 9). — 23.

47 Este vorba de *Liga comuniștilor* — prima organizație comunistă internațională, înființată sub conducerea lui Marx și Engels la începutul lunii iunie 1847, la Londra, în urma reorganizării Ligii celor dreپți, o organizație conspirativă a muncitorilor și meseriașilor care a luat ființă în deceniul al 4-lea. La sfârșitul lunii ianuarie 1847 conducerea Ligii celor dreپți le-a propus lui Marx și Engels să intre în Ligă și să participe la reorganizarea acesteia pe baza principiilor proclamate de ei. Marx și Engels au acceptat această propunere. Principiile programatice și organizatorice ale Ligii comuniștilor au fost elaborate de Marx și Engels și confirmate la primul și al doilea Congres al Ligii (începutul lunii iunie 1847 și 29 noiembrie—8 decembrie 1847). Din însărcinarea celui de-al doilea Congres al Ligii, Marx și Engels au scris documentul-program „Manifestul Partidului Comunist”, publicat în februarie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500).

La sfârșitul lunii februarie 1848, după ce a izbucnit revoluția în Franța, organul central de la Londra al Ligii a transmis conducerea acesteia comitetului districtual de la Bruxelles, aflat sub conducerea lui Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles și stabilirea sa la Paris, la începutul lunii martie, noul organ central și-a mutat sediul în acest oraș. Engels este și el ales în organul central.

În a doua jumătate a lunii martie — începutul lunii aprilie 1848, Marx, Engels și câteva sute de muncitori germani, în majoritate membri ai Ligii comuniștilor, se întorc în Germania pentru a participa la revoluția care începuse. „Revendicările partidului comunist în Germania”, formulate de Marx și Engels la sfârșitul lunii martie, au constituit platforma politică a Ligii comuniștilor în această revoluție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 3—5). Centrul conducător și îndrumător al membrilor Ligii comuniștilor era pe atunci „Neue Rheinische Zeitung”, ziar redactat de Marx. Deși înfringerea revoluției a dat o lovitură Ligii comuniștilor, în anii 1849—1850 ea a fost reorganizată și și-a continuat activitatea. În „Adresa organului central către Liga comuniștilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273), scrisă de Marx și Engels în martie 1850, s-a făcut bilanțul revoluției din 1848—1849 și a fost subliniată necesitatea creării unui partid de sine stătător al proletariatului. În vara anului 1850, în cadrul organului central al Ligii comuniștilor s-au accentuat divergențele principiale în problemele tacticii. Majoritatea membrilor organului central, în frunte cu Marx și Engels, s-au opus cu hotărâre tacticii sectare, aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care preconiza dezlănțuirea imediată a revoluției, fără a ține seama de legile obiective și de situația politică reală din Germania și din celelalte țări din Europa. Activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper a dus, la mijlocul lunii septembrie 1850, la o ruptură. La ședința din 15 septembrie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, p. 595—600), la propunerea lui Marx, imputernicirile organului central au fost transmise comitetului districtual de la Köln. În mai 1851, persecuțiile polițienești și arestarea unor membri ai Ligii au dus la încetarea de fapt a activității ei în Germania. La 17 noiembrie 1852, curând după procesul comuniștilor de la Köln (vezi adnotarea 1), la propunerea lui Marx, Liga s-a autodizolvat ;

membrii Ligii și-au continuat însă munca de educare a cadrelor în vederea viitoarelor lupte revoluționare.

Liga comuniștilor a jucat un important rol istoric ca școală a revoluționarilor proletari, ca germene al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 23.

- 48 Este vorba de adresa organului central al Ligii comuniștilor din 1 decembrie 1850 („Die Centralbehörde an den Bund”), elaborată de adepții lui Marx și Engels, în special de H. Bürgers. Autorii adresei, declarându-se solidari cu Marx și Engels, condamnă activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper și subliniază importanța teoriei pentru dezvoltarea mișcării comuniste. Totuși acest document nu dezvaluie adevărata cauză a scindării Ligii comuniștilor, făcând vinovați, în parte, de sciziune și pe Marx, și adepții lui de la Londra. Adresa organului central de la Köln a căzut nu în mâinile poliției din Hannover (cum s-a spus în scrisoare), ci în ale celei din Saxonia, în timp ce la Leipzig, în 10 mai 1850, a fost arestat un membru al Ligii comuniștilor, Nothjung. Documentul a fost publicat în iunie 1851 în „Dresdner Journal und Anzeiger” și în „Kölnische Zeitung”. Engels i-a comunicat lui Marx acest lucru în scrisoarea din 27 iunie 1851 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1968, p. 262—263). — 23.
- 49 Declarația lui Wilhelm Wolff, în care acesta respinge născocirile calomnioase ale lui Vogt și ale lui „National-Zeitung” cu privire la circulara către proletarii din Germania pe care Wolff ar fi întocmit-o și ar fi predat-o poliției, a fost publicată cu o notă la 6 februarie 1860 în ziarele „Volks-Zeitung”, „Allgemeine Zeitung” și „Reform” din Hamburg (vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 473—474). — 24.
- 50 Vezi adnotarea 44. —24.
- 51 La 6 februarie 1860 ziarul londonez „Daily Telegraph” a reprodus în articolul lui Abel „The Journalistic auxiliaries of Austria” („Complicii zăiaști ai Austriei”) născocirile calomnioase ale lui Vogt apărute în „National-Zeitung”. „Banda pucioasei” — denumire dată inițial, în deceniul al 8-lea al secolului al XVIII-lea, unei societăți studențești de la Universitatea din Jena, care avea o proastă reputație din pricina scandalurilor provocate de membrii ei ; ulterior, expresia „banda pucioasei” a devenit un nume comun pentru desemnarea oricărei adunături de derbedei și de elemente suspecte.
- În broșura sa plină de calomnii „Mein Prozess gegen die «Allgemeine Zeitung»” (vezi adnotarea 9), Vogt, denaturând faptele, îi numește pe Marx și pe adepții săi „banda pucioasei” și prezintă această bandă ca o societate care se îndeletnicește cu treburi politice murdare. În realitate, sub denumirea hazlie de „banda pucioasei”, în anii 1849—1850 era cunoscut la Geneva un cerc de emigranți germani. Marx și tovarășii săi de idei nu aveau absolut nici o legătură cu acest cerc, care, de altfel, nu avea caracter politic, fiind o simplă bandă veselă și inofensivă de cheflii. (Aunănunte în legătură cu „banda pucioasei” vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 428—437, precum și în volumul de față, p. 418—419, în scrisoarea lui Marx către consilierul juridic Weber din 24 februarie 1860). — 26.
- 52 În legătură cu declarația lui Wiehe vezi adnotarea 45. —27.
- 53 Broșura lui Engels „Savoia, Nisa și Rinul” a apărut anonim în aprilie 1860 la Berlin în editura lui Berends. — 28.
- 54 Vezi adnotarea 51. —28.

- 55 Este vorba de scrisorile scrise de Marx pentru a obține materialul în care erau dezmințite născocirile calomnioase ale lui Vogt și acesta era demascat ca agent bonapartist. Acest material îi era necesar lui Marx pentru a scrie broșurile împotriva lui Vogt și pentru procesul împotriva lui „National-Zeitung”. Marx a trimis scrisorile prietenilor sai, precum și persoanelor cu care el și Engels au luat legătură în vederea acestei lucrări sau care i-au furnizat date despre Vogt. — 29.
- 56 În legătură cu „banda pucioasei” vezi adnotarea 51.
În broșura sa calomniatoare „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung», Vogt îi spune „bandei pucioasei” și „bürstenheimerii” (în legătură cu aceasta vezi în volumul de față, p. 418—419 și în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 438—447).
- În legătură cu *scrisoarea lui Schily* vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 443—446). — 29.
- 57 În legătură cu *scrisoarea lui Imandt* către Marx în care îi comunică date despre „banda pucioasei” și „bürstenheimeri” vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 441). — 30.
- 58 În legătură cu *Vogtul imperiului* vezi adnotarea 43. — 30.
- 59 Este vorba de banchetul organizat la 6 februarie 1860 de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra pentru aniversarea întemeierii asociației. La banchet a participat și Marx, care a primit o invitație specială în semn de recunoaștere a meritelor sale în dezvoltarea principiilor comuniste. Aduarea a adoptat în unanimitate o rezoluție care condamna născocirile lui Vogt (vezi în legătură cu aceasta pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 668). — 30.
- 60 În scrisoarea sa către Marx de la sfârșitul lunii ianuarie 1860, Lassalle scria că Marx nu trebuie să întrețină relații politice cu Liebknecht, întrucât acesta a fost corespondentul lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 31.
- 61 Pe la mijlocul lunii iunie 1850, prin intermediul muncitorului Klein din Solingen, Marx a propus conducătorilor circumscripției din Köln a Ligii comunistilor să-l primească pe Lassalle ca membru al Ligii comunistilor. La 18 iunie 1850, unul dintre conducătorii circumscripției din Köln, Röser, i-a scris lui Marx că comuniștii din Köln nu pot să-l primească pe Lassalle în Ligă deoarece el „continuă să aibă principii aristocratice și nu manifestă față de lupta pentru binele general al muncitorilor entuziasmul pe care ar trebui să-l manifeste”.
În legătură cu învinuirile pe care muncitorii din Düsseldorf le aduc lui Lassalle și pe care socialistul Levy le comunică lui Marx în 1850 vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 5 martie 1856 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1963 p. 25—26). — 31.
- 62 Blind a fost membru al *Asociației prietenilor patriei* — asociație republicană a emigranților germani de la Londra, care a ființat în deceniile al 6-lea și al 7-lea ale secolului al XIX-lea ; printre membrii acesteia au fost K. Blind, F. Freiligrath, F. Hollinger și alții. — 31.
- 63 Zețarul Vögele a depus la 11 februarie 1860 o mărturie în care, în esență, confirmă că K. Blind este autorul pamfletului „Avertisment” (vezi adnotarea

- 45) Vezi această declarație în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 529—530). — 33.
- 64 În pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” și în scrisoarea lui Marx către Freiligrath din 8 februarie 1860 (vezi volumul de față, p. 391), în loc de „6 luni” — „6 săptămîni”. — 33.
- 65 Este vorba de călătoria lui Marx la Manchester (vezi adnotarea 41). — 35.
- 66 Este vorba de calculul pentru tipărirea de către editura ziarului „Free Press” a circularei lui Marx „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»” (vezi adnotarea 38). — 37.
- 67 După cum se vede, Marx încă nu era informat că în „Kölnische Zeitung” din 10 februarie 1860 a fost reprodusă a sa „Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane”. — 37.
- 68 Vezi adnotarea 63. — 38.
- 69 Astfel numește Marx în glumă scrisoarea din 12 februarie 1860 pe care a primit-o de la Borkheim (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 429—432), în care acesta îi expune istoria așa-numitei „bande a pucioasei” (vezi adnotarea 51). — 38.
- 70 *Euston Street* — stradă din Londra în apropierea căreia se află gara Euston. — 39.
- 71 În „Daily Telegraph” din 15 februarie 1860 a fost publicată declarația prietenului lui Blind, doctorul Schaible, în care acesta afirma că autorul pamfletului „Avertisment” (vezi adnotarea 45) este el, Schaible. În pamfletul „Domnul Vogt”, Marx dovedește că adevăratul autor al pamfletului era Blind, iar Schaible servea drept om de paie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 531—532). — 39.
- 72 Este vorba de declarația lui Blind din 3 noiembrie 1859, publicată în „Allgemeine Zeitung” nr. 313 din 9 noiembrie 1859. În această declarație Blind neagă că el ar fi autorul pamfletului „Avertisment”. — 40.
- 73 Din 23 martie pînă la 6 aprilie 1860 Engels s-a aflat la Barmen, cu prilejul morții tatălui său. — 40.
- 74 În primăvara anului 1860 Siebel a călătorit la Paris și Geneva, unde, la rugămintea lui Marx, a obținut, cu ajutorul lui J. Ph. Becker și Lommel, diverse materiale și date necesare lui Marx pentru a scrie cărțile împotriva lui Vogt. — 42.
- 75 Marx a plecat în Olanda la unchiul său Lion Philips la 28 februarie 1861. — 42.
- 76 Este vorba de scrisoarea lui Liebknecht către Marx din 28 martie 1860, în care îl informează că redacția lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg a renunțat la serviciile lui în calitate de corespondent al acestui ziar și îl roagă pe Marx să-i aranjeze un post de corespondent la oricare ziar american. — 42.
- 77 În legătură cu „banda pucioasei” vezi adnotarea 51. — 43.
- 78 K. Siebel. „Religion und Liebe. Roman aus dem Tagebuche eines Anonymen” („Religie și dragoste. Roman sub formă de jurnal al unui anonim”), Hamburg, 1860. Cartea a fost editată fără a se menționa numele autorului. — 44.

- 79 Ca răspuns la cererea lui Marx, democratul mic-burghez Lommel, aflat în emigrație la Geneva, i-a trimis noi materiale care demascau calomniile lui Vogt la adresa revoluționarilor proletari. În legătură cu aceasta vezi și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 472). — 44.
- 80 Este vorba de articolul lui F. Lassalle „Fichte's politisches Vermächtniss und die neuste Gegenwart” („Testamentul politic al lui Fichte și contemporaneitatea”). Articolul a fost publicat în almanahul „Demokratische Studien”. Hamburg, 1860, p. 59—96. Editorul almanahului era Walesrode. — 45.
- 81 „Papers relating to proposed Annexation of Savoy and Nice to France and Memorial on the Relations between Switzerland and Savoy as a Neutral” („Documente cu privire la iminenta anexare la Franța a Savoiei și Nisei și memoriul privind relațiile dintre Elveția și Savoia ca teritorii neutre”). 3 parts. London, 1860.
Cărțile albastre — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale Ministerului de Externe. Cărțile albastre, numite astfel din pricina coperților lor albastre, au început să fie editate în Anglia încă din secolul al XVII-lea. Ele reprezintă principalul izvor oficial al istoriei economice și diplomatice a acestei țări. — 45.
- 82 Este vorba de „parlamentul ciuntit” al Adunării naționale de la Frankfurt la Stuttgart. — 45.
- 83 În legătură cu aceasta vezi și în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 670—673). — 47.
- 84 În legătură cu aceasta vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 599—601). — 48.
- 85 În articolul său „Garibaldi în Sicilia. — Situația din Prusia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 60—64), Marx face o caracterizare a ziarelor mai sus menționate. — 48.
- 86 Este vorba de scrisoarea lui Fischel către Marx din 2 mai 1860 în care îi propune să colaboreze „la un ziar nou proiectat”. În legătură cu aceasta vezi amănunte în scrisorile lui Marx către Fischel din 8 mai și 1 iunie 1860 (vezi în volumul de față, p. 473—475 și adnotarea 600). — 48.
- 87 Este vorba de scrisoarea lui Szemere către Marx din 5 mai 1860 în care acesta îi face cunoscut că în presă au apărut recenzii cu privire la broșura sa „La Question hongroise (1848—1860)”. („Problema ungară în 1848—1860”) Paris, 1860. Vezi și adnotarea 479.
Badinguet — poreclă dată lui Napoleon al III-lea în legătură cu faptul că în 1846 a fugit din închisoare în hainele unui zidar numit Badinguet. — 48.
- 88 Este vorba de scrisoarea lui Emmermann către Schily din 29 aprilie 1860 și a lui Beust către Schily din 1 mai 1860. Scrisorile conțin atacuri calomnioase la adresa lui Marx. Îndeosebi în scrisoarea lui Beust se vorbește despre priceperea lui Marx și a adepților săi de „a liniști”. — 49.
- 89 În legătură cu scrisoarea lui Techow vezi adnotarea 40. — 49.
- 90 Marx citează scrisoarea lui Bermbach în scrisoarea sa către Engels din 20 iulie 1852 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1967, p. 78—80). — 51.

- 91 Speriași de creșterea revoltei poporului împotriva dominației Bourbonilor, regele Neapolului, Francisc al II-lea, și acolișii săi au provocat în primăvara anului 1860 ciocniri sîngeroase în diferite regiuni ale Siciliei. Ca răspuns la aceasta, în aprilie 1860 în Sicilia a izbucnit o răscoală populară care s-a desfășurat sub lozincă „unificării” Italiei. La Palermo și Messina răscoala a fost înăbușită în sînge, dar o bună parte a insurgenților n-au depus armele și s-au alăturat trupelor lui Garibaldi, care au debarcat scurt timp după aceea în Sicilia. Despre evenimentele din Sicilia vezi și articolele lui Marx „Sicilia și sicilienii” și „Garibaldi în Sicilia. — Situația din Prusia” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 48—50 și 60—64). — 51.
- 92 În jurul zilei de 20 mai 1860 Engels a plecat la Barmen, unde se afla mama sa, grav bolnavă. La întoarcere spre Manchester s-a oprit pentru scurtă vreme la Marx la Londra. — 53.
- 93 Este vorba de scrisoarea lui Lassalle către Marx din 24 mai 1860. În această scrisoare Lassalle face o caracterizare categoric negativă lui Fischel și îl întreabă pe Marx dacă într-adevăr întreține relații cu el. În afară de aceasta, Lassalle îi propunea lui Marx să plece la Berlin pentru a compărea în calitate de martor în fața celei de-a doua instanțe în procesul împotriva lui Eichhoff (vezi adnotarea 31), cu scopul de a-l demasca pe Stieber. Vezi răspunsul lui Marx la scrisoarea lui Lassalle în volumul de față, p. 475—485. — 54.
- 94 Vezi adnotarea 93. — 54.
- 95 Este vorba de scrisoarea lui Lommel către Marx din 28 mai 1860, în care acesta îi comunică că pachetul trimis conține materiale în vederea demascării lui Vogt. — 56.
- 96 În zilele de 16 și 17 iunie 1860, prințul regent al Prusiei Wilhelm împreună cu alți suverani germani au avut o întrevedere cu Napoleon al III-lea la Baden-Baden. Vezi în legătură cu aceasta articolul lui Marx „Știri interesante din Prusia” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 70—75). — 58.
- 97 La ședința Camerei deputaților din Prusia de la 12 mai 1860, deputatul Niegolewskii din Poznan a demascat activitatea provocatoare a reprezentanților autorităților prusiene din Poznan. — 58.
- 98 În legătură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19.
Adepții *Germaniei mici* — militanți pentru crearea Germaniei mici, adică pentru unificarea Germaniei sub conducerea Prusiei fără Austria. — 59.
- 99 Engels citează aici balada populară daneză „Elveskud” din culegerea de poeme eroice în daneza veche. În original balada mai are două versuri. Pentru redarea textului folosim „Danmarks Gamle Folkeviser”, editată de Svend Grundtvig, 2 Teil, Kobenhaven. Cea mai cunoscută traducere în limba germană, sub titlul „Erlkönig” („Regele ielelor”), a fost făcută de Herder, care a tradus-o foarte liber. În scrisoarea către Marx, Engels dă balada în limba daneză. — 59.
- 100 Engels a îndeplinit cererea lui Marx destul de tirziu. A scris articolul „Apărarea Angliei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 99—103) cam pe la 24 iulie. La 8 august Engels a scris articolul „Manevrele forțelor lui Garibaldi” (vezi op. cit., p. 126—129).

După cum reiese din scrisoarea lui Engels către Marx, din 26 iunie 1860 (vezi volumul de față, p. 65), el nu a scris, pare-se, un articol privitor la comerțul din India. Marx însuși tratează această problemă pe scurt în articolul „Comerțul britanic” (vezi op. cit., p. 79—83). — 62.

- 101 Marx a avut nevoie de acest material în vederea pamfletului său împotriva lui Vogt, mai ales pentru a demasca concepțiile probonapartistice ale acestuia propagate în broșura scoasă în 1859 „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas” („Studii asupra situației actuale din Europa”). Genf und Bern, 1859.

Problema importanței strategice a Boemiei a fost tratată de Marx în pamfletul „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 550—553), pe baza observațiilor trimise de Engels. — 62.

- 102 Este vorba de scrisoarea adresată de consilierul juridic Weber lui Marx în 22 iunie 1860, în care îi comunică că tribunalul regal din Berlin a respins la 8 iunie 1860 reclamația înaintată de el împotriva lui „National-Zeitung” (vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, Vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 674—675). — 64.

- 103 Procesul lui Vogt împotriva lui „Allgemeine Zeitung” a avut loc în orașul bavarez Augsburg (vezi adnotarea 17). — 64.

- 104 Engels face aluzie la faptul că Lassalle împreună cu Vogt au colaborat la almanahul „Demokratische Studien”, apărut în 1860 în editura lui Meissner. În acest volum a fost inserat articolul lui Lassalle „Fichte's politisches Vermächtniss und die neueste Gegenwart” („Testamentul politic al lui Fichte și contemporaneitatea”) și articolul lui Vogt „Ein Blick auf das jetzige Genf” („O privire asupra Genevei de azi”).

Inițial Marx a avut intenția să-și tipărească pamfletul împotriva lui Vogt la editura lui Meissner din Hamburg. — 66.

- 105 Marx se referă la faptul că tribunalul regal din Berlin i-a respins reclamația împotriva lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 102).

În legătură cu scrisoarea către Meissner și atitudinea lui Lassalle vezi adnotarea 104. — 66.

- 106 *Mai există judecători la Berlin* — parafrazarea expresiei „Da, dacă n-ar exista o Curte de apel la Berlin” din legenda morarului din Sans-Souci. Potrivit legendei, aceste cuvinte au fost rostite de morar ca răspuns la dorința exprimată de regele Prusiei, Frederic al II-lea, de a-i dărîma moara, pentru ca pe locul eliberat să fie construit castelul Sans-Souci. În Germania expresia a devenit uzuală. Subiectul acestei legende a fost folosit de mai mulți autori. — 67.

- 107 Marx se referă la afirmațiile făcute de Vogt în broșura sa probonapartista „Studien zur gegenwärtigen Lage Europas”. Genf, 1859, la p. 64 și 33. Vezi criticarea acestor afirmații de către Marx în pamfletul „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 542 și 561—562).

Vorbînd despre „forță și materie”, Marx ironizează titlul cărții, apărută în 1855, „Forță și materie”, a filozofului german Büchner, care, ca și Vogt, este un reprezentant al materialismului vulgar. — 68.

- 108 Este vorba de scrisoarea trimisă de Garibaldi în vara anului 1860 unuia dintre cunoscuții lui Marx, englezul Green. Din scrisoare reiese că Garibaldi dorea ca lupta poporului italian pentru unificarea națională a țării și eliberarea ei de sub dominația străină să fie dusă independent de politica lui Napoleon

- al III-lea. Vezi în legătură cu aceasta articolul lui Marx „Știri interesante din Sicilia. — Cearta dintre Garibaldi și La Farina. — O scrisoare a lui Garibaldi” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 95—98). — 68.
- 109 La 23 iulie Marx a scris el însuși articolul despre evenimentele din Sicilia : „Știri interesante din Sicilia. — Cearta dintre Garibaldi și La Farina. — O scrisoare a lui Garibaldi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 95—98).
- În legătură cu *reforma armatei prusiene* vezi adnotarea 13. Engels nu a scris, pare-se, nici un articol pe această temă la data respectivă. — 69.
- 110 Este vorba despre Giuseppe La Farina, emisarul lui Cavour, care în iulie 1860 a fost alungat din Sicilia. Vezi amănunte în legătură cu aceasta în articolul lui Marx „Știri interesante din Sicilia. — Cearta dintre Garibaldi și La Farina. — O scrisoare a lui Garibaldi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 95—98). — 69.
- 111 Este vorba de discursul rostit de liberalul Kinglake, membru al parlamentului englez, în Camera comunelor la 12 iulie 1860, în care prezenta o serie de fapte de natură să demaște adevăratul sens al politicii guvernului bonapartist din Franța, care se erijează în apărătorul Italiei. Printre altele, el a comunicat că în timpul tratatelor în scopul încheierii unui tratat de pace, după războiul dus de Franța și Piemont împotriva Austriei în 1859 (vezi adnotarea 35), tratative care au avut loc la Villafranca în iulie 1859, Napoleon al III-lea a propus reprezentanților Austriei ca Lombardia să rămână în stăpînirea Austriei în schimbul obligației de a menține neutralitatea în cazul cînd Franța ar încerca să ocupe teritoriul german situat pe malul stîng al Rinului. În legătură cu aceasta vezi și în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 572). — 70.
- 112 Este vorba de „Report of the Commissioners appointed to consider the Defences of the United Kingdom ; together with the Minutes of Evidence and Appendix” („Raportul imputerniciților numiți pentru a cerceta starea edificiilor de apărare ale Regatului Unit ; însoțit de procesul-verbal al dovezilor și de anexe”). London, 1860, care a fost supus în iulie 1860 examinării parlamentului englez. — 72.
- 113 În legătură cu apărarea Angliei, spre sfîrșitul lunii iulie 1860 Engels a scris, în afară de articolul „Apărarea Angliei” (vezi adnotarea 100), încă un articol : „Ar putea oare francezii să invadeze Londra?”, publicat în „New York Daily Tribune” nr. 6 021 din 11 august 1860 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 109—114). — 72.
- 114 În nr. 197 al ziarului „Moniteur universel” din 15 iulie 1860, în raportul cu privire la ședința Camerei comunelor din Anglia, la rubrica „Știri externe. — Anglia”, a fost publicată numai o scurtă comunicare despre discursul rostit de Kinkel în Camera comunelor, în care nu se spunea nici un cuvînt despre demascarea de către Kinkel a politicii guvernului bonapartist față de Italia. În legătură cu discursul lui Kinkel vezi adnotarea 111. — 72.
- 115 După ce la 8 iunie 1860 tribunalul regal din Berlin a respins reclamația împotriva lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 102), avocatul lui Marx, consilierul juridic Weber, a depus la Curtea de apel o reclamație împotriva încheierii acestui tribunal, dar la 11 iulie 1860 a fost respinsă (vezi despre aceste amănunte în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 686—687). — 72.

- 116 Vezi adnotarea 106. — 73.
- 117 Spre sfârșitul lunii octombrie 1860 și în prima jumătate a lunii ianuarie 1861 Engels a scris articolul „Istoricul puștii ghintuite”, în care se urmărește dezvoltarea armelor de foc manuale. Articolul a fost publicat în opt numere, din 3 noiembrie 1860 până în 19 ianuarie 1861 ale lui „Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire” (vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 203—236).
„The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire” — săptăminal militar englez, a apărut la Manchester din 1860 până în 1862. Engels a colaborat la această revistă din august 1860 până în martie 1862. — 74.
- 118 Este vorba de operațiile militare întreprinse de Garibaldi în sudul Italiei în vara anului 1860, cu scopul eliberării acesteia de sub puterea Bourbonilor din regatul Neapolului. — 75.
- 119 În jurul lui 1 septembrie 1860 Engels a scris articolul „Înaintarea lui Garibaldi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 157—161), iar la începutul lunii septembrie articolul „Garibaldi în Calabria” (vezi op. cit., p. 162—165). Despre Tîrr și despre încercările francezilor de a-l influența pe Garibaldi prin intermediul acestuia, Marx a scris în articolul său „Situația din Prusia. — Prusia, Franța și Italia” (vezi op. cit., p. 189—193). — 75.
- 120 La sfârșitul lunii august—începutul lunii septembrie, Marx a scris două articole pentru „New York Daily Tribune”, în care a tratat următoarele teme : „Prețurile la cereale. — Situația financiară din Europa și pregătirile de război. — Problema orientală” și „Comerțul britanic” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 151—156 și 166—170). — 78.
- 121 În septembrie 1860 a apărut în presă știrea apropiatei întîlniri dintre împărații Rusiei și Austriei și primul regent al Prusiei. Întrevederea a avut loc în octombrie 1860 la Varșovia. Încercarea de a se ajunge la o apropiere între Austria, Prusia și Rusia a fost făcută pentru a împiedica unificarea Italiei, precum și pentru a contracara politica externă a lui Napoleon al III-lea, care îl susținea pe regele Sardiniei, Victor Emanuel al II-lea. În legătură cu aceasta vezi articolul lui Marx „Rusia se folosește de Austria. — Congresul de la Varșovia” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 185—188). — 80.
- 122 Este vorba de articolul lui Engels „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150), scris în jurul datei de 24 august 1860 și publicat pentru prima oară în „Allgemeine Militär-Zeitung”, care ulterior a publicat și alte articole ale lui Engels. Articolul de față a fost tradus de Engels în limba engleză și publicat cu unele modificări neînsemnate în „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire”, precum și în culegerea „Articole pentru voluntari”. Această lucrare a lui Engels deschide seria articolelor cu privire la voluntari, publicate în revista menționată. — 82.
- 123 În iunie—iulie 1849 Engels a luat parte la luptele revoluționare care s-au desfășurat în Baden și Palatinat. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în lucrarea lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211). — 83.
- 124 În legătură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 83.

125 Este vorba de scrisoarea lui Dana către Marx din 8 septembrie 1860, în care acesta îl roagă să trimită cât mai repede articolul despre flota militară pentru „New American Cyclopaedia”.

„New American Cyclopaedia” („Noua enciclopedie americană”) — publicație informativă științifică, scoasă de un grup de ziaristi și editori burghezi progresiști americani care făceau parte din redacția ziarului „New York Daily Tribune”. Printre redactori se numărau Charles Dana, Ripley și alții. Enciclopedia a fost publicată în 16 volume în 1858—1863 și reeditată, fără modificări, în 1868—1869. La această enciclopedie au fost invitați să colaboreze o serie de oameni de știință remarcabili din S.U.A. și din Europa. În ciuda mărginirii burgheze a redactorilor enciclopediei și a eclecticismului care caracteriza această publicație, ca și celelalte enciclopedii burgheze, în „New American Cyclopaedia” au fost publicate numeroase articole care reflectă concepțiile reprezentanților cercurilor democratice și progresiste ale burgheziei.

Un loc deosebit ocupă în această enciclopedie lucrările lui Marx și Engels, care, în ciuda condiției puse de redacție autorilor de a nu-și exprima punctul lor de vedere partinic, au fost scrise de pe poziții materialiste proletar-revoluționare.

Colaborarea dintre Marx și Engels la scrierea articolelor pentru enciclopedie a durat din iulie 1857 pînă în octombrie 1860. Articolele scrise de ei pentru „New American Cyclopaedia” au intrat în volumul 14 al ediției de față a Operelelor lui K. Marx și F. Engels. — 84.

126 Amănunte în legătură cu aceasta vezi în articolul lui Marx „Situația din Prusia. — Prusia, Franța și Italia” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 189—193). — 85.

127 Este vorba despre procesul comuniștilor de la Köln (vezi adnotarea 1). — 85.

128 *Quirinal* — una dintre cele șapte coline pe care este situată Roma. — 88.

129 De la căderea Republicii romane în 1849 ca urmare a intervenției franceze, trupele franceze au continuat să stea la Roma pînă în 1870. — 89.

130 Este evident vorba de scrisoarea către Marx din 20 martie 1852 a editorului Wigand din Leipzig, în care acesta refuză să publice lucrarea lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte” „din cauza riscului de a se expune la persecuții din partea guvernului”. — 90.

131 Este vorba de editorialul cu privire la evenimentele din Italia din „Times” nr. 23 739 din 1 octombrie 1860. — 91.

132 În legătură cu scrisoarea lui Kossuth către Garibaldi vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 192. — 92.

133 La 1 octombrie 1860 trupele lui Garibaldi au învins la Volturno armatele regelui Neapolului, Francisc al II-lea. Prin această victorie a fost încheiată în linia mari eliberarea sudului Italiei. — 93.

134 În nr. 23 733 al ziarului „Times” din 24 septembrie 1860 au fost publicate extrase din articolul lui Engels „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi”, sub titlul „A German Account of the Volunteers” („O apreciere germană despre voluntari”). — 94.

135 Aceste date prezentate de Engels cu privire la Garibaldi s-au dovedit inexacte. — 94.

136 Este vorba, pare-se, de articolul lui Kolatschek „Die Juchheisten” („Cei care strigă ura”), publicat în „Stimmen der Zeit” în octombrie 1860. Vezi extrase din acest articol în care este demascat Vogt în pamfletul lui Marx „Domnul

- Vogt* (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 735—736). — 94.
- 137 Este vorba, pare-se, de victoria obținută de Garibaldi la Volturmo. — 95.
- 138 La 5 octombrie 1860 tribunalul suprem din Berlin a respins recursul avocatului lui Marx, consilierul juridic Weber, împotriva verdictului dat de Curtea de apel regală în procesul de calomnie intentat de Marx împotriva lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 9, precum și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 699). — 95.
- 139 Vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 662—700). — 96.
- 140 Această scrisoare a lui Engels nu s-a păstrat. — 97.
- 141 Este vorba de declarația făcută de Lommel împotriva lui Vogt la 5 aprilie 1860, în care, printre altele, era demascată activitatea probonapartistă a lui Vogt. Inițial declarația urma să apară în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. Dar după ce Lommel a aflat că sînt puține șanse de a publica declarația în acest ziar, i-a trimis-o lui Marx împreună cu scrisoarea din 13 aprilie 1860. Marx a reprodus un fragment din această scrisoare în pamfletul „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 472). — 98.
- 142 Vezi adnotarea 136. — 98.
- 143 Publicistul german Bamberger este autorul broșurii care a apărut anonim în 1859 „Juchhe nach Italia !” („Ura, spre Italia !”).
Marx citează din articolul lui Bamberger „Des Michael Pro Schriftenwechsel mit Thomas Contra, aus dem Jahr 1859” („Corespondența lui Michael Pro cu Thomas Contra din anul 1859”), publicat în „Demokratische Studien” din 1860. — 98.
- 144 Este vorba de nota apărută în „Manchester Guardian” din 12 noiembrie 1860 în care se spune că Ludovic Napoleon își irosește în zadar banii sprijinind ziare ca „National-Zeitung” (vezi textul acestei știri în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 735). — 99.
- 145 Se pare că la Marx este greșit : în loc de „Prusia”, el a scris „Polonia”. Este vorba, desigur, de articolul „Situația din Prusia. — Prusia, Franța și Italia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 189—193). — 101.
- 146 Declarația de față a fost trimisă de Marx atât la „Volks-Zeitung” cît și la „Allgemeine Zeitung” și publicată în suplimentul nr. 336 al lui „Allgemeine Zeitung” din 1 decembrie 1860 (vezi K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung» și ale altor ziare germane”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 754—755). — 103.
- 147 Teza lui Hegel cu privire la identitatea rațiunii pure sau a ființării pure este dezvoltată în „Logica” sa (vezi „Știința logicii”, partea I, secțiunea I, capitolul 1 și „Enciclopedia științelor filozofice”, partea I, § § 87 și 88). — 105.
- 148 Este vorba de un articol al lui Engels care nu s-a păstrat. Nu se poate stabili dacă a fost publicat de redacția lui „New York Daily Tribune”. — 108.
- 149 La sfîrșitul lunii ianuarie 1861 Engels a scris articolul „Forțele armate franceze”. Articolul a fost scris inițial pentru „New York Daily Tribune”, după aceea Engels l-a prelucrat pentru „Volunteer Journal, for Lancashire and

- Cheshire". Articolul a apărut în această revistă în nr. 22 din 2 februarie 1861 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 252—256). — 108.
- 150 Este vorba de articolul lui E. Simon „Le procès de M. Vogt avec la gazette d'Augsbourg” („Procesul domnului Vogt împotriva ziarului din Augsburg”), publicat în „Revue contemporaine” din 15 februarie 1860. În articolul său, Simon a folosit o serie de expresii din scrisoarea lui Techow (vezi adnotarea 40). — 110.
- 151 Este vorba de un articol al lui Engels care nu s-a păstrat. Nu se poate stabili dacă redacția lui „New York Daily Tribune” l-a publicat. — 111.
- 152 Aici și în paragrafele următoare ale scrisorii este vorba de anunțurile din presă în legătură cu apariția pamfletului lui Marx „Domnul Vogt”. — 112.
- 153 Când a părăsit orașul Köln, în 1849, Marx a fost nevoit să-și lase acolo biblioteca, pe care și-a alcătuit-o până la revoluția din 1848. După plecarea lui Marx, biblioteca a rămas temporar la Daniels. S-a păstrat o listă a cărților pe care le conținea, întocmită de Daniels; pe listă sînt unele însemnări ale lui Marx. După arestarea lui Daniels în 1851, din bibliotecă s-au furat multe cărți. La sfîrșitul anului 1860 cărțile care au mai rămas i-au fost trimise lui Marx, cu ajutorul lui Siebel, la Londra. — 113.
- 154 Vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 737—738), precum și volumul de față, p. 120. — 113.
- 155 Marx se referă, pare-se, la articolele lui Engels care nu s-au păstrat, a căror primire o confirmă în scrisorile sale din 5 și 12 decembrie 1860 (vezi volumul de față, p. 108 și 111). — 115.
- 156 În legătură cu *Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra* vezi adnotarea 1. — 116.
- 157 În nr. 12 din 22 decembrie 1860 al ziarului „Genfer Grenzpost”, al cărui redactor era Brass, a fost publicat anunțul referitor la apariția pamfletului lui Marx „Domnul Vogt” cuprinzînd lista capitolelor. — 119.
- 158 În nr. 148 din 10 decembrie și nr. 152 din 19 decembrie 1860 ale ziarului „Reform” au apărut două mici știri cu privire la pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”. În suplimentul la nr. 150 din 15 decembrie și cel la nr. 152 din 19 decembrie 1860 s-a anunțat că la Londra tocmai a apărut cartea lui Marx „Domnul Vogt”, indicîndu-se lista capitolelor acesteia. — 119.
- 159 Este vorba de difuzarea prin intermediul editorului Petsch din Londra a unei părți din ediția de la Boston a pamfletului lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501), apărut în 1853. Lui Petsch i s-au trimis spre vînzare și cîteva exemplare din lucrarea lui Marx „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, apărută la New York în 1852. — 123.
- 160 Este vorba de articolul calomniator al lui Meyen „Die neue Denunciation Karl Vogt's durch K. Marx” („Noua defăimare a lui Karl Vogt de către K. Marx”), apărut în numerele 155 și 156 ale ziarului „Freischütz” din 27 și 29 decembrie 1860 și în nr. 1 al aceluiași ziar din 1 ianuarie 1861. În acest articol Meyen a încercat să combată afirmația lui Marx că Vogt este agent bonapartist, fără să poată aduce argumente. — 123.

- 161 Este vorba de intensificarea luptei pentru eliberarea națională a popoarelor din imperiul austriac la sfârșitul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea și de criza politică internă determinată de această luptă. Tinzind să slăbească avântul mișcării revoluționar-democrate din țară spre sfârșitul anului 1860, guvernul Franz Joseph a făcut o serie de jumătăți de concesii mișcării de eliberare națională. În legătură cu această problemă vezi articolul lui Engels „Austria. — Dezvoltarea revoluției” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 244—247). — 125.
- 162 Alegerea în noiembrie 1860 a candidatului partidului republican Lincoln, care se pronunța pentru îngrădirea sclaviei, a servit drept pretext proprietarilor de sclavi din Sud de a ieși din Uniune și de a se razvrăti oficial împotriva statelor din Nord. La 12 aprilie 1861, bombardând fortul Sumter (statul Carolina de Sud), răzvrății au declanșat războiul civil din S.U.A., care a durat pînă în 1865. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în volumul de față, p. 153—167, precum și articolele lui Marx „Războiul civil din America de Nord” și „Războiul civil din Statele Unite” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 340—351 și 352—361). — 125.
- 163 În continuare, în scrisoare urmează o notă transcrisă de mîna lui Marx din săptămînalul „Magazin für die Literatur des Auslandes” nr. 2 din 9 ianuarie 1861 despre cartea „Domnul Vogt”. Nota, al cărei autor era Beta (Betzich), cuprindea o serie de atacuri calomnioase la adresa lui Marx. La pasajul din manuscris în care autorul notei încerca să justifice acțiunile aventuriste ale lui Kinkel în 1851—1852, Marx a făcut următoarea însemnare: „Iată unde se ascunde Gottfried”.
- Demascarea activității lui Kinkel și a altor lideri ai emigrației mic-burgeze în această perioadă este prezentată de Marx în lucrările sale „Marii bărbați ai emigrației” și „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1963, p. 249—358, și vol. 14, p. 421—738). — 127.
- 164 În nr. 43 al revistei ilustrate „Die Gartenlaube” din 1859 a fost publicată, sub semnătura „B”, schița lui Beta (Betzich) „Ferdinand Freiligrath”, în care făcea încercarea calomnioasă de a explica nereușitele creației poetului prin influența lui Marx. În legătură cu aceasta vezi scrisorile lui Marx către Engels din 19, 26 noiembrie și 11 (sau 12) decembrie 1859 (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 454—458, 459—461 și 467—468). — 127.
- 165 La 12 ianuarie 1861 în Prusia a fost proclamată o amnistiere a emigranților politici cu prilejul urcării pe tron a lui Wilhelm I. Articolul scris de Engels pe această temă nu a apărut. — 128.
- 166 *Landwehr* — cea parte a forțelor armate în care intrau cei supuși serviciului militar din grupul de contingente mai vechi, care și-au făcut stagiul în armata permanentă și în rezervă. Potrivit legilor prusiene, chemarea *Landwehrului* sub arme nu era posibilă decît în caz de război. Emis la începutul lunii mai 1849, ordinul guvernului prusian de chemare sub arme, în provinciile renane, a contingentelor de rezerviști din *Landwehr* a constituit semnalul răscoalei populare din Prusia renană. Într-o serie de orașe (Elberfeld, Iserlone, Solingen și altele) *Landwehrul* s-a alăturat mișcării pentru Constituția imperiului. După înfrîngerea răsculașilor, un mare număr dintre participanții la mișcare au emigrat din Germania. Potrivit regulamentului *Landwehrului* prusian, persoanele care s-au făcut vinovate de încălcarea disciplinei militare sînt supuse jurisdicției tribunalului militar. Această dispoziție s-a extins și asupra emigranților foști luptători în *Landwehr* la întoarcerea lor în Prusia. — 129.

- 167 Marx se referă la participarea lui Wilhelm I, pe vremea aceea prințul Prusiei, la înăbușirea revoluției din Baden și Palatinat în 1849. — 129.
- 168 Marx se referă la Declarația lui Rodbertus, Berg și Buckner cu privire la unificarea Germaniei, apărută în presa germană pe la mijlocul lunii ianuarie 1861. Autorii Declarației cereau ca din viitoarea Germanie să facă parte, alături de Prusia, Schleswig-Holstein și Austria, pentru a obține ieșire la Marea Nordului și la Marea Mediterană. Ca partizani ai creării „Germaniei Mari”, autorii Declarației preconizau realizarea unificării țării pe calea întăririi în continuare a Uniunii germane. — 130.
- 169 Este vorba de întâlnirea care a avut loc la Varșovia în octombrie 1860 între împărații Rusiei și Austriei și prințul regent al Prusiei (vezi adnotarea 121). — 131.
- 170 La rugămintea lui Marx, la sfârșitul lunii ianuarie 1861, Engels a scris pe această temă articolul „Mișcarea din Germania”, publicat ca editorial în „New York Daily Tribune” din 12 februarie 1861 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 248—251). — 131.
- 171 Marx se referă la înțelegerea încheiată cu „New York Daily Tribune” în octombrie 1857, cînd, în urma crizei economice, redacția ziarului a renunțat la toți corespondenții ei din Europa, cu excepția lui Marx și Taylor. Numărul corespondențelor lui Marx a fost redus la un articol pe săptămînă. Marx a trebuit să accepte această condiție dată fiind situația materială grea a familiei sale. — 132.
- 172 Marx se referă, pare-se, la un exemplar din memoriul lui Lassalle pe care acesta l-a trimis lui Marx și pe care Lassalle l-a scris cu prilejul încheierii în 1856 a procesului de divorț al contesei von Hatzfeldt. La începutul anului 1861 Lassalle a trimis memoriul Camerei deputaților din Prusia, sub titlul „Reclamația contesei von Hatzfeldt în legătură cu însușirea ilegală a averii”. La reclamație a fost atașat și un memoriu care conținea o critică aspră la adresa regimului reacționar existent în Prusia. — 132.
- 173 Vezi adnotările 98 și 168. — 132.
- 174 *Broker* — funcționar în Anglia împuternicit cu evaluarea sau vinderea bunurilor mobile puse sub sechestru pentru datorii. — 133.
- 175 În legătură cu biblioteca lui Marx vezi adnotarea 153. — 135.
- 176 În legătură cu poziția lui Lassalle în problema Vogt vezi adnotarea 21. — 137.
- 177 Este vorba de editarea unei culegeri: „Articole pentru voluntari”, în care au intrat cinci articole militare ale lui Engels publicate în „Volunteer Journal” din 1860 și pînă la începutul anului 1861: „O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi”, „Infanteria ușoară franceză”, „Artileria de voluntari”, „Istoricul puștii ghintuite” și „Voluntarii geniști”. Culegerea a apărut în jurul datei de 16 martie 1861 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150, 171—184, 194—198, 203—236 și 239—243). — 138.
- 178 Kinkel și-a început cariera ca pastor. — 139.
- 179 În legătură cu amplexarea pe care a luat-o în 1860 în sudul Italiei lupta pentru detronarea Bourbonilor din regatul Neapolului și pentru unificarea țării sub guvernul lui Napoleon al III-lea s-au întreprins o serie de acțiuni diplomatice și militare împotriva mișcării italiene de eliberare națională

În septembrie 1860 Napoleon al III-lea a organizat un tribunal militar în fortăreața Gaeta, unde s-a ascuns ultimul rege al Neapolului, Francisc al II-lea (vezi adnotarea 91). Flota franceză a împiedicat organizarea unei blocaje maritime în Gaeta, dar în ianuarie 1861, sub presiunea Angliei, Napoleon al III-lea a fost nevoit să recheme escadra franceză.

În vara anului 1860 trupele franceze au ocupat Siria, profitând de ciocnirile dintre musulmani și populația creștină din această țară; ciocnirile au fost provocate de emisarii francezi și de guvernul turc. În 1861, sub presiunea Angliei, Rusiei și Austriei, Franța a fost silită să-și retragă trupele din Siria. Amănunte în legătură cu aceste evenimente vezi în articolul lui Marx „Evenimentele din Siria. — Sesiunea parlamentului englez. — Situația comerțului britanic” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 104—108). — 139.

180 Scrisoarea lui Mazzini către Blind a fost publicată în „Hermann” la 23 februarie 1861 sub titlul „Italien und Deutschland” („Italia și Germania”). — 140.

181 Este vorba de asociația emigranților de la Londra „Unitatea și libertatea germană”. — 140.

182 În legătură cu aceasta vezi lucrarea lui Marx „Domnul Vogt”, capitolul „Campania din Augsburg” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 511—532). — 141.

183 Este vorba de cartea „Economistes financiers du XVIII-e siècle” („Economistii financiari din secolul al XVIII-lea”). Paris, 1843.

În legătură cu biblioteca lui Marx vezi adnotarea 153. — 141.

184 Este vorba de etapa finală a războiului civil din Roma antică, din secolul I î.e.n., dintre partizanii lui Cezar și Pompei. În toamna anului 49 Cezar a început războiul împotriva lui Pompei în Epir (Grecia). Aceste acțiuni militare s-au soldat cu zdrobirea armatei lui Pompei în lupta de la Farsale (Tesalia) de la 6 iunie anul 48 î.e.n. — 141.

185 Marx a stat la unchiul său Philips la Zalt-Bommel din 28 februarie pînă la 16 martie 1861. Din Olanda Marx a plecat la Berlin, unde a rămas pînă la 12 aprilie. În timpul cit s-a aflat în Germania, Marx a vizitat și orașele Elberfeld, Köln, Trier, iar la 29 aprilie s-a întors la Londra. — 142.

186 „Die Presse” — cotidian burghez austriac de orientare liberală; a apărut la Viena din 1848 pînă în 1896. Fondat în iulie 1848 ca organ al burgheziei moderat-liberale, ziarul a fost interzis un timp după înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Austria, fapt care i-a adus reputația de ziar cu oarecare tendințe „opoziționiste”. Marea popularitate de care s-a bucurat ziarul la începutul deceniului al 7-lea se explică prin poziția sa antibonapartistă în problemele de politică externă, precum și prin faptul că a luat atitudine împotriva politicii interne reacționare a guvernului austriac. Redacția ziarului „Die Presse” a încercat în repetate rânduri să-l atragă pe Marx printre colaboratorii ei, dar Marx a acceptat această propunere abia în octombrie 1861.

Articolele scrise de Marx pentru „Die Presse” abordau cele mai importante probleme ale politicii externe și interne a Angliei, Franței, S.U.A., făceau cunoscută cititorilor austreci și germani situația clasei muncitoare și a mișcării democratice din aceste țări. Colaborarea lui Marx la ziarul „Die Presse” a durat mai bine de un an. În această perioadă, în paginile ziarului au apărut 52 de articole ale lui Marx, dintre care două scrise în colaborare cu Engels, și un articol al lui Engels. O mare parte a articolelor și corespondențelor scrise de Marx pentru ziarul „Die Presse” nu au fost

publicate de redacție. Aceasta a fost principala cauză pentru care, la sfârșitul anului 1862, Marx a încetat să mai colaboreze la acest ziar. — 143.

187 Vezi adnotarea 27. — 143.

188 Este, pare-se, vorba de cartea: K. H. Rau. „Lehrbuch der politischen Oekonomie“. Band I: „Grundsätze der Volkswirtschaftslehre“. Sechste vermehrte und verbesserte Ausgabe („Manual de economie politică“, vol. I: „Principiile doctrinei economiei naționale“. Ediția a șasea completată și îmbunătățită). Leipzig und Heidelberg, 1860. — 143.

189 Porecla de „von Höllenstein“ („piatra iadului“) i-a fost dată lui Ernst von Pfuël de către „Neue Rheinische Zeitung“ pentru reprimarea cu cruzime a participanților la revoluția din Poznan din 1848. Din ordinul lui Pfuël prizonierilor le-au fost rase capetele și li s-au ars urechile și mâinile cu nitrat de argint (piatra iadului). — 143.

190 Este vorba de reforma militară din 1860 din Prusia (vezi adnotarea 13) și de proiectul de lege cu privire la desființarea scutirilor de impozite pentru nobili, adoptat în același an de Landtagul prusian, respins însă de Camera seniorilor.

Problema reorganizării armatei prusiene a servit drept pretext pentru izbucnirea la începutul deceniului al 7-lea a așa-numitului conflict constituțional între guvernul prusian și majoritatea burgheză liberală a Landtagului. În februarie 1860 majoritatea liberală a Landtagului prusian a refuzat să aprobe proiectul de reorganizare a armatei depus de ministrul armatei von Roon. Dar guvernul a obținut curînd de la burghezie aprobarea sumelor alocate pentru „cheltuielile de pregătire militară a armatei“, ceea ce a însemnat de fapt realizarea reorganizării plănuită. Conflictul constituțional s-a aplanat abia în 1866, cînd după victoria Prusiei asupra Austriei burghezia prusiană a capitulat în fața guvernului, aprobînd întreaga activitate anterioară a acestuia. — 144.

191 Adunarea națională din Prusia a fost convocată la Berlin în ziua de 22 mai 1848 pentru a elabora, „în înțelegere cu coroana“, constituția; a fost dizolvată cu prilejul loviturii de stat din Prusia din decembrie 1848. — 144.

192 Este vorba de articolul anonim „Zur Auslegung des Amnestie-Erlasses von 12. Januar 1861“ („Cu privire la interpretarea decretului de amnistie din 12 ianuarie 1861“), publicat în „Preussische Gerichts-Zeitung“ nr. 26 din 1 mai 1861. Continuarea articolului a apărut în nr. 30 din 15 mai 1861 al acestui ziar. — 146.

193 În timpul șederii sale la Berlin în primăvara anului 1861, Marx a făcut unele diligențe în vederea reintegrării sale în drepturile de cetățean prusian. Șeful poliției din Berlin a respins cererea lui Marx de a i se acorda cetățenia prusiană pe baza decretului regal cu privire la amnistie, propunîndu-i să ceară naturalizarea în Prusia pe calea obișnuită. Dar cererea de naturalizare a lui Marx a fost respinsă în iunie 1861 de șeful poliției regale din Berlin Zedlitz, iar în noiembrie același an de ministrul afacerilor interne al Prusiei Schwerin (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 655—671). — 146.

194 Este vorba de dezbaterile parlamentare din martie 1861 în legătură cu propunerea lui Dunlop de a se alcătui o comisie pentru examinarea problemei falsificării documentelor diplomatice, înfăptuită în 1839 de Ministerul de Externe al Angliei condus de Palmerston. Scopul acestei falsificări era de a ascunde rolul provocator al Angliei în dezlănțuirea războiului cu Afganistanul

- din 1838—1841. Dunlop a prezentat această propunere cu prilejul reeditării în 1859 a corespondenței diplomatice cu privire la problema afgană, care cuprindea toate documentele mai înainte camuflate și care demasca în întregime falsificarea acceptată de guvernul englez. În discursul rostit în Camera comunelor la 19 martie 1861, Palmerston s-a eschivat de la discutarea acestei probleme, pe care a considerat-o perimată și neactuală. — 146.
- 195 *Dharma* — dogmă religioasă în India antică, care prescrie regulile principale de viață și de comportare. În mod ironic Marx numește astfel cartea lui Lassalle „Sistemul drepturilor cîștigate”. — 147.
- 196 Este vorba de aripa de stînga a Adunării naționale prusiene (vezi adnotarea 191), alcătuită din radicali burghezi și liberali de stînga. — 147.
- 197 Marx se referă la lovitura de stat contrarevoluționară care a avut loc în Prusia în noiembrie — începutul lui decembrie 1848. În urma acestei lovituri de stat înfăptuită de guvernul reacționar al lui Brandenburg—Manteuffel, Adunarea națională a fost dizolvată și s-a instituit un regim ultrareacționar. — 148.
- 198 *Adunarea conciliatorilor germani* — Adunarea națională din Prusia (conciliatoare) (vezi adnotarea 191). Marx a participat la ședința Adunării naționale prusiene în prima jumătate a lunii septembrie (între 7 și 10 septembrie) 1848, în timpul călătoriei sale la Berlin, pentru a întări legătura cu organizațiile democratice și muncitorești. — 149.
- 199 Este vorba de Camera seniorilor și Camera deputaților — Camera superioară și Camera inferioară a Landtagului prusian. — 149.
- 200 În noiembrie 1848 Simson împreună cu Hergenhahn au fost trimiși la Berlin în calitate de comisari imperiali pentru a reglementa conflictul dintre regele Prusiei și Adunarea națională de la Frankfurt. La 23 noiembrie Manteuffel a declarat comisarilor că guvernul prusian nu se supune hotărîrii Adunării de la Frankfurt de a forma în Prusia un guvern popular. În decembrie 1848, după ce misiunea lor a eșuat, Simson și Hergenhahn s-au întors la Frankfurt pe Main. În mod ironic Marx îl compară pe Simson cu Samson, care, potrivit legendei biblice, a nimicît o mie de filistini cu o falcă de măgar. — 149.
- 201 Marx se referă la caracterizarea pe care i-a făcut-o lui Vincke în pamfletul său „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 653—661). — 149.
- 202 Engels a venit la Londra pe la 20 mai 1861 și a stat la Marx pînă la 23 mai. Marx l-a informat pe larg asupra rezultatului călătoriei sale în Germania. — 151.
- 203 În mai 1849 Engels a participat la mișcarea revoluționară din Elberfeld (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 558—560), fapt pentru care guvernul prusian a emis un mandat de arestare împotriva lui. În iunie-iulie 1849 Engels a luptat în rîndurile armatei revoluționare din Baden și Palatinat (vezi adnotarea 123). — 151.
- 204 Vezi adnotarea 27. — 152.
- 205 Marx se referă la secția din Londra a Uniunii naționale germane.
În legătură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 152.
- 206 În mai 1861, în urma izbucnirii războiului civil în S.U.A., guvernul federal i-a propus lui Garibaldi un post de comandant în armata Nordului. În acest scop, ambasadorul american din Bruxelles a fost trimis pe insula Caprera,

- unde se afla Garibaldi. Acesta și-a exprimat într-o scrisoare caldă lui simpatie față de americanii din Nord, dar a refuzat să primească postul propus, socotind că războiul în S.U.A. nu are ca obiect problema sclaviei negrilor și că este numai o obișnuită luptă internă. El a declarat că e gata să lupte de partea Nordului în cazul când războiul ar căpăta caracterul unei lupte de eliberare din sclavie. — 152.
- 207 Engels se referă la alegerile prezidențiale din noiembrie 1860 la care a fost ales președinte Lincoln, candidatul partidului republican (vezi adnotarea 162). Potrivit Constituției americane, noul președinte trebuia să-și preia funcția la 4 martie 1861. — 153.
- 208 În iunie 1861 populația coloniei germane din orașul St. Louis (statul Missouri) a format patru regimente de voluntari și a dat o ripostă armată încercărilor rebelilor de a smulge prin forță statul Missouri din cadrul Uniunii și de a-l alătura Confederației statelor sclavagiste. — 154.
- 209 Este vorba de statele sclavagiste de graniță care au refuzat să se alătore Confederației din sud : Delaware, Missouri și Maryland, precum și Washington, care constituia o unitate administrativă de sine stătătoare și care li s-a alăturat. Statul Kentucky a fost declarat neutru. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în articolul lui Marx „Războiul civil din Statele Unite” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1962, p. 323—361). — 154.
- 210 Marx se referă la articolul inspirat lui Zerffi de către Kinkel și publicat de presa engleză în apărarea lui MacDonalld, căpitan în armata engleză arestat în septembrie 1860 la Bonn și dat în judecată sub învinuirea de nesupunere față de autoritățile locale. Guvernul englez a folosit acest incident, aplanat abia în mai 1861, ca pretext pentru intensificarea propagandei antiprusiene. Articolul lui Zerffi a provocat mari nemulțumiri în cercurile Uniunii naționale (vezi adnotarea 19) și a atras după sine un conflict în secțiile de la Londra. — 156.
- 211 Este vorba de articolul „Gatherings from the Press” („Spicuri din presă”), publicat în ziarul „Volk” și îndreptat împotriva editării de către Kinkel a ziarului „Hermann” (vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 690—699). — 156.
- 212 În legătură cu „banda pucioasei” vezi adnotarea 51. — 156.
- 213 În martie 1861 Blanqui, care s-a înapoiat în Franța în urma amnistiei din 1859, a fost arestat din nou la Paris și învinuit de a fi organizat o asociație secretă. Până la pronunțarea sentinței, Blanqui a stat în închisoarea din Mazas, unde a fost crunt maltratată de conducerea închisorii. În pofida lipsei de probe, în vara anului 1861 Blanqui a fost condamnat la 4 ani închisoare, pe care i-a ispășit la închisoarea St. Pelagie din Paris. Blanqui s-a îmbolnăvit și a fost mutat la spitalul Nekker, unde a stat sub pază într-o cameră separată. În 1865 a reușit să evadeze la Bruxelles. Aici a stat la prietenul său, doctorul Watteau. S-a întors în Franța abia după amnistia din 1869.
- În scrisoare este vorba de broșura pe care Watteau (Denonville) se pregătea s-o publice în legătură cu procesul lui Blanqui. Broșura conținea materiale care demascau poliția bonapartistă și organele judecătorești. Watteau l-a rugat pe Marx să-l ajute la redactarea și publicarea broșurii. În noiembrie 1861 Marx i-a trimis lui Watteau bani adunați de la muncitorii germani emigranți, pentru a edita broșura cu privire la procesul lui Blanqui (vezi volumul de față, p. 542). — 157.

- 214 *Războiul din Mexic* — războiul S.U.A. împotriva Mexicului din 1846—1848. Războiul a fost provocat de tendințele plantatorilor proprietari de sclavi și ale marii burghezii din America de a acapara teritoriile în Mexic. În acest război, S.U.A. au cucerit aproape jumătate din teritoriile țării, în care intrau Texasul, Noua Californie, New Mexico și alte regiuni. — 157.
- 215 Protocolul din 1850 cu privire la succesiunea la tronul Danemaricii prin care se statornicea principiul indivizibilității posesiunilor coroanei daneze, inclusiv ducatul Schleswig și Holstein, a fost semnat la 2 august 1850 la Conferința de la Londra de către reprezentanții Austriei, Angliei, Franței, Suediei și Danemaricii. Acest protocol are la bază Protocolul de la Londra din 8 mai 1852 cu privire la integritatea monarhiei daneze (vezi adnotările 412 și 413). — 157.
- 216 În legătură cu *Landwehrul* prusian vezi adnotarea 166. — 158.
- 217 Marx se referă la economiștii vulgari care afirmau că profitul este un simplu adaos la prețul plătit de cumpărător. Marx a criticat aceste concepții în volumul al III-lea al „Capitalului” și în „Teorii asupra plusvalorii” (vezi K. Marx, „Capitalul”, vol. III, partea I, p. 49—60). — 158.
- 218 Este vorba de încercarea nereușită a trupelor de miliție din Nord, de sub conducerea generalului Pierce, de a cuceri la 10 iunie 1861 pozițiile întărite la sud de Big-Bethel, în apropierea fortăreței Monroe (statul Virginia). În timpul unei lupte de noapte, trupele generalului Pierce au tras în una din unitățile ei, luînd-o drept unitate dușmană. Marx îl compară în ironie pe Pierce cu „croitorul cel viteaz”, un personaj cu același nume dintr-o poveste de frații Grimm. — 158.
- 219 Este vorba de lupta armată din Kansas în 1854—1856 dintre partizanii proprietarilor de sclavi, care se străduiau să transforme ținutul Kansas într-un stat sclavagist, și adversarii sclaviei, în cea mai mare parte fermieri. Deși adversarii sclaviei au obținut unele victorii, Kansas a căzut în mina partizanilor sclaviei, care au primit sprijin armat din partea guvernului federal. Dar majoritatea populației statului, care a continuat lupta, a cerut intrarea statului Kansas în Uniune ca stat liber. Lupta din Kansas a însemnat, de fapt, începutul războiului civil din S.U.A. — 159.
- 220 Este vorba de congresul celor șase state sclavagiste (Carolina de Sud, Georgia, Florida, Alabama, Mississippi, Louisiana) care a avut loc la Montgomery (statul Alabama) de la 4 februarie pînă la 16 martie 1861. Congresul a proclamat formarea unui stat sclavagist — Confederația statelor Americii și a adoptat o constituție provizorie. — 159.
- 221 Vezi adnotarea 205. — 159.
- 222 Despre *istoria* cu *MacDonald* vezi adnotarea 210. — 160.
- 223 Marx numește *Asociația comuniștilor germani* Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 1).
- Prin *asociațiile francezilor* se înțeleg numeroasele asociații ale emigranților francezi la Londra. În 1864, una dintre aceste asociații a devenit secția franceză de la Londra a Internaționalei I. Vorbînd despre insurecția din iunie, Marx se referă la revoluția proletariatului parizian din 23—26 iunie 1848. — 160.
- 224 Vezi adnotarea 193.— 163.
- 225 Este vorba de alegerile suplimentare pentru Congresul de la Washington care au avut loc în iunie 1861. — 164.

- 226 În legătură cu *Congresul de la Montgomery* vezi adnotarea 220. — 165.
- 227 Este vorba de lovitura de stat contrarevoluționară dată de Ludovic Bonaparte în Franța la 2 decembrie 1851. — 165.
- 228 „*Albi săraci*” („poor whites”) — populație liberă, dar fără pământ, din statele sclavagiste din Sud, dependentă de proprietarii de sclavi; în legătură cu aceasta vezi articolul lui Marx „Războiul civil din America de Nord” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 349). — 166.
- 229 În legătură cu „*Uniunea bărbaților germani*” vezi adnotarea 3. — 168.
- 230 A doua expoziție industrială internațională a avut loc la Londra din mai până în noiembrie 1862. — 168.
- 231 Vezi adnotarea 27. — 171.
- 232 Este vorba de *The British Association for the Advancement of Science* (Asociația britanică pentru progresul științei), întemeiată în 1831 și care există și astăzi în Anglia. Materialele adunărilor anuale ale asociației se publică sub formă de referate. Între 4 și 11 septembrie 1861 a avut loc la Manchester a 31-a adunare anuală a asociației. În timpul șederii sale la Manchester, Marx a participat la ședința secției de științe economice și statistice (vezi adnotarea 235). — 173.
- 233 Este vorba, probabil, de banii pe care Kinkel i-a strâns pentru așa-numitul împrumut germano-american în vederea sprijinirii revoluției. Kinkel și alți conducători ai emigrației mic-burgheze au încercat să lanseze acest împrumut în 1851—1852 în rîndul emigranților germani și al americanilor de origine germană cu scopul de a strînge fonduri pentru declanșarea imediată a revoluției în Germania. Încercarea de a lansa un împrumut pentru „sprijinirea revoluției” a suferit un eșec. Într-o serie de lucrări Marx și Engels au ridiculizat acest proiect aventuros al lui Kinkel, considerînd că o încercare de a provoca în mod artificial o revoluție în condițiile descreșterii mișcării revoluționare este sterilă și dăunătoare. — 174.
- 234 Engels a plecat în Germania pe la 3 octombrie și a stat acolo pînă la sfîrșitul lunii, petrecîndu-și concediul în familie la Barmen. — 174.
- 235 Marx a stat la Engels în Manchester de la sfîrșitul lunii august pînă la mijlocul lunii septembrie 1861. — 175.
- 236 Este vorba de articolele lui Marx „Problema americană în Anglia”, „Comerțul britanic cu bumbac”, „Ziarul londonez «Times» despre prinții de Orléans în America” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 315—324, 325—328, 335—339). Celelalte articole se pare că nu au apărut în ziar. — 175.
- 237 În scrisoare Marx interpelează redacția lui „Die Presse” referitor la poziția politică a ziarului în legătură cu criza de guvern din Austria din toamna anului 1861. — 176.
- 238 Vezi adnotarea 27. — 176.
- 239 Marx se referă la capitolul „Bürstenheimerii” din pamfletul său „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 438—447).
- În legătură cu *Bürstenheimerii* vezi și adnotarea 56. — 177.

- 240 În legătură cu manifestațiile de masă organizate de populația din Varșovia în octombrie 1861, guvernatorul general al Regatului Poloniei, contele Lambert, a publicat la 14 octombrie ordinul de introducere a stării de asediu, prin care erau interzise adunările, cîntecele patriotice etc. Totodată armata a ocupat toate punctele importante din oraș. Cu toate acestea, la 15 octombrie în trei mari biserici din Varșovia s-au intonat imnuri patriotice în prezența unei mari mase populare. Din ordinul guvernatorului general Lambert și al lui Gerstenzweig, în noaptea de 16 octombrie s-au operat numeroase arestări, cu care prilej au avut loc ciocniri între populație și trupele regale; ca urmare, în Varșovia au fost închise toate bisericile.
- Vorbind despre „faptele eroice ale frumosului Wilhelm”, Marx se referă la încoronarea lui Wilhelm I la Königsberg la 18 octombrie 1861, care, potrivit intențiilor organizatorilor ei, trebuia să demonstreze trăinicia monarhiei prusiene. — 178.
- 241 Aluzie la criza financiară din Franța bonapartistă în toamna anului 1861, cînd deficitul din vistieria statului ajunsese la un miliard de franci. În legătură cu aceasta vezi articolele lui Marx „Monsieur Fould” și „Situția financiară a Franței” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 388—390 și 391—394). — 179.
- 242 *County court* — prima instanță în procesele civile din Anglia.
- Superior court* — pînă în 1875 cea mai înaltă instanță judecătorească în Anglia în procesele civile, asupra cărora nu se extindea jurisdicția comitatelor. Superior court era alcătuită din cîteva instituții judecătorești, printre care și tribunalul pentru procese civile. — 180.
- 243 Este vorba de discursul ținut de Wilhelm I la Breslau (Wrocław) în noiembrie 1861, în ajunul alegerilor în landtagul prusian.
- „Impotriva democrațiilor numai soldații pot ajuta” — cuvinte dintr-o poezie din 1848 închinată monarhului și publicată ca foaie separată în timpul loviturii contrarevoluționare din Prusia (vezi adnotarea 197). Aceleași cuvinte au fost preluate de reacționarul prusian Griesheim, care le-a folosit ca titlu pentru broșura sa apărută anonim la Berlin la sfîrșitul lunii noiembrie 1848. — 180.
- 244 Engels se referă la oprirea vasului poștal englez „Trent”, la 8 noiembrie 1861, de către vasul militar nord-american „San Jacinto” și la arestarea celor doi emisari ai Confederației statelor din Sud — Mason și Slidell, care se aflau pe acest vas și se îndreptau spre Europa cu o misiune diplomatică. În legătură cu această problemă vezi articolele lui Marx „Cazul «Trent»”, „Conflictul anglo-american”, „Ultimele știri cu privire la cazul «Trent» și repercusiunile lor la Londra” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 403—406, 407—410, 411—416). — 181.
- 245 În aprilie 1857, Bakunin a fost exilat pe viață în Siberia de către guvernul țarist; de aici el i-a trimis în repetate rânduri lui Alexandru al II-lea cereri de amnistiere. Primind, în aprilie 1861, refuzul definitiv al țarului, Bakunin a fugit (prin Japonia și America) în Anglia, iar în decembrie 1861 a sosit la Londra. — 181.
- 246 Este vorba de alegerile din Camera inferioară (Camera deputaților) a landtagului prusian care au avut loc la 19 noiembrie și 6 decembrie 1861. În Prusia funcționa sistemul alegerilor în două trepte. — 182.
- 247 *Corpus juris civilis* — cod civil care reglementează relațiile de proprietate în societatea sclavagistă romană; a fost adoptat în secolul al VI-lea, în timpul împăratului Justinian. — 183.

- 248 Marx se referă la victoria obținută de progresiști în alegerile pentru Camera deputaților din Prusia, care au avut loc în noiembrie-decembrie 1861.
- Partidul progresiștilor* — partid al burgheziei germane, înființat în iunie 1861. Partidul progresiștilor preconiza în programul său unificarea Germaniei sub supremația Prusiei, convocarea unui parlament pe întreaga Germanie, formarea unui guvern liberal puternic, răspunzător față de Camera deputaților. De teama unei revoluții populare, el nu a sprijinit revendicările democratice fundamentale — votul universal, libertatea presei, dreptul de asociere și de întrunire. — 183.
- 249 Vezi adnotarea 235. — 184.
- 250 Vezi adnotarea 27. — 186.
- 251 Scrisoarea lui Engels menționată de Marx nu a fost descoperită. — 187.
- 252 Este vorba de cei mai înalți reprezentanți ai justiției în Anglia: procurorul general (attorney general) și consilierul juridic al coroanei (solicitor general). În legătură cu hotărîrea juriștilor coroanei în cazul „Trent” vezi articolele lui Marx „Conflictul anglo-american”, „Ultimele știri cu privire la cazul «Trent» și repercusiunile lor la Londra” și „Disputa în jurul afacerii «Trent»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 407—410, 411—416 și 426—431). — 188.
- 253 „*Un adevărat ministru englez*” — astfel l-a numit lordul Russell în ședința Camerei comunelor din 25 iunie 1850 pe lordul Palmerston, a cărui expresie infumurată „civis romanus sum” („eu sint cetățean roman”), folosită în discursul rostit în aceeași ședință a Camerei, a fost întîmpinată cu entuziasm de burghezia engleză. Palmerston a declarat că, așa cum formula „civis romanus sum” asigura cetățenilor Romei antice prestigiul și stima generală, tot așa cetățenia engleză trebuie să garanteze inviolabilitatea și securitatea cetățenilor englezi, oriunde s-ar afla ei. — 189.
- 254 Este vorba de declarația cu privire la principiile dreptului maritim internațional, adoptată la Congresul de la Paris la 16 (4) aprilie 1856. Declarația interzicea captura și garanta protecția vaselor comerciale aparținînd țărilor neutre împotriva atacurilor din partea puterilor beligerante. Adoptarea acestei declarații a însemnat un succes al diplomației ruse, care s-a opus, începînd din 1780, pretențiilor Angliei de a controla și confisca vasele aparținînd țărilor neutre. — 189.
- 255 Este vorba de convenția semnată de reprezentanții Rusiei, Angliei și Olandei la 19 (7) mai 1815 la Londra cu privire la plata cheltuielilor de război, legate de izgonirea trupelor nepoleoniene din provinciile olandeze și belgiene. Potrivit acestei înțelegeri, guvernele Angliei și Țărilor de Jos se obligau să plătească drept compensație o parte din împrumutul contractat de guvernul rus la bancherul olandez Hope & Co., precum și dobînda neachitată pînă la 1 ianuarie 1816 la această datorie. Într-un articol special al convenției se stipula că plata datoriei încetează în cazul în care provinciile belgiene se despart de Olanda. După revoluția din 1830 și formarea statului belgian independent, guvernul Olandei a suspendat aceste plăți. Cu toate acestea, Palmerston, în numele guvernului englez, a semnat la 16 (4) noiembrie 1831 o nouă convenție cu Rusia, prin care erau confirmate vechile obligații financiare ale Angliei. — 190.
- 256 Marx se referă, probabil, la articolul lui Collet „Bakunin”, care a apărut nesemnlat în „Free Press”, vol. X, nr. 3 din 5 martie 1862, p. 31—32. — 193.
- 257 Este vorba de criza de bumbac provocată de suspendarea livrărilor de bumbac din America, ca urmare a blocadei aplicate statelor sclavagiste din

- Sud de către flota Nordului în timpul războiului civil din S.U.A. din 1861—1865. „Foamea de bumbac” din Anglia a apărut în ajunul crizei de supraproducție și s-a împletit cu ea. — 194.
- 258 În legătură cu broker vezi adnotarea 174. — 195.
- 259 Este vorba de destituirea lui Frémont din funcția sa de comandant suprem al armatei din Missouri pentru că a lansat o proclamație prin care erau declarați liberi sclavii ce aparținuseră rebelilor. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în articolul lui Marx „Destituirea lui Frémont” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 395—398). — 195.
- 260 Este vorba de raportul Ministerului Comerțului pe anul 1861, publicat ca supliment al revistei „Economist”, vol. XX, nr. 966 din 1 martie 1862 : „Accounts relating to Trade and Navigation for the Year ended December 31, 1861” („Raport cu privire la comerțul și navigația din anul care se încheie la 31 decembrie 1861”). Marx citează cifre din rubrica „Exports of British and Irish Produce and Manufactures” („Exportul mărfurilor agricole și industriale engleze și irlandeze”). — 195.
- 261 Este vorba de operațiile trupelor din Nord, sub comanda lui Grant, în februarie 1862 pentru cucerirea forturilor Henry și Donelson de pe fluviile Tennessee și Cumberland. O dată cu căderea fortului Donelson, aproximativ 14 000 de sușiți s-au predat. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în articolul lui Marx și Engels „Războiul civil din America” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 506—516). Știrea referitoare la predarea generalului Johnston, menționată mai departe de Engels, pe baza informațiilor din ziare, era eronată.
- La 21 iulie 1861 a avut loc pe râul *Bull Run*, în apropierea orașului Manassas, prima mare bătălie din timpul războiului civil din America. În această bătălie, cei din Sud au învins trupele celor din Nord, superioare din punct de vedere numeric, însă slab pregătite. — 197.
- 262 În regiunea Orientului Îndepărtat, expansiunea colonială britanică s-a ciocnit de tendințele de cotopire ale Rusiei țariste. Cercurile guvernante engleze, care spre sfârșitul deceniului al 6-lea au intensificat pătrunderea pe teritoriul Chinei și Japoniei, încitau aceste țări împotriva Rusiei, scontând să folosească porturile și insulele lor în cazul unui război împotriva acesteia. În acest scop ele au lansat zvonul că Rusia ar intenționa să cotopească Manciuria, Coreea, precum și insula Jezo (Hokkaido), care aparține Japoniei. Temându-se că Anglia ar putea profita în scopurile ei expansioniste de slăbiciunea din acea epocă a Japoniei, în februarie 1861 guvernul țarist a încercat să cucerească insula Tsusima : corveta „Posadnik” a primit ordinul să ancoreze în rada insulelor și să organizeze baza de staționare a flotei militare ruse. Dar pericolul unui conflict cu Anglia a făcut ca „Posadnik” să fie curînd rechemat de pe țărmurile Tsusimei. — 198.
- 263 Este vorba de descoperirea aurului în California și Australia în anii 1848 și 1851 și de așa-numita „febră a aurului” care i-a urmat — emigrația în masă din Europa și America în aceste țări. „Febra aurului” a provocat creșterea bruscă a prețurilor la mărfuri și a fost folosită de coloniștii englezi și americani pentru a se îmbogăți prin speculă. — 198.
- 264 Marx se referă la „Correspondence relative to the Affairs of Mexico” („Correspondența cu privire la situația din Mexic”). 3 Parts. London, 1862. — 199.
- 265 Este vorba de decretul Congresului mexican din 17 iulie 1861 cu privire la suspendarea pe timp de 2 ani a plăților în contul împrumuturilor contractate

în străinătate, care a servit Angliei, Franței și Spaniei ca pretext pentru o intervenție în Mexic. Căutînd să evite declanșarea războiului, guvernul mexican, în fruntea căruia se afla Juárez, a abrogat în noiembrie 1861 decretul din 17 iulie și a consimțit să satisfacă pretențiile celor trei state.

Intervenția din Mexic — intervenție armată întreprinsă de Anglia, Franța și Spania cu scopul de a răsturna guvernul progresist al lui Juárez și de a transforma Republica Mexicană într-o colonie a marilor puteri europene. Intervenționistii intenționau, de asemenea, să folosească teritoriul Mexicului ca bază de atac pentru intervenția lor în războiul civil din S.U.A. de partea statelor sclavagiste. După ce, în primăvara anului 1862, guvernele Angliei și Spaniei au refuzat să mai participe la intervenție, trupele franceze și-au continuat acțiunile expansioniste în Mexic. Deși capitala Mexicului — Mexico — a fost ocupată în 1863, poporul mexican, dînd dovadă de o mare fermitate în lupta împotriva colonialiștilor, le-a pricinuit acestora o înfringere nimicitoare. În martie 1867, intervenționistii au fost nevoiți să părăsească Mexicul. La eșecul aventurii lui Napoleon al III-lea în Mexic au contribuit și totala lipsă de popularitate a acestei acțiuni în Franța, precum și schimbările survenite în situația internațională ca urmare a victoriei obținute de statele din Nord în războiul civil din 1861—1865. — 199.

266 Vezi adnotarea 27. — 201.

267 Este vorba de articolul „Războiul civil din America”, scris de Engels și destinat publicării în ziarul „New York Daily Tribune”. În același timp, Engels a trimis varianta prescurtată a articolului la „Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire”, unde a fost publicată la 14 martie 1862. Avînd în vedere refuzul redacției ziarului „Tribune” de a publica articolul, Marx l-a tradus în limba germană, i-a mai făcut unele adăugiri și l-a trimis ziarului „Die Presse”, unde a fost publicat la 26 și 27 martie 1862 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 506—516). — 201.

268 Scrisoarea lui Marx către Friedländer, despre care este vorba, n-a fost descoperită.

În legătură cu expoziția de la Londra vezi adnotarea 230. — 203.

269 Bătălia despre care amintește Marx a avut loc la 6—7 aprilie 1862, în apropierea Corinthului. La 6 aprilie, trupele celor din Sud, sub comanda lui Beauregard, au înfrînt armata lui Grant la Pittsburg Landing (la nord-est de Corinth), dar în ziua următoare, cînd au sosit trupele generalului Buell, trupele din Nord, trecînd la contraatac, i-au împins înapoi în Corinth pe cei din Sud — 204.

270 Marx se referă la perioada cît s-a aflat la Manchester, la Engels, între 30 martie și 25 aprilie 1862. — 204.

271 J. H. Mädler. „Der Wunderbau des Weltalls, oder Populäre Astronomie”. 5. Aufl., Berlin, 1861, Tafel II : „Bahnelementen der kleinen Planeten” („Minunata construcție a universului, sau Astronomia populară”, ed. 5, Berlin, 1861, tabloul II : „Elemente ale orbitei planetelor mici”). Prima ediție a apărut la Berlin în 1841. — 205.

272 Marx se referă la articolul elogios al lui Beta (Betzlich) despre Kinkel, inserat în revista „Die Gartenlaube” pe anul 1862, nr. 2, p. 21—24 și nr. 3, p. 38—41, sub titlul „Ein Nichtamnestierter” („Un neamnistiat”). Articolul conține date cu caracter biografic.

• • În legătură cu episodul cu MacDonalld vezi adnotarea 210. — 205.

- 273 Este vorba de încetarea definitivă, în martie 1862, a colaborării lui Marx la „New York Daily Tribune” ca urmare a intensificării în cadrul redacției a influenței adeptilor unui compromis cu statele sclavagiste și a faptului că ziarul s-a abătut de la linia lui progresistă. — 206.
- 274 Este vorba de „Report of the Commissioners appointed to Inquire into the Organisation of the Indian Army” („Raportul comisiei în problema reorganizării armatei indiene”). London, 1859. — 207.
- 275 K. Clausewitz. „Vom Kriege”. Bd. I, Berlin, 1832, viertes Buch; „Das Gefecht”, S. 283 und andere („Despre război”, vol. I, cartea a IV-a: „Bătălia”, p. 283 ș.a.). — 207.
- 276 Datele și analiza acțiunilor militare cuprinse în scrisoarea de față a lui Engels au fost folosite de Marx în articolul „Presa engleză și căderea orașului New Orleans”, precum și în articolul lui Marx și Engels „Situația de pe teatrul de război din America” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 520—523 și 527—531). — 208.
- 277 În martie 1862, majoritatea liberală a Camerei deputaților din Prusia a refuzat să aprobe cheltuielile de război legate de reorganizarea armatei (vezi adnotările 13 și 190) și a cerut formarea unui guvern care să răspundă în fața landtagului. Riposta guvernului a fost dizolvarea landtagului și fixarea unor noi alegeri, care au avut loc între 28 aprilie și 5 mai 1862. Ca și în 1861, victoria în alegeri a revenit partidului progresiștilor. — 208.
- 278 Este vorba de declarația publicată în aprilie 1862 într-o serie de ziare franceze în numele reprezentanților emigrației revoluționare ungare în problema divergențelor din sînul cercurilor conducătoare ale emigrației ungare. Aceste materiale i-au fost trimise lui Marx din Paris de către Schily împreună cu scrisoarea acestuia din 15 aprilie 1862. — 209.
- 279 În legătură cu incidentul „Trent” vezi adnotarea 244. — 210.
- 280 La scurtă vreme după începerea intervenției anglo-franco-spaniole în Mexic (vezi adnotarea 265), între participanții ei au apărut serioase divergențe, în urma cărora guvernele Angliei și Spaniei și-au retras trupele în aprilie 1862. Comandamentul francez, refuzînd să ducă tratative cu guvernul mexican, a început la 19 aprilie acțiunile militare în Mexic. În a doua jumătate a anului 1862, în Mexic au fost trimise din Franța noi forțe armate.
În legătură cu escrocheriile făcute de cercurile guvernante bonapartistе cu împrumutul mexican vezi articolul lui Marx „O nouă escrocherie internațională Mirès” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 517—519). — 210.
- 281 *Hinterwaldienii* (de la cuvîntul german „Hinterwäldler” — locuitorii pădurilor) — în timpul colonizării Americii de Nord se numeau astfel coloniștii care trăiau pe pămînturile libere, acoperite de păduri; în sens figurat — oameni din colțuri uitate de lume, provinciali mărginiți. — 211.
- 282 Aluzie la alegerea lui R. Schramm în 1848 ca deputat din Striegau în Adunarea națională de la Berlin. Caracterizarea activității sale parlamentare este făcută în pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 286—287). — 213.
- 283 New Orleansul a fost predat la 29 aprilie 1862, după căderea forturilor care închideau accesul în oraș dinspre Mississippi. La 1 mai, trupele statelor din Nord au pătruns în oraș. Cucerirea orașului New Orleans, important centru

politic și militar al Confederației sclavagiste, a reprezentat un mare succes militar al armatei din Nord.

Marx a folosit analiza acțiunilor militare făcută de Engels în continuarea scrisorii pentru articolul „Situția de pe teatrul de război din America”, publicat în numărul din 30 mai 1862 al ziarului „Die Presse” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 527—531). — 214.

284 „*Merrimac*” — primul cuirasa al insurgenților, distrus de câteva vase de război ale nordiștilor în martie 1862, a fost aruncat în aer chiar de către sudiiți la 11 mai 1862, după ce au părăsit baza maritimă de la Norfolk (statul Virginia), pentru a nu permite capturarea vasului de către cei din Nord. — 217.

285 Este vorba de articolul „The Civil War in America” („Războiul civil din America”), publicat în ziarul „Times” din 27 mai 1862.

„*Coercion bills*” — legi excepționale adoptate în 1833 și 1847 în scopul înăbușării mișcării revoluționare din Irlanda. Conform acestor legi, pe teritoriul Irlandei a fost declarată starea de asediu, iar autoritățile engleze au fost investite cu împuterniciri despotice. — 217.

286 Este vorba de articolul „Entent and Bearing of Federal Successes” („Caracterul și cauzele succeselor federaliștilor”), inserat în revista „Economist”, vol. XX, nr. 978 din 24 mai 1862, p. 562. — 217.

287 *Tariful Morrill* — tarif vamal protecționist propus Congresului de republicanul Morrill. Acest tarif, pe care Camera reprezentanților l-a adoptat în mai 1860 și care a căpătat putere de lege la 2 martie 1861, după ce a fost sancționat de către Senat, prevedea o creștere considerabilă a taxelor vamale în S.U.A. — 217.

288 Este vorba de evacuarea trupelor engleze și spaniole din Mexic în aprilie 1862, în legătură cu refuzul guvernului Palmerston de a participa împreună cu Franța la o intervenție în Mexic. Vezi, de asemenea, adnotarea 280. — 218.

289 Vezi adnotarea 27. 218.

290 În nota lui Spence cu privire la desfașurarea războiului civil din S.U.A., publicată în numărul din 29 mai 1862 al ziarului „Times”, la rubrica „American Affairs”, se vorbește de situația dezastruoasă a armatei lui Halleck, silită, chipurile, de arșiță și boli să suspende pe câteva săptămâni ofensiva. — 218.

291 Engels se referă la cifrele din articolul lui Spence publicat în ziarul „Times” din 4 iunie 1862, la rubrica „American Affairs”. — 219.

292 *Baiser-Lamourette* — aluzie la faimosul episod din timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. La 7 iulie 1792, Lamourette, deputat în Adunarea legislativă, a propus să se pună capăt tuturor certurilor dintre partide printr-un sărut frățesc. Sub influența acestei propuneri, reprezentanții partidelor ostile s-au îmbrățișat, dar, cum era și de așteptat, chiar a doua zi acest fațarnic „sărut frățesc” a fost dat uitării.

Folosind această locuțiune, Engels ironizează noua Cameră a deputaților din Prusia întrunită la 19 mai 1862 și ale cărei alegeri au avut loc la 28 aprilie și 5 mai 1862 (vezi adnotarea 277). — 221.

293 *Episodul din electoratul Hessen* — conflictul constituțional din Hessen din perioada 1850—1862, dintre guvernul reacționar al electoratului și Camera deputaților, care cerea reinstaurarea Constituției moderat-liberale din 1831. Liberalii din Hessen au primit sprijinul Prusiei, care se temea de întărirea

- Austriei în lupta pentru hegemonie în Germania. Dar tentativele Prusiei de a interveni în conflict și de a influența guvernul din Hessen în sensul reinstaurării Constituției din 1831 s-au lovit de o opoziție din partea electoratului; generalul prusian Willisen, trimis în Hessen cu o scrisoare din partea lui Wilhelm I, a fost insultat. Abia la sfârșitul lunii iunie 1862, după ce Prusia a dat un ultimatum și a mobilizat două corpuri de armată, în Hessen a fost reinstaurată Constituția din 1831. — 221.
- 294 Vezi adnotarea 27. — 223.
- 295 Este vorba de necrologul lui Buckle, inserat în „Times” din 18 iunie 1862 sub semnătura lui John Stuart Glennie. — 223.
- 296 „Tabloul economic” („Tableau économique”) al lui Quesnay a fost publicat pentru prima oară sub forma unei mici broșuri la Versailles în 1758. Marx a folosit lucrarea lui Quesnay „Analiza tabloului economic” („Analyse du Tableau économique”), 1766, în ediția E. Daire : „Physiocrates”. Première partie („Fiziocrații”. Partea I). Paris, 1846. — 224.
- 297 Este vorba de două broșuri ale lui Lassalle editate la Berlin în 1862 : referatul „Despre esența constituțiilor” („Ueber Verfassungswesen”), ținut la 16 aprilie 1862 în adunarea districtuală cetățenească din Berlin, și discursul „Filozofia lui Fichte și importanța spiritului popular german” („Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes”), rostit la 19 mai 1862, cu prilejul centenarului lui Fichte. — 225.
- 298 În legătură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 225.
- 299 În legătură cu *Asociația britanică* vezi adnotarea 232. — 225.
- 300 Ideile expuse în fragmentul respectiv al scrisorii lui Engels au fost dezvoltate de Marx în articolul „Observații la critica situației din America”, publicat în numărul din 9 august 1862 al ziarului „Die Presse” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 549—552). — 228.
- 301 Teritoriile se numeau paminturile situate la nord-vest de fluviul Ohio, unde nu exista proprietate sclavagistă și a caror populație nu ajunsese la numărul de 60 000 de locuitori, necesar, potrivit Constituției S.U.A., pentru formarea unor state independente. — 229.
- 302 *Patrulaterul italian de fortareșe* — o poziție puternic întărită, formată din fortărețele din Italia de nord : Verona, Legnago, Mantua și Peschiera. — 231.
- 303 În legătură cu *Cărțile albastre* vezi adnotarea 81. — 232.
- 304 În lucrarea lui Lassalle „D-l Julian Schmidt, istoric al literaturii”, cartea lui Schmidt „Istoria literaturii germane” este analizată critic sub forma unor observații și explicații asupra textului făcute de zețarul cărții și de soția acestuia. — 232.
- 305 Este vorba de articolul lui Rüstow „Brigada Milano” („Die Brigade Milano”), publicat în almanahul „Demokratische Studien”. Hamburg, 1861, p. 93—137. — 234.
- 306 Engels se refera la filozoful idealist german Bruno Bauer, care într-o serie de broșuri — „Rusia și Germania” (1853), „Rusia și Anglia” (1854) ș.a. — a dezvoltat în esență idei panslaviste. — 234.
- 307 În legătură cu *Mica Germanie* vezi adnotarea 98. — 234.
- 308 Este vorba de varianta inițială a volumului I al „Capitalului” (vezi adnotarea 27). Ulterior Marx a renunțat la această intenție și și-a expus teoria asupra

- renteii funciare în partea a doua a volumului al III-lea al „Capitalului” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 25, partea a II-a). — 235.
- 309 Termenul „preț de cost” („Kostpreis”, „Kostenpreis” și „costprice”) este folosit de Marx în această scrisoare în sensul de preț de producție ($c + v + \text{profitul mediu}$). — 237.
- 310 În legătură cu *broker* vezi adnotarea 174. — 240.
- 311 *Noua Anglie* — grup format din șase state din nord-estul S.U.A. (Maine, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Vermont, New Hampshire) cu un înalt nivel de dezvoltare industrială. Noua Anglie era centrul mișcării aboliționiste. — 242.
- 312 Marx se referă la așa-numitul fond de amortizare, înființat de guvernul lui Pitt Junior în 1786 cu scopul de a procura bani pentru plata datoriei de stat crescute a Angliei. Una din măsurile financiare având ca scop crearea acestui fond a fost creșterea vechilor impozite și introducerea unor noi impozite indirecte. — 242.
- 313 Tezele expuse de Marx în această scrisoare au stat la baza articolului său „Observații la critica situației din America”, publicat în ziarul „Die Presse” din 9 august 1862 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 549—552). — 242.
- 314 Vezi adnotarea 27. — 243.
- 315 Este vorba de scrisoarea adresată de Borkheim lui Engels la 12 august 1862; pe reversul acestei scrisori, Engels i-a răspuns lui Marx. În scrisoarea lui, Borkheim anunța că Lassalle lipsește din Berlin și, ca urmare, nu poate accepta polița emisă de Engels. — 247.
- 316 Marx se referă la scrisoarea adresată de inginerul Nasmyth în noiembrie 1852 inspectorului de fabrică Horner, care a fost inserată în „Reports of the Inspectors of Factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the Half Year ending 31st October 1856”, London, 1857. — 250.
- 317 Între 12 și 29 septembrie 1862 Engels a făcut o călătorie de agrement în Germania. După ce a colindat pe malurile Moselei și ale Rinului și prin Turingia, el și-a vizitat rudele din Barmen și Engelskirchen.
În legătură cu expoziția de la Londra vezi adnotarea 230. — 252.
- 318 Este vorba de cea de-a doua bătălie de pe râul Bull Run, în apropierea orașului Manassas (la sud-vest de Washington), care a avut loc la 29—30 august 1862. În această bătălie, trupele din Nord, sub comanda generalului Pope, au suferit o grea înfrângere și s-au retras spre Washington. Pentru a preîntîmpina căderea capitalei Nordului, comandamentul trupelor din Nord a fost nevoit să trimită trupe suplimentare. — 253.
- 319 Este vorba de ordinul emis în august 1862 de către Ministerul Forțelor Armate de la Washington, potrivit căruia pe viitor gradul de general de brigadă sau general-maior urma să fie acordat pentru servicii excepționale numai ofițerilor din armata regulată. Ofițerii voluntari puteau fi promovați în această funcție numai în cazul când s-au distins în acțiuni militare în care au vădit o pregătire militară corespunzătoare. — 253.
- 320 Este vorba de călătoria făcută de Marx între 28 august și 7 septembrie 1862 la Zalt-Bommel și Trier pentru a rezolva unele probleme financiare. — 254.

- 321 Este vorba de numirea lui Bismarck, la 22 septembrie 1862, în funcția de prim-ministru al Prusiei. Formarea guvernului conservator-iuncherist al lui Bismarck în totil conflictului constituțional (vezi adnotarea 190) releva intenția guvernului de a realiza reorganizarea armatei fără a ține seama de drepturile landtagului în ceea ce privește bugetul. La 13 octombrie același an, Bismarck a dizolvat din nou landtagul și a trecut la înfăptuirea reformei armatei, cheltuind pentru aceasta fonduri fără aprobarea landtagului. — 256.
- 322 Este vorba de Constituția pentru Germania elaborată de Adunarea națională de la Frankfurt la 28 martie 1849, dar respinsă de regele Prusiei și de alți cîțiva monarhi germani. Cei aproximativ 200 de deputați ai landtagurilor germane intruniți la 28 septembrie 1862 la Weimar s-au pronunțat pentru crearea unui stat federal unic al întregii Germanii, care să acorde membrilor săi independență în problemele interne, potrivit Constituției imperiului din 1849, și pentru convocarea în acest scop a parlamentului german.
- Prusia în frunte* (preussische Spitze) — expresie folosită de regele Prusiei Frederic Wilhelm al IV-lea într-un discurs rostit la 20 martie 1848, în care declara că „pentru salvarea Germaniei este gata să stea în fruntea (an die Spitze) întregii patrii”. În perioada luptei pentru unificarea Germaniei, prin această expresie se înțelegea tendința Prusiei de a unifica Germania sub hegemonia ei. — 256.
- 323 F. Lassalle. „Ueber den besonderen Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes” („Despre legătura specială dintre actuala perioadă a istoriei și ideea de stare muncitorească”). Berlin, 1862. Sub acest titlu, referatul a fost citit de Lassalle la 12 aprilie 1862 la adunarea Uniunii meseriașilor din Oranienburg, o suburbie a Berlinului. Din pricina publicării acestui referat, Lassalle a fost deferit justiției. — 257.
- 324 *Campania din Maryland* — ofensiva trupelor sudiştilor în statul Maryland, începută la 4 septembrie 1862 și încheiată prin înfringerea acestora la 17 septembrie, la Antietam Creek. Amănunte în legătură cu campania din Maryland vezi în articolele lui Marx „Cu privire la evenimentele din America de Nord” și „Despre situația din America de Nord” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 577—580 și 585—588). — 257.
- 325 Proclamația cu privire la eliberarea sclavilor negri, dată de Lincoln la 22 septembrie 1862, îi declara liberi cu începere de la 1 ianuară 1863 pe sclavii negri aparținînd plantatorilor din Sud care participaseră la rebeliune. În același timp, tuturor negrilor li se acorda dreptul de a servi în armată și flotă. Eliberarea negrilor, înfăptuită în urma unei serii întregi de insuccese militare și sub presiunea maselor populare, a marcat trecerea Nordului la războiul revoluționar. Totodată însă, proclamația lui Lincoln nu i-a scăpat pe negri de exploatarea nemiloasă a foștilor proprietari de sclavi și de barbara discriminare rasială deoarece nu le-a dat pămînt și a menținut în Sud poziția dominantă a plantatorilor.
- Trupele din Sud care la 12 septembrie 1862 au invadat statul Kentucky au fost înfrînte de cei din Nord în bătălia de la Perryville din 8 octombrie. — 258.
- 326 În legătură cu *teritoriile* vezi adnotarea 301. — 258.
- 327 Vorbînd despre „experiența austriecilor”, Marx se referă la criza financiară din Austria, devenită cronică din 1848. Criza s-a manifestat în creșterea colosală a datoriei de stat, în deprecierea valutei, precum și în emiterea în masă a banilor de hîrtie. În legătură cu aceasta vezi articolul lui Marx

- „Știri de o deosebită importanță sosite din Viena” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 363—369). — 258.
- 328 În legătură cu *sistemul de impozite al lui Pitt* vezi adnotarea 312. — 258.
- 329 Pentru a procura fonduri bănești în scopuri militare, guvernul nord-american a plătit bancherilor care au acordat guvernului împrumuturi în aur dobânzi neobișnuit de mari. Potrivit unei informații apărute în ziarul „Times”, în octombrie 1862 aceste dobânzi au ajuns la 29⁰/₁₀₀, ceea ce depășea de câteva ori rata dobânzii obișnuite. — 259.
- 330 Marx numește *legile lui Lincoln* o serie de măsuri cu caracter democrat-revoluționar înfăptuite de guvernul Lincoln pe la jumătatea anului 1862. Cea mai importantă dintre ele, în afară de proclamația cu privire la eliberarea sclavilor negri (vezi adnotarea 325), a fost *homestead-bill* (legea cu privire la lotul gratuit de pământ), adoptată la 20 mai 1862, care a reprezentat o rezolvare democratică a problemei agrare. O mare importanță au avut, de asemenea, eliminarea din cadrul armatei și al aparatului de stat a elementelor trădătoare, legea cu privire la confiscarea bunurilor aparținând rebelilor ș.a., care au asigurat victoria Nordului în războiul civil. O caracterizare amănunțită a acestor măsuri vezi în articolele lui Marx „Observații la critica situației din America” și „Cu privire la evenimentele din America de Nord” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 549—552 și 577—580). — 259.
- 331 Este vorba de desfășurarea campaniei electorale în statele din Nord în legătură cu apropiatele alegeri de la 4 noiembrie 1862 pentru Camera reprezentanților în Congres și de alegerile simultane pentru desemnarea guvernatorului statului New York. În alegerile pentru Congres, populația statelor din nord-vest, nemulțumită de proasta conducere a acțiunilor militare de către partidul republican, a votat pentru democrație. Ca guvernator al statului New York a fost ales Seymour, unul dintre liderii partidului democrat. Dar în majoritatea statelor din Nord victoria în alegeri a revenit republicanilor. Amănunte în legătură cu rezultatele alegerilor vezi în articolul lui Marx „Rezultatul alegerilor din statele din Nord” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 592—594). — 261.
- 332 La *Westpoint*, în apropierea New Yorkului, se află o academie militară fondată în 1802, care pe la mijlocul secolului al XIX-lea era singura instituție militară superioară din Statele Unite. Sistemul de instruire a ofițerilor se baza pe totala lor izolare de lumea exterioară, ceea ce ducea la dezvoltarea spiritului de castă printre elevii academiei. McClellan a fost și el elev al academiei din Westpoint. — 264.
- 333 Este vorba de divergențele dintre regele Prusiei și Camera deputaților în problema sporirii alocațiilor pentru armată ca urmare a prelungirii duratei stagiului militar de la 2 la 3 ani. Ascuțirea acestor divergențe a dus la creșterea ulterioară a conflictului în legătură cu Constituția din Prusia (vezi adnotarea 190). — 265.
- 334 La 3 octombrie 1862, trupele din Sud de sub comanda generalilor Price și Van Dorn au atacat pozițiile de la Corinth ale celor din Nord. Rezultatul acestei bătălii, care a durat două zile, a fost retragerea și înfrângerea trupelor Confederației. — 265.
- 335 Marx compară ironic Confederația statelor din Sud cu Sonderbundul, uniune separată a șapte cantoane catolice din Elveția, înapoiată din punct de vedere economic, încheiată în 1843 cu scopul de a se împotrivi transformărilor burgheze progresiste în Elveția. Hotărîrea Dietei elvețiene din iulie 1847 de-

- a dizolva Sonderbundul a servit acestuia drept pretext pentru a începe la începutul lunii noiembrie ostilitățile împotriva celorlalte cantoane. La 23 noiembrie 1847, trupele Sonderbundului au fost zdrobite de trupele guvernului federal.
- Tezele expuse în scrisoare au fost dezvoltate pe larg de Marx în articolul „Simptome de dezagregare a Confederației din Sud”, publicat în ziarul „Die Presse” la 14 noiembrie 1862 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 589—591). — 266.
- 336 Este vorba de reprimarea de către Bonaparte a răscoalei regaliste împotriva Convenției termidoriene de la 4—5 octombrie 1795 la Paris. — 266.
- 337 La 4 decembrie 1863 au expirat mandatele Camerei reprezentanților a Congresului de la Washington, aleasă în noiembrie 1860 și avind o componență republicană. — 266.
- 338 Marx se referă la nota trimisă la 31 octombrie 1862 de guvernul francez reprezentanților diplomați ai Angliei și Rusiei. Nota cuprinde propunerea ca cele trei mari puteri să întreprindă o acțiune comună în vederea încetării temporare a operațiilor militare, ridicării blocadei și deschiderii porturilor sudice din S.U.A. pentru comerțul european. Propunerea lui Napoleon al III-lea cu privire la amestecul în treburile interne ale Statelor Unite a fost respinsă la 8 noiembrie (27 octombrie) 1862 de Rusia, iar mai târziu și de guvernul englez. — 266.
- 339 În legătură cu *partidul progresiștilor* vezi adnotarea 248. Ridicind revendicarea de unificare a Germaniei sub hegemonia Prusiei, partidul progresist s-a manifestat ca adept al Germaniei mici (vezi adnotarea 98). — 267.
- 340 Marx l-a vizitat pe Engels la Manchester aproximativ între 5 și 13 decembrie 1862. În timpul șederii sale la Manchester, Marx l-a vizitat și pe Eichhoff la Liverpool. — 268.
- 341 *Maniheii* — adepții doctrinei religioase apărute în secolul al III-lea în Orientul Apropiat, care propovăduia ascetismul și celibatul. În jargonul studențesc german cuvântul „manihau” însemna creditor neînduplecat, prin asociație cu expresia germană „mahnender Gläubiger” (creditor care somează). — 268.
- 342 Este vorba de cel de-al doilea caiet al lucrării lui Marx „Contribuții la critica economiei politice” (vezi adnotarea 27). Caietul n-a mai apărut, întrucât Marx a renunțat la planul lui inițial și în locul caietului al doilea și al celor următoare a început elaborarea „Capitalului”, în care a inclus într-o formă prelucrată și unele teze fundamentale din cartea sa „Contribuții la critica economiei politice”. — 269.
- 343 Este vorba de ofensiva nereușită a armatei din Nord de sub comanda lui Burnside, în decembrie 1862, împotriva pozițiilor puternic întărite ale celor din Sud, în regiunea Fredericksburg, pe malul sudic al râului Rappahannock (statul Virginia). Deși trupele din Nord au sosit la Fredericksburg încă la 17 noiembrie, traversarea râului și operațiile imediate de cucerire a întăririlor din raza orașului au început, din cauza lipsei armamentului necesar, abia la mijlocul lunii decembrie, cind cei din Sud reușiseră să-și consolideze în mare măsură pozițiile. După o serie de încercări nereușite de a ataca pozițiile celor din Sud, în noaptea de 15 decembrie armata lui Burnside s-a retras pe malul nordic al râului Rappahannock. — 270.

- 344 Este vorba de proclamația preliminară a lui Lincoln prin care erau declarați liberi, cu începere de la 1 ianuarie 1863, sclavii negri aparținând plantatorilor din Sud ce participaseră la rebeliune (vezi adnotarea 325). — 273.
- 345 La sfârșitul lunii decembrie 1862, la Londra, Manchester și Sheffield au avut loc mitinguri de masă ale muncitorilor și ale organizațiilor obștești democratice din Anglia care își afirmă solidaritatea cu statele nord-americane în lupta lor împotriva sclaviei negrilor. — 273.
- 346 În legătură cu *brokerii* vezi adnotarea 174. — 278.
- 347 Marx se referă la textul său despre mașini, inclus în caietul V al manuscrisului economic din 1861—1863. Material suplimentar referitor la mașini a prezentat Marx în caietele XIX—XX ale acestui manuscris. Expunerea făcută în toate caietele menționate a servit ca bază pentru capitolul XIII, scris mai târziu, al volumului I al „Capitalului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 23, București, Editura politică, 1966, p. 380—513). — 279.
- 348 Caietele lui Marx consacrate tehnologiei reprezintă conspectul amănunțit al lucrărilor unei serii de autori, printre care cărțile: J. H. M. Poppe. „Geschichte der Technologie seit der Wiederherstellung der Wissenschaften bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts” („Istoria tehnologiei din perioada renașterii științelor și până la sfârșitul secolului al XVIII-lea”). Bd. 1—3, Göttingen, 1807—1811; A. Ure. „Technisches Wörterbuch”. Bearbeitet von Kramarsch und Heeren, 3 vol., Prag, 1843—1844. Erster Band („Dicționar tehnic”. Prelucrat de Kramarsch și Heeren); J. Beckmann. „Beiträge zur Geschichte der Erfindungen” („Contribuții la istoria inovațiilor”). Bd. I—V, Göttingen, 1782—1805. — 283.
- 349 „*Jenny*” — mașina de filat inventată în 1764—1767 și pe care creatorul ei, James Hargreaves, a numit-o astfel în cinstea fiicei sale. — 283.
- 350 Este vorba de discursul rostit de Lassalle la Berlin, la 16 ianuarie 1863, în fața instanței penale și publicat ulterior ca broșură sub titlul: „Die Wissenschaft und die Arbeiter. Eine Vertheidigungsrede vor dem Berliner Criminalgericht” („Știința și muncitorii. Pledoarie în fața instanței penale din Berlin”). Zürich, 1863. Fragmentul din discursul lui Lassalle citat mai jos vezi în respectiva broșură, p. 16—17. — 285.
- 351 Este vorba de: F. Lassalle. „Arbeiterprogramm. Ueber den besonderen Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes” („Programul muncitorilor. Despre legătura specială dintre actuala perioadă istorică și ideea de stare muncitorească”). Zürich, 1863. Prima ediție a acestei lucrări a apărut în 1862 (vezi adnotarea 323). — 286.
- 352 Marx se referă, pare-se, la prima parte a articolului anonim: „Origin and Objects of the Treason in the United States” („Originea și scopurile rebeliunii în Statele Unite”), publicat în ziarul „Free Press”, vol. XI, nr. 2 din 4 februarie 1863, p. 9—12. — 287.
- 353 Este vorba de răscoala de eliberare națională începută în ianuarie 1863 în ținuturile poloneze care aparținuseră Rusiei țariste. Răscoala din 1863—1864 a fost provocată de ascuțirea contradicțiilor naționale și sociale din Regatul Poloniei și era îndreptată împotriva absolutismului țarist. Principala forță motrice a răscoalei au constituit-o masele muncitoare de la orașe — meseriașii, muncitorii, tineretul studios; începând din vara anului 1863, țăranișii au participat în proporție considerabilă la detașamentele de insurgenți. Comitetul național central, din care făceau parte elemente recrutate din rîndurile micii burghezii și ale micii nobilimi poloneze, a anunțat la 22 ianuarie 1863

programul de luptă pentru independența națională a Poloniei, precum și o serie de revendicări cu caracter agrodemocrat. Dar inconsecvența și lipsa de hotărîre a acestui guvern, care n-a îndrăznit să se atingă de privilegiile marilor proprietari funciari, au făcut ca marea masă a țărănimii să nu se alătorească răscoalei. Aceasta a constituit una dintre principalele cauze ale înfrîngerii răscoalei. Profitînd de declinul mișcării revoluționare din Rusia care a început încă din 1862, guvernul țarist a reușit să înăbușe răscoala. Guvernele statelor vest-europene, în a căror intervenție conducătorii conservatori ai răscoalei își puseseră toate speranțele, s-au mărginit la demersuri diplomatice, dar în fapt au trădat răscoala.

Răscoala din Polonia din 1863—1864 a constituit o etapă importantă în lupta de eliberare națională a poporului polonez și a avut o mare importanță internațională. Ea s-a bucurat de caldă simpatie și sprijinul democrației revoluționare ruse și europene. Solidaritatea muncitorilor europeni cu mișcarea de eliberare națională din Polonia a jucat un rol important în crearea premiselor pentru înființarea Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I). — 287.

354 Este vorba de intervenția Franței în Mexic, din 1861—1867, la început în colaborare cu Anglia și Spania (vezi adnotările 265, 280, 288).

Lower Empire (de la franțuzescul *Bas-Empire*) — denumire folosită în istoriografie pentru Imperiul bizantin; a devenit nume comun, desemnînd statele aflate în faza de declin și destrămare. — 287.

355 Vorbînd despre soldații „herzenişti”, Marx se referă la speranțele pe care și le-a pus Herzen în acțiunile revoluționare îndreptate împotriva țarismului în cadrul armatei ruse și organizate în colaborare cu polonezii ridicați la răscoală. — 287.

356 „*Baionetele inteligente*” („*baionnettes intelligentes*”) — expresie atribuită generalului monarhist francez Changarnier. Cînd, în 1849, președintele Adunării naționale constituante franceze, republicanul burghez Marrast, simțînd că bonapartiștii reprezintă o primejdie, s-a adresat lui Changarnier cerîndu-i trupe pentru apărarea Adunării naționale, acesta a refuzat, declarînd că nu-i plac „baionetele inteligente”, lăsînd să se înțeleagă că, în acțiunile ei, armata nu trebuie să se conducă după considerente politice. — 287.

357 După ce în ianuarie 1863 Burnside a fost înlăturat de la conducerea armatei de la Potomac, ca urmare a înfrîngerii suferite pe Rappahannock (vezi adnotarea 343), Hooker a fost numit succesorul său. În ordinul de numire a lui Hooker se exprima nădejdea că el va obține succesul. — 288.

358 În locuința din Soho Square a murit, la 6 aprilie 1855, fiul lui Marx, Edgar, în vîrstă de 8 ani. — 288.

359 În timpul răscoalei de eliberare națională care a avut loc în Polonia în anii 1863—1864, guvernul prusian prezidat de Bismarck, tinzînd să împiedice extinderea răscoalei în ținuturile poloneze cotoprite de Prusia și dorînd sa-și asigure sprijinul Rusiei în problema unificării Germaniei sub hegemonia Prusiei, a propus guvernului țarist ajutor militar pentru înăbușirea răscoalei. În februarie 1863, din inițiativa lui Bismarck, Rusia și Prusia au încheiat o convenție cu privire la acțiuni comune împotriva răsculațiilor. — 288.

360 Este vorba de articolul lui Blind „*Deutschland und Polen*” („Germania și Polonia”), publicat inițial în ziarul din Stuttgart „*Beobachter*”, iar apoi în cel din Boston „*Pionier*” nr. 15 din 8 aprilie 1863. — 288.

361 Engels își lega, pare-se, speranțele într-un nou avînt al mișcării revoluționare în Rusia de expirarea termenului de 2 ani, stabilit prin decretul din 1861 cu

- privire la lichidarea iobăgiei pentru întocmirea actelor necesare, cînd țărani urmău să se convingă definitiv de caracterul tilhăresc al „libertății” acordate de țar și de faptul că nu li se va da altă „libertate” mai bună. Pe atunci în cercurile revoluționare din Rusia domnea convingerea că nemulțumirea stîrnită în masa țaranelor de reforma din 1861, precum și răscoala începută în Polonia, Lituania și Bielorusia vor duce la o răscoala generală, care trebuia să aibă loc în primăvara anului 1863. — 289.
- 362 Engels se referă la Asociația tineretului polonez, întemeiată în 1861 la Paris de către partea emigrației poloneze din care făceau parte membrii cei mai activi ai mișcării de eliberare națională din Polonia. În octombrie 1861 asociația și-a organizat o școală militară la Geneva, transferată ulterior la Cuneo (Italia), care pregătea cadre ofițerești pentru viitoarea răscoală din Polonia. Profesorii școlii au scris și au tipărit la Paris o serie de regulamente și instrucțiuni cu caracter militar, printre care „Instrucțiuni în vederea răscoalei”, al cărei autor era Mieroslawski. — 289.
- 363 Este vorba de polemica dintre Bakunin și Mieroslawski, provocată de publicarea în „Kolokol”, la 1 octombrie 1862, a scrisorii Comitetului național central polonez, în care dreptul popoarelor Lituaniei, Bielorusiei și Ucrainei la autodeterminare era recunoscut ca unul dintre principiile fundamentale ale viitoarei răscoale de eliberare națională. Scrisoarea a provocat proteste violente din partea lui Mieroslawski și a altor emigranți polonezi moderați, care susțineau lozincă de mare putere a intangibilității granițelor Poloniei din 1772. Poziția lui Mieroslawski a fost criticată de Bakunin în broșura „Le comité central de Varsovie et le comité militaire russe. Réponse au général Mieroslawski” („Comitetul central de la Varșovia și comitetul militar rus. Răspuns generalului Mieroslawski”). London, 1862. Mieroslawski i-a răspuns în broșura „La Dernière réponse à M. Michel Bacouine” („Ultimul răspuns dat d-lui Mihail Bakunin”), apărută la Paris la 20 ianuarie 1863. Polemica dintre Mieroslawski și Bakunin a găsit un larg ecou în presa vremii. — 290.
- 364 *Boustrapa* — poreclă dată lui Ludovic Napoleon Bonaparte, compusă din primele silabe ale numelor orașelor Boulogne, Strasbourg și Paris. Această poreclă este o aluzie la încercările lui de a pune la cale un puci bonapartist la Strasbourg (la 30 octombrie 1836) și la Boulogne (la 6 august 1840), precum și la lovitura de stat de la Paris din 2 decembrie 1851, care a dus la instaurarea dictaturii bonapartiste în Franța.
- În legătură cu discursul ținut de Kinglake în Camera comunelor din Anglia vezi adnotarea 111. — 290.
- 365 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 1), din însărcinarea căreia Marx a scris „Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra cu privire la Polonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 605—606). — 292.
- 366 În anii 1772, 1793 și 1795 au avut loc trei împărțiri consecutive ale Poloniei (Recz pospolita) între Rusia, Prusia și Austria, care au reprezentat rezultatul politicii expansioniste a acestor state față de Recz pospolita și au constituit un mijloc de reprimare a mișcării poloneze de eliberare națională. Ca urmare a acestor împărțiri, Rusia a obținut unele regiuni din Lituania, Bielorusia și Ucraina, Prusiei i-au revenit vechile ținuturi poloneze (litoralul, Polonia mare, o parte a Mazoviei cu Varșovia și altele), iar Austria a primit partea de vest a Ucrainei și o parte din Polonia mică cu Liublin și Cracovia. În urma acestor trei împărțiri, Polonia a încetat să mai existe ca stat independent. — 293.

- 367 Marx și Engels intenționau să-și expună opiniile în problema poloneză, în legătură cu răscoala de eliberare națională din 1863—1864 din Polonia, într-o broșură specială, al cărei titlu provizoriu este citat în scrisoare. În broșură, Marx urma să-și asume tratarea laturii istorico-politice a problemei, iar Engels — tratarea laturii militare. În perioada februarie-mai 1863, Marx și Engels, adunând material pentru broșură, fac numeroase extrase din ziare și din literatura referitoare la istoria Poloniei, Prusiei și Rusiei. Pe baza acestui material, Marx a făcut câteva conpecte pregătitoare pentru broșură, în care analiza în amănunțime politica expansionistă dusă de Prusia și de Rusia țaristă față de Polonia, precum și istoria ascensiunii dinastiei Hohenzollern. Dar planul de a scrie și a edita această lucrare a rămas nerealizat. — 293.
- 368 Vezi adnotarea 27. — 294.
- 369 La ședința Camerei prusiene a deputaților din 18 februarie 1863 a fost dezbătută problema convenției încheiate între Prusia și Rusia și îndreptată împotriva răsculaților polonezi (vezi adnotarea 359). Majoritatea liberală a Camerei a criticat aspru convenția și a adoptat o rezoluție prin care se condamna intervenția guvernului prusian în treburile Poloniei. — 294.
- 370 La începutul răscoalei din Polonia, Langiewicz a fost comandantul celui mai mare detașament de răsculați din voievodatul Sandomir în sudul țării, unde a efectuat o serie de operații încununate de succes împotriva trupelor țariste. La 11 martie 1863, din inițiativa și cu sprijinul unui grup de moșieri din Poznan și Galiția, precum și al conducerii partidului conservator burghez-moșieresc al „albilor”, Langiewicz s-a proclamat dictator. Dictatura instaurată ca urmare a intrigilor de culise era îndreptată împotriva conducerii revoluționare a răscoalei, reprezentate de Comitetul național central al partidului mic-burghez șleahitic al „roșilor”, care avea rolul de guvern național provizoriu. Dar la 19 martie, strivit de forțele superioare ale trupelor țariste, Langiewicz și-a părăsit detașamentul și a fugit în Austria, unde a fost internat; detașamentul lui s-a destrămat. — 295.
- 371 Cuvintele citate de Marx sînt din scrisoarea adresată de Rochow, ministrul de interne al Prusiei, la 15 ianuarie 1863 locuitorilor orașului Elbing, care își exprimaseră nemulțumirea în legătură cu izgonirea din landtagul Hannoveri a 7 profesori de orientare opoziționistă. Rochow scria: „Supușii Mali sînt datori să dea dovadă de supunerea cuvenită față de regii și suveranii lor, dar nu trebuie să se amestece în limita mărginitei lor rațiuni în treburile căpeteniilor statelor”. — 295.
- 372 Este vorba, pare-se, de corespondența diplomatică prezentată Congresului de la Washington de către Seward. Amănunte în legătură cu aceasta vezi în articolul lui Marx „Guvernul de la Washington și puterile occidentale” (K. Marx și F. Engels. Opere. vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 446—448).
- În legătură cu *incidentul „Trent”* vezi adnotarea 244. — 296.
- 373 Aluzie la politica trădătoare a guvernului Palmerston față de răscoala din 1830—1831 din Polonia. O poziție similară au ocupat cercurile oficiale engleze și în 1863: exprimîndu-și simpatia față de poporul polonez, ele au declarat, totodată, că nu vor acorda nici un ajutor răscoalei poloneze. — 296.
- 374 Vezi adnotarea 354. — 296.
- 375 La sfîrșitul lunii martie 1863, în orașele Ashton și Staleybridge din Lancashire au avut loc, ca urmare a crizei bumbacului, demonstrații de protest și

mitinguri ale țesătorilor șomeri. Guvernul a trimis împotriva șomerilor paternece unități polițienești și trupe regulate. — 297.

- 376 În februarie-martie 1863, sub influența răscoalei din Polonia, acțiunile țărănilor din Lituania și Bielorussia apuseană îndreptate împotriva moșierilor și autocrației s-au intensificat. Comitetul provincial din Lituania, care conducea mișcarea din Lituania și Bielorussia, s-a solidarizat cu programul răscoalei, proclamat de Comitetul național provizoriu de la Varșovia. Detașamentele răscolite înarmate, care acționau în Lituania și Bielorussia apuseană, erau formate în special din țărani, precum și din meseriași, studenți și șleahitici fără pământuri. Conducătorii cei mai de seamă ai răscolărilor erau democrații revoluționari Konstantin Kalinovski, S. Serakowski, Walerij Wróblewski și alții. Importanța deosebită a răscoalei din Lituania constă atât în caracterul ei democratic, cât și în faptul că a deschis perspectiva extinderii mișcării în toate colțurile Rusiei. — 298.
- 377 *Polonia congresului* — așa i se spunea acelei părți din Polonia care, sub denumirea oficială de Regatul Poloniei, printr-o hotărâre a Congresului de la Viena din 1814—1815 a revenit Rusiei. — 298.
- 378 Este vorba de articolul anonim „Professor Huxley on Man's Place in Nature” („Profesorul Huxley despre locul omului în natură”), publicat în „Edinburgh Review” nr. 240 din aprilie 1863, p. 541—569. Articolul face o cronică a lucrărilor lui Huxley, Owen și alții consacrate problemei deosebirii dintre om și maimuță. Autorul articolului se dovedește a fi un adept al concepțiilor lui Owen. — 299.
- 379 Respectiva scrisoare adresată de Engels lui Marx n-a fost descoperită. — 299.
- 380 Este vorba de cartea : L. Mieroslawski. „De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen” („Despre naționalitatea poloneză în sistemul echilibrului european”). Paris, 1856. Marx face o apreciere mai amănunțită asupra acestei cărți în scrisoarea adresată lui Engels la 16 octombrie 1856 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 70—71). — 300.
- 381 Marx se referă la următoarele două broșuri ale lui Lassalle : „Der Lassallesche Criminalprozess” („Procesul penal al lui Lassalle”). Zürich, 1863 și „Das Criminal-Urtheil wider mich mit kritischen Randnoten zum Zweck der Appellationsrechtfertigung” („Sentința tribunalului împotriva mea, cu note critice în vederea apelului”). [Leipzig, 1863]. — 300.
- 382 Este vorba de broșura lui Lassalle „Offnes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines Allgemeinen Deutschen Arbeitercongresses zu Leipzig” („Răspuns deschis Comitetului central pentru convocarea unui congres muncitoresc german general la Leipzig”). Zürich, 1863. Marx citează mai jos paginile 11, 23, 36 și altele din această broșură.
- La 10 februarie 1863 Comitetul central din Leipzig pentru convocarea congresului muncitoresc german general s-a adresat lui Lassalle, propunându-i să-și expună punctul de vedere asupra problemelor mișcării muncitorești. Trimițând Comitetului central de la Leipzig „Răspunsul deschis”, Lassalle a propus ca acesta să devină „manifestul oficial al mișcării”. — 300.
- 383 La 26 martie 1863, la St. James-Hall a avut loc un miting muncitoresc organizat de Consiliul de la Londra al trade-unionurilor pentru a exprima solidaritatea clasei muncitoare engleze cu statele sud-americe în lupta lor împotriva sclaviei. Mitingul a fost prezidat de Bright, care era adversarul unei intervenții armate a Angliei în războiul civil din S.U.A., de partea statelor din sud. — 302.

- 384 Declarația trimisă de Marx la 13 aprilie redacției lui „Berliner Reform” a fost scrisă ca urmare a unei note apărute în numărul din 10 aprilie 1863 al acestui ziar, care prezenta într-o formă denaturată discuțiile dintre Marx și Lassalle în vederea editării în comun a unui ziar. Aceste discuții au avut loc în primăvara anului 1861, în timp ce Marx se afla la Berlin (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 602). — 303.
- 385 Agitația făcută de Schulze-Delitzsch, care preconiza crearea unor case de împrumut și economii, precum și a unor cooperative de consum și de producție din fondurile muncitorilor, a constituit o încercare de a-i abate pe muncitori de la lupta revoluționară împotriva capitalului. Schulze-Delitzsch propovăduia armonia dintre interesele capitaliștilor și cele ale muncitorilor, susținând că prin crearea unor societăți cooperatiste situația clasei muncitoare poate fi îmbunătățită în cadrul capitalismului și micii producători meseriași pot fi salvați de la ruină. Criticând în broșura „Răspuns deschis” (vezi adnotarea 382) planurile cooperatiste ale lui Schulze-Delitzsch, Lassalle a promovat în schimb ideea reformistă a unor asociații de producție create de muncitori cu sprijinul statului iuncherist burghez prusian. — 304.
- 386 Este vorba de rezoluția din 15 mai 1863 a Camerei prusiene a deputaților cu privire la dreptul președintelui Camerei de a întrerupe cuvântările oratorilor, inclusiv ale miniștrilor, în timpul ședințelor Camerei. — 306.
- 387 Engels se referă, pare-se, la discursurile ținute de Lassalle la Frankfurt pe Main, la 17 și 19 mai 1863 (vezi adnotarea 400), care conțin atacuri violente împotriva partidului burghez al progresiștilor. Ca răspuns, presa progresistă a început persecutarea lui Lassalle, lansând zvonul că Lassalle ar fi agent al lui Bismarck. — 306.
- 388 În perioada în care Marx a început să-și facă extrasele referitoare la istoria economiei politice, despre care vorbește în scrisoare, el terminase cea mai mare parte (caietele I-XXI) a manuscrisului său economic din 1861—1863 (vezi adnotarea 27). Extrasele care ne-au parvenit sînt cuprinse în opt „Caiete suplimentare” (Beihefte) separate, însemnate cu literele A, B, C, D, E, F, G, H. În ultimele două caiete (XXII și XXIII) ale manuscrisului din 1861—1863, scrise în mai-iulie 1863, Marx a folosit parțial materiale din „Caietele suplimentare”. — 310.
- 389 Este vorba de alegerile pentru Corpul legislativ al Franței, care au avut loc la 31 mai-1 iunie 1863, precum și de alegerile pentru Camera deputaților a landtagului prusian din 5 mai 1862. — 313.
- 390 Este vorba de înfringerea trupelor superioare din punct de vedere numeric ale celor din Nord, de sub comanda lui Hooker, în bătălia de la Chancellorsville (statul Virginia) din 2—4 mai 1863. În ciuda înfringerii, la 6 mai Hooker, care fusese rănit în timpul luptei, a dat un ordin prin care își felicită armata pentru „acțiunile încununat de succes din ultimele șapte zile”. — 313.
- 391 Este vorba de Code civil — codul civil adoptat în Franța în timpul lui Napoleon I și introdus în regiunile cucerite de francezi din vestul și sud-vestul Germaniei; acest cod a rămas în vigoare în Provincia renană și după alipirea ei la Prusia în 1815.
În legătură cu poziția lui Lassalle în cazul Vogt vezi adnotarea 21. — 314.
- 392 Aluzie ironică la „banda pucioasei” (vezi adnotarea 51). — 315.
- 393 Marx se referă la filantropul burghez Robert Gladstone și la adepții lui din Liverpool. Marx a criticat concepțiile lui Gladstone în articolul „Declarația

- Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor în legătură cu cuvântarea rostită de Cochrane în Camera comunelor" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, București, Editura politică, 1964, p. 65—71). — 315.
- 394 Este vorba de referatul lui Lassalle „Despre legătura specială dintre actuala perioadă a istoriei și ideea de stare muncitorească”, ținut la 12 aprilie 1862 (vezi adnotarea 323) și de referatul lui Engels „Die Volkszählungen, ihre Stellung zur Wissenschaft und ihre Aufgabe in der Geschichte” („Recensământul populației, poziția lui față de știință și sarcinile lui în istorie”), ținut la 15 februarie 1862 la Conservatorul din Berlin — 316.
- 395 Vezi adnotarea 27. — 318.
- 396 Engels a făcut critica amănunțită a acestei lucrări în articolul „Kinglake despre bătălia de la Alma” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 617—632). — 318.
- 397 Nemulțumirea provocată de politica partidului burghez-moșieresc al „albilor”, care în aprilie-mai 1863 au acaparat conducerea războaielor, a dus, la sfârșitul lunii mai, la cotitura săvârșită de elementele revoluționare din rîndurile organizației insurecționale de la Varșovia. Una din lozincile noului guvern național, alcătuit din reprezentanți ai „roșilor” moderați, era organizarea înarmării generale cu atragerea pe scară largă a țăranilor în scopul consolidării luptei de partizani. Dar chiar după zece zile, în cadrul guvernului național s-au afirmat din nou „albii”, care, fără a risca respingerea lozincii populare a înarmării generale, au „amînat” realizarea ei și au revenit la vechile metode de înfăptuire a acțiunilor militare, zădărnîcind astfel planul unei războaie de masă. — 318.
- 398 Este vorba de articolul nesemnlat „The Intervention in Poland” („Intervenția în Polonia”), publicat în ziarul „Free Press”, vol. XI, nr. 7 din iulie 1863. — 320.
- 399 Este vorba de încercarea nereușită a sușiștilor de a realiza în vara anului 1863 o nouă ofensivă împotriva Nordului. Armata rebelilor, de sub comanda generalului Lee, a pătruns în statul Pennsylvania, dar a fost bătută de cei din Nord în bătălia de la Cettysburg din 1—3 iulie 1863, după care s-a retras în Sud, în statul Virginia. — 320.
- 400 Marx se referă la broșura „Arbeiterlesebuch. Rede Lassalle's zu Frankfurt am Main am 17. und 19. mai 1863, nach dem stenographischen Bericht” („Manual muncitoresc. Raportul stenografiat al discursului ținut de Lassalle la Frankfurt pe Main, la 17 și 19 mai 1863”). — 320.
- 401 „Tabloul economic” menționat mai jos de Marx corespunde „Tabloului economic al întregului proces de reproducție”, conținut în caietul al XXII-lea al manuscrisului economic al lui Marx din 1861—1863 (vezi adnotarea 27) la p. 1394. Ulterior Marx a analizat reproducția și circulația întregului capital social în secțiunea a treia a volumului al II-lea al „Capitalului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 24, București, Editura politică, 1967, p. 366—546).
- Tabloul lui Quesnay* — schemă a reproducției și circulației capitalului social, conținută în lucrarea lui Quesnay „Analiza tabloului economic” (p. 65, în ediția lui Daire — vezi adnotarea 296). Marx a analizat în amănunțime „Tabloul economic” al lui Quesnay în „Teorii asupra plusvalorii” (vezi „Teorii asupra plusvalorii”, partea întâi, p. 227—257), precum și în capitolul al X-lea, scris de el, al lucrării lui Engels „Anti-Dühring” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 220—252). — 320.
- 402 Respectiva scrisoare a lui Marx nu a fost găsită. — 325.

- 403 Terminind lucrul la manuscrisul economic din 1861—1863, Marx a trecut la pregătirea directă a volumelor „Capitalului”. În perioada 1863—1867 el a scris din nou și a pregătit pentru tipar volumul I al „Capitalului”, care a apărut în septembrie 1867 și a redactat variantele mai mult sau mai puțin definitive ale textului volumelor II și III. Din diferite motive Marx nu a putut să continue pregătirea pentru tipar a acestor variante. După moartea lui Marx, Engels a pregătit pentru tipar și a publicat volumele II și III ale „Capitalului”. — 326.
- 404 Este vorba de articolul lui Cobbett „Bourbon War an the London Newspaper Press” („Războiul Bourbonilor și ziarele londoneze”), inserat în „Cobbett's Weekly Register”, t. 45, nr. 6 din 8 februarie 1823, p. 354—381. În acest articol, la p. 375, Cobbett caracterizează astfel ziarul „Times”: „E un întreg concern l... Un concern comercial; un concern care produce bani; un concern care nu se sinchisește nici de adevăr, nici de minciună”. — 327.
- 405 Ocupind în 1863 orașul Mexico, intervenționistii francezi, în conformitate cu instrucțiunile lui Napoleon al III-lea cu privire la „exprimarea voinței poporului mexican”, au convocat la 18 iunie junta guvernamentală supremă, compusă din 35 de persoane. Membrii juntei, care făceau parte din partidul conservator, erau numiți de comandanții francezi și confirmați de ambasadorul francez în Mexic. La rindul ei, junta a convocat adunarea generală a notabilităților, alcătuită din 215 conservatori, care au votat la 10 iulie 1863 pentru declararea Mexicului ca „imperiu” condus de favoritul lui Napoleon al III-lea — arhiducele austriac Maximilian. Denumind această lovitură a notabilităților mexicane „plebiscit”, Marx o compară în ironie cu alegerile din Franța de la 10 decembrie 1848, în urma cărora Ludovic Bonaparte a devenit președinte al Republicii Franceze, precum și cu plebiscitul organizat de Napoleon al III-lea în Savoia și Nisa în 1860, cu scopul de a masca anexarea lor după războiul austro-italo-francez din 1859. — 327.
- 406 Este vorba de trimiterea unui detașament format din aproximativ 200 de polonezi, francezi și italieni, sub comanda lui Lapinski, organizat în Anglia în martie 1863 de emigranții polonezi pentru a participa la războiul din Lituania, dar din cauza proastei organizări și a nerespectării conspirației convenite, expediția a eșuat. La sosirea în portul Malmö, în aprilie, vaporul cu membrii expediției a fost reținut de autoritățile suedeze. La 18 iunie expediția a fost continuată, dar în urma unui naufragiu și a pieririi unei părți a detașamentului, membrii expediției împreună cu Lapinski s-au înapoiat la Londra. Bakunin, care s-a alăturat expediției în portul suedez Helsingborg, a plecat, atunci când vaporul a fost reținut la Malmö, la Stockholm, unde a rămas pînă în octombrie 1863, încercînd să stabilească legătura cu revoluționarii suedezi și finlandezi. — 328.
- 407 „Children's Employment Commission (1862). First Report of the Commissioners”. London, 1863. Ulterior, în 1867, au apărut încă 5 rapoarte din această serie. Marx se referă aici și la seria de rapoarte apărute în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea și folosite de Engels în lucrarea sa „Situția clasei muncitoare din Anglia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 429 ș.a.). — 328.
- 408 *Rosenkreuzeri* — membrii unei asociații religioase mistice secrete care a existat în secolele XVII-XVIII în Germania și în alte cîteva țări ale Europei. Potrivit legendei, asociația și-a căpătat numele de la fondatorul ei — Rosenkreuz, care a trăit la sfîrșitul secolului al XIV-lea. — 329.

- 409 Este vorba de cea de-a doua lovitură (din septembrie) dată de partidul mic-burghez șleahitic al „roșilor”; la 17 septembrie 1863 acesta a format noul guvern național, care a durat aproximativ o lună. — 330.
- 410 În august 1863, din inițiativa Austriei, a avut loc la Frankfurt pe Main o-constătuire a suveranilor germani pentru dezbateră proiectului de reformă a Confederației germane. Din cauza refuzului lui Wilhelm I de a participa la constătuire, ea s-a încheiat fără nici un rezultat, marcând o nouă înfrângere a Austriei în lupta cu Prusia pentru hegemonia în Germania.
- Condamnând răscoala de eliberare din Polonia ca o „răzmeriță nelegiuită”, curia de la Roma a încercat totodată s-o prezinte în scopuri egoiste ca pe o luptă pentru drepturile bisericii catolice. Ca urmare, cardinalul vicar de la Roma a dat un edict pentru organizarea în primele zile ale lui septembrie a unor procesiuni de stradă și a unor rugăciuni pentru apărarea Poloniei. — 330.
- 411 *Negru, roșu și galben* — culori devenite simbolul mișcării de unire națională a Germaniei. — 331.
- 412 La 13 noiembrie 1863 parlamentul danez a adoptat noua Constituție, care proclama alipirea deplină a Schleswigului la Danemarca. În conformitate cu Protocolul de la Londra cu privire la integritatea monarhiei daneze, semnat la 8 mai 1852 de Rusia, Austria, Anglia, Franța, Prusia și Suedia împreună cu reprezentanții Danemaricii, ducatul Holstein rămânea în cadrul Confederației germane, făcând totodată parte și din Danemarca, ducatul Schleswig trecea în posesiunea regatului Danemaricii, menținându-și totodată unele drepturi speciale, care nu au fost însă respectate de clasele dominante din Danemarca. Acestea din urmă și-au continuat încercările de a-și subordona în întregime cele două ducate; în 1855 a fost publicată o Constituție unică pentru toate părțile componente ale regatului Danemarca, inclusiv cele două ducate. Numai sub presiunea Bundestagului german, guvernul danez a acceptat în 1858 să nu extindă această Constituție asupra Holsteinului, dar cu condiția ca Holsteinul să participe la cheltuielile naționale; Schleswigul a rămas complet încorporat în regatul Danemarca. După moartea regelui Danemaricii, Frederic al VII-lea, la 15 noiembrie 1863, uniunea personală care lega ducatul de Danemarca a încetat, ceea ce a dus la intensificarea mișcării pentru despărțirea Schleswigului de Danemarca și la includerea acestui ducat în Confederația germană. — 331.
- 413 Este vorba de Protocolul de la Londra cu privire la integritatea monarhiei daneze (vezi adnotările 215 și 412), în care țarul Rusiei era menționat ca unul dintre pretendenții legitimi la tronul Danemaricii; el a renunțat însă la drepturile sale în favoarea ducelui Christian de Glücksburg (ulterior regele Christian al IX-lea), proclamat moștenitor al regelui Danemaricii, Frederic al VII-lea. Prin aceasta s-a creat un precedent pentru pretențiile țarilor ruși la tronul Danemaricii în cazul stingerii dinastiei Glücksburg. — 332.
- 414 La alegerile pentru landtagul prusian din octombrie 1863, victoria a revenit din nou partidului progresiștilor. La 21 noiembrie, Camera deputaților, în noua ei componență, a anulat legea cu privire la presă din 1 iunie 1863, care era îndreptată împotriva opoziției liberale și prin care se suprimeau libertatea presei. — 332.
- 415 Este vorba de discursul ținut de conservatorul Wagener în Camera deputaților din Prusia la 19 noiembrie 1863, cu prilejul dezbaterii legii reacționare cu privire la presă (vezi adnotarea 414). Wagener se referea la aprecierea negativă făcută de Lassalle presei liberale în broșura sa „Die Feste, die

Presse und der Frankfurter Abgeordnetentag. Drei Symptome des öffentlichen Geistes" („Sărbătorile, presa și congresul deputaților de la Frankfurt. Trei simptome ale spiritului social"), apărută la Düsseldorf în 1863. — 332.

- 416 Engels nu și-a realizat intenția de a scrie o broșură despre problema Schleswig-Holstein. — 334.
- 417 Este vorba de tratatul de la Londra din 1852 (vezi adnotarea 412 și 413). — 335.
- 418 La 7 decembrie 1863, cu prilejul morții mamei sale, Marx a plecat la Trier. Apoi, după ce și-a vizitat rudele din Frankfurt pe Main, a plecat în Olanda, la Lion Philips, executorul testamentar al mamei sale, pentru rezolvarea unor probleme legate de moștenire. Îmbolnăvindu-se la Zalt-Bommel de furunculoză, Marx s-a înapoiat la Londra abia la 19 februarie 1864. — 336.
- 419 Marx ironizează apariția unui nou „suveran” german — prințul Frederick Augustenborg, care la 16 noiembrie 1863 s-a proclamat duce de Schleswig-Holstein, sub numele de Frederic al VIII-lea. Numindu-l cel de-al *treizeci și șaselea părinte al patriei*, Marx se referă la faptul că în Confederația germană intrau 35 (după unele date — 34) de state-monarhii și 4 orașe libere. — 338.
- 420 La ședința Dietei federale de la Frankfurt pe Main, convocată în decembrie 1863 pentru rezolvarea problemei Schleswig și Holstein, reprezentanții Prusiei și Austriei au primit instrucțiuni de a nu pune în discuție problema poloneză. — 338.
- 421 Adoptarea de către parlamentul danez, la 13 noiembrie 1863, a Constituției care proclama alipirea Schleswigului la Danemarca a fost folosită de Prusia și Austria ca pretext pentru a ocupa cele două ducate; la început Holsteinul, iar apoi și Schleswigul. Noua Constituție daneză încălca Protocolul de la Londra din 1852 (vezi adnotarea 212), în care se stipula că Danemarca și ducatele pot fi legate numai printr-o uniune personală. Pornind de la aceasta, la 24 decembrie 1863 Dieta federală a trimis, la propunerea Prusiei și Austriei, trupe din Hannover și Saxonia pentru a ocupa Holsteinul și regiunea învecinată, Lauenburg; la 31 decembrie a fost ocupat orașul Kiel, situat pe teritoriul Schleswigului. La 16 ianuarie 1864 Prusia și Austria au prezentat Danemaricii un ultimatum cu privire la abrogarea Constituției din 1863. Acțiunile militare în Schleswig au început la 1 februarie 1864, prin invadarea teritoriului de către o armată prusaco-austriacă cu un efectiv de 60 000 de oameni, sub comanda generalului prusian Wranghel.
- Războiul dus de Prusia și Austria împotriva Danemaricii a însemnat o etapă importantă în acțiunea de unificare a Germaniei sub hegemonia Prusiei. Guvernul iuncheresc al lui Bismarck căuta să anexeze la Prusia ducatele Schleswig și Holstein, aflate în stăpînirea Danemaricii, dar populate în cea mai mare parte de germani, să întărească influența Prusiei în Germania, să reprime opoziția burgheziei liberale. La acest război a luat parte și Austria, care căuta să zădărnicească planurile care ținteau departe ale Prusiei. Potrivit tratatului de pace de la Viena, încheiat la 30 octombrie 1864, Schleswig și Holsteinul erau declarate posesiune comună a Austriei și Prusiei, iar după războiul austro-prusian din 1866 au fost anexate la Prusia. — 340.
422. Este vorba de răspunsul dat de Wilhelm la adresa din 18 decembrie 1863 a Camerei deputaților din Prusia, prin care aceasta refuza să acorde creditele excepționale legate de iminentul război împotriva Danemaricii. În răspunsul din 27 decembrie, Wilhelm a respins adresa Camerei. — 341.

- 423 *Protocolul de la Varșovia* din 5 iunie (24 mai) semnat de reprezentanții Rusiei și Danemaricii stabilea principiul indivizibilității posesiunilor coroanei daneze, cuprinzând și ducatele Schleswig-Holstein. — 342.
- 424 Vezi adnotarea 419. — 342.
- 425 Vezi adnotarea 418. — 343.
- 426 În legătură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 343.
- 427 La 12 martie 1864, Marx a rămas pentru câteva zile la Manchester la Engels, căruia i-a relatat rezultatele călătoriei sale în Germania și Olanda. — 344.
- 428 *Palatul de cristal* — clădire construită din metal și sticlă pentru prima expoziție mondială industrială-comercială din 1851 de la Londra. În aprilie 1864, în Palatul de cristal s-a sărbătorit sosirea lui Garibaldi în Anglia. În 1844, James Graham, ministrul de interne al Marii Britanii, pentru a face pe placul guvernului austriac, a dat dispoziție departamentului poștelor din Anglia să pună la dispoziția poliției scrisorile emigranților revoluționari italieni, printre care și cele ale lui Mazzini, care din 1837 se afla la Londra ca emigrant politic. Printre altele au fost deschise și scrisorile adresate lui Mazzini de către frații Bandera, în care aceștia își expuneau planul expediției în Calabria proiectate de el cu scopul de a provoca în Italia răscola împotriva Bourbonilor din Neapole și a dominației austrieilor. Când s-a pornit această expediție, membrii ei au fost arestați, iar frații Bandera împușcați. — 344.
- 429 Nota cu privire la intrarea lui Blind în Comitetul Shakespeare a apărut în ziarul „Athenaeum” nr. 1 902 din 9 aprilie 1864, p. 511.
Comitetul național Shakespeare a fost înființat în Anglia în 1863 pentru organizarea sărbătoririi jubileului de 300 de ani al lui Shakespeare, la sfârșitul lunii aprilie 1864. — 345.
- 430 La sfârșitul lunii februarie 1864, după intrarea trupelor prusiene în Iutlanda, guvernul englez, temindu-se de extinderea teatrului operațiilor militare, a propus convocarea la Londra a unei conferințe a statelor semnatare ale protocolului din 1852 cu privire la integritatea monarhiei daneze (vezi adnotarea 412). Conferința avea ca sarcină reglementarea conflictului danezo-pruso-austriac și rezolvarea problemei ducatelor Schleswig și Holstein. Dar deschiderea conferinței, fixată inițial pentru 12 aprilie 1864, a fost amînată în repetate rînduri din cauză că reprezentanții Prusiei și Austriei care se străduiau în tot felul să tergiverseze convocarea ei nu s-au prezentat. Conferința, care a continuat între 25 aprilie și 25 iunie, nu a dus la nici un rezultat ca urmare a contradicțiilor acute dintre participanții ei. Imediat după încheierea conferinței, Prusia și Austria și-au reluat operațiile militare pe teritoriul Danemaricii. — 345.
- 431 Vezi adnotarea 194 — 345.
- 432 În martie 1864, familia lui Marx, primind o mică moștenire în urma morții mamei lui, s-a mutat într-o casă nouă din nord-vestul Londrei, pe adresa : 1, Modena Villas, Maitland Park, Haverstock Hill. — 346.
- 433 La începutul lunii aprilie 1864, Garibaldi a întreprins o călătorie agitatorică în Anglia cu scopul de a strînge fonduri pentru organizarea unei noi expediții în Italia. Garibaldi spera, de asemenea, că pentru expediția sa îndreptată împotriva dominației austriece în Veneția va primi un oarecare sprijin din partea cercurilor guvernante engleze. La început, guvernul englez, tinzînd să folosească sosirea lui Garibaldi în Anglia pentru a face presiuni împotriva-

- Austriei și ținând seama și de starea de spirit a maselor populare, care au salutat cu entuziasm eroul național al Italiei, i-a făcut lui Garibaldi onoruri oficiale. Dar întâlnirea dintre Garibaldi și Mazzini, care se afla la Londra în calitate de emigrant politic, precum și discursul rostit de el în apărarea răsculaților polonezi au provocat nemulțumirea burgheziei engleze, care a pornit în presă o campanie împotriva revoluționarului italian. Ca răspuns la cererea lui Napoleon al III-lea de a-l expulza imediat pe Garibaldi din Anglia, ziarele burgheze engleze s-au grăbit să declare că „el este bolnav și pleacă la Caprera”. Această născocire a fost dezmințită de Garibaldi, care a anunțat că intenționează să viziteze câteva orașe ale Angliei, ceea ce l-a făcut pe ministrul englez Gladstone să declare fățiș că șederea lui Garibaldi în țară a devenit indezirabilă. Curînd după aceea, la sfîrșitul lunii aprilie, Garibaldi a părăsit Anglia. Atitudinea fățarnică și lașă a guvernului englez a provocat indignarea cercurilor democratice din Anglia. — 347.
- 434 În legătură cu prigonirea presei de către guvernul Bismarck vezi adnotarea 414.
La sfîrșitul lunii aprilie 1864, regele Prusiei, Wilhelm I, a făcut o călătorie în ducatele Schleswig și Holstein în legătură cu plebiscitul proiectat acolo. Scopul călătoriei era de a determina populația ducatelor să voteze pentru alipirea la Prusia. — 347.
- 435 *Düppel* (denumirea daneză : Dybbøl) — fortăreață daneză în Schleswig, luată cu asalt la 18 aprilie 1864 de trupele prusiene în timpul războiului dus de Prusia și Austria împotriva Danemaricii. — 347.
- 436 Marx a plecat la 3 mai la Manchester, la Wilhelm Wolff, care era bolnav, și a rămas acolo pînă la 18 mai 1864. — 348.
- 437 Este vorba de cărțile din biblioteca lui Wilhelm Wolff, care după moartea acestuia i-au revenit prin testament lui Marx. Marx reproduce lista acestor cărți în scrisoarea adresată lui Engels la 18 noiembrie 1864 — 352.
- 438 La începutul lunii mai 1864 armata lui Grant care se afla în Virginia a început o nouă ofensivă împotriva orașului Richmond, capitala și principalul bastion al Confederației statelor din Sud. După o serie de bătălii îndrîjite, în mai-iunie 1864 armata lui Grant a reușit să-i împingă pe cei din Sud din fața orașului Richmond și să le pricinuiască mari pierderi în material uman. Operațiile de cucerire a orașului Richmond s-au încheiat abia în aprilie 1865.
Vorbînd de eoul pe care l-a avut această campanie în ziarul „Times”, Marx se referă la articolele de fond din 25 și 26 mai 1864, care elogiau strategia generalului Lee, comandantul trupelor din Sud în timpul ofensivei armatei lui Grant în Virginia. — 352.
- 439 În biletul trimis lui Marx la 23 mai 1864, Ernest Jones își exprima profundul său regret pentru că, trebuînd să plece, nu s-a putut întîlni cu Marx și Engels. Întîlnirea trebuia să aibă loc la 19 mai la Manchester, cînd Marx se afla acolo în legătură cu boala și moartea lui Wilhelm Wolff. — 352.
- 440 La *Solferino*, la 24 iunie 1859, armata austriacă a fost înfrîntă de trupele franco-italiene. — 353.
- 441 După reluarea, la 28 mai 1864, a ședințelor Conferinței de la Londra a statelor europene în problema Schleswig-Holsteinului (vezi adnotarea 430), reprezentanții Prusiei și Austriei au propus la conferință candidatura prințului Augustenborg în calitate de duce al Schleswig-Holsteinului, întrucît Bismarck obținuse în prealabil din partea prințului Augustenborg consimțămîntul său

cu privire la o serie de concesii în favoarea sa. Această propunere a fost însă respinsă de conferință. — 353.

442 Se subînțeleg protocoalele de la Varșovia și Londra din 1851 și 1852 (vezi adnotările 423 și 412). — 353.

443 Marx se referă la „Scrisoarea deschisă” pe care Kertbény intenționa s-o publice ca răspuns lui Kossuth. Trimițând la 29 martie acest material lui Marx, Kertbény l-a rugat să-l sprijine la publicarea „Scrisorii deschise” în ziarele germane și engleze. — 355.

444 Articolul lui Elsner „Kasematten-Wolff” („Wolff-cazemată”) a fost publicat în „Breslauer Zeitung” din 24 mai 1864 și reprodus în „Rheinische Zeitung” din 26 mai 1864.

În articolul „Feudaler Sozialismus” („Socialismul feudal”), aparținând unui autor necunoscut și publicat în „Rheinische Zeitung” din 30 mai 1864, era vorba despre cochetarea reacțiunii prusiene cu mișcarea muncitorească. — 355.

445 În scrisoarea din 27 mai 1864 adresată de Klings muncitorilor F. Moll și J. Melchior se anunța sărbătorirea în Germania a împlinirii unui an de la înființarea Uniunii generale a muncitorilor germani și se relatea entuziasmul stîrmit în rîndurile muncitorilor la menționarea numelor lui Marx și Engels. Klings îi ruga pe prietenii săi să-l asigure pe Marx că ei se vor strădui „să fie demni de asemenea apărători” cum sînt Marx și Engels.

Uniunea generală a muncitorilor germani — organizație politică a muncitorilor germani, întemeiată la 23 mai 1863 la congresul asociațiilor muncitorești de la Leipzig. Chiar de la înființarea sa, Uniunea generală a muncitorilor germani se afla sub influența concepțiilor oportuniste ale lui Lassalle și ale adeptilor săi, care căutau să îndrepte mișcarea muncitorească pe calea reformistă. Uniunea își limita țelurile la lupta pentru votul universal și activitate parlamentară pașnică. Respingînd lupta economică de zi cu zi a clasei muncitoare, Uniunea generală a muncitorilor germani se pronunță pentru crearea unor asociații de producție subvenționate de stat, pe care le considera principalul mijloc de rezolvare a contradicțiilor sociale. Situîndu-se pe o poziție națională în problemele de politică externă, conducerea lassalleeană a Uniunii aproba politica reacționară a guvernului prusian și unificarea Germaniei de sus pe calea războaielor dinastice.

O dată cu formarea Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I), tactica oportunistă a conducerii lassalleene a Uniunii a devenit o frînă în crearea unui partid cu adevărat muncitoresc în Germania. Lupta consecventă dusă de Marx și Engels împotriva lassalleanismului a determinat, la începutul deceniului al 8-lea, îndepărtarea muncitorilor progresiști germani de acest curent. La Congresul de la Gotha din mai 1875 a avut loc unificarea Uniunii generale a muncitorilor germani cu Partidul muncitoresc social-democrat german (eisenachieni), fondat în 1869 și condus de Bebel și Liebknecht. Partidul unificat a primit denumirea de Partidul muncitoresc socialist din Germania. — 355.

446 În mai 1864 Lassalle a plecat la Elberfeld, la aniversarea unui an de la înființarea Uniunii generale a muncitorilor germani. În discursul de salut, Lassalle l-a numit pe Wilhelm Wolff „unul dintre luptătorii de seamă pentru cauza clasei muncitoare” — 355.

447 În a doua jumătate a lunii decembrie 1847, Marx a ținut prelegeri despre munca salariată și capital în cadrul Asociației muncitorilor germani de la Bruxelles. Aceste prelegeri au stat la baza lucrării sale „Muncă salariată și capital”, publicată sub formă de editoriale în „Neue Rheinische Zeitung” nr. 264—267 și 269 din 5—8 și 11 aprilie 1849 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere,

vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 441—472). Marx a renunțat ulterior la intenția sa, exprimată în scrisoare, de a publica „Muncă salariată și capital” ca anexă la primul volum al „Capitalului”. El citează unele pasaje din lucrarea sa în notele la volumul I al „Capitalului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 23, București, Editura politică, 1966, p. 588, 624, 768); critica lui Lassalle Marx o face la p. 5—6, 120.

Asociația muncitorilor germani de la Bruxelles a fost înființată de Marx și Engels la sfârșitul lunii august 1847, în scopul luminării politice a muncitorilor germani care locuiau în Belgia și al propagării ideilor comunismului științific în rândurile lor. Sub conducerea lui Marx și Engels și a tovarășilor lor de idei, asociația a devenit centrul legal de unire a proletarilor revoluționari germani din Belgia. Cele mai bune elemente ale asociației au făcut parte din comunitatea de la Bruxelles a Ligii comunistilor. Asociația muncitorilor germani de la Bruxelles și-a încetat activitatea curînd după revoluția burgheză din februarie 1848 din Franța, în urma arestării și expulzării majorității membrilor ei de către poliția belgiană. — 356.

448 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 250 — 357.

449 Marx parafrazează expresia de largă circulație „ei n-au învățat nimic și n-au uitat nimic”, preluată dintr-o scrisoare a amiralului francez de Panat din perioada restaurației monarhiei Bourbonilor. Uneori această frază îi este atribuită lui Talleyrand. Ea se referă la regaliști, care s-au dovedit incapabili să tragă învățăminte din revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Folosind această frază, Marx se referă la faptul că spre sfârșitul anului 1859 Freiligrath, participant la revoluția din 1848—1849, s-a îndepărtat de revoluționarii proletari și de tovarășii lor de idei. — 357.

450 *Instanță care avea în competența ei succesiunile testamentare* — una dintre instanțele superioare din Anglia (după reforma juridică din 1873, secție a Tribunalului suprem). În atribuția acestei instanțe intrau, pe lângă alte probleme, confirmarea testamentelor și emiterea titlurilor de intrare în posesiunea bunurilor succesoriale. — 357.

451 Intenția lui Marx de a scrie pentru „Free Press” o notă cu privire la construcția Canalului Suez, începută în 1859, a rămas, pare-se, nerealizată. — 359.

452 Vezi adnotarea 359. — 359.

453 Prin cea de-a treia împărțire a Poloniei, făcută în 1795 (vezi adnotarea 366), Prusia a cotoplit cea mai mare parte a vechilor ținuturi poloneze, inclusiv Varșovia. Potrivit hotărîrilor Congresului de la Viena (1814—1815), cea mai mare parte a acestor ținuturi — sub denumirea oficială de Regatul Poloniei — a revenit Rusiei. — 360.

454 În mai 1864 trupele rusești din Caucaz au ocupat localitatea Kbaad (actualmente Krasnaia Poleana), unde se afla ultima bază a murizilor. Prin lichidarea acestui ultim focar de rezistență a muntenilor s-au încheiat războaiele începute de țarism la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Caucaz; Caucazul a fost alipit la Rusia. — 360.

455 Marx numește războiul dus de Prusia și Austria împotriva Danemaricii în 1864 *războiul din Schleswig-Holstein* (vezi adnotarea 421).

În legătură cu *Conterința de la Londra* vezi adnotarea 430 și 441. — 360.

- 456 Este vorba de cuvîntarea rostită de Wilhelm Wolff la şedinţa Adunării naţionale de la Frankfurt din 26 mai 1849. Vezi „Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen constituirenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main” („Raport stenografic al şedinţelor Adunării naţionale constitutive germane de la Frankfurt pe Main”), Bd. IX, nr. 229. Frankfurt am Main 1849. Vezi textul cuvîntării lui Wolff în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, Bucureşti, Editura politică, 1963, p. 507—508, și vol. 19, Bucureşti, Editura politică, 1965, p. 93—94. — 361.
- 457 Prin bătălia de la Wilderness (statul Virginia) de la 5—7 mai 1864 a început cea de-a treia și ultima campanie a celor din Nord pentru cucerirea capitalei Confederaţiei statelor din Sud — Richmond. Deși în această bătălie, ca și în următoarele din vara anului 1864, armata Nordului, sub comanda lui Grant, nu a reușit să cucerească Richmondul, ea a pricinuit dușmanului mari pierderi și a ocupat poziții decisive pentru lovitura finală împotriva orașului Richmond din primăvara anului 1865. — 361.
- 458 Intenționînd să scrie o biografie amănunțită a lui Wilhelm Wolff, Marx a întocmit în iunie 1864 o scurtă listă a datelor din viața și activitatea acestuia. Cităm mai jos textul notelor biografice ale lui Wolff, schițate de Marx :
- „1809. 21 iunie născut la Tarnau, districtul Schweidnitz. 1813. Rușii. 1834—1838. 4¹/₂ ani la *Silberberg*. Lui *Kasematten Wolff* i se refuză vizitarea tatălui muribund chiar și sub supravegherea jandarmilor.
- Din 1843 pînă în februarie 1846 — la *Breslau*.
1846. Wolff fuge, fiind amenințat de un proces de încălcare a legii cu privire la presă. Articolul despre răscoala țesătorilor silezieni.
- 1846—48. Bruxelles. «Bureau de Correspondence». Deținut la Bruxelles (arestat între 26 și 28 februarie).
1848. Aprilie-iunie la *Breslau*.
1848. Septembrie. *Köln*. Lupus trebuie să se prezinte [în fața instanței]. Anularea ordinului de arestare.
- 22 octombrie 1848. Ordin de arestare emis de Hecker. Anulat la 8 martie 1849.
1848. Iunie — 10 mai 1849 la *Köln*. De aici la Frankfurt
- 26 mai 1849. Scena din parlamentul german (Frankfurt).
1849. Cînd Lupus se afla deja în Elveția, a fost emis împotriva lui ordinul de dare în judecată pentru participare la parlamentul ciuint de la Stuttgart.
- La 5 iulie 1849 pleacă la Basel, de acolo e internat la Berna. 1 an și ³/₄ profesor la Zürich. 31 martie 1851 — ordin scris de expulzare din Zürich (10 septembrie 1850. Zürich. Protestul lui Lupus împotriva dispoziției de fixare a domiciliului său în cantonul Lucerna ca urmare a hotărîrii Consiliului unional cu privire la fixarea domiciliului emigranților).
- 4 iunie 1851—1853. Sosirea la Londra. Aproximativ 2 ani la Londra.
- 12 ianuarie 1861. Decretul prusian cu privire la amnistie. 4 ianuarie 1862. Cererea adresată guvernului prusian a rămas 5 luni fără răspuns. O nouă cerere la 4 iunie 1862. 1 august 1862. Landratul din Schwidenitz cere ca Wolff să comunice ultimul său domiciliu din Prusia.
- 5 septembrie 1862. Răspunsul guvernului prusian că amnistia va duce la continuarea anchetei”. — 363.
- 459 Este vorba de articolul anonim „Eine Erinnerung an den Communisten Wolff” („Amintiri despre comunistul Wolff”), publicat în revista „Grenzboten” din 1864, semestrul I, vol. II, p. 398—400. — 365.

- 460 Întrucît pentru a scrie biografia lui Wolff (vezi adnotarea 458) lui Marx îi lipseau unele date din perioada de tinerețe a acestuia, Jenny Marx, din însărcinarea lui Marx, s-a adresat publicistului Elsner — coleg al lui Wolff la Universitatea din Breslau și autorul articolului despre Wolff publicat în „Breslauer Zeitung” — cu rugămintea de a-i trimite toate datele biografice ale lui Wolff cunoscute de el (vezi volumul de față, p. 611). Elsner însă nu i-a putut comunica lui Marx amănunțele care îl interesau. Intenția lui Marx de a scrie biografia detaliată a lui Wolff nu s-a concretizat. Ulterior ea a fost prezentată în seria de articole publicate de Engels sub titlul „Wilhelm Wolff”, în 1876, în revista „Die Neue Welt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 19, București, Editura politică, 1964, p. 59—97). — 366.
- 461 P. B. Lord. „Popular Physiologie”, 3 ed., London, 1855, p. 316 („Fiziologia populară”). — 368.
- 462 Este vorba de participarea în continuare a lui Engels în calitate de asociat al firmei „Ermen și Engels”. — 369.
- 463 La sfîrșitul lunii iunie-începutul lunii iulie 1864 Marx a scris pentru ziarul „Free Press” un articol despre poziția Rusiei față de războiul din 1864 împotriva Danemaricii. Articolul n-a fost publicat. După cît se pare, Marx se referă aici și la articolul lui Collet „Groundlessness of any Claim of Russia to Holstein-Gottorp” („Lipsa de temei a oricăror pretenții ale Rusiei asupra Holstein-Gottorpuului”), apărut nesemnlat în „Free Press”, vol. XII, nr. 5 din 4 mai 1864. — 371.
- 464 Este vorba de provinciile Brandenburg, Prusia Orientală, Prusia Occidentală, Poznan, Pomerania și Silezia, care pînă la Congresul de la Viena din 1815 făceau parte din Regatul Prusiei. Din numărul vechilor provincii nu făceau parte și provinciile renane, cele mai dezvoltate sub raport economic, politic și cultural, care s-au alipit Prusiei abia în 1815. — 373.
- 465 Ca urmare a încheierii fără nici un rezultat, în iunie 1864, a conferinței de la Londra (vezi adnotarea 430) și a reluării operațiilor militare ale Prusiei în Danemarca, guvernul englez i-a propus lui Napoleon al III-lea să ia măsuri generale pentru lupta împotriva agresiunii prusiene. Deși în realitate guvernul Palmerston nu intenționa să intre în război cu Prusia, el a demonstrat că este gata să facă acest lucru, întrucît se temea de o apropiere între Prusia, Austria și Rusia. După întîlnirea de la 13—15 iunie 1864 de la Karlsbad dintre regele Prusiei și împăratul Austriei și după întrederea de la începutul lunii iulie 1864 de la Potsdam și Kissingen dintre Wilhelm I și Alexandru al II-lea, în Europa se vorbea despre reactivarea Sfintei alianțe. Dar guvernul lui Napoleon al III-lea a refuzat să intre în război împotriva Prusiei și Austriei din cauza grelei situații financiare în care se afla cel de-al doilea Imperiu, a creșterii mișcării de opoziție în interiorul țării și a serioaselor insuccese în domeniul politicii interne. Refuzul Franței a determinat guvernul Palmerston să dea declarații liniștitoare, care să ducă la lichidarea conflictului dintre Prusia și Anglia. La îmbunătățirea relațiilor anglo-prusiene au contribuit și măsurile luate de diplomația rusă. — 374.
- 466 Parafrazînd cunoscuta expresie din pamfletul lui Hugo „Napoleon cel Mic” — „nu oricine poate fi un fenomen!” —, Engels se referea la faptul că în 1864 Palmerston, în vîrstă de 80 de ani, continua să ocupe funcția de prim-ministru al Angliei. — 374.
- 467 Este vorba de scandaloasa înfrîngere a lui Fazy în alegerile din consiliul cantonal al Genevei, în august 1864, după dezvăluirea mașinațiilor financiare

la care s-a dat în calitate de președinte al Băncii generale a Elveției. După alegeri, adepții lui Fazy au săvârșit un atac armat împotriva unei părți a alegătorilor care votaseră împotriva acestuia, provocând dezordini. În urma sosirii la Geneva a trupelor guvernamentale elvețiene, Fazy s-a văzut nevoit să fugă în Franța.

Freiligrath era membru al conducerii secției de la Londra a Băncii generale a Elveției. — 374.

468 Telegrama lui Marx nu s-a păstrat; în ea anunța, pare-se, moartea lui Lassalle. — 376.

469 Richmond — capitala Confederației statelor din Sud — constituia principalul punct de sprijin al răsculaților, în jurul căruia erau concentrate toate forțele selecționate ale Padului. În timpul războiului civil din S.U.A., armata celor din Nord a întreprins trei mari campanii, cu scopul de a ocupa acest punct. Prima campanie pentru cucerirea Richmondului, din iulie 1861, s-a încheiat prin înfrângerea, la 21 iulie 1861, la Bull Run a armatei Nordului. Cea de-a doua campanie, din primăvara și vara anului 1862, s-a încheiat, de asemenea, prin retragerea trupelor Nordului spre Washington. Cea de-a treia campanie, începută în mai 1864 și încheiată prin cucerirea Richmondului, la 3 aprilie 1865, a avut un rol important în victoria definitivă a Nordului în războiul civil din S.U.A. — 376.

470 Începând din mai 1864, comandamentul Nordului a început să pună în aplicare un nou plan strategic de distrugere a Confederației statelor din Sud, care coincidea, în multe privințe, cu tezele expuse în presă de Marx și Engels încă în 1862 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 515—516). Concomitent cu atacul lui Grant împotriva Frontului central din Virginia (vezi adnotările 438 și 457), la 7 mai 1864 generalul Sherman a început celebra „incursiune pe mare” prin Georgia. În pofida pierderilor grele, atacul armatei federale s-a desfășurat cu succes. La 2 septembrie trupele lui Sherman au ocupat Atlanta, iar la 10 decembrie 1864 au ajuns la mare. Împărțind în acest fel teritoriul Confederației în două părți, „incursiunea pe mare” a lui Sherman a pregătit condițiile necesare pentru distrugerea principalelor forțe ale celor din Sud din Virginia, în primăvara anului 1865. — 377.

471 Este vorba de campania electorală în legătură cu apropiatele alegeri de la 8 noiembrie 1864 pentru funcția de președinte și de alegerile concomitente pentru Congresul S.U.A. În aceste alegeri, partidul republican a lansat un program mai radical în comparație cu programul său electoral din 1860, pe care Marx îl caracterizează în articolul „Războiul civil din America de Nord” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 340—351). Programul adoptat la Convenția națională a partidului republican de la Baltimore, la 7 iunie 1864, a avut un caracter abolitionist categoric și proclama desființarea sclaviei pe întreg teritoriul Uniunii. La alegerile din 1864, președinte al S.U.A. a fost ales din nou Lincoln. — 377.

472 După o scurtă vizită făcută lui Marx la Londra și mamei sale, care se afla la odihnă la Ramsgate, între 8 septembrie și mijlocul lunii octombrie 1864, Engels a făcut o călătorie prin Schleswig-Holstein, unde a luat cunoștință de conjunctura politică din țară și de starea armatei austro-prusiene. — 378.

473 Marx se referă la agitația desfășurată de Lassalle din momentul întemeierii Uniunii generale a muncitorilor germani în mai 1863 și al alegerii sale ca președinte al Uniunii. În mai 1864, la Leipzig, Solingen, Elberfeld și în alte

- orașe ale Germaniei, aniversarea unui an de la înființarea Uniunii a fost marcată prin festivități. — 378.
- 474 *Koblenz* — oraș din Germania la granița cu Franța; în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — centru al emigranților nobili monarhiști și al pregătirii unei intervenții împotriva Franței revoluționare. — 379.
- 475 *Marx* se referă la „Analele Imperiului german în timpul dinastiei saxone” („Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause”), apărute în trei volume în redactarea lui Leopold Ranke și publicate de discipolii săi la Berlin în 1837—1840.
- Demagogi* — așa li numeau în Germania cercurile reacționare pe participanții la mișcarea opoziționistă din perioada de după războaiele împotriva Franței napoleoniene. Participanții la această mișcare se ridicau împotriva rinduielilor reacționare din statele germane și organizau manifestări politice în cadrul cărora era revendicată unificarea Germaniei. Mișcarea căpătase o largă răspindire în rindurile intelectualității și ale studențimii. Autoritățile reacționare îi prigoneau pe „demagogi”. — 379.
- 476 Este vorba de cartea lui W. Dönniges : „Jahrbücher des Deutschen Reichs unter der Herrschaft König und Kaiser Ottos I. von 951 bis 973” („Analele Imperiului german în perioada domniei regelui și împăratului Otto I, din 951 până în 973”). Berlin, 1839. Această lucrare a format partea a treia a primului volum din ediția redactată de Ranke (vezi adnotarea 475). — 379.
- 477 Este vorba de Uniunea muncitorilor de la Berlin, care a fost înființată la 1 ianuarie 1863 și se afla sub influența progresiștilor. Schulze-Delitzsch prezenta adeseori referate în cadrul Uniunii despre probleme ale mișcării cooperative (vezi adnotarea 385). — 379.
- 478 În scrisoarea adresată lui Szemere la 16 decembrie 1859, care nu s-a păstrat, *Marx* l-a rugat, probabil, pe acesta să-i procure bani. În scrisoarea din 29 decembrie 1859 Szemere îi comunica lui *Marx* că încercările sale n-au fost încununuate de succes. — 385.
- 479 În scrisoarea adresată lui *Marx* la 11 decembrie 1859, Szemere îl anunța că intenționează să-și editeze broșura despre Ungaria și îl ruga pe *Marx* să-l ajute să traducă broșura în limba engleză și să o tipărească în Anglia. Broșura lui Szemere a fost editată la Paris sub titlul „La question hongroise (în perioada 1848—1860)” („Problema ungară”) și în același an a apărut la Londra în editura Bentley sub titlul „Hungary, from 1848 to 1860” („Ungaria în perioada 1848—1860”). — 385.
- 480 Vezi adnotarea 10. — 385.
- 481 *Marx* se referă la broșura calomniatoare a lui Vogt „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung», îndreptată împotriva lui *Marx* și a revoluționarilor proletari conduși de el (vezi adnotarea 9). În ceea ce privește comparația pe care o face *Marx* între broșura lui Vogt și broșura lui Müller-Telling vezi adnotarea 17. — 386.
- 482 *Ticălosul imperiului* îl numește *Marx* pe Vogt în legătură cu activitatea desfășurată de acesta ca agent al imperiului. În legătură cu *regenta imperiului* vezi adnotarea 20. — 386.
- 483 În legătură cu reproducerea de către „National-Zeitung” a cuprinsului calomniator al broșurii lui Vogt vezi adnotarea 9, precum și volumul de față, p. 392—398 și 407—425. — 386.

- 484 În scrisoarea către Marx scrisă la sfârșitul lunii ianuarie 1860, Lassalle anunța că Vogt a confirmat că a primit bani din partea revoluționarilor unguri.
- Vorbind de un ziar englez, Marx se referă la nr. 10, din 28 septembrie 1859, al lui „Free Press”, care a publicat nota lui Marx „Amănunte în legătură cu tranzacția dintre Kossuth și Ludovic-Napoleon”. Nota publicată în „Free Press” reprezenta varianta prescurtată a articolului lui Marx „Kossuth și Ludovic-Napoleon”, apărut la 24 septembrie 1859 în „New York Daily Tribune” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546). — 386.
- 485 În scrisoarea adresată lui Marx la sfârșitul lunii ianuarie 1860, Lassalle încerca în fel și chip să-l dezvinovățească pe Vogt și să pună sub semnul întrebării faptul că Vogt a fost cumpărat de guvernul lui Ludovic Bonaparte.
- Mai jos Marx răspunde la atacurile lui Lassalle împotriva lui Liebknecht în legătură cu faptul că Liebknecht a fost corespondentul lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg (vezi adnotarea 60). — 386.
- 486 Vezi adnotarea 29. — 386.
- 487 Marx se referă la planul inițial al lucrării sale economice, care prevedea șase cărți : 1) *Capitalul*, 2) *Proprietatea funciară*, 3) *Munca salariată*, 4) *Statul*, 5) *Comerțul exterior*, 6) *Piața mondială* (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 7). Cartea întâi urma să cuprindă patru secțiuni : 1) *Capitalul în general*, 2) *Concurența capitalurilor*, 3) *Creditul*, 4) *Capitalul pe acțiuni*. Prima fasciculă din „Contribuții la critica economiei politice”, apărută în 1859, cuprindea două capitole introductive ale secțiunii „Capitalul în general” (capitolul despre comerț și capitolul despre bani), iar fascicula a doua Marx intenționa s-o consacre în întregime capitalului în general. În legătură cu modificarea planului inițial al lucrării economice a lui Marx vezi adnotarea 27.
- În scrisoarea adresată lui Marx la sfârșitul lunii ianuarie 1860, Lassalle anunța ca considera necesar să amâne redactarea lucrării sale de economie politică pînă la apariția lucrării lui Marx. La această dată Lassalle plănuia să scrie lucrarea de economie politică, care a apărut la Berlin în 1864 sub titlul „Her Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder : Capital und Arbeit”. — 386.
- 488 În scrisoarea adresată lui Marx la 15 ianuarie 1860, Szemere îl anunță că în cazul cînd Marx este foarte ocupat, el poate să găsească și fără ajutorul lui un traducător pentru cartea sa „Problema ungară în perioada 1848—1860” (vezi și adnotarea 479). — 387.
- 489 Este vorba de fascicula a doua a lucrării lui Marx „Contribuții la critica economiei politice” (vezi adnotarea 27). — 387.
- 490 În legătură cu *războiul din Italia* vezi adnotarea 35 — 388.
- 491 Este vorba de adunarea solemnă ținută la Bruxelles la 22 februarie 1848 și organizată de Asociația democrată în cinstea celei de-a doua aniversări a insurecției de la Cracovia din 1846. La această adunare Marx și Engels au rostit cuvîntări (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 528—534). Asociația democrată, în crearea căreia Marx și Engels au jucat un rol activ, a fost înființată la Bruxelles în toamna anului 1847 ; ea reunea în rîndurile ei pe revoluționarii proțetari, mai ales emigranți revoluționari germani și elementele înaintate ale democrației burgheze și mic-burgheze. Președinte al asociației era democratul belgian Jottrand. Marx a fost ales vicepreședinte din partea germanilor. Vicepreședinte al asociației din partea polonezilor a fost ales unul dintre

- liderii aripii democratice a emigrației poloneze, I. Lelewel. Datorită influenței exercitate de Marx, Asociația democrată de la Bruxelles a devenit unul dintre cele mai importante centre ale mișcării democratice internaționale. În zilele revoluției burgheze franceze din februarie, aripa proletară a Asociației democratice de la Bruxelles a preconizat înarmarea muncitorilor belgieni și desfășurarea luptei pentru o republică democrată. Cu toate acestea, după expulzarea lui Marx din Belgia la începutul lunii martie 1848 și după reprimarea de către autoritățile belgiene a elementelor revoluționare ale asociației, democrații burghezi din Belgia s-au dovedit a fi incapabili să conducă mișcarea antimonarhică a maselor de oameni ai muncii. Activitatea Asociației democratice a căpătat un caracter îngust, pur local, iar în 1849 a încetat de fapt. — 389.
- 492 Marx a publicat răspunsul lui Lelewel în anexele la pamfletul său „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 729). — 389.
- 493 Despre călătoria lui Marx la Manchester vezi adnotarea 41. — 390.
- 494 În legătură cu manifestul „Avertisment” vezi adnotarea 45, precum și volumul de față, p. 393—395 și 407—412.
 Declarațiile lui Blind, publicate în nr. 313 al lui „Allgemeine Zeitung” din 9 noiembrie 1859 și în nr. 345 al lui „Allgemeine Zeitung” din 11 decembrie 1859, în care Blind neagă că ar fi autorul manifestului „Avertisment”, vezi în volumul de față, p. 408—410.
 Declarațiile din 2 noiembrie 1859 ale proprietarului tipografiei, Hollinger, și ale zețarului Wiehe, care neagă de asemenea că Blind ar fi autorul, vezi în volumul de față, p. 409. — 391.
- 495 Vezi adnotarea 9. — 393.
- 496 Depoziția lui Vögele împreună cu „Scrisoarea către redactorul lui «Allgemeine Zeitung»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 739) au fost trimise de Marx redacției lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, pentru a ajuta ziarul în procesul ce-i fusese intentat de Vogt. În legătură cu procesul lui Vogt împotriva lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg vezi adnotarea 17. Textul depoziției lui Vögele vezi în volumul de față, p. 408—409. — 394.
- 497 În legătură cu „banda pucioasei” vezi adnotările 51 și 56, precum și volumul de față, p. 419—420. — 395.
- 498 În legătură cu *împrumutul germano-american* pentru sprijinirea revoluției vezi adnotarea 233. — 396.
- 499 Este vorba, probabil, de răspunsul lui Marx și Engels la articolul calomniator al lui Ruge, publicat în „Bremer Tages-Chronik” la 17 ianuarie 1851. Răspunsul, datat 27 ianuarie 1851, a fost trimis la „Weser-Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. „Declarație împotriva lui A. Ruge”, în Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 505—506). Articolul lui Ruge conținea atacuri împotriva lui „Neue Rheinische Zeitung” și îndeosebi împotriva lui Marx și Engels. — 396.
- 500 Este vorba de Liga comuniștilor (vezi adnotarea 47). — 397.
- 501 Este vorba de faptul că Engels a trimis lucrarea sa „Savoia, Nisa și Rinul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653) editorului berlinez Duncker. Întrucât însă nu a fost de acord cu aprecierea dată de Engels poziției partidelor politice din Germania,

- Duncker nu a consimțit, așa cum reiese din scrisoarea adresată lui Engels la 27 februarie 1860, să tipărească noua lucrare decât cu condiția ca numele autorului să figureze pe coperta cărții. Engels considera însă că este suficient să se menționeze că noua broșură era scrisă de autorul lucrării „Padul și Rinul”, nevrînd să arate oficial că el este autorul și să dezvăluie astfel înaintea de vreme în fața cititorilor militari că autorul ambelor broșuri este un civil. Broșura a apărut anonim, în aprilie 1860, la Berlin, în editura „G. Behrends”. — 398.
- 502 Despre broșura lui Lassalle „Războiul din Italia și sarcinile Prusiei”, vezi adnotarea 35. — 398.
- 503 Este vorba de născocirile calomniatoare răspândite împotriva lui Marx, Engels și a tovarășilor lor de idei în legătură cu procesul comuniștilor de la Köln, care a avut loc în 1852. Într-o serie de lucrări Marx și Engels au demascat aceste născociri și au scos la iveală adevăratul caracter al activității revoluționarilor proletari. Vezi K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501); F. Engels. „Recentul proces de la Colonia” (Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428); K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe” (Opere, vol. 9, 1960, p. 507—538). — 400.
- 504 În declarația lui Biscamp din 9 februarie 1860, publicată în suplimentul la nr. 46 al lui „Allgemeine Zeitung” din 15 februarie 1860, era demascat caracterul calomniator al articolului din „Daily Telegraph” din 6 februarie 1860 „Complicii din presă ai Austriei”, care reproducea născocirile lui Vogt cuprinse în editorialul lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 9). Biscamp demonstra în special caracterul eronat al afirmațiilor făcute de Vogt la adresa sa.
- În declarația publicată în suplimentul la nr. 44 al lui „Allgemeine Zeitung” din 13 februarie 1860 sub titlul „Gegen Karl Vogt” („Împotriva lui Karl Vogt”), Blind dezmințea o serie de afirmații făcute de Vogt la adresa lui Blind în broșura „Procesul intentat de mine împotriva lui „Allgemeine Zeitung”. În afară de aceasta, în respectiva declarație Blind atrăgea atenția asupra legăturilor lui Vogt cu cercurile bonapartiste.
- În legătură cu *declarația lui Wolff* (Lupus) vezi adnotarea 49.
- În legătură cu *declarația lui Schaible* vezi adnotarea 71.
- În legătură cu *procesul de la Augsburg* vezi adnotarea 17. — 400.
- 505 În legătură cu *scrisoarea lui Techow* vezi adnotarea 40. — 400.
- 506 În legătură cu scrisorile adresate lui Marx de Orges, redactorul lui „Allgemeine Zeitung”, la 16 octombrie 1859, în care acesta îl ruga pe Marx să-și trimită în legătură cu procesul de la Augsburg depozitiile zețarului Vögele, care îl demasca pe Vogt, vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 524 și 724, precum și volumul de față, p. 415.
- În legătură cu *declarația lui Schaible* vezi adnotarea 71.
- Scrisoarea adresată de Blind lui Liebknecht la 8 septembrie 1859, în care Blind încearcă să demonstreze că nu a participat la redactarea manifestului „Avertisment”, vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 523. — 401.
- 507 Vezi volumul de față, p. 390—392. — 402.
- 508 Este vorba de procesele intentate de Marx lui „National-Zeitung” din Berlin și ziarului „Daily Telegraph” din Londra pentru reproducerea născocirilor

calomniatoare lansate de Vogt împotriva lui Marx și a tovarășilor lui de idei (vezi adnotările 9 și 51, precum și volumul de față, p. 392—398). — 403.

509 În legătură cu procesul lui *Eichhoff* vezi adnotarea 31.

În legătură cu procesul comuniștilor de la *Köln* vezi adnotarea 1. — 403.

510 Într-o scrisoare particulară adresată la 12 septembrie 1859 lui „Allgemeine Zeitung”, Liebknecht scria: „Dacă Vogt, după cum este moralmente obligat, își va transfera procesul la instanțele din Londra, Marx și Freiligrath, ca și mine, ne vom prezenta ca martori”. — 403.

511 Marx se referă la scrisoarea sa adresată lui Freiligrath la 23 noiembrie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 566—568). — 403.

512 În ziarul „Morning Advertiser” din 11 noiembrie 1859 a fost publicat, fără semnătură, un articol al lui Blind, care conținea un raport asupra festivităților Schiller la Londra, iar despre poezia jubiliară a lui Freiligrath menționa că este „peste medie”. Într-o scrisoare adresată lui Marx, Freiligrath lăsa să se înțeleagă că acest pasaj din articolul lui Blind ar fi fost inserat la îndemnul lui Marx. În legătură cu aceasta vezi amănunte în scrisoarea lui Marx către Engels din 19 noiembrie 1859. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, Editura politică, 1968, p. 454—458. — 404.

513 În declarația către „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, din 5 noiembrie 1859, publicată în suplimentul la nr. 319 al acestui ziar din 15 noiembrie 1859, Freiligrath menționa că n-a fost niciodată colaborator al ziarului „Volk” și că numele său a figurat printre acuzatorii lui Vogt, împotriva voinței și dorinței sale. Aproape același lucru a repetat Freiligrath în declarația sa publicată în suplimentul la nr. 345 al lui „Allgemeine Zeitung” din 11 decembrie 1859. Această a doua declarație a fost publicată alături de declarația lui Blind (vezi adnotarea 494). — 404.

514 Marx se referă la scrisoarea particulară a lui Liebknecht din „Allgemeine Zeitung” din 12 septembrie 1859 (vezi adnotarea 510) și declarația lui din 15 noiembrie, publicată în suplimentul la nr. 327 al lui „Allgemeine Zeitung” din 23 noiembrie 1859. În această declarație Liebknecht, răspunzându-i lui Freiligrath menționează că nu l-a numit niciodată acuzator al lui Vogt (vezi și scrisoarea lui Marx către Freiligrath din 23 noiembrie 1859, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 460 și 568). — 404.

515 Se pare că Marx, care încă nu primise broșura lui Vogt „Procesul intentat de mine lui «Allgemeine Zeitung»”, a fost greșit informat. Broșura nu cuprinde scrisorile lui Freiligrath către Vogt. — 404.

516 În legătură cu scrisoarea lui *Techow* vezi adnotarea 40. — 406.

517 Marx face aluzie la declarația lui Blind, „Împotriva lui Karl Vogt”, publicată în suplimentul la nr. 44 al lui „Allgemeine Zeitung” din 13 februarie 1860 (vezi adnotarea 504), care începea cu cuvintele: „În ultima sa broșură, Vogt vorbește de «rusofobia» mea și de «suspiciunile» mele”. — 406.

518 Este vorba de biletul pe care Wiss, emigrant german din America, l-a trimis, probabil, lui Cluss. Biletul cuprindea, printre altele, o caracterizare a lui Lassalle, ca om ambițios, periculos pentru orice partid, care nu se dă în lături de la nimic pentru a-și atinge scopurile, trădându-și chiar și prietenii. — 407.

- 519 Marx se referă la scrisoarea adresată lui Engels la 19 noiembrie 1852, în care anunța dizolvarea Ligii comuniștilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1967, p. 172). — 407.
- 520 În legătură cu acest document vezi și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 523—525. — 409.
- 521 Aceste documente au fost menționate de Marx și în pamfletul „Domnul Vogt”. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 526. — 409.
- 522 Vezi și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 526—527. — 410.
- 523 Este vorba de articolul lui Biscamp. „Der Reichsregent” („Regentul imperiului”). Cu cuvintele „Regentul imperiului — trădător al imperiului” încep unul din paragrafele articolului. În legătură cu aceasta vezi și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 518. — 412.
- 524 Acest articol este reprodus în întregime de Marx în pamfletul „Domnul Vogt”. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 523. — 413.
- 525 Vezi „Declarația redacției ziarului «Das Volk»”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 689. — 416.
- 526 Ulterior Marx a primit scrisoarea lui Dana din 11 februarie 1860, care a fost reprodusă în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 731—732. — 417.
- 527 Este vorba de primul congres al democraților din Renania, care a avut loc la Köln la 13—14 august 1848. Marx și Engels au participat la lucrările congresului. Congresul a confirmat componența Comisiei centrale a celor trei asociații democratice din Köln, care urma să funcționeze în calitate de comitet districtual al democraților din Renania. Activitatea acestui comitet, în care rolul de conducere îl avea Marx, s-a extins prin hotărârea congresului nu numai asupra Renaniei, ci și asupra Westfaliei. La congres s-a adoptat o hotărâre cu privire la necesitatea de a desfășura o activitate politică printre muncitorii de fabrică și printre țărani. — 419.
- 528 Scrisoarea adresată de Borkheim lui Marx la 12 februarie 1860, care conține date detaliate asupra așa-numitei „bande a pucioasei”, vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 429—432. — 419.
- 529 În pamfletul său „Domnul Vogt”, Marx scria în legătură cu originea cuvintului „bürstenheimer” : „Abt ia prima jumătate din denumirea profesiei și a doua jumătate din numele lui Sauernheimer și compune în mod ingenios din ambele jumătăți cuvântul «bürstenheimer»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 439). — 419.
- 530 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 1). — 420.
- 531 În septembrie 1851, în Franța au fost operate o serie de arestări în rândurile membrilor comunităților locale care făceau parte din fracțiunea Willich-Schapper, desprinsă din Liga comuniștilor în septembrie 1850. Tactica complotistă mic-burgheză adoptată de această fracțiune, care ignora situația reală

și preconiza organizarea imediată a insurecției, a permis poliției franceze și celei prusiene să insceneză, cu ajutorul provocatorului Cherval, care conducea una din comunitățile pariziene, procesul așa-zisului complot franco-german. În februarie 1852 arestații au fost condamnați, fiind învinuiți de a fi pregătit o lovitură de stat. Provocatorului Cherval i s-a organizat evadarea din închisoare. Încercările poliției prusiene de a atribui Ligii comuniștilor, care era condusă de Marx și Engels, participarea la complotul franco-german s-au soldat cu un eșec total. Unul dintre membrii Ligii comuniștilor, Konrad Schramm, care fusese arestat în septembrie 1851 la Paris, a fost curînd după aceea pus în libertate din lipsă de probe. Mărturiile mincinoase făcute de Stieber în procesul de la Köln, care aveau ca scop să dovedească participarea inculpaților la complotul franco-german, au fost demascate de Marx în lucrarea „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, capitolul „Complotul Cherval” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 443—457). — 421.

532 În legătură cu procesul *Stieber-Eichhoff* vezi adnotarea 31. — 422.

533 Marx se referă la articolul lui Hirsch „Die Opfer der Moucharderie” („Victimele spionajului”), publicat în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung”, numerele din 1, 8, 15 și 22 aprilie 1853. O apreciere asupra acestui articol se face în lucrarea lui Marx „Destăinuirile lui Hirsch” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45). — 422.

534 Vezi adnotarea 59. — 426.

535 Așa cum reiese din pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, acest affidavit a fost dat de Karl Schapper la 1 martie 1860 la tribunalul poliției din Bow Street (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 669). — 428.

536 Vezi adnotarea 31. — 429.

537 Este vorba de *Clubul comunist de la New York*, fondat în 1857 din inițiativa emigranților revoluționari germani Friederich Kamm și Albrecht Komp. Un rol important în activitatea acestuia au jucat tovarășii de ieri ai lui Marx — J. Weydemeyer, F. A. Sorge, H. Meyer și A. Vogt. — 430.

538 Marx se referă la prima călătorie la Londra, în a doua jumătate a lunii decembrie 1853, a lui Gustav Levy, socialist german din Provincia renană, ulterior unul dintre cei mai activi militanți ai Asociației generale a muncitorilor germani. Levy l-a vizitat pe Marx din însărcinarea muncitorilor din Düsseldorf. În timpul vizitei, Levy a încercat să-l convingă pe Marx de necesitatea unei insurecții în Germania și să-l asigure că muncitorii industriali din Provincia renană sînt gata pentru o asemenea acțiune. Marx însă i-a demonstrat lui Levy caracterul prematur al unei insurecții, ca și al propunerii făcute de Levy de a se relua activitatea Ligii Comuniștilor din Germania.

Poziția lui Marx se explica prin faptul că în condițiile cruntei reacțiuni politice din Germania din acea vreme, în condițiile cînd în Franța și Anglia nu exista un avînt revoluționar, iar conjunctura economică era favorabilă burgheziei, nu putea fi vorba de o insurecție victorioasă în Germania. — 431.

539 *Societatea anolimpurilor* (Société des Saisons) — societate secretă republican-socialistă care a acționat la Paris în 1837—1839 sub conducerea lui Blanqui și Barbès. — 431.

- 540 Marx se referă la pamfletul său „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, publicat la Basel în ianuarie 1853 (aproape întregul tiraj a fost confiscat în martie de poliție), iar mai târziu, în același an, la Boston. Vezi pasajul respectiv în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 473. — 431.
- 541 Este vorba de apelul pentru ajutorarea celor condamnați la Köln, adresat muncitorilor germani din America, scris de Marx în numele comitetului de ajutorare a comuniștilor condamnați la Köln. Marx a trimis lui Adolf Cluss apelul pentru a fi publicat în ziarele germane din America. Apelul a fost publicat în „California Staats-Zeitung” și în „Belletristisches Journal und New York Criminal-Zeitung” în ianuarie 1853 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 601—605). — 431.
- 542 Textul integral al acestei scrisori vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1967, p. 172. — 432.
- 543 În scrisoarea adresată lui Marx la 6 februarie 1852, Weydemeyer îl anunța că Dana intenționează să publice în „New York Daily Tribune” un articol al democratului mic-burghez german L. Simon, fost deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, articol care cuprindea atacuri la adresa lui Marx și Engels; judecînd după scrisoarea lui Weydemeyer către Marx din 10 martie 1852, acest articol a fost publicat în „New York Daily Tribune”. Marx se referă, evident, la acest articol. — 433.
- 544 „Report of Committee on the Operation and Effects of the Corrupt Practices Prevention Act 1854. Evidence, Appendix and Index”. London, 1860. În legătură cu aceasta vezi și articolul lui Marx „Corupția electorală din Anglia” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 563—568).
În legătură cu *Cărțile albastre* vezi adnotarea 81. — 433.
- 545 În legătură cu *declarația lui Vögele* în fața instanței vezi adnotarea 63. *Declarația lui Wiehe* vezi în volumul de față, p. 33, 391—392.
În legătură cu *declarația lui Blind* „*Împotriva lui Karl Vogt*” vezi adnotarea 504.
În legătură cu *declarația lui Schaible* vezi adnotarea 71. — 434.
- 546 Este vorba de poziția conciliatoare a liderului cartiștilor Ernest Jones față de radicalii burghezi. În aprilie 1857 Jones a propus să se convoace o conferință la care, pe lângă reprezentanții organizației cartiste, să participe și radicali burghezi, ca Bright, Gilpin și alții. Desfășurînd în 1857 agitația pentru unirea cu radicalii burghezi în vederea luptei comune pentru reforma electorală, Jones spera să reinvie, pe această bază, mișcarea cartistă de masă în țară. Dar cu acest prilej, el a făcut radicalilor burghezi serioase concesii politice, renunțînd, în elaborarea unei platforme generale pentru unirea cu aceștia la o serie de puncte din Cartă poporului; din cele șase puncte ale Cartei (votul universal, alegeri anuale în parlament, votul secret, egalizarea circumscripțiilor electorale, desființarea censului de avere pentru candidații în alegerile de deputați, retribuirea deputaților), Jones a menținut doar revendicarea votului universal pentru populația adultă de sex masculin. Această abatere a lui Jones de la pozițiile revoluționare a provocat nemulțumirea membrilor partidului cartist, care s-au pronunțat într-o proporție considerabilă împotriva politicii conciliatoare a liderului lor. Conferința comună a cartiștilor și radicalilor burghezi a fost convocată la Londra la 8 februarie 1858. Considerînd politica lui Jones de conciliere cu radicalii ca o manifestare a oscilațiilor lui politice și a alăucării pe panta reformistă, Marx și Engels au rupt legăturile de prietenie cu el, reluîndu-le abia în

- 1860, după ce Jones a început să acționeze din nou în spiritul proletar revoluționar. — 434.
- 547 Această scrisoare, adresată de Jones lui Marx la 11 februarie 1860, a fost reprodusă în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 730). — 434.
- 548 Marx răspunde la scrisoarea lui Lassalle adresată lui și lui Engels și scrisă la sfârșitul lunii februarie 1860. În post-scriptumul la această scrisoare, Lassalle îi scria lui Marx : „În încheierea scrisorii tale, cu un gest grandios, îmi trimiți un bilet din Baltimore, pentru a-mi arăta că n-am nici un temei să mă plîng de suspiciunile tale”. Este vorba de biletul lui Wiss, trimis de Marx lui Lassalle în scrisoarea din 23 februarie 1860 (vezi în legătură cu aceasta volumul de față, p. 407 și adnotarea 518). — 437.
- 549 În legătură cu „banda pucioasei” vezi adnotarea 51. — 438.
- 550 Marx se referă la scrisorile adresate lui Lassalle la 2 octombrie și 6 noiembrie 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 549—551 și 554—559). — 438.
- 551 Marx se referă la declarația lui Weydemeyer, Jacobi și Cluss „Către redacția lui «New Yorker Criminal-Zeitung»”, publicată în acest ziar la 25 noiembrie 1853 (vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 718). Această declarație a fost publicată ca răspuns la articolul calomniator al lui Willich „Doctor Karl Marx und seine Enthüllungen” („Doctorul Karl Marx și dezvăluirile sale”), inserat în „Belletristisches Journal und New York Criminal-Zeitung” din 28 octombrie și 4 noiembrie 1853. În acest articol, denaturînd faptele, Willich încerca să pună sub semnul întrebării justetea criticii făcute de Marx, în lucrarea sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, activității sectare a fracțiunii Willich-Schapper. Marx a respins născocirile calomniatoare ale lui Willich în pamfletul său „Cavalerul nobilei conștiințe”, scris în noiembrie 1853 și publicat în broșură în ianuarie 1854 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538).
În legătură cu scrisoarea lui Techow vezi adnotarea 40. — 438.
- 552 În scrisoarea către Marx și Engels scrisă la sfârșitul lunii februarie 1860, Lassalle îi învinuța pe Marx și Engels că strîng în mod special material despre el (întocmesc condica lui de purtare) și că nota lui Wiss a fost scrisă la cererea lor. — 438.
- 553 În scrisoarea către Marx și Engels scrisă la sfârșitul lunii februarie 1860, în post-scriptumul adresat lui Marx, Lassalle îl întreba pe Marx dacă nu cumva în 1856 muncitorii din Düsseldorf l-au învinuit pe el, prin intermediul lui Levy, în fața lui Marx (vezi adnotarea 61 și volumul de față, p. 31) și dacă în lansarea acestei acuzații nu sînt implicați Bermbach, Erhardt, Uhlen-dorff și alții. — 439.
- 554 În nr. 36 al lui „Neue Rheinische Zeitung” din 6 iulie 1848 a fost publicată scrisoarea corespondentului de la Paris al ziarului, Ewerbeck, care afirma că George Sand ar dispune de documente care îl compromit pe Bakunin, ca omul care a stabilit legătura cu guvernul rus. Ca răspuns, Bakunin a publicat în „Neue Oder-Zeitung” o dezmințire, precum și o scrisoare către George Sand. „Neue Rheinische Zeitung” din 16 iulie 1848 a reprodus atît declarația, cît și scrisoarea.
- La 3 august 1848, în nr. 64 al lui „Neue Rheinische Zeitung”, a fost publicată scrisoarea adresată de George Sand redactorului lui „Neue Rheinische Zeitung”, în care erau dezmințite zvonurile referitoare la legăturile lui

Bakunin cu țarul Nicolae I. Scrisoarea era însoțită de notele introductive ale redacției, care îl reabilitau total pe Bakunin (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 305).

În articolul al XVIII-lea din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, scrisă de Engels la cererea lui Marx și publicată sub semnătura lui Marx în „New York Daily Tribune” în 1851—1852, se dă o înaltă apreciere rolului lui Bakunin în insurecția de la Dresden din 1849 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 103—104). — 439.

555 După cit se pare, Marx se referă la corespondența apărută în ziarul londonez „Daily Telegraph” cu prilejul morții Johannei Mockel, soția lui Gottfried Kinkel. Corespondența aparținea scriitoarei germane Fanny Lewald, Stahr după numele soțului (vezi și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 518—519). — 440.

556 Fragmente din această scrisoare au fost publicate pentru prima oară în „Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung” herausgegeben von C. Grünberg. Zehnter Jahrgang. Leipzig, 1922, S. 63—66 („Arhiva de istorie a socialismului și a mișcării muncitorești”, editată de C. Grünberg. Anul X, Leipzig, 1922, p. 63—66). — 441.

557 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 28, București, Editura politică, 1967, p. 147. — 442.

558 Acest affidavit a fost făcut de Marx în fața tribunalului din Manchester la 29 februarie 1860. — 443.

559 Unele din documentele menționate aici au fost publicate în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, scrisoarea lui Flocon către Marx, p. 727; scrisoarea lui Leleuel către Marx — p. 729; scrisoarea lui Jottrand către Marx din 19 mai 1848 — p. 728—729; scrisoarea lui Ernest Jones către Marx — p. 730; scrisoarea comitetului din Sheffield pentru afacerile externe — p. 722.

Broșura „Zwei politische Prozesse. Verhandelt vor den Februar-Assisen in Köln” („Două procese politice. Dezbătute în februarie, în fața Curții cu juri din Köln”). Köln, 1849, editată de biroul de expediție al lui „Neue Rheinische Zeitung”, cuprinde procesele-verbale ale procesului împotriva lui „Neue Rheinische Zeitung” din 7 februarie 1849 și ale procesului împotriva comitetului districtual al democraților din Renania din 8 februarie 1849.

În cadrul procesului din 7 februarie 1849, Marx, Engels și editorul girant al gazetei, Korff, au fost acuzați că în articolul „Arestări”, publicat în „Neue Rheinische Zeitung” nr. 35 din 5 iulie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1959, p. 183—186), era ultragiat prim-procurorul Zweifel și calomniati jandarmii care au arestat pe Gottschalk și Anneke. Curtea cu juri i-a achitat pe inculpați. Cuvîntul rostit de Marx și de Engels la acest proces vezi în vol. 6, p. 245—264.

Procesul împotriva Comitetului districtual al democraților din Renania a avut loc la 8 februarie 1849. În fața Curții cu juri din Köln au compărut K. Marx, K. Schapper și avocatul Schneider II; ei au fost acuzați de instigare la răscoală prin apelul din 18 noiembrie 1848 al acestui comitet cu privire la refuzul de a se plăti impozitele (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 37). Curtea cu juri i-a achitat pe inculpați. Cuvîntarea lui Marx la acest proces vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 265—284. — 444.

560 Scrisoarea lui Dana, redactorul girant al lui „New York Daily Tribune”, adresată lui Marx la 8 martie 1860 vezi în pamfletul lui Marx „Domnul

Vogt* (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 730—731). — 444.

- 561 Este vorba de organizația secretă „Centralizarea revoluționară”, creată de emigranții germani din Elveția. În fruntea Comitetului ei central, care se afla la Zürich, era Tzscharner, unul dintre conducătorii insurecției de la Dresden din mai 1849; un rol de seamă în această organizație au avut Fries, Greiner, Siegel, Techow, Schurz și J. F. Becker, participanți activi la insurecția din Baden-Palatinat din 1849. Dintre membrii Ligii comuniștilor din această organizație făceau parte D'Ester, Bruhn și alții, precum și Wilhelm Wolff, care acționa în numele Ligii comuniștilor. În iulie-august 1850, conducătorii „Centralizării revoluționare” au dus tratative cu reprezentanții organului central al Ligii comuniștilor în legătură cu unirea ambelor organizații. Marx și Engels, în numele organului central, au respins aceste propuneri, intrucît ele erau în contradicție cu principiile Ligii comuniștilor, care apăra organizația de sine stătătoare a partidului proletar. Spre sfîrșitul anului 1850, ca urmare a expulzării în masă a emigranților politici germani din Elveția, „Centralizarea revoluționară” s-a destrămat. — 445.
- 562 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 513—515. — 446.
- 563 Vezi pamfletul lui Marx „Cavalerul nobilei conștiințe”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 517—526. — 446.
- 564 În legătură cu *imprumutul germano-american pentru sprijinirea revoluției* vezi adnota. ca 233. — 447.
- 565 Vezi și pamfletul lui Marx „Domnul Vogt* (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 718). — 447.
- 566 Vezi adnotarea 551. — 447.
- 567 Este vorba, desigur, de următoarele articole din „Neue Rheinische Zeitung”: K. Marx. „«National-Zeitung» din Berlin către alegătorii delegați”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 219—229; K. Marx și F. Engels. „Mesajul tronului”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 351—357; F. Engels. „Dezbateri în legătură cu legea cu privire la placate”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 484—494. — 447.
- 568 În legătură cu *declarația lui Weydemeyer, Jacobi și Cluss* vezi adnotarea 551.
La Marx — o greșeală: Weydemeyer a lucrat în statul Wisconsin (vezi volumul de față, p. 461 și 463). — 448.
- 569 Este vorba de articolul lui Marx „Uniunea din martie”, publicat în „Neue Rheinische Zeitung” din 11 martie 1849 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 369—370). În pamfletul său „Domnul Vogt”, Marx reproduce extrase din acest articol (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 504—505).
- Uniunea centrală din martie* de la Frankfurt și filialele ei din diferite orașe ale Germaniei au fost organizate la sfîrșitul lunii noiembrie 1848 de deputații de stînga ai Adunării naționale de la Frankfurt. Ele și-au propus ca țel apărarea cuceririlor revoluției din martie 1848 din Germania. Ele erau conduse de democrați mic-burghezi ca Fröbel, Simon, Ruge, Vogt etc. Încă în decembrie 1848, Marx și Engels au infierat în „Neue Rheinische Zeitung” politica echivocă, șovăielnică a liderilor acestor uniuni ale democrației mic-burgheze, arătînd că politica lor nu putea fi decît pe placul dușmanilor revoluției. — 449.

- 570 Înțelegerea dintre ambasadorul Prusiei la Paris Arnim și ministrul francez Guizot cu privire la expulzarea lui Marx și a altor colaboratori ai ziarului revoluționar-democrat „Vorwärts !” pentru participare la redactarea lui a avut loc în decembrie 1844. Ordinul de expulzare a fost dat de guvernul francez în ianuarie 1845. La 3 februarie 1845, Marx a plecat de la Paris la Bruxelles. — 449.
- 571 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 8. — 450.
- 572 După cit se pare, este vorba de circularele date de Marx și Engels în numele Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles. Dintre acestea, una singură s-a păstrat: K. Marx și F. Engels. „Circulară împotriva lui Kriege” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, p. 1—16). — 450.
- 573 Lucrarea lui Marx, scrisă pe baza prelegerilor de economie politică pe care el le-a ținut în a doua jumătate a lunii decembrie 1847 la Bruxelles (vezi și adnotarea 447), a fost publicată pentru prima oară în „Neue Rheinische Zeitung” abia în 1849 sub titlul „Muncă salariată și capital”. Ulterior, printre manuscrisele rămase de la Marx a fost descoperită ciorna ultimelor prelegeri cu tema muncii salariate și a capitalului, sub forma unui manuscris intitulat „Salariul”, purtând mențiunea: „Bruxelles, decembrie 1847” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 593—616). — 450.
- 574 În legătură cu *Asociația democrată de la Bruxelles* vezi adnotarea 491. — 450.
- 575 Este vorba de Congresul național belgian, ales în timpul revoluției din 1830 din Belgia. Congresul național a proclamat independența Belgiei și a elaborat o constituție cu caracter burghez-artistocrat. Jottrand era deputat în Congresul național. — 451.
- 576 La 22 februarie 1848, la adunarea festivă de la Bruxelles, organizată de Asociația democrată în cinstea celei de-a doua aniversări a răscoalei de la Cracovia, între Marx și Jottrand au apărut divergențe, în urma cărora Marx a declarat că se retrage din asociație. Dar în urma scrisorii lui Jottrand din 25 februarie 1848, în care acesta îl ruga pe Marx să-și retragă declarația, Marx a rămas în funcția de vicepreședinte al Asociației democratice. — 451.
- 577 La Marx — o inexactitate: în jurul lui 6 aprilie 1848, el și Engels au plecat de la Paris în Germania pentru a participa nemijlocit la revoluție. — 451.
- 578 În timpul revoluției din 1848—1849 din Germania, Marx a fost membru al Comitetului districtual al democraților din Renania. — 451.
- 579 Marx a plecat de la Paris la Londra în jurul datei de 26 august 1849. — 451.
- 580 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 533—534. — 452.
- 581 În legătură cu *războiul din Italia* vezi adnotarea 35. — 452.
- 582 Vorbind de factura tipografiei, Marx se referă evident la factura editurii „Free Press” pentru publicarea manifestului său „Procesul împotriva lui «Augsburger Zeitung»”.
În legătură cu *declarația lui Schaible*, vezi adnotarea 71, precum și volumul de față, p. 411—412. — 453.
- 583 Este vorba de procesul lui Vogt împotriva lui „Allgemeine Zeitung” (vezi adnotarea 17). — 454.

- 584 Este vorba, probabil, de documentul : K. Marx. „Declarație trimisă redacției lui «Allgemeine Zeitung»” din 15 noiembrie 1859. În ziarul „Reform” declarația n-a fost publicată (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745).
- În legătură cu articolul scris de Brass împotriva lui Vogt în „Neue Schweizer Zeitung” vezi și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 588. — 454.
- 585 K. Marx. „Kossuth și Ludovic-Napoleon” (vezi și volumul de față, p. 361 și adnotarea 484). — 455.
- 586 În legătură cu scrisoarea pe care Jottrand i-a adresat-o lui Marx la 25 februarie 1848 și în legătură cu episodul de la Bruxelles vezi adnotarea 576. Scrisoarea lui Jottrand către Marx din 19 mai 1848 vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 728—729. — 456.
- 587 *Micul imperiu* — astfel numește Marx în ironie Franța din perioada lui Napoleon al III-lea spre deosebire de Franța din timpul lui Napoleon I. — 456.
- 588 În scrisoarea din 11 martie 1860 Lassalle îl ruga pe Marx să intre în legătură cu Ferdinand Wolff și să-i propună să traducă în limba franceză cartea „Briefe von Alexander von Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858” („Scrisorile lui Alexander von Humboldt către Varnhagen von Ense din anii 1827—1858”) (vezi și adnotarea 592).
- Scrisoarea scrisă de Marx lui Ferdinand Wolff pe această temă și menționată de Engels nu s-a păstrat. — 458.
- 589 Este vorba de scrisoarea lui Dana (vezi adnotarea 526). — 459.
- 590 Scrisoarea lui Johann Philipp Becker adresată lui Rheinländer la 20 martie 1860 vezi în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 461—465. — 459.
- 591 Marx voia să aibă din partea generalului Perczel o explicație asupra motivelor care l-au determinat să se îndepărteze în timpul campaniei din Italia de ofițerii unguri grupați în jurul lui Kossuth. Scrisoarea trimisă de Marx lui Perczel nu s-a păstrat. Vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 549. — 460.
- 592 Este vorba de „Briefe von Alexander von Humboldt an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858” („Scrisorile lui Alexander von Humboldt către Varnhagen von Ense din anii 1827—1858”). Leipzig, 1860. Această carte a fost editată cu colaborarea lui Lassalle de nepoata scriitorului liberal german Varnhagen von Ense, Ludmila Assing. În scrisoarea din 11 martie 1860, Lassalle îi scria lui Marx că îi va trimite neîntirziat această carte. — 461.
- 593 *Liga americană a muncitorilor* — organizație politică de masă a muncitorilor din S.U.A., înființată la New York la 21 martie 1853. În Comitetul central de organizare al Ligii americane a muncitorilor a intrat și Weydemeyer. Majoritatea în Liga americană a muncitorilor o constituiau muncitorii emigranți germani. Liga considera ca principala ei sarcină lupta pentru înființarea de sindicate, creșterea salariului, lupta pentru reducerea zilei de muncă, acțiuni politice de sine stătătoare ale muncitorilor. În 1855 Liga și-a încetat, de fapt, existența. În 1857 Liga și-a reluat activitatea la New York sub numele de Uniunea generală a muncitorilor. Una din secțiile Uniunii era Asociația muncitorilor din Chicago, înființată de muncitorii emigranți germani în 1857. În 1860 conducerea organizațiilor muncitorești din S.U.A. a aderat la Asociația

- muncitorilor din Chicago, iar Uniunea generală a muncitorilor și-a încetat existența. — 461.
- 594 Este vorba de scrisoarea adresată la 17 martie 1860 de Weydemeyer lui Marx, cu rugămintea de a-i găsi corespondenți în Europa pentru ziarul fondat de Asociația muncitorilor din Chicago, „Stimme des Volkes”, a cărui redactare i-a fost propusă lui Weydemeyer. — 461.
- 595 În ciorna scrisorii lui Marx nu este reprodus citatul din broșura lui Vogt. Citatul omis în ciornă este reprodus în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 470—471. Extrasul din răspunsul lui Lommel din 13 aprilie 1860 vezi la p. 472. — 464.
- 596 Un mic fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară în „Die Neue Zeit”, Jg. 6, 1888, în articolul : R. Rüegg. „Aus Briefen an Johann Philipp Becker” („Din scrisorile către Johann Philipp Becker”). — 465.
- 597 Vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 482—484. — 466.
- 598 În scrisoarea sa din 16 aprilie 1860, Lassalle îl anunța pe Marx că îi trimite un exemplar al articolului său încă netipărit „Testamentul politic al lui Fichte și contemporaneitatea”, care urma să fie publicat în „Demokratische Studien” al lui Walesrode (vezi adnotarea 80). Articolul lui Lassalle era consacrat lucrării lui Fichte „Politische Fragmente aus den Jahren 1807 und 1813”. În : J. G. Fichte. Sämmtliche Werke. Bd. 7, Berlin, 1846. S. 517—613 („Fragmente politice din anii 1807 și 1813”. În : J. G. Fichte. Opere complete, vol. 7, Berlin, 1846, p. 517—613). Atunci cînd vorbește despre lucrarea pe care n-a citit-o, Marx se referă la aceste fragmente aparținînd lui Fichte. — 470.
- 599 Este vorba despre corespondentul Abel, care a publicat în „Daily Telegraph” din 6 februarie 1860 fragmente din cartea calomniatoare a lui Vogt (vezi adnotările 51 și 9). — 471.
- 600 La începutul lunii mai 1860 ziaristul german Fischel, adept al publicistului conservator englez Urquhart, care era împotriva politicii externe duse de guvernul Palmerston, s-a adresat în scris lui Marx cu propunerea de a colabora la „Deutsche Zeitung”, care urma să fie redactat la Berlin cu participarea lui Fischel. Deși Marx nu împărtășea concepțiile urquhartiștilor și îi considera pe mulți din ei reacționari, el socotea totuși posibilă folosirea unor organe de presă opoziționiste ale urquhartiștilor pentru demascarea politicii externe antipopulare duse de Anglia și de alte state europene. Marx intenționa să folosească în special „Deutsche Zeitung” pentru lupta împotriva Franței bonapartiste, care reprezenta pe atunci unul din principalele bastioane ale reacțiunii europene, fiind unul dintre focarele de război și împiedicînd unificarea Germaniei. — 473.
- 601 În scrisoarea adresată lui Marx la 30 mai 1860 ca răspuns la scrisoarea pe care acesta i-o trimisese la 8 mai 1860 (vezi volumul de față, p. 473), Fischel arăta, în legătură cu întrebarea lui Marx referitoare la orientarea ziarului, că una din lozincile acestuia este „negru-roșu-galben” (vezi adnotarea 411). — 474.
- 602 Într-o scrisoare adresată lui Marx la 30 mai 1860, Fischel scria că Abel este corespondentul lui „Daily Telegraph” la Berlin (vezi adnotarea 51). — 474.
- 603 Marx se referă la războiul Crimeii (1853—1856). — 475.

- 604 Marx răspunde aici la propunerea lui Lassalle de a veni la Berlin pentru a compărea ca martor în procesul lui Eichhoff (vezi adnotarea 31). Materialul referitor la uneltirile poliției în cadrul procesului comuniștilor de la Köln, despre care îi relatează Marx lui Lassalle în această scrisoare, a fost folosit de Marx și în anexa 4 din pamfletul „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 710—717. — 476.
- 605 Despre întrevăderea lui Marx cu Juch vezi și scrisoarea lui Marx către Engels din 13 și 20 decembrie 1859 în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 29, București, Editura politică, 1968, p. 468—470 și 471. — 476.
- 606 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 440—441. — 477.
- 607 *Liga Willich-Schapper* numește Marx fracțiunea sectar-aventuristă a lui Willich și Schapper, care s-a desprins de Liga comuniștilor după 15 septembrie 1850 și s-a constituit într-o organizație de sine stătătoare cu un Comitet central propriu (vezi și adnotarea 47). — 477.
- 608 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 441—442. — 477.
- 609 „*Conspirația prafului de pușcă*” a lui Kossuth (prin analogie cu complotul catolicilor împotriva lui Iacob I Stuart în 1605, complot cunoscut în istoria Angliei sub acest nume) Marx denumește ironic acuzația de relații complotiste cu Kossuth, lansată de autoritățile engleze în aprilie 1853 împotriva proprietarilor unei fabrici de rachete din Rotherhithe (în apropiere de Londra), cu scopul de a crea un pretext pentru represiuni împotriva emigranților politici care locuiau în Anglia.
- În 1853, în urma denunțului lui Hentze, fost membru al Ligii comuniștilor, care intrase în slujba poliției, au fost arestați democrații mic-burhezi Laden-dorf, Gercke, Falckenthal, Levy etc. Pe baza acuzației false de activitate complotistă, în 1854 aceștia au fost condamnați la închisoare pe diferite termene (de la 3 la 5 ani). Despre demascarea acestor provocări ale poliției vezi și pamfletul lui Marx „*Domnul Vogt*”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 466, 468, 717. — 478.
- 610 Despre *complotul germano-francez* vezi adnotarea 531. — 478.
p. 455—456. — 479.
- 611 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 465—468. — 481.
- 612 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 465—468. — 481.
- 613 Se pare că răspunsul lui Palmerston la acest pamflet al lui Fischel a apărut în presa engleză sub pseudonimul „*Ismaël*”. — 484.
- 614 *Downing Street* — strada din centrul Londrei unde se află Ministerul Afacerilor Externe și reședința oficială a primului ministru al Angliei. — 485.
- 615 Vezi adnotarea 92. — 486.
- 616 Este vorba de „*Memorandumul*” pe care Szemere, în calitate de fost prim-ministru al Ungariei, l-a adresat lui Palmerston la 11 iunie 1859. În acest memoriu, Szemere aducea elogii activității lui Palmerston și îl ruga să sprijine Ungaria în obținerea independenței. Memoriul a apărut ca un capitol în cartea lui Szemere „*Problema ungară (în perioada 1848—1860)*” (vezi adnotarea 479). — 486.
- 617 Asupra acestui fapt Marx îl informează pe publicistul rus Sazonov, emigrant la Paris, în scrisoarea din 10 mai 1860 (vezi scrisoarea lui Sazonov în pamfletul

- lui Marx „Domnul Vogt”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 442). — 487.
- 618 Vezi extrasul din scrisoarea lui Ranickel către Schily în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 455. — 488.
- 619 Despre *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 488.
- 620 Este vorba de partidul de la Gotha creat în iunie 1849 la Congresul de la Gotha (Turingia) de către reprezentanții marii burghezii contrarevoluționare, liberali de dreapta. Acest partid, temindu-se de victoria revoluției, își propunea unificarea Germaniei, fără Austria, sub hegemonia Prusiei hohenzollerniene. — 488.
- 621 Este vorba de scrisoarea în care Justizrat Weber îi comunica lui Marx că reclamația sa împotriva lui „National-Zeitung” (vezi adnotarea 9) a fost respinsă de Curtea de apel la 11 iulie 1860. În ceea ce privește hotărîrea prin care Curtea de apel respingea reclamația lui Marx împotriva lui „National-Zeitung” vezi pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 686—687. — 489.
- 622 Scrisoarea de față este răspunsul la scrisoarea lui Jenny Marx către Engels din 14 august 1860 (vezi volumul de față, p. 601). — 489.
- 623 Despre „*banda pucioasei*” vezi adnotarea 51.
Despre pamfletul „*Avertisment*” vezi adnotarea 45.
Despre scrisoarea lui Techow vezi adnotarea 40. — 490.
- 624 Despre *mărturiile false ale zejarului Wiehe* vezi adnotarea 45. — 496.
- 625 În scrisoarea din 11 septembrie 1860 Lassalle îl ruga pe Marx să primească de la Freiligrath date asupra situației de la Banca generală elvețiană; Freiligrath era funcționar la o filială din Londra a acesteia. — 497.
- 626 Vezi adnotarea 27. — 498.
- 627 În scrisoarea către Marx din 11 septembrie 1860 Lassalle comunica că Bürgers, la o ședință deschisă a Uniunii naționale la Coburg, a cerut hegemonia Prusiei. — 498.
- 628 Rîndurile care urmează sînt un adaos scris de Marx în partea de sus a primei pagini a scrisorii primite de la Freiligrath datată 15 septembrie 1860. Această scrisoare, pe care Marx a trimis-o lui Lassalle, constituia răspunsul lui Freiligrath la rugămintea pe care Lassalle i-o adresase prin intermediul lui Marx de a-i da unele date cu privire la situația de la Banca generală elvețiană (vezi volumul de față, p. 497, și adnotarea 625). — 499.
- 629 Marx nu a scris o broșură pe această temă. — 501.
- 630 *Insemnări în legătură cu convorbirea dintre Kossuth și Cobden* — este vorba despre scurta expunere a convorbirii care a avut loc la 30 mai 1854 între Sandford, membru al parlamentului englez, și Kossuth. Szemere a aflat despre această convorbire din scrisoarea pe care a primit-o de la liderul adepților liberului schimb, Cobden. Extrase din convorbire care se refera la relațiile Ungariei cu Austria și Rusia au fost incluse în pamfletul lui Marx „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 736—737). — 503.
- 631 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 519, precum și volumul de față, p. 416—417. — 506.

- 632 Vezi adnotarea 165. — 507.
- 633 Școala manchesteriană — curent în gândirea economică care exprima interesele burgheziei industriale. Adepții acestui curent, adepți ai liberului schimb, militau pentru libertatea comerțului și cereau ca statul să nu se amestece în viața economică. Centrul de agitație al adepților liberului schimb era Manchesterul, unde în fruntea mișcării se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright. — 507.
- 634 Despre intervenția de la Gaeta vezi adnotarea 179. — 508.
- 635 Este vorba de memoriul lui Lassalle (vezi adnotarea 172). — 509.
- 636 În biletul adresat lui Eichhoff, Marx îi comunica intenția sa de a traduce în limba engleză și a publica în „Times”, în întregime sau parțial, pamfletul acestuia „Berliner Polizei-Silhouetten” („Tipuri de polițiști din Berlin”), apărut în 1860, însoțit, pe cât posibil, de aprecierile sale asupra pamfletului. În scrisoarea din 16 februarie 1861 Eichhoff i-a comunicat lui Marx că este de acord ca pamfletul să fie publicat în „Times”, însă Marx nu a reușit să realizeze acest lucru. — 509.
- 637 Un extras din această scrisoare a fost inclus în articolul lui Mehring „Freiligrath und Marx in ihrem Briefwechsel” („Freiligrath și Marx în corespondența lor”), publicat în „Die Neue Zeit”, Jg. 30, Bd. 2, Ergänzungshefte, nr. 12, Stuttgart, 1911—1912, p. 47. — 510.
- 638 După moartea tatălui lui Engels, în martie 1860, frații i-au propus să renunțe, în favoarea lor, la drepturile sale asupra întreprinderii părintești de la Engelskirchen. Această hotărâre a fost motivată invocându-se faptul că din 1849 Engels locuia în străinătate. Drept compensație Engels primea suma de 10000 l. st. pentru consolidarea poziției sale juridice și financiare la firma „Ermen și Engels” de la Manchester, ceea ce îi permitea să rămână în continuare coproprietarul firmei. Întrucât însă legislația engleză a complicat foarte mult trecerea drepturilor unui coproprietar decedat asupra urmașului său, propunerea fraților săi a știrbit dreptul de moștenire al lui Engels. Engels a devenit coproprietarul firmei abia în 1864 (vezi adnotarea 462). — 511.
- 639 Vezi adnotarea 73. — 511.
- 640 Heinecke, argat vinjos — personaj din cîntecul german cu același nume, parodie populară la adresa așa-numitei literaturi grobiane din secolul al XVI-lea. În lucrarea „Critica moralizatoare și morala critică”, Marx compară lucrările publicistice ale lui Heinzen cu acest gen de literatură (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, p. 333—362). — 513.
- 641 După insuccesul insurecției democraților mic-burhezi din 13 iunie 1849, la Paris au început represiuni împotriva democraților și socialiștilor. La 19 iulie 1849 autoritățile franceze l-au anunțat pe Marx că va fi sughniuit la Morbihan, o regiune mlăștinoasă, nesănătoasă din Bretagne. Din această cauză Marx hotărăște să emigreze în Anglia și să se stabilească la Londra. La 24 august 1849 Marx a părăsit Parisul. — 515.
- 642 La 3 februarie 1845, după expulzarea sa din Franța de către Guvernul Guizot, Marx a plecat la Bruxelles. Însă guvernul prusian a cerut în decembrie 1845 guvernului belgian expulzarea lui Marx din Belgia, fiind supus prusian. În urma acestor persecuții, Marx a fost nevoit să renunțe la cetățenia prusiană. Vezi în legătură cu aceasta articolul „Marx și supușenia prusiană” și „Petiția lui K. Marx în legătură cu respingerea cererii sale de reintegrare

- în drepturile de cetățean prusian" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5 și 15, București, Editura politică, 1963, p. 428—431 și 660—667). — 515.
- 643 *Preparlamentul* — adunare a oamenilor politici din statele germane care a avut loc la Frankfurt pe Main între 31 martie și 4 aprilie 1848. Adunarea a format comisia celor 50 care avea ca obligație să asigure convocarea unei adunări naționale pe întreaga Germanie.
- Parlamentul de la Frankfurt* — adunarea națională pe întreaga Germanie care s-a deschis la Frankfurt pe Main la 18 mai 1848 cu scopul de a elabora o constituție pentru întreaga Germanie. Adunarea și-a încetat activitatea în vara anului 1849. — 516.
- 644 Această scrisoare, precum și celelalte scrisori adresate membrilor familiei Philips au fost publicate pentru prima oară în „International Review of Social History”, Amsterdam, vol. I, 1956, part. 1. După cum reiese din nota redacției, originalele câtorva scrisori ale lui Marx către Lion Philips sînt deteriorate în mai multe locuri. — 517.
- 645 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 656. — 518.
- 646 Este vorba de procesul intentat de Marx lui „National-Zeitung” din Berlin (vezi adnotarea 9). — 520.
- 647 Despre lucrul lui Marx la ediția a doua a cărții „Contribuții la critica economiei politice” vezi adnotarea 27. — 521.
- 648 Berlinul este situat în centrul provinciei Brandenburg, o regiune în care predomină solul nisipos. — 522.
- 649 *Casa Schiller*, înființată la Manchester în noiembrie 1859 cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la nașterea marclui poet german Fr. Schiller, nazuia să devină centrul vieții culturale și sociale a coloniei germane din Manchester. La început, atitudinea critică față de activitatea asociației, care purta amprenta birocratismului prusian, l-a făcut pe Engels să se țină departe de asociație. Abia în 1864, după ce s-au făcut unele modificări în statut, Engels a acceptat să facă parte din conducere, iar apoi să devină președinte al Casei Schiller, căreia i-a consacrat mult timp, exercitînd o influență considerabilă asupra activității ei. — 524.
- 650 Se pare că este vorba de clubul „Athenaeum”, care reunea literați și oameni de știință. Astfel de cluburi au existat la Londra, Manchester și în alte orașe din Anglia. — 525.
- 651 Anexa II despre care se vorbește în scrisoarea lui Engels nu s-a păstrat. — 525.
- 652 Vezi adnotarea 220. — 528.
- 653 Despre *afacerea MacDonald* vezi adnotarea 210. — 531.
- 654 Este vorba de articolele lui Meyen publicate în ziarul „Freischütz” sub titlul „Berliner Briefe” („Scrisori din Berlin”). Marx prezintă prima dintre aceste scrisori, apărută în „Freischütz” nr. 49 din 23 aprilie 1861. — 531.
- 655 Engels a fost oaspetele lui Marx la Londra de la aproximativ 20 mai pînă la 23 mai 1861, Marx l-a informat amănunțit pe Engels de rezultatele călătoriei sale în Germania. — 533.
- 656 Această scrisoare a lui Marx către Sophie Hatzfeldt nu s-a păstrat. După cum reiese din scrisoarea de răspuns a contesei Hatzfeldt din 14 iunie 1861, Marx a rugat-o să intervină pentru publicarea în presa germană a unei știri

privind condițiile grele în care era deținut Blanqui, precum și despre necesitatea de a se da un sprijin material pentru editarea unei broșuri cu privire la procesul lui Blanqui. Marx cerea ca în continuare să se organizeze o serie de acțiuni în presă în legătură cu procesul lui Blanqui. Cu concursul scriitorului american Assing, materialele despre Blanqui au fost publicate în unele ziare germane și italiene. — 533.

657 Este vorba de orientarea „liberală” proclamată de prințul prusian Wilhelm (din 1861 rege al Prusiei) cu prilejul preluării regenței în octombrie 1858. În 1858 prințul regent a destituit guvernul Manteuffel și i-a adus la putere pe liberalii moderați. În presa burgheză această orientare a fost denumită pompos „era nouă”. În realitate, politica lui Wilhelm era îndreptată exclusiv în direcția consolidării poziției monarhiei prusiene și a iuncherimii; amăgită în speranțele ei, burgheza a refuzat să aprobe proiectul reformei militare prezentat de guvern. Izbucnirea în legătură cu aceasta a conflictului constituțional, la începutul deceniului al 7-lea (vezi adnotarea 190), și venirea la putere a lui Bismarck, în septembrie 1862, au pus capăt „erei noi”. — 535.

658 La 14 iulie 1861 studentul Oskar Becker a săvârșit un atentat nereușit asupra regelui prusian Wilhelm I, în timp ce acesta se afla la Baden-Baden. — 537.

659 Legat se numea în dreptul roman dispoziția testamentară prin care testatorul acorda unei persoane anumite să drept asupra unui bun din averea succesorală.

Legatar se numea persoana în folosul căreia a fost făcut legatul. Spre deosebire de legatar, moștenitorul testamentar este *legatarul universal*, întrucât el moștenește nu numai bunurile și dreptul lor, dar și obligațiile defunctului. — 540.

660 Vezi adnotarea 213. — 540.

661 Scrisoarea de față este, se pare, un răspuns la scrisorile adresate lui Marx la 28 iulie și 27 septembrie 1861 de către publicistul francez dr. Watteau (Denonville). După cum reiese din aceste scrisori ale lui Watteau, precum și din scrisorile adresate lui Marx la 8 iunie și 2 iulie, tema principală a corespondenței dintre ei era soarta revoluționarului proletar Blanqui, arestat în martie 1861 sub învinuirea de a fi organizat societăți secrete (vezi adnotarea 213). Din scrisorile lui Marx către dr. Watteau s-a păstrat numai a două scrisoare. Conținutul primei scrisori a lui Marx, scrisă la 18 mai, se poate deduce din răspunsul lui Watteau, datat 8 iunie 1861. Watteau comunică că Blanqui era adânc mișcat de sentimentele proletarilor germani față de el. În aceeași scrisoare Watteau îl roagă pe Marx să-l ajute în editarea unei broșuri cu privire la procesul lui Blanqui.

Scrisoarea lui Marx către dr. Watteau, publicată pentru prima oară în volumul de față, a fost tipărită după fotocopia originalului, care s-a păstrat la Biblioteca națională din Paris, la fondul Blanqui. Ultimul paragraf din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară în cartea: R. Garaudy, „Les sources françaises du socialisme scientifique” („Izvoarele franceze ale socialismului științific”). Paris. 1948, p. 217. — 542.

662 Copia dactilografiată a scrisorii de față, precum și a scrisorii lui Marx către I. W. Weber din 22 aprilie 1863 au fost predate în ianuarie 1962 Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. de către A. Rothstein, administratorul bibliotecii „Casei Marx” din Londra. Ulterior Institutul a obținut manuscrisele ambelor scrisori. — 543.

- 663 Este vorba de mitingul organizat la Londra de adepții lui Urquhart, la 27 ianuarie 1862, în legătură cu pericolul unei intervenții anglo-franceze împotriva Statelor Unite. Marx nu a participat la miting. — 543.
- 664 În scrisoarea către Marx din 10 decembrie 1861, I. W. Weber îl roagă pe Marx să facă o analiză critică a concepțiilor economistului vulgar Wirth și a poziției publicației „Der Arbeitgeber“, editată de el, care predica comunitatea de interese între muncă și capital. Marx intenționa, probabil, să țină o prelegere pe această temă în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. — 543.
- 665 Este vorba despre faptul că în septembrie 1861, după o întrerupere de șase luni (vezi adnotarea 7), Marx a re luat pentru scurt timp colaborarea la „New York Daily Tribune“. — 544.
- 666 Scrisoarea menționată a lui Marx către Siebel nu s-a păstrat. — 544.
- 667 Este vorba despre intenția lui J. Ph. Becker de a scrie în acea vreme o carte privind problema unificării Germaniei. Cartea a apărut în 1862 sub titlul „Wie und Wann? Ein ernstes Wort über die Fragen und Aufgaben der Zeit“. — 544.
- 668 În legatură cu *Uniunea națională* vezi adnotarea 19. — 544.
- 669 *Mica Germanie* — vezi adnotarea 98. — 544.
- 670 Marx se referă, probabil, la articolul său „Un trădător în Cerkasia“, în care este demascat agentul secret al poliției Bangya. Türr avea strinse legături cu Bangya (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 168—169; vol. 14, p. 620). — 546.
- 671 Este vorba de acțiunile militare din iunie-iulie 1849 ale armatei insurecționale din Baden-Palatinat îndreptate împotriva armatei prusiene de pe teritoriul Badenului, în timpul cărora Becker, comandantul miliției populare, a acoperit retragerea principalelor forțe ale insurgenților. Campania din Baden a reprezentat etapa finală a luptei armate, în partea de vest și sud a Germaniei, pentru apărarea constituției imperiului. Amănunte în legătură cu participarea lui Becker la această campanie vezi în lucrările lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului“ și „Johann Philipp Becker“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211; vol. 21, 1965, p. 316—321). — 546.
- 672 Vezi adnotarea 27. — 547.
- 673 Este vorba de încercările claselor dominante din Anglia de a provoca acțiuni de masă cu participarea clasei muncitoare, cu scopul de a pregăti opinia publică pentru intervenția în Statele Unite ale Americii de partea statelor sclavagiste din Sud. În legătură cu aceasta vezi articolele lui Marx „Opinia publică din Anglia“ și „Un miting al muncitorilor din Londra“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 458—463, 473—476). — 548.
- 674 În legătură cu *Casa Schiller* vezi adnotarea 649. — 549.
- 675 În legătură cu *procesul comuniștilor de la Köln* vezi adnotarea 1.
- În 1857, când a ieșit din închisoare — fusese condamnat prin sentința tribunalului din Köln —, Hermann Becker a trecut de partea partidului burghezo-liberal al progresiștilor. În alegerile din 1861 (vezi adnotarea 24) el a fost ales în Camera deputaților din Prusia. — 550.

- 676 Este vorba de vechiul cîntec popular antifeudal danez „Domnul Tidmann” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 36—37). — 550.
- 677 „Oglinda suabă” — titlul unei culegeri de drept cutumiar feudal care a fost întocmită în Suabia în secolul al XIII-lea și care reflectă orînduirea socială și politică a Germaniei în perioada fărîmîțării feudale. În cartea sa, Schmidt a apreciat greșit această culegere drept un monument al poeziei suabe.
- Printre cei „șapte înțelepți” ai Greciei antice care au trăit în secolele VII-VI î.e.n., Schmidt îi numără fără nici un temei pe Democrit, Pitagora, Heraclit și alți filozofi ai Greciei dintr-o perioadă mai tîrzie, care explicau toate fenomenele naturii pornind de la un element primordial unic.
- „Cei șapte suabi” — povestire populară comică germană. — 552.
- 678 Împreună cu Lassalle, Marx ridiculizează succesul cărții lui Schmidt în fața reprezentanților burgheziei liberale germane, în special a „grabowiților” — adepții președintelui Camerei deputaților din Prusia, Grabow. — 552.
- 679 Ca răspuns la această scrisoare, conducerea expoziției industriale universale de la Londra i-a eliberat lui Marx la 27 august 1862 un permis permanent pentru vizitarea expoziției în calitate de corespondent al ziarului „Die Presse”. — 557.
- 680 Această scrisoare a lui Marx nu a fost găsită. — 558.
- 681 Este vorba de publicarea în presa germană a răspunsului administrației din Breslau, în septembrie 1862, la cererile din 4 ianuarie și 4 iunie 1862 ale lui Wilhelm Wolff, cu privire la repunerea lui în drepturile de cetățean prusian în baza decretului referitor la amnistia din 2 ianuarie 1861 (vezi adnotarea 165). În răspunsul dat lui Wolff, autoritățile din Breslau arătau că amnistia din 1861 nu-l scutește de urmărirea judiciară pornită împotriva lui în 1845 pentru nerespectarea legii cu privire la presă și în 1848 pentru „atentat la securitatea statului prusian”. Pentru a demasca caracterul demagogic al amnistiei prusiene, Marx a trimis aceste materiale lui Siebel, prin intermediul căruia ele au fost publicate în „Barmer Zeitung”, precum și în alte ziare germane. — 559.
- 682 Este vorba de întoarcerea lui Engels din călătoria prin Germania (vezi adnotarea 317). — 559.
- 683 Vezi adnotarea 320. — 561.
- 684 Despre călătoria lui Marx la Manchester și Liverpool vezi adnotarea 340. — 562.
- 685 Este vorba de scrisoarea lui Kugelmann către Freiligrath din 21 noiembrie 1862, în care îl ruga să-i comunice în ce stadiu se află lucrările economice ale lui Marx. Trimițînd la 3 decembrie această scrisoare lui Marx, Freiligrath o numea „Cuvintele credinciosului”. — 562.
- 686 Cu această scrisoare a început corespondența regulată dintre Marx și medicul german Ludwig Kugelmann, participant la revoluția din 1848—1849. Corespondența dintre Marx și Kugelmann a durat pînă în 1874. Scrisorile lui Marx către Kugelmann, consacrate celor mai importante probleme ale mișcării muncitorești internaționale și teoriei marxiste, au fost publicate pentru prima oară de Kautsky în 1902 în revista „Die Neue Zeit”. În 1907 a apărut prima ediție a scrisorilor lui Marx către Kugelmann, în limba rusă, redactate și prefațate de V. I. Lenin. — 563.

- 687 Marx se referă, probabil, la partea întâi a manuscriselor economice din 1861—1863, consacrate analizei procesului capitalist de producție. Ulterior, Engels a caracterizat această parte a manuscriselor ca prima redactare a volumului I al „Capitalului”. — 563.
- 688 Marx se referă la „A treia cronică internațională. Din mai până în octombrie”, care exprimă ideea inevitabilității izbucnirii revoluției și a fost publicată în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” nr. 5—6, 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504). — 565.
- 689 Vezi adnotarea 662. — 566.
- 690 Este vorba de elaborarea de către Marx a „Apelului cu privire la Polonia”, care urma să fie publicat în numele Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 605—606). — 566.
- 691 Un fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară de Eleanor Marx-Aveling în „Note la o scrisoare a tinărului Marx”, publicate în revista „Die Neue Zeit”. Jg. 16, Bd. 1, 1897—1898. Același fragment a fost inclus de Mehring în biografia lui Marx scrisă de el. F. Mehring. „Karl Marx. Geschichte seines Lebens”, Leipzig, 1918. — 566.
- 692 În scrisoarea din 16 decembrie 1863 Freiligrath îi comunica lui Marx că librarul londonez Williams cere plata datoriei contractate de Liebknecht, pe baza girului lui Freiligrath în timpul colaborării la „Allgemeine Zeitung” din Augsburg în 1859. — 569.
- 693 În primăvara anului 1848, în Schleswig și Holstein a început, sub influența revoluției din martie din Prusia, mișcarea de eliberare națională împotriva dominației daneze, pentru unirea cu Germania. Dar operațiile militare împotriva Danemarccii, începute în urma intervenției statelor Confederației germane în frunte cu Prusia, au arătat că guvernul prusian nu intenționa să apere interesele mișcării de eliberare națională din Schleswig și Holstein. Armistițiul de 7 luni încheiat la Malmö la 26 august 1848 a anulat cuceririle revoluționar-democratice din Schleswig-Holstein, menținând acolo de fapt dominația Danemarccii. Războiul dintre Prusia și Danemarca, reluat la sfârșitul lunii martie 1849, a continuat până în 1850 și s-a încheiat cu victoria Danemarccii. Schleswig și Holstein au rămas în componența Regatului danez. — 573
- 694 În legătură cu Conferința de la Londra vezi adnotarea 430.
Acțiunile militare ale Prusiei și Austriei în Danemarca au început la 1 februarie 1864, fără declarație de război (vezi adnotarea 421). — 574.
- 695 Este vorba de alegerile din 31 mai—1 iunie 1863 pentru Corpul legislativ în Franța. — 574.
- 696 Vezi adnotarea 433. — 574.
- 697 La 29 februarie 1864 Austria a declarat în Galiția starea de asediu, facind astfel imposibil orice ajutorare a răsculaților polonezi. — 574.
- 698 Potrivit concepțiilor filozofului grec Epicur, există o infinitate de lumi, care apar și ființează potrivit legilor lor proprii, firești. Zeii, deși există, se afla în afara lumilor, în spațiile dintre ele, și nu exercită nici o influență nici asupra dezvoltării lumii, nici asupra vieții omului. — 577.
- 699 „Amicii luminii” — curent religios care a luat ființă în 1841 ; a fost îndreptat împotriva pietismului, care era dominant în biserica oficială protestantă și

care se caracteriza printr-un misticism și bigotism extrem. Această opoziție religioasă a fost una dintre formele prin care burghezia și-a exprimat nemulțumirea față de rînduielele reacționare din Germania în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. În 1846 mișcarea „Amicii luminii” a dus la constituirea așa-numitelor „Comunități libere”, care s-au separat de biserica protestantă oficială. — 582.

- 700 Engels a sosit la Londra la 19 mai și a fost găzduit de Marx timp de 4 zile. — 583.
- 701 Este vorba de îndeplinirea formalităților legate de moștenirea lăsată lui Marx de Wilhelm Wolff. — 584.
- 702 În această perioadă Harney a fost invitat de prietenii săi în Australia, ceea ce a servit ca pretext pentru răspîndirea știrii că el ar fi plecat acolo. În realitate însă, Harney n-a dat curs acestei invitații și în mai 1863 a plecat din Anglia, împreună cu soția și fiul, în America. — 584.
- 703 Această scrisoare a lui Engels către Elise Engels n-a fost găsită. În scrisoare se vorbea, probabil, de relațiile dintre Engels și G. Ermen și despre neînțelegerile financiare cu H. Engels. — 585.
- 704 Este vorba de anunțul cu privire la moartea lui Wilhelm Wolff, inserat în suplimentul la nr. 144 al lui „Allgemeine Zeitung” din 23 mai 1864 și în suplimentele altor ziare germane și semnat de K. Marx, F. Engels, E. Dronke, L. Borchardt și E. Gumpert :

„ Anunț mortuar

La 9 mai a.c. a încetat din viață la Manchester, în vîrstă de 55 de ani, în urma unei hemoragii cerebrale,

Wilhelm Wolff

născut la Tarnau lângă Schweidnitz în Silezia ; în 1848 și 1849 redactor la „Neue Rheinische Zeitung” din Köln și deputat în Adunarea națională de la Frankfurt și Stuttgart, din 1853 profesor la Manchester. Manchester, 13 mai 1864.

Karl Marx, Friedrich Engels, Ernst Dronke.

Dr. în med. *Louis Borchardt*, Dr. în med. *Eduard Gumpert* — 586.

- 705 Este vorba de protocolul de la Londra din 1852 cu privire la succesiunea la tronul Danemaricii (vezi adnotarea 412). — 588.
- 706 Este vorba de discursul lui Ferrand în Camera comunelor din Anglia la 16 iunie 1864. — 589.
- 707 Într-o scrisoare către Biscamp, Brass îl ruga să colaboreze la ziarul editat de el la Berlin „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”. — 589.
- 708 În scrisoarea sa, Lion Philips îi comunica lui Marx că slujnica din casa lor s-a îmbolnăvit de vărsat. Din această cauză vizita pe care urmau s-o facă Marx împreună cu fiicele sale la Zalt-Bommel nu a mai avut loc. — 590.
- 709 Vezi adnotarea 467. — 593.
- 710 Această scrisoare a lui Marx n-a fost găsită. — 604.
- 711 Vezi volumul de față, p. 15 și 151, precum și adnotarea 166. — 605.

712 Vezi adnotarea 27. — 608.

713 *Circulară* numește Jenny Marx „Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra cu privire la Polonia”, scris de Marx din însărcinarea asociației la sfârșitul lunii octombrie 1863 și publicat ca manifest la Londra în noiembrie 1863 sub semnătura membrilor comitetului pentru strângerea de fonduri destinate participanților la răscoala din Polonia din 1863—1864 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 605—606).

Scrisoarea „Prezidiului” — scrisoarea secretarului Uniunii generale a muncitorilor germani, Vahlteich, adresată lui Wilhelm Wolff ca membru al comitetului pentru strângerea de fonduri destinate participanților la răscoala din Polonia din 1863—1864. În numele prezidiului Uniunii, Vahlteich și-a exprimat solidaritatea cu „Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra cu privire la Polonia”, dînd asigurări că vor depune toate eforturile pentru a da curs acestui apel. Scrisoarea cuprindea, de asemenea, rugămintea de a se trimite 50 de exemplare cu textul apelului, spre a fi difuzate în comunitățile locale ale Uniunii. — 609.

714 Jenny Marx citează cuvintele din numărul 229 din 1 octombrie 1863 al ziarului „Berliner Reform”, unde a fost publicat un raport cu privire la discursul rostit de Lassalle la Solingen la 27 septembrie 1863.

În continuare este vorba de reclamațiile facute de Lassalle la 3, 15 și 17 noiembrie 1863 prefectului poliției din Berlin cu privire la acțiunile poliției berlineze. În aceste reclamații Lassalle cerea autorităților prusiene să pună capăt samavolniciei poliției față de Uniunea generală a muncitorilor germani și să asigure menținerea de către poliție a ordinii în timpul adunărilor Uniunii. Cu acest prilej Lassalle sublinia că agitația făcută de el nu contravine intereselor statului prusian. — 609.

715 În legătură cu munca depusă de Marx la biografia lui Wilhelm Wolff vezi adnotările 458 și 460. — 611.

Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate

Karl Marx

- Apel pentru ajutorarea reprezentanților proletariatului condamnați la Colonia și a familiilor lor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 603—605). În : „California Staats-Zeitung und Belletristisches Journal” și „New-Yorker Criminal-Zeitung” din ianuarie 1853. — 432.
- Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra cu privire la Polonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politica, 1963, p. 605—606). — 292, 293, 566, 604.
- Cavalerul nobilei conștiințe [New York, 1854] (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538). — 406, 437, 438, 444, 446, 452, 458, 461.
- Cazul „Trent” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 403—406). În : „Die Presse” din 2 decembrie 1861. — 185.
- Comerțul britanic (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 166—170).
 - British Commerce. În : „New York Daily Tribune” din 29 septembrie 1860. — 62, 78.
- Comerțul britanic cu bumbac (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 325—328).
 - The British cotton trade. În : „New York Daily Tribune” din 14 octombrie 1861. — 173, 175.
- Contribuții la critica economiei politice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 3—175).
 - Zur Kritik der Politischen Oekonomie. Erstes Heft. Berlin, 1859. — 14, 81, 295, 326, 386, 430, 450, 451, 457, 487, 563.
- Declarație trimisă redacției lui „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 744—745). În : „Allgemeine Zeitung” din 21 noiembrie 1859, supliment. — 11, 13, 394—395, 403, 409, 454.
- Declarație trimisă redacției lui „Allgemeine Zeitung” și ale altor ziare germane (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politica, 1963, p. 754—755). În : „Allgemeine Zeitung” din 1 decembrie 1860. — 103, 504.

- Declarație trimisă redacțiilor lui „Reform”, „Volks-Zeitung” și „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 740—743). În : „Die Reform” din 19 noiembrie 1859, supliment. — 454.
- Declarație trimisă redacțiilor ziarelor germane (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 748—749). În : „Volks-Zeitung” din 10 februarie 1860, „Kölnische Zeitung” din 10 februarie 1860, „Reform” din 11 februarie 1860 și „Allgemeine Zeitung” din 17 februarie 1860. — 21, 27, 29, 33, 36, 37, 103, 389, 464.
- Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia. Basel, 1853. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1960, p. 429—501). — 399, 407, 420, 429, 432, 440, 441, 445, 476, 477, 479, 481. — [Boston, 1853]. — 123, 124, 126, 179, 386, 399, 406, 407, 422, 425, 429, 432, 446. — „New-England-Zeitung”, martie-aprilie 1853. — 399.
- Discurs asupra liberului schimb rostit la ședința publică de la 9 ianuarie 1848 a Asociației democratice din Bruxelles (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460).
— Discours sur la question du libre échange prononcé à L'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 Janvier 1848. Bruxelles, 1848. — 450.
- Domnul Vogt. Londra, 1860 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738). — 56, 67, 68, 73, 74, 75, 80, 82, 85, 87, 91, 92, 95—98, 102, 105—111, 113, 115—119, 122, 123, 126, 127, 128, 130, 132, 135, 138, 141, 146, 147, 151, 173, 177, 186, 209, 388, 401, 432, 453, 456, 464, 466, 471, 489, 500, 502, 504—506, 516, 520, 531, 536, 545, 597.
- Încă un capitol ciudat din istoria contemporană (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 561).
— Another strange chapter of modern history. În : „New York Daily Tribune” din 23 septembrie 1858. — 433.
- Încordare pe piața financiară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 237—238).
— A money stringency. În : „New York Daily Tribune” din 24 noiembrie 1860. — 101.
- Kossuth și Ludovic-Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 539—546).
— Kossuth and Louis-Napoleon. În : „New York Daily Tribune” din 24 septembrie 1859.
— Particulars of Kossuth's Transaction with Louis Napoleon. În : „The Free Press” din 28 septembrie 1858. — 388, 390, 455.
- Lordul Palmerston (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435). În : „The People's Paper” din 22 și 29 octombrie, 5, 12 și 19 noiembrie, 10, 17 și 24 decembrie 1853. — 452, 482,
— Palmerston and Russia. A chapter of modern history ; England and Russia. În : „New York Daily Tribune” din 19 octombrie, 4 și 21 noiembrie 1853 și 11 ianuarie 1854. — 452.
— Palmerston and Russia. 1 edition. London, 1853. 2. edition. London, 1854. — 452.
— Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessy. London, 1854. — 452.
— Palmerston and Russia ; Palmerston and the treaty of Unkiar Skelessy.

- London, 1855. În : „Tucker's Political Fly-Sheets”. În : „Das Neue Portfolio” Hefte I und II. Berlin, 1859 bis 1860. — 11—12, 452.
- Mizeria filozofiei. Raspuns la „Filozofia mizeriei” a d-lui Proudhon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179).
- Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon. Paris-Bruxelles, 1847. — 450.
- Muncă salariată și capital (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 441—472). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 5—8 și 11 aprilie 1849. — 356.
- „National-Zeitung” din Berlin către alegătorii delegați (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 219—229). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 26 și 28 ianuarie 1849, ediția a doua. — 447.
- Noul împrumut sard. — Apropiatul împrumut francez și indian (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 130—134). În : „New York Daily Tribune” din 28 august 1860. — 597.
- O ciudată pagină de istorie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 479).
- A Curious piece of history. În : „New York Daily Tribune” din 16 iunie 1858. — 433.
- Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217).
- Der 18te Brumaire des Louis Napoleon. În : „Die Revolution, Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften”, New York, 1852, Erstes Heft. — 90, 113, 116, 179, 451.
- Politica Angliei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 9—14).
- English Politics. În : „New York Daily Tribune” din 14 februarie 1860. — 8.
- Prețurile la cereale. — Situația financiară din Europa și pregătirile de război. — Problema orientală (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 151—156). În : „New York Daily Tribune” din 24 septembrie 1860. — 78.
- Problema americană în Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 315—324).
- The American question in England. În : „New York Daily Tribune” din 11 octombrie 1861. — 173, 175.
- Procesul împotriva lui „Augsburger Zeitung”. Către redactorul lui „Free Press”, Londra, 1860 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 746—747). — 26, 27, 29, 37, 390, 401, 410, 434, 435—436.
- Războiul civil din America de Nord (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 340—351). În : „Die Presse” din 25 octombrie 1861. — 176.
- Războiul civil din Statele Unite (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 352—361). În : „Die Presse” din 7 noiembrie 1861. — 176.
- Dezvăluiri asupra istoriei diplomației secolului al XVIII-lea. În : „The Free Press” din 16 și 23 august, 13 și 20 septembrie, 4 octombrie, 8 și 29 noiembrie, 6 și 20 decembrie, 4, 18 și 25 februarie, precum și 1 aprilie 1857. — 451, 482.

- Rusia se folosește de Austria. — Congresul de la Varșovia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 185—188).
- Rusia using Austria. — The meeting at Warsaw. În : „New York Daily Tribune” din 10 octombrie 1860. — 101.
- Scrisoare către redactorul lui „Allgemeine Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 739). În : „Allgemeine Zeitung” din 27 octombrie 1859. — 408.
- Scrisoare către redactorul ziarului „Daily Telegraph” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 750).
- To the Editor of the „Daily Telegraph”. — 27, 28, 423.
- Situația din Prusia. — Prusia, Franța și Italia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 189—193).
- Affairs in Prusia. În : „New York Daily Tribune” din 15 octombrie 1860. — 75—76, 101.
- Spicuri din presă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 690—699). În : „Das Volk” din 4 și 25 iunie, 9 și 16 iulie 1859.
- Știri interesante din Sicilia. — Cearta dintre Garibaldi și La Farina. — O scrisoare a lui Garibaldi (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 95—98).
- Interesting from Sicily. Garibaldi's quarrel with La Farina. A Letter from Garibaldi. În : „New York Daily Tribune” din 8 august 1860. — 69.
- Uniunea din martie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 369—370). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 11 martie 1849. — 449.
- Un trădător în Cercasia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 168).
- A Trator in Circassia. În : „The Free Press” din 1 aprilie 1857. — 433.
- Ziarul londonez „Times” despre prinții de Orléans în America (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 335—339).
- The London Times on the Orléans princes in America. În : „New York Daily Tribune” din 7 noiembrie 1861. — 175—176.
- Ziarul londonez „Times” și lordul Palmerston (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 329—334).
- The London „Times” and Lord Palmerston. În : „New York Daily Tribune” din 21 octombrie 1861. — 177.

Friedrich Engels

- Apărarea Angliei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 99—103). În : „New York Daily Tribune” din 10 august 1860. — 70, 72.
- Ar putea oare francezii să invadeze Londra ? (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 109—114).
- Could the french sack London ? În : „New York Daily Tribune” din 11 august 1860. — 70—71.

- Artileria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 208—236).
 - Artillery. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. II, 1858. — 90.
- Austria. — Dezvoltarea revoluției (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 244—247).
 - Austria. Progress of the Revolution. În : „New York Daily Tribune” din 12 ianuarie 1861. — 114, 121.
- Campania germană pentru constituția imperiului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211). În : „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, Hamburg, 1850. — 510.
- Dezbateri în legătură cu legea cu privire la placate (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 484—494). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 22 aprilie 1849 (ediția a doua) și 27 aprilie 1849. — 447.
- Forțele armate franceze (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 252—256).
 - French armaments. În : „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire” din 2 februarie 1861. — 108, 137.
- Garibaldi în Sicilia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 162—165).
 - Garibaldi in Calabria. În : „New York Daily Tribune” din 24 septembrie 1860. — 8.
- Garibaldi în Sicilia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 65—69). În : „New York Daily Tribune” din 22 iunie 1860. — 56.
- Istoricul puștii ghintuite (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 203—236).
 - The History of the Rifle. În : „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire” din 3 și 17 noiembrie, 8, 15 și 29 decembrie 1860, 5, 12 și 19 ianuarie 1861. — 74.
- Înaintarea lui Garibaldi (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 157—161).
 - Garibaldi's Progress. În : „New York Daily Tribune” din 21 septembrie 1860. — 78.
- Înaintarea Rusiei în Asia centrală (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 602—608).
 - Russian State Papers Respecting her Recent Advance to our Indian Frontiers. În : „The Free Press” din 24 noiembrie 1858. — 483.
- Manevrele forțelor lui Garibaldi (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 126—129).
 - Garibaldi's movements. În : „New York Daily Tribune” din 23 august 1860. — 62, 74, 75.
- Marina militară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 405—419).
 - Navy. În : „The New American Cyclopaedia”, vol. XII, 1861. — 84, 87, 95, 101.
- Mișcarea din Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 248—251).

- German movements. În : „New York Daily Tribune” din 12 februarie 1861. — 131.
- Omul bolnav din Austria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 135—138). În : „New York Daily Tribune” din 1 septembrie 1860. — 489.
- O trecere în revistă a unităților de pușcași voluntari englezi (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 143—150). În : „Allgemeine Militär-Zeitung” din 8 septembrie 1860.
— A Review of english volunteer riflemen. În : „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire” nr. 2 din 14 septembrie 1860. — 82, 92, 93, 500.
- Padul și Rinul. Berlin 1859 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1963, p. 245—296). — 6, 13, 86, 122, 143, 292, 399, 456, 457, 503.
- Prefață la culegerea „Articole pentru voluntari” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 267).
— Essays addressed to Volunteers. London and Manchester, 1861. — 138, 139.
- Războiul împotriva maurilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 591—598).
— The Moorish War. În : „New York Daily Tribune” din 8 februarie 1860. — 8.
- Recentul proces de la Colonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428).
— The late trial at Cologne. În : „New York Daily Tribune” din 22 decembrie 1852. — 399—400.
- Revoluție și contrarevoluție în Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113).
- Germany. Revolution and counterrevolution. În : „New York Daily Tribune” din 25 și 28 octombrie, 6, 7, 12 și 28 noiembrie 1851, 27 februarie, 5, 15, 18 și 19 martie, 9, 17 și 24 aprilie, 27 iulie, 19 august, 18 septembrie, 2 și 23 octombrie 1852. — 439.
- Savoia, Nisa și Rinul. Berlin, 1860 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 609—653). — 13, 20, 22, 24, 28, 35, 41, 42, 45, 48, 50, 51, 55, 56, 66, 75, 86, 122, 399, 457, 475.
- Savoia și Nisa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 13, București, Editura politică, 1962, p. 599—602). În : „New York Daily Tribune” din 21 februarie 1860. — 12, 16.
- Schiță a unei critici a economiei politice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 544). În : „Deutsch-Französische Jahrbücher”. Paris, 1844. — 246.
- Situația clasei muncitoare din Anglia. După observații proprii și izvoare autentice. Leipzig, 1845. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—532). — 7, 298, 302, 303, 328.
- Trupele britanice de voluntari (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 76—78).
— The British volunteer force. În : „New York Daily Tribune” din 11 iulie 1860. — 67.

Karl Marx și Friedrich Engels

- Adresa organului central către Liga comuniștilor. Martie, 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273). În : Friedrich Engels : „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia de K. Marx“, Hottingen-Zürich, 1885. — 23.
- A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie [1850] (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504). În : „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“, caietul cinci și șase, din mai pînă în octombrie 1850. — 564—565.
- Circulară împotriva lui Kriege (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16). — 450.
- Declarație de ieșire din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 449). Manuscris. — 443.
- Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404). În : „The People's Paper“ din 30 octombrie 1852. — 431, 432.
- Declarație împotriva lui A. Ruge (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 505—506). — 395—396.
- Două procese politice desfășurate în februarie în fața Curții cu juri din Köln. Köln, 1849 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 245—264 și 265—284). — 444.
- Ideologia germană (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572). — 450.
- Manifestul Partidului Comunist. Publicat în februarie 1848. Londra [1848]. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500). — 286, 332, 356.
- Marii bărbați ai emigrației (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 18.
- Mesajul tronului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 351—357). În : „Neue Rheinische Zeitung“ din 1 și 2 martie 1849. — 447.
- Războiul civil din America (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 15, București, Editura politică, 1963, p. 506—516). În : „Die Presse“ din 26 și 27 martie 1862. — 201, 204.
- Sfînta familie, sau critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer & Co. Frankfurt pe Main, 1845 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238). — 450.

Indice cuprinzînd lucrările altor autori citate și menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și lucrări

- [*Abel, Karl*] : Antwort an Marx. In : The Daily Telegraph din 13 februarie 1860. 39, 56, 423, 443—444.
— (anonim) The Journalistic auxiliaries of Austria. In : The Daily Telegraph din 6 februarie 1860. — 26—29, 56, 393, 404, 420, 423, 434, 437, 443, 475.
- About, Edmond* : La Prusse en 1860. Paris, 1860. — 58, 59, 120, 488.
- Abt* : Carl Vogt und Carl Marx oder die Bürstenheimer. In : Stimmen der Zeit. Wochenschrift für Politik und Literatur. Supliment la nr. 39, 1861. — 173, 176.
- Attenhöfer, A[ugust] J[oseph]* : Zur Entgegnung. In : Allgemeine Zeitung din 28 ianuarie 1860, supliment. — 18.
- Appianus Alexandrinus* : De Civilibus Romanorum bellis historicarum libri quinque. Lugduni, 1560. — 141.
- Bacounine, Michail* : Le comité central de Varsovie et le comité militaire russe. Réponse au général Mieroslawski. London, 1862. — 289.
- Bakunin, Mihail* : Erklärung. In : Neue Rheinische Zeitung, din 16 iulie 1848, supliment. — 439.
- [*Bamberger, Ludwig*] : Juchhe nach Italia ! Bern und Genf 1859. — 12, 98.
- Bamberger, Ludwig* : Des Michael Pro Schriftenwechsel mit Thomas Contra, aus dem Jahre 1859. In : Demokratische Studien. Hamburg, 1860. — 81, 98, 496.
- Bastian, Adolf* : Der Mensch in der Geschichte. Zur Begründung einer psychologischen Weltanschauung. 3 Bände, Leipzig, 1860. — 117, 508.
- Bauer, Bruno* : Deutschland und das Russenthum. Charlottenburg 1854. — 234.
— Die jetzige Stellung Russlands. Charlottenburg, 1854. — 234.
— Russland und England. Charlottenburg, 1854. — 234.
— Russland und das Germanenthum. Charlottenburg, 1853. — 234.

- Russland und das Germanenthum. Zweite Abteilung. Die deutsche und die orientalische Frage. Charlottenburg, 1853. — 234.
- Becker, Hermann, Dr. jur.*: Meine Candidatur zum Abgeordnetenhaue. (Wahlkampf am 6. Dezbr. 1861.) Dortmund, 1862. — 550.
- Becker, Joh[ann], Ph[ilipp]*: Wie und Wann? Ein ernstes Wort über die Fragen und Aufgaben der Zeit. Genf, London, Manchester, 1862. — 544.
- Beckmann, Johann*: Beyträge zur Geschichte der Erfindungen. Band 1—5, Göttingen 1782 bis 1805. — 283.
- Beta, H[einrich]*: Ein Nichtamnestierter. In: Die Gartenlaube nr. 2 și nr. 3, 1862. — 205.
- B[eta], [Heinrich]*: Ferdinand Freiligrath. In: Die Gartenlaube nr. 43, 1859. — 127, 403.
- B[eta], H[einrich]*: „Herr Vogt.“ Von Karl Marx. In: Magazin für die Literatur des Auslandes din 9 ianuarie 1861. — 127.
- Biscamp, Elard*: Erklärung vom 9. Februar 1860. In: Allgemeine Zeitung din 15 februarie 1860, supliment. — 400, 416.
- (anonim) Der Reichsregent. In: Das Volk din 14 mai 1859. — 412, 414.
- (anonim) Die politische Emigration und die Tuilerien. In: Allgemeine Zeitung din 7 noiembrie 1860, supliment. — 503.
- Blind, Karl*: Erklärung. In: Allgemeine Zeitung din 9 noiembrie 1859. — 40, 390, 394, 409—411, 434, 453.
- Blind, Karl*: Erklärungen. In: Allgemeine Zeitung din 11 decembrie 1859, supliment. — 32, 390, 393, 404, 409, 410, 435, 453.
- (anonim) Bericht über das Schillerfest in London. In: The Morning Advertiser din 11 noiembrie 1859. — 403.
- Deutschland und Polen. In: Der Pionier. Boston, din 8 aprilie 1863. — 288.
- Gegen Karl Vogt. In: Allgemeine Zeitung din 13 februarie 1860, supliment. — 400, 406, 410, 414, 434, 435.
- (anonim) The Grand Duke Constantine to be King of Hungary. In: The Free Press din 27 mai 1859. — 394, 408, 414.
- (anonim) Zur Warnung. Flugblatt. — 33, 77, 121, 283—285, 400, 407—415, 435, 496.
- (anonim) Zur Warnung. In: Allgemeine Zeitung din 22 iunie 1859. — 403, 412, 415.
- (anonim) Zur Warnung. In: Das Volk din 18 iunie 1859. — 33, 391, 408.
- Bodinus, Joan*: De republica libri sex. Francofurti 1609. — 315.
- Boëthius, Anitius Manlius Severinus*: Arithmetica, discreta libris duobus. — 575.
- Boisguillebert, [Pierre Le Pesant]*: Le détail de la France. In: Économistes financiers du XVIIIe siècle. Précédés de notices historiques sur chaque auteur, et accompagnés de commentaires et de notes explicatives, par Eugène Daire. Paris 1843. — 315.
- [Borkheim, Sigismund Ludwig:]* Rezension zu Engels' Buch „Savoyen, Nizza und der Rhein“. In: Hermann din 7 aprilie 1860. — 42.
- (anonim) Napoleon III. und Preussen. Antwort eines deutschen Flüchtlings auf „Preussen in 1860“ von Edmond About. London, 1860. — 86.
- Brass, August*: Was Noth ist. Eine politische Studie. Genf 1860. — 94.
- Ein Artikel gegen Vogt. In: Neue Schweizer Zeitung, din 12 noiembrie 1859. — 453—454.

- [*Bright, John*] Mr. Bright, M. P., on the American Question. In : The Times din 27 martie 1863. — 301—303.
- Büchner, Louis* : Kraft und Stoff. Empirisch-naturphilosophische Studien. Frankfurt a.M. 1855. — 68.
- Bürgers, Heinrich* : Hr. v. Ladenberg und die Volksschullehrer. In : Neue Rheinische Zeitung din 30 decembrie 1848. — 497—499.
- Carpenter, William B.* : Principles of general and comparative physiology. London 1839. — 368.
- Chavée [Honoré-Joseph]* : Essai d'étymologie philosophique ou Recherches sur l'origine et les variations des mots qui expriment les actes intellectuels et moraux. Bruxelles, 1844. — 362.
- Chenu, A[dolphe]* : Les Conspireurs. Les sociétés secrètes : La préfecture de police sous Caussidière ; Les corps-francs. Paris 1850. — 16.
- Children's employment commission (1862). First report of the commissioners. With appendix. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty. London, 1863. — 328.
- Clausewitz, Carl von* : Vom Kriege. In : Hinterlassene Werke des Generals Carl von Clausewitz über Krieg und Kriegführung. Bd. 1—3. Berlin, 1832—1834. — 207.
- Cobbett, William* : Bourbon war and the London newspaper press. In : Cobbett's Weekly Register, din 8 februarie 1823. — 327.
- [*Collet, Charles Dobson*] Bakunin. In : The Free Press din 5 martie 1862. — 193. — (anonym) Groundlessness of any Claim of Russia to Holstein-Gottorp. In : The Free Press din 4 mai 1864. — 371.
- Correspondence relative to the affairs of Mexico. In 3 parts. London 1862. — 200.
- Darwin, Charles* : On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London 1859. — 117, 223, 508.
- Demokratische Studien. Unter Mitwirkung von L. Bamberger, Karl Grün, Moritz Hartmann, Friedrich Kapp, F. Lassalle, Michelet, H. B. Oppenheim, Ludwig Simon aus Trier, Adolf Stahr, Carl Vogt u. A., herausgegeben von Ludwig Walesrode. Hamburg, 1860. — 45, 66, 81, 90, 98, 496.
- Demokratische Studien. 1861. Unter Mitwirkung von L. Bamberger, Moritz Hartmann, Friedrich Kapp, F. Lassalle, H. B. Oppenheim, Arnold Ruge, W. Rüstow, Ludwig Simon aus Trier u. A., herausgegeben von Ludwig Walesrode, Hamburg, 1861. — 234.
- Doenniges, Wilhelm* : Jahrbücher des Deutschen Reichs unter der Herrschaft König und Kaiser Ottos I. von 951 bis 973. In : Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause. Herausgegeben von Leopold Ranke. Erster Band. Dritte Abtheilung, Berlin, 1839. — 379.
- Dozy, R[einhardt]* : De Israëliten te Mekka. Haarlem, 1864. — 365, 587.
- Économistes-financiers du XVIIIe siècle. Précédés de Notices historiques sur chaque auteur, et accompagnés de commentaires et de notes explicatives, par Eugène Daire. Paris, 1843. — 141.
- Eichhoff, [Karl Wilhelm]* : Berliner Polizei-Silhouetten. Berlin, 1860. — 80, 81, 83, 499. — zweite Serie. Berlin, 1860. — 508.

- (anonim) Stieber. În : Hermann din 10, 17, 24 septembrie, 8, 22 și 29 octombrie 1859. — 17, 429.
- [*Elsner, Karl Friedrich Moritz* :] Kasematten-Wolff. În : Breslauer Zeitung din 24 mai 1864 ; Rheinische Zeitung din 26 mai 1864. — 355, 357, 611.
- Engel, Ernst* : Die Volkszählungen, ihre Stellung zur Wissenschaft und ihre Aufgabe in der Geschichte. Ein Vortrag, gehalten in der Singakademie zu Berlin, den 15. Februar 1862. În : Zeitschrift des königl. preussischen statistischen Bureaus. Nr. 2, februarie 1862. — 316.
- Fichte, Johann Gottlieb* : Politische Fragmente aus den Jahren 1807 und 1813 (netipărit). În : Johann Gottlieb Fichte's sämtliche Werke. Siebenter Band. Berlin, 1846. — 470.
- Fischart, Johann* : Geschichtklitterung und Aller Praktik Grossmutter. În : Scheible, J. : Das Kloster. Weltlich und geistlich. Bd. 8. Stuttgart, 1847. — 110.
- Fischel, E[duard]* : Brennuszug und Moskowitertum. — 483.
— (anonim) Die Despoten als Revolutionäre. An das Deutsche Volk. Berlin, 1859. — 9, 484.
- Fischel, E[duard]* : The Duke of Coburg's Pamphlet. London 1859. — 484.
— (anonim) The Revolutionists become Russian. În : The Free Press din 4 ianuarie 1860. — 484.
- Freiligrath, Ferdinand* : Erklärung. În : Allgemeine Zeitung din 15 noiembrie 1859. — 403, 404.
— Erklärungen. În : Allgemeine Zeitung din 11 decembrie 1859. — 32, 404
— Zur Schillerfeier. 10. November 1859, Festlied der Deutschen in London — 111, 120, 121.
— Trotz alledem. — 396, 432, 436.
- Freytag, Gustav* : Die Journalisten. — 149.
- [*Friedrich Carl, Prinz* :] Eine militärische Denkschrift. Von P.F.C. [d.i. Prinz Friedrich Karl]. Frankfurt am Main 1860. — 89.
- Fröbel, Julius* : Julius Fröbel gegen Karl Vogt. În : Allgemeine Zeitung din 24 ianuarie 1860. — 19.
- Glennie, J. S. Stuart* : To the Editor of the Times. În : The Times, din 18 iunie 1862. — 223.
- Goethe, Johann Wolfgang von* : Faust. — 250.
— Totalität. — 342.
— Westöstlicher Diwan. Buch Suleika. — 576.
- [*Goldmann* :] Europa's Cabinette und Allianzen. Vom Verfasser der Pentarchie. Leipzig 1862. — 234.
— (anonim) Die europäische Pentarchie. Leipzig 1839. — 234.
- Grimm, Wilhelm* : Altdänische Heldenlieder, Balladen und Märchen. Heidelberg 1811. — 59.
- Grøve, W[illiam] R[obert]* : The correlation of physical forces. 3rd ed. London 1855. — 372, 591.
- Grundtvig, Svend* : Danmarks Gamle Folkeviser, herausgegeben von Grundtvig Svend, 2. Teil. Kobenhavn 1856. — 59.

- Grün, Karl**: Die jüngste Literatur-Bewegung in Frankreich. In: Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 81, 496.
— (anonim) Louis Napoleon Bonaparte, die Sphinx auf dem französischen Kaiserthron. Hamburg 1860. — 52, 597.
- Guthrie, [James]**: Speech of the hon. James Guthrie of Kentucky, in favour of the union. In: New-York Daily Tribune, din 21 martie 1861. — 167.
- Hälner, [Leopold]**: Erklärung. In: Allgemeine Zeitung, din 28 ianuarie 1860, supliment. — 17.
- Hartmann, Moritz**: Ein Brief aus Italien an den Verfasser des „Juchhe nach Italien“. In: Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 99.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich**: Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse. Erster Theil. Die Logik. In: Werke. Vollst. Ausgabe durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Sechster Band. Berlin, 1840. — 105.
— Phänomenologie des Geistes, hrsg. von Johann Schulze. In: Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Bd. 2. Berlin 1832. — 141, 223, 368.
— Wissenschaft der Logik. Hrsg. von Leopold von Henning. T. 1. Abt. 1—2. In: Werke. Vollst. Ausg. durch einen Verein von Freunden des Verewigten. Bd. 3—5. Berlin 1833 bis 1834. — 105, 141.
- Heine, Heinrich**: Schlosslegende. — 295.
- Herder, Johann Gottfried** von: Werke, herausgegeben von Prof. Dr. Theodor Matthias, kritisch durchgesehene und erläuterte Ausgabe. 2. Band. Leipzig und Wien, o. J. — 61.
- Hildebrand**: Camera obscura. Te Haarlem, BIJ De Erven F. Bohn. — 571,577.
- Hirsch, Wilhelm**: Die Opfer der Moucharderie, Rechtfertigungsschrift von Wilhelm Hirsch. In: Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, din 1, 8, 15 și 22 aprilie 1853. — 422.
- Hobbes, Thomas**: Leviathan, or the matter, form, and power of a commonwealth, ecclesiastical and civil. In: The English works of Thomas Hobbes; now first collect. and ed. by William Molesworth. Vol. 3. London 1839. — 223.
- Hodde, Lucien de la**: La naissance de la République en Février 1848. Paris 1850. — 16.
- Horaz**: 2. Buch der Episteln. — 204.
— Oden. — 286, 440.
- Hugo, Victor**: Napoléon le petit. Londres 1852. — 347, 373—374, 574.
- Humboldt, Alexander von**: Briefe an Varnhagen von Ense aus den Jahren 1827 bis 1858. Nebst Auszügen aus Varnhagen's Tagebüchern und Briefen von Varnhagen u. Andern an Humboldt. 4. Aufl. Leipzig 1860. — 461, 470, 519.
- Huxley, Thomas Henry**: Evidence as to man's place in Nature. London-Edinburgh 1863. — 298.
- Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause. Herausgegeben von Leopold Ranke. Bände 1—3. Berlin, 1837—1840. — 379.
- Juvenal**: Satiren. — 179.

- Karadžić, Vuk Steljanovic*: Народне серпске пјесме. Книги I—IV. У Липисци и у Бечу, 1823—1833. — 308.
- Kinglake, Alexander William*: The invasion of the Crimea; its origin and an account of its progress down to the death of Lord Raglan. Vols. 1, 2. Edinburgh and London 1863. — 290, 314, 318.
- Kinkel, Johanna*: Hans Ibeles in London. Ein Familienbild aus dem Flüchtlingsleben. Bd. 1 u. 2. Stuttgart 1860. — 139.
- Koepfen, Carl Friedrich*: Die Religion des Buddha und ihre Entstehung. Bd. 1—2. Berlin 1857—1859. — 147.
- [Kolatschek, Adolph:]* Die Juchheisten. In: Stimmen der Zeit, Zweiter Band. Juli-Dezember 1860. Leipzig și Heidelberg 1860. — 94, 95, 98.
- Kölliker, Alibert]*: Handbuch der Gewerbelehre des Menschen. 4. umgearb. Aufl. Leipzig 1863. — 368.
- [Laboulaye, Edouard-] René Leleèvre [de]*: Paris en Amérique. Paris 1863. — 342.
- Lassalle, Ferdinand*: Offnes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines Allgemeinen Deutschen Arbeitercongresses zu Leipzig. Zürich 1863. — 300, 303.
- Arbeiterlesebuch. Rede Lassalle's zu Frankfurt am Main am 17. und 19. Mai 1863, nach dem stenographischen Bericht. Frankfurt am Main 1863. — 320.
- Arbeiterprogramm. Ueber den besonders Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes. Zürich 1863. — 257—258, 286.
- Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch, der ökonomische Julian, oder Capital und Arbeit. Berlin 1864. — 356.
- Das Criminal-Urtheil wider mich mit kritischen Randnoten zum Zweck der Appellationsrechtfertigung. Als Manuscript gedruckt [Leipzig 1863]. — 300
- Die Feste, die Presse und der Frankfurter Abgeordnetentag. Drei Symptome des öffentlichen Geistes. Düsseldorf, 1863. — 332.
- Fichte's politisches Vermächtniss und die neueste Gegenwart. In: Demokratische Studien. Hamburg. 1860. — 45, 66, 489, 496.
- (anonim) Der italienische Krieg und die Aufgabe Preussens. Eine Stimme aus der Demokratie. Berlin 1859. — 398, 400.
- Der Lassallesche Criminalprozess. Zweites Heft. Die mündliche Verhandlung nach dem stenographischen Bericht. Zürich 1863. — 300.
- Die Philosophie Fichte's und die Bedeutung des Deutschen Volksgeistes. Berlin 1862. — 225, 551.
- Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos. Bd. 1—2. Berlin 1858. — 145.
- Herr Julian Schmidt der Literarhistoriker mit Setzer-Scholien herausgegeben. Berlin 1862. — 221, 223, 230, 551.
- Die indirecte Steuer und die Lage der arbeitenden Klassen. Zürich 1863. — 315.
- Lassalle, Ferdinand*: Das System der erworbenen Rechte. Eine Versöhnung des positiven Rechts und der Rechtsphilosophie. In 2 Theilen. Leipzig 1861. — 118, 137, 147, 156, 160, 171, 175, 178, 182, 185, 193, 196, 533, 537, 538, 541 548, 561.
- Ueber Verfassungswesen. Berlin 1862. — 225, 273.
- Was nun? Zweiter Vortrag über Verfassungswesen. Zürich 1863. — 273.
- Die Wissenschaft und die Arbeiter. Zürich 1863. — 285.
- Ueber den besonders Zusammenhang der gegenwärtigen Geschichtsperiode mit der Idee des Arbeiterstandes. Berlin 1862. — 225, 285, 315.

- Lepsius [Karl] R[ichard]*: Denkmäler aus Ägypten und Äthiopien. Band 1—12. Berlin 1849 bis 1860. — 147.
- Liebknecht, Wilhelm*: Erklärung. In: Allgemeine Zeitung, din 23 noiembrie 1859, supliment. — 403, 404.
- [Lommel, Georg:]* Hinter den Coullissen. Historisch-politische Bilder aus der Neuzeit. Erster Theil. Vom Oktober 1847 bis Mai 1848. Genf und New York 1859. — 44, 46, 97, 112, 179, 463, 466.
- Lord, Perceval B[arton]*: Popular physiology. London 1855. — 368.
- Lucanus*: Pharsalia. — 215.
- Lyell, Sir Charles*: The geological evidences of the antiquity of man with remarks on theories of the origin of species by variation. Second edition, revised. London 1863. — 298, 306.
- Mädler, J[ohann] H[einrich von]*: Der Wunderbau des Weltalls, oder Populäre Astronomie. 5., gänzlich neu bearb. Aufl. Berlin 1861. — 205.
- Maierus, Michaelus comes*: Verum inventum, hoc est, munera Germaniae, ab ipsa primitus reperta... Francofurti 1619. — 328.
- [Malthus, Thomas Robert:]* An essay on the principle of population, as it affects the future improvement of society, with remarks on the speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet, and other writers. London 1798. — 223.
- Mazzini, [Giuseppe]*: Italien und Deutschland. Ein Brief von Joseph Mazzini an Karl Blind. In: Hermann, din 23 februarie 1861. — 140.
- [Meyen, Eduard:]* Berliner Briefe. In: Der Freischütz, din 23, 30 aprilie și 7 mai 1861. — 531, 551.
- Meyen, E[duard]*: Die neue Denunziation Karl Vogt's durch K. Marx. In: Der Freischütz, din 27, 29 decembrie 1860 și 1 ianuarie 1861. — 124, 126.
- Mieroslawski, L[udwik]*: De la nationalité polonaise dans l'équilibre européen. Paris 1856. — 300.
— La dernière réponse à M. Bacounine. Paris 1863. — 289.
- [Müller-]Telling, Eduard von*: Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels. Köln 1850 — 10, 386.
- Nasmyth, [James]*: Brief an den Fabrikinspektor Leonard Horner. In: Reports of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department, for the half year ending 31st October 1856. London 1857. — 250.
- The New American Cyclopaedia*: A popular dictionary of general knowledge. Edited by George Ripley and Charles A. Dana. New York und London 1858—63. — 84, 417, 513, 520.
- Niebuhr, B[arthold] G[eorg]*: Römische Geschichte. Erster Theil. Berlin 1827. Zweyter Theil. Berlin 1830. — 548.
- Oppenheim, H[einrich] B[ernhard]*: Unsere Ideale und Enttäuschungen in England und Frankreich. In: Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 81, 99.
- Orges Hermann, Dr.*: Erklärung. In: Allgemeine Zeitung, din 12 ianuarie 1860. — 16.

- Papers relating to proposed annexation of Savoy and Nice to France and memorial on the relations between Switzerland and Savoy as a neutral. 3 parts. London, 1860. — 45, 232.
- Patkul, Joh. Reinhold v.*: Berichte an das Zaarische Cabinet in Moscau, von seinem Gesandtschafts-Posten bey August II. Könige von Polen; Teile 1—3. Berlin 1792—1797. — 304, 365.
- Poppe, Johann Heinrich Moritz*: Geschichte der Technologie seit der Wiederherstellung der Wissenschaften bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts. Göttingen 1807—1811. — 283.
- Quesnay, [François]*: Analyse du tableau économique. In: Physiocrates. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau, Le Trosne, avec une introd. sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire. 1e partie. Paris 1846. — 224, 325.
- Rau, Karl-Heinrich*: Lehrbuch der politischen Oekonomie. Band 1: Grundsätze der Volkswirtschafts-Lehre. Sechste vermehrte und verbesserte Ausgabe. Zweiter unveränderter Abdruck. Leipzig und Heidelberg 1860. — 143.
- The Rebellion record*: a diary of american events, with documents, narratives, illustrative incidents, poetry, etc. Edited by F. Moore. Volumes 1—11. New York, 1861—1868. — 357.
- Record of the Revolution* vezi *The Rebellion record*.
- Renan, Ernest*: Vie de Jésus. Paris 1863. — 342.
- Report of the commissioners appointed to consider the defences of the United Kingdom*: together with the minutes of evidence and appendix; also correspondence relative to a site for an international arsenal. London 1860. — 72.
- Report of committee on the operation and effects of the corrupt practices prevention act 1854*. Evidence, appendix and index. London 1860. — 433.
- Report of the commissioners appointed to inquire into the organisation of the land an army*. London 1859. — 206.
- Report of the inspectors of factories to Her Majesty's Principal Secretary of State for the Home Department*. — 7.
- Report of the thirtieth meeting of the British Association for the Advancement of Science*; held at Oxford in June and July 1860. London 1861. — 173.
- Ripley [Roswell] [Sabine]*: The war, with Mexico. In two vols. New York 1849. — 157.
- Rodbertus [-Jagetzow, Johann Karl], Berg [Philip, Karl Peter] von, Bucher [Lothar]*: Erklärung. In: Allgemeine Zeitung, din 13 ianuarie 1861. — 130, 132.
- Rodbertus [-Jagetzow, Karl]*: Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie. Berlin 1851. — 531, 552.
- Roscher, Wilhelm*: System der Volkswirtschaft. Erster Band, die Grundlagen der Nationalökonomie enthaltend. Dritte, vermehrte und verbesserte Auflage. Stuttgart und Augsburg 1858. — 273, 552, 561.
- Rüstow [Friedrich] [Wilhelm]*: Die Brigade Milano. In: Demokratische Studien 1861. Hamburg 1861. — 234.

- Schaible, Karl Heinrich* : Das Vogt-Pamphlet. An den Herausgeber des Daily Telegraph! In : The Daily Telegraph, din 15 februarie 1860. — 39, 400, 401, 411, 415, 434, 436, 453.
- Schiller, Friedrich von* : Die Bürgerschaft. — 372.
— Wallenstein. Die Piccolomini. — 326.
— Wilhelm Tell. — 522.
- Schleiden, M[atthias] J[jacob], Dr.* : Beiträge zur Phylogenesis. In : Archiv für Anatomie, Physiologie und wissenschaftliche Medicin, in Verbindung mit mehreren Gelehrten herausgegeben von Dr. Johannes Müller, Jahrgang 1838. Berlin — 364.
- Schmerling, P[hilipp]-C[harles]* : Recherches sur les ossemens fossiles decouverts dans les caves de la province de Liège. Volumes I-II. Liège, 1833—1834. — 306.
- Schramm, Rudolph* : Die rothe Fahne von 1848 und Die schwarzweisse Fahne von 1863. Berlin 1863. — 335.
- Schwann, Th[edor]* : Mikroskopische Untersuchungen über die Übereinstimmung in der Struktur und dem Wachsthum der Thiere und Pflanzen. Berlin 1839. — 368.
- Shakespeare, William* : Liebes Leid und Lust. — 141.
— Troilus und Cressida. — 345.
- [Siebel, Carl :]* Religion und Liebe. Roman aus dem Tagebuche eines Anonymen. Hamburg 1860. — 44.
- Simon, Ludwig* : Deutschland und seine beiden Grossmächte. In : Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 496.
- Smith, Adam* : An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. In 2 vols. London 1776. — 201, 321.
- [Spence, James]* : To the Editor of the Times. In : The Times, din 29 mai 1862. — 218.
— To the Editor of the Times. In : The Times, din 4 iunie 1862.—219.
- [Spinoza, Benedict de :]* Tractatus theologico-politicus continens differtationes aliquot, quibus ostenditur libertatem philosophandi non tantum falsa pietate, et reipublicae pace posse concedi : sed eandem nisi cum pace reipublicae, ipsaque pietate tolli non posse. Hamburgi 1670. — 587.
- Spurzheim, J[ohann] Ch[ristoph]* : Anatomie et physiologie du système nerveux en général et du cerveau en particulier. Volumes 1—4. Paris 1810—1820. — 368.
- Staats- und Gesellschafts-Lexikon*. In Verbindung mit deutschen Gelehrten und Staatsmännern herausgegeben von Hermann Wagener. Bände 1—23. Berlin 1859—1867. — 148.
- Szemere, Bartholomew de* : Hungary, from 1848 to 1860. London 1860. — 385.
- Szemere, Barthélemy de* : La Question hongroise (1848—1860). Paris 1860. — 48, 113, 387, 455, 460, 486.
- Terentianus, Maurus* : Heldengedicht. — 19.
- Terenz* : Heautontimorumenos. — 405.
- Thucydidus* : De bello Peloponnesiaco. — 531.

- Ulloa, [Jerome]**: Guerre de l'indépendance Italienne en 1848 et en 1849. Tome premier et second. Paris 1859. — 71.
- Ure, Andrew**: The philosophy of manufactures: or, an exposition of the scientific, moral and commercial economy of the factory system of Great Britain. London 1835. — 283.
- [Urquhart, David]**: Mr. Urquhart's Address on Neutrality. In: The Free Press, din 27 mai 1859. — 55.
— Mr. Urquhart on the Invasion of England. In: The Free Press, din 4 iulie 1860. — 72.
- Varnhagen von Ense, K[arl] A[ugust]**: Tagebücher. Aus dem Nachlass Varnhagen's von Ense. Bd. 1 u. 2. Leipzig 1861. — 182, 519, 549.
- Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), marquis de**: Projet d'une dixme royale. Erste Auflage: 1707. — 315.
- Vergil**: Aeneis. — 148, 285, 311, 529.
- Venedey, Jacob**: Pro domo und Pro patria gegen Karl Vogt. Hannover 1860. — 63.
- Vico [Giambattista]**: La science nouvelle. Paris 1844. — 548.
- Vico, Giambattista**: Principj di scienza nouva d'intorno alla comune natura delle nazioni. Napoli 1859. — 204, 548.
- Vissering, S[imon]**: Handboek van praktische staathuishoudkunde. Delen 1—3. Amsterdam 1860—1862. — 571.
- Vogt, Carl**: Ein Blick auf das jetzige Genf. In: Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 66.
— Erklärung. In: Schweizer Handels-Courier, din 16 iunie 1859. — 62, 63,
— Mein Prozess gegen die Allgemeine Zeitung. Genf 1859. — 7, 10, 12, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 35, 37, 42, 63, 103, 386, 387, 389, 399, 404, 406, 409, 411, 412, 414, 416, 417, 426, 427, 428, 437, 440, 444, 447, 455, 464, 495.
— Zur Wainung. In: Schweizer Handels-Courier din 2 iunie 1859. — 22, 414,
— Studien zur gegenwärtigen Lage Europas. Genf und Bern, 1859. — 68, 86, 91, 411, 438.
- Waldersee, F[riedrich] G[ustav] Graf von**: Die Methode zur kriegsgemässen Ausbildung der Infanterie und ihrer Führer im Felddienste; mit besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse des Preussischen Heeres. Berlin 1860. — 90.
- Walesrode, Ludwig**: Ueber vaterländische Gesinnungsleiden. In: Demokratische Studien. Hamburg 1860. — 81.
— (anonim) Eine politische Todtenschau. Zur Geschichte der staatsrettenden Anarchie in Preussen. Kiel 1859. — 508.
- Weydemeyer, [Joseph]; Jacobi, Dr. A[braham] und Cluss, A[dolf]**: Erklärung an die Redaktion der „New-Yorker Criminal-Zeitung“. In: Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, din 25 noiembrie 1853. — 438.
- Willich, August**: Doctor Karl Marx und seine Enthüllungen. In: Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, din 28 octombrie și 4 noiembrie 1853. — 438.
- Wiss. C.**: Die elementaren Richtungen der Zeit. In: Republik der Arbeiter, din 18 și 25 martie, 1, 8, 15, 22 și 29 aprilie, 6, 13, 20 și 27 mai precum și 10 iunie 1854. — 438.

- Wolltus, Frid. Aug.*: Prolegomena ad Homerum sive de operum homericorum prisca et genuina forma variisque mutationibus et probabili ratione emendandi. Volumen I. Halis saxonum 1795. — 548.
- Wolff, Wilhelm*: Erklärung. În: Reform din 11 februarie 1860; Allgemeine Zeitung, din 13 februarie 1860, supliment; Volks-Zeitung, din 24 februarie 1860. — 24, 400.
- Die Zentralbehörde an den Bund. Köln, den 1. Dezember 1850. În: Dresdner Journal und Anzeiger, din 22 iunie 1851 și Kölnische Zeitung, din 24 iunie 1851. — 23.

II. Periodice

- Allgemeine Zeitung*, din 27 octombrie 1859. — 408.
— din 21 noiembrie 1859. — 11, 394.
— din 28 ianuarie 1860. — 18.
— din 2 februarie 1860. — 23.
— din 8 iunie 1860. — 57.
— din 1 ianuarie 1861. — 128.
— din 19 aprilie 1861. — 151.
- Allgemeine Militär-Zeitung*, din 26 noiembrie 1859. — 6.
- The Athenaeum, Journal of Literature, Science, and the Fine Arts*, din 24 noiembrie 1860. — 102.
— din 9 aprilie 1864. — 345.
- Berliner Reform*, din 10 aprilie 1863. — 301.
— din 1 octombrie 1863. — 603—604.
- Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschäftszweige*
— din 5 decembrie 1860, S. 2553. — 112.
— din 7 decembrie 1860, S. 2569. — 112.
— din 12 decembrie 1860, S. 2607. — 112.
- Courrier du Dimanche*, din 18 noiembrie 1860. — 503.
- The Daily Telegraph*, din 6 februarie 1860. — 26, 27, 423, 434, 444.
— din 13 februarie 1860. — 39, 444.
- Deutsches Museum. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben*, din 27 decembrie 1860. — 112.
- The Economist. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor*: a political, literary, and general newspaper, vom 1. März 1862. Exports of British and Irish Produce and Manufactures. — 195.
— din 24 mai 1862. Extent and Bearing of Federal Successes. — 198.
- The Edinburgh Review, or Critical Journal*, nr. 240 din aprilie 1863. Professor Huxley on Man's Place in Nature. — 299.
- The Free Press*, din 3 aprilie 1861. Mr. Dunlop's Motion for a Select Committee on the Affghan Papers. — 146.

- din 4 februarie 1863. Origin and Objects of the Treason in the United States. — 287.
- din 1 iulie 1863. The Intervention in Poland. — 320.
- din 2 decembrie 1863. The Grand Duchy of Oldenburg reverts to the Duke of Schleswig-Holstein. From „Denmark and the Duchies”. — 9.
- Der Freischütz*, din 15 decembrie 1860. — 126.
- Genfer Grenzpost*, din 22 decembrie 1860. — 119.
- Die Grenzboten*. Zeitschrift für Politik und Literatur, Leipzig 1864. I. Semester, II. Band. Eine Erinnerung an den Communisten Wolff. — 365.
- Hermann*, din 1 decembrie 1860. — 102.
- Journal de St.-Pétersbourg*, din 26, 27 și 28 decembrie 1864. Protocole. — 342.
- Kladderadatsch*, din 30 iunie 1861. Der deutsche Mann. Ein Spielzeug für Wortklauber. — 170.
- Kölnische Zeitung*, din 24 octombrie 1852.
- Supliment la nr. 349, 1859. — 5.
- din 10 februarie 1860. — 36.
- din 8 decembrie 1860. — 124.
- din 1 septembrie 1864. — 376.
- [*Kolokol*] КОЛОКОЛЬ din 1 octombrie 1862. — 289.
- The Manchester Guardian*, din 12 noiembrie 1860. — 99.
- Le Moniteur universel*, din 15 iulie 1860. — 72.
- The Morning Herald*, din 5 mai 1862. — 208.
- The Morning Post*, din 30 mai 1864. — 354.
- The Morning Star*, din 5 mai 1862. — 208.
- din 28 ianuarie 1863. — 286.
- National-Zeitung*, din 22 ianuarie 1860. Karl Vogt und die Allgemeine Zeitung. — 7, 27, 29, 36, 103, 393, 394, 404, 415, 417, 422, 444, 448.
- din 25 ianuarie 1860. Wie man radikale Flugblätter macht. — 16, 21, 27, 29, 36, 103, 394, 396, 401, 404, 407, 415, 420, 422.
- Neue Deutsche Zeitung*, din 22, 23, 25 și 26 iunie 1850. — 22.
- Neue Preussische Zeitung*, din 3 ianuarie 1861. — 125.
- din 24 noiembrie 1861. — 182.
- Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*, din 6 iulie 1848.
- din 3 august 1848. — 439.
- Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue von Karl Marx*. — 439.
- New-York Daily Tribune*, din 30 decembrie 1859. — 6.
- din 11 ianuarie 1860. — 8.
- din 11 octombrie 1861. — 176.
- din 21 octombrie 1861. — 176, 177.

Preussische Gerichts-Zeitung, din 1 mai 1861. — 145.
— din 15 mai 1861. — 145.

Publicist, din 15 decembrie 1860. — 126.
— din 16 decembrie 1860. — 126.

Reform, din 10 decembrie 1860. — 119, 126.
— din 15 decembrie 1860. — 119, 126.
— din 19 decembrie 1860. — 119, 126.

Rheinische Zeitung, din 30 mai 1864. — 355.

Schweizer Handels-Courier, din 2 iunie 1859. — 414.

The Standard, din 5 mai 1862. — 208.

The Times, din 26 ianuarie 1860. — 8.
— din 28 ianuarie 1860. — 12.
— din 3 februarie 1860. — 24.
— din 13 iulie 1860. — 72.
— din 24 iulie 1860. — 70.
— din 24 septembrie 1860. — 91, 94.
— din 1 octombrie 1860. — 91.
— din 27 septembrie 1861. — 173.
— din 27 mai 1862. — 217.
— din 19 februarie 1863. — 294.
— din 24 martie 1863. — 297.
— din 25 mai 1864. — 352.
— din 26 mai 1864. — 352.
— din 7 iunie 1864. — 360.

Das Volk, din 11 iunie 1859. — 415.

Wochenschrift des Nationalvereins, din 28 decembrie 1860 — 112, 125, 137.

Indice de reviste și ziare menționate

- Allgemeine Militär-Zeitung* — organ al societății ofițerilor și slujbașilor militari, apărut din 1826 până în 1902 la Darmstadt și Leipzig; în 1860—1864 Engels a colaborat la acest ziar. — 28, 82, 93, 244, 493, 500.
- Allgemeine Zeitung* — cotidian conservator fondat în 1798, apărut din 1810 până în 1882 la Augsburg; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a sprijinit planul unificării Germaniei sub hegemonia Austriei. — 9, 10, 13, 15, 17, 24, 28, 30, 32, 40, 42, 57, 58, 63, 89, 98, 112, 119, 124, 128, 135, 138, 151, 218, 314, 359, 387, 389, 390, 401, 403, 404, 406, 407—418, 433—436, 453, 454, 496, 503, 505, 569, 586.
- The American Union* — săptăminal apărut în statul Georgia din 1848 până în 1867 la Griffin și din 1867 până în 1873 la Macon. — 166.
- The Athenaeum, Journal of Literatur, Science, and the Fine Arts* — săptăminal literar, apărut din 1837 până în 1921 la Londra. — 102, 112, 345.
- Augsburgerin* — vezi *Allgemeine Zeitung*.
- Augsburger Zeitung* — vezi *Allgemeine Zeitung*.
- The Augusta Chronicle and Sentinel* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1785 până în 1877 la Augusta (statul Georgia); organ al partidului democrat. — 166.
- Das Ausland* — revistă germană în probleme de geografie și etnografie și științe naturale; a apărut din 1828 până în 1893 (la început zilnic, din 1853 săptăminal), începând din 1873 a apărut la Stuttgart. — 112.
- Baltische Monatsschrift* — a apărut la Riga. — 46.
- Barmer Zeitung* — cotidian liberal, apărut din 1834 la Barmen. — 559.
- Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung* — săptăminal, fondat de emigranții germani mic-burghezi în 1852 la New York, a apărut sub acest titlu din 18 martie 1853 până la 10 martie 1854; în 1853 a publicat o serie de articole împotriva lui Marx și a tovarășilor săi de luptă. — 112, 422, 447, 448.
- Der Beobachter* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1833 la Stuttgart; în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea organul democrației mic-burgheze cu subtitlul „O gazetă populară din Suabia”. — 140.
- Berliner Reform* — cotidian al democrației mic-burgheze; apărut din 1861 până în 1868 la Berlin. — 174, 302.

- Berliner Revue, Social-politische Wochenschrift* — revistă burgheză, apărută din 1855 până în 1871 la Berlin. — 137.
- Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschätzweige* — organ al Uniunii librărilor germani; apărut din 1834 până în 1926 la Leipzig. — 126, 305.
- Breslauer Zeitung* — cotidian, fondat în 1820 la Breslau; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea a avut o orientare conservatoare. — 112, 145, 355, 586, 611.
- Buchhändlerbörsenblatt* — vezi *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel und die mit ihm verwandten Geschätzweige*.
- Der Bund* — organ central al partidului democrației liber cugetătoare din Elveția; a apărut la Berna începând din 1850. — 58, 112, 209.
- Cobbett's Weekly Political Register* — publicație săptămînală de orientare radicală; a apărut din 1802 până în 1835 la Londra. — 189.
- Criminal-Zeitung* — vezi *Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*.
- Courrier du Dimanche* — publicație săptămînală de orientare antibonapartistă; a apărut din 1858 până în 1866 la Paris. — 135, 503, 504.
- Critic. Journal of British and Foreign Literature and the Arts* — revistă; a apărut la Londra din 1844 până în 1863. — 112.
- Dagbladet* — ziar danez apărut din 1851 la Copenhaga. — 347, 354, 359, 366, 373.
- The Daily Telegraph* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1855 până în 1937 la Londra; la început a avut o orientare liberală, din deceniul al 9-lea — conservatoare; după fuzionarea în 1937 cu „The Morning Post” apare sub titlul „Daily Telegraph and Morning Post”. — 26—29, 35, 39, 56, 393, 401, 404, 406, 411, 420, 423—426, 428, 433—436, 437, 440, 443, 453, 455, 471, 475.
- Darmstädter Militär-Zeitung* — vezi *Allgemeine Militär-Zeitung*.
- Deutsche Allgemeine* — vezi *Deutsche Allgemeine Zeitung*.
- Deutsche Allgemeine Zeitung* — apărut din 1843 până în 1879 la Leipzig. — 112.
- Deutsche Londoner Zeitung* — săptămînal apărut din aprilie 1845 până în februarie 1851 ca revistă a emigranților germani din Anglia, fiind sprijinit materialmente de ducele detronat Karl von Braunschweig; redactor a fost democratul mic-burghez Ludwig Bamberger; în 1849—1850 revista a publicat îndeosebi articole ale lui Karl Heinzen, Gustav Struve și ale altor democrați mic-burhezi; alături de acestea au fost publicate și „Manifestul Partidului Comunist” al lui K. Marx și F. Engels (în martie 1848), primul capitol din „Luptele de clasă în Franța” de K. Marx (în aprilie 1850), o parte din „A treia cronică internațională” a lui K. Marx și F. Engels (în februarie 1851) și o serie de declarații semnate de Marx și Engels. — 443.
- Deutsches Museum. Zeitschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben* — săptămînal democrat; din 1851 până în 1867 a apărut la Leipzig; din 1852 până în 1867 a fost editat de Robert Prutz. — 112.
- Deutsch-Französische Jahrbücher* — a apărut la Paris în limba germană sub redacția lui K. Marx și A. Ruge. A apărut numai un singur număr, dublu, în februarie 1844. În acest număr au fost publicate lucrări ale lui K. Marx. — 246, 449.

- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor : a political, literary, and general newspaper — săptăminal, fondat în 1843 la Londra ; organ al marii burghezii industriale pentru probleme economice și politice. — 62, 217.
- The Edinburgh Review, or Critical Journal* — revistă liberală de literatură politică, apărută din 1802 până în 1929 la Edinburgh și Londra. — 299.
- Elberfelder Zeitung* — cotidian, apărut din 1834 până în 1904 la Elberfeld. În deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea — organ al burgheziei liberale. — 559.
- L'Espérance* — organ bonapartist, apărut din 1859 până în 1862 la Geneva. — 56.
- The Evening Post* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1801 până în 1934 la New York ; din 1856 devine organ al partidului republican ; din 1934 apare sub titlul „The Post”. — 235, 246, 556.
- The Examiner* — publicație săptăminală burghezo-liberală, apărută din 1808 până în 1881 la Londra. — 431.
- Faedrelandet* — ziar danez, apărut din 1834 până în 1839 la Copenhaga, săptăminal, ulterior cotidian ; în 1848 a fost semioficiosul guvernului danez ; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — organ conservator. — 373.
- Frankfurter Journal* — cotidian, fondat în secolul al XVII-lea ; până în 1903 a apărut la Frankfurt pe Main ; pe la mijlocul secolului trecut a avut o orientare burgheză liberală. — 28, 112, 389.
- The Free Press* — ziar burghez, apărut din 1855 până în 1865 la Londra ; s-a situat pe o poziție opoziționistă față de guvernul Palmerston ; a fost editat de David Urquhart ; în acest ziar au apărut unele lucrări ale lui Marx. — 9, 72, 146, 193, 194, 198, 201, 358, 370, 407, 410, 413, 418, 451, 482, 546, 608.
- Der Freischütz* — ziar burghez literar-artistic, apărut din 1825 până în 1878 la Hamburg. — 112, 123, 126, 505, 531.
- Die Gartenlaube. Illustriertes Familienblatt* — săptăminal literar de orientare mic-burgheză ; a apărut din 1853 până în 1903 la Leipzig și din 1903 până în 1943 la Berlin. — 127, 205, 404.
- Gazette* — vezi *The London Gazette*.
- Genfer Grenzpost. Eine Wochenschrift für Politik, Wissenschaft und Kunst* — apărut în limba germană din 1860 până în 1861 la Geneva ; a fost editat de Brass. — 119, 123, 126, 135.
- Gerichtszeitung* — vezi *Preussische Gerichts-Zeitung*.
- The Globe and Traveller* — cotidian ; apare din 1803 la Londra ; organ al whigilor ; în timpul guvernării whigilor — organ al guvernului ; din 1866 publicație a conservatorilor. — 140.
- Glocke* — vezi *Kolokol (Колокол)*.
- Die Grenzboten. Zeitschrift für Politik und Literatur* — săptăminal apărut din 1841 până în 1922 la Leipzig ; de orientare liberală. — 365.
- Grenzpost* — vezi *Genfer Grenzpost*.
- The Grillin Union* — vezi *The American Union*.
- Guardian* — vezi *The Manchester Guardian*.

- Hamburger Correspondent* — vezi *Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteiischen Correspondenten*.
- Hamburger Nachrichten* — cotidian, fondat în 1792; în timpul revoluției din 1848—1849 a susținut interesele acelei părți a burgheziei care s-a pronunțat pentru constituția imperiului; în anii reacțiunii a fost alături de monarhie, spre mijlocul deceniului al 9-lea l-a sprijinit oficial pe Bismarck. — 112.
- Handels-Courier* — vezi *Schweitzer Handels-Courier*.
- Hannoversche Zeitung* — cotidian, fondat în 1842; organ al guvernului hano-vrez. — 24.
- Hermann. Deutsches Wochenblatt aus London* — apărut din ianuarie 1859 la Londra; organ al emigrației democratice mic-burgheze; din ianuarie pînă în iulie 1859 editorul și redactorul acestuia a fost Gottfried Kinkel. — 17, 30, 31, 39, 42, 102, 112, 132, 140, 155, 159, 386, 409, 429, 476, 544.
- Historische Deutsche Monatschrift* — a apărut la Braunschweig. — 112.
- How do you do?* — săptămînal umoristic, apărut la Londra în limba germană avînd ca redactor pe Bettziech, iar ca editor pe Louis Drucker. — 127.
- The Illustrated London News* — săptămînal, apărut din 1842. — 112,
- Illustrated News* — vezi *The Illustrated London News*.
- Illustrierte Zeitung* — publicație săptămînală, apărută din 1843 pînă în 1944 la Leipzig; spre jumătatea secolului al XIX-lea a avut o orientare moderat liberală. — 112.
- The Jackson Mississippian* — apărut din 1832 pînă în 1865 la Jackson (în statul Mississippi). — 167.
- Journal de Saint Pétersbourg* — apărut sub acest titlu din 1825 pînă în 1914, de trei ori pe săptămîină, în limba franceză la St. Petersburg; organ oficial al Ministerului Afacerilor Externe din Rusia. — 342.
- Karlsruher Zeitung* — cotidian, fondat în 1757; în timpul campaniei pentru constituția imperiului din 1849 — organ al guvernului provizoriu din Baden. — 23, 112.
- Kladderadatsch* — săptămînal satiric ilustrat, apărut din 1848 la Berlin. — 170.
- Kölner Anzeiger* — vezi *Kölnischer Anzeiger und Rheinische Handels-Zeitung*.
- Kölnischer Anzeiger und Rheinische Handels-Zeitung* — cotidian, apărut în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea. — 128, 505.
- Kölnische Zeitung* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1802 pînă în 1945; în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada de reacțiune care a urmat, ziarul a susținut politica lașă, trădătoare a burgheziei prusiene liberale. — 5, 27, 36, 37, 43, 112, 124, 376, 389, 409, 411, 418, 476, 477, 505, 586.
- Kolokol* (Колоколь) — revistă revoluționar-democrată, a fost editată de A. I. Herzen și N. P. Ogarev din 1857 pînă în 1865 în limba rusă la Londra și din 1868 pînă în 1869 în limba franceză, cu suplimente în limba rusă la Geneva. — 287, 289.
- Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen* — cotidian, apărut din 1785 la Berlin; cunoscut și sub titlul „Vossische Zeitung”, după numele proprietarului ziarului. — 462.

- Königlich Preussischer Staats-Anzeiger* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1851 pînă în 1871 la Berlin; organ oficial al guvernului prusian. — 148.
- Königsberger Hartung* — vezi *Königsberger Hartung'sche Zeitung*.
- Königsberger Hartung'sche Zeitung* — ziar burghez, apărut sub acest titlu din 1850 la Königsberg; fondat în 1752 a apărut pînă în 1850 sub titlul „Königlich Preussische Staats-, Kriegs- und Friedens-Zeitung”. — 112.
- Kreuz-Zeitung* — vezi *Neue Preussische Zeitung*.
- The Leader* — săptămînal cu orientare liberală, fondat în 1850 la Londra. — 431.
- Londoner Deutsche Zeitung* — vezi *Deutsche Londoner Zeitung*.
- The London Gazette* — ziar al guvernului englez; apare sub acest titlu din 1666 de două ori pe săptămîină. — 358.
- Londoner Illtographierte Korrespondenz* — buletin de informații, editat de Schlesinger la Londra. — 112.
- The Macon Journal and Messenger* — cotidian, apărut la Macon (în statul Georgia). — 166.
- Mainzer Zeitung* — apărut la Mainz din 1854 sub acest titlu; în 1848 a fost redactat de Bamberger. — 98.
- Manchester Daily Examiner and Times* — ziar liberal, fondat în 1848 prin fuzionarea lui „Manchester Times” și a lui „Manchester Examiner”; în deceniile al 5-lea și al 6-lea i-a susținut pe adepții liberului schimb (freetraderi); pînă în 1894 a apărut sub diverse titluri. — 206.
- The Manchester Guardian* — ziar fondat în 1821, organ al adepților liberului schimb (freetraderi); ulterior organ al partidului liberal. — 78, 96, 99, 112, 133, 173, 180, 290, 341.
- Mannheimer Journal* — cotidian, fondat în 1790; apărut sub acest titlu din 1837 pînă în 1886 la Mannheim. — 112.
- Märkische Volks-Zeitung* — ziar german; a apărut la Haga. — 559.
- Militärische Blätter* — revistă, apărută din 1860 pînă în 1874 la Berlin. — 11.
- Militärwochenblatt* — vezi *Militärische Blätter*.
- Mittelrheinische Zeitung* — cotidian burghez, fondat în martie 1848; a apărut sub acest titlu din 1851 pînă în 1874 la Wiesbaden. — 49.
- Mobile Advertiser and Register* — ziar american, apărut sub acest titlu din 1861 pînă în 1863 la Mobile (în statul Alabama). — 167.
- Le Moniteur universel* — cotidian, apărut din 1789 pînă în 1901 la Paris; din 1799 pînă în 1814 și din 1816 pînă în 1869 — organ oficial al guvernului. — 72, 296.
- Morgenblatt für gebildete Leser* — cotidian literar, apărut din 1807 pînă în 1865 la Stuttgart și Tübingen. — 112, 396.
- The Morning Advertiser* — cotidian, apărut din 1794 pînă în 1934 la Londra; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea — organ al burgheziei radicale. — 121, 403, 431, 434.
- The Morning Herald* — cotidian conservator, apărut din 1780 pînă în 1869 la Londra. — 208, 286.

- The Morning Post* — cotidian, apărut din 1772 până în 1937 la Londra ; la mijlocul secolului al XIX-lea organ al aripii de dreapta a whigilor, ai cărui reprezentanți s-au grupat în jurul lui Palmerston. — 353, 589.
- The Morning Star* — cotidian, apărut din 1856 până în 1869 la Londra ; organ al adeptilor liberului schimb (freetraderi). — 29, 208, 286, 507.
- Le National* — săptăminal francez ; a apărut la Paris din 1830 până în 1851 ; organ al burghezilor liberali moderați. — 466.
- National-Zeitung* — cotidian, apărut din 1848 până în 1915 la Berlin ; în deceniul al 6-lea a avut o orientare liberală. — 7, 16, 19, 21, 22, 24, 27—30, 36—38, 43, 64—67, 74, 83, 91, 103, 112, 147, 204, 386, 389, 401, 402, 404, 407, 410, 411, 414—429, 430, 435—438, 440, 443—449, 455, 459, 462, 464, 476, 485, 494, 495, 501.
- La Nazione. Giornale politico quotidiano* — apărut din 1859 la Florența. — 135, 139.
- Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie* — cotidian, apărut de la 1 iulie 1848 până la 1 aprilie 1849 la Darmstadt, și apoi până în 1850 la Frankfurt pe Main ; redactorii ziarului au fost Otto Lüning, Joseph Weydemeyer și Georg Günther. — 448, 463.
- Neu-England Zeitung* — cotidian democrat în limba germană, editat în 1852 la Boston (S.U.A.) de emigranți germani ; unul dintre colaboratori a fost Joseph Weydemeyer. — 446.
- Neue Oder-Zeitung* — cotidian, apărut din 1849 până în 1855 la Breslau (Wroclaw) ; în deceniul al 6-lea era considerat ziarul cel mai radical din Germania și era persecutat de organele guvernamentale. La începutul deceniului al 6-lea, în fruntea ziarului se aflau democrații burghezi Elsner, Temme și Stein ; din septembrie 1855 redactor-șef al lui „Neue Oder-Zeitung” a fost Moritz Elsner ; în 1855 Marx a fost corespondentul din Londra al acestui ziar. — 396, 418, 439.
- Das Neue Portfolio. Eine Sammlung wichtiger Dokumente und Aktenstücke zur Zeitgeschichte* — culegere periodică de documente și materiale diplomatice publicată de D. Urquhart ; a apărut în 1859 și 1860 la Berlin, fiind editată de Eduard Fischel. — 12, 483.
- Neue Preussische Zeitung* — cotidian, apărut în iunie 1848 la Berlin ca organ al camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherimii prusiene ; cunoscut și sub denumirea „Kreuz-Zeitung”. — 81, 111, 125, 130, 273, 425, 434, 505, 507.
- Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie* — cotidian, editat sub conducerea redacțională a lui Karl Marx de la 1 iunie 1848 până la 19 mai 1849 la Köln. Din redacție făceau parte Friedrich Engels, Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernest Dronke, Ferdinand Freiligrath și Heinrich Bürgers. Ca organ de presă combativ al aripii proletare a democrației, „Neue Rheinische Zeitung” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicându-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care defineau poziția ziarului în cele mai importante probleme ale revoluției germane și ale celei europene, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels. — 63, 91, 132, 150, 356, 367, 436, 438, 439, 441—442, 447—452, 462, 498.
- Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue* — revistă, editată de Marx și Engels din decembrie 1849 până în noiembrie 1850. A fost organul teoretic și politic al Ligii comunistilor, o continuare a lui „Neue Rheinische Zeitung” editat de Marx și Engels la Köln în timpul revoluției din 1848—1849. Din martie și până în noiembrie 1850 au apărut în total șase numere, dintre

- care un număr dublu (5—6). Revista a fost redactată la Londra și tipărită la Hamburg. Pe prima pagină era menționat și New York, deoarece Marx și Engels sperau că revista va fi răspîndită printre emigranții germani din America. — 445, 451, 510.
- Neue Schweizer Zeitung* — săptămînal radical-burghez, apărut în 1859—1860 la Geneva, redactor fiind emigrantul August Brass. — 454, 462.
- Neue Süddeutsche Zeitung* — vezi *Süddeutsche Zeitung*.
- Die Neue Zeit* — organ de presă al emigranților germani; a apărut din iunie 1858 pînă în aprilie 1859 la Londra. — 431.
- Neue Zürcher Zeitung* — ziar burghez elvețian, apare în limba germană la Zürich din 1821; în deceniile al 6-lea și al 7-lea ale secolului al XIX-lea s-a situat pe o poziție probonapartistă. — 112.
- New Orleans Paper* — vezi *Die Tägliche Deutsche Zeitung*.
- The New-Orleans True Delta* — ziar american, apărut la New Orleans (în statul Louisiana) din 1835 pînă în 1866. — 167.
- New-York Daily Tribune* — cotidian, apărut din 1841 pînă în 1924, fondat de cunoscutul ziarist și politician american Horace Greeley; pînă la mijlocul deceniului al 6-lea a fost organul aripii de stînga a whigilor americani, ulterior organ al partidului republican; în deceniile al 5-lea și al 6-lea a adoptat o orientare progresistă și a luat atitudine împotriva sclaviei; Marx și Engels au colaborat la acest ziar din august 1851 pînă în martie 1862. — 8, 29, 42, 56, 62, 70, 74, 85, 96, 101, 115, 136, 137, 141, 157, 171, 173, 175, 177—180, 187, 195, 198, 202, 203, 206, 210, 235, 244, 273, 387, 417, 418, 433, 436, 439, 444, 447, 452, 455—457, 459, 502, 510, 513, 520, 546, 563.
- New-Yorker Abendzeitung* — editat în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea de emigranți germani democrați mic-burghezi. — 112.
- New-Yorker Criminal-Zeitung* — vezi *Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung*.
- New-Yorker Staatszeitung* — cotidian, apărut din 1834 ca ziar german democrat; ulterior organ al partidului democrat al S.U.A. — 42, 112.
- The New York Herald* — cotidian, apărut din 1835 pînă în 1924 la New York; organ al partidului republican. — 195.
- The New York Times* — cotidian, fondat în 1851; organ al partidului republican. — 457.
- New-York Tribune* — vezi *New-York Daily Tribune*.
- Niederrheinische Volks-Zeitung. Düsseldorfer Journal* — cotidian, apărut la Düsseldorf din 1848 pînă în 1862; din 1863 a apărut sub titlul „Rheinische Zeitung”. — 559.
- Nordstern* — cotidian, apărut din 1860 pînă în 1866 la Hamburg; din 1863 a avut o orientare lassalleană. — 140, 327.
- The North Alabamian* — săptămînal, apărut sub acest titlu din 1831 pînă în 1907 la Tusculumbia (în statul Alabama). — 167.
- North British Daily Mail* — cotidian, fondat în 1847 la Glasgow; organ al burgheziei liberale. — 301.

- The Observer* — săptăminal de orientare conservatoare, apare din 1791 la Londra. — 92.
- L'Opinion nationale* — cotidian, apărut la Paris din 1859 până în 1874. — 92.
- Ost-Deutsche Post* — cotidian liberal moderat; apărut din 1848 până în 1866 la Viena. — 112.
- The People's Paper* — săptăminal, editat de Ernest Jones din 1852 până în 1858 la Londra; organ al cartiștilor; Marx și Engels au colaborat la această gazetă din octombrie 1852 până în decembrie 1856; în 1858 a fost preluat de unii oameni de afaceri burghezi. — 431, 451, 485.
- Petersburger Journal* — vezi *Journal de Saint Pétersbourg*.
- Portfolio* — vezi *Das Neue Portfolio*.
- Press* — vezi *The Free Press*.
- Die Presse* — cotidian liberal, apărut din 1864 până în 1896 la Viena; în 1861—1862 s-au publicat în acest ziar articole și corespondențe ale lui Marx. — 112, 143, 152, 173, 175, 178, 185, 191—194, 198, 201, 204, 218, 230, 528, 557.
- Preussische Gerichts-Zeitung. Organ des Deutschen Juristentages* — săptăminal liberal, apărut la Berlin din 1859 până în 1866; de la nr. 44 din 1861 apare sub titlul „Deutsche Gerichts-Zeitung”. Redactor-șef al ziarului a fost Hiersemenzel. — 129, 145.
- Preussisches Wochenblatt* — ziar conservator, apărut din 1851 până în 1861 la Berlin. — 137.
- Preussische Zeitung* — ziar german; a apărut la Berlin. — 148, 518.
- Le Progrès de Lyon* — cotidian burghez, apărut din 1860 la Lyon. — 209.
- Publicist* — revistă; a apărut din 1845 la Berlin. — 17, 27, 37, 112, 126, 389.
- Reform* cotidian de orientare liberală; a apărut din 1848 până în 1892 la Hamburg. — 27, 49, 102, 112, 119, 126, 389, 454.
- Die Republik der Arbeiter* — săptăminal, editat din 1850 până în 1855 la New York de Wilhelm Weitling. — 438.
- Die Revolution* — publicație săptăminală, editată în 1852 la New York de Joseph Weydemeyer; din pricina greutăților financiare au apărut numai două numere (în ianuarie 1852); în mai și iunie 1852 Weydemeyer, cu sprijinul lui Adolf Cluss, a reușit să mai scoată două numere ale revistei sub titlul „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften”. — 396.
- Revue* — vezi *Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*.
- Reynolds's Newspaper* — săptăminal, fondat în 1850 la Londra de George William MacArthur Reynolds; a avut o orientare radicală; la începutul deceniului al 6-lea i-a sprijinit pe cartiști. — 548.
- Rheinische Zeitung* — cotidian burghez, apărut din 1863 până în 1866 la Düsseldorf și din 1867 până în 1874 la Köln. — 355.
- Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe* — cotidian, apărut de la 1 ianuarie 1842 până la 31 martie 1843 la Köln; din aprilie 1842 Marx a fost colaborator, iar din octombrie același an redactor-șef la „Rheinische Zeitung”. La 18 ianuarie 1843, guvernul prusian a dat un decret prin care se interzicea apariția lui „Rheinische Zeitung” începând de la 1 aprilie 1843, urmînd ca până la această dată ziarul să fie supus unei cenzuri riguroase. — 449.

- Richmond Enquirer* — ziar, apărut sub diverse titluri din 1804 până în 1877 la Richmond (în statul Virginia). — 327.
- Richmond Examiner* — ziar, apărut din 1848 până în 1866 la Richmond (în statul Virginia). — 320.
- Rostocker Zeitung* — cotidian burghez, fondat în 1711 ; sub acest titlu a apărut din 1847 până în 1927 la Rostock. — 112.
- The Saturday Review of Politics, Literature, Science and Art* — publicație săptăminală conservatoare ; a apărut din 1855 până în 1938 la Londra. — 112.
- Schlesische Zeitung* — cotidian, apărut din 1742 până în 1945 la Breslau ; în ajunul și în timpul revoluției din 1848—1849 a fost organul cercurilor constituțional-monarhiste. — 145.
- Schwäbischer Merkur und Schwäbische Kronik* — cotidian liberal, apărut din 1785 până în 1885 la Stuttgart. — 112.
- Schweizer Handels-Courier* — cotidian, apărut din 1853 până în 1909 la Biel (Elveția) ; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a susținut concepțiile bonapartiste ; redacția acestuia întreținea strînse legături cu Karl Vogt. — 22, 414.
- Le Siècle* — cotidian, apărut din 1836 până în 1939 la Paris ; în deceniul al 5-lea al secolului trecut a împărțit opiniile acelei părți a micii burghezii care revendica numai reforme constituționale moderate ; în deceniul al 6-lea — organ al republicanilor moderați. — 209.
- The Spectator* — revistă literară, apărută din 1828 la Londra. — 431.
- Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheiischen Correspondenten* — cotidian monarhist. — 208.
- Staatszeitung* — vezi *Die Tägliche Illinois Staats-Zeitung*.
- Staatszeitung* — vezi *Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*.
- The Standard* — cotidian de orientare conservatoare ; fondat în 1827 la Londra — 130, 133, 208.
- Star* — vezi *The Morning Star*.
- Stimme des Volkes* — cotidian al muncitorilor, editat în 1860 la Chicago în limba germană ; redactor : Weydemeyer. — 76, 461, 463, 465.
- Stimmen der Zeit* — revistă lunară mic-burgheză, editată de A. Kolatschek ; a apărut din 1858 până în 1862 la Gotha, mai târziu paralel la Weimar, Leipzig, Heidelberg și Viena. — 94, 95, 98, 99, 173, 176.
- Strassburger Correspondent* — ziar, apărut din 1860 la Strassburg. — 47, 48, 124.
- Strassburger Zeitung* — vezi *Strassburger Correspondent*.
- Süddeutsche Zeitung* — ziar, apărut sub această denumire din 1859 până în 1862 la München. — 112.
- Die Tägliche Deutsche Zeitung* — cotidian, ulterior săptăminal ; a apărut din 1847 până în 1907 la New Orleans ; din deceniul al 5-lea până în deceniul al 6-lea — organ al emigrației mic-burgheze democratice. — 42.
- Die Tägliche Illinois Staats-Zeitung* — cotidian, apărut în limba germană din 1851 până în 1922 la Illinois (U.S.A.). — 463.
- Telegraph* — vezi *The Daily Telegraph*.

- Le Temps* — cotidian conservator, organ al mării burghezii ; a apărut din 1861 până în 1943 la Paris. — 209.
- Thusnelda. Teutonisch-satyrisch-humoristisches Klatschblatt* — revistă, organ al emigrației germane mic-burgheze ; a apărut în 1861 la Londra. — 172.
- The Times* — cotidian, fondat la 1 ianuarie 1785 la Londra sub titlul „Daily Universal Register” ; de la 1 ianuarie 1788 apare sub titlul „The Times” ; cel mai mare ziar englez cu orientare conservatoare. — 8, 12, 24, 91, 94, 128, 129, 133, 173, 185, 210, 217, 218, 223, 273, 286, 294, 296, 327, 336, 341, 352, 358, 360, 469, 476, 588.
- Tribune* — vezi *The New-York Daily Tribune*.
- Trier'sche Zeitung* — fondat în 1757 la Trier, a apărut sub acest titlu din 1815 ; la începutul deceniului al 5-lea — organ burghez radical, spre jumătatea deceniului al 5-lea a intrat sub influența „adevăraților” socialiști. — 112.
- The Vicksburg Whig* — ziar, apărut din 1839 până în 1863 la Vicksburg (în statul Mississippi). — 167.
- Das Volk* — săptăminal, a apărut în limba germană la Londra din 7 mai până în 20 august 1859. A fost fondat ca organ al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. — 12, 32, 34, 156, 367, 408, 412, 415—417, 443, 454, 506.
- Volks-Zeitung* — cotidian democrat, apărut din 1853 la Berlin. — 11, 27, 29, 37, 83, 112, 131, 140, 386, 398, 399, 459, 485, 504, 505.
- The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire* — săptăminal militar ; a apărut din 1860 până în 1862 la Manchester. Din august 1860 până în martie 1862 Engels a colaborat la această publicație. — 93, 137, 139, 500.
- Vossische Zeitung* — vezi *Königlich privilegirte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*.
- Weser-Zeitung* — apărut din 1844 până în 1930 la Bremen ; a promovat concepții liberale. — 387.
- Wochenblatt des Nationalvereins* — vezi *Wochenschrift des Nationalvereins*.
- Wochenschau des Nationalvereins* — vezi *Wochenschrift des Nationalvereins*.
- Wochenschrift des Nationalvereins* — organ al Uniunii naționale ; a apărut sub acest titlu din 1860 până în 1865 la Coburg. — 112, 125, 137.
- Zeitung für Norddeutschland* — ziar de dimineață, apărut din 1848 până în 1872 la Hanovra ; a avut o orientare liberală. — 112, 209, 505.
- Zürcher Neue Zeitung* — vezi *Neue Zürcher Zeitung*.

Indice de nume

A

- Abarbanel** (m. 1863) — bancher din Paris, cunoscut al lui Marx. — 268, 272, 280.
- Abel, Karl** (n. 1837) — filolog și publicist german, corespondent berlinez al ziarului „Daily Telegraph”. — 28, 39, 56, 406, 424, 443, 471—475.
- About, Edmond-François-Valentin** (1828—1885) — ziarist francez, bonapartist. — 58, 59, 86, 120, 488.
- Abt** — publicist german, democrat mic-burghez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Geneva; a fost exclus din Asociația muncitorilor germani de la Geneva pentru calomnie. — 78, 176, 419.
- Alinger, Bernhard** (1813—1882) — sculptor german. — 399.
- Albert, prinț de Saxa-Coburg-Gotha** (1819—1861) — prințul consort al reginei Victoria. — 6.
- Alberts** — în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea secretar al Legăției prusiene din Londra. — 109, 163, 170, 478, 479.
- Alexandru al II-lea** (1818—1881) — țar al Rusiei (1855—1881). — 6, 290.
- Alexandra** (1844—1925) — fiica regelui danez Christian al IX-lea; în 1863 s-a căsătorit cu prințul de Wales, care ulterior a domnit sub numele de regele Eduard al VII-lea. — 588.
- Allen** — medic englez, l-a îngrijit pe Marx și familia acestuia. — 62, 100—106, 113, 115, 116, 126—128, 130, 185, 193, 209, 210, 241, 269, 294, 302, 315, 319, 333, 335, 353, 610.
- Allsop, Thomas** (1795—1880) — agent de bursă englez, publicist; a aderat la cartism; în 1858 a finanțat atențatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea. — 216.
- Allenhöfer, August Joseph** (1804—1876) — ziarist german, unul dintre redactorii lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 17.
- Anders** (poreclit *Laponul*) — publicist german, emigrant la Londra, membru al Ligii comuniștilor de la sfârșitul anului 1858, unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani din East-End. — 5.
- Anneke, Friedrich** (1818—1872) — ofițer de artilerie prusian; membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor; a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania și la războiul civil din S.U.A. (1861—1865) de partea statelor din Nord. — 174, 219—220.
- Anrooy, A. van** — medic la Zalt-Bommel. — 337, 338, 537, 572, 592.
- Anrooy, Henriette (Jeltchen) van** — verișoara lui Karl Marx, fiica lui Lion Philips, soția lui A. van Anrooy — 337, 537, 572, 592.

Appianus din Alexandria (sfârșitul secolului I e.n. — aprox. 170) — istoric roman, autor al unei vaste „Istorii a romanilor”. — 141.

Arhiepiscopul de Canterbury — vezi *Summer, John*.

Arhimede (aprox. 287—212 î.e.n.) — mare matematician și mecanician din Grecia antică. — 576.

Aristotel (384—322 î.e.n.) — filozof grec, „cel mai mare gânditor al antichității” (Marx), „minte cea mai universală dintre vechii filozofi greci” (Engels). Punctul de plecare al filozofiei aristotelice îl constituie recunoașterea primordialității naturii față de cunoaștere. A sintetizat ansamblul cunoștințelor filozofice și științifice dobândite de greci pînă la el, întemeind numeroase ramuri noi ale științei. Filozofia lui se caracterizează prin împletirea unor tendințe contradictorii, a elementelor materialist-empiriste cu cele idealist-obiective, a celor dialectice cu cele metafizice. — 539.

Armstrong, William, George, baron de Cragside (1810—1900) — inventator englez, cunoscut pentru inventarea unei țevi de tun speciale. — 178.

Assing, Ludmilla (1821—1880) — scriitoare de orientare liberală, a publicat „Jurnalele” scriitorului Varnhagen von Ense; prietenă a lui Lassalle — 143, 379, 462, 502, 504, 519, 549, 604.

Auerswald, Rudolf von (1795—1866) — om de stat prusian, reprezentant al aristocrației liberale îmburghezite, prim-ministru și ministru de externe (iunie-septembrie 1848), ministru fără portofoliu (1858—1862). — 430.

August Paul Friedrich (1783—1853) — mare duce de Oldenburg (1829—1853). — 370.

B

Babst, Ivan Kondratievici (1824—1881) — economist rus, istoric și publicist,

profesor de economie politică la Universitatea din Kazan (din 1851) și din Moscova (din 1857); la începutul deceniului al 7-lea a ținut prelegeri publice de economie politică. — 487, 498.

Badinguet — vezi *Napoleon al III-lea*.

Bakunin, Mihail Aleksandrovici (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; unul dintre ideologii anarhismului; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872, la Congresul de la Haga, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate dezorganizatoare. — 181, 193, 289, 328, 330, 439.

Bamberger, Ludwig (1823—1899) — publicist german, democrat burghez, în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; pînă în 1853 a trăit ca emigrant în Elveția, Anglia și Olanda, din 1853 — în Franța; bancher la Paris, la sfârșitul deceniului al 7-lea s-a reîntors în Germania, unde a aderat la național-liberali. — 12, 81, 98, 496.

Bandiera, frații: Attilio (1810—1844) și *Emilio* (1819—1844) — patrioți italieni, conducători ai mișcării de eliberare-națională din Italia, ofițeri în flota austriacă; membri ai societății „Ținătura Italiei”; au fost executați pentru încercarea de a organiza în 1844 o răscoală în Calabria. — 344.

Bangya, János (Johann) (1817—1868) — ziarist și ofițer ungar; a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției, emisar al lui Kossuth în străinătate. Mai tirziu, sub numele de Mehmedbey, a intrat în armata turcă. — 75, 272, 330, 433, 483.

Banks, Nathaniel Prentiss (1816—1894) — general și om politic american; membru al partidului republican, guvernator al statului Massachusetts (1858—1861); în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Nord în Virginia (1862) și Louisiana (1862—1864). — 220, 228.

- Barrot, Camille-Hyacinthe-Odilon** (1791—1873) — om politic burghez francez, în timpul marelui revoluționar din iulie s-a situat în fruntea opoziției dinastice liberale; din decembrie 1848 până în octombrie 1849 — prim-ministru; s-a sprijinit pe blocul contrarevoluționar al fracțiunilor monarhiste. — 141.
- Bastian, Adolf** (1826—1905) — etnograf. — 117, 508.
- Bauer, Bruno** (1809—1882) — filozof idealist german, unul dintre cei mai de seamă tineri hegelieni, radical burghez; după 1866 — național-liberal. — 148, 234.
- Bauer, Edgar** (1820—1886) — publicist german, tânăr hegelian; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia; în 1859 — redactor al lui „Neue Zeit” din Londra; după amnistia din 1861 — funcționar prusian; fratele lui Bruno Bauer. — 178, 325.
- Beauregard, Pierre - Gustave - Toutant** (1818—1893) — general american, a luat parte la războiul împotriva Mexicului (1846—1848); în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Sud în Virginia (1861) până la începutul anului 1862), în Mississippi (1862), iar mai târziu în Charleston (septembrie 1862) până în aprilie 1864). — 207, 208, 214, 361.
- Becker** — emigrant german la Londra. — 480.
- Becker** — în deceniul al 7-lea al secolului al XIX-lea, corespondentul din Leipzig al revistei „Hermann”. — 544.
- Becker, Gottfried** (1827—1865) — ziarist, fiul lui Johann Philipp Becker; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; redactor al lui „Schweizerische National-Zeitung”; în 1853 a emigrat în America; a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord. — 48.
- Becker, Hermann Heinrich** (Becker cel roșu) (1820—1885) — jurist și publicist german; în 1850 membru al Ligii comunistilor. Unul dintre inculpați în procesul comunistilor de la Köln (1852), condamnat la cinci ani închisoare; ulterior național-liberal. — 213, 428, 439, 550.
- Becker, Johann Philipp** (1809—1886) — perier, a participat la mișcarea democratică din deceniile al 4-lea și al 5-lea din Germania și Elveția; ca ofițer în armata elvețiană a participat la războiul împotriva Sonderbundului; a participat activ la revoluția din 1848—1849; în timpul insurecției din Baden-Palatinat a comandat miliția populară din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat din Germania; în deceniul al 7-lea — unul dintre conducătorii de seamă ai Asociației Internaționale a Muncitorilor; a participat la toate congresele acestei asociații. A corespondat cu Carol Farcaș, căruiua i-a trimis la 1 ianuarie 1869 carnetul de primire în Internațională împreună cu alte zece documente de primire a noi membri; redactor al revistei „Der Vorbote” (1866—1871); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 46, 48, 91, 122, 171, 172, 300, 459, 465, 487, 507, 543, 546, 601.
- Becker, Max Joseph** (m. 1896) — inginer din Renania, democrat; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după înfringerea căreia a emigrat în Elveția, iar mai târziu în S.U.A. — 419.
- Becker, Oskar** (1839—1868) — student la Universitatea din Leipzig; a fost condamnat la 20 de ani închisoare pentru un atentat comis în 1861 împotriva regelui Wilhelm I; în 1866 a fost grațiat. — 538.
- Beckmann** — la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a fost agent al poliției prusiene la Paris; corespondentul din Paris al lui „Kölnische Zeitung”. — 418, 478, 479.
- Beethoven, Ludwig van** (1770—1827) — 58.
- Bennigsen, Rudolf von** (1824—1902) — om politic național-liberal, adept al unificării Germaniei sub hegemonia

- Prusiei; președintele Uniunii naționale (1859—1867), apoi lider al aripii de dreapta a partidului național-liberal, care reprezenta interesele marii burghezii; deputat în Reichstagul german (1871—1883 și 1887—1898). — 498.
- Bentley, Richard* (1794—1871) — proprietarul unei mari edituri din Londra. — 385.
- Bernbach, Adolf* (1822—1875) — jurist din Köln, democrat, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; membru al Ligii comuniștilor; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln (1852); a servit de legătură între Marx și acuzați; ulterior liberal. — 51, 421, 439.
- Bernal Osborne, Ralph* (1808—1882) — om politic liberal englez, membru al parlamentului, secretarul amiralității (1852—1858). — 345.
- Bernard, Simon-François* (1817—1862) — om politic francez, republican; după înfrângerea revoluției din 1848 a emigrat în Anglia; în 1858 a fost acuzat de guvernul francez de complicitate la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea, dar Tribunalul penal suprem englez (Old Bailey) l-a achitat. — 216, 530, 546, 549.
- Bernstorff, Albrecht, conte de* (1809—1873) — diplomat prusian, ministru plenipotențiar la Londra (1854—1861), ministru de externe (1861—1862), ambasador la Londra (1862—1873). — 163.
- Bessel, avocat german*; în 1860 — unul dintre conducătorii Asociației muncitorilor din Köln. — 80.
- Beta, Heinrich* (pseudonimul lui *Beltziech*) — ziarist german, democrat mic-burghez, emigrant la Londra, adept al lui Kinkel. — 6, 127, 178, 205, 433.
- Bethlen, Gergely, conte* — ofițer ungar, în 1848—1849 a luat parte la revoluția din Ungaria; după înfrângerea revoluției a emigrat; secundant al lui Lassalle. — 375, 593.
- Beust, Friedrich von* (1817—1899) — ofițer prusian, din cauza convingerilor sale politice a trecut în rezervă; în 1848 a fost membru al comitetului Uniunii muncitorilor din Köln; redactor la „*Neue Kölnische Zeitung*” (septembrie 1848—februarie 1849); în octombrie 1848 — delegat din partea Uniunii muncitorilor din Köln la cel de-al doilea Congres al democraților, ținut la Berlin, unde a susținut un program care coincidea aproape în întregime cu „*Revendicările Partidului Comunist în Germania*”; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat în Elveția, unde a fost profesor de pedagogie. — 49.
- Bille, Carl Steen Andersen* (1828—1898) — ziarist și om politic danez, membru al partidului național-liberal, redactorul și proprietarul ziarului „*Dagbladet*”, membru al Camerei deputaților din Reichstag. — 373.
- Biscamp, Elard* — democrat german, ziarist, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat la Londra; unul dintre redactorii gazetei emigranților germani din Londra, „*Volk*”, care a apărut în 1859 cu colaborarea nemijlocită a lui Marx. — 99, 112, 119, 393, 397, 400, 410, 412, 414—416, 503, 589.
- Bischoffsheim, Louis-Raphaël* (1800—1873) — bancher francez, proprietarul unei bănci pe acțiuni care avea o filială la Londra. — 187.
- Bismarck, Otto, prinț de* (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei; reprezentant al iuncherimii prusiene; ambasador la Petersburg (1859—1862) și la Paris (1862); prim-ministru al Prusiei (1862—1871); cancelar al Imperiului german (1871—1890); a realizat unificarea Germaniei pe cale contrarevoluționară; dușman inveterat al mișcării muncitorești, autorul legii excepționale împotriva socialiștilor (1878). — 256, 264, 267, 273, 290, 295., 313, 314, 332, 347, 353, 360, 373.

- Blanc, Jean-Joseph-Louis** (1811—1882) — socialist mic-burghez, ziarist și istoric francez; în 1848 — membru al guvernului provizoriu și președinte al Comisiei de la Luxemburg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia, unde a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze. — 37, 435, 453.
- Blank, Emil** — unul dintre membrii familiei lui Karl Emil Blank. — 586.
- Blank, Karl Emil** (1817—1893) — negustor german, în deceniile al 5-lea și al 6-lea s-a apropiat de concepțiile socialiste; căsătorit cu Marie, sora lui Friedrich Engels. — 65, 113, 511, 512, 515, 586.
- Blank, Marie** (1824—1901) — sora lui Friedrich Engels; din 1845 soția lui Karl Emil Blank. — 586.
- Blanckenburg, Karl Henning Moritz von** (1815—1888) — om politic prusian, lider al aripii de dreapta a conservatorilor, membru al Camerei prusiene a deputaților (din 1852), al Reichstagului Germaniei (din 1867); în 1873 s-a retras din activitatea politică. — 149.
- Blanqui, Louis-Auguste** (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizatorul mai multor societăți secrete și a numeroase conjurații; participant activ la revoluțiile din 1830 și 1848; militant de seamă al mișcării muncitorești revoluționare din Franța; în total a petrecut 37 de ani în închisoare și în coloniile de deportați. — 156, 272, 530, 533, 540, 542.
- Bleibtreu, Georg** (1828—1892) — pictor german specialist în scene de luptă. — 518.
- Blind, Friederike** — soția lui Karl Blind. — 434.
- Blind, Karl** (1826—1907) — ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre conducătorii emigranților mic-burghezi germani de la Londra; ulterior național-liberal. — 6, 23, 27, 29, 31—36, 39—40, 77, 109, 111, 117, 118, 120—121, 135, 140, 160, 169, 178, 262, 288, 301, 304, 306, 327, 345, 390, 391, 393, 394, 395, 400, 401, 403, 404, 406—415, 434—436, 438, 453, 496, 554.
- Blum, Babelle** (Belchen) (aprox. 1791—1865) — sora tatălui lui Karl Marx. — 337, 567.
- Blum, Robert** (1807—1848) — democrat mic-burghez german, de profesie ziarist; lider al aripii de stînga din Adunarea națională de la Frankfurt; în octombrie 1848 a luat parte la revoluția de la Viena; după căderea orașului a fost împușcat. — 121.
- Bodin, Jean** (1530—1596) — sociolog francez, ideolog al absolutismului. — 315.
- Boelling, Friedrich** (1816—1884) — comerciant german, cumnatul lui Friedrich Engels. — 512, 515, 586.
- Boelling, Hedwig** (1830—1904) — sora lui Friedrich Engels, soția lui Friedrich Boelling. — 586.
- Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus** (480—524) — om de stat și filozof roman, adept al idealismului platonice, cu nuanțe neoplatonice și stoice. A tradus din limba greacă în limba latină scrieri de matematică și filozofie, îndeosebi unele lucrări de logică ale lui Aristotel, pe care le-a comentat. — 575.
- Boisguillebert, Pierre le Pesant, sieur de** (1646—1714) — economist francez, precursor al fiziocraților; unul dintre fondatorii economiei politice clasice burgheze din Franța. — 315.
- Bonaparte I** — vezi *Napoleon I*.
- Bonaparte, Louis** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bonaparte, Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon** (1822—1891) — fiul lui Jérôme Bonaparte, vărul lui Napoleon al III-lea; după moartea fratelui său mai mare,

- în 1847, a primit numele de Jérôme ; în timpul celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă ; în 1854 — comandant de divizie în Crimeea ; comandantul unui corp de armată în perioada războiului austro-italo-francez din 1859 ; cunoscut sub porecla de Plon-Plon și „prințul roșu”. — 71, 87, 92, 93, 296, 298, 300, 458, 461.
- Borchardt, Louis** — medic, cunoscut al lui Engels din Manchester. — 27, 97, 123, 174, 328, 346, 348—351, 353, 357, 367, 369, 416, 506, 578, 581.
- Borkheim, Sigismund Ludwig** (1825—1885) — publicist german, democrat ; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după a cărei înfrângere a emigrat din Germania ; din 1851 — negustor la Londra ; la începutul deceniului al 6-lea a aderat la emigrația mic-burgheză de la Londra ; din 1860 a fost în relații de prietenie cu Marx și Engels. — 30, 38, 42, 52, 80, 85, 86, 91, 98, 99, 112, 117, 122, 130, 132—135, 173, 174, 176, 204, 206, 210, 212, 224, 233, 243—251, 254, 261, 356, 359, 361, 399, 419, 503, 507, 544, 555—558, 560.
- Börnstein, Heinrich** (1805—1892) — publicist german, democrat-burghez ; din 1842 a trăit la Paris ; în 1844 — editorul și unul dintre redactorii ziarului parizian „Vorwärts !” ; în 1849 a emigrat în S.U.A. ; în deceniul al 6-lea — editorul ziarului „Anzeiger des Westens” din S.U.A. — 158.
- Boucher de Crèvecœur de Perthes, Jacques** (1788—1868) — arheolog și scriitor francez, renumit prin studiile sale despre cultura societății primitive. — 309.
- Boustrapa** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bragg, Braxton** (1817—1876) — general american, în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat armata sudiștilor din Kentucky (1862). — 352.
- Branicki, Ksavery, conte** (1812—1879) — magnat polonez, unul dintre conducătorii emigrației conservatoare-monarhiste poloneze de la Paris ; prieten al prințului Napoleon (Plon-Plon). — 298.
- Brass, August** (1818—1876) — ziarist german ; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția ; în 1859—1860 — redactor-șef al publicației elvețiene „Neue Schweizer Zeitung” ; ulterior național-liberal, adept al lui Bismarck. — 45, 94, 112, 119, 135, 462, 589.
- Breckinridge, John Cabell** (1821—1875) — om de stat american, membru al partidului democrat, unul dintre conducătorii rebeliunii proprietarilor de sclavi din Sud ; vicepreședinte al S.U.A. (1857—1861) ; la alegerile din 1860 — candidat la președinție ; în timpul războiului civil din S.U.A. — general în armata statelor din Sud, ministru de război al Confederației statelor din Sud (1865). — 241.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, adept al liberului schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor ; de la începutul deceniului al 6-lea — lider al aripii de stînga a partidului liberal ; ministru în mai multe guverne liberale. — 302, 357, 434.
- Brockhaus, Heinrich** (1804—1874) — editor german, proprietarul unei librării și al unei edituri la Leipzig. — 91, 117, 143, 171, 244, 246, 270, 272, 521, 531, 540, 548, 564.
- Bronner, Eduard** — medic german, democrat mic-burghez ; în 1849 — deputat în Adunarea constituantă din Baden ; ulterior a emigrat în Anglia. — 27, 35, 140.
- Brown, John** (1800—1859) — fermier american, unul dintre conducătorii de seamă ai aripii revoluționare din mișcarea aboliționistă ; a luat parte la lupta armată împotriva proprietarilor de sclavi din Kansas (1854—1856) ; în 1859 a încercat să organizeze o răscoală a sclavilor negri din Virginia, a fost predat instanțelor judiciare și executat. — 6.

- Bruck, Karl Ludwig, baron** (1798—1860) — om de stat și diplomat austriac, mare industriaș, ministru al comerțului, industriei și lucrărilor publice (1848—1851); ministru plenipotențiar la Constantinopol (1853—1855); ministru de finanțe (1855—1860); în aprilie 1860 s-a sinucis. — 51.
- Brüggemann, Karl Heinrich** (1810—1887) — publicist german burghez, liberal; între anii 1845 și 1855 — redactor-șef al lui „Kölnische Zeitung”. — 124.
- Bruhn, Karl von** (n. 1803) — ziarist german, membru al Ligii comunistilor, din care a fost exclus în 1850; adept al fracțiunii sectare aventuriste Willich-Schapper; mai tirziu adept al lui Lassalle; redactor la „Nordstern” din Hamburg. — 327.
- Brüningk, Maria, baroneasă de** (m. 1853) — soția baronului german A. Brüningk; în 1850 a contribuit la evadarea lui Kinkel din închisoare; din 1851 a locuit la Londra, unde a întreținut relații cu reprezentanții emigrației mic-burgheze germane. — 139.
- Buchanan, James** (1791—1868) — om de stat american, membru al partidului democrat, secretar de stat (1845—1849); ministru plenipotențiar la Londra (1853—1856); președinte al S.U.A. (1857—1861). Politica lui a slujit interesele proprietarilor de sclavi. — 153, 166.
- Bucher, Lothar** (1817—1892) — funcționar prusian, publicist; în 1848 — deputat în Adunarea națională din Prusia (centru stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat la Londra; mai tirziu național-liberal; partizan al lui Bismarck. — 112, 117, 119, 130, 132, 135, 138, 232, 248, 251, 292, 415, 483, 484, 507, 515, 551.
- Büchner, Ludwig** (1824—1899) — medic, naturalist și filozof burghez, reprezentat al materialismului vulgar. — 68.
- Buckle, Henry Thomas** (1821—1862) — istoric englez și sociolog pozitivist. — 223.
- Buell, Don Carlos** (1818—1898) — general american, a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord; în 1862 a comandat una dintre armatele statelor Tennessee și Kentucky. — 207, 218.
- Bühning, Karl Johann** (n. 1820) — muncitor german, membru al Ligii comunistilor. — 140, 151.
- Bunsen, Christian Karl Josias, baron de** (1791—1860) — diplomat prusian, publicist și teolog, intim în cercurile de la curtea Prusiei, ambasador la Londra (1842—1854). — 476.
- Bürgers, Heinrich** (1820—1878) — publicist radical german; în 1848—1849 — colaborator la „Rheinische Zeitung”; în 1848 — membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor; în 1848—1849 — membru al redacției lui „Neue Rheinische Zeitung”; din 1850 — membru în organul central al Ligii comunistilor; în 1852, fiind socotit unul dintre principalii acuzați în procesul comunistilor de la Köln, a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior progresist. — 24, 80, 83, 141, 150, 172, 182, 245, 256, 432, 498.
- Burns, Lydia (Lizzy)** (1827—1878) — muncitoare irlandeză, participantă la mișcarea de eliberare națională din Irlanda; a doua soție a lui F. Engels, sora lui Mary Burns. — 267, 271, 274, 345, 356, 381.
- Burns, Mary** (m. 1863) — muncitoare irlandeză, prima soție a lui Friedrich Engels. — 194, 267, 271, 274—276, 280, 283.
- Burns, Robert** (1759—1796) — mare poet democrat scoțian. — 436, 561.
- Burnside, Ambrose Everett** (1824—1881) — general american, membru al partidului republican; în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat armata de pe Potomac (noiembrie 1862—ianuarie 1863). — 270—272.
- Butler, Benjamin Franklin** (1818—1893) — om politic și general american;

unul dintre liderii partidului republican (aripa de stînga); în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat armata expediționară a statelor din Nord în luptele pentru cucerirea New Orleansului; guvernator militar al New Orleansului. — 352, 361.

C

- Campe, Johann Julius Wilhelm* (1792—1867) — librar și editor german, din 1823 unul dintre proprietarii editurii „Hoffmann și Campe” din Hamburg; în deceniul al 4-lea a editat lucrările scriitorilor germani progresiști din grupul „Tînăra Germanie”. — 28, 91.
- Camphausen, Ludolf* (1803—1890) — bancher din Köln, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; prim-ministru al Prusiei (din martie pînă în iunie 1848), a dus o politică trădătoare, de conciliere cu forțele reacționare. — 449, 451.
- Cardano, Gerolamo* (1501—1576) — matematician, filozof și medic italian. — 284.
- Carden, sir Robert Walter* (n. 1801) — funcționar englez, membru al parlamentului, tory; în 1859 a fost învinuit de delictul de corupere a alegătorilor. — 433.
- Carnot, Lazare-Hippolyte* (1801—1888) — publicist și om politic francez, republican burghez; în 1848 — membru al guvernului provizoriu; în perioada celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; după 1851 — unul dintre liderii opoziției republicane împotriva regimului bonapartist. — 272.
- Carpenter, William Benjamin* (1813—1885) — naturalist și fiziolog englez. — 368.
- Cavanagh* — cunoscut al lui Marx din Londra. — 387.
- Cavour, Camillo Benso, conte de* (1810—1861) — om de stat italian, ideolog și conducător al nobilimii liberale îmburghezite și al burgheziei monarhiste piemonteze, ministru și prim-ministru al regatului Sardiniei (1852—1859 și 1860—1861); a dus o politică de unificare a Italiei „de sus” sub conducerea dinastiei de Savoia, politică bazată pe sprijinul lui Napoleon al III-lea; a format primul guvern al Italiei unificate. — 82, 89, 152, 500, 508.
- Cernișev, Aleksandr Ivanovici, duce* (1786—1857) — general și om de stat rus, a participat la războiul împotriva Franței lui Napoleon I (1812—1814); din 1828—1852 a fost în fruntea Ministerului de Război. — 215.
- Cezar, Caius Iulius* (aprox. 100—44 î.e.n.) — mare general, om de stat și scriitor roman; consul și tribun pe viață, apoi dictator pe viață; autorul lucrărilor „De bello Gallico” și „De bello civili”. — 141, 284.
- Charpentier, Gervais* (1805—1871) — editor și librar francez. — 547.
- Chavée, Honoré-Joseph* (1815—1877) — filolog belgian. — 362.
- Chenu, Adolphe* (n. aprox. 1817) — membru al unor societăți secrete din Franța; în perioada monarhiei din iulie — agent provocator al poliției secrete. — 16, 386.
- Cherval, Julien* (numele real *Joseph Crämer*) — agent provocator al poliției din Prusia; a reușit să se strecoare în rîndurile Ligii comuniștilor; după sciziunea Ligii a condus una dintre comunitățile din Paris care a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; unul dintre inculpații în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; a evadat din închisoare cu ajutorul poliției; în 1853—1854 — spion și agent provocator în Elveția, unde a acționat sub numele de Nugent. — 91, 397, 421, 423, 428, 441, 442, 459, 470, 476—479, 482.
- Christian, conte de Glücksburg* (1818—1906) — din 1852 moștenitorul tronului Danemaricii; rege al Danemar-

- cii sub numele de Christian al IX-lea (1863—1906). — 190, 573, 588.
- Claeszen, Heinrich Josef** — medic și om politic german, liberal burghez, unul dintre conducătorii societății pe acțiuni și colaborator la „Rheinische Zeitung”; om de încredere al lui Camphausen. — 450.
- Clanricarde, Ulick John de Burgh, marchiz de** (1802—1874) — diplomat și om politic englez, whig; ambasador la Petersburg (1838—1841), lord păstrător al sigiliului (1857—1858). — 344.
- Clarendon, George William Frederick Villiers, conte de** (1800—1870) — om de stat englez, whig, mai tirziu liberal; vicerege al Irlandei (1847—1852), a înăbușit răscoala din 1848 din Irlanda; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 189.
- Clausewitz, Karl von** (1780—1831) — general prusian și eminent teoretician militar; în 1812—1814 a servit în armata rusă. — 207.
- Cluss, Adolf** (aprox. 1820 — aprox. 1889) — inginer german, membru al Ligii comuniștilor; în 1848 — secretar al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz; în 1849 a emigrat în S.U.A.; funcționar la serviciul amiralității din Washington; în deceniul al 6-lea a întreținut o corespondență regulată cu Marx și Engels; a colaborat la diferite ziare germane, engleze și americane democratice și muncitorești; împreună cu Weydemeyer a propagat marxismul în S.U.A. — 438.
- Cobb, Howell** (1815—1868) — om de stat american, membru al partidului democrat; guvernatorul statului Georgia (1851—1853), ministru de finanțe (1857—1860) în guvernul Buchanan, a luat parte activă la răscoala proprietarilor de sclavi din Sud. — 166.
- Cobbett, William** (1762—1835) — om politic și publicist englez de origine țărănească; reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez; a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia; în 1862 a editat „Cobbett's Weekly Political Register”. — 189, 327, 465.
- Cobden, Richard** (1804—1865) — fabricant din Manchester, liberal, adept al liberului schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; membru al parlamentului. — 114, 357, 503, 507.
- Coburg** — dinastie de principii germani din care făceau parte dinastiile domnitoare din Belgia, Portugalia, Anglia și dintr-o serie de alte țări ale Europei. — 484.
- Coburg, duce de** — vezi *Ernst al II-lea*.
- Cohnheim, Max** — democrat mic-burghez german, participant la mișcarea revoluționară din Baden din 1848—1849; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania. — 419.
- Colenso, John William** (1814—1883) — episcop și teolog englez; în lucrările sale a criticat unele texte din Biblie, fapt pentru care a fost prigonit de biserică. — 365.
- Collet, Charles Dobson** — ziarist radical și om politic englez, redactor al organului de presă al urquhartiștilor „The Free Press” (1859—1865). — 21, 26, 29, 37, 193, 198, 345, 358, 371, 413, 453, 475.
- Colomb, Ferdinand August Peter von** (1775—1854) — ofițer prusian, din 1843 — general; a participat la războiul împotriva Franței lui Napoleon I. — 215.
- Conningham, William** (n. 1815) — parlamentar liberal englez; a participat la mitingul din Brighton împotriva unei intervenții a Angliei în S.U.A. (decembrie 1861). — 190.
- Conradi, Emilie** (1822—1888) — sora lui Karl Marx, soția lui Johann Jakob Conradi. — 105, 567.
- Conradi, Johann Jakob** (1821—1892) — inginer din Trier, cumnatul lui Karl Marx, soțul surorii sale Emilie. — 105, 336, 567, 568, 575.

- Cosenz, Enrico* (1820—1898) — general italian; în 1860, în timpul campaniei revoluționare a lui Garibaldi în Italia de sud, a comandat o divizie; șeful statului-major al armatei italiene (1882—1893). — 174.
- Cotta, Johann Georg, baron de Cottendorf* (1796—1863) — editor, din 1832 — proprietarul mării edituri „Cotta”. — 91, 112, 139.
- Crassus, Marcus Licinius* (aprox. 115 — 53 î.e.n.) — om politic și comandant de oști roman, vestit pentru uriașele sale bogății; în 71 î.e.n. a înăbușit războala sclavilor condusă de Spartacus; a fost de două ori consul. — 141.
- Curtis, Samuel Ryan* (1807—1866) — general și om politic american, membru al partidului republican; membru al Congresului (1857—1861); în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Nord în Missouri și Arkansas (1861—1862). — 219, 227.
- Czartoryski, Wladyslaw, prinț* (1828—1894) — magnat polonez, unul dintre conducătorii emigrației poloneze conservatoare monarhiste; din mai 1863 — reprezentant diplomatic al guvernului provizoriu național polonez de la Paris. — 327, 328, 330.
- D**
- Dacier, André* (1651—1722) — filolog francez, a tradus și a comentat operele unui număr de poeți și filozofi din antichitate, printre altele și „Arta poetică” a lui Aristotel. — 539.
- Dâ-Dâ* — publicist arab; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea a primit de la autoritățile algeriene însărcinarea de a traduce în limba arabă pamfletele lui Bonaparte. — 86, 91, 93, 98.
- Dana, Charles Anderson* (1819—1897) — ziarist progresist american; din deceniul al 5-lea pînă în deceniul al 7-lea — redactor la „New York Daily Tribune” și la „New American Cyclopaedia”. — 85, 88, 90, 105, 131, 135, 136, 171, 174, 203, 206, 210, 417, 459, 513.
- Daniels, Amalie* (1820—1895) — soția d-rului Roland Daniels. — 150, 216.
- Daniels, dr. Roland* (1819—1855) — medic german, membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor; din 1850 — membru al organului central al Ligii comunistilor, unul dintre inculpații în procesul comunistilor de la Köln (1852), achitat de Curtea cu juri; a încercat să aplice materialismul dialectic la domeniul științelor naturii; prieten al lui Marx și Engels. — 429.
- Darwin, Charles Robert* (1809—1882) — mare naturalist englez, întemeietorul biologiei științifice și al concepției despre evoluția istorică a speciilor de plante și animale pe calea selecției naturale, concepție cunoscută sub numele de darwinism. — 117, 223, 508, 587.
- Davis, Jefferson* (1808—1889) — om politic american, membru al partidului democrat, unul dintre organizatorii rebeliunii proprietarilor de sclavi din statele din Sud; președinte al Confederației statelor din Sud (1861—1865). — 165, 264, 265, 380.
- Delane, John Thaddeus* (1817—1879) — ziarist englez, redactor al ziarului „Times”. — 286.
- Demuth, Helene* (1823—1890) — menajera și prietena credincioasă a familiei Marx. — 101, 104, 116, 269, 279, 326, 590, 602, 610.
- Demuth, Marianne* (m. 1862) — sora cea mai mică a lui Helene Demuth. — 269.
- Denonville* — vezi *Watteau, Louis*.
- Dickens, Charles* (1812—1870) — mare scriitor realist englez. — 31.
- Dietz, Oswald* (aprox. 1824—1864) — arhitect german din Wiesbaden, a participat la revoluția din 1848—1849, a emigrat la Londra; membru al

- organului central al Ligii comuniștilor ; în 1850, după sciziunea Ligii, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper și a devenit membru al organului central al acestei fracțiuni ; mai târziu a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor aboliționiste din Nord. — 440, 478.
- Diodor din Sicilia* (aprox. 80—29 î.e.n.) — istoric grec, autorul unei opere de istorie universală intitulată „Biblioteca istorică”, o primă încercare de a prezenta întreaga istorie a antichității. — 204, 206.
- Disraeli (D'Israeli), Benjamin*, din 1871 conte de Beaconsfield (1804—1881) — om de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor ; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — unul dintre liderii partidului conservator ; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 345.
- Dönniges, Franz Alexander Friedrich Wilhelm von* (1814—1872) — istoric și diplomat german, discipol al lui Ranke ; autor al unei lucrări despre istoria Germaniei în timpul evului mediu ; ministru plenipotențiar, ambasador în Elveția (1862—1864). — 375, 376, 379, 593.
- Dönniges, Helene von* (1845—1911) — fiica lui F. A. von Dönniges, logodnica boierului român Racoviță. — 375, 376, 379, 593.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne* (1820—1883) — istoric orientalist olandez, profesor la Universitatea din Leiden ; autor al unor lucrări despre istoria Arabiei. — 365, 587.
- Drinkmann* — asesor la Berlin. — 598.
- Dronke, Ernst* (1822—1891) — publicist și scriitor german ; la începutul activității sale „adevărat socialist”, ulterior membru al Ligii comuniștilor ; în 1848—1849 — unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung” ; după înfringerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia ; după sciziunea Ligii comuniștilor — adept al lui Marx și Engels ; ulterior s-a retras din viața politică. — 9, 20, 22, 27, 35, 185—188, 190, 194, 204, 295, 297, 312, 315, 317—319, 369, 420, 438, 582—584.
- Drucker, Louis* — ziarist german, democrat mic-burghez, editor al săptăminalului umoristic din Londra „How do you do ?” — 127.
- Dumont (Du Mont), Joseph* (1811—1861) — ziarist burghez german, liberal moderat ; din 1831 — proprietarul lui „Kölnische Zeitung”. — 124.
- Duncker* — funcționar prusian ; în 1848 — directorul poliției din Berlin. — 429.
- Duncker, Franz Gustav* (1822—1888) — om politic burghez și editor german. — 11, 13, 20, 28, 51, 112, 143, 292, 387, 389, 398—400, 450—452, 457, 493, 502, 504, 521, 564.

E

- Ecaterina a II-a* (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 189, 304, 360.
- Eccarius* — soția lui Johann Georg Eccarius. — 76.
- Eccarius, Johann Georg* (1818—1889) — croitor din Turingia, publicist, emigrant la Londra ; militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, membru al Ligii celor drepte, apoi al Ligii comuniștilor, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor ; pînă în 1872 adept al lui Marx, ulterior s-a alăturat liderilor reformiști ai trade-unionurilor engleze. — 12, 70, 71, 73, 76, 79, 263, 331, 358.
- Eichhoff, Karl Wilhelm* (1833—1895) — socialist german ; la sfîrșitul deceniului al 6-lea a dezvăluit în presă activitatea de agent provocator a lui Stieber ; în urma acestui fapt a fost dat în judecată. A fost unul dintre primii istorici ai Asociației Internaționale

- ționale a Muncitorilor. — 17, 80, 81, 83, 205, 209, 216, 219, 221, 297, 403, 422, 429, 476, 477, 499, 508, 509, 583.
- Elisabeta* (1801—1873) — regină a Prusiei, soția lui Frederic Wilhelm al IV-lea. — 264.
- Elsner, Karl Friedrich Moritz* (1809—1894) — publicist și om politic din Silezia, radical; în 1848 — deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga); în deceniul al 6-lea — redactor al lui „*Neue Oder-Zeitung*”. — 145, 355, 357, 366, 371, 373, 418, 611.
- Emmermann, Karl* — silvicultor-șef din Provincia renană, în 1849 a comandat un batalion de pușcași al armatei revoluționare din Baden-Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția. — 49.
- Engels, Ernst* (1821—1896) — renumit statistician german; din 1860 pînă în 1882 — director al Biroului de statistică regal-prusian din Berlin. — 316.
- Engels, Elisabeth Franziska Mauritia* (1797—1873) — mama lui Friedrich Engels. — 52, 53, 377, 511, 512, 514, 515, 584, 585.
- Engels, Emil* (1828—1884) — fratele lui Friedrich Engels, asociat la firma „*Ermen & Engels*” din Engelskirchen. — 50, 52, 467, 511, 514, 515.
- Engels, Emma* (n. 1834) — soția lui Hermann Engels. — 586.
- Engels, Friedrich (senior)* (1796—1860) — tatăl lui Friedrich Engels; în 1837 a întemeiat împreună cu Ermen filatura de bumbac „*Ermen & Engels*”, întii la Manchester, apoi la Engelskirchen; pietist. — 15, 52, 461.
- Engels, Hermann* (1822—1905) — fratele lui Friedrich Engels, fabricant la Barmen. — 511—515, 585.
- Engels, Rudolf* (1831—1903) — fratele lui Friedrich Engels, fabricant la Barmen. — 511—515, 586.
- Engländer, Sigmund* (1828—1902) — ziarist austriac, în 1848 a emigrat în Anglia; agent al poliției secrete. — 43, 418, 475.
- Epicur* (aprox. 341—270 î.e.n.) — filozof materialist grec, ateu. — 577.
- Erhart, Johann Ludwig Albert* (n. aprox. 1820) — funcționar comercial; membru al Ligii comuniștilor; unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln din 1852; a fost achitat de Curtea cu juri. — 439.
- Ermani* — editor și librar din Londra. — 33, 391.
- Ermen, Gottfried* — unul dintre asociații firmei „*Ermen & Engels*” din Manchester. — 41, 50—52, 106, 227, 252, 253, 281, 369, 370, 374, 455, 467, 468, 511, 515, 585, 586.
- Ernst al II-lea* (1818—1893) — duce de Saxa-Coburg-Gotha (1844—1893), fratele prințului Albert, soțul reginei Victoria a Angliei; la începutul deceniului al 6-lea s-a ridicat împotriva politicii de unificare a Germaniei sub hegemonia Prusiei, din 1866 partizan al lui Bismarck. — 9, 172, 484.
- Eschine* (aprox. 389—314 î.e.n.) — orator și om politic atenian. — 545.
- Esser* — magistrat prusian, democrat, deputat în Adunarea națională prusiană (1848), ulterior deputat în cea de-a doua Cameră (1849) (aripa de stînga); prieten cu tatăl lui Karl Marx. — 449.
- Esser I, Johann Heinrich Theodor* — avocat și demnitar prusian, clerical; în 1848 — vicepreședinte al Adunării naționale prusiene (centru); apărător în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 482.
- Esterházy von Galántha* — diplomat austriac. — 43.
- Esterházy von Galántha* — vărul celui de mai sus. — 43.
- Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba* (1826—1920) — împărăteasă a Franței, soția lui Napoleon al III-lea. — 94.

Ewerbeck, August Hermann (1816—1860) — medic și literat german, conducător al comunității din Paris a Ligii celor drepti, apoi membru al Ligii comuniștilor; în 1850 a ieșit din Ligă. — 94, 439.

F

Farini, Luigi Carlo (1812—1866) — om de stat și istoric italian, adept al unificării Italiei sub dinastia de Savoia; ministru al învățămîntului (1851—1852); ministru de interne al Sardiniei (1860); guvernator al Neapolului (noiembrie 1860 — ianuarie 1861); șeful guvernului Italiei (1862—1863). — 508.

Farragut, David Glasgow (1801—1870) — ofițer de marină american; din iulie 1862 — amiral; a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord; a comandat o flotilă la cucerirea orașului Mobile (august 1864). — 377.

Faucher, Julius (1820—1878) — publicist german, tânăr hegelian; adept al liberului schimb; în anii 1850—1861 — emigrant în Anglia; colaborator la „The Morning Star”; în 1861 s-a înapoiat în Germania; progresist. — 10, 140, 341, 403, 428, 471, 507.

Fazy, Jean Jacques (James) (1794—1878) — om de stat și publicist elvețian, radical, șef al guvernului din cantonul Geneva (1846—1853 și 1855—1861); fondatorul Băncii de Stat elvețiene, a dus o politică probonapartistă. — 48, 98, 109, 111, 209, 374, 387, 412, 448, 466, 496, 531, 582, 584, 593.

Ferdinand al II-lea (1810—1859) — rege al Siciliei și Neapolului (1830—1859); din cauza bombardării Messinei în 1848 a fost poreclit regele-bombă. — 80, 93.

Ferrand, William Bushtield — proprietar funciar englez, membru al parlamentului, tory. — 589.

Fichte, Johann Gottlieb (1762—1814) — filozof idealist subiectiv german, re-

prezentant al filozofiei clasice germane; la început adept entuziast al revoluției franceze; a susținut un program burghez-democratic cu caracter iluminist, dar mai târziu a devenit adversar al ideilor și instituțiilor revoluției franceze; între anii 1811 și 1812 — rector al Universității din Berlin; cu cele patru „Cuvintări către națiunea germană” ale sale a contribuit la formarea conștiinței naționale burgheze în Germania, care la data respectivă era în esență progresistă. — 45, 470.

Fischel, Eduard (1826—1863) — publicist, progresist burghez; din 1858 — asesor la Tribunalul municipal din Berlin; în 1859—1860 — redactor la ziarul urquhartist „Das Neue Port-folio” din Berlin; a criticat cu vehemență politica externă a lui Palmerston și a lui Napoleon al III-lea. — 9—13, 16, 21, 27, 30, 37, 41, 42, 48, 49, 51, 54—56, 112, 386, 392, 473, 474, 482—485, 488.

Fleury, Charles (de fapt *Carl Friedrich August Krause*) (n. 1824) — comerciant din Londra, spion și agent de poliție prusian. — 433, 476—483.

Flocon, Ferdinand (1800—1866) — om politic și publicist francez, democrat mic-burghez; unul dintre redactorii ziarului „La Réforme”; în 1848 — membru al guvernului provizoriu. — 444, 450, 451.

Floyd, John Buchanan (1807—1863) — om de stat american, membru al partidului democrat, guvernator al statului Virginia (1850—1853), ministru de război (1857—1860); a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Sud. — 166, 265.

Förster, Friedrich Christoph (1791—1868) — istoriograf, scriitor și istoric de artă german. — 518.

Fould, Achille (1800—1867) — bancher și om de stat francez, orléanist, ulterior bonapartist; din 1849 pînă în 1867 a ocupat în repetate rînduri postul de ministru de finanțe, ministru de stat și ministru al curții imperiale (1852—1860). — 181.

- Fourier, François-Marie-Charles** (1772—1837) — socialist utopist francez, unul dintre precursorii socialismului științific. Ideile lui Fourier au pătruns și în România prin scrierile și activitatea lui T. Diamant, prin scrierile lui I. Heliade-Rădulescu și ale altora. T. Diamant a căutat să adapteze doctrina fourieristă la relațiile economice din țările române din acea perioadă, subliniind însă, spre deosebire de Fourier, necesitatea creării unei industrii autohtone. În 1835 T. Diamant a înființat falansterul de la Scăeni. — 141, 531.
- Francoeur, Louis-Benjamin** (1773—1849) — matematician francez, autorul unei serii de manuale de matematică, astronomie și mecanică. — 354.
- Frank, A.** — editor în Paris; împreună cu C. G. Vogler a editat la Bruxelles lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei”. — 450.
- Franklin, William Buel** (1823—1903) — general american, a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord; în 1862 a comandat două corpuri de armată în bătălia de la Fredericksburg. — 271.
- Frankowski, Leon** (aprox. 1843—1863) — unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională poloneză, membru al Comitetului național central, a făcut parte din aripa de stînga a partidului „roșu”; în 1863 a condus detașamentele răscolite în voevodatul Lublin; a căzut prizonier și a fost împușcat la 16 iunie. — 289.
- Franz al II-lea** — regele celor două Sicilii, fiul lui Ferdinand al II-lea. — 80, 93.
- Franz Joseph I** (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 71, 125, 330.
- Frederic I** (1826—1907) — regent (1852—1856) și mare duce de Baden (1856—1907). — 306.
- Frederic al II-lea** (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 292.
- Frederic I Barbarossa** (aprox. 1123—1190) — rege german (din 1152) și împărat (1155—1190). — 172.
- Frederic von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg, prinț** (1829—1880) — din 1852 pretendent la tronul ducatelor Schleswig-Holstein; în 1863 a devenit duce de Schleswig-Holstein sub numele de Frederic al VIII-lea. — 332, 334, 370.
- Frederic Wilhelm al III-lea** (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 294.
- Frederic Wilhelm al IV-lea** (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 22, 123, 359, 519, 552.
- Freiligrath, Ferdinand** (1810—1876) — poet liric german, la începutul activității sale romantic, apoi poet revoluționar; în 1848—1849 — unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; membru al Ligii comuniștilor; din 1851 până în 1868 — emigrant la Londra; în deceniul al 6-lea a părăsit lupta revoluționară. — 5, 6, 11—13, 16, 31, 32, 37, 42, 45, 49, 109—111, 118, 120, 121, 131, 134, 136, 138, 176, 187, 226, 260, 262, 281, 311, 327, 357, 367, 374, 386, 392, 396, 402, 416, 417, 422, 429, 432, 444, 462, 496, 497, 509, 515, 560—562, 568, 582, 584, 589, 592, 593.
- Freiligrath, Ida** — soția lui Ferdinand Freiligrath. — 592.
- Freiligrath, Louise** — fiica lui Ferdinand Freiligrath. — 592.
- Frémont, John Charles** (1813—1890) — explorator și om politic american, membru al partidului republican (aripa de stînga); candidat la președinție în alegerile din 1856; în timpul războiului civil din America a comandat trupele statelor din Nord în statul Missouri (pînă în noiembrie 1861) și în statul Virginia (în 1862). — 195, 208, 210, 220, 228.
- Frerichs, Friedrich Theodor von** (1819—1885) — clinician și patolog german; din 1859 — profesor universitar și directorul unei clinici din Berlin. — 147.

Freytag, Gustav (1816—1895) — scriitor și ziarist burghez german. — 149, 518.

Friedländer, Julius — asesor la Berlin, fratele lui Max Friedländer. — 143, 145, 151.

Friedländer, Max (1829—1872) — publicist german, democrat burghez, unul dintre redactorii lui „Neue Oder-Zeitung” și „Presse” din Viena, la care a colaborat Marx din deceniul al 6-lea pînă în deceniul al 7-lea; cofondator și redactor al lui „Neue Freie Presse” (1864—1872), vărul lui Ferdinand Lassalle. — 143, 151, 176, 203, 206, 218.

Friedrich Karl (1828—1885) — prinț al Prusiei, general, ulterior general-feldmareșal. — 89, 90, 143.

Fröbel, Julius (1805—1893) — publicist și editor de literatură progresistă, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); după înfringerea revoluției a emigrat în America; în 1857 s-a înapoiat în Europa; mai tirziu liberal. — 19, 409, 450.

G

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — democrat și revoluționar italian, conducătorul mișcării de eliberare națională din Italia; comandant militar de talent. În 1833 a aderat la societatea revoluționară „Tînăra Italie”. Participînd la expediția nereușită a unor revoluționari italieni în Savoia (1834), a fost nevoit să emigreze. În anii 1848—1849 s-a sînat în fruntea luptei poporului italian pentru unitatea națională, împotriva ocupațiilor austrieci. În deceniile al 6-lea și al 7-lea a condus lupta poporului italian pentru unificarea pe cale revoluționară a Italiei. Garibaldi s-a bucurat de sprijinul larg al maselor populare. Dar inconsecvența lui Garibaldi în îndeplinirea sarcinilor revoluției democratice a permis burgheziei și nobilimii să exploateze

succesele lui militare. În 1870 a participat ca voluntar la apărarea Franței împotriva Prusiei. A salutat cu căldură activitatea Internaționalei I și s-a ridicat în apărarea Comunei din Paris. — 56, 62, 65, 66, 68—71, 74—77, 80, 82—85, 88, 89, 91—95, 122, 141, 152, 173, 174, 185, 230, 255, 344—348, 497, 500, 507, 546, 574, 589.

Garnier-Pagès, Louis-Antoine (1803—1878) — om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 — membru al guvernului provizoriu; în timpul celui de-al doilea Imperiu, deputat în Corpul legislativ (din 1864); membru al așa-numitului guvern al apărării naționale (1870—1871). — 10.

Gănescu, Grigore (aprox. 1830—1877) — ziarist francez de origine română, în perioada celui de-al doilea Imperiu bonapartist, ulterior partizan al guvernului Thiers; redactor la săptămînalul „Le Courier du Dimanche”. — 504.

Gerstenberg, Isidor — bancher din Londra, adept al lui Gottfried Kinkel. — 230, 430.

Gibson, Thomas Milner (1806—1884) — om de stat englez, adept al liberului schimb; mai tirziu liberal, ministru al comerțului (1859—1865 și 1865—1866). — 188.

Gilpin, Charles — director-administrator al filialei din Londra a Băncii elvețiene; a finanțat ziarul „The People's Paper”; membru al parlamentului. — 434.

Gipperich, Joseph — croitor german, membru al unei comunități din Paris a Ligii comuniștilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; unul dintre inculpați în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; ulterior a emigrat în Anglia. — 479.

Gisquet, Henri-Joseph (1792—1866) — comerciant și om politic francez, prefectul poliției din Paris (1831—1836),

- a reprimat cu cruzime mișcarea republicană. — 429.
- Gladstone, Robert** (1811—1872) — comerciant englez, filantrop burghez, vărul lui William Gladstone. — 315.
- Gladstone, William Ewart** (1809—1898) — om de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 188.
- Glennie, John Stuart** — literat englez; în 1862 l-a însoțit pe Buckle în călătoria sa prin Palestina. — 223.
- Glücksburg** — vezi *Christian*, duce de Glücksburg.
- Gneist, Heinrich Rudolf Hermann Friedrich von** (1816—1895) — jurist și om politic german, profesor la Universitatea din Berlin, membru al Camerei prusiene (din 1858), al Reichstagului Germaniei de nord și al Reichstagului german (din 1868) până la moartea sa; începând din deceniul al 6-lea — reprezentant al opoziției liberale; din 1866 — național-liberal. — 332.
- Göbel** — președintele Curții cu juri la procesul comunistilor de la Köln (1852). — 482.
- Goethe, Johann Wolfgang von** (1749—1832) — reprezentant de seamă al clasicismului german, una dintre cele mai marcante personalități ale literaturii universale. — 58, 141, 250, 342, 553, 576.
- Goldheim** — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea — agent secret al poliției prusiene la Londra. — 129, 476—482.
- Goldmann** (m. aprox. 1863) — publicist german, agent al guvernului țarist. — 234.
- Goudchaux, Michel** (1797—1862) — bancher francez, republican burghez; în 1848 — ministru de finanțe în guvernul provizoriu; în deceniul al 5-lea — unul dintre liderii opoziției republicane împotriva regimului bonapartist. — 272.
- Grabow, Wilhelm** (1802—1874) — om politic prusian, liberal moderat; în 1848 — președinte al Adunării naționale prusiene (aripa de dreapta); vicepreședinte (1850—1861) și președinte (1862—1866) al Camerei prusiene a deputaților. — 552.
- Grant, Ulysses Simpson** (1822—1885) — general și om de stat american, membru al partidului republican; în 1861—1862 a comandat trupele statelor din Nord în Kentucky și Tennessee; din martie 1864 — comandant suprem al armatei statelor din Nord; ministru de război (1867—1868); președinte al S.U.A. (1869—1877). — 207, 313, 352, 353, 360, 361, 377.
- Greeley, Horace** (1811—1872) — ziarist și om politic american, fondatorul și unul dintre redactorii publicației progresiste „New York Daily Tribune”; ulterior a abandonat pozițiile radicale. — 206, 210.
- Green** — cunoscut al lui Marx din Londra. — 68, 497.
- Greif** — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea — unul dintre conducătorii poliției secrete prusiene de la Londra. — 125, 129, 476—482.
- Griesheim, Karl Gustav** (1798—1854) — general și scriitor reacționar; în 1848 — reprezentant al Ministerului de Război în Adunarea națională prusiană. — 180.
- Grove, sir William Robert** (1811—1896) — fizician și jurist englez. — 372, 591.
- Grün, Karl** (pseudonim: *Ernst von der Haide*) (1817—1887) — publicist mic-burghez german; la mijlocul deceniului al 5-lea — unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăratului socialism”; în perioada revoluției din 1848—1849 — democrat

- mic-burghez, deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga). — 52, 81, 496.
- Guizot, François - Pierre - Guillaume** (1787—1874) — istoric și om politic francez, orléanist, din 1840 pînă la revoluția din februarie 1848 a condus de fapt politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor marii burghezii financiare. — 449.
- Gumpert** — soția lui Eduard Gumpert. — 361.
- Gumpert, Eduard** (m. 1893) — medic german din Manchester, prieten al lui Marx și Engels. — 41—42, 48, 53, 79, 81, 92, 97, 106, 127, 130, 136, 146, 150, 174, 225, 261, 281, 319, 328, 346, 348—352, 361, 416, 507, 578, 582.
- Guthrie, James** (1792—1869) — om de stat american, mare industriaș, membru al partidului democrat; ministru de finanțe (1853—1857) în guvernul Pierce; s-a pronunțat în favoarea unui compromis cu proprietarii de sclavi din Sud. — 167.
- H**
- Habsburg** — dinastie de împărați ai Sfîntului imperiu german de națiune germană (1273—1438, cu unele intreruperi, și 1438—1806); de regi ai Spaniei (1516—1700), de împărați ai imperiului austriac (1804—1867) și ai Austro-Ungariei (1867—1918). — 114, 115.
- Häfner, Leopold** (n. aprox. 1820) — ziarist austriac, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; ulterior a emigrat. — 17, 30.
- Halleck, Henry Wager** (1815—1872) — general american, republican moderat; în timpul războiului civil din S.U.A. a fost comandantul districtului militar Missouri (noiembrie 1861 — martie 1862) și al armatei din Mississippi (martie-iulie 1862); comandant suprem al armatei statelor din Nord (iulie 1862 — martie 1864). — 207, 218, 220, 227, 258.
- Hansemann, David Justus** (1790—1864) — mare capitalist și bancher german; unul dintre conducătorii burgheziei liberale renane; din martie pînă în septembrie 1848 — ministru de finanțe al Prusiei; a dus o politică trădătoare de pactizare cu forțele contrarevoluționare. — 147.
- Harney, George Julian** (1817—1897) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cartiștilor; redactor al publicațiilor „Northern Star”, „Red Republican” și al altor publicații cartiste; prieten al lui Marx și Engels. — 357, 584.
- Hartmann, Moritz** (1821—1872) — scriitor austriac, pe la mijlocul deceniului al 5-lea — „adevărat socialist”; deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (extrema stîngă). — 99.
- Hatzfeldt, Solie, contesă de** (1805—1891) — prietenă și adeptă a lui Lassalle. — 31, 45, 132, 137, 143, 145, 149, 152, 157, 158, 171, 230, 504, 515—519, 523, 528—533, 536, 542, 549, 594, 604, 605, 609.
- Hatzfeldt zu Trachenberg-Schönstein, Maximilian Friedrich Karl Franz, conte de** (1813—1859) — diplomat prusian, ministru plenipotențiar la Paris. — 477.
- Haupt, Hermann Wilhelm** (n. aprox. 1831) — funcționar comercial german, membru al Ligii comuniștilor din Hamburg; arestat în legătură cu procesul comuniștilor de la Köln, în declarațiile făcute în timpul anchetei a trădat și a fost pus în libertate înainte de proces; a fugit în Brazilia. — 422, 479.
- Hecker, Friedrich Franz Karl** (1811—1881) — avocat din Mannheim, democrat mic-burghez, republican radical; unul dintre conducătorii insurecției din Baden din aprilie 1848; după înfrîngerea insurecției a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. A participat, cu gradul de colonel, la

- războiul civil din S.U.A. în armata statelor aboliționiste din Nord. — 141, 208.
- Heckscher, Martin** — medic german din Manchester; l-a tratat pe Engels. — 47, 49, 64, 65, 97, 102, 416.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich** (1770—1831) — filozof german, cel mai de seamă reprezentant al filozofiei clasice germane; idealist obiectiv; a elaborat multilateral dialectica idealistă, ideologul burgheziei germane. — 19, 105, 141, 145, 183, 185, 223, 368.
- Heilbronner, Karl** (1789—1864) — scriitor și explorator bavarez, reprezentant al tendințelor agresive ale grupurilor dominante din Austria; a publicat articole în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 15.
- Heine, Heinrich** (1797—1856) — mare poet revoluționar german, patriot înfocat, dușman al absolutismului și al reacțiunii feudal-clericale; prieten intim al familiei Marx. — 29, 58, 449, 544.
- Heintzmann, Alexis** (n. aprox. 1812) — jurist din Elberfeld, om politic liberal, membru al Comitetului de securitate în timpul răscoalei din Elberfeld din mai 1849, mai târziu emigrant la Londra; în 1861 a președintele grupului londonez al Uniunii naționale. — 156, 159, 160, 168, 169, 172, 544.
- Heinzen, Karl** (1809—1880) — publicist radical german, democrat mic-burghez; a luat poziție împotriva lui Marx și Engels; în 1849 a luat un timp parte la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat în Elveția, iar mai târziu în Anglia; în toamna anului 1850 s-a stabilit definitiv în S.U.A. — 12, 47, 513.
- Heise, Heinrich** (m. aprox. 1860) — democrat și publicist german, unul dintre redactorii ziarului „Die Hornisse” (1848—1850); a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, mai târziu a emigrat în Anglia; prieten al lui Marx și Engels. — 17, 20, 416.
- Hennessy, John Pope** (1834—1891) — om politic conservator irlandez, membru al parlamentului, la începutul deceniului al 7-lea a propus în parlament un șir de mici reforme în favoarea Irlandei. — 319.
- Henry, Thomas** (1807—1876) — judecător englez. — 34, 392.
- Heracit (Heracleitos) din Efes** (aprox. 540 — aprox. 480 î.e.n.) — filozof materialist grec din antichitate, unul dintre întemeietorii dialecticii. — 55, 145.
- Herbert, Sidney** — jurist englez. — 186, 191, 192.
- Herder, Johann Gottfried** (1744—1803) — filozof german, scriitor și teoretician al literaturii, reprezentant al iluminismului burghez al secolului al XVIII-lea; unul dintre întemeietorii curentului literar progresist „Sturm und Drang”. — 141.
- Herwegh, Georg** (1817—1875) — poet revoluționar german, democrat mic-burghez; după revoluția din februarie 1848 — unul dintre conducătorii Societății germane democratice de la Paris și unul dintre organizatorii legiunii de voluntari formate din rîndurile emigranților germani din Paris care în aprilie 1848 a luat parte la insurecția din Baden. Ulterior a aderat la lassalleeni. — 230, 327, 379, 449.
- Herzen, Aleksandr Ivanovici** (1812—1870) — democrat-revoluționar rus, filozof materialist, publicist și scriitor; în 1847 a emigrat. În 1852 a înființat la Londra „Tipografia rusă liberă” și a editat almanahul „Poalearnaia Zvezda” și revista „Kolokol”. — 193, 287, 330.
- Hess, Moses** (1812—1875) — publicist mic-burghez german; pe la mijlocul deceniului al 5-lea — unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăratului socialism”; după sciziunea Ligii comuniștilor s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; din deceniul al 7-lea — lassallean. — 56, 327.

- Hess, Sibylle* (n. *Pesch*) (1820—1903) — soția lui *Moses Hess*. — 78.
- Heydt, August, baron de* (1801—1874) — bancher din *Elberfeld*, om de stat prusian, ministru al comerțului, industriei și lucrărilor publice (decembrie 1848—1862) și ministru de finanțe (mai-septembrie 1862, 1866—1869). — 341.
- Hiersemenzel, Karl Eduard* (1825—1869) — jurist german; din 1859 — judecător în orașul *Berlin*; editor și redactor al lui „*Preussische Gerichts-Zeitung*”; prieten al lui *Ferdinand Lassalle*. — 146.
- Hildebrand* — vezi *Beets, Nicolaas*.
- Hill* — funcționar al întreprinderii „*Ermen & Engels*” din *Manchester*. — 233, 269, 281, 362.
- Hinckeldey, Karl Ludwig Friedrich von* (1805—1856) — funcționar superior prusian; din 1848 — prefectul poliției din *Berlin*; din 1853 — șeful departamentului poliției din Ministerul de Interne. — 148, 422, 479.
- Hirsch, Wilhelm* — funcționar comercial din *Hamburg*; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea — agent de poliție prusian la *Londra*. — 17, 23, 422, 430, 476—480, 481, 482.
- Hirschfeld* — proprietarul unei tipografii din *Londra* unde se tipăreau cotidianul „*Die Neue Zeit*” și săptăminalul „*Hermann*” al lui *Gottfried Kinkel*; în 1860 a fost tipărit aici pamfletul lui *Marx* „*Domnul Vogt*”. — 81, 88, 91, 95, 97, 111, 120, 156.
- Hobbes, Thomas* (1588—1679) — filozof materialist englez, reprezentant al materialismului mecanicist; concepțiile sale social-politice se disting prin tendințe antidemocratice. — 223.
- Höchster* — fiul lui *Ernst Hermann Höchster*; din 1860 — funcționar la *Banca Koenigswarter* din *Paris*, iar apoi la o întreprindere particulară din *Londra*. — 119.
- Höchster, Ernst Hermann* (n. aprox. 1811) — avocat din *Elberfeld*, democ
- crat mic-burghez; în timpul războaielor din luna mai 1849 — președintele Comitetului de securitate din *Elberfeld*; după înfrângerea războaielor a emigrat la *Paris*; ulterior s-a retras din activitatea politică. — 117, 119, 120
- Hodde, Lucien de la (Delahodde)* (Pseudonim: *Duprez*) (1808—1865) — publicist francez; membru al societăților revoluționare secrete din *Franța* în perioada Restaurației și a monarhiei din iulie; agent al poliției. — 16, 386, 479.
- Hohenzollern* — dinastie de principii electori de *Brandenburg* (1415—1701), de regi ai *Prusiei* (1701—1918) și de împărați ai *Germaniei* (1871—1918); o ramură colaterală, *Hohenzollern Sigmaringen* a ocupat tronul *României* din 1866 până la proclamarea R.P.R. (30 decembrie 1947). — 294, 295, 313, 535.
- Hollinger* — soția lui *Fidelio Hollinger*. — 33, 391.
- Hollinger, Fidelio* — emigrant german, proprietarul unei tipografii din *Londra* în care se tipărea ziarul „*Das Volk*”. — 27, 32, 33, 391, 392, 394, 408—414, 416, 436, 453.
- Hooker, Joseph* (1814—1879) — general american, aboliționist, membru al partidului republican; în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat un corp al armatei de pe *Potomac* (1862), iar mai târziu întreaga armată de pe *Potomac* (ianuarie-iunie 1863). — 258, 266, 288, 313.
- Hörfel, Gustav* — democrat mic-burghez austriac; din 1850 — emigrant la *Paris*; agent de poliție francez. — 43, 418.
- Horner, Leonard* (1785—1864) — geolog englez, inspector de fabrici (1833—1859); în calitatea sa de apărător incoruptibil al intereselor muncitorilor și-a câștigat merite nepieritoare în ochii clasei muncitoare engleze (*Marx*). — 7.
- Hugo, Victor-Marie* (1802—1885) — scriitor francez, unul dintre cei mai de

seamă reprezentanți ai romantismului progresist, a combătut clasicismul reacționar; după revoluția din februarie 1848 — deputat al stîngii democratice în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a trăit 20 de ani în exil la Bruxelles și pe insulele Jersey și Quersney. — 347.

Humboldt, Alexander, baron de (1769—1859) — savant german de seamă de la începutul secolului al XIX-lea, naturalist, explorator, umanist; în a doua jumătate a vieții sale s-a aflat în serviciul curții prusiene. — 58, 461, 470, 484, 519.

Hurter, Reinhilde von — vezi *Siebel, Reinhilde*.

Huxley, Thomas Henry (1825—1895) — naturalist și biolog englez de seamă; prieten și adept al lui Darwin; a popularizat teoria acestuia. — 283, 298.

I

Imandt, Peter — institutor la Krefeld, democrat; a luat parte la revoluția din 1848—1849; după înfrîngerea acesteia a emigrat în Elveția, apoi la Londra; membru al Ligii comunistilor, adept al lui Marx și Engels. — 17, 99, 177, 239, 243, 257, 420.

Imbert, Jacques (1793—1851) — socialist francez; a luat parte la răscoala de la Lyon din 1834; în deceniul al 5-lea a emigrat în Belgia; președinte al Asociației democratice din Bruxelles; după revoluția din februarie 1848 — comandant al palatului Tuileries. — 450.

Itzig — vezi *Lassalle, Ferdinand*.

Ives, Malcolm — ziarist american, membru al partidului democrat; de la sfîrșitul deceniului al 6-lea — colaborator la „New York Herald”. — 195.

J

Jackson, Thomas Jonathan (1824—1863) — general american; în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Sud în Virginia (1861—1863); după bătălia de la Bull Run (iulie 1861) a fost poreclit Stonewall (zidul de piatră). — 227, 253, 255.

Jacobi, Abraham (1830—1919) — medic german, membru al Ligii comunistilor; unul dintre inculpați în procesul comunistilor de la Köln din 1852; achitat de Curtea cu juri, a rămas în continuare în detențiune pentru „lezmajestate”; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A., unde a răspîdit în presă ideile marxismului și a participat la războiul civil de partea statelor aboliționiste din Nord; mai tirziu — președinte al Academiei de științe medicale din New York (1885—1889), profesor și președinte al unor institute de învățămînt medical; a scris lucrări de medicină. — 365, 438, 448.

James, Edwin John (1812—1882) — avocat englez, membru al parlamentului; în aprilie 1858 l-a apărat pe Simon-François Bernard, în 1860 a plecat în tabăra lui Garibaldi. — 28, 91.

Jardine, David (1794—1860) — jurist englez, din 1839 judecător de poliție la Londra. — 482.

Jecker, Jean-Baptiste (aprox. 1810—1871) — bancher elvețian, în 1862 a primit cetățenia franceză; a avut legături cu cercurile guvernante din Franța bonapartistă, a participat la organizarea intervenției franceze în Mexic; a fost împușcat de comunarzii parizieni. — 210, 290, 291.

Johnston, Joseph Eggleston (1807—1891) — general american, a luat parte la războiul împotriva Mexicului (1846—1848); în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Sud în Virginia (1861—1862) și apoi în Tennessee și Mississippi. — 196.

- Jones, Ernest Charles* (1819—1869) — poet proletar și publicist englez, conducător al aripii de stînga a cartiștilor, redactor la „Northern Star”, editor al publicațiilor cartiste „Notes to the People” și „The People's Paper”; pînă în deceniul al 6-lea prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 28, 366, 372, 434, 435, 444, 452, 485, 583.
- Jottrand, Lucien-Léopold* (1804—1877) — jurist și publicist belgian; în deceniul al 5-lea — democrat mic-burghez; deputat în Congresul național belgian; în 1847 — președinte al Asociației democratice din Bruxelles. — 444, 450, 456.
- Juárez, Benito Pablo* (1806—1872) — om de stat mexican, luptător pentru independența națională a țării sale; șeful partidului liberal în perioada războiului civil (1858—1860) și a intervenției din Mexic (1861—1867), președinte al Mexicului (1858—1872). — 210.
- Juch, Hermann* — ziarist german, democrat mic-burghez, emigrant la Londra, adept al lui Kinkel; din 1859 — redactor al săptămînalului „Hermann”. — 17, 32, 155, 160, 205, 429, 476.
- Julian, Flavius Claudius Julianus* (denumit *Apostatul*) (332—363) — împărat roman (361—363). — 551.
- Juta, Johan Carel* (1824—1886) — librar și editor olandez din Kapstadt; căsătorit cu sora lui Marx, Louise. — 124, 568.
- Juta, Louise* (1821 — aprox. 1893) — sora lui Karl Marx, soția lui Johan Carel Juta. — 124, 568.
- Juvenal, Decimus Junius* (n. 60 — m. după 127) — poet satiric roman de seamă. — 179.
- K**
- Kapp, Friedrich* (1824—1884) — istoric și om politic german, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850 a emigrat în S.U.A. — 255.
- Karadžić, Vuk Stefanović* (1787—1864) — lingvist și folclorist sîrb, întemeietorul limbii literare moderne sîrbe; a întocmit prima gramatică și un dicționar al limbii sîrbe; autor al unor lucrări de etnografie și istorie sîrbă. — 308.
- Keil, Ernst* (1816—1878) — publicist german, editor și librar democrat mic-burghez, fondatorul revistei „Gartentaube”. — 118, 205.
- Kertbény, Karl Maria* (adevăratul său nume: *Benkert*) (1824—1882) — scriitor ungur, liberal burghez, a întreținut legături cu personalități marcante ale revoluției din 1848—1849. — 355.
- Kinglake, Alexander William* (1809—1891) — istoric și om politic englez, liberal; membru al parlamentului (1857—1868). — 70, 72, 290, 314, 318, 345.
- Kinkel, Gottfried* (1815—1882) — poet și publicist german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; condamnat de un tribunal prusian la dețențiune pe viață, în 1850 a evadat din închisoare și a emigrat în Anglia; unul dintre liderii emigranților mic-burghezi de la Londra; a luptat împotriva lui Marx și Engels. — 6, 16, 25, 26, 39, 122, 127, 130, 132, 139, 152, 155, 159, 160, 168—170, 172, 174, 205, 216, 256, 386, 396, 433, 447, 507.
- Kinkel, Johanna* (născută *Mockel*) (1810—1858) — scriitoare germană, soția lui Gottfried Kinkel. — 139, 440.
- Klapka, György* (1820—1892) — general ungur, în timpul revoluției din 1848—1849 a comandat o armată ungară; în 1849 a emigrat; în deceniul al 6-lea a întreținut legături cu cercuri bonapartiste; în 1867, după amnistie, s-a întors în Ungaria. — 209, 330, 375, 387, 429, 433, 458, 509, 594.
- Klein, Johann Jacob* (aprox. 1818 — aprox. 1897) — medic din Köln,

- membru al Ligii comuniștilor; în 1852 inculpat în procesul comuniștilor de la Köln; achitat de Curtea cu juri. — 150, 216, 218.
- Klings, Karl** (aprox. 1825 — aprox. 1874) — muncitor metalurgist, membru al Ligii comuniștilor, apoi al Uniunii generale a muncitorilor germani; în 1865 a emigrat în America, unde a luat parte activă la lucrările secției din Chicago a Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 355.
- Knorsch** — avocat german; în 1860 — președintele Asociației culturale a muncitorilor din Düsseldorf. — 80.
- Koenigswarter, Maximilien** (1815—1878) — bancher francez, deputat în Corpul legislativ (1852—1863). — 119.
- Kolatschek, Adol** (1821—1889) — ziarist și om politic austriac; în 1848—1849 — membru al Adunării naționale de la Frankfurt, democrat mic-burghez, editorul publicațiilor „Deutsche Monatschrift” (1850—1851) și „Stimmen der Zeit” (1858—1862); în 1862 a fondat ziarul „Botschafter”. — 94, 95, 98, 101, 132, 139, 173, 176.
- Koller** — coproprietarul editurii „Petsch & Co.” din Londra. — 180, 186, 192, 194, 197, 209.
- Kölliker, Albert von** (1817—1905) — histolog și embriolog german, profesor la Universitatea din Würzburg. — 368.
- Komp, Albrecht** — emigrant german în S.U.A.; din 1857 — unul dintre conducătorii Clubului german al comuniștilor de la New York, prieten al lui Joseph Weydemeyer. — 430.
- Konstantin Nikolaevici** (1827—1892) — mare duce rus, cel de-al doilea fiu al țarului Nicolae I; mare amiral, a fost în fruntea departamentului marinei (1853—1881) și a flotei (1855—1881); guvernator al Poloniei (1862—1863). — 330.
- Köppen, Karl Friedrich** (1808—1863) — publicist și istoric radical german, tânăr hegelian; a scris lucrări despre istoria budismului; prieten al lui Marx și Engels. — 147.
- Korn, Adol** (1822—1904) — ofițer prusian (până în 1845); a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea ei a emigrat în Elveția și în 1857 în Argentina. — 419.
- Kościelski, Wladyslaw** (1818—1895) — democrat polonez, emigrant, în deceniul al 6-lea — general în armata turcă. — 298, 300, 388, 439.
- Kosel, Esther** (aprox. 1786—1865) — soră tatălui lui Karl Marx. — 337, 566.
- Kossuth, Lajos (Ludovic)** (1802—1894) — conducător al mișcării ungare de eliberare națională din secolul al XIX-lea; în timpul revoluției din 1848—1849 s-a situat în fruntea elementelor burghezo-democrate; șeful guvernului revoluționar ungar. Refuzul guvernului revoluționar ungar de a acorda libertăți naționale românilor și acceptarea de către acesta a votului dietei nemeșesti din Cluj cu privire la incorporarea Transilvaniei în Ungaria au provocat dezbinarea forțelor revoluționare române și maghiare, fapt de care a profitat curtea de la Viena. Una din principalele greșeli ale guvernului revoluționar ungar condus de Kossuth care au contribuit la înfrângerea revoluției a fost atitudinea față de revendicările naționale și sociale ale românilor și slavilor din Ungaria. După înfrângerea revoluției, Kossuth a emigrat în Anglia. — 85, 92, 209, 301, 330, 340, 386—390, 455, 478, 486, 492, 503, 531.
- Krause, Carl Friedrich August** — vezi *Fleury, Charles*.
- Krause, Friedrich August** (m. 1834) — cizmar, tatăl lui Fleury-Krause. — 478.
- Kugelman, Ludwig** (1828—1902) — medic german din Hanovra, a luat parte la revoluția din 1848—1849, membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; din 1862 până în 1874 a fost în permanență în corespondență cu Marx, pe care l-a ajutat la edi-

tarea și răspîndirea „Capitalului” ; prieten al lui Marx și Engels. — 295, 298, 563—565.

Kuhlmann, Georg (n. 1812) — informator secret al guvernului austriac ; șarlatan, se dădea drept „profet” ; în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a propagat în rîndurile meseriașilor germani din Elveția, adepți ai lui Weitling, ideile „adevăraturii socialism”, folosind o frazeologie religioasă. — 11.

Küpper — proprietarul unei berării la Düsseldorf. — 94.

L

Laboulaye, Edouard René Lefebvre de (1811—1883) — jurist francez, publicist și om politic, liberal burghez. — 337.

Lacambre, Cyrill — medic francez ; în deceniul al 7-lea — emigrant în Spania ; prieten intim al lui Louis-August Blanqui. — 542.

Ladendorf, August — fiul unui senator din Prenzlau, democrat burghez, filozof ; în timpul revoluției a fost mai multă vreme președintele unei Asociații populare din Berlin ; pe baza unei învinuiri răscocite a fost implicat într-un complot și condamnat în 1853 la cinci ani închisoare. — 478.

La Farina, Giuseppe (1815—1863) — om politic, publicist și istoric italian, liberal burghez ; în 1848—1849 a fost unul dintre conducătorii mișcării revoluționare din Sicilia, în 1860 (pînă în iulie) emisarul lui Cavour în Sicilia ; consilier al guvernatorului din Sicilia (octombrie 1860 pînă în ianuarie 1861). — 69, 508.

Lamoricière Christophe - Louis - Léon Juchault de (1806—1865) — general și om politic francez, republican burghez moderat ; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei ; în 1848 a participat activ la înăbușirea insurecției din iunie a muncitorilor parizieni ; după lovitură de stat din 2 decembrie 1851

a fost expulzat din Franța ; în 1860 a comandat armata papală. — 84, 85, 88.

Langiewicz, Marian (1827—1887) — general în timpul răscoalei poloneze din ianuarie 1863—1864 ; din 10 pînă în 20 martie — dictator din ordinul „albilor” ; la 20 martie a fugit în Austria, unde a fost arestat și deținut pînă în 1865. — 289, 295, 298.

Lapiński, Teofil (1826—1886) — colonel polonez, a luat parte la mișcarea de eliberare națională din Polonia, emigrant, participant la revoluția din 1848—1849 din Ungaria și la războiul Crimeii (de partea turcilor) ; a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkasia (1857—1858) ; în 1863 a comandat o expediție în scopul sprijinirii răscoalei poloneze. — 327, 329, 330.

L'Aspée, Henry de — funcționar de poliție din Wiesbaden, la începutul deceniului al 6-lea — emigrant la Londra ; a contribuit la demascarea metodelor provocatoare folosite de autoritățile prusiene pentru a înscena procesul comuniștilor de la Köln. — 476, 478.

Lassal, Heimann (m. 1862) — comerciant german, tatăl lui Ferdinand Lassalle. — 248, 274, 556.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, avocat ; în anii 1848—1849 a participat la mișcarea democratică din Renania ; la începutul deceniului al 7-lea a aderat la mișcarea muncitorească, fiind unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani — prima organizație muncitorească centralizată (1863) ; a sprijinit politica unificării „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei ; întemeietorul lassalleanismului, curent oportunist în mișcarea muncitorească germană. — 8, 11—13, 16—20, 22, 24—26, 29—31, 38, 41, 45, 54—55, 59, 61, 64, 66, 80—85, 95, 98, 117, 133, 137—138, 142, 144—147, 152, 156, 160, 163, 171, 172, 175, 185, 193, 196, 221—226, 230—234, 239—252, 254, 257, 260, 263, 273, 274, 278, 286, 303—305, 306, 310, 313—319, 326, 327,

- 332, 342, 355, 356, 359, 374—379, 385, 390, 398, 400, 406, 437, 457, 461, 470, 475, 494, 497, 500—502, 504, 507, 509, 510, 515, 517—520, 523, 529, 532, 533—537, 541, 546, 551, 554, 555, 558—561, 593, 594, 604, 605.
- Lee, Robert Edward** (1807—1870) — general american, a luat parte la războiul S.U.A. împotriva Mexicului (1846—1848), în 1859 a participat activ la înăbușirea războaielor lui John Brown; în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Sud în Virginia (1862—1865); comandant suprem al armatei statelor din Sud (februarie-aprilie 1865). — 291, 320, 352, 353, 361, 376.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, baron de** (1646—1716) — filozof german, adept al idealismului obiectiv, unul dintre întemeietorii iluminismului german, savant cu preocupări enciclopedice; fondatorul și primul președinte al Academiei de științe din Berlin. — 466.
- Lelewel, Joachim** (1786—1861) — istoric și revoluționar polonez; a participat la războaiile din Polonia din 1830—1831; unul dintre conducătorii aripilor democratice a emigrației poloneze în Franța și Anglia. Ca istoric a contribuit la dezvoltarea disciplinelor istorice auxiliare. — 388, 444, 450, 465.
- Lenchen** — vezi *Demuth, Helene*.
- Lepsius, Karl Richard** (1810—1884) — egiptolog german. — 147.
- Lessner, Friedrich** (1825—1910) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesie croitor; membru al Ligii comunistilor; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852, în procesul comunistilor de la Köln, a fost condamnat la trei ani închisoare; în 1856 a emigrat la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 5.
- Lévesseur, René (de la Sarthe)** (1747—1834) — medic, participant la revoluția franceză, iacobin; autor al unor cunoscute memorii despre revoluția franceză. — 465.
- Levy, Gustav** — socialist german din Provincia renană; unul dintre cei mai activi militanți din Uniunea generală a muncitorilor germani; în 1853 și 1856 a fost la Marx, la Londra, ca delegat al muncitorilor din Düsseldorf. — 431, 439.
- Levy, Joseph Moses** (1812—1888) — unul dintre fondatorii și editorii ziarului „Daily Telegraph”. — 29.
- Lewald, Otto** (1813—1874) — avocat; fratele lui Fanny Lewald. — 430.
- Lewald-Stahr, Fanny** (1811—1889) — scriitoare germană. — 440.
- Lewis, sir George Cornewall** (1806—1863) — om de stat englez, whig, secretar al trezoreriei (1850—1852), cancelar al trezoreriei (ministru de finanțe) (1855—1858), ministru de interne (1859—1861) și ministru de război (1861—1863). — 188.
- Liebig, Justus, baron de** (1803—1873) — om de știință german, unul dintre întemeietorii agrochimiei. — 58.
- Liebknecht, Ernestine** (m. 1867) — prima soție a lui Wilhelm Liebknecht. — 102, 426, 609.
- Liebknecht, Wilhelm** (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; a participat la revoluția din 1848—1849; membru al Ligii comunistilor, membru al Internaționalei I; din 1867 — deputat în Reichstag; a luptat împotriva lassalleanismului, pentru principiile Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat german și ai Internaționalei a II-a; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar, a militat pentru sprijinirea Comunei din Paris; în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism; delegat la congresele internaționale muncitorești socialiste din 1889, 1891 și 1893; prieten și tovarăș de luptă al lui

- Marx și Engels. — 5, 30, 31, 34, 42, 48, 50, 102, 105, 109, 113, 115, 139, 365, 366, 371, 372, 379, 386, 392, 393, 396, 401, 403, 404, 409, 410, 411, 426, 453, 480—482, 569, 609.
- Lincoln, Abraham* (1809—1865) — eminent om de stat american, unul dintre întemeietorii partidului republican; președinte al S.U.A. (1861—1865); în perioada războiului civil din S.U.A., sub presiunea maselor populare, a înfăptuit o serie de importante transformări burghezo-democratice și a introdus metode revoluționare de purtare a războiului; în aprilie 1865 a fost asasinat de un agent al proprietarilor de sclavi. — 153, 159, 165, 188, 228, 242, 258, 259, 264, 296, 377, 380.
- Lippe, Leopold, conte de* (1815—1889) — om de stat prusian, jurist, în 1860 avocat la Berlin, ministru de justiție (1862—1867). — 471.
- Lochner, Georg* (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune timplar, membru al Ligii comuniștilor și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Consiliului General al Internaționalei I (1864—1867 și 1871—1872); prieten și adept al lui Marx și Engels. — 50.
- Loening* — editor german. — 413.
- Lommel, Georg* — democrat mic-burghез german, în aprilie 1848 a luat parte la insurecția din Baden, mai târziu a emigrat în Elveția; l-a ajutat pe Marx să culeagă material pentru pamfletul său „Domnul Vogt”. — 44—46, 54, 56, 57, 59, 67, 69, 97, 112, 179, 462, 466, 474, 487.
- Lord, Perceval Barton* (1808—1840) — medic și diplomat englez. — 368.
- Lormier, Marie* — cunoscută a familiei Marx. — 584.
- Lucullus, Lucius Licinius* (aprox. 166—aprox. 57. î.e.n.) — comandant de oști roman, consul, cunoscut prin bogăția și ospetele sale îmbelșugate. — 141.
- Ludovic al III-lea* (1806—1877) — co-regent (1848), mare duce de Hessen (1848—1877). — 221.
- Ludovic al XIV-lea* (1638—1715) — rege al Franței (1643—1715). — 539.
- Ludovic al XVI-lea* (1754—1793) — rege al Franței (1774—1792); a fost executat în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 266.
- Ludovic-Filip, duce de Orléans* (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 296, 297, 442.
- Ludovic-Filip, Albert de Orléans, conte de Paris* (1838—1894) — nepotul regelui Ludovic-Filip, pretendent la tronul Franței; în 1861—1862 a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord. — 442.
- Lüning, Otto* (1818—1868) — medic și publicist german, pe la mijlocul deceniului al 5-lea — reprezentant al „adevăratului socialism”; redactor la „Neue Deutsche Zeitung”; după 1866 — național-liberal. — 22.
- Lupus* — vezi *Wolff, Wilhelm*.
- Lützow, Adolf, baron de* (1782—1834) — ofițer prusian, a luat parte la războaiele împotriva Franței lui Napoleon I. — 215.
- Lyell, sir Charles* (1797—1875) — om de știință englez, geolog. — 298, 306.

M

- MacDonald* — ofițer englez, în 1860 a fost arestat la Bonn și deferit justiției pentru că s-a opus autorităților publice. — 156, 160, 205, 531.
- Machiavelli, Niccolò* (1469—1527) — om politic italian, istoric și scriitor, ideolog al burgheziei italiene în perioada apariției relațiilor capitaliste; a preconizat forma de stat absolutistă. — 160.
- Mackay, Charles* (1814—1889) — poet, scriitor și ziarist scoțian, corespondentul din New York al ziarului „Times” (1862—1865). — 272, 290.

- Mädler, Johannes Heinrich von* (1794—1874) — astronom german. — 205.
- Majewski, Karol* (1833—1897) — reprezentant al mișcării poloneze de eliberare națională, membru al Comitetului național central al „albilor”; din iunie pînă în septembrie 1863 — șeful guvernului național al „albilor”. — 330.
- Malthus, Thomas Robert* (1766—1834) — preot englez, economist reacționar, ideologul aristocrației funciare îmbrughazite, apologet al capitalismului. S-a făcut cunoscut îndeosebi printr-o teorie neștiințifică cu privire la populație. — 223.
- Manetho* (sfîrșitul sec. IV — începutul sec. III î.e.n.) — preot din vechiul Egipt — Heliopolis — și istoric; a scris în limba greacă veche o „Istorie a Egiptului” folosind unele documente din arhiva egipteană. — 147.
- Manhattan* — vezi *Scoville, Joseph Alfred*.
- Manteuffel, Otto Theodor, baron de* (1805—1882) — om de stat prusian; reprezentant al birocrăției aristocrate reacționare; ministru de interne (1848—1850), prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 129, 148, 149.
- Maria-Antoaneta* (1755—1793) — regină a Franței (1774—1793), soția lui Ludovic al XVI-lea, decapitată în timpul revoluției burghize franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 94.
- Marilley, Étienne* (1804—1889) — episcop de Freiburg în Elveția (1846—1879), conducătorul spiritual al răscoalei antidemocratice de la 24 octombrie 1848 din Freiburg. — 419.
- Mario, Alberto* (1825—1883) — om politic și publicist italian; în 1860 a luat parte la campania revoluționară a lui Garibaldi în Italia de sud. — 544.
- Marotzki* — preot protestant din Manchester. — 582, 583.
- Marriet* — ginerele lui Rode. — 583.
- Marriet, Thekla* — fiica lui Rode, soția lui Marriet. — 584.
- Marx, Eleanor (Tussy)* (1855—1898) — fiica cea mai mică a lui Karl Marx, militantă de seamă a mișcării muncitorești engleze și internaționale în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea; din 1884 soția lui Edward Aveling. — 10, 41, 50, 55, 83, 101, 105, 109, 113, 114, 122, 127, 138, 140, 173, 183, 194, 212, 215, 221, 222, 229, 241, 257, 265, 279, 300, 305, 332, 352, 354, 356, 366, 370, 371, 490, 505, 520, 537, 570—572, 575, 577, 583, 584, 587, 590, 593, 610.
- Marx, Heinrich* (1782—1838) — tatăl lui Karl Marx, avocat, ulterior consilier de justiție la Trier. — 445, 567.
- Marx, Henriette* (1787—1863) — mama lui Karl Marx. — 105, 143, 176, 178, 190, 254, 276, 333, 516, 521, 529, 567, 568.
- Marx, Jenny (n. von Westphalen)* (1814—1881) — soția lui Karl Marx, prietena credincioasă și tovarășa lui de luptă. — 10, 35, 41, 44, 50, 55, 83, 91, 98, 100, 101, 104, 105, 108—110, 113—116, 118, 123, 127, 138—140, 142, 150, 176, 181, 183—188, 194, 197, 203, 204, 215, 221—222, 229—231, 241, 250, 257, 265, 268, 269, 272, 279, 280, 282, 302, 331, 340, 354, 356, 366, 367, 370—373, 374, 389, 425, 436, 437, 443, 453, 489, 492, 502—510, 513, 528, 537, 545, 548, 566, 568, 572, 577, 582, 584, 589, 592, 601—604, 608, 609, 611.
- Marx, Jenny* (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx, ziaristă; militantă a mișcării muncitorești internaționale; a jucat un rol important în lupta poporului irlandez pentru independență; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 10, 41, 50, 55, 83, 101, 105, 109, 113, 114, 122, 127, 138, 140, 142, 183, 193, 194, 197, 203, 205, 209, 212, 215, 221, 222—225, 229, 241, 243, 250, 252, 254, 257, 263, 265, 275, 278, 279, 283, 302, 310, 312, 315, 319, 326, 332, 354, 356, 359, 366, 367, 370, 371, 374, 378, 381, 490, 506.

- 520, 537, 540, 572, 575, 578—584, 587, 590, 601, 610.
- Marx, Laura** (1845—1911) — cea de-a doua fiică a lui Karl Marx, din 1866 soția lui Paul Lafargue; militantă activă a mișcării muncitorești franceze. — 10, 41, 50, 55, 83, 101, 105, 109, 113, 114, 122, 127, 138, 140, 142, 183, 194, 197, 212, 215, 221, 222, 229, 250, 257, 265, 275, 278, 279, 283, 302, 326, 332, 354, 356, 358, 366, 370, 374, 378, 381, 490, 506, 520, 537, 572, 584, 590, 593, 601, 610.
- Mason, James Murray** (1798—1871) — om politic american, mare plantator și proprietar de sclavi, președinte al Comisiei pentru afaceri externe în senat; în 1861 a fost trimis de Confederația statelor din Sud în Anglia cu o misiune diplomatică; reprezentant al Confederației la Londra. — 189.
- Massol, Marie-Alexandre** (1805—1875) — ziarist francez, socialist utopist; în 1833—1834 a vizitat Egiptul și Siria; în 1848—1850 a colaborat la ziarurile „Réforme” și „Voix du Peuple”; prieten al lui Proudhon. — 269, 272.
- Masterman, John** (aprox. 1782—1862) — bancher și om politic englez, tory, membru al parlamentului. — 269, 270.
- Maupas, Charlemagne-Émile de** (1818—1888) — avocat francez, bonapartist; prefect al poliției din Paris (1815); unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, ministru al poliției (1852—1853). — 479.
- Maynard** — ofițer american; în timpul războiului civil din S.U.A. agent al statelor din Sud. — 195.
- Mazzini, Giuseppe** (1805—1872) — revoluționar și publicist italian, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională a poporului italian; a organizat la Marsilia în 1831 societatea revoluționară „Tinăra Italie”, cu care au intrat în legătură și revoluționarii români; în 1849 — șeful guvernului provizoriu al Republicii române; în 1850 — unul dintre organizatorii Co-
- mitetului Central democratic european de la Londra; în deceniul al 6-lea a luat atitudine împotriva amestecului Franței bonapartiste în lupta de eliberare națională a poporului italian. — 79, 85, 135, 140, 178, 231, 301, 497, 507.
- McClellan, George Brinton** (1826—1885) — general american și președinte al unor societăți de căi ferate din Ohio și Mississippi, membru al partidului democrat, adept al unei politici de compromis cu proprietarii de sclavi din Sud; în timpul războiului civil din S.U.A. — comandant suprem al armatei statelor din Nord (din noiembrie 1861 până în martie 1862) și comandant al armatei de pe Potomac (martie 1862—noiembrie 1862); în 1864 — candidat la președinție. — 195, 208—210, 212—214, 220, 227, 228, 241, 253, 258, 264, 266, 268, 273.
- McDowell, Irvin** (1818—1865) — general american, în timpul războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Nord în Virginia (1861—1862). — 208, 220, 228.
- McElrath, Thomas** (1807—1888) — jurist american, editor și om politic, adept al aboliționismului; unul dintre fondatorii și director comercial al lui „New York Daily Tribune” (1841—1857). — 210.
- Medici, Giacomo (marchiz del Vacello)** (1817—1882) — general italian, a participat activ la războiul de eliberare națională din 1848—1849 și la apărarea Republicii române (aprilie-iulie 1849); în 1860 a luat parte la campania revoluționară a lui Garibaldi din sudul Italiei. — 173, 174.
- Meissner, Otto Karl** (1819—1902) — editor din Hamburg; a editat „Capitalul” și o serie de alte lucrări ale lui Marx și Engels. — 66, 68, 90, 92, 496.
- Melchior, Julius** — muncitor din Solingen; membru al Uniunii generale a muncitorilor germani; în 1864 a emigrat în S.U.A. — 355, 362.
- Mellinet, François** (1768—1852) — general belgian, de origine francez;

- participant activ la revoluția burgheză belgiană din 1830 și la mișcarea democratică din Belgia; președinte de onoare al Asociației democrate din Bruxelles. În 1848, în urma procesului Risquons-Tout, a fost condamnat la moarte; ulterior pedeapsa i-a fost comutată în 30 de ani închisoare, iar în septembrie 1849 a fost grațiat. — 465.
- Mensikov, Aleksandr Sergheevici, prinț** (1787—1869) — general și om de stat rus; în 1853 ambasador extraordinar la Constantinopol, comandant suprem al forțelor militare terestre și maritime din Crimeea (1853 — februarie 1855). — 199.
- Meyen, Eduard** (1812—1870) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez; după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia, ulterior național-liberal. — 123—126, 132, 174, 303, 304, 505, 531, 554.
- Meyer-Traji** — firmă bancară din Berlin. — 249, 254, 558.
- Mieroslawski, Ludwik** (1814—1878) — revoluționar polonez, istoric și militar, a luat parte la răscoalele din 1830—1831 și 1846 din Polonia; în 1848 a condus răscoala de la Poznań, iar în 1849 lupta insurgenților din Sicilia; în 1849 a comandat armata revoluționară din Baden-Palatinat; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartiste; în timpul răscoalei din Polonia din 1863—1864 a fost numit dictator al guvernului național polonez; după înfringerea răscoalei a emigrat în Franța. — 289, 298, 300, 509.
- Mill, John Stuart** (1806—1873) — economist burghez și filozof pozitivist englez; epigon al economiei politice clasice burgheze. — 357.
- Milner Gibson** — vezi *Gibson, Thomas Milner*.
- Miquel, Johannes von** (1828—1901) — avocat, bancher și om politic german, până în deceniul al 6-lea membru al Ligii comunistilor; ulterior a trecut de partea burgheziei; din 1867 — unul dintre conducătorii național-liberalilor. — 83, 256.
- Mirabeau, Honoré-Gabriel-Victor Riqueti**, conte de (1749—1791) — om politic de seamă din timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; apărător al intereselor marii burghezii și ale nobilimii îmburghezite. — 149.
- Miramón, Miguel** (1832—1867) — general mexican, unul dintre conducătorii partidului conservator și ai răscoalei contrarevoluționare împotriva guvernului liberal. Șeful guvernului rebelilor (1859—1860); în 1862—1867 a sprinjinit pe intervențiștii francezi și pe protejatul acestora, Maximilian; a fost împușcat de republicanii mexicani. — 210.
- Mitchel, Ormsby MacKnight** (1809—1862) — astronom american, directorul Observatorului astronomic din Cincinnati (1845—1859); în timpul războiului civil din S.U.A. a fost general în armata statelor din Nord (1861—1862). — 219.
- Mitridate al VI-lea Eupator** (132—63 î.e.n.) — rege al Pontului (în Asia Mică); a purtat trei războaie împotriva Romei; în cel de-al treilea război (74—63 î.e.n.) a suferit mai multe înfringeri, fiind bătut mai întâi de Lucullus și apoi de Pompei. — 141.
- Mockel** — vezi *Kinkel, Johanna*.
- Mocquard, Jean-François-Constant** (1791—1864) — om politic și literat francez; participant activ la lovitură de stat de la 2 decembrie 1851; din 1848 — șeful cancelariei și secretarul particular al lui Ludovic Bonaparte. — 456.
- Moll, Friedrich** (aprox. 1835—1871) — muncitor din Solingen, membru al Uniunii generale a muncitorilor germani; în 1864 a emigrat în S.U.A.; unul dintre fondatorii Uniunii generale a muncitorilor germani de la New York; la înapoierea sa în Germania a devenit membru al Internaționalei I; delegat la Congresul de la Geneva (1866). — 355, 362.

- Monk (Monck), George**, duce de *Albemarle* (1608—1670) — general englez; în timpul revoluției burgheze din secolul al XVII-lea a luptat de partea lui Carol I; după moartea lui Cromwell a contribuit activ la restaurarea monarhiei în Anglia (1660). — 273.
- Monrad, Ditlev Gothard** (1811—1887) — episcop și om politic danez, ministru al instrucțiunii publice și al cultelor (1848 și 1859—1863), prim-ministru și ministru de finanțe (1863—1864); în deceniul al 6-lea al secolului trecut — lider al partidului național-liberal. — 588.
- Montagu, Robert, lord** (1825—1902) — om politic englez, conservator, membru al parlamentului. — 157.
- Montijo, Eugénie** — vezi *Eugénie-Marie de Montijo de Guzman*, contesă de Teba.
- Morny, Charles-Auguste-Louis-Joseph**, duce de — frate vitreg al lui Napoleon al III-lea, om politic francez, bonapartist; deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de interne (decembrie 1851—ianuarie 1852); președinte al Corpului legislativ (1854—1856 și 1857—1865). — 210.
- Morrill, Justin Smith** (1810—1898) — om politic american, membru al partidului republican, membru al Congresului (1855—1867), a propus legea cu privire la taxele vamale protecționiste, adoptate în 1861, care-i poartă numele (*Morrill Tariff Act*). — 217.
- Mügge, Theodor** (1806—1861) — scriitor și publicist german, tânăr hegelian. — 147.
- Müller, Georg** — în 1860 președintele Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. — 426, 443.
- Müller, Wilhelm** (pseudonim: *Wolfgang Müller von Königswinter*) (1816—1873) — poet german, în deceniul al 5-lea — medic în Düsseldorf. — 150.
- Müller-Telling, Eduard von** (n. aprox. 1808) — jurist și publicist german, democrat mic-burghez; în 1848—1849 a colaborat la „*Neue Rheinische Zeitung*”; după înfringerea revoluției a emigrat în Anglia; a publicat articole calomnioase la adresa lui Marx și Engels. — 10, 12, 386, 432—434.
- Murat, Napoléon-Lucien-Charles, prinț** (1803—1878) — om politic francez, bonapartist; în perioada celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; vărul lui Napoleon al III-lea. — 508.
- Murray, John** (1808—1892) — scriitor englez, proprietarul unei mari edituri din Londra. — 385.
- Murusu-pașa, Costachi (Constantin)** (1807—1891) — diplomat turc, de origine grec, ministru plenipotențiar (1851—1856) și apoi ambasador la Londra (1856—1885). — 429.
- Muzembini** — cunoscut al lui Marx din Londra. — 428.
- Muzembini** — soția lui Muzembini. — 429.

N

Napoleon I, Bonaparte (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 266, 294, 327.

Napoleon al III-lea (Ludovic Bonaparte) (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I; președinte al celei de-a doua Republici (1848—1851) împărat al Franței (1852—1870). — 12, 18, 30, 43, 48, 58, 59, 68, 75, 80, 82—85, 86, 92, 93, 98, 108, 114, 124, 125, 131, 139, 181, 200, 208, 210, 218, 231, 267, 290, 294, 296, 305, 327, 334, 341, 347, 372, 374, 386, 412, 438, 442, 448—449, 451, 452, 456, 463, 484, 486, 488, 495—498, 500, 533, 574.

Napoleon, prințul (Plon-Plon) — vezi *Bonaparte, Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon*.

Nasmyth, James (1808—1890) — inginer

englez, inventatorul ciocanului cu abur. — 250.

Neuhof, Theodor, baron de (aprox. 1694—1756) — aventurier, fiul unui nobil din Westfalia; în 1736 a fost proclamat rege al Corsicii sub numele de Theodor I, dar la scurt timp a fost răsturnat; în 1738, 1743 și 1744 a încercat zadarnic să pună mina pe tronul Corsicii. — 94.

Niebuhr, Barthold Georg (1776—1831) — istoric german, cercetător al anticității. — 548.

Niegolewski, Wladislaw (1819—1885) — om politic și avocat polonez, democrat mic-burghez; în 1848 — deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, din 1849 reprezentant al Poznanului în Camera deputaților. — 58.

Normanby, Constantin Henry Phipps, conte de Mulgrave, marchiz de (1797—1863) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului, Jord-protector al Irlandei (1835—1839), ministrul războiului și al coloniilor (1839), ministru de interne (1839—1841), ambasador la Paris (1846—1852). — 12.

Nostitz — ofițer prusian, nepotul contesei Hatzfeldt. — 143.

Nostitz, August Ludwig Ferdinand, conte de (1777—1866) — general prusian, unul dintre intimii lui Wilhelm I; cumnatul contesei Hatzfeldt. — 143.

Nothjung, Peter (1821—1866) — croitor german, membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor și al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1852 — unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln; condamnat la șase ani închisoare. — 458, 477.

O

Oelbermann — editor din Bonn. — 90.

Oldenburg, August Paul Friedrich — vezi *August Paul Friedrich Oldenburg* (casa de Oldenburg) — dinastie de regi danezi (1448—1863) și de duci

din Schleswig-Holstein (1460—1863); din dinastia Oldenburg (casa Gottorp) făcea parte țarul rus Petru al III-lea (1761—1762). — 365.

Oldham, Williamson Simpson (1813—1868) — jurist și om politic american, a făcut parte din partidul democrat; a participat la rebeliunea proprietarilor de sclavi din sud; membru al Congresului Confederației statelor din Sud. — 265.

Opdyke, George (1805—1880) — capitalist american; economist burghez; primarul orașului New York (1862—1863). — 273.

Oppenheim — banăner din Londra. — 356.

Oppenheim, Heinrich Bernhard (1819—1880) — om politic german, economist și ziarist, democrat mic-burghez; în 1848 — unul dintre redactorii ziarului berlinez „Die Reform”; în anii 1849—1861 — emigrant în Elveția, Franța și Anglia; mai târziu național-liberal. — 81, 99.

Orges, Hermann (1821—1874) — ziarist german, din 1854 până în 1864 — redactor al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg. — 12, 15, 359, 415.

Orléans — dinastie regală în Franța (1830—1840). — 442.

Orsini, Felice (1819—1858) — revoluționar italian, democrat burghez și republican; a luat parte la lupta pentru eliberare națională și pentru unificarea Italiei; în 1858, în urma unui atentat împotriva lui Napoleon al III-lea, a fost executat. — 216, 546.

Osborne, Bernal — vezi *Bernal Osborne, Ralph*.

Oswald, Ernst — ofițer prusian; în 1860 a participat la campania revoluționară a lui Garibaldi în sudul Italiei; la sfârșitul anului 1861 a emigrat în S.U.A. — 173, 174.

Owen, sir Richard (1804—1892) — medic, zoolog și paleontolog englez; adversar al darvinismului. — 299.

Owen, Robert (1771—1858) — socialist utopist englez. Este singurul dintre marii socialiști utopiști care a activat nemijlocit în rindurile mișcării muncitorești. — 465.

P

Palleske, Emil (1823—1880) — actor și scriitor german. — 398.

Palmerston, Henry John Temple, viconte (1784—1865) — om politic englez; la începutul activității sale — tory; din 1830 — unul dintre liderii aripii de dreapta a whigilor; secretar de stat pentru problemele războiului (1809—1828); lord-cancelar, ministru de externe (1830—1834, 1835—1841, 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). A avut o atitudine ostilă Unirii Principatelor române. — 12, 43, 48, 70, 112, 139, 146, 157, 188—190, 196, 199, 210, 218, 296, 301, 319, 328—331, 344, 347, 360, 374, 437, 452, 475, 482, 484, 486, 531, 588, 589.

Pam — vezi **Palmerston, Henry John Temple, viconte**.

Paracelsus, Philippus Aureolus P. Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493—1541) — renumit medic și naturalist german. — 329.

Parker, Sarah — femeie de serviciu la Friedrich Engels. — 194.

Patkul, Johann Reinhold von (1660—1707) — nobil din Livonia; din 1702 a fost în slujba Rusiei, având funcția de consilier intim și de general. — 304, 365.

Patzke — șeful poliției din Berlin. — 80, 143.

Peirce, Ebenezer Weaver (n. 1822) — general american, a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord, în 1861—1862 a comandat trupele în Virginia. — 158.

Pellico, Silvio (1789—1854) — scriitor italian; s-a ridicat împotriva stăpînirii austriece; în 1820 a fost arestat

din cauza legăturilor sale cu carbonarii și condamnat la 20 de ani de închisoare; închis 10 ani în fortăreața Spielberg (Brno), el a scris una dintre cele mai populare lucrări ale literaturii italiene, „Inchisorile mele”, în care descrie suferințele deținuților din închisorile austriece. — 342.

Perczel, Moritz (1811—1899) — general ungar, a luat parte la revoluția de la 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia; din 1851 a trăit în Anglia. — 460, 487.

Perrier, John — om politic elvețian, radical, membru al Marelui consiliu (1852 și 1856—1860), adept al lui Fazy. — 48.

Persigny, Jean-Gilbert-Victor Fialin, conte, (de la 1863) duce de (1808—1872) — om de stat francez, bonapartist, unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863), ambasador la Londra (1855—1858, 1859—1860). — 112, 536.

Petru I (1672—1725) — țar al Rusiei (1682—1725). — 304.

Petru al III-lea (1728—1762) — țar al Rusiei (1761—1762). — 305.

Peter Nikolaus Friedrich (1827—1900) — mare duce de Oldenburg (1853—1900), în 1864 a fost propus de Rusia ca pretendent la tronul Schelswig-Holsteinului; în 1866 a renunțat la pretențiile sale asupra Prusiei. — 370.

Petsch, Albert — editor și librar din Londra; la sfârșitul anului 1860 în editura sa a apărut pamfletul lui Marx „Domnul Vogt”. — 44, 46, 80, 85, 86, 88, 91, 92, 98, 102, 109, 111, 112, 119, 120, 123—126, 135, 179, 180, 187, 191, 463, 505.

Pfänder, Karl (aprox. 1818—1876) — pictor miniaturist, din 1845 — emigrant la Londra; membru al Ligii celor drepti și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al organului central al Ligii

- comuniștilor și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872), prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 12, 358, 566.
- Pfuei, Ernst Heinrich Adoll von* (1779—1866) — general prusian, reprezentant al camarilei militare reacționare, în martie 1848 — comandant al Berlinului; în mai 1848 a condus reprimarea insurecției din Posen; din septembrie până în octombrie 1848 — prim-ministru și ministru de război. — 143, 518.
- Philips* — rude din Olanda ale lui Karl Marx din partea mamei sale. — 567.
- Philips, Antoinette (Nannette)* (aprox. 1837—1885) — verișoara lui Karl Marx, fiica lui Lion Philips. — 175, 338, 342, 517, 519, 522, 529, 535, 537, 541, 590.
- Philips, August* (m. 1895) — avocat din Amsterdam, vărul lui Karl Marx. — 161, 171, 175, 178, 193, 196, 527, 537, 541, 561, 570, 571.
- Philips, Friedrich (Fritz)* — bancher din Zalt — Bommel, vărul lui Karl Marx. — 537, 573, 592.
- Philips, Jacques* — avocat din Rotterdam, vărul lui Karl Marx. — 142, 146, 527, 529, 530, 537, 571.
- Philips, Jean* — comerciant din Aachen, vărul lui Karl Marx. — 575.
- Philips, Karl* — comerciant din Aachen, vărul lui Karl Marx. — 575, 577.
- Philips, Lion* (m. 1866) — comerciant olandez, unchiul lui Karl Marx. — 143, 254, 278, 336—337, 342, 343, 371, 513, 516, 519, 521, 526, 527, 529, 532, 534, 537, 541, 567, 570—572, 575, 586, 590, 604.
- Pieper, Wilhelm* (n. aprox. 1826) — filolog și ziarist german, membru al Ligii comuniștilor, emigrant la Londra; în 1850—1853 — prieten cu Marx și Engels. — 343, 372.
- Pierce, Franklin* (1804—1869) — om de stat american, membru al partidului democrat, președinte al Statelor Unite (1853—1857); a promovat o politică care a servit interesele proprietarilor de sclavi. — 167.
- Pitagora* (aprox. 571—497 î.e.n.) — matematician grec din antichitate, filozof idealist, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 576.
- Pitt, William (junior)* (1759—1806) — om politic englez, tory, prim-ministru (1783—1801 și 1804—1806). — 242, 258.
- Pius al IX-lea* (1792—1878) — papă (1846—1878). — 330.
- Plon-Plon* — vezi *Bonaparte Jérôme-Napoléon-Joseph-Charles-Paul, prințul Napoleon*.
- Ploug, Carl Parmo* (1813—1894) — poet, ziarist și om politic danez, membru al partidului liberal; redactor al ziarului „Faedrelandet”, membru al primei Camere a Reichstagului. — 373.
- Pompei (Pompeius Gneius Magnus)* (106—48 î.e.n.) — comandant de oști și om politic roman. — 141.
- Pope, John* (1822—1892) — general american, membru al partidului republican; în 1862 a comandat trupele statelor din Nord pe Mississippi și în Virginia. — 219, 242, 253.
- Potter, Edmund* — fabricant și om politic englez, adept al liberului schimb, la începutul deceniului al 7-lea — președinte al Camerei de comerț din Manchester; membru al parlamentului. — 297.
- Presburg, Martin* — comerciant din Nimwegen, fratele mamei lui Karl Marx. — 567.
- Pyat, Félix* (1810—1889) — publicist, dramaturg și om politic francez, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848; în 1849 a emigrat în Elveția, apoi în Belgia și Anglia; adversar al unei mișcări muncitorești independente; din 1871 — deputat în Adunarea națională, membru al Comunei din Paris; după înfrângerea Comunei a emigrat în Anglia. — 37.

Q

Quesnay, François (1694—1774) — medic și economist francez, întemeietorul școlii fiziocraților. — 224, 320, 325.

R

Racoviță, Iancu (m. 1865) — boier român; în 1864 l-a rănit mortal pe Lassalle în duel. — 375, 376, 593.

Ranickel — legător de cărți german, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția. — 447, 488.

Ranke, Leopold (1795—1886) — istoric reacționar german, ideolog al iun-cherimii prusiene. — 379.

Rau, Karl Heinrich (1792—1870) — economist burghez german, în unele probleme împărțase concepțiile lui Smith și Ricardo. — 143.

Reclus, Michel-Elie (1827—1904) — etnograf și publicist francez, socialist utopist; a luat parte la revoluția din 1848; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța; s-a reîntors în 1855; în timpul Comunei din Paris — director al Bibliotecii naționale. — 272.

Reichsvogt — vezi *Vogt, Karl*.

Reiff, Wilhelm Joseph (n. aprox. 1824) — membru al Ligii comuniștilor și al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1850 a fost exclus din Liga comuniștilor; a fost condamnat la cinci ani închisoare în procesul comuniștilor de la Köln. — 5, 6, 50, 51, 433.

Reinach, Arnold (aprox. 1820—1870) — democrat mic-burghez german; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, apoi a emigrat în Elveția. — 30.

Reinhardt, Richard (1829—1898) — poet german, emigrant la Paris, secretar al lui Heinrich Heine; prieten al familiei Marx. — 227.

Rémusat, Charles-François-Marie, con-
te de (1797—1875) — om de stat și
scriitor francez, orléanist, în perioa-
da monarhiei din iulie — membru al
Camerei deputaților; ministru de in-
terne (1840); în perioada celui de-al
doilea Imperiu — deputat în Aduna-
rea națională constituantă și în cea
legislativă; ministru de externe
(1871—1873). — 442.

Renan, Joseph-Ernest (1823—1892) —
filozof idealist și istoric francez; a
scris lucrări de istorie a creștinismu-
lui. — 342, 365.

Reuter, Max — la începutul deceniului
al 6-lea al secolului al XIX-lea —
agent de poliție prusian la Londra.
— 477.

Reuter, Paul Julius, baron de (1816—
1899) — în 1851 a înființat la Londra
agenția telegrafică Reuter. — 43, 185,
474, 475.

Reynolds, George William MacArthur
(1814—1879) — om politic și ziarist
englez, democrat mic-burghez, edi-
torul ziarului „Reynolds's Weekly
Newspaper”. — 29, 548.

Rheinländer, Georg Friedrich — mem-
bru al Ligii celor proscriși de la Paris;
mai târziu a emigrat la Londra;
membru al secției londoneze a Uni-
unii naționale. — 56, 117, 120, 156, 200,
459, 470.

Ricardo, David (1772—1823) — econo-
mist englez, unul dintre cei mai de
seamă reprezentanți ai economiei po-
litice clasice burgheze. — 223, 238,
239, 245, 246, 316, 320, 553.

Richelieu, Armand-Jean du Plessis,
duce de (1585—1642) — cardinal, ce-
lebru om de stat francez din pe-
rioda absolutismului. — 230.

Richter, Jakob Ferdinand (1814—1875)
— publicist german, liberal burghez,
editorul ziarului „Die Reform”. — 118.

Rings, L. W. — membru al Ligii co-
muniștilor; la începutul deceniului
al 6-lea al secolului al XIX-lea a
emigrat la Londra; adept al lui Marx
și Engels. — 480, 481.

- Ripley, Roswell Sabine** (1823—1887) — ofițer și autor al unor scrieri militare, american; din 1861 — general; a luat parte la războiul împotriva Mexicului (1846—1848); autor al unor lucrări cu privire la istoria acestui război. — 157.
- Roberts, William Prowting** (1806—1871) — jurist englez; a avut legături cu mișcarea cartiștilor și sindicală. — 38.
- Rodbertus (-Jagetzow), Johann Karl** (1805—1875) — mare proprietar funciar prusian; economist, ideolog al iunherimii îmburghezite; teoretician al „socialismului de stat” prusian. — 132, 531, 552.
- Rode** — emigrant german la Liverpool. — 583.
- Roesgen, Charles** — funcționar la firma „Ermen & Engels” din Manchester. — 20, 40, 50, 97, 233, 281, 467.
- Ronge, Johannes** (1813—1887) — preot german; unul dintre inițiatorii mișcării „catolicilor germani”, care căutau să adapteze catolicismul la nevoile burgheziei germane; democrat mic-burghez; participant la revoluția din 1848—1849, după înfrângerea căreia a emigrat în Anglia. — 26.
- Roodhulzen, A.** — pastor la Zalt-Bommel; ulterior soțul verișoarei lui Karl Marx, Antoinette Philips. — 522, 572, 577.
- Roon, Albrecht Theodor Emil, conte de** (1803—1879) — om de stat și militar prusian, din 1873 — general-feldmarșal, reprezentant al militaristilor prusieni; ministru de război (1859—1873) și ministru al marinei (1861—1871); a reorganizat armata prusiană; prim-ministru al Prusiei (ianuarie-noiembrie 1873). — 273.
- Roscher, Wilhelm Georg Friedrich** (1817—1894) — economist vulgar german; întemeietorul așa-numitei școli istorice a economiei politice din Germania; a combătut socialismul utopic și economia politică clasică burgheză; a înlocuit analiza teoretică printr-un empirism plat; a negat existența legilor economice. — 273, 531, 553, 561.
- Rosecrans, William Starke** (1819—1898) — general american, în perioada războiului civil din S.U.A. a comandat trupele statelor din Nord în Mississippi și Tennessee (1862—1863). — 313.
- Roselius, Christian** (1803—1873) — jurist și om politic american, membru al partidului whigilor americani, profesor la Universitatea din Louisiana; s-a pronunțat pentru menținerea Uniunii. — 167.
- Rosenblum, Eduard** — student german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; după înfrângerea insurecției a emigrat din Germania. — 419.
- Röser, Peter Gerhard** (1814—1865) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesie muncitor la fabrica de țigări din Köln; în 1848—1849 — vicepreședinte al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1850 membru al Ligii comunistilor; unul dintre principalii inculpați în procesul comunistilor de la Köln (1852); a fost condamnat la 6 ani închisoare; ulterior a devenit adept al lui Lassalle. — 432.
- Ruge, Arnold** (1802—1880) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez; în 1848 — deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); în deceniul al 6-lea — unul dintre liderii emigrației mic-burgheze germane din Anglia; după 1866 — național-liberal. — 223, 418, 431, 449, 510, 593.
- Ruge, Franziska** — fiica lui Arnold Ruge. — 593.
- Russell, Lord John** (1792—1878) — om politic englez, liderul whigilor; prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 188.
- Russell, sir William Howard** (1820—1907) — ziarist englez; în 1861—1862 — corespondent de război al ziarului „Times” la Washington. — 210.

- Rüstow, Alexander** (1824—1866) — ofițer prusian și autor al unor scrieri militare; fratele lui Friedrich Wilhelm Rüstow. — 225.
- Rüstow, Cezar** (1826—1866) — ofițer prusian și autor al unor scrieri militare; fratele lui Friedrich Wilhelm Rüstow. — 225.
- Rüstow, Friedrich Wilhelm** (1821—1878) — ofițer german și autor al unor scrieri militare, democrat; a luat parte la revoluția din 1848—1849; emigrant în Elveția; în 1860 — șeful statului-major al lui Garibaldi; prieten al lui Lassalle. — 93, 174, 225, 230, 232, 234, 239, 251, 375, 558, 593.
- Rutenberg, Adolf** (1808—1869) — publicist german, tinăr hegelian; din 1848 redactor la „National-Zeitung”; după 1866 — național-liberal. — 147, 148, 379.
- Rütten, Josef Jakob** (1805—1878) — editor german, radical mic-burghez, directorul unei edituri din Frankfurt pe Main. — 450.
- S**
- Sarah** — vezi *Parker Sarah*.
- Sazonov, Nikolai Ivanovici** (1815—1862) — ziarist rus, liberal; la începutul deceniului al 5-lea a emigrat în străinătate, unde a colaborat la diferite ziare și reviste. — 280, 488.
- Sauernheimer** — muncitor perier, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în Elveția; președinte al Asociației muncitorilor germani de la Geneva. — 78, 419.
- Saul** (secolul al XI-lea î.e.n.) — primul rege al statului sclavagist Israel. — 365.
- Say, Jean-Baptiste** (1767—1832) — economist vulgar francez, a sistematizat și vulgarizat opera lui Adam Smith; a fundamentat teoria vulgar-economică cu privire la factorii producției, considerând pământul, capitalul și munca drept izvoare de sine stătătoare ale rentei, profitului și salariului (formula trinitară). — 143.
- Schabelitz, Jakob** (1827—1899) — editor și librar elvețian, radical burghez; de la sfârșitul deceniului al 5-lea până la începutul deceniului al 6-lea a întreținut legături cu Marx și Engels. — 422, 432, 446.
- Schaible, Karl Heinrich** (1824—1899) — medic și scriitor german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, mai târziu a emigrat în Anglia. — 39, 40, 140, 400, 401, 411, 412, 415, 434, 435, 453.
- Schapper, Karl** (1812—1870) — unul dintre conducătorii Ligii celor drepti și ai Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al organului central al Ligii comunistilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850, după sciziunea Ligii comunistilor, a condus împreună cu Willich fracțiunea sectară ostilă lui Marx; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; în 1865 — membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 12, 32, 49, 126, 264, 420, 426, 440, 441, 444, 477.
- Scherzer, Andreas** (1807—1879) — croitor german, membru al comunității de la Paris a Ligii comunistilor; după sciziunea Ligii a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; unul dintre inculpați în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; mai târziu a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; editorul ziarului „Die Neue Zeit” și colaborator la săptămânalul „Das Volk”. — 431.
- Schiller, Friedrich** (1759—1805) — mare poet și dramaturg german. — 31, 58, 111, 120, 121, 326, 404, 431, 522, 524, 525, 549, 578.
- Schily, Victor** (1810—1875) — avocat german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în Franța; membru al Asocia-

- ției Internaționale a Muncitorilor. — 27, 29, 30, 38, 46, 49, 52, 56, 75, 91, 122, 171, 173, 177, 200, 209, 257, 300, 419, 447, 488, 506, 509, 546, 601.
- Schimmelpfennig, Alexander* (1824—1865) — fost ofițer prusian, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurjecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat; s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor aboliționiste din Nord. — 15, 49.
- Schleiden, Mathias Jakob* (1804—1881) — botanist german; a făcut studii asupra morfologiei și fiziologiei celulelor plantelor și animalelor, aducând date noi în cunoașterea acestora și a pus bazele teoriei celulare (împreună cu Th. Schwann). — 368, 372.
- Schleinitz, Alexander, baron de* (din 1879), conte (1807—1885) — om de stat prusian, reprezentant al iuncherimii reacționare; ministru de externe (Iunie 1848, 1849—1850 și 1858—1861). — 74, 531.
- Schlesinger, Max* (1822—1881) — publicist german, liberal burghez; în 1848 a emigrat la Londra, unde a fost corespondent al lui „Kölnische Zeitung”. — 43, 112.
- Schlosser, Friedrich Christoph* (1776—1861) — istoric burghez german, liberal; șeful școlii de istoriografie germană de la Heidelberg. — 141.
- Schmalhausen, Sophie* (1816—după 1883) — sora mai mare a lui Karl Marx; căsătorită cu Wilhelm Robert Schmalhausen. — 567, 568.
- Schmalhausen, Wilhelm Robert* (1817—1862) — avocat din Maastricht, cumnatul lui Karl Marx; soțul surorii sale Sophie. — 515, 563.
- Schmerling, Anton, cavaler de* (1805—1893) — om de stat austriac, liberal, ministru de interne (Iulie-decembrie 1848), prim-ministru și ministru de externe (septembrie-decembrie 1848), prim-ministru și ministru de interne (1860—1865). — 173, 176.
- Schmerling, Philipp Charles* (1791—1836) — medic și paleontolog belgian. — 309.
- Schmidt* — agent al unei companii de navigație; președinte al Uniunii bărbatilor germani de la Londra; membru al secției de la Londra a Uniunii naționale. — 168, 169.
- Schmidt, Heinrich Julian* (1818—1886) — critic și istoric al literaturii germane, liberal moderat; din 1866 — adept al lui Bismarck. — 551.
- Schneider II, Karl* — avocat din Köln, democrat mic-burghez; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852 — apărător în procesul comuniștilor de la Köln. — 150, 421, 441, 442, 476, 481, 482.
- Schöler, Lina* — prietenă a familiei Marx. — 62.
- Schönberg, contesă.* — 478.
- Schramm, Conrad* (aprox. 1822—1858) — revoluționar german, membru al Ligii comuniștilor; din 1849 — emigrant la Londra; girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; în 1850, după sciziunea care a avut loc în Liga comuniștilor, adeptul lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 357, 445, 446.
- Schramm, Rudolf* (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez; în 1848 — deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia; a luat poziție împotriva lui Marx; în deceniul al 7-lea — adept al lui Bismarck; fratele lui Conrad Schramm. — 213, 335.
- Schröder* — emigrant german din Londra. — 5.
- Schröder, E.* — agent al firmei „Ermen & Engels” din Amsterdam. — 196.
- Schulze-Delitzsch, Franz Hermann* (1808—1883) — economist mic-burghez și om politic german; a militat pentru unificarea Germaniei sub hege-

- monia Prusiei ; unul dintre întemeietorii Uniunii naționale ; în deceniul al 7-lea — unul dintre conducătorii partidului progresist ; a încercat să abată muncitorii de la lupta revoluționară prin organizarea de societăți cooperatiste. — 256, 300, 304, 315, 379.
- Schurz, Karl* (1829—1906) — democrat mic-burghez german ; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatina ; a emigrat în Elveția, iar în 1852 în S.U.A. ; a luat parte la războiul civil de partea statelor din Nord ; a jucat un rol conducător în partidul republican, ulterior — om de stat, ministru de interne (1877—1881). — 210.
- Schwabe* — comerciant din Manchester. — 582.
- Schwanbeck, Eugen Alexis* (1821—1850) — ziarist german, colaborator la „Kölnische Zeitung” (1847—1849). — 124.
- Schwann, Theodor* (1810—1882) — biolog german ; în 1839 a formulat, împreună cu Schleiden, teoria celulară a structurii organismelor ; prim-procuror. — 368.
- Schwarck* — procuror suprem la Curtea de apel regală-prusiană. — 471, 476.
- Schwartz, Wilhelm* — membru al conducerii expoziției industriale mondiale din 1862 de la Londra. — 557.
- Schweigert, Ludwig* — fost ofițer austriac, membru al Uniunii naționale ; la începutul deceniului al 7-lea — organizator și conducător al detașamentelor de miliție din Germania. — 225.
- Schwerin, Maximilian Heinrich Karl, conte de* (1804—1872) — reprezentant al nobilimii și al birocrației prusiene ; ministru al culturii (martie-iunie 1848) ; membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de dreapta) ; ministru de interne (1859—1862), mai târziu național-liberal. — 148, 163, 536.
- Scott, Winfield* (1786—1866) — general american ; a luat parte la războiul anglo-american (1812—1815) ; comandant suprem al armatei S.U.A. (1841—noiembrie 1861). — 157, 162.
- Scoville, Joseph Alfred* (Pseudonim : *Manhattan*) (1815—1864) — ziarist american, membru al partidului democrat ; în timpul războiului civil din S.U.A. — corespondent la New York al ziarelor „Morning Herald” și „Evening Standard” ; s-a ridicat împotriva politicii promovate de guvernul Lincoln. — 208.
- Seddon, James Alexander* (1815—1880) — om politic american, membru al partidului democrat ; în timpul războiului civil din S.U.A. — ministru de război al Confederației statelor din Sud (1862—1865). — 380.
- Seel, Richard* — caricaturist german, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea — prieten cu Engels. — 150.
- Sertorius, Quintus* (aprox. 123—72 î.e.n.) — om politic și general roman, unul dintre conducătorii democrației sclavagiste ; în 80—72 î.e.n. a condus lupta triburilor iberice împotriva statului roman. — 141.
- Seward, William Henry* (1801—1872) — om de stat american, unul dintre liderii aripii de dreapta a partidului republican ; guvernator al statului New York (1839—1843) ; din 1849 senator ; în alegerile din 1860 — candidatul la președinție, secretar de stat al S.U.A. (1861—1869) ; adeptul unui compromis cu proprietarii de sclavi din statele din Sud. — 295.
- Seyd* — proprietarul unui hotel din Londra. — 160.
- Shakespeare, William* (1564—1616) — cel mai mare poet și dramaturg al Renașterii engleze, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai literaturii universale. — 141, 143, 345, 605.
- Sherman, Thomas West* (1813—1879) — general american, a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord ; din octombrie 1861 până în martie 1862 a comandat armata expediționară a statelor din

- Nord în Carolina de Sud și în Florida. — 208, 377, 380.
- Siebel* — comerciant din Barmen, tatăl lui Carl Siebel. — 149.
- Siebel, Carl* (1836—1868) — poet renan; a contribuit în mare măsură la răspîndirea lucrărilor lui Marx și Engels și la popularizarea volumului I al „Capitalului”; rudă îndepărtată a lui Engels. — 24—26, 41, 42, 44—47, 49—52, 55, 56, 57, 62, 65, 75, 79, 80, 82, 85, 87, 90, 94—98, 112, 123, 124, 126, 128, 135, 149, 190, 218, 314, 462, 465, 466, 471, 489, 505, 506, 520, 521, 532, 544, 549, 559.
- Siebel, Reinhilde* — soția lui Carl Siebel. — 94, 149, 505, 549.
- Sigel, Franz* (1824—1902) — ofițer din Baden, democrat mic-burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; comandant suprem, apoi locțiitor al comandantului suprem Mieroslavski al armatei revoluționare din Baden în timpul insurecției din 1849 din Baden-Palatinat; a emigrat în Elveția și apoi în Anglia; în 1852 s-a stabilit în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea statelor din Nord. — 219, 220.
- Simon, Edouard* (1824—1897) — publicist francez, născut la Berlin; spion bonapartist. — 107, 110.
- Simon, Ludwig* (1810—1872) — avocat din Trier, democrat mic-burghez; în 1848—1849 — membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); în 1849 a emigrat în Elveția. — 99, 113, 117, 119, 158, 433, 496.
- Simons, Ludwig* (1803—1870) — consilier de justiție prusian; în 1848 — deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de dreapta); ministru de justiție (1849—1860). — 129.
- Simson, Martin Eduard Sigismund von* (1810—1899) — om politic și jurist prusian; în 1848—1849 — deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centru-dreapta); în noiembrie 1848 — comisar imperial la Berlin; în decembrie 1848—mai 1849 — președinte al Adunării; în 1849 — deputat în cea de-a doua Cameră (aripa de stînga); în 1871—1874 — președinte al Reichstagului german. — 149.
- Sippel* — emigrant german în Anglia. — 202.
- Slide, John* (1793—1871) — om politic american, membru al comisiei senatului pentru problemele externe; în toamna anului 1861 a fost trimis de Confederația statelor din Sud cu o misiune diplomatică în Franța; reprezentant al Confederației la Paris. — 189.
- Smith, Adam* (1723—1790) — economist englez, unul dintre reprezentanții marcanți ai economiei politice clasice burgheze. — 201, 237, 245, 250, 315, 320.
- Socrate* (aprox. 469—aprox. 399 î.e.n.) — filozof idealist din Grecia antică, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 552.
- Solms, Marie-Laetitia-Studolmine Wyse, prințesă de* (aprox. 1833—1902) — scriitoare și publicistă franceză de orientare liberală, nepoata lui Ludovic Bonaparte. — 290.
- Sommer* — la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea — agent de poliție prusian la Paris. — 478.
- Soulouque, Faustin* (aprox. 1782—1867) — președinte al Republicii Haiti (1847—1849); în 1849 s-a proclamat împărat, ruinându-și numele de Faustin I (1849—1859). — 347.
- Spartacus* (căzut în 71 î.e.n.) — gladiator roman, conducătorul celei mai însemnate răscoală a sclavilor din Roma antică în 73—71 î.e.n. — 141.
- Speck* — șeful secției administrative a redacției ziarului „Das Volk”. — 43.
- Spence, James* — comerciant englez; corespondent al ziarului „Times”; în perioada războiului civil din S.U.A. a apărut în repetate rânduri în presă cauza proprietarilor de sclavi din Sud. — 218, 219, 268, 327.

- Spilthoorn, Charles-Louis** (1804—1872) — avocat belgian; militant de seamă al mișcării democratice, participant la revoluția burgheză belgiană din 1830; membru al Asociației democratice din Bruxelles; președintele Asociației democratice din Gand. — 456.
- Spinoza, Baruch (Benedictus de)** (1632—1677) — filozof materialist olandez. — 587.
- Spurzheim, Johann Christoph** (1776—1832) — frenolog german. — 368.
- Stahr, Adolf Wilhelm Theodor** (1805—1876) — scriitor german, autor al unor romane istorice și al unor studii de istorie a artei și literaturii. — 440.
- Stanbury** — proprietarul unei tipografii din Londra. — 479.
- Standau, Julius** — profesor german; a participat la mișcarea democratică din deceniile al 4-lea și al 5-lea din Germania; unul dintre organizatorii Uniunii militare din Biel (Elveția); după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în S.U.A. — 76.
- Stanton, Edwin McMasters** (1814—1869) — jurist și om de stat american, a făcut parte din aripa de stînga a partidului republican; attorney-general (procuror general) (1860—1861), ministru de război al S.U.A. (ianuarie 1862—1868); partizan al metodelor revoluționare de luptă împotriva proprietarilor de sclavi din Sud. — 219, 220, 228.
- Stechan, Gottlieb Ludwig** (n. aprox. 1814) — țîmplar din Hanovra; membru al Ligii comunistilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă în 1850 a făcut parte din fracțiunea seclară Willich-Schapper; din decembrie 1851 a trecut în rîndurile adeptilor lui Marx și Engels; din ianuarie 1852 a fost în fruntea Asociației muncitorilor din Londra. — 477.
- Stecher, G. K.** — fost director al gimnaziului din Baden; după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat din Germania; litograf. — 470.
- Steffen, Wilhelm** — fost ofițer prusian, martor al apărării în procesul comunistilor de la Köln din 1852; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A.; în deceniul al 6-lea a întreținut legături de prietenie cu Marx și Engels. — 222, 255, 452.
- Stein, Julius** (1813—1889) — profesor titular la Universitatea din Breslau (Wroclaw), publicist democrat; în 1848 — deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga); în deceniul al 6-lea — unul dintre redactorii lui „Neue Oder-Zeitung”; din 1862 — redactor al lui „Breslauer Zeitung”. — 146, 418.
- Stein, Maximilian, baron** (1811—1860) — ofițer austriac, în timpul revoluției din 1848—1849 — șeful statului-major în armata revoluționară din Ungaria; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a luat numele de Ferhad-pașa; a luptat împotriva Rusiei țariste în Cerkezia (1857—1858). — 330.
- Steinthal** — proprietarul unei firme comerciale din Manchester la care a lucrat Georg Weerth între anii 1852 și 1856. — 369, 582.
- Stieber, Wilhelm** (1818—1882) — funcționar de poliție prusian, șef al poliției politice din Prusia (1850—1860); martorul principal și unul dintre organizatorii procesului comunistilor de la Köln din 1852; împreună cu Wermuth a scris oarta „Die Communisten Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts”. — 17, 22, 86, 125, 129, 148, 386, 397, 403, 420—423, 429, 441, 476—482, 495.
- Sterlin** — ziarist liberal german, membru al Uniunii democratice din München, corespondent al lui „Neue Rheinische Zeitung”. — 150.
- Stoffregen, Ludwig** (n. 1815) — a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; din 1850 emigrant în Anglia. — 455, 460.
- Stone, Charles Pomeroy** (1824—1887) — general american; în 1861 a comandat trupele statelor din Nord în Vir-

- ginia ; după. înfringerea de la Balls Bluff (octombrie 1861), fiind acuzat de înaltă trădare, a fost arestat, iar la sfârșitul anului 1862 eliberat. — 195.
- Stössel* — bibliotecar la Asociația „Schiller” din Manchester. — 524.
- Strohn, Wilhelm* — membru al Ligii comuniștilor, prieten al lui Marx și Engels, emigrant la Bradford. — 36, 213, 365, 584.
- Stücker* — consilier la curte. — 232.
- Sulla, Lucius Cornelius* (138—78 î.e.n.) — comandant de oști și om de stat roman ; consul (88 î.e.n.), dictator (82—79 î.e.n.). — 141.
- Sumner, Edwin Vose* (1797—1863) — general american, a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord, în 1862 a comandat două corpuri de armată în bătălia de la Fredericksburg. — 270.
- Sumner, John Bird* (1780—1862) — cleric englez, arhiepiscop de Canterbury (1848—1862). —
- Süss Oppenheimer, Joseph* (1698—1738) — financiar german, în deceniul al 4-lea al secolului al XVIII-lea, în calitate de consilier financiar al ducelui de Württemberg, a fost autorul unei serii de mașinații financiare. — 356.
- Szemere, Bertalan (Bartholomeu)* (1812—1869) — om politic și publicist ungar ; a luat parte la revoluția din Ungaria (1848—1849) ; ministru în guvernul revoluționar ; după înfringerea revoluției a emigrat. — 30, 46—50, 100, 106, 113, 115, 385, 387, 390, 455, 460, 486, 491, 502, 503.
- T**
- Tasso, Torquato* (1544—1595) — celebru poet italian ; autorul poemului „Ierusalimul eliberat”. — 162.
- Tavernier, conte* — ofițer de artilerie. — 144.
- Taylor, Tom* (1817—1880) — dramaturg și ziarist englez, colaborator la mai multe periodice, redactor la revista satirică „Punch” (1874—1880). — 290, 291.
- Techow, Gustav Adolf* (1813—1893) — ofițer prusian, democrat mic-burghez ; în 1848 a luat parte la evenimentele revoluționare din Palatinat ; în 1849, după înfringerea insurecției din Baden-Palatinat, a emigrat în Elveția, în 1852 s-a stabilit în Australia. — 15, 22, 49, 91, 110, 400, 406, 438, 445—449, 490, 601.
- Terențiu (Publius Terentius Afer)* (aprox. 185—159 î.e.n.) — celebru dramaturg roman. — 121, 210, 405.
- Telling* — vezi *Müler-Telling, Eduard von*.
- Thimm, Franz* — librar din Manchester. — 135.
- Thompson, Jacob* (1810—1885) — om de stat american, membru al partidului democrat ; ministru de interne (1857—1861) în guvernul Buchanan. — 166.
- Thudichum, Friedrich Wolfgang Karl von* (1831—1913) — istoric al dreptului, german, din 1862 profesor la Tübingen. — 336.
- Tietz, Friedrich Wilhelm* (n. aprox. 1823) — croitor german, membru al Ligii comuniștilor ; după sciziunea care a avut loc în Ligă în 1850 s-a raliat la fracțiunea Willich-Schapper. — 478.
- Toby* — vezi *Meyen, Eduard*.
- Toucey, Isac* (1792—1869) — om de stat american, jurist, membru al partidului democrat ; attorney-general (procuror general) (1848—1849), senator (1852—1857), ministru al marinei în guvernul Buchanan (1857—1861). — 166.
- Tralle* — democrat mic-burghez german, în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea — emigrant la Londra. — 160.

Trübner, Nikolaus (1817—1884) — editor german din Londra. — 109, 156.

Tscherner, Karl (1812—1879) — jurist și ziarist elvețian, radical, unul dintre redactorii gazetei „Bund”. — 58.

Tucidide (aprox. 460—400 î.e.n.) — istoric grec, autorul lucrării „Războiul peloponeziac”. — 533.

Türr, István (Ahmed-Kiamil-bei) (1825—1908) — ofițer ungar, a emigrat în Turcia; a luat parte la războiul Crimeii de partea trupelor aliate și la războiul Cerkeziei împotriva Rusiei. — 75, 93, 174, 209, 330, 546.

Tussy — vezi *Marx, Eleanor*.

Twisten, Karl (1820—1870) — om politic german, jurist, din 1861 — membru al Camerei deputaților din landtagul prusian; din 1867 — membru al Reichstagului Germaniei de nord, unul dintre liderii partidului progresist; în 1866 — unul dintre fondatorii partidului național-liberal. — 208.

U

Uhland, Ludwig (1787—1862) — poet romantic german, liberal-burghez; în 1848—1849 — membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru stînga). — 59, 61.

Uhlendorff — democrat german, membru al Uniunii muncitorilor din Köln. — 439.

Ulloa, Gerolamo (1810—1891) — general napolitan; a luat parte la mișcarea de eliberare națională și la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Italia; după înfringerea revoluției a emigrat în Franța; în timpul războiului Italiei și Franței împotriva Austriei (1859) a fost comandantul armatei toscane. — 71.

Ulmer, Johan — membru al Ligii comunistilor; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea — emigrant la Londra; după sciziunea

care a avut loc în Ligă — adept al lui Marx și Engels. — 480.

Ure, Andrew (1778—1857) — chimist englez, economist vulgar, autor al mai multor lucrări de economie industrială. — 201.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil; în deceniul al 4-lea a îndeplinit misiuni diplomatice în Turcia; a demascat politica externă a lui Palmerston și a whigilor; membru al parlamentului (1847—1852); fondatorul și redactorul ziarului „Free Press”. — 9, 12, 21, 25, 37, 55, 72, 193, 198, 205, 288, 319, 329, 335, 358, 359, 412, 444, 451, 482—485, 543, 608.

V

Varnhagen von Ense, Karl August (1785—1858) — scriitor și critic literar cu concepții liberale. — 182, 519, 549.

Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), marchiz de (1633—1707) — mareșal al Franței, genist; autor al unei serii de lucrări despre fortificații și asedii. — 315.

Vaucanson, Jacques de (1709—1782) — mecanic și inventator francez; a perfecționat construcția războiului mecanic. — 284.

Venedey, Jakob (1805—1871) — publicist radical german; în 1848—1849 — membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); după revoluția din 1848—1849 — liberal. — 62, 398.

Vico, Giovanni Battista (1668—1744) — filozof și sociolog italian. A încercat să stabilească legitățile obiective ale dezvoltării societății. — 204, 547.

Victor Emanuel al II-lea (1820—1878) — duce de Savoia, rege al Sardiniei (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 89, 93, 230, 500, 508.

Victoria (1819—1901) — regină a Marii Britanii și Irlandei (1837—1901). — 43, 181, 357, 360, 474, 475.

- Vidocq, François-Eugène (1775—1857)** — delincent de drept comun; agent secret al poliției; i se atribuie „Memoriile lui Vidocq”; numele lui a devenit un nume comun pentru desemnarea copoiului abil și a șarlata-nului. — 429.
- Vincke, Georg, baron de (1811—1875)** — om politic prusian, liberal; în 1848—1849 — unul dintre conducătorii aripii de dreapta din Adunarea națională de la Frankfurt; în 1849 — deputat în cea de-a doua Cameră (aripa de dreapta); din deceniul al 6-lea pînă în deceniul al 7-lea a fost ales deputat în landtagul prusian, liberal moderat. — 139, 144, 149, 164, 295, 485.
- Virchow, Rudolf (1821—1902)** — patolog și antropolog german, întemeietorul patologiei celulare; adversar al darvinismului; unul dintre întemeietorii și liderii partidului progresist; după 1871 — adversar al mișcării muncitorești și al socialismului științific. — 256, 332.
- Vissering, Simon (1818—1888)** — economist vulgar și statistician olandez. — 571.
- Vögele, August** — zețar; în 1859 a lucrat în tipografia lui Hollinger la Londra. — 33—38, 391, 394, 401, 408—414, 434.
- Vogler, C. G.** — editor și librar din Bruxelles; a editat lucrarea lui Marx „Misère de la philosophie”. — 450.
- Vogt, Karl (1817—1895)** — naturalist și om politic german, reprezentant al materialismului vulgar, democrat mic-burghez; în 1848—1849 — membru al Adunării naționale (aripa de stînga); în iunie 1849 — unul dintre cei cinci regenți ai imperiului; în 1849 a emigrat în Elveția; în deceniile al 6-lea și al 7-lea — agent plătit al lui Ludovic Bonaparte; unul dintre participanții cei mai activi la campania de calomnii pornită împotriva revoluționarilor proletari; Marx l-a demască în pamfletul său „Domnul Vogt”. — 7, 10—14, 17—19, 21—25, 28—31, 35—40, 42, 58, 62, 64, 66, 68, 73, 80, 82, 84—86, 90—94, 97, 98, 102, 104, 109, 111, 113, 116—118, 132, 137, 139, 209, 314, 359, 386—390, 393, 399, 400, 402—422, 424—429, 432, 433—436, 437, 440, 443—448, 453, 454, 458, 461—466, 471, 472, 490, 494—496, 504, 516, 563.
- Voltaire, François-Marie Arouet de (1694—1778)** — mare gînditor și scriitor iluminist francez. Lucrările sale au avut un rol imens atît în stimularea mișcării iluministe în întreaga Europă. cit și în pregătirea ideologică a revoluției burgheze din Franța. În țara noastră opera lui Voltaire a început să fie cunoscută încă în 1792. Ea a exercitat o puternică influență asupra generației pașoptiste. — 141, 302.

W

- Wagner, Hermann (1815—1889)** — publicist și om politic german, ideolog al iuncherimii prusiene îmburghezite; redactor al lui „Neue Preussische Zeitung” (1848—1854), unul dintre fondatorii partidului conservator prusian; adept al „socialismului de stat” prusian reacționar. — 148, 149, 332.
- Waldeck, Benedikt Franz Leo (1802—1870)** — om politic german, radical burghez, jurist; unul dintre liderii aripii de stînga și vicepreședinte al Adunării naționale din Prusia (1848); din 1861 membru în Camera deputaților din landtagul prusian, iar din 1867 — al Reichstagului Germaniei de nord; unul dintre liderii partidului progresist. — 149.
- Waldersee, Friedrich Gustav, conte de (1795—1864)** — general prusian; autor al unor scrieri militare, ministru de război (1854—1858). — 89.
- Waesrode, Ludwig Reinhold (1810—1889)** — publicist german, democrat burghez; în 1860—1861 a editat almanahul „Demokratische Studien”. — 45, 81, 132, 508.

- Wallace, Lewis (1827—1905)** — general american, a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din Nord ; în 1862 comandant de divizie în statul Tennessee. — 207.
- Watteau, Louis** (Pseudonim: *Denonville*) (n. 1824) — medic și publicist francez, a participat la mișcarea revoluționară din Franța din deceniile al 5-lea și al 6-lea, apoi a emigrat în Belgia ; prieten apropiat al lui L. A. Blanqui. — 156—157, 540, 542.
- Watts, John (1818—1887)** — publicist englez, la început socialist utopist, adept al lui Robert Owen, ulterior liberal burghez și filantrop ; apologet al capitalismului. — 277, 278, 280.
- Weber** — jurist prusian (consilier juridic), în 1860 avocatul lui Marx în procesul împotriva lui „National-Zeitung” din Berlin. — 37, 41, 42, 44, 47, 64, 67, 72, 74, 77, 95, 96, 103, 426, 432, 441, 459, 461, 468—471, 489, 491, 495, 502.
- Weber, Josef Valentin (1814—1895)** — ceasornicar din Palatinat ; în 1848 a luat parte la mișcarea revoluționară din Baden ; emigrant în Elveția, apoi la Londra ; membru al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra. — 155, 158, 160, 345, 543, 566.
- Weerth, Georg (1822—1856)** — publicist și scriitor german, considerat de Engels ca primul poet al proletariatului german ; membru al Ligii comunistilor ; în 1848—1849 foiletonistul lui „Neue Rheinische Zeitung”, prieten al lui Marx și Engels. — 287, 604.
- Weitting, Wilhelm (1808—1871)** — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune croitor ; unul dintre teoreticienii comunismului utopic egalitar ; a fost unul dintre conducătorii organizației muncitorești Liga celor drepti ; în 1849 a emigrat în S.U.A., unde după scurt timp s-a retras din mișcarea muncitorească. — 438.
- Wermuth** — director de poliție în Hainova, martor al acuzării în procesul comunistilor de la Köln din 1852 ; autor, împreună cu Wilhelm Stieber, al cărții „Die Communisten Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts”. — 477.
- Werner, Minna** — a doua soție a lui Gottfried Kinkel. — 139.
- Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von (1799—1876)** — om politic prusian reacționar, ministru de interne (1850—1858) ; fratele vitreg al soției lui Marx, Jenny Marx. — 425, 434, 443.
- Weydemeyer, Joseph (1818—1866)** — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane ; în 1846—1847 — „adevărat socialist” ; sub influența lui Marx și Engels a trecut pe pozițiile comunismului științific ; membru al Ligii comunistilor, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania ; redactor la „Neue Deutsche Zeitung” (1849—1850) ; după înfringerea revoluției a emigrat în America, unde a luat parte la războiul civil de partea statelor din Nord ; împreună cu Cluss a propagat marxismul în S.U.A. ; prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 42, 44, 69, 76, 77, 222, 396, 438, 448, 461—466.
- Whitworth, sir Joseph (1803—1887)** — fabricant englez ; mecanic și inventator, a lucrat mai ales în domeniul tehnicii armelor. — 493.
- Wiehe** — soția lui Johann Friedrich Wiehe. — 33, 391.
- Wiehe, Johann Friedrich** — zetar, în 1859 a lucrat în tipografia lui Höltinger la Londra. — 27, 29, 32—36, 37, 40, 391, 392, 401, 408—412, 434, 435, 496.
- Wigand, Otto (1795—1870)** — editor și librar german, proprietarul unei firme din Leipzig care publica lucrările scriitorilor progresiști. — 90.
- Wilhelm (1845—1913)** — fiul regelui danez Christian al IX-lea ; rege al Greciei sub numele de Georg I (1863—1913). — 588.

- Wilhelm I** (1797—1888) — prinț al Prusiei, prinț-regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888) și împărat al Germaniei (1871—1888). — 59, 70, 80, 85, 125, 129, 137, 140, 143, 149, 172, 178, 180, 183, 208, 221, 256, 265, 267, 341, 347, 359, 485, 518, 535, 589.
- Wilhelm I Cuceritorul** (1027—1087) — rege al Angliei (1066—1087). — 359, 589.
- Williams** — librar din Londra. — 569.
- Willich, August** (1810—1878) — ofițer prusian; a demisionat din armată din cauza convingerilor sale politice; membru al Ligii comunistilor; în 1849 — comandantul unui corp de voluntari în timpul insurecției din Baden-Palatinat; în 1850, după sciziunea din Liga comunistilor, împreună cu Schapper, conducător al fracțiunii sectare ostile lui Marx; în 1853 a emigrat în S.U.A.; în timpul războiului civil din S.U.A. (1861—1865) — general în armata statelor aboliționiste din Nord — 15, 49, 94, 139, 158, 218, 255, 420, 421, 427, 438, 440, 445—449, 477, 480.
- Willis, Robert** (1800—1875) — savant englez; a lucrat în domeniul mecanicii, tehnologiei și arheologiei; în 1854—1867 a ținut prelegeri pentru muncitori. — 283.
- Wilson, James** (1805—1860) — om politic și economist englez; adept al liberului schimb, fondator și redactor al revistei „Economist”, membru al parlamentului, secretar al trezoreriei (1853—1858), cancelar al trezoreriei pentru India (1859—1860), adversar al teoriei cantitative a banilor. — 62.
- Winter** — funcționar german, pe la mijlocul anului 1861 — președinte al poliției orașului Berlin. — 163, 536.
- Wiss, C.** — medic și ziarist german, tânăr hegelian; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în America; adept al lui Kinkel. — 438.
- Wolff, Ferdinand (Wolff cel roșu)** (1812—1895) — publicist german; în 1846—1847 — membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles, membru al Ligii comunistilor; în 1848—1849 — unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat; după sciziunea din Liga comunistilor, în 1850, adept al lui Marx și Engels; mai târziu s-a retras din viața politică. — 62, 279, 326, 458, 605.
- Wolff, Friedrich August** (1759—1824) — filolog german, cercetător al culturii antice, în special a epocii lui Homer. — 548.
- Wollers, Franz Anton von** (n. 1813) — ziarist burghez german, de origine belgian; în 1847—1849 — colaborator și membru al redacției lui „Kölnische Zeitung”; mai târziu agent bonapartist. — 124.
- Wolff, Bernhard** (1811—1879) — ziarist german; din 1848 — proprietarul lui „National-Zeitung” din Berlin; în 1849 a înființat prima agenție telegrafică în Germania. — 43, 148.
- Wolff, Wilhelm (Lupus)** (1809—1864) — militant al mișcării muncitorești germane, publicist, fiu de țăran din Silezia; a luat parte la mișcarea studențească; în 1834—1839 a fost deținut în închisorile prusiene; în 1846—1847 — membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles; din martie 1848 — membru al organului central al Ligii comunistilor; în 1848—1849 — unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”, membru al Adunării naționale de la Frankfurt (extrema stângă), prieten și tovarăș de luptă al lui Marx (care i-a dedicat „Capitalul”) și Engels; în 1851 a emigrat la Londra. — 10, 13, 16, 19, 23—25, 45, 53, 67, 73, 92, 97, 101—104, 107, 110, 113, 122, 145—146, 152, 156, 158, 161, 163, 172, 174, 197, 201, 205, 209, 215, 219, 221, 223, 225, 226, 233, 234, 244, 256, 259, 286, 304, 311, 328, 331, 334, 341, 343, 345, 346, 355, 357, 358, 361, 365, 369, 371, 400, 416, 437, 498, 545, 551, 577, 578—583, 611.
- Wood** — avocat din Manchester. — 358.

Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst, conte de (1784—1877) — general prusian; a luat parte la lovitura de stat contrarevoluționară din Prusia și la dizolvarea, în noiembrie 1848, a Adunării naționale prusiene; în 1864 — comandant suprem al trupelor prusiene-austriece în timpul războiului împotriva Danemaricii. — 340.

Wyke, Charles Lennox (1815—1897) — diplomat englez, ministru plenipotențiar (1860—1861) și trimis extraordinar în Mexic (1862—1863). — 199, 200.

Wyse, sir Thomas (1791—1862) — om politic și diplomat englez, liberal, cancelar al trezoreriei (1839—1841), ministru plenipotențiar la Atena (1849—1862), în deceniul al 3-lea — ginerele lui Lucien Bonaparte. — 290.

Z

Zabel, Friedrich (1802—1873) — publicist liberal german, redactor al lui „National-Zeitung” din Berlin (1848—1873). — 31, 47, 103, 133, 147, 148, 397, 427, 462, 501, 509.

Zamacona, Manuel — ziarist și om politic mexican, în 1861 — ministru de externe. — 199, 200.

Zamoyski, Wladislaw, conte (1803—1868) — magnat și general polonez, a participat la războala din 1830—1831; după înăbușirea războaielor a fost unul dintre conducătorii emigrației monarhiste-conservatoare poloneze de la Paris; în timpul războiului Crimeii a încercat să organizeze o legiune poloneză împotriva Rusiei. — 320, 329.

Zang, August (1807—1888) — publicist austriac, liberal burghez, fondator și

editor al ziarului „Press” din Viena; membru în landtagul Austriei de sud. — 176.

Zedlitz-Neukirch, Konstantin, baron de (n. 1813) — funcționar prusian, prefectul poliției la Berlin. — 143, 163, 518, 528, 535, 536.

Zell — notar din Trier. — 567.

Zerilli, Gustav (numele adevărat: Hirsch) (n. aprox. 1820) — ziarist ungar, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; din 1852 — emigrant la Paris, iar de la începutul anului 1853 la Londra; la începutul deceniului al 6-lea a avut legături cu Marx; ulterior adept al lui Kinkel; membru al secției din Londra a Uniunii naționale. — 155, 160, 169, 172.

Zernin, Eduard — publicist german, editorul lui „Allgemeine Militär-Zeitung”. — 28.

Zimmermann, Ernst Wilhelm Eduard — președinte al tribunalului orașenesc din Spandau, membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 — emigrant în Anglia. — 37, 76, 79, 116, 117, 120, 180, 507, 515.

Zinn — muncitor tipograf german, emigrant la Londra; zețar în tipografia lui Hirschfeld; în 1858 a înființat Uniunea bărbaților germani de la Londra. — 6, 95.

Žižka von Trocnow, Jan (aprox. 1360—1424) — conducător de oști și om politic ceh; după arderea pe rug a lui Huss, conducătorul mișcării husite și comandantul de oști al husiților; erou național ceh. — 120.

Personaje din literatură, Biblie și mitologie

Abraham — patriarh din Vechiul testament. — 274, 365.

Achille — potrivit legendei, cel mai curajos dintre eroii greci care au luat

parte la războiul troian, unul dintre personajele principale din „Iliada” lui Homer; a fost rănit mortal de o săgeată care i-a pătruns în călcîi.

- singurul loc vulnerabil de pe trupul său. — 594.
- AmiŃtrion** — rege legendar al Tirintului, descendent din Perseu și soŃ al Alcemei. În literatura modernă a devenit simbolul gazdei primitoare și generoase datorită eroului cu acest nume din comediile lui Molière. — 529.
- Ariadna** (în mitologia greacă), fiica lui Minos, regele Cretei. Legenda spune că, îndrăgostită de Teseu, i-a înlesnit acestuia ieșirea din Labirint cu ajutorul unui fir călăuzitor („firul Ariadnei”). Părăsită de Teseu, a devenit mai târziu soŃia lui Dionysos. — 523.
- Bachus** — zeul vinului și al veseliei la vechii romani. — 523.
- Buddha** — potrivit legendei, numele principelui vechi-indian Gautama, legendarul întemeietor al religiei budiste. — 145, 532.
- Circe** (în mitologia greacă) — zeiță și vrăjitoare din insula Eea. Îndrăgostindu-se de Ulise, ajuns pe această insulă în cursul pelerinărilor lui pe mare, Circe a încercat să-l rețină prin farmece, după ce i-a transformat în înșoŃitorii în porci; numele de Circe a devenit un simbol al frumuseŃii ademenitoare. — 522.
- Don Quijote** — eroul principal al romanului satiric cu același nume al lui Cervantes. — 149, 466.
- Edip** (Oedipos) — erou mitologic grec; fiul regelui teban Laios și al Iocastei. A eliberat Teba dezlegând enigma Sfînzului. — 597.
- Egeria** — în mitologia romană, nimfa care dădea sfaturi secrete regelui Romei Numa Pompilius. — 523.
- Esra** (*Esdras*) — autorul legendar al mai multor cărŃi din Vechiul testament. — 565.
- Falstaff, sir John** — personaj din piesele lui Shakespeare „Nevestele veșele din Windsor” și „Henric al IV-lea”. — 68.
- Godefroy de Bouillon** — eroul principal din poemul lui Torquato Tasso „Ierusalim eliberat”; personaj idealizat al unuia dintre conducătorii primei cruciade (1096—1099). — 162.
- Heinecke** — personaj din cîntecul popular german cu același nume, care este o parodie populară după așa-numita literatură grosolană a secolului al XVI-lea. — 513.
- Isaac** — personaj din Vechiul testament, fiul lui Abraham. — 365.
- Iacob** — potrivit Bibliei, fiul lui Isaac; strămoș al poporului izraelit. — 365.
- John Bull** — denumire ironică dată englezilor după apariția satirelor politice ale lui Jonathan Switt (1667—1745) și John Arbuthnot (1675—1735). — 9, 189, 198, 199, 217, 345.
- Iossua** (fiul lui Nun) — personaj din Vechiul testament; potrivit legendei, a dărimat zidurile Ierihonului prin sunetele trâmbișelor sfinte și prin strigățul de luptă al luptătorilor săi. — 365.
- Iov** — personaj biblic, tipul săracului care a suferit mult și care a fost răsplătit de Dumnezeu pentru smerenia și răbdarea lui. — 128.
- Kunigunde** — personaj din romanul filozofic al lui Voltaire „Candide”. — 117, 119.
- Lazarillo** — eroul povestirii spaniole anonime „Viața lui Lazarillo de Tormes — Fericea și nefericea lui”, apărută pe la mijlocul secolului al XVI-lea. Tipul haimanalei șișete. — 327.
- Lazăr** — numele săracului dintr-o parabolă din Noul testament. — 146, 342.
- Moise** — potrivit Vechiului testament, profetul care i-a eliberat pe evrei din robia egipteană („Ieșirea fiilor lui Israel din Egipt”). — 147, 231, 550.
- Ocean** (Oceanus) (în mitologia greacă) — divinitate a apelor, fiu al Pămîntului (Geea) și al Cerului (Uranus). Conform tradiției era conceput ca un fluviu care înconjura întreg pământul.

- mîntul, fiind izvorul primordial al tuturor apelor și chiar „părinte al zeilor” (după Homer), principiu al tuturor lucrurilor. — 371.
- Odiseu (Ulise)* — erou principal al „Odiseii” lui Homer, regele legendar al insulei Itaca; a comandat oștile grecești în războiul troian; s-a evidențiat prin curaj, șiretenie și elocință. — 522.
- Oreste și Pliade* — numele unor eroi legendari greci, deveniți simbolul prieteniei sincere. — 342, 343.
- Piepenbrink* — personaj din comedia lui Gustav Freytag „Jurnaliștii”. — 149.
- Simeon* — potrivit Bibliei, unul dintre fiii lui Iacob, strămoșul seminției Simeon a poporului iudeu. — 365.
- Squeers* — personaj din romanul lui Charles Dickens „Nikolas Nickleby”, tipul ignorantului și lingușitorului brutal și avid. — 31.
- Tezeu* — unul dintre cei mai de seamă eroi legendari greci, căruia i se atribuie întemeierea statului atenian. — 523.
- Unchiul Sam* — nume simbolic pentru S.U.A. — 217.
- Wildemann* — personaj din romanul „Hans Ibeles” al lui Johanna Kinkel. — 139.

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI

CORESPONDENȚA DINTRE MARX ȘI ENGELS
IANUARIE 1860 — SEPTEMBRIE 1864

1860

1. Marx către Engels. Aprox. 11 ianuarie	5—7
2. Marx către Engels. 25 ianuarie	7—8
3. Engels către Marx. 26 ianuarie	8—10
4. Marx către Engels. 28 ianuarie	10—13
5. Engels către Marx. 31 ianuarie	13—15
6. Marx către Engels. 31 ianuarie	16—17
7. Engels către Marx. 1 februarie	17—18
8. Engels către Marx. 2 februarie	19—20
9. Marx către Engels. 3 februarie	21—23
10. Engels către Marx. 4 februarie	23—24
11. Marx către Engels. 4 februarie	24—25
12. Engels către Marx. 7 februarie	26
13. Marx către Engels. 7 februarie	27—28
14. Marx către Engels. 9 februarie	28—34
15. Engels către Marx. 9 februarie	35
16. Engels către Marx. 12 februarie	36
17. Marx către Engels. 13 februarie	36—38
18. Marx către Engels. 14 februarie	38—39
19. Marx către Engels. 15 februarie	39—40
20. Engels către Marx. 8 aprilie	40—41
21. Marx către Engels. 9 aprilie	42
22. Marx către Engels. 12 aprilie	43—44
23. Marx către Engels. 16 aprilie	44—45

24. Marx către Engels. 17 aprilie	46—47
25. Marx către Engels. 24 aprilie	47—48
26. Marx către Engels. 7 mai	48—49
27. Engels către Marx. 7 mai	49—50
28. Marx către Engels. 8 mai	51—52
29. Engels către Marx. 10 mai	52—53
30. Engels către Marx. 11 mai	53
31. Marx către Engels. 28 mai	54
32. Engels către Marx. 31 mai	54—55
33. Marx către Engels. 2 iunie	56
34. Marx către Engels. 14 iunie	57
35. Marx către Engels. 16 iunie	57—59
36. Engels către Marx. 20 iunie	59—61
37. Engels către Marx. 25 iunie	61—62
38. Marx către Engels. 25 iunie	62—63
39. Marx către Engels. 26 iunie	64
40. Engels către Marx. 26 iunie	65
41. Engels către Marx. 27 iunie	65—66
42. Marx către Engels. 28 iunie	66
43. Engels către Marx. 28 iunie	67
44. Marx către Engels. 9 iulie	68
45. Marx către Engels. 17 iulie	69
46. Marx către Engels. 21 iulie	70
47. Engels către Marx. În jurul datei de 23 iulie	70—71
48. Marx către Engels. 25 iulie	72
49. Marx către Engels. 29 iulie	72—73
50. Engels către Marx. 1 august	73—74
51. Marx către Engels. 4 august	74—75
52. Marx către Engels. 27 august	75—76
53. Marx către Engels. 29 august	76—77
54. Marx către Engels. 1 septembrie	77—78
55. Marx către Engels. Începutul lunii septembrie	78—79
56. Marx către Engels. 13 septembrie.	79
57. Marx către Engels. 15 septembrie	80—81
58. Engels către Marx. 15 septembrie	81—83
59. Marx către Engels. 20 septembrie	83—84
60. Marx către Engels. 25 septembrie	84—86
61. Engels către Marx. 1 octombrie	87—90
62. Marx către Engels. 2 octombrie	90—92
63. Engels către Marx. 5 octombrie	92—94
64. Marx către Engels. 11 octombrie	94—95
65. Marx către Engels. 25 octombrie	95—96
66. Marx către Engels. 5 noiembrie	96—97

67. Marx către Engels. 13 noiembrie	97—99
68. Marx către Engels. 14 noiembrie	99—100
69. Marx către Engels. 21 noiembrie	100
70. Marx către Engels. 23 noiembrie	101—102
71. Marx către Engels. 26 noiembrie	102—104
72. Marx către Engels. 28 noiembrie	104—106
73. Engels către Marx. 3 decembrie	106—107
74. Engels către Marx. 5 decembrie	107—108
75. Marx către Engels. 5 decembrie	108—109
76. Marx către Engels. 6 decembrie	110—111
77. Marx către Engels. 12 decembrie	111—113
78. Engels către Marx. 18 decembrie	113—114
79. Marx către Engels. 18 decembrie	115
80. Engels către Marx. 19 decembrie	115—116
81. Marx către Engels. 19 decembrie	116—118
82. Marx către Engels. 23 decembrie	118
83. Marx către Engels. 26 decembrie	119—122
84. Marx către Engels. 27 decembrie	122

1 8 6 1

85. Marx către Engels. 3 ianuarie	123—124
86. Engels către Marx. 7 ianuarie	124—125
87. Marx către Engels. 8 ianuarie	126—127
88. Marx către Engels. 10 ianuarie	127
89. Marx către Engels. 18 ianuarie	128—129
90. Marx către Engels. 22 ianuarie	130—131
91. Marx către Engels. 29 ianuarie	131—133
92. Marx către Engels. 31 ianuarie	133
93. Engels către Marx. 31 ianuarie	134
94. Marx către Engels. 2 februarie	134—135
95. Engels către Marx. 4 februarie	135—136
96. Engels către Marx. 6 februarie	136—138
97. Marx către Engels. 14 februarie	138—139
98. Marx către Engels. 27 februarie	140—142
99. Marx către Engels. 7 mai	142—146
100. Marx către Engels. 10 mai	146—150
101. Marx către Engels. 16 mai	150—151
102. Marx către Engels. 10 iunie	151—152
103. Engels către Marx. 12 iunie	153—155
104. Marx către Engels. 19 iunie	155—158

105. Marx către Engels. 1 iulie	158—161
106. Engels către Marx. 3 iulie	161—163
107. Marx către Engels. 5 iulie	163—167
108. Marx către Engels. 12 iulie	168—170
109. Marx către Engels. 20 iulie	170—172
110. Marx către Engels. 3 august	172
111. Marx către Engels. 28 septembrie	173—175
112. Marx către Engels. 30 octombrie	175—177
113. Marx către Engels. 6 noiembrie	177—178
114. Marx către Engels. 18 noiembrie	179—180
115. Marx către Engels. 20 noiembrie	180—181
116. Engels către Marx. 27 noiembrie	181—182
117. Engels către Marx. 2 decembrie	182—183
118. Marx către Engels. 5 decembrie	184
119. Marx către Engels. 9 decembrie	184—186
120. Marx către Engels. 13 decembrie	186—187
121. Marx către Engels. 19 decembrie	187—190
122. Marx către Engels. 27 decembrie	190—191

1862

123. Marx către Engels. 25 februarie	192—193
124. Engels către Marx. 28 februarie	193—194
125. Marx către Engels. 3 martie	194—196
126. Engels către Marx. 5 martie	196—197
127. Marx către Engels. 6 martie	197—201
128. Engels către Marx. Aproximativ 8 martie	201—202
129. Marx către Engels. 15 martie	202—203
130. Marx către Engels. 28 aprilie	203—205
131. Engels către Marx. 5 mai	206—209
132. Marx către Engels. 6 mai	209—210
133. Engels către Marx. 12 mai	211
134. Engels către Marx. În jurul datei de 18 mai	211—212
135. Marx către Engels. 19 mai	212
136. Engels către Marx. 23 mai	213—216
137. Marx către Engels. 27 mai	216—218
138. Engels către Marx. 29 mai	218—219
139. Engels către Marx. 4 iunie	219—221
140. Marx către Engels. În jurul datei de 6 iunie	221—222
141. Marx către Engels. 18 iunie	222—224
142. Engels către Marx. Aprox. 3 iulie	224

143. Marx către Engels. 5 iulie	225
144. Marx către Engels. 11 iulie	226
145. Marx către Engels. 21 iulie	226—227
146. Engels către Marx. 30 iulie	227—229
147. Marx către Engels. 30 iulie	229—232
148. Engels către Marx. 31 iulie	232—233
149. Engels către Marx. 1 august	233—234
150. Marx către Engels. 2 august	235—240
151. Marx către Engels. 7 august	240—243
152. Engels către Marx. 8 august	243—244
153. Marx către Engels. 9 august	245—246
154. Engels către Marx. Înainte de 12 august	247
155. Engels către Marx. 13 august	247—248
156. Marx către Engels. 14 august	248
157. Marx către Engels. 20 august	249—251
158. Engels către Marx. 21 august	251
159. Engels către Marx. Începutul lunii septembrie	252
160. Engels către Marx. 9 septembrie	252—253
161. Marx către Engels. 10 septembrie	254—255
162. Engels către Marx. 16 octombrie	255—257
163. Marx către Engels. 29 octombrie	257—259
164. Marx către Engels. 4 noiembrie	260
165. Engels către Marx. 5 noiembrie	260—262
166. Marx către Engels. 9 noiembrie	262
167. Marx către Engels. 14 noiembrie	263
168. Engels către Marx. 15 noiembrie	263—265
169. Marx către Engels. 17 noiembrie	265—267
170. Marx către Engels. 20 noiembrie	267—268
171. Marx către Engels. 24 decembrie	268—269
172. Engels către Marx. 26 decembrie	269—270
173. Engels către Marx. 30 decembrie	270—271

1863

174. Marx către Engels. 2 ianuarie	272—274
175. Engels către Marx. 7 ianuarie	274—275
176. Marx către Engels. 8 ianuarie	275—276
177. Engels către Marx. 13 ianuarie	276—277
178. Marx către Engels. 24 ianuarie	278—280
179. Engels către Marx. 26 ianuarie	280—282
180. Marx către Engels. 28 ianuarie	282—286

181. Marx către Engels. 13 februarie	287—288
182. Marx către Engels. 17 februarie	288—289
183. Engels către Marx. 17 februarie	289—291
184. Engels către Marx. 19 februarie	291
185. Marx către Engels. 20 februarie	292
186. Engels către Marx. În jurul zilei de 21 februarie	292—293
187. Marx către Engels. 21 februarie	293—294
188. Marx către Engels. 24 martie	294—297
189. Engels către Marx. 8 aprilie	297—299
190. Marx către Engels. 9 aprilie	300—303
191. Marx către Engels. 18 aprilie	303
192. Engels către Marx. 21 aprilie	303—305
193. Engels către Marx. 20 mai	306—309
194. Marx către Engels. 29 mai	310—311
195. Marx către Engels. 10 iunie	312
196. Engels către Marx. 11 iunie	312—314
197. Marx către Engels. 12 iunie	315—317
198. Marx către Engels. 22 iunie	317—318
199. Engels către Marx. 24 iunie	318—319
200. Marx către Engels. 6 iulie	319—325
201. Marx către Engels. 15 august	326—329
202. Marx către Engels. 12 septembrie	329—331
203. Engels către Marx. 24 noiembrie	331—332
204. Marx către Engels. 2 decembrie	333
205. Engels către Marx. 3 decembrie	333—334
206. Marx către Engels. 4 decembrie	335—336
207. Marx către Engels. 22 decembrie	336—337
208. Marx către Engels. 27 decembrie	338—339

1864

209. Engels către Marx. 3 ianuarie	340—341
210. Marx către Engels. 20 ianuarie	341—343
211. Marx către Engels. 25 februarie	343
212. Marx către Engels. 11 martie	344
213. Marx către Engels. 19 aprilie	344—346
214. Engels către Marx. 29 aprilie	346—348
215. Engels către Marx. 1 mai	348—349
216. Engels către Marx. 2 mai	349—350
217. Engels către Marx. 2 mai	350—351
218. Marx către Engels. 23 mai	351

219. Marx către Engels. 26 mai	352
220. Engels către Marx. 30 mai	353—354
221. Marx către Engels. 3 iunie	355—357
222. Engels către Marx. 3 iunie	357—358
223. Marx către Engels. 7 iunie	358—360
224. Engels către Marx. 9 iunie	361—362
225. Marx către Engels. 16 iunie	362—366
226. Marx către Engels. 1 iulie	366
227. Marx către Engels. 4 iulie	367—368
228. Engels către Marx. 5 iulie	368—369
229. Marx către Engels. 25 iulie	370—371
230. Marx către Engels. 31 august	371—372
231. Engels către Marx. 2 septembrie	372—374
232. Marx către Engels. 2 septembrie	374—375
233. Engels către Marx. 4 septembrie	376—378
234. Marx către Engels. 7 septembrie	378—381

PARTEA A DOUA

SCRISORI ALE LUI MARX ȘI ENGELS CĂTRE DIVERSE PERSOANE IANUARIE 1860 — SEPTEMBRIE 1864

1860

1. Marx către Bertalan Szemere. 12 ianuarie	385
2. Marx către Ferdinand Lassalle. 30 ianuarie	385—387
3. Marx către Bertalan Szemere. 31 ianuarie	387—388
4. Marx către Joachim Lelewel. 3 februarie	388—389
5. Marx către Franz Duncker. 6 februarie	389—390
6. Marx către Ferdinand Freiligrath. 8 februarie	390—392
7. Marx către Justizrat Weber. 13 februarie	392—398
8. Engels către Franz Duncker. 20 februarie	398—399
9. Engels către Ferdinand Lassalle. 20 februarie	399—400
10. Marx către Justizrat Weber. 21 februarie	401—402
11. Marx către Ferdinand Freiligrath. 23 februarie	402—405
12. Marx către Ferdinand Lassalle. 23 februarie	406—407
13. Marx către Justizrat Weber. 24 februarie	407—425
14. Marx către Wilhelm Liebknecht. 27 februarie	426
15. Marx către Karl Schapper. 27 februarie	427—428
16. Marx către Muzembini. 27 februarie	428—429

17. Marx către Ferdinand Freiligrath. 29 februarie	429—436
18. Marx către Ferdinand Lassalle. 3 martie	437—440
19. Marx către Justizrat Weber. 3 martie	441—452
20. Marx către Charles Dobson Collet. 7 martie	453—454
21. Marx către Bertalan Szemere. 13 martie	455
22. Marx către Lucien Léopold Jottrand. 13 martie	456—457
23. Engels către Ferdinand Lassalle. 15 martie	457—459
24. Marx către Justizrat Weber. 27 martie	459—460
25. Marx către Bertalan Szemere. 4 aprilie	460
26. Marx către Ferdinand Lassalle. 9 aprilie	461—462
27. Marx către Georg Lommel. 9 aprilie	462—464
28. Marx către Johann Philipp Becker. 9 aprilie	465—466
29. Engels către Emil Engels. 11 aprilie	467
30. Marx către Justizrat Weber. 13 aprilie	468
31. Engels către Gottfried Ermen. 19 aprilie	468—469
32. Marx către Justizrat Weber. 21 aprilie	469
33. Marx către Georg Rheinländer. 24 aprilie	470
34. Marx către Ferdinand Lassalle. 24 aprilie	470—471
35. Marx către Justizrat Weber. 24 aprilie	472
36. Engels către Emil Engels. 25 aprilie	472
37. Marx către Eduard Fischel. 8 mai	473
38. Marx către Eduard Fischel. 1 iunie	474—475
39. Marx către Ferdinand Lassalle. În jurul datei de 2 iunie	475—485
40. Marx către Bertalan Szemere. 2 iunie	486—487
41. Marx către Johann Philipp Becker. 23 iunie	487—488
42. Marx către Justizrat Weber. 2 august	489
43. Engels către Jenny Marx. 15 august	489—490
44. Marx către Justizrat Weber. 20 august	491
45. Marx către Bertalan Szemere. 21 august	491—492
46. Engels către redacția lui „Allgemeine Militär-Zei- tung“. 24 august	493—494
47. Marx către Ferdinand Lassalle. 7 septembrie	494—496
48. Marx către Ferdinand Lassalle. 15 septembrie	497—499
49. Marx către Ferdinand Lassalle. 15 septembrie	499
50. Marx către Ferdinand Lassalle. 2 octombrie	500—501
51. Marx către Ferdinand Lassalle. 23 octombrie	501—502
52. Marx către Ferdinand Lassalle. 5 noiembrie	502
53. Marx către Bertalan Szemere. 21 noiembrie	503
54. Marx către Bertalan Szemere. 22 noiembrie	503—504
55. Marx către Franz Duncker. 24 noiembrie	504

1861

56. Marx către Carl Siebel. 3 ianuarie	505—506
57. Marx către Carl Siebel. 3 ianuarie	506
58. Marx către Ferdinand Lassalle. 16 ianuarie	507—509
59. Marx către Ferdinand Lassalle. 28 ianuarie	509
60. Marx către Ferdinand Freiligrath. 7 februarie	510
61. Engels către Elise Engels. 13 februarie	511—512
62. Marx către Ferdinand Lassalle. 15 februarie	513
63. Engels către Elise Engels. 27 februarie	514—515
64. Marx către Ferdinand Lassalle. 7 martie	515—517
65. Marx către Antoinette Philips. 24 martie	517—519
66. Marx către Carl Siebel. 28 martie	520
67. Marx către Carl Siebel. 2 aprilie	521
68. Marx către Antoinette Philips. 13 aprilie	522—523
69. Engels către Comitetul de conducere al Casei Schiller. În jurul datei de 3 mai	524—526
70. Marx către Lion Philips. 6 mai	526—529
71. Marx către Ferdinand Lassalle. 8 mai	529—532
72. Marx către Ferdinand Lassalle. 29 mai	532—533
73. Marx către Ferdinand Lassalle. 11 iunie	533—534
74. Marx către Antoinette Philips. 17 iulie	535—537
75. Marx către Ferdinand Lassalle. 22 iulie	538—540
76. Marx către Antoinette Philips. 24 septembrie	541
77. Marx către Louis Watteau. 10 noiembrie	542

1862

78. Marx către Josef Valentin Weber. 15 ianuarie	543
79. Marx către Johann Philipp Becker. 26 februarie	543—545
80. Marx către Ferdinand Lassalle. 28 aprilie	546—549
81. Engels către Carl Siebel. 4 iunie	549—551
82. Marx către Ferdinand Lassalle. 16 iunie	551—554
83. Engels către Ferdinand Lassalle. 23 iulie	554—555
84. Marx către Ferdinand Lassalle. 13 august	555—556
85. Marx către Ferdinand Lassalle. 14 august	556—557
86. Marx către Wilhelm Schwarz. 19 august	557
87. Marx către Ferdinand Lassalle. 20 august	558
88. Engels către Ferdinand Lassalle. 21 august	559
89. Marx către Wilhelm Wolff. 4 octombrie	559
90. Marx către Ferdinand Lassalle. 7 noiembrie	560—562
91. Marx către Ferdinand Freiligrath. 15 decembrie	562
92. Marx către Ludwig Kugelman. 28 decembrie	563—565

1863

93. Marx către Josef Valentin Weber. 22 aprilie	566
94. Marx către Jenny Marx. 15 decembrie	566—568
95. Marx către Ferdinand Freiligrath. 23 decembrie	568—569

1864

96. Marx către Lion Philips. 20 februarie	570—572
97. Marx către Lion Philips. 29 martie	573—575
98. Marx către Lion Philips. 14 aprilie	575—577
99. Marx către Jenny Marx. 9 mai	577—578
100. Marx către Jenny Marx. 10 mai	578—581
101. Marx către Jenny Marx. 13 mai	582—583
102. Marx către fiica sa Jenny. 17 mai	583—584
103. Engels către Hermann Engels. 24 mai	585—586
104. Marx către Lion Philips. 25 iunie	586—589
105. Marx către Ferdinand Freiligrath. 12 iulie	589—590
106. Marx către Lion Philips. 17 august	590—592
107. Marx către Jenny Marx. 2 septembrie	592—594
108. Marx către Sophie von Hatzfeldt. 12 septembrie	594

A D A O S

37a. Marx către Carl Siebel. 15 mai 1860	597—598
--	---------

A N E X E

1. Jenny Marx către Engels. 14 august 1860	601
2. Jenny Marx către Engels. După 5 octombrie 1860	602
3. Jenny Marx către Engels. Înainte de 16 martie 1861	602—603
4. Jenny Marx către Engels. Sfârșitul lunii martie 1861	603—604
5. Jenny Marx către Engels. Începutul lunii aprilie 1861	604—607
6. Imputernicirea dată de Marx lui Ferdinand Lassalle pentru repunerea lui în drepturile de cetățean prusian	607
7. Jenny Marx către Engels. Începutul lunii noiembrie 1863.	608
8. Jenny Marx către Engels. În jurul datei de 24 noiembrie 1863	608—609
9. Jenny Marx către Wilhelm Liebknecht. În jurul datei de 24 noiembrie 1863	609—611
10. Jenny Marx către Karl Friedrich Moritz Elsner. Mijlocul lunii iunie 1864	611
Adnotări	615—694
Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate	695—701

Indice cuprinzînd lucrările altor autori citate și menționate de Marx și Engels	702—714
Indice de reviste și ziare menționate	715—724
Indice de nume	725—771

ILUSTRĂȚII

Karl Marx (Londra 1861)	164—165
Prima pagină a scrisorii lui Engels către Marx din 20 mai 1863	307
Tabel anexat de Marx la scrisoarea lui din 6 iulie 1863	323—324
Friedrich Engels (Manchester 1864)	356—357
Însemnări biografice despre Wilhelm Wolff, scrise de K. Marx în iunie 1864	363
Pașaportul lui Marx (eliberat la 11 aprilie 1861)	516—517
Scrisoarea lui Marx către Jenny Marx din 9 mai 1864, în care îi anunță moartea lui Wilhelm Wolff	579

•Coi de editură 60;99. Coii de tipar 51.
Format 16/60x92.

Tiparul executat sub comanda nr. 6664/80886
la Combinatul poligrafic „Casa Științei”,
Piața Științei nr. 1,
București — Republica Socialistă România

710
—
2

1015